

**ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΔΥΤΙΚΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ
ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗ ΣΧΟΛΗ ΦΛΩΡΙΝΑΣ
ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΤΜΗΜΑ ΔΗΜΟΤΙΚΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ**

«Πολιτικά κόμματα και κοινοβουλευτικές εκλογές στην Κοζάνη την περίοδο 1915-1936. Εκλογικές συμπεριφορές. Πολιτική ιδεολογία μέσα από τον τοπικό Τύπο»

**ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΗ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ ΤΟΥ
ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ ΛΕΩΝΙΔΑ (Α.Μ.: 680)**

**ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΠΟΚΤΗΣΗ ΤΟΥ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΟΥ ΤΙΤΛΟΥ
Στις «Επιστήμες της Αγωγής: Θεωρητικές, Ερευνητικές και
Διδακτικές Προσεγγίσεις στην Ιστορία και στην Τοπική
Ιστορία»**

ΕΠΟΠΤΡΙΑ ΚΑΘΗΓΗΤΡΙΑ: κ. ΣΟΦΙΑ ΗΛΙΑΔΟΥ-ΤΑΧΟΥ

ΦΛΩΡΙΝΑ, ΝΟΕΜΒΡΙΟΣ 2020

Ο συγγραφέας Παπαδόπουλος Λεωνίδας βεβαιώνει ότι το περιεχόμενο του παρόντος έργου είναι αποτέλεσμα προσωπικής εργασίας και ότι έχει γίνει η κατάλληλη αναφορά στις εργασίες τρίτων, όπου κάτι τέτοιο ήταν απαραίτητο, σύμφωνα με τους κανόνες της ακαδημαϊκής δεοντολογίας.

Υπογραφή:

Ημερομηνία

:

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΠΕΡΙΛΗΨΗ.....	5
ΛΕΞΕΙΣ ΚΛΕΙΔΙΑ	6
ABSTRACT.....	7
ΠΡΟΛΟΓΟΣ.....	9

Α΄ ΜΕΡΟΣ- ΕΙΣΑΓΩΓΗ

1.1. Τα Πολιτικά κόμματα της περιόδου 1915-1936	11
1.2. Κοινοβουλευτικές εκλογές στην Ελλάδα: θεωρία και έρευνα.....	26
1.3. Ο Ελληνικός Τύπος, ιστορικές και θεωρητικές προσεγγίσεις	32
1.4. Ο τοπικός Τύπος στην Κοζάνη	39
1.5. Η Ιδεολογία και η πολιτική ιδεολογία.....	48

Β΄ ΜΕΡΟΣ-ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ-ΠΗΓΕΣ

2.1. Σκοπός, στόχοι και περιορισμοί της εργασίας	52
2.2. Περιγραφή και αξιολόγηση των πηγών	58
2.3. Μεθοδολογία της έρευνας.....	59
2.3.1. Ιστορική ερμηνευτική μέθοδος	60
2.3.2. Ποσοτική και ποιοτική ανάλυση περιεχομένου	63
2.3.3. Ανάλυση λόγου	68
2.3.4. Συγκριτική ανάλυση εκλογικών αποτελεσμάτων.....	71
2.4. Ερευνητικό υλικό	74

Γ΄ ΜΕΡΟΣ- Η ΑΝΑΛΥΣΗ ΤΟΥ ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΟΥ ΥΛΙΚΟΥ: ΟΙ ΚΟΙΝΟΒΟΥΛΕΥΤΙΚΕΣ ΑΝΑΜΕΤΡΗΣΕΙΣ ΚΑΙ Ο ΤΟΠΙΚΟΣ ΤΥΠΟΣ ΤΗΣ ΚΟΖΑΝΗΣ	79
---	-----------

3.1. Οι κοινοβουλευτικές εκλογές της 31^{ης} Μαΐου του 1915 και της 6^{ης} Δεκεμβρίου του 1915.....	79
3.1.1. Πανελλήνια και τοπικά αποτελέσματα: ανάλυση και σύγκριση	79
3.1.2. Ο τοπικός Τύπος της Κοζάνης στις κοινοβουλευτικές εκλογές της 31 ^{ης} Μαΐου του 1915.....	90

3.1.3. Ο τοπικός Τύπος της Κοζάνης στις κοινοβουλευτικές εκλογές της 6 ^{ης} Δεκεμβρίου του 1915	101
3.2. Οι κοινοβουλευτικές εκλογές της 1^{ης} Νοεμβρίου 1920.....	113
3.2.1. Πανελλήνια και τοπικά αποτελέσματα: ανάλυση και σύγκριση	113
3.3.2. Ο τοπικός Τύπος της Κοζάνης στις κοινοβουλευτικές εκλογές της 1 ^{ης} Νοεμβρίου 1920.....	121
3.4. Οι κοινοβουλευτικές εκλογές της 16^{ης} Δεκεμβρίου 1923	135
3.4.1. Πανελλήνια και τοπικά αποτελέσματα: ανάλυση και σύγκριση	135
3.4.2. Ο τοπικός Τύπος της Κοζάνης στις κοινοβουλευτικές εκλογές της 16 ^{ης} Δεκεμβρίου 1923.....	141
3.5. Οι κοινοβουλευτικές εκλογές της 7^{ης} Νοεμβρίου 1926.....	155
3.5.1. Πανελλήνια και τοπικά αποτελέσματα: ανάλυση και σύγκριση	155
3.5.1. Ο τοπικός Τύπος της Κοζάνης στις κοινοβουλευτικές εκλογές της 7 ^{ης} Νοεμβρίου 1926.....	176
3.6. Οι κοινοβουλευτικές εκλογές της 19^{ης} Αυγούστου 1928	188
3.6.1. Πανελλήνια και τοπικά αποτελέσματα: ανάλυση και σύγκριση	188
3.6.1. Ο τοπικός Τύπος της Κοζάνης στις κοινοβουλευτικές εκλογές της 19 ^{ης} Αυγούστου του 1928.....	209
3.7. Οι κοινοβουλευτικές εκλογές της 25^{ης} Σεπτεμβρίου 1932	222
3.7.1. Πανελλήνια και τοπικά αποτελέσματα: ανάλυση και σύγκριση	222
3.7.2. Ο τοπικός Τύπος της Κοζάνης στις κοινοβουλευτικές εκλογές της 25ης Σεπτεμβρίου του 1932	244
3.8. Οι κοινοβουλευτικές εκλογές της 5^{ης} Μαρτίου 1933.....	260
3.8.1. Πανελλήνια και τοπικά αποτελέσματα: ανάλυση και σύγκριση	260
3.8.2. Ο τοπικός Τύπος της Κοζάνης στις κοινοβουλευτικές εκλογές της 5 ^{ης} Μαρτίου 1933	277
3.9. Οι κοινοβουλευτικές εκλογές της 9^{ης} Ιουνίου 1935	290
3.9.1. Πανελλήνια και τοπικά αποτελέσματα: ανάλυση και σύγκριση	290
3.9.2. Ο τοπικός Τύπος της Κοζάνης στις κοινοβουλευτικές εκλογές της 9 ^{ης} Ιουνίου 1935	307
3.10. Οι κοινοβουλευτικές εκλογές της 26^{ης} Ιανουαρίου 1936.....	321
3.10.1. Πανελλήνια και τοπικά αποτελέσματα: ανάλυση και σύγκριση	321
3.10.2. Ο τοπικός Τύπος της Κοζάνης στις κοινοβουλευτικές εκλογές της 26 ^{ης} Ιανουαρίου του 1936.....	343

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ-ΣΥΖΗΤΗΣΗ	356
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....	369
Αρχειακές πηγές.....	375
Διαδικτυακές πηγές.....	376
Ντοκιμαντέρ.....	377
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ.....	378
Φωτογραφικό υλικό.....	380

Περίληψη

Η παρούσα μεταπτυχιακή εργασία επιχειρεί να αποτυπώσει, με όσο το δυνατόν περισσότερες λεπτομέρειες τις κοινοβουλευτικές εκλογές και τα πολιτικά κόμματα τόσο σε πανελλήνιο επίπεδο όσο και σε τοπικό για την εκλογική περιφέρεια του Νομού Κοζάνης, κατά την περίοδο του 1915 – 1936. Παράλληλα φιλοδοξεί να αναδείξει τις εκλογικές συμπεριφορές και την ιδεολογία που διαμορφώθηκαν στους κατοίκους μέσα από την μελέτη του τοπικού Τύπου της Κοζάνης.

Αρχικά στο εισαγωγικό κεφάλαιο πραγματοποιείται μια λεπτομερής καταγραφή όλων των πολιτικών μορφωμάτων που πρωταγωνίστησαν και όχι μόνο στην εν λόγω περίοδο. Επισημαίνονται όλες οι ανάλογες έρευνες για την κοινοβουλευτική ιστορία. Στη συνέχεια υπογραμμίζεται η σημασία του Τύπου ως ιστορική πηγή και συγχρόνως παρουσιάζονται οι κυριότεροι σταθμοί της Ιστορίας του Ελληνικού Τύπου γενικότερα αλλά και ειδικότερα στην Κοζάνη. Και επιπροσθέτως αποσαφηνίζονται οι όροι πολιτική ιδεολογία και εκλογική συμπεριφορά σε ένα γενικότερο πλαίσιο στις Κοινωνικές επιστήμες.

Στο δεύτερο κεφάλαιο, καθορίζονται ο σκοπός και οι επιμέρους στόχοι της εργασίας, αξιολογούνται οι πηγές που χρησιμοποιήθηκαν, περιγράφεται η μεθοδολογία της έρευνας, που απαρτίζεται από την ιστορική ερμηνευτική μέθοδο, την ανάλυση περιεχομένου και λόγου, και τη συγκριτική ανάλυση των εκλογικών αποτελεσμάτων.

Το τρίτο κεφάλαιο περιέχει την ανάλυση του ερευνητικού υλικού που συλλέχτηκε, συγκεκριμένα πραγματοποιείται μια αναλυτική παρουσίαση και ανάλυση των εκλογικών αναμετρήσεων που έλαβαν χώρα στον ελλαδικό χώρο από το 1915 έως το 1936. Αναλυτικά, σκιαγραφείται το πολιτικό πλαίσιο της κάθε αναμέτρησης, περιγράφονται τα εκλογικά αποτελέσματα όλης της επικράτειας σε επίπεδο ψήφων, κατανομής εδρών, και παράλληλα επιχειρείται συγκριτική ανάλυση των εθνικών και τοπικών εκλογικών αποτελεσμάτων καθώς και μεταξύ των δύο τελευταίων εκλογικών αναμετρήσεων με βάση τους βασικούς ιδεολογικούς χώρους της Δεξιάς – Κέντρου – Αριστεράς. Ενώ όλα τα παραπάνω επιχειρούνται και για την εκλογική περιφέρεια της Κοζάνης συγκεκριμένα η αποτύπωση όλων των κομματικών συνδυασμών που παρουσιάστηκαν καθώς και τα αποτελέσματα σε ψήφους, ποσοστά αλλά και του κάθε υποψηφίου ξεχωριστά και τέλος την εκλογική συμπεριφορά κάθε εκλογικού τμήματος που άνηκε στον Νομό. Τέλος όσον αφορά στην έρευνα επιχειρήθηκε η

θεματική κατηγοριοποίηση του τοπικού προεκλογικού και μετεκλογικού Τύπου που σχετίζονταν με τις εν λόγω εκλογικές αναμετρήσεις. Οι κατηγορίες διακρίνονται ανά εφημερίδα, ιδεολογία του εντύπου, προεκλογικά ή μετεκλογικά, είδος δημοσιεύματος, σελίδα δημοσιεύματος, βαθμός σημαντικότητας του κάθε άρθρου, διάκριση τοπικής ή πανελλήνιας εμβέλειας θεματολογίας κ.α. Οι θεματικές κατηγορίες που προέκυψαν υπαγορεύονται από τη μέθοδο της ανάλυσης περιεχομένου και αναλύονται τόσο ποσοτικά, όσο και ποιοτικά.

Στο τέταρτο και τελευταίο κεφάλαιο, διατυπώνονται τα συμπεράσματα που κατέληξε ο ερευνητής βάσει του ερευνητικού υλικού της συγκριτικής ανάλυσης των εκλογικών αποτελεσμάτων καθώς επίσης και της ποσοτικής και ποιοτικής ανάλυσης του περιεχομένου που προέκυψαν από τον τοπικό Τύπο.

ΛΕΞΕΙΣ ΚΛΕΙΔΙΑ

Κοινοβουλευτικές εκλογές, Πολιτικές συμπεριφορές, Πολιτική ιδεολογία, Πολιτικά κόμματα, Πολιτική επικοινωνία, Τύπος, 1915-1936, Κοζάνη

ABSTRACT

The present postgraduate thesis attempts to capture, in as much detail as possible the parliamentary elections and the political parties both at the national level and local level for the electoral region of Prefecture of Kozani, during the period 1915- 1936. At the same time it aspires to highlight the electoral behaviors and ideology formed in the residents through the study of the local press of Kozani.

The introductory Chapter, a detailed record of all the political formations that starred is made, and not only in that period. All relevant inquiries into parliamentary history are highlighted. Then the importance of the Press as a historical source is underlined and at the same time the main stations of the History of the Greek Press in general, and in Kozani in particular are presented. In addition, the terms political ideology and electoral behavior in a more general context in the social sciences are clarified.

In the second Chapter, defines the purpose and the individual objectives of the thesis, evaluates the documents used and describes the methodology of the research which consists of the historical interpretive method, the analysis of context and speech, and the comparative analysis of the elections results.

The third Chapter contains the analysis of the research material collected, specifically an elaborative presentation and analysis are realised of the 10 electoral confrontations that took place in the hellenic space from 1915 until 1936. The political and historical frame of each contest is outline in detail, the election results of the whole territory are described, in terms of votes, distribution of candidates, and at the same time a comparative analysis of the national and local election results is attempted as well as between the last two electoral contests based on the ideological spaces of the Right, Central and Left Parties. While all the above are attempted for electoral region of Prefecture of Kozani, specifically the recording of all party combinations that well presented as well as the results in votes, percentages by also of each candidate separately and finally the electoral behavior of each constituency that belonged to the prefecture. Finally, regarding the research, the thematic categorization of the local pre- election and post- election press related to the said electoral contest was attempted. The categories are distinguished, per newspaper, ideology of the publication pre- election or post election, type of article, distinction of local or

national scope of topics, etc. The thematic categories that are dictated by the method of content analysis and are analysed quantitatively and qualitatively as well.

In the fourth and finally Chapter the conclusions reached by the researcher are formulated, based of the research material of the comparative analysis of the election results, as well ass on the quantitative and qualitative content analysis of the local press.

KEYWORDS

Parliamentary elections, Political behaviors, Political ideology, Political parties, Political communication, Press, 1915-1936, Kozani

Πρόλογος

Η διπλωματική μου εργασία με τίτλο «Πολιτικά κόμματα και κοινοβουλευτικές εκλογές στην Κοζάνη την περίοδο 1915-1936. Εκλογικές συμπεριφορές. Πολιτική ιδεολογία μέσα από τον τοπικό Τύπο» εκπονήθηκε στα πλαίσια του μεταπτυχιακού προγράμματος που διοργάνωσε το Παιδαγωγικό Δημοτικής Εκπαίδευσης Φλώρινας με τίτλο «Επιστήμες της Αγωγής: Θεωρητικές, Ερευνητικές και Διδακτικές Προσεγγίσεις στην Ιστορία και στην Τοπική Ιστορία»

Τη συγγραφή της διπλωματικής μου εργασίας την είδα ως ευκαιρία να ασχοληθώ με την τοπική πολιτική και εκλογική ιστορία της πόλης καταγωγής μου, δηλαδή της Κοζάνης. Οι βασικές σπουδές μου στις Πολιτικές Επιστήμες αποτέλεσαν εφαλτήριο και ερέθισμα ώστε να ασχοληθώ με το θέμα. Η περίοδος που ερευνά η παρούσα εργασία δηλαδή από το 1915- 1936 διαπίστωνα ότι έχει πολλά κενά και δεν έχει ερευνηθεί στο βαθμό που θα της άρμοζε. Το 1915 θεωρείται η απαρχή για την εκλογική ιστορία της Κοζάνης καθότι αποτελούν τις πρώτες εκλογές που ψηφίζουν οι Κοζανίτες από την απελευθέρωση της τον Οκτώβριο του 1912. Επιπροσθέτως η περίοδος αναφοράς που τελειώνει η εργασία είναι οι τελευταίες εκλογές του 1936, διότι έπειτα θα ακολουθήσει η δικτατορία του Μεταξά και ο Β΄ Παγκόσμιος Πόλεμος. Γεγονότα που σηματοδότησαν το πέρασμα σε μια άλλη εποχή.

Η εκλογική – πολιτική ιστορία αποτελεί ένα εργαλείο που είναι δυνατόν να εξαχθούν ασφαλή συμπεράσματα για την έρευνα τόσο σε επίπεδο πολιτικό όσο και στο κοινωνικό. Η προσπάθεια αυτή ενείχε από τη μία τη χαρά της αναζήτησης και της αποκλειστικής σχεδόν ενασχόλησης με πρωτογενές υλικό, και από την άλλη όλες τις δυσκολίες που απέρρεαν από αυτό, όπως την περιορισμένη βιβλιογραφία για το θέμα. Η αναζήτηση αρχειακού υλικού ξεκίνησε από την Κοβεντάρειο Δημοτική Βιβλιοθήκη της πόλης και το πλούσιο αρχειακό υλικό που διαθέτει πάνω στον τοπικό Τύπο που η συγκέντρωση του και η μελέτη του κρίθηκε απαραίτητη για να έρθει εις πέρας η εν λόγω εργασία. Εν τούτοις, την περίοδο εκείνη η βιβλιοθήκη βρισκόταν στη φάση μετακόμισης στο νέο της κτίριο και η ερευνητική δουλειά ήταν αδύνατη. Αν η διεύθυνση και το προσωπικό της βιβλιοθήκης δεν παρενέβαιναν σε αυτήν την κατάσταση με την παραχώρηση του αρχειακού υλικού σε ψηφιακή μορφή, η ολοκλήρωση της μελέτης θα ήταν αδύνατη. Με αφορμή αυτό θα ήθελα να ευχαριστήσω θερμά τη βιβλιοθηκονόμο κ. Ελένη Μαργαρίτη για τη διάθεση και τη βοήθεια στην επίλυση του προβλήματος και τον πληροφορικό κ. Εμμανουήλ

Εμμανουηλίδη. Δεύτερο σταθμό αποτέλεσε το τμήμα των Γενικών Αρχείων του Κράτους στην Κοζάνη, όπου χρησιμοποίησα το αρχείο της Νομαρχίας σχετικά με τους εκλογικούς καταλόγους και τα αποτελέσματα των εκλογών

Τέλος, εξέτασα το αρχείο του Ελευθέριου Βενιζέλου στο Μουσείο Μπενάκη, στο οποίο η πρόσβαση ήταν πολύ εύκολη καθώς είναι διαθέσιμο διαδικτυακά. Από εκεί και πέρα, απαραίτητη κρίθηκε η δουλειά με τις επίσημες στατιστικές του κράτους, για τη διερεύνηση των αριθμητικών μεγεθών μέσα στο χρόνο και την εξαγωγή συμπερασμάτων. Στις στατιστικές είχα εύκολη πρόσβαση μέσω της ιστοσελίδας της Εθνικής Στατιστικής Υπηρεσίας.

Τέλος, θα ήθελα να εκφράσω τις θερμές μου ευχαριστίες στην επιβλέπουσα και εμπνεύστρια της εργασίας κ. Ηλιάδου – Τάχου Σοφία για τις συμβουλές, τις διορθώσεις και τη στήριξη που μου παρείχε καθ' όλη τη διάρκεια εκπόνησης της εργασίας, καθώς και στην οικογένειά και τους φίλους μου για την υπομονή και τη στήριξη που μου παρείχαν.

Α' Μέρος - Εισαγωγή

1.1. Τα Πολιτικά κόμματα της περιόδου 1915-1936

Σκοπός του συγκεκριμένου κεφαλαίου είναι η παρουσίαση των πολιτικών δυνάμεων της Ελλάδας, όπως εμφανίζονται στα χρόνια του Εθνικού Διχασμού, σε ένα μεγάλο κομμάτι του μεσοπολέμου και ειδικότερα στην περίοδο της Β' Ελληνικής Δημοκρατίας. Τα ιστορικά, πολιτικά, οικονομικά, και κοινωνικά γεγονότα αυτής της περιόδου θα σημαδέψουν την Ελλάδα για αρκετές δεκαετίες αργότερα. Αρχικά με τον Εθνικό Διχασμό, στην συνέχεια με την ένταξη της Ελλάδας στο Α' Παγκόσμιο Πόλεμο στο πλευρό της Ατάντ, την Μικρασιατική καταστροφή που είχε αποτέλεσμα την στρατιωτική εξέγερση (Σ.Γονατάς, Ν.Πλαστήρας, Ζίρας) και τέλος μια δικτατορία σαν αποτέλεσμα του γενικού αδιεξόδου που έφερε η παρακμή του κοινοβουλευτισμού.

Περίοδος που ο ρόλος των διάφορων κοινωνικών ομάδων, στρωμάτων ,και τάξεων παρουσιάζεται για πρώτη φορά τόσο ξεκάθαρα στην ιστορία του νεοελληνικού κράτους στο προσκήνιο της κοινωνικής και πολιτικής ζωής. Περίοδος μεγάλων δοκιμασιών, ελπίδων και απογοητεύσεων που σφραγίζει όλη τη μετέπειτα πορεία του κράτους. Πριν παρουσιαστούν τα διάφορα πολιτικά κόμματα της εποχής, το κοινωνικό τους υπόβαθρο, τις ιδεολογικές τους τάσεις, το βαθμό συμμετοχής τους στην Ελληνική πολιτική ζωή, το πρόγραμμα και τις όποιες οργανωτικές τους δομές είναι απαραίτητο να παρουσιαστεί το πολιτικό καθεστώς και οι οργανωτικές δομές που άνοιξαν τον δρόμο και διαμόρφωσαν της πολιτικές εκφράσεις της περιόδου 1915-1936.

Το γεγονός που αποτελεί σταθμό στην πολιτική σκηνή του 19^{ου} αιώνα είναι η εμφάνιση δύο ισχυρών πολιτικών δυνάμεων, του τρικουπικού Νεωτεριστικού Κόμματος και του δηληγιαννικού Εθνικού, αναμφίβολα ανανέωσαν την πολιτική ζωή, θεμελιώνοντας ταυτόχρονα τον λεγόμενο «δικομματισμό». Το συγκεκριμένο γεγονός προοικονόμησε σειρά μετασχηματισμών που συνέβαλαν στην ανάδυση ενός νέου οργανωτικού υποδείγματος πολιτικής εκπροσώπησης. Συγκεκριμένα:α) Διαμορφώνεται μία άτυπη κομματικά δομή, οργανωτικές εκφράσεις

της οποίας αποτελούν πολλοί σύλλογοι και λέσχες¹.β) Αναπτύσσονται σχέσεις ανάμεσα στα κόμματα και τα οργανωμένα συμφέροντα (συντεχνίες).γ) Ενισχύεται η θέση του κομματικού κέντρου και του αρχηγού.δ)Εκδηλώνονται,παρά τη ρευστότητα, τα πρώτα σημάδια κομματικής ευθυγράμμισης, κάτι που αποδυναμώνει τις προσωπικές/πελατειακές εξαρτήσεις των ψηφοφόρων.ε)Εκσυγχρονίζεται το προφίλ του πολιτικού προσωπικού αφού πλέον η καταγωγή δεν εξασφαλίζει αυτόματα την πολιτική σταδιοδρομία αν δεν συνδυάζεται με γνώσεις, μόρφωση και επαγγελματική δραστηριότητα και στ) Διαφαίνονται οι πρώτες τάσεις θεσμοποίησης των κομμάτων, πολλά των οποίων επιβιώνουν και μετά την αποχώρηση του ιδρυτή τους.²

Στα τέλη του 19^{ου} αιώνα, παρουσιάζεται μια κρίση νομιμοποίησης, όπου έφερε στην επιφάνεια την αδυναμία των κομμάτων να διαχειριστούν τη σοβαρότερη μέχρι τότε κρίση εκπροσώπησης. Στο πλαίσιο αυτό συντελούνται κρίσιμες μετατοπίσεις στη σχέση κράτους και κοινωνίας αλλά και στο εσωτερικό του κράτους. Μετατοπίσεις οι οποίες θα εκδηλωθούν και θα επηρεάσουν κόμματα και κομματικό σύστημα μετά το Κίνημα του 1909.

Η πολιτική μεταβολή του 1909 στηρίχθηκε προνομιακά στα πολιτικά κόμματα τα οποία όφειλαν να αντιμετωπίσουν τα προβλήματα της προηγούμενης περιόδου. Τα προβλήματα που δημιουργήθηκαν απαιτούσαν θεσμικές και συνταγματικές διευθετήσεις όπως: α) η ενδυνάμωση και ο εκσυγχρονισμός του κράτους ως εγγυητής της ασφάλειας και της τάξης, β) η παγίωση του κράτους δικαίου, προϋπόθεση για την απρόσκοπτη ανάπτυξη των συνθηκών συσσώρευσης, και γ) η άμβλυνση των κοινωνικών προβλημάτων ως βάση για την επίτευξη της κοινωνικής ειρήνης και της πολιτικής ενσωμάτωσης.³

Κοινωνική πραγματικότητα 1915-1936

Η Μικρασιατική καταστροφή αποτελεί τον καταλύτη γέννησης του σύγχρονου νεοελληνικού κράτους.⁴Οι συνέπειες της καταστροφής (και των γεγονότων που προηγήθηκαν, Εθνικός Διχασμός, Α΄ Παγκόσμιος Πόλεμος) είναι βαθιές και μακροχρόνιες για το έθνος:1) Υπερδιπλασιασμός του εδαφικού χώρου.2)

¹ Hering,G.(2004),Πολιτικά κόμματα στην Ελλάδα,1821-1936, Αθήνα, Μ.Ι.Ε.Τ.σ. 650-652.

² Α.Μουσιδης-Σ.Σακελλαρόπουλος,*Η Ελλάδα στο 19^ο και 20^ο αιώνα.Εισαγωγή στην Ελληνική Κοινωνία*,β΄ εκδ,Εκδόσεις Τόπος, Αθήνα 2010, σ. 313.

³ Στο ίδιο, σ. 314.

⁴ Ν.Ψυρούκη,*Η μικρασιατική καταστροφή*,ε΄ έκδοση,Αθήνα 1975

Οριστικοποίηση των συνόρων του κράτους. 3) Συρροή ανέργων και σε κατάσταση προλεταριοποίησης προσφύγων, που αλλάζουν ριζικά τον εθνολογικό και πολιτικό χάρτη της χώρας. 4) Κοινωνική και οικονομική αφομοίωση των νέων πληθυσμών. 5) Ξέφτυσμα των ιδεολογικών μύθων αιώνων.⁵

“Όλα τα παραπάνω φέρνουν αλλαγές στον κοινωνικό σχηματισμό που δεν είναι δυνατό να καταλαγιάσει από τη μία στιγμή στην άλλη και συντηρείται σε όλη την περίοδο της ασταθούς δεύτερης προσπάθειας δημοκρατικής διακυβέρνησης της χώρας. Μια ρευστότητα στον κοινωνικό σχηματισμό χαρακτηρίζει όλη αυτή την περίοδο, σαν συνέπεια της αναγκαστικής προσαρμογής σε μία νέα πραγματικότητα ενός λαού με έντονη επιβίωση των ιδεολογικών καταβολών του μεγαλοϊδεατισμού.

Γενικά κανένα από τα πολιτικά σχήματα της περιόδου δεν παρουσιάζει την αυστηρή απρόσωπη οργάνωση, την πειθαρχία και υποταγή σε ένα συγκεκριμένο πολιτικό πρόγραμμα, διατυπωμένο γραπτά και βγαλμένο μέσα από διαδικασίες εσωκομματικής δημοκρατικής λειτουργίας, ούτε πολύ περισσότερο την συμπαγή και καθορισμένη κοινωνικά ομοιογένεια των μελών.⁶

Σε αυτήν την περίοδο αρχίζουν να δρουν και να αναπτύσσονται και τα κόμματα οι κινήσεις της αριστεράς που οπωσδήποτε αποτελούν εξαίρεση από τις παραπάνω γενικές διατυπώσεις και πρότυπο για οργάνωση των αστικών μορφωμάτων. Αλλά βέβαια ακόμα και αυτά τα κόμματα δεν ήταν δυνατό να ξεφύγουν ολοσχερώς από τις αδυναμίες και τις ιδιομορφίες του πολιτικού κλίματος που η κυρίαρχη και τόσο ιδιότυπη άρχουσα τάξη είχε διαμορφώσει, και που μέσα σε αυτό αναγκαστικά έδρασαν και ανδρώθηκαν. Άμεση συνέπεια των παραπάνω είναι η επιβίωση των τοπικιστικών πολιτικών σχημάτων του 19^{ου} αιώνα η ακόμα και η δημιουργία εφήμερων εκλογικών σχημάτων.⁷

Μολαταύτα το πολιτικό παιχνίδι έμεινε ως επί το πλείστον στα χέρια των δύο μεγάλων τάσεων του αστισμού που αναπτύχθηκαν πάνω στο πρόβλημα του Διχασμού και που οφείλουν την ανεξάρτητη έκφραση τους στη διατήρηση του κλίματος εκείνου και σε αυτή την περίοδο.

Ακολουθεί μια εκτενής αναφορά σε όλα τα πολιτικά μορφώματα που εμφανίστηκαν στην πολιτική σκηνή από το 1915 έως το 1936.

⁵ Ρήγος Α(επιμ.), *Πολιτικές εκφράσεις στη Β' Ελληνική Δημοκρατία, στο Κοινωνικές και πολιτικές δυνάμεις στην Ελλάδα*, εκδ. Εξάντας Αθήνα 1977, σ. 178-179.

⁶ Ρήγος Α(επιμ.), *Πολιτικά μορφώματα και τάσεις, στο Κοινωνικές και πολιτικές δυνάμεις στην Ελλάδα*, εκδ. Εξάντας Αθήνα 1977, σ. 198-199.

⁷ Τα σχήματα αυτά ξεπερνούν τα 60 για την περίοδο της Β' Ελληνικής Δημοκρατίας. Γ. Δαφνης, *Η Ελλάς μεταξύ δύο πολέμων, Τα Ελληνικά πολιτικά κόμματα 1821-1961*, Αθήνα 1961, σ. 136.

α) Το Κόμμα των Φιλελευθέρων

Γέννημα της ανερχόμενης αστικής τάξης, το κόμμα αυτό είναι η βασική πολιτική δύναμη αυτής της εποχής. Κόμμα ουσιαστικά στελεχών, ιδρύθηκε το 1910 από τον Ελευθέριο Βενιζέλο, με κύριο συνδετικό κρίκο την έντονη προσωπικότητα και το κύρος του αρχηγού του.⁸ Παρόλο που αποτελεί την πρώτη προσπάθεια οργανωμένης πολιτικής έκφρασης παρέμεινε κόμμα αρχηγικό και ποτέ δεν μεταβλήθηκε σε κόμμα μαζών.

Οι λέσχες των Φιλελευθέρων κατά μίμηση των Αγγλικών προτύπων παίζουν για πρώτη φορά, και στο διάστημα μεταξύ δύο εκλογών ένα κομματικό ρόλο, αναδειχνουν στελέχη, γράφουν μέλη, μαζεύουν συνδρομές και εκτελούν γενικά κομματικές εργασίες. Ο υποτυπώδης όμως αυτός κομματικός μηχανισμός παρέμεινε πάντα στο επίπεδο εκτέλεσης των διαφόρων επιλογών του αρχηγού χωρίς να προχωρήσει σε διαδικασίες συνεδρίου, ιδεολογικού ξεκαθαρίσματος. Για τον λόγο αυτό πέρασε πολλές διασπάσεις κυρίως σε περιόδους που από την αρχηγία του απουσίαζε ο Ε. Βενιζέλος.⁹ Το Κόμμα των Φιλελευθέρων παρουσιάζει σαφή στοιχεία ιδεολογικού προσανατολισμού και προγραμματικής συνέπειας και ανέπτυξε οργανωτικές δομές και διαδικασίες που υπονόμισαν τα τοπικά πολιτικά δίκτυα. Οι νεωτερισμοί αυτοί ανανέωσαν το πολιτικό προσωπικό¹⁰ και προώθησαν τη μετατόπιση της κομματικής εξουσίας από την περιφέρεια στο κέντρο.

Ωστόσο η εσωκομματική λειτουργία του ανέδειξε τους Φιλελεύθερους ως το πρώτο σύγχρονο πολιτικό κόμμα της χώρας, στα πρότυπα των άλλων ευρωπαϊκών κομμάτων. Η ταξική και σε μεγάλο βαθμό η πολιτική διαφοροποίηση της κοινωνικής βάσης του βενιζελισμού εκφράστηκε οργανωτικά με την ίδρυση, στην επαρχία αλλά και στις λαϊκές συνοικίες της πρωτεύουσας, των «Πανελληνίων Λαϊκών Κέντρων».¹¹

Σε ότι αφορά την πολιτική του κόμματος των Φιλελευθέρων διακρίνονταν σε τρεις πυλώνες:

1) Υπήρξε ο εκσυγχρονισμός του κράτους και της διοίκησης στην κατεύθυνση βελτίωσης της αποτελεσματικότητάς τους. Παράλληλα, μια σειρά από πρωτοβουλίες

⁸ Δάφνης Γ, *Τα Ελληνικά πολιτικά κόμματα 1821-1964*, εκδ. Γαλαξίας, Αθήνα 1961, σ. 120.

⁹ Δεν είναι δυνατόν βέβαια να τις αναφέρουμε όλες, ενδεικτικά στεκόμαστε στην διάσπαση της αριστεράς της πτέρυγας το 1921 με την ίδρυση της Δημ. Ένωσης και τη διάσπαση τον Μάρτιο του 1924 σε πέντε ομάδες.

¹⁰ Ενδεικτικό είναι το γεγονός ότι παρόλο που το 30% των παραδοσιακών πολιτικών οικογενειών (τζάκια) ενσωματώνονται στο Κόμμα Φιλελευθέρων, ήδη το 1912 επιτυγχάνει να ανανεώσει το πολιτικό προωπικό κατά 1/3, ποσοστό που θα αγγίξει τα 3/5 το 1915.

¹¹ Α.Μωυσίδης-Σ.Σακελλαρόπουλος, «*Η Ελλάδα στο 19^ο και 20^ο αιώνα*», σ. 315.

στον τομέα των υποδομών, της εκπαίδευσης, του φορολογικού συστήματος είχαν ως στόχο τον εξορθολογισμό των παραγωγικών δομών και τη διαμόρφωση των αναγκαίων προϋποθέσεων για την οικονομική ανάπτυξη. Η βιομηχανική επέκταση και η διατήρηση των ρυθμών ανάπτυξης αποτέλεσαν σταθερούς στόχους της οικονομικής πολιτικής της παράταξης.

2)Αφορούσε στην διεύρυνση των ατομικών και συλλογικών ελευθεριών, των συναφών θεσμικών εγγυήσεων και γενικά στην οικοδόμηση ενός σύγχρονου κράτους δικαίου. Βέβαια από τα μέσα της δεκαετίας του 1920, καθώς η κοινωνικοοικονομική κρίση οξύνεται, πολλές βενιζελικές συνιστώσες (Δημοκρατικοί Φιλελεύθεροι, Δημοκρατική Ένωση, κ.α) υποκύπτουν στο πειρασμό του δραστικού περιορισμού των ελευθεριών φλερτάροντας ανοιχτά με την εκτροπή.

3)Αποσκοπούσε στην άμβλυση των οξύτατων κοινωνικών προβλημάτων με μέτρα στήριξης των εργατών και της αγροτικής παραγωγής. Στόχος η αντιμετώπιση του «κινδύνου από τα κάτω» και η ενσωμάτωση των χαμηλότερων στρωμάτων στο κοινωνικοπολιτικό σύστημα¹² κάτι που και ίδιος ο Βενιζέλος φαίνεται να αποδέχεται ρητά καθώς «η ασφάλεια του κεφαλαίου» απαιτούσε μέτρα κατευνασμού των εργατικών στρωμάτων. Αυτά εξυπηρετούσαν άλλωστε και εκτεταμένες μεταρρυθμίσεις στο σωματειακό δίκαιο, το οποίο όμως τελικά αποτέλεσε τη βάση για την ριζική αναδιοργάνωση του συνδικαλιστικού κινήματος και τη μαχητική του κινητοποίηση.

Τέλος ένα ακόμη χαρακτηριστικό του κόμματος ήταν ότι έδινε έμφαση στην εμπέδωση κανόνων και μέτρων, που θα εγγυούνταν τη διασφάλιση του καθεστώτος (θέσπιση του θεσμού της κατάστασης πολιορκίας, Ιδιώνυμο¹³) και τη διατήρηση της τάξης. εντατική αστυνόμευση κυρίως της υπαίθρου). Από αυτό το κόμμα θα προέλθει μια ολόκληρη τάση του αστικού πολιτικού κόσμου, που συνεχίζει μέσα από διάφορα πολιτικά ονόματα ,τίτλους και διασπάσεις την παρουσία της στην πολιτική σκηνή της Ελλάδας μέχρι και σήμερα.

β) Το Λαϊκό Κόμμα

¹² Hering,G., ό.π., σ. 784.

¹³ Το Ιδιώνυμο(Ν.4229/1929) αποτελεί το πρώτο νομοθετικό μέτρο καταστολής των κομμουνιστικών οργανώσεων και της δράσης τους.Προέβλεπε αυστηρές κυρώσεις για όσους επεδίωκαν «... την εφαρμογή ιδεών εχουσών ως έκδηλο σκοπόν την διά βιαίων μέσων ανατροπή του κρατούντος κοινωνικού συστήματος...»,(Αλιβιζάτος,Ν.,(1983),Οι πολιτικοί θεσμοί σε κρίση,Αθήνα,Θεμέλιο,σ.350-361).

Αποτελεί τη δεύτερη μεγάλη πολιτική δύναμη των αστικών πολιτικών μορφωμάτων της περιόδου. Ιδρύθηκε το 1920 από τον Δ. Γούναρη μέλος της ομάδας των Ιαπώνων, αποτελεί τον ιστορικό του αρχηγό και εκφραστή της συντηρητικής εκδοχής του εκσυγχρονισμού, σαν συνέχεια του κόμματος των Εθνικοφρόνων που είχε ο ίδιος ιδρύσει το 1915.¹⁴ Για όλη την περίοδο της Β' Ελληνικής Δημοκρατίας, αρχηγός του ήταν ο Π. Τσαλδάρης. Στο Λαϊκό κόμμα συγκεντρώθηκαν όλα τα παλαιοκομματικά στοιχεία της βασιλικής παράταξης. Παρέμεινε το μόνο κόμμα που δεν αναγνώρισε το Δημοκρατικό Πολίτευμα.¹⁵ Παρ' όλα αυτά συμμετέχει από τις εκλογές του 1926 σ' όλες τις εκλογικές αναμετρήσεις. Παίρνει μέρος στην Οικουμενική Κυβέρνηση του 1926, σχηματίζει κυβέρνηση την τελευταία περίοδο της Β' Ελληνικής Δημοκρατίας.

Αναμφίβολα ο φιλομοναρχισμός αποτελεί τον πυρήνα της ιδεολογικοπολιτικής συγκρότησης των Λαϊκών. Ωστόσο το γεγονός αυτό δεν τους εμπόδιζε να επιδείξουν τη μέγιστη συνέπεια στην τήρηση των κανόνων του κοινοβουλευτισμού ακόμα και αν έπρεπε να έρθουν σε αντίθεση με τις αντικοινοβουλευτικές πρακτικές του μονάρχη. Η αντιβενιζελική παράταξη προπαγάνδιζε, επίσης έναν ακραίο μεγαλοϊδεατισμό, παρόλο που οι περισσότερες συνιστώσες της ήταν εξαιρετικά αρνητικές στην πολιτική των συμμαχιών (Βαλκανικοί πόλεμοι) αλλά και στη συνέχιση της Μικρασιατικής εκστρατείας. Η φιλειρηνική, στην ουσία, πολιτική του Λαϊκού Κόμματος συνοψίζεται στο δόγμα της «πτωχής πλην τιμίου Ελλάδος». Παράλληλα, αποτελούσε τον συνεπέστερο εκφραστή του αυτοχθονισμού, γεγονός που στέρησε την πρόσβαση στους προσφυγικούς πληθυσμούς.

Παρόλο που έδωσε μεγάλο βάρος στην διατήρηση των παραδοσιακών αξιών και θεσμών, το Λαϊκό Κόμμα δεν αρνείτο τις μεταρρυθμίσεις ιδιαίτερα μετά το 1922. Επιπροσθέτως δε συμφωνούσε με αρκετές από τις πρωτοβουλίες τους Κόμματος Φιλελευθέρων, χωρίς να αποκλείει και τη συνεργασία ακόμη και σε κυβερνητικό επίπεδο. Σε ότι αφορά τα ιδεολογικοπολιτικά χαρακτηριστικά του Λαϊκού Κόμματος δεν παρουσίαζαν εκπλήξεις η προστασία της ιδιοκτησίας και της οικονομικής ελευθερίας αποτελούσαν σταθερά σημεία αναφοράς τους προγράμματός του. Στην ίδια λογική το Κόμμα έδινε έμφαση στην ενίσχυση των αγροτικών στρωμάτων, με τα οποία διατηρούσε ιστορικούς δεσμούς. Το κοινωνικό του πρόγραμμα θα μπορούσε να συνοψιστεί με τη φράση «πρόνοια χωρίς χειραφέτηση».

¹⁴ Γ. Δαφνής, ό.π., σ. 127 επ.

¹⁵ Το αναγνώρισε μόλις το 1932 για να σχηματίσει κυβέρνηση, βλέπε γράμμα Π. Τσαλδάρη προς τον πρόεδρο της Δημοκρατίας Α. Ζαΐμη στις 3-10-32. Δημοσιεύεται μαζί με όλο το ιστορικό χρονικό, σε Τ. Βουρνά, *Ιστορία της σύγχρονης Ελλάδας*, σ. 349 επ.

Παρόλο που από την δεκαετία του 1920 άρχισε να μετακινείται σε μετριοπαθέστερες θέσεις όσον αφορά στις εργατικές διεκδικήσεις και στις συλλογικές ελευθερίες, αναγνωρίζοντας σιωπηρά την ταξική δομή της κοινωνίας, εντούτοις εξέφραζε σταθερά την αντίθεση και τους φόβους του σε μεταρρυθμίσεις και μέτρα, που συνέβαλλαν την πολιτική χειραφέτηση των λαϊκών στρωμάτων.¹⁶

Το Λαϊκό Κόμμα παρέμεινε στο επίπεδο του «μορφώματος» και δεν ξεπέρασε την παραδοσιακή σχέση: βουλευτής-κομματάρχης-εκλογική πελατεία. Δεν υπήρξε από μέρος της καμία οργανωτική δομή ή προσπάθεια για δημιουργία. Όπως και τα άλλα αστικά πολιτικά μορφώματα ισχυροποιείται με δυναμικά στρατιωτικά στοιχεία. Παρουσιάζει έντονες διασπαστικές τάσεις, που το οδηγούν ουσιαστικά στην χρεωκοπία και ανικανότητα παρέμβασης στις πολιτικές εξελίξεις του τόπου.¹⁷

Και από το Λαϊκό Κόμμα προέρχεται μία ολόκληρη πολιτική τάση πού με διάφορα ονόματα συνεχίζει μέχρι σήμερα την παρουσία της στην πολιτική ζωή της Ελλάδας.

γ) Η Δημοκρατική Ένωση

Ιδρύθηκε τον Ιούλιο του 1923 από την αριστερή πτέρυγα του κόμματος των Φιλελευθέρων, με κεντρικό πυρήνα την ομάδα των κοινωνιολόγων. Το κόμμα των Δημοκρατικών ήταν ρεπουμπλικανικό και είχε σοσιαλίζοντα προσανατολισμό (κόμμα με μικρή λαϊκή δημοφιλία αλλά μεγάλη επιρροή στους διανοούμενους).¹⁸ Είχε προηγηθεί η δημοσίευση του Δημοκρατικού Μανιφέστου, το πρόγραμμα του νέου κόμματος και η ίδρυση δημοκρατικών συλλόγων σε πολλές περιοχές της χώρας, που χρησίμευαν σαν βάση μια ευρύτερης δημοκρατικής οργάνωσης πού περιλάβαινε τους Δημοκρατικούς Φιλελεύθερους, ομάδες πολιτικές από την εργατική και αγροτική κίνηση και ανεξάρτητους. Το πρόγραμμα της Δημοκρατικής Ένωσης «δεν διαφέρει ουσιαστικά της αναμορφωτικής σοσιαλιστικής μορφής».

Η Δημοκρατική Ένωση είναι το πρώτο αστικό κόμμα που προχωράει σε διαδικασίες συνέδριου και διοικείται από 18 μέλη Διοικούσα Επιτροπή. Έρχεται σε επαφή με τα αγροτικά κόμματα άλλων κρατών¹⁹, και συμμετέχει στη διεθνή κίνηση

¹⁶ Α.Μουσιδης-Σ.Σακελλαρόπουλος, «Η Ελλάδα στο ν 19^ο και 20^ο αιώνα», σ. 319.

¹⁷ Ρήγος Α(επιμ.), «Πολιτικά μορφώματα και τάσεις», σ. 201.

¹⁸ Α.Μουσιδης-Σ.Σακελλαρόπουλος,ό.π., σ. 316.

¹⁹ Συμμετέχει στο Διεθνές Συνέδριο Αγροτικών Κομμάτων στην Πράγα στις 3-11-30. Στο Διεθνές Συνέδριο Ριζοσπαστικών Κομμάτων(4-8/4/31)και στο Συνέδριο του Αγροτικού Κόμματος Βουλγαρίας στη Σόφια 23-3-33.

Ειρήνης. Το «Αγροτικό Εργατικό Κόμμα», όπως μετονομάστηκε μετά το Β΄ συνέδριο της η Δημοκρατική Ένωση, αποτελεί την πρώτη εμφάνιση αστικού πολιτικού σχήματος που προσπαθεί να οργανωθεί με βάση τις διεθνείς εμπειρίες φιλεργατικού, φιλοαγροτικού και μεταρρυθμιστικού χαρακτήρα, αλλά και την ελληνική πραγματικότητα.

Τον πρώτο μάλιστα καιρό άσκησε επιρροή στις πρώτες γενιές σοσιαλιστών διανοουμένων και στην προοδευτική αστική βάση των φιλελευθέρων, φάνηκε τα πρώτα χρόνια μετά την Μικρασιατική καταστροφή ότι θα έπαιζε πρωταγωνιστικό ρόλο στην διαμόρφωση της Ελληνικής πολιτικής. Ωστόσο παρά το αναμφισβήτητο κύρος των μελών της, και ιδιαίτερα του αρχηγού της Αλέξανδρου Παπαναστασίου, η «Δ.Ε.» δεν απέφυγε τα λάθη όλων των άλλων πολιτικών μορφωμάτων της εποχής, και προπαντός την εμπλοκή της με δυναμικά στρατιωτικά στοιχεία. Από την άλλη πλευρά η έντονη προσωπικότητα του Ελ. Βενιζέλου συμπιέζει τη Δημοκρατική Ένωση, την αναγκάζει να αναστείλει την αυτόνομη παρουσία της, στις εκλογές του 1928, και τελικά της στερεί έναν περισσότερο αποφασιστικό ρόλο στην Ελληνική πολιτική. Παράλληλα η εμμονή του Κ.Κ.Ε στην γραμμή του «σοσιαλφασισμού» ακόμη και μετά την επέμβαση της Κομμουνιστικής Διεθνούς στα 1931 που θεωρεί ότι «ο μεγαλύτερος κίνδυνος προερχόταν από το «Αγροτικό Κόμμα» του Παπαναστασίου, το οποίο μπαίνει επικεφαλής του αυθόρμητου κινήματος των αγροτών, για να το προδώσει και να το χρησιμοποιήσει για την ενίσχυση της δικτατορίας της μπουρζουαζίας, στερεί τη Δημοκρατική Ένωση από μία ευρύτερη λαϊκή υποστήριξη σπρώχνοντας την ταυτόχρονα προς το βενιζελικό στρατόπεδο, και αποκλείοντας από τη Δημοκρατία έναν παράγοντα σταθερότητας της.²⁰

δ) Το κόμμα των Ελευθεροφρόνων

Ιδρύθηκε τον Αύγουστο του 1922 από το στρατηγό Ι. Μεταξά σαν συνέχεια της πολιτικής «ομάδας μεταρρυθμιστών» που είχε ιδρύσει ο ίδιος το 1921²¹, και σαν μέσο για την υλοποίηση του άσβεστου πόθου του να καταλάβει την εξουσία. Αμέτοχος της ευθύνης για τη μικρασιατική καταστροφή, ο Μεταξάς θα επιχειρήσει να προβληθεί σαν αρχηγός όλων των συντηρητικών φιλοβασιλικών δυνάμεων και σωτήρας των συμφερόντων του θρόνου και της προστάτιδας δύναμης, προλαβαίνοντας την

²⁰ Ρήγος Α(επιμ.), «Πολιτικά μορφώματα και τάσεις», σ. 203.

²¹ Γ. Δαφνής, ό.π., σ.138 επ.

εξέγερση του στρατού. Στην προσπάθεια αυτή απέτυχε τελικά. Πάντως οι φορείς των συντηρητικών παλαιοκομματικών σχημάτων, δεν θα συγχωρέσουν ποτέ στον αρχηγό των Ελευθεροφρόνων, την άρνηση του να συμμετάσχει στη μικρασιατική εκστρατεία.

Αποτελεί πάντως γεγονός, ότι το κόμμα των Ελευθεροφρόνων είναι ίσως η μόνη προσπάθεια του παλαιοκομματισμού για κατανόηση της νέας εποχής που ανοίγεται μετά την καταστροφή του 1922. Το κόμμα συμμετέχει ενεργά στην πολιτική ζωή κατά την διάρκεια της Β΄ Δημοκρατίας, αναγνωρίζοντας αμέσως το αποτέλεσμα του δημοψηφίσματος του 1924 και ακολουθώντας διαλλακτική στάση. Διαχωρίζει πολλές φορές τη θέση του από τους άλλους αντιβενιζελικούς σχηματισμούς. Παίζει αυτοδύναμο πολιτικό παιχνίδι ανάμεσα στις διάφορες ομάδες συμφερόντων, συνδέεται με τον ξένο παράγοντα προστασίας²² και κατορθώνει τελικά έστω και με καθυστέρηση αρκετών χρόνων να πραγματοποιήσει τον προσωπικό πόθο του αρχηγού του για εξουσία, σαν εντολοδόχου δικτάτορα των Άγγλων και της Δυναστείας.

Από άποψη δομής και εσωτερικής λειτουργίας το κόμμα των Ελευθεροφρόνων παραμένει καθαρά ένα αρχηγικό κόμμα, χωρίς ουσιαστικές εσωκομματικές λειτουργίες. Σ' όλη τη διάρκεια της Β΄ Δημοκρατίας παρουσιάζει μόνο μία συνέλευση και μία υποτυπώδη Διοικούσα Επιτροπή.

ε) Άλλα αστικά σχήματα και τάσεις

Η ιδιότυπη ανάπτυξη του αστισμού διευκόλυνε την επιβίωση τοπικιστικών πολιτικών σχημάτων, αρχηγικών ομάδων και εφήμερων εκλογικών σχηματισμών, που κατακλύζουν την πολιτική σκηνή της Β΄ Ελληνικής Δημοκρατίας. Χωρίς ουσιαστικό αντίκτυπο στη διαμόρφωση των πολιτικών εξελίξεων, τα πολιτικά αυτά μορφώματα έχουν σαν αρνητική συνέπεια τον κλονισμό της πίστης του λαού προς τον κοινοβουλευτισμό, γεγονός που μέσα σ' όλο το κοινωνικό και πολιτικό κλίμα της εποχής διευκόλυνε, όχι μόνο της πτώση της β΄ προσπάθειας για δημοκρατική διακυβέρνηση, αλλά και την εγκαθίδρυση του καθεστώτος της 4^{ης} Αυγούστου.²³

²² Λιναρδάτος. Σπ, *Πως φτάσαμε στην 4^η Αυγούστου*, Αθήνα διάλογος 1974, σ. 168. Ο συγγραφέας υποστηρίζει ότι η σύνδεση με τους Άγγλους έγινε μέσω του δημοσιογράφου Ι. Διάκου προσωπικού φίλου και στενού συνεργάτη του Μεταξά. Επίσης αναφέρεται στις κινήσεις του τότε Άγγλου πρεσβευτή Ουατερλόου για την προώθηση του Μεταξά στην Κυβέρνηση.

²³ Λιναρδάτος. Σπ, ό.π., σ. 121 επ.

Ακολουθώντας τις δύο κύριες τάσεις του αστισμού, μπορούμε να τις διακρίνουμε σε δύο κατηγορίες, τα βενιζελογενή και τα αντιβενιζελικά η λαϊκόγενή.²⁴

Στα βενιζελογενή έχουμε:

Το Προοδευτικό ή κόμμα των Προοδευτικών Φιλελευθέρων που ίδρυσε ο Γ. Καφαντάρης μετά την διάσπαση των Φιλελευθέρων το 1924. Τους Συντηρητικούς Δημοκρατικούς με τον Α. Μιχαλακόπουλο.

Το Φιλελεύθερο προσφυγικό, με αρχηγό το Σοφούλη, το κόμμα των Ανεξαρτήτων και Προσφύγων του Α. Μητσοτάκη. Το Επαρχιακό κόμμα του Ρ. Κούνδουρου, τους Δημοκρατικούς Φιλελεύθερους της Θεσσαλονίκης με αρχηγό τον Πάγκαλο στις εκλογές του 1923. Τους διάφορους ανεξάρτητους φιλελεύθερους συνδυασμούς. Τους Αγροτιστές του Μυλωνά που παρουσιάζονται στις εκλογές του 1933 και τέλος το Εθνικό Δημοκρατικό Κόμμα του Γεωργίου Παπανδρέου, που ιδρύθηκε στα 1935 και μετονομάστηκε λίγο αργότερα σε Δημοκρατικό Σοσιαλιστικό.

Στα αντιβενιζελικά σχήματα έχουμε:

Τα πρώτα χρόνια της Β΄ Δημοκρατίας εκτός από τους Λαϊκούς και τους Ελευθερόφρονες παρουσιάζονται μόνο μερικοί ανεξάρτητοι βασιλόφρονες στις εκλογές του 1923. Μετά όμως το 1930 παρουσιάζονται και σ' αυτό το χώρο αρκετές εκφράσεις, όπως το Εθνικοριζοσπαστικό Κόμμα που ίδρυσε ο Κονδύλης το 1932. Η Ένωση Βασιλοφρόνων, εκλογικός συνασπισμός των Ελευθεροφρόνων και πρώην Λαϊκών στοιχείων, στις εκλογές του 1933. Το Εθνικό Ενωτικό Κόμμα που ίδρυσε ο καθηγητής Π. Κανελλόπουλος το 1935. Και τέλος, ορισμένες διασπάσεις των Λαϊκών που ξεπερνούν τα όρια του κοινοβουλευτισμού και προχωρούν σε φασιστοειδείς εκφράσεις όπως η Μακεδονική Ένωση που μετονομάστηκε σε Μεταρρυθμιστικό Εθνικό Κόμμα, του Σωτ. Γκοτζαμάνη και η παράλληλη ιδεολογικά Μακεδονική ομάδα.²⁵

²⁴ Γ. Δαφνή, ό.π., σ. 136 επ.

²⁵ Διάσπαση του «Λ.Κ.» από τον κυριότερο εκπρόσωπο των βασιλικών στη Μακεδονία Σ. Γκοτζαμάνη. Κύριο σύνθημα, είχε τη διοικητική αυτονομία της Μακεδονίας, «η Μακεδονία για τους Μακεδόνες». Στις εκλογές του 1935 συγκέντρωσε το 14,80% των ψήφων και έβγαλε 7 βουλευτές. Μετά την παλινόρθωση στις εκλογές του 1936 ως Μεταρρυθμιστικό Εθνικό Κόμμα κέρδισε 4 έδρες με ποσοστό 1,4% των ψήφων.

στ) Φασιστικές ομάδες και κινήσεις

Συγκριτικά με άλλες χώρες της Ευρώπης, στην Ελλάδα δεν παρουσιάζεται φασιστικό κίνημα. Μικρές ωστόσο ομάδες και ιδεολόγοι του φασισμού δεν έλειψαν από τον τόπο. Ο Ν. Κρανιωτάκης με την εφημερίδα «ΤΥΠΟΣ», ο Σκυλακάκης με το «ΚΡΑΤΟΣ», η «ΕΣΤΙΑ», αποτελούν χαρακτηριστικές περιπτώσεις. Με την άνοδο του Μουσολίνι στην Ιταλία πολλοί είναι οι στρατιωτικοί και πολιτικοί που σκέπτονται παρόμοιες λύσεις για το Ελληνικό πρόβλημα. Κυρίως όμως μετά την άνοδο του Χίτλερ παρουσιάζονται μέσα στην παλιά γερμανόφιλη παράταξη ιδεολογικά ρεύματα υπέρ της «σιδερένιας Γερμανίας» και νεόκοπες φασιστοειδείς κινήσεις, που προπαγανδίζουν την αρχή του φύρερ «φύρερ πρέντσιπ» (δόγμα του αρχηγού). Όπως η οργάνωση «ΣΙΔΗΡΑ ΕΙΡΗΝΗ», «ΤΡΙΑΙΝΑ», «ΕΘΝΙΚΟ ΚΥΡΙΑΡΧΟ ΚΡΑΤΟΣ» με καθαρά ναζιστικό ιδεολογικό περιεχόμενο και αρχηγό τον Σκυλακάκη, αργότερα υπουργό εσωτερικών της 4^{ης} Αυγούστου. Επίσης το «ΕΘΝΙΚΟ ΣΟΣΙΑΛΙΣΤΙΚΟ ΚΟΜΜΑ» που ίδρυσε ο Γ. Μερκούρης. Προσπάθεια εκλογικής παρουσίας και ενιαίας κομματικής έκφρασης όλων αυτών των φασιστοειδών ομάδων γίνεται για πρώτη και τελευταία φορά στις εκλογές του 1936 με την επωνυμία «ΕΘΝΙΚΗ ΕΝΩΣΙΣ ΕΛΛΑΣ» γνωστή σαν τρία «Ε», που συγκέντρωσε συνολικά 505 ψηφοδέλτια δηλ. 0,04%.

ζ) Αγροτικό Κόμμα

Ιδρύεται το 1923 ύστερα από απόφαση που πήραν οι εκπρόσωποι των γεωργικών συνεταιρισμών στο Α΄ Πανελλήνιο Αγροτικό Συνέδριο τους. Η προσπάθεια του για τη δημιουργία ενός ιδιαίτερου πολιτικού φορέα της αγροτιάς αποτυγχάνει. Πέρα από έναν λαϊκιστικό χαρακτήρα δεν θα μπορέσει να χαράξει καμία συγκεκριμένη πορεία ή πρωτοβουλιακή κίνηση.²⁶ Άλλωστε η ιδεολογική κατάσταση των διαφόρων αγροτιστών είναι, ιδιαίτερα ρευστή, βενιζελικοί, λαϊκοί ουμανιστές, ουτοπικοί αγροτιστές, σοσιαλιστές, κομμουνίζοντα στοιχεία συγκεντρώνονται σε αυτό.²⁷ Όπως αναφέρθηκε παραπάνω υπήρξε εξαρχής ασάφεια στην ιδεολογία αφού τα συμφέροντα της αγροτικής τάξης συνδυάζονταν με ετερόκλητες κοσμοθεωρίες και πολιτικές προτιμήσεις. Τα περισσότερα στελέχη του, κήρυσσαν βασικές σοσιαλιστικές αρχές: την πάλη των τάξεων, την κοινωνική

²⁶ Γ. Δαφνής, ό.π., σ. 140.

²⁷ Αγ. Ελεφάντη, *Η επαγγελματία της αδύνατης Επανάστασης*, Θεμέλιο γ΄ έκδοση, σ. 59.

ισότητα, τη συνεργασία και ακόμη, εκείνα που δεν εξιδανίκευαν τη μικρή ιδιοκτησία, και την κοινοκτημοσύνη. Πρότυπο των περσοτέρων αγροτιστών ήταν το κόμμα του Σταμπολίσκου, το οποίο ήδη κυβερνούσε στην Βουλγαρία, και άμεσος πρακτικός στόχος της αγροτικής μεταρρύθμισης. Οι οργανωτικές και πολιτικές αξίες του ΑΚΕ το ενέτασσαν καθαρά στην μεταρρυθμιστική Αριστερά, αλλά οι συζητήσεις του, όπως καταγράφηκαν στο θεωρητικό του όργανο, την επιθεώρηση *Κοινωνική έρευνα* που κυκλοφόρησε τη δεκαετία του 1930, δείχνουν ότι και το ίδιο δεν ήξερε αν δεν προτιμούσε την επαναστατική της πτέρυγα.²⁸

Θέλοντας να περιφρουρήσει την ταξική του φυσιογνωμία, το νέο κόμμα αρχικά δεχόταν ως μέλη μόνον αγρότες, γεωπόνους και δασκάλους. Το καταστατικό του συνέταξε ο Αλέξανδρος Σβώλος, ενώ στην πρώτη του διοικούσα επιτροπή μετείχαν ριζοσπάστες σοσιαλιστές όπως ο Γρηγόρης Μπάμιας, στέλεχος της ομάδας του περιοδικού *ΓΡΑΧΟΣ* και αργότερα συνεργάτης του Μεταξά, ο ικανός αγωνιστής Χρυσός Ευελπίδης (που λίγο νωρίτερα είχε συντάξει το αγροτικό πρόγραμμα του ΣΕΚΕ) και ο Θεσσαλός Αλέξανδρος Μέρος. Η έλλειψη επιφανών διανοούμενων και η εστίαση σε πρακτικούς στόχους εμπόδισαν το ΑΚΕ να αποκτήσει σαφές ιδεολογικό στίγμα. Ουσιαστικά δεν απέκτησε ποτέ στερεή οργανωτική δομή και ταλαιπωρούνταν διαρκώς από εσωτερικές συγκρούσεις, σχίσματα και ανταλλαγές στελεχών και οπαδών με τον συγγενή χώρο ιδεολογικά των αγροτοεργατικών.²⁹

Η ιδεολογική ανομοιογένεια κάνει ανεφάρμοστο το πρόγραμμα του κόμματος που καταλήγει σε κρίσεις και διασπάσεις, που εκμεταλλεύεται προπαντός η Δημοκρατική Ένωση, με τη μετονομασία της σε Αγροτικό Εργατικό Κόμμα. Νέα προσπάθεια συσπείρωσης των αγροτιστών, πραγματοποιείται στα 1929, που καταλήγει σε νέα μεγαλύτερη διάσπαση τον επόμενο χρόνο.³⁰ Μόνο προς το τέλος της Β' Ελληνικής Δημοκρατίας παρουσιάζεται μία κάπως αξιόλογη κίνηση ανάπτυξης του αγροτισμού από σοσιαλίζοντα στοιχεία, που προχωρούν στην ίδρυση του Ενιαίου Αγροτικού Κόμματος Ελλάδος, σε κοινή πορεία με το Κ.Κ.Ε.³¹ Προσπάθεια όμως που ανακόπτει βίαια η επιβολή της «4^{ης} Αυγούστου».

²⁸ Σπ. Μαρκέτος, «Η ελληνική Αριστερά», στο Χρήστος Χατζηιωσήφ (επιμ.), *Ιστορία της Ελλάδας του 20ού αιώνα, Β2: Ο Μεσοπόλεμος 1922-1940*, Αθήνα, Βιβλιόραμα, 2007, σ. 149.

²⁹ Σπ. Μαρκέτος, «Η ελληνική Αριστερά», στο Χρήστος Χατζηιωσήφ (επιμ.), *Ιστορία της Ελλάδας του 20ού αιώνα, Β2: Ο Μεσοπόλεμος 1922-1940*, Αθήνα, Βιβλιόραμα, 2007, σ. 149.

³⁰ Αγ. Ελεφάντη, ό.π., σ. 59.

³¹ Τον Δεκέμβριο του 1935 με πρόεδρο τον Ι. Σοφιανόπουλο. Παράλληλα το Κ.Κ.Ε θα διέλυε τις κομματικές του οργανώσεις στα χωριά και τα μέλη τους θα έμπαιναν στο «Α.Κ.Ε...», (απόφαση του 6^{ου} Συνεδρίου Κ.Κ.Ε. (Δεκέμβριος 1935)).

η) Το Κομμουνιστικό Κόμμα

Ιδρύθηκε το Νοέμβριο του 1918 μέσα από διαδικασίες συνεδρίου με τίτλο Σοσιαλιστικό Εργατικό Κόμμα Ελλάδος (Σ.Ε.Κ.Ε.). Βασικές θέσεις τους προγράμματος τουλάχιστον τα πρώτα χρόνια ζωής του ήταν η δημοκρατία, παροχή εκλογικού δικαιώματος στις γυναίκες, αναλογικό εκλογικό σύστημα, εθνικοποίηση των μεγάλων πλουτοπαραγωγικών πηγών. Σχετικά με την εξωτερική πολιτική, επιθυμούσε ειρήνευση, χωρίς την προσάρτηση εδαφών, βασισμένη στο δικαίωμα της αυτοδιάθεσης των λαών. Ότι προβλήματα αφορούσαν διαμφισβητούμενα εδάφη θα λύνονταν με την μορφή των δημοψηφισμάτων.³²

Ήταν μέλος της Β΄ Σοσιαλιστικής Διεθνούς, διευθύνεται από 6 μέλη Κεντρική Επιτροπή, σαν ανώτερο καθοδηγητικό όργανο. Με το Β΄ Συνέδριο του το 1920, προσχωρεί στη Γ΄ Διεθνή και προσθέτει στον τίτλο του τη λέξη κομμουνιστικό σε παρένθεση. Με το τρίτο έκτακτο συνέδριο το 1924 μετονομάζεται σε Κομμουνιστικό Κόμμα Ελλάδος (Ελληνικό τμήμα της Κομμουνιστικής Διεθνούς). Το Κ.Κ.Ε αποτέλεσε από άποψη δομής τον αντίποδα των αστικών πολιτικών μορφωμάτων και πρότυπο οργάνωσης γι' αυτά.³³

Εμφανίζεται στην πολιτική ζωή του τόπου σαν καταλύτης, στον παραδοσιακό διχασμό, έρχεται να προβάλλει μια άλλη προοπτική στην κατεστραμμένη Ελλάδα με τους χρεωκοπημένους μύθους του μεγαλοϊδεατισμού, τις τεράστιες μάζες προσφύγων και των άλλων εξαθλιωμένων λαϊκών στρωμάτων. Θα ταράξει τα νερά της απελπισίας και θα μιλήσει για Επανάσταση που θα φέρει το σταμάτημα της εκμετάλλευσης ανθρώπου από άνθρωπο, που θα γεννήσει ένα νέο κόσμο χωρίς βαρβαρότητες, πολέμους και πείνα. Δεν αμφισβητεί απλά το κοινωνικό σύστημα, αλλά δίνει τη «Μεγάλη Υπόσχεση»³⁴.

Η γρήγορη άνοδος μιας νέας συνείδησης της προλεταριακής, έχει αναγκαστικά πολιτικό αντίκτυπο σ' όλη την πολιτική δομή του κυρίαρχου συστήματος. Παρά την

³² Βιβλίο ιστορίας, Θέματα νεοελληνικής ιστορίας (Γ' Γενικού Λυκείου), Αγαθοκλής Αζέλης, Κεφάλαιο 2(Η Διαμόρφωση και λειτουργία των πολιτικών κομμάτων στην Ελλάδα 1821-1936), Το Σοσιαλιστικό κόμμα, Αθήνα 1999, σ. 97.

³³ Για την ιστορία του σοσιαλιστικού κινήματος, και του κομμουνιστικού κόμματος στην Ελλάδα, το Α΄ Πανελλαδικό Σοσιαλιστικό Συνέδριο στον Πειραιά(Νοέμβρης 1918), τη συγκρότηση του ΣΕΚΕ, τη μετονομασία του σε Κ.Κ.Ε., την δομή και λειτουργία του κόμματος, βλέπε :Θέσεις για τα 50 χρόνια του Κ.Κ.Ε 1918-1968, εκδ Κ.Κ.Ε. Ν. Ζαζαριάδης,Θέσεις για την ιστορία του Κ.Κ.Ε, 1953 και του ίδιου Προβλήματα καθοδήγησης στο Κ.Κ.Ε., 1952. Π. Νεφελούδη, Στις πηγές της Κακοδαιμονίας,Επίσημα κείμενα του Κ.Κ.Ε.(εσωτερικού τομ.5, Αθήνα 1975).

³⁴ Α.Ελεφάντη, ό.π, σ. 14.

οικονομική αθλιότητα, παρά τα συσσωρευμένα προβλήματα που φάνηκαν ξεκάθαρα μέσα από τα ερείπια της Μικρασίας, οι κομμουνιστές σ' όλη την περίοδο που εξετάζεται στην παρούσα έρευνα, δεν κατόρθωσαν να ξεφύγουν οριστικά από τη γωνιά που η αστική τάξη τούς είχε τοποθετήσει.

Η ελληνική κοινωνία, ιδιαίτερα οι εργαζόμενοι, υποδέχθηκαν το νέο κόμμα με διαφορούμενη διάθεση. Υπό την επιρροή της κομματικής προπαγάνδας αναπτύχθηκε συστηματικά το συνδικαλιστικό κίνημα. Εάν οι αγώνες αναπτύσσονταν υπό την καθοδήγηση του πολιτικού εργατικού φορέα, από την άλλη πλευρά δεν θα μπορούσε το κίνημα να μην επηρεάσει και το ίδιο το κόμμα και την κατεύθυνση του. Ενώ αρχικά υπήρχε ένα αξιοσημείωτο ποσοστό διανοουμένων, μετά την προσέλευση του εργατικού στοιχείου οι αναλογίες τροποποιήθηκαν στατιστικά, με τη μετεξέλιξη του κόμματος, όσον αφορά τη σύνθεση του, σε πραγματικά εργατικό κόμμα.³⁵

Ωστόσο στο σημείο αυτό θα πρέπει να επισημανθεί, ότι η απομάκρυνση όλης της ιδρυτικής γενιάς του Σ.Ε.Κ.Ε., δηλαδή των στοιχείων εκείνων που ζυμωμένα μέσα στον αγώνα των δύο πρώτων δεκαετιών του αιώνα, είχαν άμεση σχέση με τα προβλήματα του λαού έστω και με συγκεχυμένα ιδεολογικά κριτήρια, αλλά με γερές λαϊκές ρίζες. Η αντικατάσταση τους από ριζοσπαστικά στοιχεία επαναστατικών τάσεων, ασύνδετα με τους λαϊκούς αγώνες, η εσωκομματική διαπάλη, που συγκλονίζει το κόμμα όλη την δεκαετία του 1920, οι διαγραφές, οι δυσφημιστικές επιθέσεις, οι αποχωρήσεις, οι επεμβάσεις της Κομμουνιστικής Διεθνούς, οι επιθέσεις ενάντια σ' όλες τις αποχρώσεις του αστικού χώρου, ακόμη και ενάντια των αγροτικών κινημάτων, η θέση για τη Μακεδονία και τη Θράκη, στέκουν καίρια προβλήματα που κάνουν τα λαϊκά στρώματα δύσπιστα απέναντι σ' αυτό το νέο κόμμα. Δυσπιστία που εκμεταλλεύτηκε περίτεχνα το κόμμα των Φιλελευθέρων και τα άλλα βενιζελικά πολιτικά μορφώματα.

Το Κ.Κ.Ε. δεν κατόρθωσε να δέσει τη θεωρία που επαγγέλλονταν με την καθημερινή πολιτική πράξη, και γι' αυτό δεν ξεπέρασε τα όρια, μιας μεγάλης έστω, ομάδας διαμαρτυρίας.

θ) Άλλα σχήματα και τάσεις του αριστερού χώρου

Στην τρέχουσα πολιτική ορολογία έχει επικρατήσει, ο χώρος της αριστεράς να ταυτίζεται με το Κομμουνιστικό κόμμα και τις εκλογικές του εκφράσεις. Η αιτία

³⁵ Σπ. Μερκέτος, ό.π,σ 158.

αυτού του φαινομένου, οφείλεται στην μη ύπαρξη ενός ισχυρού σοσιαλιστικού ή σοσιαλδημοκρατικού κόμματος. Ο χώρος όμως της αριστεράς δεν μπορεί να περιοριστεί μονάχα σε ένα κόμμα, και σαφώς δεν μπορεί να μονοπωληθεί από ένα κόμμα. Έτσι λοιπόν την περίοδο του Μεσοπολέμου υπήρξαν κι άλλες εκφράσεις και κινήσεις της αριστεράς.³⁶

Με την ίδρυση του Σ.Ε.Κ.Ε. όλες του οι δυνάμεις του χώρου συσπειρώνονται σ' αυτό. Η δημιουργία της Γ' Διεθνούς φέρνει την πρώτη διάσπαση στα 1919, με τη δημιουργία της «Κομμουνιστικής Ένωσης». Μετά την προσχώρηση του Σ.Ε.Κ.Ε στη Γ' Διεθνή ή Κομμουνιστική Ένωση επανέρχεται στο κόμμα. Ορισμένα όμως μέλη της πού διαφωνούν για τη τακτική «προς τις μάζες» της Διεθνούς, παραμένουν έξω από το κόμμα. Εκδίδουν το περιοδικό « Αρχείο Μαρξισμού» και δημιουργούν γύρω του κομμουνιστική ομάδα γνωστή ως Αρχαιομαρξιστές. Η ομάδα παίρνει μορφή μυστικής εταιρείας και αποκρυφισμού με μεγάλη ανάπτυξη στα χρόνια της παγκαλικής δικτατορίας. Τότε διασπάται για πρώτη φορά. Ορισμένα μέλη που ζητούν άμεση πολιτική δράση, και εσωκομματικές δημοκρατικές διαδικασίες, ιδρύουν την Τρίτη Κατάσταση. Το 1929 το Αρχείο εμφανίζεται δημόσια με το όνομα «Ένωση Διεθνιστών Κομμουνιστών». Συμμετέχει στις εκλογές του 1936 και διατηρείται σαν ανεξάρτητη κίνηση ακόμη και μετά την κατοχή. Άλλη διασπαστική κίνηση είναι η «Κομμουνιστική Ένωση Ελλάδος» βραχύβια και πιο πολύ τοπική οργάνωση από διαγραμμένα η απομακρυσμένα μέλη του ΚΚΕ, με ουτοπικό σκοπό την άμεση κήρυξη της προλεταριακής επανάστασης. Η συγκεκριμένη κίνηση διαλύθηκε γρήγορα. Επίσης στον κομμουνιστικό χώρο παρουσιάζεται μετά το 1930, το Τροτσκιστικό κόμμα και η οργάνωση Μπολσεβίκων- Λενινιστών, χωρίς όμως κανένα ευρύτερο αντίκτυπο.

Άλλες αριστερές οργανώσεις που δημιουργήθηκαν για να καλύψουν το κενό της αριστερής πτέρυγας του Σ.Ε.Κ.Ε. ήταν η «Νέα εποχή» του Μπεναρόγια. Το «Σοσιαλιστικό κόμμα» (τμήμα της Β' Διεθνούς) του παλαιίμαχου σοσιαλιστή Γιαννιού και η «Εργατική Σοσιαλιστική Ένωση» Οι προσπάθειες όμως ναυάγησαν και πολλά από τα στελέχη των σοσιαλιστών αυτών κινήσεων απορροφήθηκαν από τους Προοδευτικούς Φιλελεύθερους του Καφαντάρη και προπαντός από τη Δημοκρατική Ένωση του Παπαναστασίου.³⁷

³⁶ Ρήγος Α(επιμ.),ό.π., σ. 211.

³⁷ Ιδιαίτερα χρήσιμο και πληροφοριακό για τις ζυμώσεις, ιδεολογικές συζητήσεις και κινήσεις, στον αριστερό χώρο είναι το βιβλίο του Ας. Πανσέληνου,Τότε πού ζούσαμε, Αθήνα, 1976.

Το 1930 αρχίζει μια νέα προσπάθεια συνεννόησης των σοσιαλιστικών δυνάμεων. Η ιδρυτική διάσκεψη της Θεσσαλονίκης μέσα σε έντονες διαμάχες, αποφασίζει την επανίδρυση του «Σοσιαλιστικού Κόμματος Ελλάδος» (Σ.Κ.Ε) και εκλέγει γι' αυτό Κεντρική Οργανωτική Επιτροπή. Σ' όλη την περίοδο 1930-1935 παρουσιάζεται έντονη ιδεολογική και πολιτική ζύμωση στους κόλπους του σοσιαλιστικού χώρου. Παράλληλα όμως και διασπαστικές κινήσεις, όπως το «Εργατικό Σοσιαλδημοκρατικό Κόμμα» του Ι. Καλομοίρη, ηγέτη της μεταρρυθμιστικής δεξιάς στη Γ.Σ.Ε.Ε καθώς και το «Ανεξάρτητο Σοσιαλιστικό Κόμμα». Και οι τρεις κινήσεις διεκδικούν το χρίσμα της Β' Σοσιαλιστικής Διεθνούς. Τελικά το 1932 επέρχεται συγχώνευση όλων των σοσιαλιστικών τάσεων στο Σ.Κ.Ε. Μόνο ο Γιαννιός παραμένει ανεξάρτητος. Στο πολιτικό επίπεδο η νέα αυτή προσπάθεια των Σοσιαλιστών δεν κατάφερε και σπουδαία πράγματα, όπως χαρακτηριστικά γράφει ο Ασημάκης Πανσέληνος, «ήταν όλοι τους χωρίς οπαδούς και οι λίγοι οπαδοί, σκόρπιοι χωρίς ηγέτες».³⁸ Παρ' όλο πού η σοσιαλιστική κίνηση έμεινε αποκλειστικά περιθωριακό φαινόμενο διανοούμενων στο ιδεολογικό επίπεδο αποτέλεσε απαρχή μιάς νέας κοινωνικής συνείδησης. Και η προσπάθεια όμως αυτή ανακόπτεται βίαια από το καθεστώς της 4^{ης} Αυγούστου.

1.2. Κοινοβουλευτικές εκλογές στην Ελλάδα: θεωρία και έρευνα

Είναι παραδεκτό στη θεωρία της πολιτικής επιστήμης ότι οι εκλογές και ειδικότερα οι βουλευτικές, περισσότερο από απλή καταγραφή κομματικών προτιμήσεων αποτελούν μια γενική απογραφή των ιδεολογικών και κοινωνικών τάσεων μιας εποχής, και κατ' επέκταση αποτελεί το σήμα κατατεθέν της σύγχρονης δημοκρατίας. Ο κοινοβουλευτισμός ανάγει την δημοκρατία στην μεσολάβηση της πλειοψηφίας ενός αντιπροσωπευτικού σώματος, αλλά ταυτόχρονα της δίνει ρεαλιστικό και εφαρμόσιμο χαρακτήρα. Στα εκλογικά αποτελέσματα και ασφαλώς στις διακυμάνσεις της εκλογικής-κοινωνικής επιρροής των κομμάτων συμπυκνώνεται η τελική έκβαση του πολιτικού και κοινωνικού ανταγωνισμού μιας συγκεκριμένης περιόδου. Οι εκλογές έχουν ιδιαίτερη σημασία, ιδίως για εκείνους τους τομείς της

³⁸ 1923: Πλειοψηφικό με στενο-ευρεία περιφέρεια, ψηφοδέλτια και σφαιρίδια. 1926: για πρώτη φορά στην Ελλάδα αναλογική. 1928: πλειοψηφικό με στενή περιφέρεια. 1929: ιδιότυπη αναλογική. 1932: μορφή αναλογικής. 1933 και 1935 : μορφές πλειοψηφικού, και 1936: και πάλι αναλογική. Γενικότερα για τις εκλογές, εκτός των στατιστικών βλέπε Γ. Καρανικόλα, *Νόθες εκλογές στην Ελλάδα*, έκδοση Β', Αθήνα 1973.

δημόσιας ζωής όπου δεν είναι εφικτή η άμεση συμμετοχή των ανθρώπων στις διαβουλεύσεις και στη λήψη αποφάσεων. Διαμορφώνονται με αυτόν τον τρόπο απαιτήσεις για δημοκρατική στάση από όσους αναλαμβάνουν θέσεις αντιπροσώπευσης ή διοίκησης.³⁹ Επιπροσθέτως αρκετοί θεωρητικοί των εκλογών υποστήριξαν ότι η έννοια των εκλογών και συγκεκριμένα των πολυκομματικών εκλογών αποτελούν την καρδιά της δημοκρατίας. Σε συνάρτηση με τα προηγούμενα η μελέτη των εκλογικών αναμετρήσεων αποτελεί ταυτόχρονα ένα παρατηρητήριο των κοινωνικών και πολιτικών δυναμικών και την ασφαλέστερη ένδειξη για τη δομή της κοινωνικής υποστήριξης των κομμάτων.⁴⁰

Οι εκλογές χωρίζονται σύμφωνα με σειρά μελετών σε ανταγωνιστικές στα φιλελεύθερα δημοκρατικά καθεστάτα, ημί-ανταγωνιστικές στα αυταρχικά καθεστάτα και μη ανταγωνιστικές στα ολοκληρωτικά καθεστάτα.⁴¹ Σε ότι αφορά στις ανταγωνιστικές εκλογές όπου στην συγκεκριμένη εργασία θα ασχοληθούμε με αυτές, ένα πεδίο που έχει συγκεντρώσει πληθώρα ερευνών και θεωριών είναι αυτός του ορισμού των λειτουργιών των εκλογών. Στην ουσία τρεις είναι οι δομικοί παράγοντες που καθορίζουν τις συγκεκριμένες λειτουργίες των εκλογών. α) Η δομή της κοινωνίας, όπου τίθεται το ζήτημα των τάξεων των στρωμάτων, των εθνοτήτων, των θρησκευμάτων, των λόμπι και του βάθους των κοινωνικών ανταγωνισμών. β) Η δομή του πολιτικού συστήματος, όπου τίθεται το αρχικό ερώτημα αν μια χώρα έχει προεδρική ή κοινοβουλευτική δημοκρατία και εν συνεχεία τα υποερωτήματα σχετικά με το ποιός έχει την εξουσία στο κοινοβούλιο αν η χώρα κυβερνάται κοινοβουλευτικά ή ακόμα και εάν κυβερνάται συγκεντρωτικά η ομοσπονδιακά. γ) Η δομή του κομματικού συστήματος όπου τίθεται ερωτήματα σχετικά με τον αριθμό των κομμάτων, τις ιδεολογικές τους σχέσεις, το πρότυπο αλληλεπίδρασης, καθώς και το βαθμό δόμησης του κομματικού συστήματος.

³⁹ Ζάγκος, Χ (2010). *Οι κοινοβουλευτικές εκλογές στη Φλώρινα (1926-2009): εκλογικές συμπεριφορές. Πολιτική ιδεολογία μέσα από τον τοπικό τύπο*. Φλώρινα.

⁴⁰ «Οι εκλογές αποτελούν πράγματι ένα τακτικά επαναλαμβανόμενο "πείραμα" τεραστίων διαστάσεων, τη στιγμή που οι "πειραματικές καταστάσεις" σπανίζουν στις κοινωνικές επιστήμες. Πρόκειται για τη συστηματικότερη απογραφική διαδικασία που διενεργείται σε σχετικά τακτά χρονικά διαστήματα και υποχρεώνει το σύνολο των ενήλικων ατόμων του πληθυσμού να αυτοκαταταγεί με βάση ένα μικρό αριθμό απλ' βμ επιλογών(ψήφος για το κόμμα Α ή για το κόμμα Β, αποχή κ.λπ). Η ανάλυση των εκλογικών δεδομένων προσφέρει έτσι πλουσιότατο- στη συγχρονική του λεπτομέρεια και στη διαχρονική του ευρύτητα- εμπειρικό υλικό, χρήσιμο όχι μόνο για τη μελέτη των εκλογικών διαδικασιών καθαυτές, αλλά και για την ανίχνευση άλλων κοινωνικών φαινομένων που συναρτώνται με αυτές» Νικολακόπουλος, *Η καχεκτική δημοκρατία κόμματα και εκλογές (1946-1967)*, στ' έκδ., Εκδόσεις Πατάκη, Αθήνα 2001, σ. 13.

⁴¹ D.Nohlen, Κομματικό σύστημα και εκλογικά συστήματα. Αθήνα, Επίκεντρο, 2007, σ. 19-20.

Σε αυτό το σημείο θα υπογραμμίσουμε τις απόψεις δύο θεωρητικών που ασχολήθηκαν με τις λειτουργίες των εκλογών. Ο Heywood Andrew υποστηρίζει ότι οι βασικότερες λειτουργίες των εκλογών στις σύγχρονες κοινωνίες είναι: η στρατολόγηση πολιτικών, ο σχηματισμός κυβερνήσεων, η αντιπροσώπευση, ο επηρεασμός της κυβερνητικής πολιτικής, η αγωγή του πολίτη, η κατασκευή νομιμοποίησης και η ενίσχυση των ελίτ.⁴² Από την άλλη πλευρά ο Nohlen αναφέρει ως βασικότερες λειτουργίες που επιτελούν οι εκλογές, τις εξής: α) τη νομιμοποίηση του πολιτικού συστήματος και τη διακυβέρνηση από ένα κόμμα ή από συνασπισμό κομμάτων, β) τη μετάβαση εμπιστοσύνης σε πρόσωπα και κόμματα, γ) τη στρατολόγηση της πολιτικής ελίτ, δ) την εκπροσώπηση απόψεων και συμφερόντων του εκλογικού πληθυσμού. ε) τη σύνδεση των πολιτικών θεσμών με τις προτιμήσεις του εκλογικού σώματος για τις κοινωνικές αξίες και τους πολιτικούς στόχους και τα προγράμματα, για τα κομματικά συμφέροντα, ζ) την τόνωση της πολιτικής συνείδησης του πληθυσμού με διασαφήνιση των πολιτικών προβλημάτων και των εναλλακτικών λύσεων, η) διοχέτευση των πολιτικών αντιπαραθέσεων σε διαδικασίες με σκοπό την ειρηνική υπέρβαση τους. θ) την ολοκλήρωση του κοινωνικού πλουραλισμού και τη διαμόρφωση μιας γενικής βούλησης που είναι ικανή να δράσει πολιτικά. ι) την πρόκληση του ανταγωνισμού για την πολιτική εξουσία στη βάση εναλλακτικών προγραμμάτων, κ) τη λήψη απόφασης για τη διακυβέρνηση με τη μορφή σχηματισμού κοινοβουλευτικών πλειοψηφιών, λ) τη συγκρότηση μιας αντιπολίτευσης ικανής να ασκεί έλεγχο και μ) τη δυνατότητα εναλλαγής στην εξουσία.⁴³

Εν κατακλείδι όπως και να ορίζονται οι λειτουργίες των εκλογών, είτε λαμβάνοντας την διαδικασία των εκλογών σαν την « κορύφωση της δημοκρατίας», είτε απλά είναι ένας τρόπος ολοκλήρωσης του κοινωνικού συστήματος. Αυτό το οποίο είναι ξεκάθαρο είναι το ερευνητικό τους ενδιαφέρον είναι αδιαμφισβήτητο, καθώς αποτελεί έναν πολύ καθοριστικό τρόπο του λαού να επηρεάσει την πολιτική διαδικασία. Υπάρχει βέβαια όμως το εξής παράδοξο ενώ η πολιτική και ιδεολογική σημασία των εκλογών καθώς και η ελληνική εκλογική ιστορία είναι πλούσια, η μελέτη των εκλογικών φαινομένων στην Ελλάδα παραμένει περιορισμένη.

Στην συνέχεια θα επιχειρηθεί μια ιστορική ανασκόπηση στην ερευνητική δραστηριότητα στην Ελλάδα στο τομέα της μελέτης των εκλογικών φαινομένων,

⁴² A. Heywood, Εισαγωγή στην πολιτική, Αθήνα, Πόλις, 2007.

⁴³ D.Nohlen, ό.π., σ. 27-28.

πολιτικών κομμάτων ή ιδεολογικών χώρων. Οι πρώτες προσπάθειες ξεκίνησαν στην Ελλάδα λίγο μετά την λήξη του Β΄ Παγκοσμίου πολέμου όταν το 1946, στις πρώτες εκλογές που ακολουθήθηκαν από τον εμφύλιο πόλεμο, έφτασε στην Ελλάδα μια επιτροπή με σκοπό να επιβλέψει την εκλογική διαδικασία. Η επιτροπή με την ονομασία «Συμμαχική αποστολή για την παρακολούθηση των ελληνικών εκλογών» (Allied Mission to Observe the Greek Elections-AMFOGE), ήρθε στην Ελλάδα το Φεβρουάριο του 1946 για να επιβλέψει τη διεξαγωγή των πρώτων μεταπολεμικών βουλευτικών εκλογών της 31ης Μαρτίου 1946, σύμφωνα με τα προβλεπόμενα από τη συμφωνία της Βάρκιζας –αλλά και εμμέσως από τη Διακήρυξη της Γιάλτας για την Απελευθερωμένη Ευρώπη.

Η Συμμαχική Αποστολή, με επικεφαλής τον μετέπειτα πρεσβευτή των ΗΠΑ στην Ελλάδα Henry Francis Grady, αποτελούταν από 1.155 άτομα (692 Αμερικανοί, 294 Βρετανοί και Νοτιοαφρικανοί, 169 Γάλλοι) στη μεγάλη πλειοψηφία στρατιωτικοί και πραγματοποίησε έξι –διαφορετικού τύπου και μεθοδολογίας– δειγματοληπτικές έρευνες, για να διερευνήσει την 27 εγκυρότητα των εκλογικών καταλόγων (έρευνες Α, Β και Ο), τις καταγγελίες για παραβιάσεις της εκλογικής νομοθεσίας (έρευνα Ε), τις συνθήκες διεξαγωγής της ψηφοφορίας την ημέρα των εκλογών (έρευνα Δ), την αξιοπιστία του εκλογικού αποτελέσματος, καθώς και το μέγεθος της «πολιτικής αποχής» (έρευνα Ε). Η έρευνα Ε αποτελεί την πρώτη πολιτική δημοσκόπηση στην Ελλάδα, πραγματοποιήθηκε την επόμενη των εκλογών, σε ένα δείγμα 1.345 ατόμων που επιλέχθηκαν από τους καταλόγους 113 εκλογικών τμημάτων με τη μέθοδο των προσωπικών συνεντεύξεων. Η έρευνα Β αποτελεί την πρώτη δειγματοληπτική έρευνα. Το δείγμα περιλάμβανε 2.000 νοικοκυριά επιλεγμένα σε 150 διαφορετικά γεωγραφικά σημεία (Νικολακόπουλος 2001, Νικολακόπουλος 2003). Το 1957, το State Department διενήργησε ακόμα μια δειγματοληπτική έρευνα στην Ελλάδα, στο πλαίσιο μια ευρωπαϊκής συγκριτικής έρευνας. Αυτή τη φορά το ζητούμενο ήταν η διερεύνηση της στάσης της κοινής γνώμης απέναντι στις ΗΠΑ, στο NATO και σε ζητήματα της εξωτερικής πολιτικής. Η αφορμή της έρευνας δεν ήταν άλλη από το ζήτημα του Κυπριακού, που ταρακουνούσε την Ελλάδα εκείνη την εποχή και το αντίδουτικό κλίμα που εντεινόταν στην ελληνική κοινή γνώμη. Ωστόσο, η έρευνα αυτή δεν είχε σκοπό την πρόβλεψη του εκλογικού αποτελέσματος, αλλά επρόκειτο για μια δειγματοληπτική έρευνα με σκοπό τη γενικότερη καταγραφή και ανάλυση των πολιτικών τάσεων της εποχής. Την έρευνα αυτή, όπως και την επανάληψή της την επόμενη χρονιά, ανέλαβε το Ινστιτούτο Ερευνών Επικοινωνίας (ΙΕΕ) με πρωτεργάτη

τον Χρυσόστομο Παπαδόπουλο. Το Ινστιτούτο δημιουργήθηκε το 1952 και μέχρι το 1957 είχε αποκτήσει ήδη μια σημαντική εμπειρία και είχε πραγματοποιήσει σειρά ερευνών σε ειδικό κοινό όπως για παράδειγμα σε φοιτητές για κοινωνικά και πολιτιστικά θέματα.

Έτσι, το 1961 το ΙΕΕ επιχείρησε την πρώτη πειραματική έρευνα, στην περιοχή της Αττικής με σκοπό να προβλέψει το εκλογικό αποτέλεσμα. Παρόμοιες έρευνες συνεχίστηκαν έως τις εκλογές του 1963. Οι περισσότερες αφορούσαν κοινωνικά θέματα και δημοσιεύονταν στην εφημερίδα *Τα Νέα*. Με την άνοδο της Ένωσης Κέντρου το Νοέμβριο του 1963, το ΙΕΕ ανέλαβε ύστερα από εισήγηση της αμερικανικής Πρεσβείας να διεξάγει μηνιαίες πολιτικές έρευνες στην περιφέρεια της Αττικής. Οι έρευνες αυτές είχαν σαν αντικείμενο μελέτης την πολιτική στάση των πολιτών, δεν δημοσιεύονταν και συνέχισαν να διεξάγονται μέχρι την επιβολή της δικτατορίας των συνταγματαρχών.

Έπειτα από την μεταπολίτευση ασχολήθηκαν με την έρευνα με τις εκλογές ο Παντελής παρουσιάζει τα εκλογικά συστήματα των ελληνικών εκλογών μέχρι το 1985⁴⁴, ενώ μια επιγραμματική παρουσίαση των μεταπολεμικών εκλογών παρουσίασαν στα έργα τους τόσο ο ιστορικός R.Clogg⁴⁵, όσο και ο Κ.Τσουκαλάς στο έργο του για την «ελληνική τραγωδία» της ελληνικής πολιτικής ζωής⁴⁶. Οι Αναστασιάδης⁴⁷, Διαμαντόπουλος⁴⁸, και Καλούδης⁴⁹ μελέτησαν το πολιτικό γίνεσθαι της χώρας με αναλυτικές αναφορές στις εκλογικές αναμετρήσεις και στους κομματικούς σχηματισμούς. Στις εκλογικές μεταβολές της δύναμης των κομματικών σχηματισμών και στις συνθήκες κομματικού ανταγωνισμού επικεντρώνονται οι εργασίες του Βερναρδάκη⁵⁰, του Μαυρή⁵¹ του Χατζηπαντελή⁵². Επιπροσθέτως και ο

⁴⁴ Μ.Α. Παντελής, *τα εκλογικά συστήματα και οι εκλογές(1926-1985) στον υπολογιστή*, Αθήνα, Νέα Σύνορα, 1988.

⁴⁵ R. Clogg, *Parties and Elections in Greece. The search for Legitimacy*, London, C.Hurst and Company, 1987.

⁴⁶ Κ. Τσουκαλάς, *Η ελληνική τραγωδία Από την απελευθέρωση ως τους συνταγματάρχες*, Λιβάνης, 1981.

⁴⁷ Γ.Αναστασιάδης, *Σύγχρονη πολιτική ιστορία της Ελλάδας*. Θεσσαλονίκη, Μάλλιάρης, 1992.

⁴⁸ Θ. Διαμαντόπουλος, *Η ελληνική πολιτική ζωή: Από την προβενιζελική στην μεταπαπανδρειακή εποχή*, Αθήνα, Παπαζήσης, 1997.

⁴⁹ Σ. Καλούδης, *Οι Βουλευτικές Εκλογές στην Ελλάδα 1946-1996. (Με ειδικές αναφορές στην Κέρκυρα)*, Αθήνα, Παπαζήσης, 2002.

⁵⁰ Χρ. Βερναρδάκης, *Πολιτικές ανακατατάξεις και κοινωνικές μετατοπίσεις. Περιοδολόγηση της πολιτικής σκηνής μετά τις εκλογές του Απριλίου του 2000*, στο *Η Κοινή Γνώμη στην Ελλάδα, 2002*, Αθήνα, Λιβάνης, 2002, 15-34, Χρ. Βερναρδάκης, *Βουλευτικές εκλογές 2004: Οι κοινωνικές διαφοροποιήσεις στην εκλογική βάση των κομμάτων και η τοπογραφία του κομματικού συστήματος*, Πολιτική Επιστήμη, 1 Αθήνα, Σακκούλας, 2005.

Δημοσθένης Δώδος στη διδακτορική του διατριβή⁵³ και ο Παστιάδης σε πρόσφατο έργο του (2009)⁵⁴ ασχολήθηκαν με τις εκλογικές αναμετρήσεις για την εκλογική συμπεριφορά των Εβραίων της Θεσσαλονίκης κατά τον μεσοπόλεμο⁵⁵

Σε ότι αφορά σε έρευνες σχετικές με ιδεολογικούς χώρους ή κομματικούς σχηματισμούς, με το φαινόμενο του ΠΑ.ΣΟ.Κ αλλά και με τον ιδρυτή του Α. Παπανδρέου ασχολήθηκαν μελέτες του Παρασκευόπουλου⁵⁶ και του Κωστόπουλου⁵⁷ καθώς κ.α., ενώ με το χώρο της ελληνικής δεξιάς ασχολήθηκαν οι εργασίες των Αλεξάκη⁵⁸ και του Λεονταρίτη⁵⁹ κ.α. Σε ότι αφορά τέλος το χώρο της ελληνικής Αριστεράς αναφέρονται μεταξύ άλλων ενδεικτικά οι εργασίες των Μαραντζίδη⁶⁰ και του Τρίκα⁶¹ καθώς και άλλων.

⁵¹ Γ Μαύρης, Γ. *Οι βουλευτικές εκλογές του 2004*, στο Έμφαση, τχ.18, 2004, 15-32, Γ. Μαύρης, *Οι τάσεις αποδόμησης/ μετασχηματισμού του μεταπολιτευτικού κομματικού συστήματος*, στο Ελληνική Επιθεώρηση Πολιτικής Επιστήμης, τχ 9, Γ.Μαύρης, *Οι τάσεις του εκλογικού σώματος ενόψει των προσεχών βουλευτικών εκλογών στο Έμφαση*, τχ17,2003, σ. 127-140.

⁵² Χατζηπαντελής, Θ. *Ο εκλογικός ανταγωνισμός : 1996-2007*, Ελληνική Επιθεώρηση Πολιτικής Επιστήμης, 2008, 31: 49-65, Χατζηπαντελής, Θ., Ζαφειρόπουλος, Κ *Γεωγραφικοί σχηματισμοί και ομοιομορφία στις εκλογικές μετατοπίσεις κατά την περίοδο 1981-1990*, Τόπος. *Επιθεώρηση αστικών και περιφερειακών μελετών*, 1993, σ. 53-84.

⁵³ Δ. Δώδος, *Εκλογική περιφέρεια της Θεσσαλονίκης. Κόμματα και υποψήφιοι*. Αδημοσίευτη διδακτορική διατριβή, Α.Π.Θ, 1989.

⁵⁴ Γ. Παστιάδης, *Οι βουλευτικές εκλογές 1996-2007 στην Α΄ Θεσσαλονίκης*, Αθήνα, Νήσος, 2009

⁵⁵ Δ. Δώδος, *Οι Εβραίοι της Θεσσαλονίκης στις εκλογές του ελληνικού κράτους 1915-1936*, Αθήνα, Σαββάλας, 2005.

⁵⁶ Π. Παρασκευόπουλος, Π. Ανδρέας Παπανδρέου. *Η πολιτική πορεία του. 1960-1995*, Αθήνα, Σύγχρονη Ελληνική Ιστορία, 1995.

⁵⁷ Σ. Κωστόπουλος, *Η προδομένη αλλαγή: Η κυβερνητική εξουσία μεταλλάσσει τη σοσιαλιστική φυσιογνωμία του ΠΑΣΟΚ*, Αθήνα, Ελληνικά Γράμματα.

⁵⁸ Εμ. Αλεξάκης, *Η Ελληνική δεξιά. Δομή και ιδεολογία της Νέας Δημοκρατίας(1974-1993)*, Αθήνα, Σακκουλά, 2001.

⁵⁹ Γ. Λεονταρίτης, 1. *Ποιά είναι η «Δεξιά»;* 2. *Προεδρευόμενη ή Βασιλευόμενη;*, Αθήνα, Μετρόν.

⁶⁰ Ν.Μαρατζίδης, *Οι μικρές Μόσχες. Πολιτική και εκλογική ανάλυση της παρουσίας του κομμουνισμού στο ελλαδικό αγροτικό χώρο*, Αθήνα, Παπαζήσης, 1997.

⁶¹ Τ. Τρίκας, *Ε.Δ.Α.:1951-1967:Το νέο πρόσωπο της αριστεράς*, Θεμέλιο, 2009.

1.3. Ο Ελληνικός Τύπος, ιστορικές και θεωρητικές προσεγγίσεις

Ένα μικρό σε μέγεθος, τετρασέλιδο, δίστηλο έντυπο εγκαινιάζε, στις 31 Δεκεμβρίου του 1790, πριν δηλαδή από 230 χρόνια, τον «βασιλικό» δρόμο της ελληνικής δημοσιογραφίας. Δεν υπήρχε τίτλος, με μόνες ενδείξεις της ταυτότητας του, τον αύξοντα αριθμό του φύλλου, πο. 1, τον τόπο τη Βιέννη, και την ημερομηνία έκδοσης, με ένα απλό διακοσμητικό σχέδιο στο επάνω μέρος της πρώτης σελίδας, οι εκδότες αδελφοί Μαρκίδη Πουλιού έδιναν στην δημοσιότητα το πρώτο τεύχος ελληνικής εφημερίδας, όπου θεωρείται σταθμός και η γέννηση του ελληνικού Τύπου.

Βεβαίως δεν θα μπορούσαμε να παραλείψουμε την ημιτελή προσπάθεια του Γεωργίου Βεντότη, ο οποίος αντιμετώπισε την εχθρική στάση των αυστριακών αρχών οι οποίες πιεζόμενες από την οθωμανική αυτοκρατορία διέκοψε την κυκλοφορία της εφημερίδας. Η περίοδος της δράσης της ήταν πολύ μικρή, περίπου δύο μήνες και συγκεκριμένα μέσα στο καλοκαίρι του 1784. Δυστυχώς δεν γνωρίζουμε τον τίτλο της εφημερίδας καθώς και άλλα στοιχεία για την ταυτότητα και τα χαρακτηριστικά της. Ωστόσο, η γενική παραδοχή όλων των ερευνών καθιστά την απαρχή του ελληνικού Τύπου το 1784, με το πρώτο ελληνικό δημοσιογραφικό φύλλο η *Εφημερίς*, τίτλο που καθιέρωσαν οι εκδότες της, αδελφοί Πουλιού.⁶²

Έκτοτε, συνεχίστηκε με τον ίδιο ρυθμό, με κάποιες μικρές χρονικές παύσεις στα προεπαναστατικά χρόνια, η ελληνική δημοσιογραφική δραστηριότητα, που αποδείχθηκε τελικά, κάτω από διαφορετικές συνθήκες εθνικού βίου, σημαντικός και δυναμικός παράγοντας της νέας ελληνικής κοινωνίας. Δραστηριοποιήθηκε κυρίως έξω από την υπό οθωμανική κατοχή Ελλάδα πριν την επανάσταση του 1821, κυρίως στο Παρίσι, στην Βιέννη, και κάποιες αθρόες προσπάθειες έγιναν και στο Λονδίνο. Με την επικράτηση της επανάστασης υπήρξε κυκλοφορία κάποιων εφημερίδων στον ελλαδικό χώρο και ασφαλώς στην ελληνική διασπορά τον 19^ο και τον 20^ο έως και τις μέρες μας.

Οι κυριότεροι σταθμοί χρονολογικά του ελληνικού Τύπου σε αυτά τα 200 περίπου έτη:

⁶² Ινστιτούτο νεοελληνικών ερευνών εθνικού ιδρύματος ερευνών, *ο ελληνικός τύπος 1784 έως σήμερα*, ιστορικές και θεωρητικές προσεγγίσεις, Αθήνα 2005, σ. 57.

Προεπαναστατικός Τύπος: 1784-1821

Ο Τύπος στον Αγώνα: 1821-1828

Ο Τύπος στο ελεύθερο ελληνικό κράτος: 1828 έως σήμερα

Είναι γεγονός ότι το δημοσιογραφικό κίνημα της πρώτης περιόδου της προετοιμασίας, δημιουργήθηκε αλλά και ευνοήθηκε από τις συνθήκες -οικονομικές, κοινωνικές, πολιτισμικές- όπως είχαν διαμορφωθεί για τον ελληνισμό, καθώς ο 18ος αιώνας έβαινε προς το τέλος του, και μαζί η ξένη κυριαρχία. Η παρουσία συνεπώς ελληνικού Τύπου στην περίοδο αυτή εντάσσεται στην ανοδική πορεία του ελληνισμού και έρχεται να καλύψει τις επίμονες και πιεστικές ανάγκες για πληροφόρηση και επικοινωνία.

Ο ελληνικός Τύπος αναπτύσσεται και μεγαλουργεί, παρά τις όποιες δυσκολίες και αναστολές, ακόμη και όταν αντιμετωπίζει την εχθρική στάση της εκάστοτε αρχής, όπως μαρτυρούνται από τις επεμβάσεις της εξουσίας (ψήφισμα Απριλίου 1831, Ιων. Καποδίστρια, Νόμοι 1833, του Όθωνος) οι οποίες εντούτοις δεν κατορθώνουν να αναστείλουν την δυναμική της.⁶³

Οι ένδεκα εφημερίδες που εκδόθηκαν την περίοδο αυτή, ειδησεογραφικές, όπως η *Εφημερίς*, η βραχύβια *Ειδήσεις* διά τα Ανατολικά Μέρη και ο *Ελληνικός Τηλέγραφος*, το πλέον μακρόβιο ελληνικό δημοσιογραφικό φύλλο (1812-1836), καθώς και οι φιλολογικές: *Λόγιος Ερμής*, *Καλλιόττη*, *Μέλισσα*, *Μουσείον*, *Αθηνά*, *Φιλολογικός Τηλέγραφος*, και η προετοιμαζόμενη αλλά χωρίς αποτέλεσμα *Τρίς*, του Λονδίνου, τονίζουν την σπουδαιότητα του ελληνικού Τύπου της εποχής αυτής. Οι πληροφορίες άλλωστε για την οικονομική ενίσχυση, έστω και πενιχρή, ατόμων και συλλογικών σωμάτων (Ιωάννης Βαρβάκης, Αλέξανδρος Καλλιμάχης, ως εκπρόσωπος των Ηγεμονιών, Ιγνάτιος Ουγγροβλαχίας, και άλλοι) προς τα ελληνικά δημοσιογραφικά φύλλα, εκφράζουν όχι απλώς συμμετοχές αλλά και τον βαθμό συνοχής των κοινωνικών μονάδων που εργάζονται για την διάρκεια και την επιβίωση τους.

Κατά την διάρκεια της ελληνικής επανάστασης (1821-1828), εκδόθηκαν αρκετές εφημερίδες σε πόλεις- κομβικές για την διεξαγωγή του Αγώνα, οι οποίες κατά βάση είχαν πολιτικό περιεχόμενο, με σκοπό την καταγραφή όχι μονάχα πολεμικών-στρατιωτικών γεγονότων, αλλά και πολιτικών και διπλωματικών εξελίξεων που αφορούσαν την ελληνική ειδησιογραφία. Επιπροσθέτως στην θεματολογία

⁶³ Ινστιτούτο νεοελληνικών ερευνών εθνικού ιδρύματος ερευνών, ο ελληνικός τύπος 1784 έως σήμερα, Ιστορικές και θεωρητικές προσεγγίσεις, Αθήνα 2005.

συγκαταλέγονται και οι εμφύλιες συγκρούσεις που έλαβαν χώρα στην επανάσταση, καθώς επίσης και θέματα παιδείας και πολιτισμού.⁶⁴

Σε όλη αυτή την χρονική περίοδο η παρουσία του Τύπου προετοίμασε το έδαφος για την δημοσιογραφική δραστηριότητα, ιδιαίτερος σημαντική, της οθωνικής περιόδου, όταν παρά τις εχθρικές νομοθετικές ρυθμίσεις οι εφημερίδες, μάλιστα οι τρεις μεγάλες, η *Αθηνά* του Εμμανουήλ Αντωνιάδη, η *Ελπίς* του Κ. Λεβίδη, ο *Αιών* του Ι. Φιλήμονος αγωνίσθηκαν σθεναρά για τις συνταγματικές ελευθερίες, ανεξαρτήτως των διαφορετικών πολιτικών και κομματικών τοποθετήσεων τους. Άλλωστε το μείζον ενδιαφέρον που ενέχει η παρουσία του Τύπου από τις απαρχές και έως τα μέσα του 19ου αιώνα, ενδεχομένως το μείζον πλεονέκτημα του, είναι ότι κλήθηκε να εκπροσωπήσει και να εκφράσει τρεις σημαντικές περιόδους της νεότερης ελληνικής Ιστορίας.

Α'. Την προεπαναστατική περίοδο, εποχή της προετοιμασίας όταν η ξένη κυριαρχία έβαινε προς το τέλος της, και ο ελληνισμός, διαβιώνοντας κάτω από διαφορετικές συνθήκες, στα πλαίσια της Οθωμανικής αυτοκρατορίας, σε ημιαυτόνομο καθεστώς στις Παραδουνάβιες Ηγεμονίες και στην διασπορά, συγκέντρωνε τις δυνάμεις του, για την χειραφέτηση, με τελικό στόχο την απελευθέρωση.

Β'. Τον πόλεμο της Ανεξαρτησίας. Εποχή αιματηρών αγώνων, συγκρούσεων και εσωτερικών ανακατατάξεων που σκοπό είχαν στην αποτίναξη του ζυγού και στην δημιουργία και συγκρότηση του πρώτου ελεύθερου ελληνικού κράτους.

Γ'. Την οθωνική περίοδο, όταν με την επίτευξη των εθνικών στόχων εντάθηκαν οι αγώνες για την παγίωση ελεύθερων θεσμών και την διαμόρφωση δημοκρατικού βίου, βασισμένου στην συνταγματική τάξη.

Οι βασικοί στόχοι και επιδιώξεις του Τύπου, αυτής της περιόδου, ήταν η υπεράσπιση και προαγωγή των εθνικών θεμάτων, η διαφύλαξη της συνταγματικής τάξης, η ενημέρωση του κοινού σε ζητήματα που αφορούσαν τα δικαιώματα και την στήριξη των θεσμών, καθώς επίσης και σε θέματα πολιτικών συμπεριφορών. Έννοιες όπως η ελευθερία του λόγου, η ελευθερία των ιδεών, αποτέλεσαν μόνιμες και

⁶⁴ Στο ίδιο.

σταθερές επιδιώξεις των ελλήνων δημοσιογράφων. Είναι χαρακτηριστικό αυτής της εποχής για τον ελληνικό Τύπο, όπου είχαν νομοθετικά κατοχυρωθεί τα δικαιώματα, ωστόσο δεν έπαψε η επέμβαση της εκάστοτε εξουσίας με σκοπό την παρεμπόδιση της ελεύθερης έκφρασης.

Η ψήφιση του νέου συντάγματος(1864) όπου διενεργήθηκε με την αλλαγή της δυναστείας(έξωση του Όθωνα) και την έλευση του Γεωργίου Α΄, λόγω της ειδικής διατύπωσης καθιέρωσε την ελευθερία του Τύπου, και στην συνέχεια στην ανανέωση και στην άνθηση του. Σε αυτό συνέβαλλαν και εξέχουσες προσωπικότητες των γραμμάτων όπως ο Εμμ. Ροΐδης και ο Κώστας Παλαμάς, με την συνεργασία τους με τα περισσότερα δημοσιογραφικά φύλλα της εποχής εφημερίδες και περιοδικά.

Ο Αθηναϊκός Τύπος στον 20^ο αιώνα 1922-1950

Κατά την διάρκεια του Μεσοπολέμου 1919-1939, εισάγονται νέες έννοιες στο πολιτικό λεξιλόγιο του Τύπου και κατ επέκταση στην ελληνική κοινωνία όπως για παράδειγμα η έννοια της «εθνικοφροσύνης», όπου θα αποτελέσει θεμελιώδη έννοια και επίσημη ιδεολογία της αντικομμουνιστικής παράταξης στην διάρκεια του Εμφύλιου πολέμου. Το διάστημα του Α΄ Παγκοσμίου Πολέμου και της Μικρασιατικής εκστρατείας, η εθνική ιδεολογία επικρατεί στον πολιτικό λόγο, είτε ως μεγαλοϊδεατικός εθνικισμός των βενιζελικών, αλλά και των αντιβενιζελικών μετά το 1920, είτε ως χειραφετικός εθνικισμός της αντιβενιζελικής παράταξης που οικοδομήθηκε στην βάση της αμφισβήτησης του ρόλου των προστάτιδων δυνάμεων. Το γεγονός αυτό δεν συμβαίνει από την άλλη στην διάρκεια του Μεσοπολέμου. Έπειτα από την επανάσταση του 1922 (Πλαστήρας-Γονατάς-Φωκάς)⁶⁵ οι αναφορές στο έθνος συνεπάγονται είτε με αναφορά στην βασιλεία, είτε υπέρ της αβασιλευτής δημοκρατίας, είτε πάλι αφορούσαν την καταγγελία των κομμουνιστικών στόχων. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί ένα άρθρο του στην *Δημοκρατία*, όπου ο Αλέξανδρος Παπαναστασίου αναφέρθηκε στην αυτονομία της Μακεδονίας, και τόνισε ότι το ζήτημα των μειονοτήτων για την Ελλάδα δεν ήταν εθνικιστικό, αλλά ζήτημα αρχών ανθρωπιστικών παραβίαση των οποίων θα ήταν επιζήμια για την γενική ειρήνευση των λαών.⁶⁶

⁶⁵ Γεώργιος Θ. Μαυρογορδάτος, *Μετά το 1922: η παράταση του Διχασμού*, Εκδόσεις Πατάκη, Αθήνα, 2019.

⁶⁶ *Δημοκρατία* (23 Ιανουαρίου 1920).

Μια ακόμη περίπτωση είναι αυτή του Γεράσιμου Λύχνου στο *Ελεύθερο Βήμα* σχολιάζοντας με οξύ τρόπο την συχνή επίκληση του μπολσεβικισμού και του κομμουνισμού από τους σύγχρονους τους, και υπογράμμισε ότι στην Ελλάδα δεν είχαν σοσιαλισμό και ότι όλοι ήταν «πατριώτες και εθνικόφρονες».⁶⁷

Συμπερασματικά θα μπορούσαμε να πούμε ότι η περίοδος 1915-1936, αποτελεί μια ενιαία εποχή εφόσον διέπεται από τις συνάψεις του Εθνικού Διχασμού και δικαίως περιοδολογείται ως τέτοια. Ωστόσο διακρίνονται ξεκάθαρα οι μεταβολές που εμφανίζονται στον Τύπο μετά το 1922, λόγω των τεράστιων κοινωνικό-πολιτικών-οικονομικών εξελίξεων που συντελούνται το συγκεκριμένο χρονικό διάστημα. Η έμφαση στο φαντασιακό και ιδιαίτερα στον μύθο, η άρθρωση ενός ομοιογενούς παραταξιακού λόγου, είναι στοιχεία που χαρακτηρίζουν σε μεγάλο βαθμό τον Τύπο την περίοδο του Α΄ Παγκοσμίου Πολέμου.

Έπειτα από τις ραγδαίες εξελίξεις του 1922, στην περίοδο του Μεσοπολέμου παρατηρούμε την κατάρρευση του προσδόκιμου που είχαν δημιουργήσει τα γεγονότα προ του 1922, και ως αποτέλεσμα αυτού ο εθνικιστικός λόγος σιωπά στον μεγάλο Τύπο. Από την άλλη πλευρά ο λαός αποτελεί θεμέλιο λίθο, ιδιαίτερο για ένα αρκετά μεγάλο κομμάτι του Αντιβενιζελικού Τύπου, ενώ παράλληλα παρατηρούμε στα άρθρα αντικομμουνιστικό λόγο και τονίζεται η ανάγκη για υπέρβαση της τομής βενιζελισμού - αντιβενιζελισμού.

Στην διάρκεια του Μεσοπολέμου κάνουν την εμφάνιση τους νέα στοιχεία καθώς επίσης το πολιτικό λεξιλόγιο αποκτάει νέο περιεχόμενο και γίνεται σύγχρονο. Συγκεκριμένα, έκτος από την εμφάνιση της λέξης «εθνικοφροσύνη» παρουσιάζονται οι όροι « συντηρητισμός», « προοδευτικός», « αντίδραση» και « Δεξιά»- «Αριστερά». Ως δεξιά χαρακτηρίζονται τα κόμματα του βενιζελισμού από τους πολιτικούς αντιπάλους, η κυβέρνηση Μιχαλολιάκου και οι συντηρητικοί φιλελεύθεροι από την Δημοκρατία του Αλέξανδρου Παπαναστασίου.⁶⁸ Τις δύο αυτές αντίθετες απόψεις της συναντούμε στην *Εστία* και στην *Μεταξική Εφημέρια των Ελλήνων* κατ' αντιστοιχία προς εκείνο της βασιλείας-αναρχίας. Θα πρέπει επίσης να τονιστεί ότι η δημοκρατία είχε αρνητικό πρόσημο για τους αντιβενιζελικούς αλλά και για τις ακροδεξιές εφημερίδες της δεκαετίας του 1920 (*Αναμόρφωσις, Δράσις*) καθεστώς το συνδεδεμένο με την «αμαρτωλή» κατ' αυτούς Δ΄ Εθνοσυνέλευση και με την

⁶⁷ Ελεύθερον Βήμα (15 Σεπτεμβρίου 1924).

⁶⁸ Ινστιτούτο νεολογικών ερευνών εθνικού ιδρύματος ερευνών, ο ελληνικός τύπος 1784 έως σήμερα, Ιστορικές και θεωρητικές προσεγγίσεις, Αθήνα 2005.

«στρατοκρατία», η *Εθνική Σημαία* της δεκαετίας του 1930 οραματίζονταν ένα «εθνικοσοσιαλιστικό κράτος κατ' εξοχήν δημοκρατικό» που απείχε πολύ από τον «ασύντακτον δημοκρατισμόν».⁶⁹

Όπως αναφέρθηκε προηγουμένως ο όρος Δεξιά εμφανίζεται πρώτη φορά στην περίοδο του Μεσοπολέμου (αναφορά σύμφωνα με εφημερίδα του Κέντρου), αφού σε αυτήν εντάσσει το Λαϊκό Κόμμα και την μεταξική δικτατορία.⁷⁰ Αργότερα ωστόσο η ίδια η Δεξιά θα αποδεχθεί και παράλληλα θα συμφιλιωθεί με αυτό τον χαρακτηρισμό. Επιπροσθέτως στον Τύπο του Μεσοπολέμου εισάγονται οι όροι «εξτρεμισμός», «άκρα Αριστερά» (ΚΚΕ) και «άκρα Δεξιά», «υπερκράτος» για να δηλωθούν οι ένοπλες οργανώσεις της Δεξιάς που συνεργάζονται με τα σώματα ασφαλείας και τις «παρακρατικές οργανώσεις». Ο συγκεκριμένος όρος χρησιμοποιήθηκε από την *Ελευθερία* και σύμφωνα με την δήλωση της, εξαιτίας αυτού εκκρεμούσε εις βάρος της μήνυση. Επιπλέον στην ίδια εφημερίδα παρατηρούμε μια προσπάθεια σύγκρισης των δύο άκρων, με την διαπίστωση ότι είναι αλληλένδετες έννοιες, δηλαδή κομμουνισμός και φασισμός είναι δύο όψεις του ίδιου νομίσματος.

Πολλοί νέοι τίτλοι κάνουν την εμφάνιση τους στον Μεσοπόλεμο. Ωστόσο ορισμένοι διαρκούν μέχρι και σήμερα, άλλοι φθάνουν στην δεκαετία του 30' και άλλοι σε αυτή του 40'. Ο Εθνικός Διχασμός και η σαφής διάκριση συμβάλλει σε μια πολυϊστορία, γεγονός που συνέβη κατά την διάρκεια του Α' Παγκοσμίου Πολέμου για πρώτη φορά, το 1917 με αφορμή την κρίση με τον συμμαχικό αποκλεισμό και τις τεταμένες σχέσεις με τις δυνάμεις της Αντάντ που οδήγησαν στην απομάκρυνση του βασιλιά Κωνσταντίνου από τον θρόνο.⁷¹

Από τις βενιζελικές εφημερίδες που κυκλοφόρησαν τη δεκαετία του 20' η *Δημοκρατία* εκφράζει τις απόψεις της Δημοκρατικής Ένωσης και του Παπαναστασίου, ο *Ελεύθερος Λόγος*, που τις ασκεί κριτική στηρίζει τον Καφαντάρη και τον Γ. Παπανδρέου, και το Ελεύθερον Βήμα την Επανάσταση του 1922 και τον Ελ. Βενιζέλο, αποδοκιμάζοντας το κίνημα του 1933 και το ενδεχόμενο επιβολής δικτατορίας. Στη δεκαετία του 30' κυκλοφορούν τα *Αθηναϊκά Νέα* (1931) του Δημητρίου Λαμπράκη, ο *Ανεξάρτητος* των Ανδρέα και Δημητρίου Πουρνάρα (1933-1936) που εκκινεί, σύμφωνα με τον ίδιο, από έναν «αγνό λαϊκό σοσιαλισμό», έναν «ειλικρινή εργατοαγροτισμό, εμπνεόμενο από τα ιδανικά του αριστερού *Φωνή του*

⁶⁹ Όπως πάνω

⁷⁰ *Ελευθερία* (24 Φεβρουάριος 1946).

⁷¹ Γεώργιος Θ. Μαυρογορδάτος, *1915 Ο Εθνικός Διχασμός*, Εκδόσεις Πατάκη, Αθήνα, 2015.

Λαού (1932-1934) του Στεφ. Στεφάνου, πιστή στον Ελ.Βενιζέλο, ο *Νέος Κόσμος* (1933) του Αντώνη Νικολόπουλου που στη μεταπολεμική του έκδοση εντάχθηκε στο αντικομμουνιστικό στρατόπεδο των εθνικοφρόνων, και διάφορες κονδυλικές μικρής διάρκειας.

Από τις νεοϊδρυθείσες αντιβενιζελικές εφημερίδες, η *Καθημερινή* του Γεωργίου Βλάχου (1919), η *Πρωία* των Γεωργίου και Στεφάνου Πεσμαζόγλου (1925) και οι φιλομεταξικές *Πολιτεία* των Σπ. Αλιμπέρτη και Θεολόγου Νικολούδη (1917), τα *Χρονικά* (1921), όπου αρθρογραφούσε ο Κ. Κοτζιάς και η *Εφημερίς των Ελλήνων* (1935), αναπτύσσουν μια πολιτικά συντηρητική αρθρογραφία.

Το μέτωπο των «αδιαλλάκτων» συγκροτούν εκτός από την *Εσπερινή* του Γιάνναρου οι εξής επίσης αντιβενιζελικές εφημερίδες: Η *Ελληνική* του Πάνου Χαντζηκωνσταντίνου (1925), η *Αθηναϊκή* του Ομήρου Ευελπίδη (1919), ο *Τύπος* του Νικολάου Κρανωτάκη (1934), ο *Ελεύθερος Άνθρωπος* του Κώστα Αθάνατου (1930) και το *Ελληνικόν Μέλλον* του Νίκου Ευστρατίου (1932). Αλλά και η *Βραδυνή* (1923), ημεπίσημη εφημερίδα του Λαϊκού Κόμματος, καλούσε το 1932 το λαό σε αντεπανάσταση εναντίον των βενιζελικών, ενώ μετά το κίνημα του 1935 καλλιέργησε ιδιαίτερα το διχαστικό κλίμα παρότι μιλούσε για αποκατάσταση της εθνικής ενότητας. Στήριξε την προπαγάνδα υπέρ της παλινόρθωσης της βασιλείας στη συναίρεση του «κομμουνισμού» με τη «δημοκρατία», στη επίκληση της «σύμπραξης της Μόσχας με τους βενιζελικούς κεφαλαιοκράτες». Η συναίρεση αυτή οδήγησε σε μια πολωτική λογική που εκφράστηκε με το δίλλημα «ή Μοναρχία ή Κομμουνισμός».

Η *Απογευματινή* του Κων. Τσιφλάκου (1923) διαφοροποιήθηκε από τους αδιάλλακτους της αντιβενιζελικής παράταξης, ενώ η *Ακρόπολις*, η ιδρυθείσα τον 19^ο αιώνα κατήγγειλε το 1935 την «αντεθνικήν πολιτικήν μερικών εκατέρωθεν αδιαλλάκτων εφημερίδων» και πρόταξε τη λήθη του παρελθόντος. Οι αντιβενιζελικές αυτές εφημερίδες συγκροτούσαν το λεγόμενο μέτωπο των συνταγματικών και εμφανίζονταν ως προασπιστές των λαϊκών συμφερόντων και εκφραστές της λαϊκής θέλησης, την οποία αντιλαμβάνονταν ως συνυφασμένη με τη βασιλεία.

Κατά τη δεκαετία του '30, η *Βραδυνή* και η *Απογευματινή* κυρίως, αλλά και άλλες, εμφανίζουν στοιχεία λαϊκού Τύπου-στήλες και ρεπορτάζ κοινωνικού ενδιαφέροντος, στήλες που ικανοποιούν την περιέργεια του κοινού για τον κόσμο, καθώς επίσης με

περισσότερες ανταποκρίσεις από την ζωή σε άλλες χώρες- τα οποία ασφαλώς θα αναπτυχθούν πιο έντονα κατά την δεκαετία του '50.⁷²

1.4. Ο τοπικός Τύπος στην Κοζάνη

Ο Νομός Κοζάνης και γενικότερα η περιοχή της Δυτικής Μακεδονίας έχει μακρότατη παράδοση στην έκδοση εφημερίδων και περιοδικών η οποία ανάγεται στην περίοδο ακόμη νωρίτερα από την απελευθέρωση της Ελλάδας απ' τον τούρκικο ζυγό. Εξάλλου οι πρωτομάστορες της ελληνικής τυπογραφίας οι αδερφοί Γεώργιος και Publius Πούλιος κατάγονταν από τη Δυτική Μακεδονία και συγκεκριμένα από τη Σιάτιστα. Η πρώτη ελληνική- ελληνογλωσση- εφημερίδα 25 χρόνια περίπου, πριν από την Ελληνική Επανάσταση, προήθλε από αυτούς και επιπροσθέτως επέβαλλαν την ονομασία «*Εφημερίς*» αποκλείοντας τις επικρατούσες ξενικές ονομασίες «γκαζέττα», «τζορνάλια», την ελληνική «ειδήσεις» (που χρησιμοποίησε ο επίσης Κοζανίτης εκδότης Ευφρ. Πόποβίτς κ.α.)⁷³ Επιπλέον αξίζει να σημειωθεί ότι και η δεύτερη, σε σειρά εφημερίδα, εξεδόθη στη Βιέννη από ένα άλλο Δυτικόμακεδόνα και ήταν η εφημερίδα με την ονομασία «*Ειδήσεις δια τα Ανατολικά κράτη*» του Κοζανίτη Χαρίσιου Παπαδημητρίου (1772-1853).⁷⁴

Στην περίοδο της Τουρκοκρατίας της Μακεδονίας μετά τη δημιουργία του ελληνικού κράτους (μέχρι το 1912), όταν απελευθερώθηκε η περιοχή, δεν εκδόθηκαν εφημερίδες. Η ενημέρωση καθώς και οι άλλες ανάγκες των πολιτών καλύπτονταν από τις εφημερίδες της Θεσσαλονίκης και μέσω αυτής της Κωνσταντινουπόλεως και των Αθηνών.

Οι πρώτες εφημερίδες εκδόθηκαν το 1914 και πέτυχαν να εξασφαλίσουν εκτός από την πληρότητα έναν αξιοπρόσεκτο βίο. Οι πολιτικές διαμάχες και τα στρατιωτικά γεγονότα του μεσοπολέμου και ασφαλώς τα πενιχρά τεχνικά μέσα, που διέθεταν ήταν ένα σοβαρό εμπόδιο για τη σύνταξη, τη στοιχειοθεσία- εκτύπωση και την κυκλοφορία τους και και έπαιξε σημαντικό ρόλο στην καθυστέρηση της αναπτύξεως του Τύπου.

⁷² Ινστιτούτο νεοελληνικών ερευνών εθνικού ιδρύματος ερευνών, ο ελληνικός τύπος 1784 έως σήμερα, Ιστορικές και θεωρητικές προσεγγίσεις, Αθήνα 2005, σ. 75-76.

⁷³ Μανώλης Κανδυλάκης, *Περιοδικό «Τύπος» Αθηνών*, ΠΕΑΤ, Αθήνα, 2000, σ. 13-16.

⁷⁴ Ζάγκος, Χ. (2010). *Οι κοινοβουλευτικές εκλογές στη Φλώρινα (1926-2009): εκλογικές συμπεριφορές. Πολιτική ιδεολογία μέσα από τον τοπικό τύπο*. Φλώρινα .

Οι εφημερίδες ήταν ολιγοσέλιδες, και τις περισσότερες φορές εβδομαδιαίες, με φτωχή εμφάνιση και με μικρή κυκλοφορία, παρά την πνευματική ανάπτυξη που παρουσίαζε η περιοχή.

Επιπροσθέτως ο πόλεμος και ο εμφύλιος, που κάλυψαν ολόκληρη τη δεκαετία του 1940, πόλεμοι που ο κυριότερος όγκος των μαχών διεξήχθησαν στην περιοχή της Δυτικής Μακεδονίας συντέλεσαν στην αναστολή της εκδόσεως των δημοσιογραφικών εντύπων και στην ανάπτυξη άλλων (αντιστασιακών, στρατιωτικών, εκκλησιαστικών, αγροτικών, μαθητικών κ.ά.) εντύπων.

Μετά την λήξη του εμφυλίου πολέμου και την επιβολή της τάξεως και της ειρήνης, άρχισε πάλι η έκδοση εφημερίδων, όμως είναι χαρακτηριστικό ότι για μεγάλο χρονικό διάστημα εκδίδονταν μονάχα μία καθημερινή εφημερίδα.

Εκείνη την περίοδο εκδόθηκαν τόσες πολλές και καλές εφημερίδες στην Κοζάνη και στις περισσότερες πόλεις της (Πτολεμαΐδας, Σιάτιστας, Σέρβια κ.α.) που με την ενημερότητα τους, το αγωνιστικό πνεύμα και το κύρος τους πρόβαλλαν τα τοπικά ζητήματα και διεκδικούσαν της επίλυση τους.

Στο σημείο αυτό θα γίνει μια αναδρομή με χρονολογική σειρά στον Κοζανίτικο Τύπο, όπου σαν αφετηρία ορίζεται η δεκαετία του 1910 την περίοδο δηλαδή μετά την απελευθέρωση της Κοζάνης από την τούρκικη κυριαρχία (11-10-1912). Όπως προαναφέρθηκε και πιο πάνω η ενημέρωση των κατοίκων της Κοζάνης πριν την απελευθέρωση γίνονταν από εφημερίδες της Θεσσαλονίκης κ.α.

Η πρώτη εφημερίδα που εκδίδεται στην Κοζάνη έπειτα από την απελευθέρωση της ήταν η «*Ηχώ της Μακεδονίας*» στις 31 Αυγούστου 1914 εκδόθηκε από τον δημοσιογράφο (από την Εράτυρα) Μιλτιάδη Τζώνη. Πριν την εγκατάσταση του στην Κοζάνη κατοικούσε στην Κωνσταντινούπολη και είχε διατελέσει για πολλά χρόνια συντάκτης του «*Νεολόγου*» του Βουτυρά και άλλων.⁷⁵ Ήταν μεγάλου σχήματος δισεβδομαδιαία και τυπώνονταν με χειροκίνητο πιεστήριο που μεταφέρθηκε από την Κωνσταντινούπολη.

Παρατίθεται αυτούσιο το δημοσίευμα της αναγγελίας της «*Ηχούς*» όπου γίνονται γνωστοί οι σκοποί, ο χαρακτήρας, η δομή, και η ιδεολογία της εφημερίδας

⁷⁵ Δελιαλής Ν., *Εφημερίδες εκδοθείσα εν Κοζάνη*, Έφορου της δημοτικής βιβλιοθήκης Κόζανης, 1959, σ. 9.

ΑΓΓΕΛΙΑ
ΗΧΩ ΤΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ
ΕΦΗΜΕΡΙΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗ, ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ, ΚΑΙ ΤΩΝ ΕΙΔΗΣΕΩΝ ΕΚΔΙΔΟΜΕΝΗ ΔΙΣ
ΤΗΣ ΕΒΔΟΜΑΔΟΣ
ΕΝ ΚΟΖΑΝΗ

Είς σχήμα τετράστηλον μέγα εκ σελίδων 4 εώς 8.
Προπληρωτέα ετήσια συνδρομή Δρχ. 10 Εν τω Εξωτερικω Φρ.20

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ ΚΑΙ ΙΔΙΟΚΤΗΤΗΣ ΜΙΛΤΙΑΔΗΣ ΤΖΩΝΗΣ

Η Ηχώ της Μακεδονίας θα δημοσιευη άρθρα πολιτικά, κοινωνιολογικά, επιστημονικά, φιλολογικά, θρησκευτικά, δημοσιονομικά, κρητικας επιστημόνων και καθηγητών και μελέτας της ιδίας συντάξεως και πλειάδος όλης επιλεκτών συνεργατών, τηρούσα ζηλότυπς πάντοτε λελογισμένην παρρησίαν φρονήματος και πίστον είς τας αρχάς αυτής φιλοδοξούσα δε μόνον πως λυσιτελέστερον να συντελή εις την εξυπηρέτεσιν των τοπικών και , γενικώτερον, των εθνικών συμφερόντων. Πρός τούτο πλήν της άλλης ύλης Αυτής θα διαθέτει πάντοτε μίαν ολόκληρον σελίδα δι' άρθρα και μελέτας γεωπινικάς, βιομηχανικάς, εμπορικάς και των τελευταίων νεωτερισμών και προόδων παντός κλάδου εργασίας και εν γένει δημοσιεύματα , αναγόμενα είς παντοδαπάς εκμεταλλεύσεις του φυσικού και ανεκμεταλλεύτου πλούτου της χώρας.

Η Ηχώ της Μακεδονίας θα δημοσιεύη επίσης τακτικώς ανταποκρίσεις των επαρχιών της Μακεδονίας, Ηπείρου και Θεσσαλίας, δι' ων θα τηρώνται ενήμεροι οι αναγνώσται αυτής περί της κοινωνικής πολιτικής και εν γένει κινήσεως των χωρών τούτων.

Επιθυμούσα δε να διευκολύνη τήν τοιαύτην πολιτικήν επικοινωνίαν δέχεται αιτήσεις των επιθυμούντων και δυναμένων ν' αναλάβωσιν τοιαύτην αντιπροσωπείαν.

Η Ηχώ της Μακεδονίας θα διακρίνεται δια τον πλούτον , την ακρίβειαν και ενημερότητα του ειδησεογραφικού μέρους αυτής εξασφαλίσασα πολύτιμους συνεργάτας και ανταποκριτάς έν Αθήναις, έν Θεσσαλονίκη, έν Κων/πόλει, έν Βερολίνω, έν Παρισίοις, Ρώμη, και Βουκουρεστιώ, οίτινες θα στέλλωσιν αυτή ταχυδρομικώς και τηλεγραφικών πάσας τας έκ των επισήμων τούτων Κέντρων ενδιαφερούσας ειδήσεις.

Η Ηχώ της Μακεδονίας θα προσφέρει εις τους αναγνώστας της τερπνήν, ωφέλιμον και ενδιαφέρουσαν ύλην, πρωτότυπον και εκ μεταφράσεων, μη φειδόμενη δέ κόπων και θυσιών όπως ανταποκρίνηται εις πάσας τας προσδοκίας ευελπιστεί, ότι θα τύχει αμέριστον και έκθυμον υποστηρίξεως ου μόνον όλων των συμπατριωτών, αλλά και παντός φίλου της προόδου και του καλού.

Η Ηχώ της Μακεδονίας άρχεται της εκδόσεως αυτής περί τα μέσα προσεχούς Μαρτίου ότε και θέλει συντελεσθή η εγκατάστασις του υπ' αυτής προς τούτο ιδρυόμενου τελειου υφ' όλας τας απόψεις τυπογραφείου, όπερ θα εκτελη μετ' εξαιρετικής φιλοκαλίας και επιμέλειας πάσαν τυπογραφικήν παραγγελίαν.

Εν Κοζάνη τη 18 Ιανουαρίου 1914⁷⁶

ΜΙΛΤΙΑΔΗΣ ΤΖΩΝΗΣ

Η «*Ηχώ της Μακεδονίας*» συνέχισε να εκδίδεται μέχρι το 1933 και συγκεκριμένα στις 15/10, όταν διασώθηκε το τελευταίο φύλλο της στη δημοτική Βιβλιοθήκη Κοζάνης. Ήταν μικρού σχήματος ,πεντάστηλη και είχε στόχο να καλύψει το κενό που υπήρχε στην ενημέρωση του κοινού σε μια τοπική κοινωνία όπως ήταν της Κοζάνης αλλά και της ευρύτερης περιοχής, συνετέλεσε στην επικοινωνία των ιδεών και στην ειδησεολογική παρακολούθηση της κοινωνικής, της πολιτικής και της επιστημολογικής κινήσεως του κόσμου.⁷⁷

Η δεύτερη χρονικά εφημερίδα που εκδόθηκε ήταν λεγόμενη «*ΚΟΠΑΝΟΣ*» όπου ήταν σατιρική επιθεώρηση που εκδόθηκε το 1917. Το 4^ο φύλλο του εκδόθηκε στις 6 Ιουνίου. Δεν είναι γνωστό μέχρι τότε συνεχίστηκε η έκδοση του, όμως εκδόθηκε και 6^ο φύλλο στις 18 Ιουνίου.

Έπειτα εκδόθηκε η εφημερίδα «*Αγών*» στις 15/6/1917, από τον δικηγόρο Στέφανο Μ. Παπακωνσταντίνου με διευθυντή και υπεύθυνο τον τυπογράφο Στέφανο Παπαγεωργίου. Ο Βασίλης Σαμπανόπουλος γράφει ότι ο Παπακωνσταντίνου απλώς αργότερα αντικατέστησε τον Παπαγεωργίου. Στους στόχους που έταξε η εφημερίδα ήταν σαφής η πέραν των τοπικών ενδιαφερόντων διεκδίκηση λύσεων, που επί χρόνια

⁷⁶ Εφ. «*Ηχώ της Μακεδονίας*». φ.1, 21.9.1914.

⁷⁷ Μανώλης Κανδυλάκης, ό.π. σ. 21-22.

απασχολούσαν τους Έλληνες αγρότες και τις εργατικές οργανώσεις. Η απήχηση που είχε η έκδοση της εφημερίδας φαίνεται ότι ήταν σημαντική, αφού με ενθουσιασμό ανέφερε την έγγραφη αμέσως μόνο στην Κοζάνη 165 και στην επαρχία 200 συνδρομητών, ενώ η κυκλοφορία της έφθασε τα 600 φύλλα. Ως τελευταίο φύλλο της εφημερίδας αναφέρεται το 35 που εκδόθηκε στις 28 Ιανουαρίου 1918.⁷⁸

Στις 15/5/1920 εκδόθηκε μηνιαίο περιοδικό «*Εθνική Πολιτική*» με πρωτοβουλία του Γενικού Διοικητή Δυτ. Μακεδονίας Ι. Ηλιάκη και δημοσίευε τις αποφάσεις, τις θέσεις και της προσπάθειες της γενικής Διοικήσεως να δοθούν λύσεις σε καίρια εθνικά και τοπικά ζητήματα. Εκδόθηκαν τουλάχιστον επτά τεύχη, που διασώζονται. Το πιο πιθανό είναι ότι διακόπηκε η έκδοση του μετά τις εκλογές του Νοεμβρίου και την αντικατάσταση του γενικού διοικητή.

Τον Σεπτέμβριο του 1920 και για μικρό διάστημα εκδόθηκε η εβδομαδιαία εφημερίδα «*Νίκη*», (η) (1) ως όργανο του αντιβενιζελικού «Λαϊκού Πολιτικού Συλλόγου Κοζάνης» Αν και η παράταξη που υποστήριζε κέρδισε στις εκλογές του επόμενου Νοεμβρίου, η εφημερίδα δεν συνέχισε την έκδοση της, εκδόθηκαν τουλάχιστον οκτώ φύλλα της. Ιδιοκτήτης και διευθυντής της ήταν ο έμπορος της Θεσσαλονίκης Λάζαρος Παπαδέλης.

Έπειτα από έναν χρόνο το 1921 κάνει την εμφάνιση της η εβδομαδιαία εφημερίδα «*Εφημερίς του Τόπου*» από τον δάσκαλο, ιερέα και παλαιό Μακεδονομάχο [Παπα] Αριστείδη Στωϊκό. Εκδόθηκαν τουλάχιστον 13 φύλλα της, όμως είναι άγνωστο μέχρι πότε συνεχίστηκε η έκδοση της. Ήταν εφημερίδα ειδησεογραφική και με έντονο το ενδιαφέρον για τα εθνικά θέματα.

Στην συνέχεια κυκλοφορεί το 1924 για μικρό χρονικό διάστημα από τον Ιωάννη Χατζημίχο εβδομαδιαία εφημερίδα «*Μακεδονική φωνή*», «όργανο τοπικών συμφερόντων». Στις 6 Δεκεμβρίου είχε εκδοθεί το 6^ο φύλλο.

Ακολουθεί η «*ΣΗΜΑΙΑ*», η οποία ήταν εβδομαδιαία εφημερίδα που εκδόθηκε στη διετία 1921-22 στην Κοζάνη αλλά δεν είναι γνωστό ούτε πότε ακριβώς εκδόθηκε, ούτε πότε διέκοψε της έκδοση της. Υποστήριζε το Λαϊκό Κόμμα και ιδιοκτήτης της ήταν ο Στέφανος Παπαγεωργίου, ενώ αρχισυντάκτης της Ο Ε.Ν.Χ., αρχικά που κατά τον Ν. Δελιαλή εννοούν τον δικηγόρο Ε.Χριστοδούλου.

Επόμενη εφημερίδα είναι το «*Κουνούπι*», στις 12 Ιουλίου 1925 εκδόθηκε. Ήταν έμμετρη σατυρική (sic) εφημερίδα από τον Κωνσταντινουπολίτη δημοσιογράφο Γ.

⁷⁸ Στο ίδιο, σ. 15.

Σάμμιο που ήταν διευθυντής και υπεύθυνος της. Στη δεύτερη περίοδο της από το 1972, άρχισε νέα αρίθμηση και εκδόθηκε και 55^ο φύλλο. Ήταν μεγάλου σχήματος, τύπωνε 500 φύλλα και κυκλοφορούσε κάθε Κυριακή.

Η «*Ηχώ της αλήθειας*» αποτέλεσε άλλη μία εφημερίδα, σύμφωνα με την Επετηρίδα του υπουργείου Εθνικής Οικονομίας για το έτος 1927, εκδιδόταν τότε στην Κοζάνη, ωστόσο είχε πρωτοεκδοθεί το 1914, περιλάμβανε ποικίλη πολιτικοκοινωνική ύλη, ήταν δισεβδομαδιαία, τετρασέλιδη, κάποτε εικονογραφημένη και τύπωνε 1500 φύλλα. Δεν αναφέρονται αλλού πληροφορίες για την εφημερίδα αυτή.

Ο «*Κήρυξ της Κοζάνης*» εφημερίδα δημοκρατικών αρχών που εκδόθηκε από τον Ιωάννη Κοζύρη το 1927 και συνέχισε να εκδίδεται και τον επόμενο χρόνο. Πάντως διασώθηκε το 59^ο φύλλο του, που είχε μεγάλο σχήμα. Κατά την επετηρίδα του 1927 ήταν τετρασέλιδη, με πολιτικοκοινωνική ύλη, με εικόνες και τύπωνε 1500 φύλλα.

ΒΟΡΕΙΟΣ ΕΛΛΑΣ «Μεγάλη εβδομαδιαία εφημερίς» εθνική, πολιτική, κοινωνιολογική, αγροτική, θα χαρακτηρίζονταν «εκτός κομμάτων», που εκδόθηκε αρχικά στη Θεσσαλονίκη το 1927 (24/4) και έναν χρόνο αργότερα (12/4) μεταφέρθηκε στην Κοζάνη, όπου συνέχισε να εκδίδεται κάθε Κυριακή μέχρι και την επίθεση των γερμανικών στρατευμάτων (6/4) το 1941, αφού ο συνεκδότης της Στ. Θεοδοσιάδης εξορίστηκε από την δικτατορία της 4^{ης} Αυγούστου. Διευθυντής της εφημερίδας ήταν ο Σταύρος Θεοδοσιάδης και διαχειριστής ο Δημήτρης Γκαβανάς. Ήταν μεγάλου σχήματος, (που κατά καιρούς άλλαζε), τετρασέλιδη, εξάστηλη και η ύλη της περιλάμβανε ειδησεογραφία και σχόλια για ολόκληρη τη Δυτική Μακεδονία. Σύμφωνα με την επετηρίδα του Υπουργείου Εθν. Οικονομίας του 1927 είχε την πρώτη κυκλοφορία (τύπωνε 2600 φύλλα). Η εφημερίδα εξέδιδε ετήσιο εικονογραφημένο «Ημερολόγιον Δυτικής Μακεδονίας» από το 1932 μέχρι και το 1939 (επτά τόμοι) και το «Λεύκωμα του Νομού Κοζάνης» με την ευκαιρία των εορτών της εκατονταετηρίδας της Ελλάδας. Μετά την Κατοχή δεν επιτράπηκε η επανέκδοση της χωρίς να είναι γνωστή η αιτία δηλαδή επειδή εκδίδονταν επί Δικτατορίας Μεταξά ή επειδή ο Θεοδοσιάδης στην Κατοχή είχε ενταχθεί στο ΕΑΜ.⁷⁹

⁷⁹ Στο ίδιο, σ. 17.

Μία ακόμη εφημερίδα που εκδόθηκε την περίοδο του Μεσοπολέμου ήταν και η «*Κοζάνη*», όπου ήταν εβδομαδιαία εφημερίδα, που εκδόθηκε με διευθυντή την Χ. Λαβδιώτη το 1928 και μετά από ένδεκα τουλάχιστον εβδομάδες διέκοψε την έκδοσή της. Κατά την επετηρίδα του 1927(που όμως εκδόθηκε το 1931 είχε εκδοθεί το 1927 και τύπωνε 1000 φύλλα).

Η ΑΓΡΟΤΙΚΗ ήταν εβδομαδιαία αγροτική εφημερίδα που εκδόθηκε από τον νεαρό τότε δικηγόρο Χαρίσιο Τανή τον Μάιο του 1929 και διασώθηκε μέχρι και το 12^ο φύλλο της. Εκδίδονταν κάθε Κυριακή και η ύλη της αναφέρονταν κυρίως σε αγροτικά και σε αγροτοκομματικά θέματα

Έπειτα κάνει την εμφάνισή της η «*Επαρχιακή φωνή*» (Πτολεμαΐδας), συγκεκριμένα το 1929, ιδρυτής αυτής της εφημερίδας ήταν ο Τάκης Πιπυλαγκόπουλος. Ο χαρακτήρας της εφημερίδας ήταν ανεξάρτητος, δημοσίευε κυρίως θέματα που απασχολούσαν την τοπική κοινωνία της επαρχίας της Εορδαίας. Δεν είναι γνωστό αν συνεχίστηκε η έκδοσή της και μετά τον Οκτώβριο του 1940,(όταν διασώθηκε φύλλο της) ούτε άλλα στοιχεία γι' αυτήν. Μετά τον πόλεμο επανέλαβε την έκδοσή της (άγνωστο πότε) ως Β' περίοδο, με υπεύθυνο τον Αλ. Πιπυλαγκόπουλο. Το 1969 έγραψε ότι ήταν το 39^ο έτος της , με αριθμό 420 στις 26 Ιανουαρίου. Το 1981 αναφέρεται ως δεκαπενθήμερο «όργανο τοπικών συμφερόντων πόλεως Πτολεμαΐδος και Επαρχίας Εορδαίας». Είχε μικρό σχήμα (35x50 εκ.) και ήταν τετρασέλιδη, εξάστηλη. Διέκοψε την έκδοσή της μετά το 1984.

Το «*ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΟ ΒΗΜΑ*» ήταν καθημερινή εφημερίδα δημοκρατικής φύσεως, όπου εκδόθηκε σε μεγάλο σχήμα, επτάστηλη, το 1930 και συγκεκριμένα στις 15/3 από τον Νικόλαο Κουπαρούσο (που για τρεις μήνες ήταν αφανής) και με διευθυντή τον Λυκ. Παπακωνσταντίνου. Την εφημερίδα εξέδωσε εταιρεία. Επί ένα τρίμηνο περίπου η έκδοσή της έγινε δισεβδομαδιαία, με αρχισυντάκτη τον Ιωάννη Χατζημίχο (μέχρι τον Φεβρουάριο του 1932 και τον Μιχαήλ Χατζημίχο μέχρι τη διακοπή της εκδόσεώς του). Από τον Απρίλιο του 1933 συνέχισε, με διευθυντή τον ιδρυτή της ως εβδομαδιαία, με μικρότερο σχήμα. Η εφημερίδα συνέχισε να εκδίδεται μέχρι τη γερμανική επίθεση, την οποία δεν πρόλαβε να αναγγείλει.⁸⁰

⁸⁰ Στο ίδιο, σ. 24.

Ο ΑΓΡΟΤΙΚΟΣ ΚΗΡΥΞ (Πτολεμαΐδας): Εφημερίδα που εκδόθηκε, από τον Β. Σαμπανόπουλο, στην Πτολεμαΐδα στη δεκαετία του 1930 , χωρίς να βρεθούν άλλες πληροφορίες γι' αυτήν.

Στην συνέχεια εκδίδεται το 1932 το *«Ημερολόγιον Δυτικής Μακεδονίας»(1)*, το οποίο ήταν εικονογραφημένο ετήσιο ημερολόγιο που εξέδωσε η εφημερίδα «Βόρειος Ελλάς», με επιμέλεια του Σταύρου Θεοδοσιάδη και Δημήτρη Γκαβανά. Είχε το συνηθισμένο μέγεθος των Ημερολογίων (21x15 και 18x13 εκ.). Συνέχισε να εκδίδεται επί επτά χρόνια μέχρι το 1938. Δημοσίευε φιλολογική, λογοτεχνική, ιστορική, λαογραφική και εγκυκλοπαιδική ύλη προβάλλοντας τους τοπικούς πνευματικούς ανθρώπους.

Ένα χρόνο αργότερα κάνει την εμφάνιση της η εφημερίδα *«Εμπρός»*, με τον τίτλο «Εμπρός και την προμετωπίδα «Εφημερίς των Λαϊκών ελευθεριών» εκδόθηκαν 6 τουλάχιστον φύλλα , όσα διασώθηκαν. Ιδιοκτήτης και εκδότης της εφημερίδας ήταν ο Αργύριος Τσουμής.⁸¹

Επόμενη εφημερίδα που κάνει χρονικά την εμφάνιση της στην περιοχή της Κοζάνης είναι ο *«Λαϊκός Αγών Κοζάνης»*, όπου ήταν εβδομαδιαία πολιτική και κοινωνική εφημερίδα των Λαϊκών συμφερόντων και εκδόθηκε τον Ιανουάριο και συγκεκριμένα στις 14/1/1934, με διευθυντή τον Δοξάση Παπαζήση. Συνέχισε να εκδίδεται τουλάχιστον μέχρι τον Δεκέμβριο (9/12) αφού εκδόθηκαν 44 φύλλα της σε μεγάλο σχήμα και υποστήριζε το Λαϊκό Κόμμα και τους αντιβενιζελικούς. Όπως έγραφε στο προγραμματικό άρθρο της επιδίωκε να εκφράσει την αντίθεση του αντιβενιζελικού κόσμου και να αντιταχθεί στην προκλητική και συνεχώς επιθετικότερη αρθρογραφία των συνεχώς πολλαπλασιαζόμενων φιλελεύθερων εφημερίδων. Διευθυντής της εφημερίδας ήταν ο Γεράσιμος Ιγγλέσης.⁸²

Το 1935 εκδίδεται η *«Κλίνη Διδαχή»*, όπου ήταν όργανο της Μητρόπολης Σερβίων και Κοζάνης το πρώτο φύλλο της εφημερίδας εκδίδεται τα Χριστούγεννα του 1935 και συνέχισε μέχρι και ελάχιστες μέρες μετά την δικτατορία της 4^{ης} Αυγούστου, τον επόμενο χρόνο. Ήταν δεκαπενθήμερο έντυπο με διευθυντή τον Κ. Παπιστά και εκδόθηκαν 16 φύλλα του , με τα οποία εκτός από θρησκευτικά ή εκκλησιαστικά θέματα επισήμανε τα κοινωνικά, τα εθνικά και τα άλλα προβλήματα της Δυτ.

⁸¹ Σημείωση: Τα ως άνω φύλλα βρίσκονται στην Εθνική Βιβλιοθήκη της Ελλάδας, Αθήνα.

⁸² Μανώλης Κανδυλάκης, ό.π., σ. 23.

Μακεδονίας και της περιοχής της μητροπόλεως, με αποκορύφωμα μια έκκληση προς τον Βασιλέα και την Κυβέρνηση για την κρισιμότητα των περιστάσεων

. Τον ίδιο χρόνο εκδίδει εφημερίδα και η Σιάτιστα που ονομάζεται *«Εφημερίς της Σιατίστης»*, για δύο περίπου χρόνια εξέδιδε φύλλα με διευθυντή τον Παναγιώτη Τσαούση. Παρενθετικά στις εκλογές της 9^{ης} Ιουνίου του 1935 αποτέλεσε αντιβενιζελική εφημερίδα με σαφής υποστήριξη στο Λαϊκό Κόμμα, ενώ στις εκλογές της 26^{ης} Ιανουαρίου ήταν ουδέτερη.

Κατά τη διάρκεια της Κατοχής σχεδόν όλες οι τοπικές εφημερίδες απαγορεύτηκαν πλην ελάχιστων εξαιρέσεων. Οι περισσότερες εφημερίδες που εκδίδονταν ήταν παράνομες και είχαν αντιστασιακό χαρακτήρα και ύφος.

Εμπρός(2): Όργανο του Νομαρχιακού Συμβουλίου της Κοζάνης της ΕΠΟΝ. Δεν είναι γνωστό πότε ακριβώς, το 1943 ή 1944 εκδόθηκαν και μέχρι πότε συνεχίστηκε η έκδοση του.

ΑΔΕΛΦΩΣΥΝΗ: Ο νέος τίτλος του θρησκευτικού εντύπου «όλοι εις την εκκλησίαν» που εκδόθηκε το 1943 (Δεκέμβριος) από τον τότε αρχιμανδρίτη Αυγουστίνο Καντιώτη. Δημοσίευε κείμενα ερμηνείας των σύγχρονων προβλημάτων κατά τη χριστιανική διδασκαλία.

ΟΛΟΙ ΕΙΣ ΤΗΝ ΕΚΚΛΗΣΙΑΝ: «Θρησκευτικό φυλλάδιο της Μητροπόλεως Κοζάνης και εκδόθηκε το 1943 από τον ιεροκήρυκα Αυγ. Καντιώτη. Με τον ίδιο τίτλο είχαν εκδοθεί προηγουμένως στη Φλώρινα, στη Βέροια, στη Νάουσα και στην Θεσσαλονίκη. Δημοσίευε επίκαιρα θέματα.⁸³

ΑΓΑΠΗ: Ήταν φυλλάδιο που εξέδωσε ο φλογερός ιεροκήρυκας, τότε αρχιμανδρίτης Αυγ. Καντιώτης το 1943 (25/12). Η έκδοση του συνεχίστηκε και τον επόμενο χρόνο. Δημοσίευε κείμενα θρησκευτικά και ήταν η συνέχεια του εντύπου «Αδελφωσύνη», του οποίου διατήρησε την αρίθμηση. Συνέχισε να εκδίδεται επί ένα μήνα.

ΝΙΚΗ(2): Όργανο της επαρχιακής επιτροπής Κοζάνης Σερβίων του ΕΑΜ χωρίς να είναι γνωστή πότε ακριβώς εκδόθηκε. Μετά την αποχώρηση των Γερμανών κατακτητών εκδόθηκε το 17φύλλο της, στις 5 Νοεμβρίου 1944. Είναι άγνωστο αν συνέχισε την έκδοση της, όπως είναι άγνωστοι και οι συντελεστές της εκδόσεως της. Όμως το 25 φύλλο της (Β' περιόδου της) εκδόθηκε στις 6 Οκτωβρίου 1945 ως

⁸³Στο ίδιο, σ. 25.

«όργανο του Συνασπισμού των Κομμάτων του ΕΑΜ του νομού Κοζάνης και συνέχισε να εκδίδεται μέχρι και το 1946, όταν εκδόθηκε το 41 φύλλο, με διευθυντή τον Κώστα Γάρο.

ΟΛΗΓΗΤΗΣ: Όργανο της περιφερειακής επιτροπής Κοζάνης – Σερβίων του ΚΚΕ. Στις 10 Νοεμβρίου 1944 εκδόθηκε το 7 φύλλο του, όμως δεν είναι γνωστό αν πρωτοεκδόθηκε κατά τη γερμανική κατοχή. Το Δεκέμβριο μετονομάστηκε σε «Αλήθεια»

ΕΣΤΙΑ: Έντυπο που εκδόθηκε ως συνέχεια της εφημερίδας «Το σπίτι του φτωχού» το 1944 στην Κοζάνη και συνέχισε να εκδίδεται και το 1945 (Απρίλιο), λίγο μετά τη μετάθεση του εμπνευστή των χριστιανικών συσσιτίων Αυγ. Καντιώτη στα Γρεβενά. Εκδόθηκαν συνολικά 14 τουλάχιστον φύλλα.

Μετά την απελευθέρωση ακολούθησαν πλήθος από εφημερίδες, αναφέρονται ενδεικτικά μερικές: *ΑΘΗΝΑ, ΑΓΩΝΑΣ ΓΙΑ ΤΗ ΣΟΣΙΑΛΙΣΤΙΚΗ ΑΛΛΑΓΗ, ΕΝΕΡΓΟΣ ΠΟΛΙΤΗΣ, ΚΟΖΑΝΙΤΙΚΑ ΝΕΑ, ΚΕΝΤΑΥΡΟΣ, ΘΑΡΡΟΣ, κ.α.*

1.5. Η Ιδεολογία και η πολιτική ιδεολογία.

Η έννοια της ιδεολογίας είναι από τις πιο ενδιαφέρουσες, αλλά και τις πιο δύσκολες, πολύπλοκες και αμφισβητούμενες έννοιες στο χώρο των κοινωνικών επιστημών. Ο όρος «Ιδεολογία» πρωτοεμφανίστηκε στη Γαλλία κατά την περίοδο της Γαλλικής Επανάστασης, συγκεκριμένα επινοήθηκε το 1796 από τον Γάλλο φιλόσοφο Destutt de Tracy (1754-1836), ο οποίος τον χρησιμοποίησε για να ορίσει μια νέα «επιστήμη των ιδεών» (κυριολεκτικά, μια «ιδεο-λογία») που θα είχε ως στόχο την ανακάλυψη της καταγωγής της συνειδητής σκέψης και των ιδεών.⁸⁴ Επιπροσθέτως χρησιμοποιήθηκε έντονα από τους Μαρξ και Ένγκελς και στη συνέχεια, μετά από τους τρεις μεγάλους κοινωνιολόγους W. Pareto, E. Durkheim και M. Weber που την απόφυγαν ως όρο, νομιμοποιήθηκε στις κοινωνικές επιστήμες, συνδέθηκε από τον Karl Mannheim με την κοινωνιολογία της γνώσης, και γενικότερα, από άλλους, με τη γλώσσα ως κοινωνικό-ιστορικό φαινόμενο, με το φαινόμενο της κυριαρχίας και με την πάλη για την εξουσία. Ωστόσο τον 19^ο αιώνα αποδόθηκε στον όρο μια σημασία

⁸⁴ A. Heywood, Εισαγωγή στην πολιτική, Αθήνα, Πόλις, 2007, σ. 72.

που έμελε ν' αποδειχτεί ανθεκτικότερη στο χρόνο εξαιτίας του Karl Marx, όπου σύμφωνα με αυτήν «ιδεολογία» ισοδυναμούσε με τις ιδέες της «κυρίαρχης τάξης», ιδέες οι οποίες συντηρούν, επομένως, το ταξικό σύστημα και διαιωνίζουν την εκμετάλλευση. Στη Γερμανική Ιδεολογία οι Marx και Engels τονίζουν πως «οι κυρίαρχες ιδέες δεν είναι τίποτα περισσότερο από την ιδεατή έκφραση των κυρίαρχων υλικών σχέσεων, οι κυρίαρχες υλικές σχέσεις θεωρούμενες σαν ιδέες, συνεπώς η έκφραση των σχέσεων που κάνουν μια τάξη κυρίαρχη, άρα οι ιδέες της κυριαρχίας της»⁸⁵

Το κύριο χαρακτηριστικό της έννοιας της ιδεολογίας με τη μαρξιστική έννοια είναι το ψεύδος της. Μαγεύει και παραπλανεί τις υποτελείς τάξεις αποκρύπτοντας τους τις αντιφάσεις πάνω στις οποίες θεμελιώνονται όλες οι ταξικές κοινωνίες. Σύμφωνα με τον Μαρξ δεν υποστήριζε ότι όλες οι πολιτικές απόψεις είναι απαραίτητο να έχουν ιδεολογικό χαρακτήρα. Υπογράμμισε ότι το δικό του έργο, το οποίο είχε ως στόχο να αποκαλύψει τη διαδικασία της ταξικής εκμετάλλευσης και καταπίεσης, ήταν επιστημονικό. Σχετικά με την γνώμη του, ήταν δυνατόν να χαραχτεί σαφής διαχωριστική γραμμή μεταξύ επιστήμης και ιδεολογίας, αλήθειας και ψεύδους.⁸⁶ Την ίδια διάκριση ανάμεσα σε πραγματικές κρίσεις και αξιολογικές κρίσεις χρησιμοποιεί και ο Edward Shils στο άρθρο του «Ιδεολογία» στην «International Encyclopedia of the Social Sciences». Κάνει σαφή διαχωρισμό τις ιδεολογίες με τις κοσμοθεωρίες, από τα «μεγάλα συστήματα σκέψης», όπως είναι ο υπαρξισμός, ο πραγματισμός. Προχωράει ακόμη περισσότερο αφού αρνείται να προσδιορίσει την ιδεολογία σύμφωνα με το κριτήριο της αλήθειας και του λάθους, κάνοντας σαφή διάκριση ιδεολογικής διαδικασίας με επιστημονικής διαδικασίας.

Κατά τον Shils, οκτώ κριτήρια καθορίζουν τις ιδεολογίες σε σύγκριση με άλλα συστήματα πεποιθήσεων:

- ✓ Ο σαφής χαρακτήρας του τρόπου διατύπωσης τους,
- ✓ Η απαίτηση τους για συσπείρωση γύρω από μια ειδική πεποίθηση θετικού ή αξιολογικού τύπου,
- ✓ Η απαίτηση τους για διάκριση από έτερα συστήματα πίστης, περασμένα ή σύγχρονα,
- ✓ η απόρριψη κάθε καινοτομίας,

⁸⁵ K. Marx, F. Engels, Η Γερμανική Ιδεολογία, Gutenberg, 1979, σ. 59.

⁸⁶ A. Heywood, ό.π., σ. 72.

- ✓ ο μισαλλόδοξος χαρακτήρας των επιταγών τους,
- ✓ ο γεμάτος πάθος τρόπος δημοσιοποίησης τους,
- ✓ η απαίτηση τους για ολοκληρωτική προσχώρηση
- ✓ η σύνδεση τους με θεσμούς που είναι επιφορτισμένοι να ενισχύσουν και να πραγματοποιήσουν τις εν λόγω πεποιθήσεις.

Στη συνέχεια ο Γάλλος μαρξιστής φιλόσοφος Althusser θεωρεί την ιδεολογία ως μέρος του κοινωνικού όλου και την ορίζει ως «ένα σύστημα παραστάσεων προικισμένο με μια ύπαρξη και έναν ιστορικό ρόλο, μέσα στους κόλπους μιας δεδομένης κοινωνίας»⁸⁷ Ο Althusser δίνει τον ορισμό της ιδεολογίας σαν «αναπαράσταση της φανταστικής σχέσης του ατόμου με τις πραγματικές συνθήκες της ύπαρξης του» και έτσι κάθε ιδεολογία, θρησκευτική, νομική, πολιτική, ηθική πολιτισμική κ.λπ. δεν ανταποκρίνεται στην πραγματικότητα, την ίδια στιγμή υπαινίσσεται μια πραγματικότητα.

Για να είναι δυνατόν κάποιος να γνωρίσει την πραγματικότητα πρέπει να εξηγήσει την φανταστική αναπαράστασή της που εκφράζεται μέσω της ιδεολογίας. Η ιδεολογία πραγματώνεται από τους «ιδεολογικούς μηχανισμούς του κράτους» των οποίων η πρακτική εξασφαλίζεται με την υπαγωγή τους στην κυρίαρχη ιδεολογία. Ως ιδεολογικούς μηχανισμούς του κράτους ο Althusser ορίζει το σχολείο, την πολιτική, τους νόμους, την οικογένεια, τον συνδικαλισμό, τα Μ.Μ.Ε. κ.α.

Άτομα τα οποία ασχολήθηκαν με τον όρο της «Ιδεολογίας» ήταν και ο Michael Oakeshott όπου δίνει μια αρκετά συντηρητική σημασία στον όρο. Η γνώμη του αντανakλά ένα ιδιαίτερο σκεπτικισμό σχετικά με την αξία του ορθολογισμού,⁸⁸ ο οποίος φέρει την προέλευση του από την πεποίθηση ότι ο κόσμος δεν είναι δυνατόν να συλληφθεί από το ανθρώπινο πνεύμα. Ο Oakeshott τόνισε ότι στην πολιτική δραστηριότητα «οι άνθρωποι ταξιδεύουν σε μια απέραντη και χαοτική θάλασσα». Υπό αυτή τη σημασία, οι ιδεολογίες θεωρούνται αφηρημένα «συστήματα σκέψης», δηλαδή συστήματα ιδεών που διαστρέφουν την πολιτική πραγματικότητα επειδή επιχειρούν να ερμηνεύσουν κάτι που στην ουσία είναι

⁸⁷ L. Althusser, Θεωρία και θεωρητική συγκρότηση, ιδεολογία και ιδεολογικός αγώνας, Αγώνας, για την Κομμουνιστική Ανανέωση 4, 1978 σ. 52-60 και L. Althusser, Για τον Μαρξ, Αθήνα, Γράμματα, 1978, σ. 237.

⁸⁸ Ορθολογισμός: Η πεποίθηση ότι ο κόσμος μπορεί να κατανοηθεί και να εξηγηθεί με τον ανθρώπινο λόγο, βάσει αντιλήψεων σχετικών με την ορθολογική δομή του.

ακατανόητο. Ακριβώς για αυτόν τον λόγο, ο χώρος του συντηρητισμού αρνείται ότι ταυτίζεται με κάποια ιδεολογία, αλλά αντίθετα περιγράφεται ως τάση ή «πνευματική στάση» και μένει αφοσιωμένη, στον πραγματισμό⁸⁹, την παράδοση, και την ιστορία.

Ενδιαφέρον για την μελέτη μας παρουσιάζει και η άποψη ότι εμφάνιση των ιδεολογιών ως δομικό στοιχείο του νεοτερισμού, δεν έχει σχέση αποκλειστικά και μόνο με την βιομηχανική επανάσταση, αλλά και με την επανάσταση στη επικοινωνία και την ανάπτυξη του Τύπου. Η σχέση μεταξύ Ιδεολογίας και Τύπου είναι αλληλένδετη. Ένας τρόπος θεώρησης της επίδρασης του Τύπου στην ιδεολογία και τη συμπεριφορά των ατόμων έρχεται από την Αμερική όπου οι σχετικές μελέτες είναι επηρεασμένες από θεωρίες συμπεριφορικές και πλουραλιστικές, και έχουν, ως επί το πλείστον, εμπειρικό χαρακτήρα. Σύμφωνα με την πλουραλιστική πολιτική θεωρία, η σύνθετη πλέον-κοινωνία αποτελείται από πολλές ομάδες, οι οποίες διεκδικούν μερίδιο και επιρροή στην εξουσία. Πολλές φορές τα συμφέροντα των ομάδων αυτών αλληλοσυγκρούονται. Η εξουσία λαμβάνει υπ' όψιν της και ενσωματώνει όλες αυτές τις ομάδες, χρησιμοποιώντας, ως συνεκτικό ιστό, τους βασικούς κανόνες, το “κεντρικό σύστημα αξιών” της κοινωνίας.

Συμπερασματικά λοιπόν οι εφημερίδες συμβάλλουν στη διαμόρφωση και μετάδοση ιδεολογίας μέσω των κειμένων που επιλέγουν να δημοσιεύσουν, τον τρόπο που επιλέγουν να προβάλλουν τα εν λόγω κείμενα, καθώς και με τη στάση που διατηρεί η διεύθυνση του φύλλου απέναντι στο πολιτικό και κοινωνικό γίγνεσθαι. Έχει υποστηριχτεί άλλωστε ότι «ο εκδότης και οι συντάκτες μιας εφημερίδας από τη μία και το αναγνωστικό της κοινό από την άλλη, αποτελούν μια ιδεολογική «αυτοκρατορία». Η εφημερίδα παρουσιάζει με τέτοιο τρόπο όλα της τα θέματα έτσι ώστε το περιεχόμενο τους να ταιριάζει απόλυτα με τις ιδεολογικές προσδοκίες του ακροατηρίου»⁹⁰.

⁸⁹ Πραγματισμός: Μια θεωρία ή πρακτική που δίνει προτεραιότητα σε πρακτικές καταστάσεις και στόχους, ο πραγματισμός υποδηλώνει καχυποψία έναντι των αφηρημένων ιδεών.

⁹⁰ Κομνηνού Μαρία-Λυριντζής Χρήστος: *Κοινωνία, Εξουσία και Μέσα Μαζικής Επικοινωνίας*, Παπαζήσης, Αθήνα, 1989.

2. Η μεθοδολογία

2.1. Σκοπός , στόχοι και περιορισμοί της εργασίας

Η παρούσα εργασία επιχειρεί να παρουσιάσει τα πολιτικά κόμματα και τις εκλογικές συμπεριφορές και ιδεολογίες έτσι όπως διαμορφώθηκαν στις εκλογικές αναμετρήσεις του Εθνικού Διχασμού και μεσοπολέμου στους κατοίκους της ευρύτερης περιοχής της Κοζάνης. Η άντληση όλων των εκλογικών αποτελεσμάτων και συμπεριφορών της περιοχής έγινε μέσα από την μελέτη του τοπικού Τύπου και των στατιστικών 1915-1936. Σε συνάρτηση με τα προηγούμενα η συγκεκριμένη εργασία δίνει έμφαση στην ιστορική πορεία της συγκρότησης, αλλά και της απήχησης των πολιτικών κομμάτων, σε μια ορισμένη γεωγραφική περιοχή μέσα από τον τοπικό Τύπο:

- α) παρακολουθεί τη διαδικασία εθνικής και κρατικής συγκρότησης στη περιοχή
- β) εστιάζει ιδιαίτερα στην διαδικασία πολιτικής ανόδου της αστικής τάξης αλλά και στις αντιδράσεις που αυτή προκαλεί και επομένως ασχολείται με τις αντιθέσεις ανάμεσα στην κυρίαρχη πολιτική κουλτούρα που αποσκοπεί στην εθνική ομογενοποίηση και στις τοπικές αντιστάσεις, καθώς και στις αντιθέσεις που συχνά εμφανίζονταν ανάμεσα στο κέντρο και την περιφέρεια.⁹¹
- γ) επίσης γίνεται λόγος για την διαδικασία συγκρότησης των κοινωνικών τάξεων στο ιστό των τοπικών κοινωνιών.

Η παρούσα εργασία εντάσσεται στην θεματική περιοχή της τοπικής πολιτικής ιστορίας και από την άποψη αυτή πρωτοτυπεί σε σχέση με άλλες έρευνες – εργασίες των εκλογικών αποτελεσμάτων της ίδιας περιόδου που εστιάζουν στα πανελλήνια αποτελέσματα.⁹² Ελάχιστες είναι οι μελέτες - εργασίες που έχουν ασχοληθεί και εξετάσει σε τοπικό επίπεδο εκλογικά αποτελέσματα και πολιτικά κόμματα, κάποιες εξ αυτών είναι η μελέτη για τις κοινωνικές συγκρούσεις και πολιτικές συμπεριφορές

⁹¹ Σ. Ηλιάδου-Τάχου, *Η εκπαιδευτική πολιτική του Ελληνικού Κράτους στη Μακεδονία στο πλαίσιο του Μακεδονικού Ζητήματος*, Αθήνα: Gutenberg, 2006 και Ν. Μαραντζίδης, *Γιασασίν μιλλέτ*, Αθήνα 2001.

⁹² Ηλ. Νικολακόπουλος, *Η καχεκτική δημοκρατία κόμματα και εκλογές, 1946-1967*, Πατάκης 2005.

στην περιοχή Καστοριάς (1922- 1949) του Ρ. Αλβανού⁹³, η μελέτη για την εκλογική περιφέρεια της Θεσσαλονίκης του Δ. Δώδου⁹⁴, καθώς επίσης και την εστιασμένη στις εκλογικές αναμετρήσεις των ετών 1956-1964 μελέτη για την περιφέρεια Ιωαννίνων του Στάυρου Δαμιανάκου⁹⁵ Στο ίδιο περίπου θεματολογικό περιεχόμενο θα μπορούσαμε να εντάξουμε μελέτες που αφορούν την πολιτική συμπεριφορά των αγροτικών πληθυσμών μιας ορισμένης περιοχής, όπως η μελέτη της Μ. Κομνηνού,⁹⁶ ή μελέτες που εστιάζουν στην εκλογική συμπεριφορά φυλετικών ομάδων όπως οι τουρκόφωνοι, μελέτη που έχει κάνει ο Ν. Μαραντζίδης⁹⁷, τέλος δεν θα μπορούσε να μην γίνει αναφορά στην μελέτη του Γιάννη Γκλαβίνα σχετικά με τις εκλογικές αναμετρήσεις στην Κοζάνη κατά την διάρκεια του Εθνικού διχασμού 1915-1920.⁹⁸

Οι κύριες επιλογές που προσδιόρισαν το αντικείμενο και τη δομή της συγκεκριμένης εργασίας είναι οι εξής:

-το χρονικό διάστημα στο οποίο εκτείνεται είναι η περίοδος 1915-1936. Στη διάρκεια αυτής της εκλογικής περιόδου διατηρήθηκε το πλαίσιο του κοινοβουλευτισμού με κάποια διαλείμματα και επομένως οι εκλογές αποτέλεσαν παράμετρο που συνέβαλε στη νομιμοποίηση της πολιτικής εξουσίας και στον προσδιορισμό των δομών του πολιτικού συστήματος. Από το 1936 και έπειτα η κατάλυση των δημοκρατικών θεσμών υποβάθμισε και στο τέλος αναίρεσε την εκπροσώπηση των πολιτικών δυνάμεων.

-η γεωγραφική έκταση που καλύπτει η εργασία είναι περιορισμένη σε εύρος περιοχή της Κοζάνης. Επομένως αντί για μια μόνο γενική ανάλυση σε εθνικό επίπεδο επιλέγεται και η λεπτομερής και συστηματική διερεύνηση σε τοπικό επίπεδο. Η εστίαση των εκλογικών αναμετρήσεων στο γνωστικό πεδίο της τοπικής ιστορίας αποσκοπεί στην ερμηνεία των εκλογικών συμπεριφορών των πληθυσμιακών ομάδων που τις αποτελούν.

⁹³ Αλβανός, Ρ., Κοινωνικές συγκρούσεις και πολιτικές συμπεριφορές στην περιοχή της Καστοριάς (1922-1949). Αδημοσίευτη διδακτορική διατριβή, Α.Π.Θ, 2005.

⁹⁴ Δώδος, ό.π.,(ιδ. Διατριβή, ΑΠΘ, 1989).

⁹⁵ St. Damianakos, «*Les fiefs electoraux en Epire. Une analyse quantitative des elections dans le department de Jannina entre 1956 et 1964*», Επιθεώρηση κοινωνικών ερευνών, 1981, σ. 49-92.

⁹⁶ Μ. Κομνηνού, «*Αγρότες και πολιτική: η πολιτική πρακτική των αγροτών σε δύο νομούς, Αιτωλοακαρνανίας και Καβάλας, 1952-1964*», Σύγχρονα θέματα, τ. 11(Ιούλιος 1981), σ. 76.

⁹⁷ Ν. Μαραντζίδης, ό.π.

⁹⁸ Γιάννης Γκλαβίνας «*Εκλογικές αναμετρήσεις στην Κοζάνη την περίοδο του Εθνικού διχασμού 1915-1920: κόμματα, υποψήφιοι και εκλογικές συμπεριφορές*.

Για την εμβάθυνση στο ζήτημα των εκλογικών συμπεριφορών θεωρήθηκε ότι εργασία όφειλε να φωτίσει τις πτυχές της τοπικής πολιτικής ιστορίας οι οποίες δεν απασχόλησαν της μακροϊστορική ανάλυση, με σκοπό να αναδειχθεί η πολυμορφία των τοπικών κοινωνιών που αποτελούσαν το πεδίο μέσα στο οποίο εκδηλώθηκαν οι κοινωνικές συγκρούσεις και μορφοποιήθηκαν οι κομματικές ταυτίσεις. Σε συνάρτηση με τα προηγούμενα διαμορφώθηκαν τα εξής ερευνητικά ερωτήματα-πλαίσια και αναζητήθηκαν απαντήσεις σε αυτά:

α) Η τοπική κοινωνία της περιοχής της Κοζάνης παρακολούθησε τις πανελλαδικές τάσεις ή εκφράζονταν μέσα από παραδοσιακά δομημένα στερεότυπα που αδυνατούσαν να παρακολουθήσουν τις εξελίξεις ή να τις αποκωδικοποιήσουν;

β) Κυρίαρχο ρόλο στη διαμόρφωση των εκλογικών αποτελεσμάτων έπαιξαν οι προσωπικότητες των υποψηφίων που διεκδίκησαν την ψήφο των εκλογέων στο νομό Κοζάνης ή η κοινωνική και φυλετική τους προέλευση, η πιο σωστά το δίκτυο πελατειακών σχέσεων που αυτοί είχαν διαμορφώσει σε σχέση με τις επιδιώξεις και τα συμφέροντα των ομάδων αυτών; Υπήρξαν δηλαδή εκλεκτοί των προσφύγων ή και των σλαβόφωνων στη περιοχή;

γ) Η εκλογική συμπεριφορά των κατοίκων καθορίστηκε από τη φυλετική τους προέλευση, την ταυτότητα του γηγενή ή του πρόσφυγα ή ακόμα από τις συγκυρίες όπως στάσεις που διαμορφώθηκαν στην περιοχή ιδιαίτερα μάλιστα μετά την υποχρεωτική ανταλλαγή με τις διαδικασίες της προσφυγικής αποκατάστασης ή απέναντι στο φαινόμενο των παράνομων δικαιοπραξιών.

Επομένως η παρούσα μεταπτυχιακή εργασία με τίτλο: *Πολιτικά κόμματα και κοινοβουλευτικές εκλογές στην Κοζάνη την περίοδο 1915-1936. Εκλογικές συμπεριφορές. Πολιτική ιδεολογία μέσα από τον τοπικό Τύπο*, έχει σκοπό τη μελέτη και την αποτύπωση των εκλογικών συμπεριφορών στη Κοζάνη κατά τα 21 έτη που καλύπτει η παρούσα εργασία καθώς επίσης και η ανάλυση του ρόλου του τοπικού Τύπου στις 10 εκλογικές αναμετρήσεις που αναλύθηκαν σε δευτερεύοντα φορέα πολιτικής ιδεολογίας. Σύμφωνα λοιπόν με το περιεχόμενο της εργασίας προσδιορίστηκαν οι εξής στόχοι:

α) Η διαχρονική μελέτη και ερμηνεία των εκλογικών αποτελεσμάτων στην εκλογική περιοχή του Νομού Κοζάνης

β) Η σύγκριση των εκλογικών συμπεριφορών σε εθνικό και τοπικό επίπεδο

γ) Η συγκριτική μελέτη σε τοπικό και εθνικό επίπεδο των αποτελεσμάτων των βουλευτικών εκλογών με βάση τους σημαντικότερους κομματικούς σχηματισμούς

δ) Η συγκριτική μελέτη και ερμηνεία των εκλογικών αποτελεσμάτων σε τοπικό και εθνικό επίπεδο με βάση τους τρεις βασικούς ιδεολογικούς χώρους των Βενιζελικών (Κέντρου), των Αντιβενιζελικών (Δεξιάς), και αυτών της Αριστεράς.

ε) Η παρουσίαση και ερμηνεία της σταυροφορίας σε όλα τα εκλογικά τμήματα του Νομού.

στ) Η παρουσίαση των εκλογικών συμπεριφορών στην επαρχία της Κοζάνης, στην επαρχία του Βοΐου (Ανασελίτσας), στην επαρχία Εορδαίας(Καϊλαρίων) και στην επαρχία Γρεβενών.

ε) Η θεματική κατηγοριοποίηση και ανάλυση περιεχομένου του τοπικού Τύπου για τις εκλογές 1915 έως 1936

Σε ότι αφορά το πρώτο σκέλος της εργασίας επιλέχτηκε ως μέσο ερμηνείας και αποτύπωσης του αντικειμένου να γίνει υιοθέτηση του γενικότερου μεθοδολογικού υποδείγματος της γαλλικής σχολής της εκλογικής γεωγραφίας καθώς και αυτή της χρήσης της συγκριτικής πολιτικής ανάλυσης⁹⁹. Με βάση τα πρότυπα της εργασίας του Ηλία Νικολακόπουλου¹⁰⁰ διευκολύνθηκε η επεξεργασία και η αποτύπωση ζητημάτων στατιστικής επεξεργασίας των εκλογικών δεδομένων για την επιλογή της γεωγραφικής υποδιαίρεσης με σκοπό τη στατιστική ανάλυση και την τεχνική της παρουσίασης των δεδομένων.

Σε ότι αφορά το δεύτερο σκέλος του ερωτήματος της μεταπτυχιακής μου εργασίας με τη χρήση μεθοδολογικών εργαλείων ανάλυσης κειμένου (ανάλυση λόγου και ανάλυση περιεχομένου), ένας μεγάλος όγκος από δημοσιεύματα του τοπικού Τύπου της Κοζάνης που μελετήθηκαν, αναλύθηκαν με βάση το περιεχόμενο,

⁹⁹ A. Siegfried, *Tableau politique de la France de l' Ouest sous la Troisieme Republique*, Paris Armand Collin, 1913, και Νικολακόπουλος.Η, *Κόμματα και Βουλευτικές Εκλογές στην Ελλάδα 1946-1964*, γ' έκδοση, ΕΚΚΕ, Αθήνα, 2000.

¹⁰⁰ Νικολακόπουλος, ό.π.,

το τίτλο, το ιδεολογικό περιεχόμενο, το βαθμό ιδεολογικής συμφωνίας μεταξύ διεύθυνσης εντύπου και περιεχομένου, τη σελίδα, το βαθμό σημαντικότητας, το βαθμό πόλωσης της εκλογικής αναμέτρησης, το μέγεθος του δημοσιεύματος κ.α. οι λόγοι που επιλέχθηκαν τα συγκεκριμένα μεθοδολογικά εργαλεία για το συγκεκριμένο τμήμα της εργασίας είναι διότι η ανάλυση περιεχομένου αποτελεί μια ερευνητική μέθοδο με πολλαπλούς σκοπούς που έχει αναπτυχθεί ειδικά για να διερευνήσει ένα μεγάλο φάσμα προβλημάτων, στη διερεύνηση των οποίων το περιεχόμενο της επικοινωνίας είναι χρήσιμο για την εξαγωγή συμπερασμάτων. Εκτός από το να κάνει πιο ξεκάθαρο το περιεχόμενο του δημοσιεύματος, η μέθοδος της ανάλυσης περιεχομένου, μπορεί επίσης να ρίξει επιπλέον φως στην πηγή επικοινωνίας, στο συγγραφέα της και στους προσδοκώμενους αποδέκτες, σε αυτούς τους οποίους απευθύνεται το μήνυμα, ένα χαρακτηριστικό που την μετατρέπει σε ένα ιδανικό εργαλείο για τα αρχεία της έρευνας μας τα οποία δεν παρουσιάζουν κάποια ομοιογένεια καθώς πρόκειται για διαφορά είδη γραπτού λόγου (σχόλιο, άρθρο, είδηση κ.α). Επιπροσθέτως μια ανάλυση αυτού του είδους θα μας έλεγε περισσότερα για το κοινωνικό πλαίσιο και τα είδη των παραγόντων που τονίζονται ή υποβαθμίζονται¹⁰¹. Εξάλλου η μέθοδος της ποσοτικής και ποιοτικής ανάλυσης περιεχομένου προσφέρεται για τη μελέτη των απόψεων ή των αντιλήψεων ενός ατόμου ή μιας ομάδας ατόμων¹⁰². Γίνεται χρήση της ανάλυσης του λόγου για την αποκωδικοποίηση όλων των σημαινόντων ενός κειμένου μιας εφημερίδας, λαμβάνοντας το λόγο της εφημερίδας ως πομπό αλλά και ως συνδιαμορφωτής της κυρίαρχης ιδεολογίας.

Σε ότι αφορά το κομμάτι των δυσκολιών και των περιορισμών που αντιμετώπισα με σκοπό να ολοκληρωθεί η συγκεκριμένη εργασία, θα πρέπει να τονιστεί για ποιό λόγο ορίστηκε, οι εκλογές της 31^{ης} Μαΐου του 1915 ως τομή και αφετηρία της μεταπτυχιακής μου εργασίας. Η επιλογή αυτή ενείχε πολλούς κινδύνους, αρχικά λόγω της απουσίας επίσημης καταγραφής των εκλογικών αποτελεσμάτων, αφού η πρώτη επίσημη καταγραφή πραγματοποιήθηκε στις εκλογές της 7^{ης} Νοεμβρίου του 1926¹⁰³, οι προγενέστερες αυτές του 1915 (31^{ης} Μαΐου), 1915(

¹⁰¹ K. Krippendorff, *Content Analysis: An Introduction to its methodology*, London, Sage, 1980, σ. 12-52.

¹⁰² B. Berelson, *Content Analysis in Communicatio Research*. New York, The Free Press, 1971. Επίσης, K. Krippendorff, *Content Analysis: An Introduction to its methodology*, London, Sage, 1980.

¹⁰³ Εθνική Στατιστική Υπηρεσία Ελλάδος, επίσης Υπουργείο Εσωτερικών εκδίδουν για κάθε εκλογική αναμέτρηση τόμο όπου αναφέρονται τα στοιχεία των εκάστοτε βουλευτικών εκλογών 1926- έως σήμερα.

6^{ης} Δεκεμβρίου), 1920 (1^{ης} Νοεμβρίου), καθώς και 1923 (16^{ης} Δεκεμβρίου) ,η καταγραφή τους και ερμηνεία των εκλογικών συμπεριφορών βασίζονται σε βιβλιογραφικές αναφορές, στην μελέτη του τοπικού Τύπου, και σε ελάχιστα αρχεία που υπάρχουν διαθέσιμα στα ΓΑΚ της Κοζάνης, καθώς και σε προσωπικές συλλογές ιδιωτών.

Επιπροσθέτως ένα ακόμη ζήτημα που έπρεπε να διασαφηνιστεί μέσω της θεωρίας ήταν η επιλογή της γεωγραφικής υποδιαίρεσης για την ανάλυση των εκλογικών δεδομένων. Τα εκλογικά αποτελέσματα είναι προφανώς δυνατόν να μελετηθούν με διάφορα γεωγραφικά πλαίσια, από το επίπεδο του εκλογικού τμήματος ως το επίπεδο του συνόλου της χώρας. Για τον καθορισμό όμως της προσφορότερης κάθε φορά υποδιαίρεσης του χώρου η επιλογή εξαρτάται από τους στόχους της έρευνας, το συνολικό γεωγραφικό της πλαίσιο και το διαχρονικό της εύρος. Σε εκλογικές μελέτες που έγιναν στην Γαλλία, οι οποίες άλλωστε διαμόρφωσαν και τη μεθοδολογία της εκλογικής γεωγραφίας, όταν αντικείμενο της εκάστοτε μελέτης είναι το σύνολο της χώρας, ως γεωγραφική υποδιαίρεση επιλέγεται ο νομός (*department*)¹⁰⁴. Από την άλλη πλευρά, όταν το αντικείμενο της μελέτης είναι μια περιφέρεια ή ένας νομός, όπως στις δύο κλασικές μελέτες του Α. Σιγκφρίντ (για την Δυτική Γαλλία και την Ardeche), ως γεωγραφική υποδιαίρεση επιλέγεται κατά κανόνα, το καντόνι (υπάρχουν περίπου 3.000 καντόνια σύνολο της Γαλλίας), που παρουσιάζει φυσικά πολύ μεγαλύτερη γεωγραφική και κοινωνιολογική ομοιογένεια¹⁰⁵.

Σύμφωνα λοιπόν με τα παραπάνω, γίνεται φανερό ότι στην περίπτωση των ελληνικών εκλογικών αναμετρήσεων, μια μελέτη που αφορά το σύνολο της χώρας και ταυτόχρονα, καλύπτει μια σχετικά μεγάλη περίοδο είναι, εκ των πραγμάτων, σχεδόν αναπόφευκτο να επιλέξει ο ερευνητής ανάμεσα σε δύο γεωγραφικές υποδιαίρεσεις: α) την υποδιαίρεση σε εκλογικές περιφέρειες, οι οποίες σε γενικές γραμμές συμπίπτουν με τους νομούς και αποτελούν, κατά κανόνα , το θεσμοθετημένο πεδίο της εκλογικής αναμέτρησης, β) τη «λεπτότερη» υποδιαίρεση σε επαρχίες, οι οποίες βέβαια, εκτός εξαιρέσεων, είχαν πάψει πλέον να έχουν αυτόνομη διοικητική υπόσταση, αλλά συνήθως διέθεταν σημαντική ιστορική παράδοση και διατηρούσαν

¹⁰⁴ Βλ. Fr. Goguel, *Geographie des elections francaises de 1870 a' 1951*, Paris 1952 και του ίδιου, *Chroniques electorales*.

¹⁰⁵ Βλ. Fr. Goguel, «La sociologie electorale 1, France», ό.π., σ. 55-57.

επίσης, εκλογικά, μια ιδιαίτερη λειτουργικότητα¹⁰⁶. Για τις ανάγκες της έρευνας που πραγματοποιήθηκε κρίθηκε σκόπιμο να επιλεχτεί ο διαχωρισμός σε εκλογική περιφέρεια και αυτό διότι ενώ οι επαρχίες διαθέτουν σημαντική ιστορική παράδοση η οποία πολλές φορές μπορεί να συνοδεύεται από ομοιογενείς εκλογικές συμπεριφορές, και επιπλέον οι πρωτεύουσες των επαρχιών – αστικά ή ημιαστικά κέντρα, εκτός βέβαια από λίγες εξαιρέσεις- αποτελούσαν στις περισσότερες περιπτώσεις ένα τοπικό κέντρο, το οποίο για μεγάλο φάσμα λειτουργιών, δεν είχε υποκατασταθεί από την πρωτεύουσα του νομού¹⁰⁷, ωστόσο δεν έχουν πλέον αυτόνομη διοικητική υπόσταση σε αντίθεση με τις εκλογικές περιφέρειες.

2.2. Περιγραφή και αξιολόγηση των πηγών

Οι πηγές των δεδομένων σε μια ιστορική έρευνα μπορούν να χωριστούν σε δύο βασικές κατηγορίες: τις πρωτογενείς και τις δευτερογενείς.¹⁰⁸ Για τη συγκεκριμένη εργασία, μελετήθηκαν και αξιοποιήθηκαν κατά κύριο λόγο πρωτογενείς πηγές.

Σε ότι αφορά τη συλλογή υλικού που χρησιμοποιήθηκε στην παρούσα εργασία αποτέλεσε μια επίπονη και δύσκολη διαδικασία, διότι πλην των τόμων εκλογικών αποτελεσμάτων που συλλέχτηκαν από τα αρχεία της βιβλιοθήκης της Βουλής των Ελλήνων καθώς και από τα αρχεία του Υπουργείου Εσωτερικών, αρκετά αρχεία και δεδομένα συλλέχτηκαν από ιδιωτικές συλλογές, ή από τις κατά τόπους υπηρεσίες. Επιπροσθέτως ο εντοπισμός των φύλλων του τοπικού Τύπου χρειάστηκε πολύμηνη αρχειακή έρευνα από αρκετές βάσεις αρχείων, μερικές ενδεικτικά εφημερίδες που μελετήθηκαν με σκοπό την διεκπεραίωση της συγκεκριμένης έρευνας ήταν: *Η Ηχώ της Μακεδονίας, η Νίκη, η Εθνική Πολιτική, η Βόρειος Ελλάς, το Μακεδονικό Βήμα, ο Πυρσός, η Επαρχιακή Φωνή, η Εφημερίς Σιατίστης, κ.α*¹⁰⁹.

¹⁰⁶ Η διαίρεση της Ελλάδας σε επαρχίες, έστω και χωρίς διοικητική υπόσταση, διατηρήθηκε για στατιστικούς λόγους μέχρι το 1997, οπότε και καταργήθηκε με τον ν.2539/97, με τον οποίο δημιουργήθηκαν οι νέοι («καποδιστριακοί») δήμοι. Η γεωγραφική ενότητα της επαρχίας παραμένει έτσι ενεργός (και αυτό μόνο εν μέρει) στην εκκλησιαστική διαίρεση της χώρας σε μητροπόλεις.

¹⁰⁷ Νικολακόπουλος, *Η. Η Καχεκτική Δημοκρατία., κόμματα και εκλογές 1946-1967*, Αθήνα, Πατάκης, 2000, σ. 379-380.

¹⁰⁸ Ως πρωτογενείς προσδιορίζονται οι πηγές που χαρακτηρίζονται από πρωτοτυπία όσον αφορά το μελετώμενο θέμα. Τέτοιες μπορεί να είναι: α) τα υλικά κατάλοιπα μιας δεδομένης περιόδου και β) τα στοιχεία, γραπτά ή προφορικά, που έχουν άμεση σχέση με τα ανασυγκροτούμενα γεγονότα. Οι δευτερογενείς πηγές είναι εκείνες που δεν έχουν άμεση σχέση με το μελετώμενο ζήτημα και συντίθενται από δεδομένα που δεν μπορούν να προσδιοριστούν ως αρχέγονα. Cohen Louis, Manion Lawrence & Morrison Keith (2008). *Μεθοδολογία εκπαιδευτικής έρευνας*. Αθήνα: Μεταίχμιο, σ. 276.

¹⁰⁹ Θερμές ευχαριστίες στις υπηρεσίες, και τα άτομα που παραχώρησαν το αρχειακό τους υλικό, καθώς και για την προθυμία και για την συνεργασία τους.

Το αρχειακό υλικό που κρίθηκε ότι θα βοηθούσε στην ολοκλήρωση της εργασίας συλλέχθηκε από:

- το αρχείο της «Κοβενταρείου» δημοτικής βιβλιοθήκης της Κοζάνης σχετικά με τον τοπικό Τύπο του Νομού Κοζάνης
- το αρχείο της Δημόσιας κεντρικής βιβλιοθήκης Γρεβενών
- τα Γενικά Αρχεία Κράτους του Νομού Κοζάνης
- το αρχείο της βιβλιοθήκης της Βουλής των Ελλήνων, τόσο στο κεντρικό κτήριο, όσο και σε αυτό του Καπνεργοστασίου
- το αρχείο Βενιζέλου από το Ιστορικό Αρχείο Μουσείου Μπενάκη
- τα Αρχεία Σύγχρονης Κοινωνικής ιστορίας στην Αθήνα

Στο σημείο αυτό, αξίζει να τονιστεί πως ορισμένα δεδομένα από το αρχειακό μας υλικό, αρχείο Βενιζέλου ακόμη και ο τοπικός Τύπος, εμπίπτει σε μια δυσμενή χρονολογικά περίοδο (1915-1936) και πρεσβεύει συγκεκριμένες ιδεολογικές κατευθύνσεις, περιορίζοντας έτσι τα όρια της έρευνας.

Τέλος κλείνοντας, θα ήταν παράλειψη να μην αναφερθεί ως πηγή και η αντίστοιχη με τη θεματολογία των εκλογικών αναμετρήσεων και της αποτύπωσης των εκλογικών συμπεριφορών προϋπάρχουσα βιβλιογραφία όπως του καθηγητή εκλογικής κοινωνιολογίας Ηλία Νικολακόπουλο με το βιβλίο του «Κόμματα και Βουλευτικές Εκλογές στην Ελλάδα 1946-1964» καθώς και την διδακτορική διατριβή του Χρήστου Ζάγκου «Οι κοινοβουλευτικές εκλογές στη Φλώρινα (1926-2009): εκλογικές συμπεριφορές. Πολιτική ιδεολογία μέσα από τον τοπικό Τύπο. Φλώρινα.» και φυσικά η μελέτη του Γιάννη Γκλαβίνα «Εκλογικές αναμετρήσεις στην Κοζάνη την περίοδο του Εθνικού Διχασμού 1915-1920: Κόμματα, υποψήφιοι, εκλογικές συμπεριφορές στην Κοζάνη» όπου αξιοποιήθηκαν για την σκιαγράφηση και την κατανόηση των ιδιαίτερων συνθηκών που επικρατούσαν στην Ελλάδα και την Κοζάνη της εξεταζόμενης χρονικά περίοδο καθώς επίσης και για την φύση και την δομή που θα όφειλε να έχει η παρούσα εργασία.

2.3. Μεθοδολογία της έρευνας

Μια από τις πρώτες δυσκολίες που καλείται να αντιμετωπίσει κάθε ερευνητής έγκειται στην επιλογή της μεθοδολογίας που θα ακολουθήσει. Η παρούσα εργασία εκ των πραγμάτων και λόγω της φύσης του θέματος της εντάσσεται στην κατηγορία των ιστορικών ερευνών, χαρακτηρίζεται ποιοτική και τη μεθοδολογία που ακολουθήθηκε για την εκπόνηση της συναποτελέσαν η ιστορική ερμηνευτική μέθοδος, η ποσοτική και ποιοτική ανάλυση περιεχομένου, η ανάλυση λόγου συμπληρωματικά, καθώς και η συγκριτική ανάλυση των εκλογικών αποτελεσμάτων.

2.3.1. Ιστορική ερμηνευτική μέθοδος

Η παρούσα εργασία έχει θέμα της τα πολιτικά κόμματα και τις εκλογικές αναμετρήσεις της περιόδου 1915-1936 καθώς και τις εκλογικές συμπεριφορές και ιδεολογίες που πηγάζουν μέσα από τον τοπικό Τύπο της Κοζάνης. Συμπερασματικά εμπλέκει στοιχεία πολιτικής κοινωνιολογίας, πολιτικής επιστήμης και τοπικής πολιτικής ιστορίας, η χρήση της ιστορικής ερμηνευτικής μεθόδου είναι επιβεβλημένη.

Σύμφωνα με τον Borg (1963), η ιστορική έρευνα έχει οριστεί ως ο συστηματικός και αντικειμενικός εντοπισμός, η εκτίμηση και σύνθεση μαρτυριών, ώστε να θεμελιωθούν γεγονότα και να συναχθούν συμπεράσματα σχετικά με συμβάντα του παρελθόντος. Σκοπός της είναι η πιστή αναπαράσταση μιας περασμένης εποχής, μέσα από την κριτική ματιά του ερευνητή. Τα τεκμήρια βρίσκονται στις προσωπικές εμπειρίες των ανθρώπων, στα ντοκουμέντα και στα επίσημα αρχεία και έγγραφα¹¹⁰.

Το γεγονός ότι η συγκεκριμένη έρευνα ασχολείται με θέμα που αφορά την τοπική πολιτική ιστορία μιας περιοχής έχει την σημασία του. Στην σύγχρονη ιστοριογραφική έρευνα η σημασία της τοπικής ιστορίας αποκτά ιδιαίτερο ενδιαφέρον, διότι συνεικονεί στο κοινωνικό αίτημα των καιρών για μια ιστορία αποκεντρωμένη¹¹¹. Όπως υπογραμμίζει ο Partington, αν η σύγχρονη ιστορία είναι το τώρα, τότε η τοπική ιστορία είναι το εδώ¹¹².

Βασική πηγή της έρευνας αυτής είναι ο τοπικός Τύπος, οι εφημερίδες της περιόδου του (1915-1936). Η επιλογή αυτής της περιόδου έγκειται διότι είναι μια περίοδος όπου τα ελληνικά πολιτικά γεγονότα βρίσκονται σε ένα κρίσιμο μεταίχμιο

¹¹⁰ Cohen, L., & Manion, L. (1994). *Μεθοδολογία της εκπαιδευτικής έρευνας*. Αθήνα: Μεταίχμιο.

¹¹¹ W.H. Burston, C.W. Green, E.J. Nicholas, A.K. Dickinson, D. Thompson, *Handbook for history teachers*, London, 1972, σ. 85.

¹¹² G. Partington, *The idea of historical education*, London, N.F.E.R. Publishing Company, 1980, σ. 122.

ανάμεσα στον αλτρωτικό μεγαλοϊδεατισμό των πρώτων δεκαετιών του 20^{ου} αιώνα και στον μεγάλο πολιτικό και κοινωνικό μετασχηματισμό που επέφερε ο Β΄ Παγκόσμιος Πόλεμος. Οι δύο παρατάξεις (Βενιζελικοί-Αντιβενιζελικοί) που θα πρωταγωνιστήσουν στα πολιτικά πράγματα του Μεσοπολέμου έρχονται να αναμετρηθούν με τα νέα προτάγματα που ανέδειξε η εποχή. Στον ημερήσιο Τύπο λοιπόν αποτυπώνονται οι διαφορετικές τοποθετήσεις, αλλά και συνάμα ο τρόπος με τον οποίο εκατέρωθεν παρατάξεις αξιολογούν τον αντίπαλο. Την ίδια στιγμή όμως φαίνεται να αντανakλά και τις τάσεις της κοινής γνώμης¹¹³, ιδιαίτερα σε μία περίοδο που ο Τύπος μπορεί να θεωρηθεί ως η μοναδική πηγή ανάγνωσης της κοινής γνώμης.

Η θεωρητική συζήτηση σχετικά με την σχέση του Τύπου με την ιστορική έρευνα είναι κεντρική, εάν θέλουμε να αξιοποιήσουμε δημιουργικά τα ευρήματα των εφημερίδων. Ο Τύπος ως πηγή έρευνας χρειάζεται εμπειριστατωμένη λεπτομερή μεθοδολογική προσέγγιση. Ένα πρώτο ζήτημα είναι το κατά πόσο η αποτύπωση ενός γεγονότος ή ο σχολιασμός του στο φύλλο μιας εφημερίδας είναι δυνατόν να αποτελεί έγκυρη πηγή για έναν ερευνητή. Εκ των πραγμάτων η εκάστοτε εφημερίδα πρέπει να λογιστεί ως μια πρωτογενής πηγή που φέρει όλα τα πλεονεκτήματα της ιστορικής αμεσότητας, αλλά και όλα τα μειονεκτήματα της συγχρονικής ανάγνωσης. Επιπροσθέτως, όταν αναφερόμαστε και στην εκλογική ιστορία, για την οποία η αποτύπωση των τάσεων της κοινής γνώμης είναι βασική, πρέπει να ληφθεί υπόψιν και το αμφίδρομο της σχέσης ανάμεσα σε μία εφημερίδα και το κοινό της όπου οι στάσεις εκατέρωθεν αλληλοεπηρεάζονται.

Ωστόσο σε ότι αφορά τον προεκλογικό Τύπο, ασφαλώς υπάρχει και το φαινόμενο του καιροσκοπισμού, αφού στην πλειονότητα τους οι εφημερίδες ακολουθούν και είναι φιλικά προσκείμενες στον προεκλογικό αγώνα κάποιας παράταξης με στόχο να συνεισφέρουν στην εκλογική επιτυχία της. Συμπερασματικά πρωτοβαθμιαίως ο προεκλογικός Τύπος αποτελεί αξιόπιστη πηγή της προεκλογικής δραστηριότητας για την περίοδο του μεσοπολέμου, και τις περισσότερες φορές μοναδική – έτσι ώστε να αποκαλύπτει τα εκλογικά διακυβεύματα και να διασώζει τον προεκλογικό λόγο των κομμάτων.

Το δεύτερο ζήτημα που αφορά τον προεκλογικό λόγο μιας εφημερίδας είναι το κατά πόσο η ιδεολογία μιας εφημερίδας δύναται να ταυτιστεί με την ιδεολογία ενός πολιτικού χώρου. Εάν κάποιος επιχειρήσει να αναλύσει τον πολιτικό λόγο μιας

¹¹³ Μπαλτά Νάση, Ο Ελληνικός Εμφύλιος Πόλεμος (1946-1949) μέσα από τον Γαλλικό Τύπο, Αθήνα: Οδυσσέας, 1993, σ. 27.

εφημερίδας, καταλήγει εύκολα σε συμπεράσματα ως προς την ιδεολογικό προφίλ μιας εφημερίδας. Κομβική σημασία για την εξαγωγή του συμπεράσματος παίζει η ιστορία του Τύπου, η οποία τροφοδοτεί τον μελετητή με τα απαραίτητα στοιχεία, ώστε να κατανοήσει την εξάρτηση – σχέση ορισμένων εφημερίδων με συγκεκριμένα πολιτικά κόμματα. Ωστόσο υπάρχει και κάποια μερίδα του Τύπου που δύναται να λειτουργήσουν ως καθρέφτες των εσωτερικών διαφοροποιήσεων και των ποικίλων στάσεων που συνυπάρχουν σε ένα κόμμα, και επιπλέον είναι σε θέση να περιγράψουν τις γενικές τάσεις που ενυπάρχουν στην πολιτική σκηνή.

Στην περίπτωση του προεκλογικού Τύπου, είναι βέβαιο ότι ο λόγος είναι περισσότερο συμπυκνωτικός και αφαιρετικός, ενώ χαρακτηριστικά μιας ιδεολογικής κατεύθυνσης απλοποιούνται και συγχωνεύονται. Η εφημερίδα προσαρμόζεται στις προεκλογικές ανάγκες, και αυτό έχει ως αποτέλεσμα η θεματολογία καθώς και η επικαιρότητα της είναι αυστηρά προσδιορισμένη.

Η μελέτη του προεκλογικού Τύπου, επομένως αποτελεί θεμελιώδη αρχή ώστε να κατανοηθεί η εκλογική πραγματικότητα μιας περιόδου, αλλά και αυτομάτως αποτελεί έναυσμα μιας περαιτέρω περιήγησης στις ιδεολογικές διαδρομές της. Ο ρόλος των εκλογών πέρα από μια απλή καταγραφή αποτελεσμάτων είναι παράλληλα μια ζώσα πραγματικότητα που μπορεί να περιγράψει και να μας τροφοδοτήσει με σημαντικές πληροφορίες με τα εκλογικά αποτελέσματα.

Ο Τύπος αποτυπώνει τους στόχους και τις προτεραιότητες των πολιτικών προσώπων, αλλά και ταυτόχρονα αφηγείται σε πρώτο πρόσωπο την πραγματικότητα της προεκλογικής περιόδου και το πώς αυτή βιώνεται από τα υποκείμενα των εφημερίδων. Τέλος η διάδραση του αναγνωστικού κοινού και των εφημερίδων, μας δίνει την δυνατότητα να εξετάσουμε και στο επίπεδο της πολιτικής επικοινωνίας, πόσο επικοινωνιακά αποδεκτές ήταν συγκεκριμένες στρατηγικές καθώς και με ποιούς τρόπους επιλέγονταν η διάχυση των πολιτικών λόγων στους εκλογείς.

Στην απόπειρα μας να αποτυπώσουμε και να ερμηνεύσουμε τις εκλογικές συμπεριφορές της Κοζάνης μέσα από την ανάλυση του τοπικού Τύπου, οφείλουμε να ακολουθήσουμε την τήρηση των αυστηρών κανόνων της ιστορικής έρευνας όπου σύμφωνα με τον Ζάγκο είναι « ο σεβασμός της χρονικής και λογικής αλληλουχίας των γεγονότων, ο συσχετισμός, η συγκριτική και κριτική ανάλυση των δημοσιευμάτων, η διαρκής κριτική επαγρύπνηση που επιβάλλει η ιδιομορφία του

δημοσιογραφικού λόγου και η άσκηση στην ανάγνωση και την ανάδειξη του συγκεκριμένου λόγου.»¹¹⁴

2.3.2. Ποσοτική και ποιοτική ανάλυση περιεχομένου

Για την επεξεργασία, την ανάλυση, και τον σχολιασμό του αρχειακού μας υλικού όπου προέρχεται από τοπικές εφημερίδες του νομού Κοζάνης κατά την περίοδο 1915-1936, θα χρησιμοποιήσουμε την μέθοδο της ανάλυσης περιεχομένου (content analysis). Πρόκειται για μια απλοποιημένη, σχηματοποιημένη, εύκολη, γρήγορη μέθοδο. Αφορά λιγότερο το ύφος του κειμένου και περισσότερο τις εκφραζόμενες ιδέες. Η διαφοροποίηση είναι τεχνητή, διότι οι λέξεις εκφράζουν ιδέες. Η ανάλυση του περιεχομένου χαρακτηρίζεται από το γεγονός ότι οι αναλυόμενες ενότητες δεν είναι συνήθως λέξεις, αλλά έννοιες: εντάσσονται σ' αυτήν την κατηγορία δύο λέξεις συνώνυμες ή δυο λέξεις διαφορετικές, με την ίδια όμως σημασία. Εξάλλου πολύ συχνά, οι χρησιμοποιούμενες ενότητες αποτελούνται από θέματα ή από ολόκληρες φράσεις του κειμένου κ.λπ. Ιστορικά οι βάσεις της ποσοτικής ανάλυσης περιεχομένου τοποθετούνται στις αρχές του 20^{ου} αιώνα και ξεκίνησε από τις ΗΠΑ όπου την περίοδο εκείνη παρατηρείται άνθηση των εφημερίδων με την δημιουργία μαζικών αγορών όπου με την σειρά του προκάλεσαν το ενδιαφέρον της κοινής γνώμης. Εμφανίσθηκαν σχολές δημοσιογραφίας και προκλήθηκε η ανάγκη για την δημιουργία εμπειρικών μεθόδων έρευνας όσον αφορά το φαινόμενο των εφημερίδων, η ανάγκη αυτή ικανοποιήθηκε από την ποσοτική ανάλυση των εφημερίδων¹¹⁵. Πρωτεργάτες σε αυτό το εγχείρημα και στις προσπάθειες γενικά στις ΗΠΑ, ήταν οι Paul Lazarsfield και Harold Lasswell κατά τις δεκαετίες του 1920 και του 1930 αντίστοιχα. Ωστόσο η συστηματική ανάλυση του περιεχομένου ως όρου εμφανίζεται για πρώτη φορά το 1941¹¹⁶, αν και η προσπάθεια της εκκλησίας κατά τον 17^ο αιώνα να ελέγξει και να εξετάσει τα όσα γράφονταν για αυτήν και θεωρούσε ότι

¹¹⁴ Ζάγκος. Χ. (2010). *Οι κοινοβουλευτικές εκλογές στην Φλώρινα (1926-2009): εκλογικές συμπεριφορές. Πολιτική ιδεολογία μέσα από τον τοπικό τύπο. Φλώρινα.*

¹¹⁵ Berelson, *Content Analysis in Communication Research*, Hafner Press, New York, 1952, σ. 22-24.

¹¹⁶ Ο όρος χρησιμοποιήθηκε πρώτη φορά από τον Bernard Berelson, αν και είχε ήδη καταδειχθεί η σημασία της μεθόδου από τον Max Weber, ο οποίος θεωρούσε ότι μέσα από την μελέτη των αλλαγών στο περιεχόμενο των εφημερίδων ήταν εφικτή η ανίχνευση αλλαγών στην κοινωνική, πολιτική και οικονομική δομή. Βλ. Klaus Krippendorff, *On Communicating Otherness, Meaning, and Information*, Routledge – New York – London, 2009, σ. 205.

ήταν μη θρησκευτικού περιεχομένου η ενάντια στα πιστεύω της. μέσα από τον Τύπο αποτέλεσαν μια άτυπη προσπάθεια γέννησης της μεθόδου¹¹⁷.

Θεμελιωτής της μεθόδου θεωρείται ο Berelson ο οποίος ορίζει την ανάλυση περιεχομένου ως «μία τεχνική έρευνας για την αντικειμενική, συστηματική και ποσοτική περιγραφή του δηλωμένου περιεχομένου της επικοινωνίας¹¹⁸». Ορισμένοι από τους βασικότερους εκπροσώπους στην ανάπτυξη της ποσοτικής ανάλυσης μηνύματος παραθέτουν πιο κάτω τις απόψεις τους για το τί είναι η ανάλυση περιεχομένου: Οι Stone, Dunph, Smith, και Oglivie, υποστηρίζουν ότι η ανάλυση περιεχομένου είναι οποιαδήποτε τεχνική έρευνας που αποσκοπεί στην εξαγωγή συμπερασμάτων προσδιορίζοντας συστηματικά και αντικειμενικά συγκεκριμένα χαρακτηριστικά μέσα σε ένα κείμενο¹¹⁹. Η μέθοδος της ανάλυσης του περιεχομένου σύμφωνα με τον Krippendorf είναι μια τεχνική έρευνας για τη δημιουργία συμπερασμάτων από τα δεδομένα στο περιεχόμενο τους¹²⁰. Ο R.Weber από την άλλη έγραψε ότι «ανάλυση περιεχομένου είναι μια μέθοδος η οποία χρησιμοποιεί αξιόπιστα συμπεράσματα από ένα κείμενο¹²¹», ενώ ο Berger σημειώνει πως «ανάλυση περιεχομένου είναι μια τεχνική έρευνας η οποία βασίζεται στη μέτρηση ενός ποσού από κάτι (βία, αρνητικά γυναικεία πρότυπα, ή οτιδήποτε) εξετάζοντας ένα αντιπροσωπευτικό δείγμα¹²². Ο ορισμός του Μπονίδη αναφέρει πως «ανάλυση περιεχομένου είναι η ερευνητική μέθοδος η οποία με σαφείς στόχους και κατευθύνσεις ανάλυσης και μέσω συστηματικών τεχνικών και υποδειγμάτων ανάλυσης που διασφαλίζει την διυποκειμενικότητα, ανιχνεύει, ερμηνεύει και αξιολογεί τόσο το ρητό όσο και το λανθάνον περιεχόμενο του μηνύματος επικοινωνίας»¹²³.

Η ανάλυση περιεχομένου, γεννημένη από μια θέληση ενάντια στη φιλολογική ανάλυση, θεωρούσε την έννοια του ποιοτικού στοιχείου που αυτή εισάγει ως

¹¹⁷ Klaus Krippendorf, *Content Analysis. An Introduction to Its Methodology*, Sage Publications, Thousand Oaks – London – New Delhi, 2004, 3· Charles Smith, «*Content Analysis and Narrative Analysis*», in Harry T. Reis, Charles M. Judd (eds.), *Handbook of Research Methods in Social and Personality Psychology*, Cambridge University Press, Cambridge, New York – Melbourne – Madrid, 2000, σ. 314.

¹¹⁸ Berelson, *Content Analysis in Communication Research*, Hafner Press, New York, 1952, σ. 18.

¹¹⁹ Stone P., Dunphy D., Smith, M., & Oglivie D with credit given to Dr Ole Hoesti «*The general inquirer a computer approach to content analysis*»1966,Cambridge:MIT press.

¹²⁰ Klaus Krippendorf, *Content Analysis. An Introduction to Its Methodology*, London,Sage, 1980.σ. 21

¹²¹ R Weber, *Basic Content Analysis*,Newburry Park, SAGE, 1990, σ. 9.

¹²² A. Berger, *Media Research techniques*, Newbury Park, SAGE, 1991, σ. 25.

¹²³ Κυριάκος Μπονίδης, *Έρευνα των προδιαγραφών της διδασκαλίας των εν χρήσει σχολικών εγχειριδίων του γλωσσικού μαθήματος υπό το πρίσμα της Παιδαγωγικής της Ειρήνης*, Τομέας Παιδαγωγικής Α.Π.Θ., Θεσσαλονίκη, σ. 115.

αποκλεισμό από τις προκαταλήψεις της και αντέτασσε το ποιοτικό από το ποσοτικό, εφόσον αποτελούν παρατήρηση από διαφορετικές οπτικές γωνίες πραγματικότητα του ερευνητή. Ωστόσο με την πάροδο του χρόνου αναγνωρίστηκε η σπουδαιότητα της ποιοτικής ανάλυσης στους τομείς του ερευνητικού πεδίου.¹²⁴ Η σχέση μεταξύ ποιοτικής και ποσοτικής είναι άρρηκτα συνδεδεμένη η μια με την άλλη. Ο A.L. Georghi συγκρατεί σαν μόνη σημαντική διαφορά το γεγονός ότι η ποιοτική ανάλυση εστιάζεται στην παρουσία ή την απουσία ενός χαρακτηριστικού δεδομένου, ενώ η ποσοτική ανάλυση αναζητά τη συχνότητα των θεμάτων, λέξεων, συμβόλων που υπάρχουν.

Κατά τη διάρκεια του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου, ο σχολιαστής του ναζιστικού ραδιοφώνου, μεταχειριζόμενος τις επιτυχίες των γερμανικών υποβρυχίων, δηλώνει: *«Δεν είμαστε αρκετά αφελείς, ώστε να υποβαθμίσουμε αυτή τη νίκη από μια μελλοντική αβεβαιότητα»*. Αυτή η μικρή φράση, απομονωμένη μέσα σε μια παραγωγική προπαγάνδα, δε μπορεί να κρατηθεί μέσα σε μια ποσοτική ανάλυση. Πάνω στο πολιτικό σχέδιο, αυτή ήταν πολύ ενδιαφέρουσα σαν αρχή της τοποθέτησης προς φύλαξη του γερμανικού κοινού εν μέσω μελλοντικών διαψεύσεων.

Παρακινούμαστε να δούμε τη διαφορά ανάμεσα στους δυο τύπους αναλύσεων, οι οποίοι εμπεριέχουν την ιδέα της σπουδαιότητάς των, καθώς διαμορφώνονται. Μέσα στην ποσοτική ανάλυση, αυτό που είναι σημαντικό είναι αυτό που φαίνεται συχνά, δηλαδή ο αριθμός των φορών που εμφανίζεται η έννοια, φράση κλπ. είναι το κριτήριο σπουδαιότητας. Μέσα στην ποσοτική ανάλυση όμως, εμπλέκεται η ιδέα της σπουδαιότητας με την καινοτομία, το νεωτερισμό, το ενδιαφέρον, την αξία ενός θέματος, αυτοκριτικάρει, γνωρίζοντας ότι κινείται σε έναν χώρο φανερά υποκειμενικό.

Με την μέθοδο της ανάλυσης περιεχομένου, παρέχεται η δυνατότητα μελέτης όλων των στοιχείων της επικοινωνίας, το οποίο σημαίνει: προσδιορισμό των χαρακτηριστικών του πομπού και των αποδεκτών, μελέτη των σκοπών και των μέσων του μηνύματος, με τα οποία επιχειρείται η πρόκληση προσοχής και του ενδιαφέροντος των αποδεκτών και μελέτη των αποτελεσμάτων που επιφέρει το μήνυμα στους αποδέκτες. Συμπερασματικά η χρήση της συγκεκριμένης μεθόδου χρησιμοποιείται για τον προσδιορισμό : α) των χαρακτηριστικών του περιεχομένου, β) των χαρακτηριστικών του πομπού της επικοινωνίας, γ) των χαρακτηριστικών των

¹²⁴ Π. Πάλλας, *Η ανάλυση περιεχομένου*, Φιλολόγος, 1992, σ. 67.

αποδεκτών της επικοινωνίας και των επιπτώσεων της σε αυτούς, με σκοπό την εξαγωγή έγκυρων και αξιόπιστων συμπερασμάτων¹²⁵.

Κυρίαρχος στόχος είναι να οριστούν οι μεταβλητές (κατηγορίες) με σκοπό, κάθε φορά που ένας ερευνητής – αναγνώστης επιθυμεί να έχει πρόσβαση στο υλικό της έρευνας να μπορεί εύκολα και αξιόπιστα να έχει την πληροφορία (ποσοτικά στοιχεία) και τη μέγιστη σημασία (ποιοτική ανάλυση). Για την εφαρμογή της μεθόδου, περιλαμβάνονται μια σειρά ενεργειών, οι οποίες διακρίνονται στις εξής φάσεις:

α) Ο ορισμός και επιλογή του θέματος, δηλαδή επιλέγονται οι πηγές που θα χρησιμοποιήσει ο υποψήφιος ερευνητής για την ανάλυση (π.χ. ποιές εφημερίδες, ποιά μυθιστορήματα, ποιά πολιτικά προγράμματα), εάν δεν είναι εφικτό να μελετηθούν μια προς μία οι πηγές, τότε θα πρέπει να επιλεγθεί ένα αντιπροσωπευτικό δείγμα.

β) Διαχωρισμός του υλικού όπου απαιτείται για την επιλογή της μονάδας ανάλυσης. Επιπροσθέτως η μονάδα μέτρησης καθορίζεται επακριβώς και σχετίζεται με τον επιλεγθέντα τύπο (ποιοτικά ή ποσοτικά) της ανάλυσεως του περιεχομένου. Ως μονάδα ανάλυσης μπορούν να χρησιμοποιούνται, η λέξη, θέμα, πρόσωπα, μέτρο χώρου ή χρόνου (διάρκεια παρέμβασης ή αριθμός στίχων που αφιερώνεται για να παρουσιαστεί το συγκεκριμένο θέμα, και το σύνολο του διαθέσιμου υλικού)¹²⁶.

γ) Δημιουργία ενός συστήματος κατηγοριών, έτσι ώστε να είναι ταξινομημένες οι κατηγορίες με σκοπό την δυνατή περιγραφή και μελέτη της εκάστοτε έρευνας. Συμπληρωματικά αποτελεί απαραίτητη προϋπόθεση για την αυστηρή παρατήρηση του περιεχομένου και του υλικού της επικοινωνίας και της ποσοτικοποίησης του. Ωστόσο η ορθή επιλογή των κατηγοριών αποτελεί ένα κεντρικό πρόβλημα σε κάθε έρευνα ανάλυσης περιεχομένου. Την άποψη αυτή εξάλλου υποστηρίζει και ο Bernand Berelson : «Η επιτυχία της ανάλυσης περιεχομένου εξαρτάται από τις κατηγορίες που διαμορφώνονται. Κάποιες συγκεκριμένες μελέτες υπήρξαν αποτελεσματικές εφόσον οι κατηγορίες διατυπώθηκαν με σαφήνεια και ήταν κατάλληλες για το συγκεκριμένο πρόβλημα και περιεχόμενο. Δεδομένου ότι οι

¹²⁵ Μ. Βάμβουκας, Εισαγωγή στην ψυχοπαιδαγωγική έρευνα και μεθοδολογία. 2002, Αθήνα, σ. 267.

¹²⁶ Για τις μονάδες ανάλυσης βλ. Μ. Duvenger, Μέθοδοι κοινωνικών επιστημών, Αθήνα, ΕΚΚΕ, 1978, σ. 88-89.

κατηγορίες περικλείουν την ουσία της έρευνας, η ανάλυση περιεχομένου αξιολογείται με βάση το σύστημα των κατηγοριών της¹²⁷.

δ) Η ποσοτική και ποιοτική περιγραφή και σχολιασμός του περιεχομένου με σκοπό την επαλήθευση η διάψευση των αρχικών υποθέσεων.

Στην παρούσα έρευνα επιλέχθηκε ως μονάδα μέτρησης – ανάλυσης το δημοσιογραφικό δημοσίευμα, καταρτίστηκαν 10 θεματικές κατηγορίες, στις οποίες εμπεριέχονται 13 κατηγορίες και 6 υποκατηγορίες οι οποίες αποτυπώνονται στον παρακάτω πίνακα:

Κατηγορίες	Υποκατηγορίες
1^η Δημόσια πολιτική <i>1.1 Κοινωνική πολιτική</i> <i>1.2. Οικονομία</i> <i>1.3. Εξωτερική πολιτική</i> <i>1.4. Δημόσια διοίκηση</i> <i>1.5. Δημόσια έργα</i> <i>1.6 Δυναστικό ζήτημα</i>	<i>1.1.1. Εκπαίδευση</i> <i>1.1.2. Υγεία</i> <i>1.1.3. Άλλο</i> <i>1.3.1. Α΄ Παγκόσμιος Πόλεμος</i> <i>1.3.2. Μικρασιατικό - Προσφυγικό</i> <i>1.3.3. Μακεδονικό</i>
2^η Πολιτική αντιπαράθεση <i>2.1. Μεταξύ πολιτικών προσώπων</i> <i>2.2. Μέσω Τύπου</i>	
3η Ιδεολογικές θέσεις	
4^η Κομματική ειδησεογραφία <i>4.1. Εσωκομματικά</i> <i>4.2. Προεκλογική εκστρατεία</i> <i>4.3. Πληρωμένες καταχωρήσεις</i> <i>4.4. Πολιτικές απόψεις εντύπου</i> <i>4.5. Ομιλίες τοπικών και πανελλήνιας εμβέλειας πολιτικών προσώπων</i>	
5^η Αντικομμουνισμός	

¹²⁷ Berelson, ό.π., σ. 147.

6 ^η Μικροπολιτική	
7 ^η Πολιτικές-παραινέσεις/κείμενα γενικού ενδιαφέροντος	
8 ^η Πολιτική διαφήμιση	
9 ^η Πολιτειακό ζήτημα	
10 ^η Πίνακες	

2.3.3. Ανάλυση λόγου

Ο όρος «λόγος»¹²⁸ [discourse] είναι ένας δυσνόητος και ασαφής όρος, όπου άλλοτε χρησιμοποιείται αδιακρίτως και άλλοτε με ένα συγκεκριμένο τρόπο, ποικίλουν οι σημασίες του από περιβάλλον σε περιβάλλον. Η γενική ιδέα που χαρακτηρίζει τον λόγο είναι ότι η δομή της γλώσσας βασίζεται σε διαφορετικά σχήματα οργάνωσης της ομιλίας των ανθρώπων, στο πλαίσιο διαφόρων τομέων της κοινωνικής ζωής. Ευρέως γνωστές χρήσεις του είναι για παράδειγμα ο «πολιτικός λόγος», ο «ιατρικός λόγος», καθώς επίσης και η ανάλυση του λόγου, θεωρούνται αναλύσεις συγκεκριμένων σχημάτων. Για να διασαφηνιστούν όμως, η έννοια του λόγου, η λειτουργία του και ο τρόπος ανάλυσης του είναι απαραίτητος ένας πιο σαφής και ολοκληρωμένος ορισμός, και αυτό διότι η ανάλυση του λόγου αφορά μια σειρά διεπιστημονικών πεδίων και κλάδων σπουδών. Επομένως ο λόγος θα οριστεί ως ένας ιδιαίτερος τρόπος ομιλίας ή κατανόησης του κόσμου και των επιμέρους διαστάσεων του.¹²⁹

Στο κομμάτι που αφορά στην ανάλυση του λόγου, οι δύο σημαντικότερες προσεγγίσεις στο πλαίσιο του κοινωνικού κονστρουκτιβισμού¹³⁰, είναι η θεωρία του

¹²⁸ **λόγος:** 1. η δυνατότητα, η ικανότητα του ανθρώπου να μιλάει και να διατυπώνει τη σκέψη του· ομιλία 2. σύστημα έκφρασης και επικοινωνίας μεταξύ των ανθρώπων· γλώσσα 3. καθετί που λέει κάποιος, λέξη, φράση, κουβέντα 4. εκτενής ομιλία μπροστά σε ακροατήριο για την ανάπτυξη ενός θέματος, αγόρευση. Από το Λεξικό της Κοινής Νεοελληνικής (Τριανταφυλλίδη) στην ιστοσελίδα: http://www.greeklanguage.gr/greekLang/modern_greek/tools/lexica/triantafyllides/search.html?lq=%CE%BB%CE%BF%CE%B3%CE%B F%CF%82&dq=

¹²⁹ Jørgensen, Marianne W. & Philips, Louise (2002). *Ανάλυση Λόγου: Θεωρία και Μέθοδος*, μτφρσ. Αλέξανδρος Κιουπκιολής. Αθήνα: Εκδόσεις ΠΑΠΑΖΗΣΗ ΑΕΒΕ, σ. 17-18.

¹³⁰ Συνήθως προτιμούμε να χρησιμοποιούμε στο πεδίο της ανάλυσης του λόγου το όρο «κοινωνικός κονστρουκτιβισμός», έτσι ώστε να είναι σαφής η διαφορά από την κονστρουκτιβιστική θεωρία του Piaget [Για τα προβλήματα απόδοσης των όρων αυτών στα ελληνικά, αλλά και για μια γενικότερη εισαγωγή στον κοινωνικό κονστρουκτιβισμό, βλ. Νίκος Δεμερτζής (2002) Πολιτική επικοινωνία: διακινδύνευση, δημοσιότητα, διαδίκτυο, Αθήνα: Παπαζήσης (ΣτΜ).]

λόγου (discourse theory) του Ernesto Laclau, και της Chantal Mouffe, στην κριτική ανάλυση λόγου (critical discourse analysis). Βασική θέση και των δύο προσεγγίσεων είναι ότι ο τρόπος με τον οποίο οι άνθρωποι μιλούν, όχι μόνο αντανακλά τον κόσμο, τις ταυτότητες και τις κοινωνικές σχέσεις τους, αλλά συμβάλλει και στη δημιουργία ή ακόμα και στην αλλαγή τους. Η επιλογή των συγκεκριμένων προσεγγίσεων ανάμεσα στις διάφορες θεωρήσεις του πεδίου της ανάλυσης λόγου βασίστηκε στο γεγονός ότι η μέθοδος και τα συμπεράσματα στα οποία μπορούν να καταλήξουν είναι πολύ χρήσιμα στο κοινωνικοπολιτισμικό και το πολιτικό πεδίο. Μπορούν να συμβάλουν δηλαδή, στη μελέτη του ρόλου που παίζει η γλώσσα σε κοινωνικοπολιτισμικές και πολιτικές δομές. Ωστόσο υπάρχει και μια τρίτη προσέγγιση του όρου της ανάλυσης του λόγου, αυτής της λογοψυχολογίας στην παρούσα έρευνα όμως δεν θα εστιάσουμε σε αυτήν.¹³¹

Η ανάλυση λόγου των δημοσιευμάτων των εφημερίδων της έρευνας είναι πρωταρχικής σημασίας για την παρούσα μελέτη για αυτό τον λόγο είναι σκόπιμο να γίνει αναφορά στον δημοσιογραφικό λόγο. Τα Μέσα μαζικής ενημέρωσης παράγουν μια διαμεσολαβημένη πραγματικότητα η οποία σε μεγάλο βαθμό, είναι προϊόν κατασκευής και ερμηνείας από την πλευρά του Τύπου. Όπως υπογραμμίζει και ο Comman¹³² «*Τα μέσα Επικοινωνίας εμφανίζονται ως φορείς κατασκευής νοήματος και διαπραγμάτευσης διαφορετικών αναπαραστάσεων του κόσμου*». Ως αποτέλεσμα αυτής της διαμεσολαβημένης κατασκευής είναι και η ιδεολογική πραγμάτευση της πραγματικότητας. Ένα βασικό γνώρισμα του δημοσιογραφικού λόγου είναι η ιδεολογική του χρήση, με σκοπό την εξυπηρέτηση συμφερόντων που συνδέονται με παράγοντες όπως είναι η ιδεολογική ταυτότητα της εφημερίδας και το ιδιοκτησιακό καθεστώς. Επιπροσθέτως τα μέσα δεν αρκούνται μόνο σε μια συγκεκριμένη ερμηνεία της επικαιρότητας, εφόσον κατά μεγάλο ποσοστό η λειτουργία τους ως οργανισμών εξαρτάται από ιδιαίτερες οικονομικές, επαγγελματικές και συμβολικές αρχές, καθώς επίσης προβάλλουν ταυτόχρονα μέσω της δημοσιοποίησης διαφορετικές απόψεις ιδεολογικές τοποθετήσεις.

Για την κατασκευή αυτής της πραγματικότητας καθώς και της επιβολής της εξουσίας πρωταρχικό ρόλο διαδραματίζει ο λόγος όπως χαρακτηριστικά τονίζει ο Foucault¹³³ «*ο λόγος δεν είναι απλά αυτός που εκφράζει τους αγώνες ή τα συστήματα*

¹³¹ Jørgensen & Philips, ό.π., σ. 18-19.

¹³² Coman M., 2003, *Pour une anthropologie des médias*, Grenoble, Presses Universitaires de Grenoble

¹³³ Foucault M., 1971, *L'ordre du discours*, Paris, Gallimard. σ. 12.

κυριαρχίας, αλλά αυτό για το οποίο αγωνιζόμαστε, αυτό μέσω του οποίου αγωνιζόμαστε, η εξουσία που ψάχνουμε να επιβάλλουμε».

Η λειτουργία αυτή του λόγου σε σχέση με την επιβολή της εξουσίας επιτελείται κατά βάση μέσα από τον αξιολογικό του χαρακτήρα. Όπως χαρακτηριστικά σημειώνει και ο Τοντόροφ¹³⁴ «κάθε πρόταση εμπεριέχει μια αξιολόγηση αλλά διαφορετικού βαθμού, πράγμα το οποίο μας επιτρέπει να αντιπαραβάλλουμε έναν «αξιολογικό» λόγο στα άλλα επίπεδα της ομιλίας». Συμπερασματικά ο δημοσιογραφικός λόγος είναι αξιολογικός υπό την έννοια ότι μεταφέρει ρητά αλλά και υπόρρητα νοήματα τόσο ως προς το περιεχόμενο που μεταδίδει, όσο και ως προς τις γλωσσικές μορφές με τις οποίες επενδύεται αυτό το περιεχόμενο. Έτσι, το περιεχόμενο και η γλωσσική μορφή συνδέονται με ιδεολογικές επιλογές αξιολογικού χαρακτήρα, άλλοτε περισσότερο και άλλοτε λιγότερο συνειδητές και ρητές. Όπως αναφέρει και ο Πολίτης¹³⁵ ο οποίος χαρακτηρίζει τον δημοσιογραφικό λόγο ως μια «ρητή έκφραση της ιδεολογίας ενός μέσου που ενδιαφέρει κυρίως την κοινωνιολογία και στηρίζεται στην ανάλυση περιεχομένου του δημοσιογραφικού λόγου». Όμως, η γλωσσολογία και η ανάλυση λόγου ειδικότερα ενδιαφέρονται για την υπόρρητη έκφραση της ιδεολογίας, όπως αυτή κωδικοποιείται στις γραμματικές και λεξικές επιλογές ενός συντάκτη ή ομιλητή, ή διαχέεται στις προϋποθέσεις και τα υπονοήματα που μοιράζονται πομπός και δέκτες ενός δημοσιογραφικού κειμένου και που χωρίς αυτά η πρόσληψη και η κατανόησή του καθίσταται προβληματική».

Για την αποκωδικοποίηση όλων των σημαινόντων ενός κειμένου μιας εφημερίδας θα χρησιμοποιήσουμε εκτός της ανάλυσης περιεχομένου που αναφέρθηκε νωρίτερα και την ανάλυση λόγου (discourse analysis). Η μέθοδος αυτή μπορεί να λειτουργήσει ενισχυτικά και συμπληρωματικά με άλλα είδη ανάλυσης έτσι ώστε να περιγράψει και να κατανοήσει τις ιδέες και τις σχέσεις μεταξύ των ιδεών είτε είναι παρούσες είτε συγκαλυμμένες σε ένα κείμενο. Οι εφημερίδες λοιπόν θα μελετηθούν βάσει του εργαλείου της ανάλυσης λόγου. Η συγκεκριμένη προσέγγιση στην ανάλυση βασίζεται στην «Αρχαιολογία της Γνώσης» του Michel Foucault¹³⁶ και δίνει έμφαση στο προσδιορισμό των κύριων εννοιών που χρησιμοποιεί κάθε εφημερίδα και των βασικών θεματικών που συγκροτούν την ιδεολογία της.

¹³⁴ Τοντόροφ Τ., 1989, Ποιητική, Αθήνα, Γνώση. σ. 61.

¹³⁵ Πολίτης.Π., Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης: Το επικοινωνιακό πλαίσιο και η γλώσσα τους, 2001, σ. 12

¹³⁶ Μ. Foucault, Η αρχαιολογία της γνώσης, Αθήνα, Εξάντας, 1987.

2.3.4. Συγκριτική ανάλυση εκλογικών αποτελεσμάτων

Η συστηματική μελέτη των εκλογικών αναμετρήσεων με την μορφή που την γνωρίζουμε σήμερα εμφανίσθηκε πρώτη φορά στις αρχές του 20^{ου} αιώνα. Η εκλογική συμπεριφορά του εκλογικού σώματος επηρεάζεται από πολλούς παράγοντες ένας εξ αυτών είναι και ο Τύπος. Ωστόσο η μελέτη της εκλογικής συμπεριφοράς των πολιτών αποτελεί μια σύνθετη και εξαιρετικά πολύπλοκη διαδικασία.

Στο σημείο αυτό θα γίνει μια ιστορική αναδρομή στην πορεία για την συστηματική μελέτη των εκλογικών φαινομένων. Ο πρώτος ιστορικά σταθμός για την συστηματική μελέτη από την σκοπιά των κοινωνικών επιστημών υπήρξε το έργο του Αντρέ Σίγκφριντ¹³⁷ το 1913, όπου επηρεασμένος από την γαλλική γεωγραφική σχολή και ιδιαίτερα από αυτή της ανθρωπογεωγραφικής προσέγγισης του Vidal de la Blache, εγκαινίασε ένα νέο επιστημονικό κλάδο που ονόμασε και υποστήριξε μέχρι τέλους «εκλογική γεωγραφία»¹³⁸. Σκοπός του έργου του ήταν να μελετήσει και να περιγράψει τις πολιτικές απόψεις και τάσεις με γνώμονα την διάρκεια και την συνέχεια τους στο χρόνο, να διακρίνει τις πολιτικές ιδιοσυγκρασίες των φύλλων και των τάξεων. Η δημιουργία της σχολής αυτής του Σίγκφριντ είχε σαν αποτέλεσμα την εμφάνιση μίας ακόμη σχολής τα επόμενα χρόνια, αυτής της «πολιτικής οικολογίας» όπου άρχισε να αναπτύσσεται την περίοδο του μεσοπολέμου στην Βόρεια Ευρώπη και στις ΗΠΑ,¹³⁹ η οποία είχε ως μεθοδολογικό εργαλείο τη σύγκριση των στατιστικών κατανομών και των στατιστικών συσχετίσεων και της ενοποίησης και της ταύτισης τους με οικονομικοπολιτικά εκλογικά δεδομένα.¹⁴⁰ Και οι δύο αυτές σχολές επιχειρούσαν να καταγράψουν την εκλογική συμπεριφορά των διαφόρων τάξεων και ομάδων μέσα από την μελέτη της εκλογικής συμπεριφοράς των επί μέρους γεωγραφικών ενοτήτων. Η επιρροή του Σίγκφριντ είναι ιδιαίτερα φανερή και σε άλλες μελέτες μεταγενέστερες μεθόδους ανάλυσης της εκλογικής συμπεριφοράς μια εξ' αυτών είναι και αυτή του κοινωνικού ντετερμινισμού του Paul Lazarsfeld. Με την πάροδο του χρόνου και την εξέλιξη της ανάλυσης της εκλογικής συμπεριφοράς οδήγησε στην ανάπτυξη δειγματοληπτικών ερευνών, και την εισαγωγή

¹³⁷ Andre Siegfried, *Tableau Politique de l France de l Ouest sous la troisieme Republique*, Paris 1913.

¹³⁸ Νικολακόπουλος, Η. *Η Καχεκτική Δημοκρατία, κόμματα και εκλογές 1946-1967*, Αθήνα, Πατάκης, 2000.

¹³⁹ Νικολακόπουλος, ό.π., σ. 14.

¹⁴⁰ Ανδρέου, Α., & Ηλιάδου-Τάχου, Σ (2009). Εκλογικές συμπεριφορές στη Δυτική Μακεδονία (1915-1936). *Πρακτικά του ΚΘ & ΚΗ Πανελληνίου ιστορικού συνεδρίου της Ελληνικής Ιστορικής Εταιρείας*, σ. 464-485.

της στατιστικής ανάλυσης. Εφαρμόστηκε η μέθοδος των προσωπικών συνεντεύξεων και συμπλήρωσης ερωτηματολογίων, με αυτόν τον τρόπο η εκλογική συμπεριφορά μπορούσε να αναλυθεί ποσοτικά και ποιοτικά. Τέτοιες έρευνες χρησιμοποιήθηκαν εκτενώς το 1940 στις αμερικανικές προεδρικές εκλογές από την Σχολή του Κολούμπια (Columbia) και τον Lazarsfeld.¹⁴¹

Με αυτή την μέθοδο παρατηρήθηκε ότι η εκλογική στάση των ψηφοφόρων διαμορφώνεται από τρεις παράγοντες, α) την κοινωνική θέση, β) τις θρησκευτικές πεποιθήσεις, γ) και τον τόπο διαμονής, όλα τα παραπάνω διαμορφώνουν ένα δείκτη πολιτικής προδιάθεσης, και δυνητικά μια συγκεκριμένη πολιτική στάση.

Ωστόσο την ίδια περίπου περίοδο κάνει την εμφάνιση του και η έρευνα (μελέτη) του Πανεπιστημίου του Michigan, όπου εισάγει την ψυχολογία στα κριτήρια που συνδέουν τα χαρακτηριστικά των ψηφοφόρων με την εκλογική συμπεριφορά. Πιο συγκεκριμένα εισάγει τον όρο κομματική ταύτιση όπου εννοείται η σταθερή πίστη ενός ψηφοφόρου προς ένα κομματικό/ πολιτικό σχηματισμό. Ο ψηφοφόρος ταυτίζει την ιδεολογία, τις αξίες, τις προγραμματικές θέσεις και τα πρόσωπα των σχηματισμών. Επιπροσθέτως, ο βαθμός κομματικής ταύτισης τείνει να είναι ανάλογος του βαθμού ενδιαφέροντος και ενασχόλησης με τα κοινά, πιο απλά τα άτομα τα οποία δείχνουν ενδιαφέρον για τα πολιτικά πράγματα παρουσιάζουν αυξημένες πιθανότητες κομματικής ταύτισης, καθώς επίσης και το αντίστροφο. Συμπερασματικά η κομματική ταύτιση δεν μπορεί σε καμία περίπτωση να αντικαταστήσει όλες τις μεθόδους ανάλυσης εκλογικής συμπεριφοράς, αλλά θα πρέπει να λειτουργεί συμπληρωματικά με τις άλλες.¹⁴²

Σε αντίθεση με τις παραπάνω θεωρίες, εμφανίστηκε το μοντέλο της ορθολογικής επιλογής σύμφωνα με το οποίο η εκλογική συμπεριφορά δεν εγκλωβίζεται σε πεποιθήσεις και κοινωνικές και ιδεολογικές καταβολές. Σε αυτό το μοντέλο ανάλυσης εκλογικής συμπεριφοράς, μείζον ρόλο παίζει η έννοια της θεματικής ψήφου, δηλαδή οι ψηφοφόροι επιλέγουν τι θα ψηφίσουν με βάση τα θέματα που κυριαρχούν στην επικαιρότητα και κατά την διάρκεια της προεκλογικής περιόδου.¹⁴³

¹⁴¹ Lazarsfeld, P.F., Berelson, B., Gaudet, H. *The People's Choice: How the Voter Makes up His Mind in a Presidential Election*. New York, Duell, Sloan & Pearce, 1944, σ. 27.

¹⁴² Mayer N. Et al., *Εκλογική Συμπεριφορά. Ιστορικές Διαδρομές και Μοντέλα Ανάλυσης*, 2005, Αθήνα: Σαββάλας.

¹⁴³ V.O Key, M.C. Cummings, *The Responsible Electorate: Rationality in Presidential Voting*. Cambridge, MA, Belknap Press, 1966.

Την ανάπτυξη αυτού του μοντέλου ευνοούν συγκεκριμένες προϋποθέσεις όπως, α) η σωστή ενημέρωση της κοινής γνώμης για τα πολιτικά δρώμενα και το ενδιαφέρον των ψηφοφόρων για αυτά, β) η γνώση από την πλευρά των ψηφοφόρων όσον αφορά τις τοποθετήσεις των υποψήφιων κομμάτων ή σχηματισμών πάνω σε θέματα πολιτικού ενδιαφέροντος, γ) η συνειδητή ταύτιση της τελικής τους επιλογής με έναν υποψήφιο σχηματισμό ή πρόσωπο που μοιράζεται παρόμοιες θέσεις πάνω στα θέματα που απασχολούν την πολιτική ζωή κατά την εκλογική περίοδο.

Το μοντέλο όμως που επηρέασε όσο κανένα άλλο τις μεθόδους ανάλυσης της εκλογικής συμπεριφοράς είναι αυτό των Rokkan- Lipset,¹⁴⁴ όπου δίνει έμφαση στην ιστορική πορεία συγκρότησης των πολιτικών κομμάτων και στις σχέσεις τους με τις ιστορικές τομές που σημάδεψαν την παρουσία και την εξέλιξη των κοινωνικών πολιτικών σχηματισμών.

Στην Ελλάδα ένας από του πρωτεργάτες και πρωταγωνιστές στο χώρο της μελέτης και ανάλυσης της εκλογικής συμπεριφοράς είναι ο Ηλίας Νικολακόπουλος ο οποίος με το έργο του επιχείρησε να παρουσιάσει και να περιγράψει τις ελληνικές εκλογικές συμπεριφορές και παράλληλα να εντοπίσει τις παραταξιακές διαφοροποιήσεις και διαιρετικές τομές που σημάδεψαν την διαμόρφωση των κοινωνικών σχηματισμών. Επιπροσθέτως παρατηρεί ότι το μοντέλο του Ροκάν στην Ελλάδα παγιώνεται μέσα από δύο τομές που επηρέασαν την πολιτική ιστορία του τόπου, από την μία πλευρά ο Εθνικός Διχασμός και ο Εμφύλιος από την άλλη.¹⁴⁵

Στη παρούσα εργασία και στο κομμάτι που αφορά στην μελέτη των εκλογικών αναμετρήσεων στην Κοζάνη, στηριζόμενοι στο μοντέλο του Rokkan και ακολουθώντας τη δομή παλαιότερων εργασιών του χώρου¹⁴⁶, η συγκεκριμένη εργασία επιχειρεί να παρουσιάσει ολοκληρωμένα μια σειρά εκλογικών αναμετρήσεων και ανάλυσης αυτών. Η δομή και το περιεχόμενο θα αποτελείται από ένα σύντομο εισαγωγικό σημείωμα σχετικά με το ιστορικό – πολιτικό πλαίσιο καθώς και με τους κομματικούς σχηματισμούς που παρουσιάστηκαν στην εκάστοτε εκλογική αναμέτρηση. Έπειτα γίνεται η προσπάθεια να αποτυπωθούν και να ερμηνευτούν παράλληλα τα συγκεντρωτικά αποτελέσματα κάθε εκλογικής μάχης,

¹⁴⁴ S.M. Lipset & St Rokkan, " Cleavage structures, party systems and voter Alignments an introduction", στο έργο τους *Party system and voter Alignments: cross- national prospectives*. Νέα Υόρκη- London 1967, s. 1-64.

¹⁴⁵ Η.Νικολακόπουλος, ό.π., σ. 25, Ν. Αλιβιζάτος, *Οι πολιτικοί θεσμοί σε κρίση, 1922- 1974. Όψεις της ελληνικής εμπειρίας*, Αθήνα 1983.

¹⁴⁶ Η.Νικολακόπουλος, *Η Καχεκτική Δημοκρατία, κόμματα και εκλογές 1946-1967*, Αθήνα, Πατάκης, 2000.

ακολουθεί ενδελεχής παρουσίαση και σχολιασμός των κοινοβουλευτικών εδρών ανά την επικράτεια, την ανάλυση της κατανομής των εδρών, διαδέχεται η σύγκριση των συγκεντρωτικών αποτελεσμάτων με αυτά της προηγούμενης αναμέτρησης, τόσο ανά κομματικό σχηματισμό, όσο και ανά ιδεολογικό χώρο. Σε ότι αφορά στη μελέτη των εκλογικών αναμετρήσεων στην εκλογική περιφέρεια της Κοζάνης, αφού παρουσιαστεί εν τάχει το ιστορικό – πολιτικό πλαίσιο, αποτυπώνονται τα εκλογικά αποτελέσματα στο σύνολο της περιφέρειας με την παρουσίαση των ψήφων που έλαβε κάθε κομματικός σχηματισμός, αλλά και κάθε υποψήφιος μεμονωμένα. Το επόμενο βήμα είναι να επιχειρηθεί μια συγκριτική ανάλυση και παρουσίαση των εκλογικών επιρροών στη Κοζάνη μεταξύ εθνικών και τοπικών αποτελεσμάτων και μεταξύ των δύο διαδοχικών εκλογικών αναμετρήσεων ανά ιδεολογικό χώρο. Τέλος θα παρουσιαστούν με λεπτομερή τρόπο η σταυροδοσία σε όλα τα εκλογικά τμήματα της εκλογικής περιφέρειας για τις εκλογικές αναμετρήσεις τουλάχιστον όπου κατέστη εφικτό 1926 έως 1936.

2.4. Ερευνητικό υλικό

Για την διεκπεραίωση της παρούσας έρευνας επιλέχθηκε ο Τύπος για τους λόγους που αναφέρθηκαν παραπάνω. Επιπροσθέτως για έναν ακόμη λόγο, διότι για τις εκλογικές αναμετρήσεις του 1915 (31^{ης} Μαΐου, 6^{ης} Δεκεμβρίου), 1920 καθώς και του 1923 οι βιβλιογραφικές αναφορές είναι περιορισμένες και η μοναδική ίσως πηγή καταγραφής των πολιτικών και κοινωνικών γεγονότων της περιοχής της Κοζάνης αποτέλεσε η έρευνα στον τοπικό Τύπο. Σε επίπεδο προεκλογικού και μετεκλογικού οι εφημερίδες παρουσιάζουν μια πλήρης εικόνα του όλου κλίματος. Τα 980 δημοσιεύματα που συλλέχθηκαν για τις ανάγκες της έρευνας από 8 τοπικές εφημερίδες της Κοζάνης από το 1915 έως και το 1936 κατηγοριοποιήθηκαν με τα ακόλουθα κριτήρια.

α. Εφημερίδα προέλευσης

Τα δημοσιεύματα κατανεμήθηκαν με κριτήριο την εφημερίδα που προέρχονταν. Έτσι λοιπόν οι εφημερίδες που κρίθηκαν κατάλληλες για την έρευνα ήταν οι ακόλουθες: *Βόρειος Ελλάς, Εθνική Πολιτική, Επαρχιακή Φωνή, Εφημερίς Σιατίστης, Ηχώ της Μακεδονίας, Μακεδονικό Βήμα, Νίκη, Πυρσός.*

β. Περιοδικότητα εντύπου

Τα δημοσιεύματα ταξινομήθηκαν, με κριτήριο τα αν εντοπίστηκαν σε ημερήσια ή εβδομαδιαία ή και δισεβδομαδιαία εφημερίδα. Συνεπώς οι εφημερίδες στην Κοζάνη με εξαίρεση την *Ηχώ της Μακεδονίας* όπου τα πρώτα χρόνια εκδίδονταν δύο φορές την εβδομάδα και από το 1919 ήταν εβδομαδιαία, οι υπόλοιπες 4 (*Εφημερίς Σιατίστης*, *Επαρχιακή φωνή*, *Βόρειος Ελλάς*, *Νίκη*, *Μακεδονικό Βήμα*) ήταν εβδομαδιαίες, τέλος η *Εθνική Πολιτική* ήταν δεκαπενθήμερο περιοδικό.

γ. Ιδεολογική κατεύθυνση δημοσιευμάτων

Η ιδεολογική κατεύθυνση του εντύπου αποτέλεσε ένα ακόμη κριτήριο που καταναμήθηκαν τα δημοσιεύματα. Συγκεκριμένα οι τοπικές εφημερίδες της Κοζάνης κατατάσσονται με βάση τις επίσημες ή ανεπίσημες τοποθετήσεις σε τρεις κύριους ιδεολογικούς χώρους Αριστερές(δεν εντοπίστηκαν στην εν λόγω διάστημα) κεντρώες, και δεξιές εφημερίδες. Να σημειωθεί ότι εφημερίδες όπως η *Ηχώ* αλλάζουν ιδεολογικό περιεχόμενο στην πορεία του χρόνου (πρώτα αντιβενιζελική και έπειτα βενιζελική εφημερίδα).

δ. Εκλογική αναμέτρηση

Τα δημοσιεύματα καταναμήθηκαν για την έρευνα και ανάλυση τους σύμφωνα με την εκλογική αναμέτρηση όπου εντοπίστηκαν. Οι βουλευτικές εκλογές που μελετήθηκαν ήταν αυτές του 1915 (31^{ης} Μαΐου, 6^{ης} Δεκεμβρίου), του 1920, του 1923, του 1926, του 1928, του 1932, του 1933, του 1935, και επίσης του 1936. Όπου τα λιγότερα δημοσιεύματα εντοπίστηκαν κατά την εκλογική αναμέτρηση του 1915 όπως ήταν αναμενόμενο, ενώ στις εκλογές του 1932 βρέθηκαν τα περισσότερα.

η. Ημερομηνία δημοσίευσης

Τα δημοσιεύματα μελετήθηκαν με βάση δύο περιόδων της προεκλογικής περιόδου και αυτής της μετεκλογικής περιόδου, καθώς το ύφος και ο τρόπος παρουσίασης των γεγονότων μεταβάλλονται.

στ. Κυβέρνηση διεξαγωγής εκλογών

Η διάκριση αυτή στην ανάλυση των εκλογών θα μας αποσαφηνίσει εάν υπάρχουν διαφοροποιήσεις στο λόγο και τη θεματολογία του Τύπου σε σχέση με το αν βρίσκεται στην αρχή Κεντρώα ή Δεξιά κυβέρνηση.

ζ. Σελίδα δημοσιεύματος

Η μεταβλητή αυτή θα μας διευκολύνει ώστε να εντοπίσουμε τι θεωρούσε κάθε εφημερίδα σημαντικό ώστε να το κατατάσσει στο πρωτοσέλιδο της ή όχι. Η σημασία της συγκεκριμένης μεταβλητής έγκειται στα αποτελέσματα πολλών ερευνών που υποστηρίζουν ότι ο Τύπος αποτελεί έναν από τους κύριους διαμορφωτές της προεκλογικής ατζέντας, καθώς επίσης τα θέματα που θα αναδείξουν συνήθως θα επηρεάσουν και θα κυριαρχήσουν στην πολιτική ζωή του τόπου πριν τις εκλογές.

θ. Είδος δημοσιεύματος

Το είδος του δημοσιεύματος που θα ερευνηθεί η παρούσα εργασία θα κατηγοριοποιηθούν σε κύρια άρθρα, άρθρα γνώμης, ρεπορτάζ, πληρωμένες καταχωρήσεις, πίνακες και συνθήματα. Πιο αναλυτικά σαν κύριο άρθρο στην έρευνα του τοπικού Τύπου της Κοζάνης θα αποτελεί το κύριο δημοσίευμα που συνήθως θα βρίσκεται στην πρώτη σελίδα και αποτελεί τον πυρήνα του κάθε φύλλου της εφημερίδας. Επιπροσθέτως τα κύρια άρθρα θα μελετηθούν στις υποκατηγορίες του, ρεπορτάζ, άρθρα, γνώμης, καταγγελίες. Για την κατανόηση και της πλήρους ανάλυσης του Τύπου, τα ρεπορτάζ διακρίνονταν ανάλογα με το περιεχόμενο τους δηλαδή από παραπολιτικά σχόλια, πιθανές έρευνες, ειδήσεις, συνεντεύξεις, ομιλίες και τέλος δηλώσεις πολιτικών προσώπων. Σε ότι αφορά τα άρθρα γνώμης αποτελούν τοποθετήσεις δημοσιογράφων μιας εφημερίδας πάνω σε θέματα πολιτικής και κοινωνικής φύσεως. Επιπλέον τα άρθρα γνώμης διαχωρίστηκαν με βάση το περιεχόμενο τους σε επιστολές αναγνωστών, καταγγελίες, άρθρα ανάλυσης και αφιερώματα σε πρόσωπα. Στην κατηγορία των πληρωμένων καταχωρήσεων ταξινομήθηκαν τα δημοσιεύματα που ασχολήθηκαν με ευχαριστήρια πολιτευτών, και προσκλήσεις σε ομιλίες. Σαν πίνακες καταχωρήθηκαν οι δημοσιεύσεις που ανακοίνωναν πίνακες εκλογικών αποτελεσμάτων είτε σταυροδοσίας για όλους του υποψηφίους των συνδυασμών σε τοπικό επίπεδο είτε αφορούσαν τα αποτελέσματα τα συγκεντρωτικά όλης της χώρας. Τέλος ως συνθήματα καταχωρήθηκαν μικρές

φράσεις, που είχαν την μορφή τίτλου, αλλά δεν ακολουθούσε κείμενο μαζί αυτές τις φράσεις.¹⁴⁷

ι. Σημαντικότητα δημοσιεύματος

Η μεταβλητή αυτή ερμηνεύεται ανάλογα με το επίπεδο που κρίνεται από την εκάστοτε εφημερίδα σημαντικό, δηλαδή αυτά που ήταν υψίστης σημαντικότητας, μέτριας, και ελάχιστης. Πιο συγκεκριμένα τα υψίστης σημασίας δημοσιεύματα βρίσκονταν στην πρώτη σελίδα και μάλιστα στο κύριο μέρος της σελίδας. Τα δημοσιεύματα μέτριας σημαντικότητας αποτελούν τα υπόλοιπα που βρίσκονταν στην πρώτη σελίδα, ενώ αυτά που κρίθηκαν ελαχίστης (υποδεέστερης) σημαντικότητας βρίσκονταν στις υπόλοιπες σελίδες.

κ. Μέγεθος του τίτλου

Η σημασία του τίτλου σαφέστατα αποτελεί κυρίαρχη μορφή που επιδρά στον αναγνώστη και πολλές φορές μπορεί να τον δελεάσει και να τον επηρεάσει.¹⁴⁸ Έτσι λοιπόν το μέγεθος, η γραμματοσειρά, ο έντονος χρωματισμός υποδηλώνει τόσο τον ιδεολογικό προσανατολισμό της εφημερίδας, καθώς επίσης και την κυρίαρχη θεματολογία.

λ. Ιδεολογική συμφωνία μεταξύ περιεχομένου δημοσιεύματος και ιδεολογικής στάσης της διεύθυνσης εντύπου

Σε αυτή την περίπτωση η μεταβλητή αυτή ερευνά το κατά πόσο το εκάστοτε δημοσίευμα συμφωνεί με την γενικότερη ιδεολογία της εφημερίδας, για παράδειγμα εάν φιλοξενούνται στο έντυπο ειδησιογραφία ή απόψεις πολιτικού αντιπάλου, ή και άσκηση αρνητικής κριτικής στο φίλα προσκείμενο κόμμα.

μ. Κατεύθυνση τίτλου δημοσιεύματος

Η χρησιμότητας της συγκεκριμένης μεταβλητής έγκειται στο κατά πόσο οι τίτλοι των εκάστοτε δημοσιευμάτων φέρουν αρνητικό, θετικό, η ουδέτερο φορτίο, για να εξαχθεί το συμπέρασμα εάν οι εφημερίδες κάνουν χρήση της «αρνητικής δημοσιογραφίας» πιο συγκεκριμένα εάν υπάρχουν εμπάθειες σε πολιτικά πρόσωπα ή

¹⁴⁷ Χ. Ζάγκος, *Οι κοιβουλευτικές εκλογές στη Φλώρινα (1926-2009): εκλογικές συμπεριφορές. Πολιτική ιδεολογία μέσα από τον τοπικό τύπο*. Φλώρινα, 2010.

¹⁴⁸ Χατζησαββίδης, Σ., *Ελληνική γλώσσα και δημοσιογραφικός λόγος*. Θεωρητικές και ερευνητικές προσεγγίσεις, Gutenberg, 1999, σ. 108- 109.

εάν ευνοούνται και επίσης εάν επηρεάζεται η χροιά των τίτλων από το γενικότερο κλίμα πολιτικής πόλωσης στην διάρκεια των προεκλογικών περιόδων.

ν. Διάκριση δημοσιεύματος τοπικής ή εθνικής θεματολογίας

Η συγκεκριμένη μεταβλητή ταξινομεί τα 980 δημοσιεύματα της παρούσας έρευνας ανάλογα με το περιεχόμενο του σε τοπικού ενδιαφέροντος, εθνικού η ακόμα και μικτού. Επιπροσθέτως ερευνάτε εάν η εφημερίδα αναφέρεται σε πολιτικό πρόσωπο της τοπικής κοινωνίας ή σε πολιτικό πρόσωπο εθνικής εμβέλειας. Η σημασία της συγκεκριμένης μεταβλητής έγκειται στην δυνατότητα του κάθε ερευνητή να αξιολογήσει το κατά πόσο η θεματολογία των τοπικών εφημερίδων καθώς και η περισσότερη προσοχή στρέφονταν σε θέματα τοπικής εκλογικής σημασίας ή σε θέματα που αφορούσαν την κεντρική πολιτική σκηνή της χώρας.

ξ. Έμφαση περιεχομένου

Η μεταβλητή αυτή αποσκοπεί να ερευνηθεί στο κατά πόσο ο τοπικός Τύπος της Κοζάνης παρουσιάζει συγκεκριμένα πολιτικά πρόσωπα, κόμματα ή και γενικότερες πολιτικές. Επιπροσθέτως επικουρεί στην εξαγωγή του συμπεράσματος εάν ο τοπικός Τύπος στρέφει το ενδιαφέρον του στην πρωτοπαγή δημοσιογραφία ή όχι , και εάν ναι σε ποιά πολιτικά πρόσωπα της τοπικής πολιτικής η πανελλήνιας εμβέλειας επιλέγει να προβληθούν μέσα από τα φύλλα του.

3. Η ανάλυση του ερευνητικού υλικού: Οι κοινοβουλευτικές αναμετρήσεις και ο τοπικός Τύπος της Κοζάνης

3.1 Οι κοινοβουλευτικές εκλογές της 31^{ης} Μαΐου του 1915 και της 6^{ης} Δεκεμβρίου του 1915

3.1.1. Πανελλήνια και τοπικά αποτελέσματα: ανάλυση και σύγκριση

Ιστορικό – Πολιτικό πλαίσιο

Οι εκλογές της 31^{ης} Μαΐου καθώς και αυτή της 6^{ης} Δεκεμβρίου του 1915 χαρακτηρίζονται από δύο βασικά γνωρίσματα, ένα είναι ότι εκείνη την χρονική περίοδο θεωρείται η απαρχή του Εθνικού Διχασμού, και δεύτερον οι εκλογές που διεξήχθησαν πραγματοποιήθηκαν εν μέσω του Α΄ Παγκοσμίου Πολέμου. Στις παραμονές λοιπόν αυτού του πολέμου που όμοιο του η Ευρώπη δεν είχε γνωρίσει, είχαν διαφανεί καθαρά η διάσταση απόψεων των δύο ισχυρών πολιτικών αντρών του ελληνικού κράτους σε ότι αφορά την μοίρα της Ελλάδας για την στάση που θα αναλάμβανε στο πόλεμο. Η διαμετρικά αντίθετη άποψη του Ελ. Βενιζέλου, ο οποίος ταυτιζόταν απόλυτα με τις Δυνάμεις της Entente (Αντάντ), και του βασιλιά Κωνσταντίνου από την άλλη πλευρά να επιλέγει μια εξωτερική πολιτική φίλα προσκείμενη με τα γερμανικά συμφέροντα, αποτέλεσε το προμήνυμα της έναρξης του Εθνικού Διχασμού.¹⁴⁹

Σε ότι αφορά τα πολιτικά τεκταινόμενα με την έναρξη του Εθνικού Διχασμού η Ελλάδα μπαίνει σε μία πορεία πολιτικής αστάθειας, με εναλλαγές πολλών κυβερνήσεων μέχρι την σταθεροποίηση της κατάστασης το 1917 με τον διωγμό του βασιλέα Κωνσταντίνου και τον σχηματισμό Κυβέρνησης από τον Ελ. Βενιζέλο. Πιο αναλυτικά, τον Φεβρουάριο του 1915, η Αντάντ ξεκίνησε τις επιχειρήσεις στη χερσόνησο της Καλλίπολης, με στόχο το έλεγχο των Στενών. Ο βασιλιάς αντιτάχθηκε στην επιδίωξη του Βενιζέλου να συμμετέχει η Ελλάδα σε αυτές τις επιχειρήσεις, και αυτός με την σειρά του παραιτήθηκε¹⁵⁰. Έπειτα η εντολή σχηματισμού κυβέρνησης ανατέθηκε στον Δ. Γούναρη, όπου στην ουσία τον έχρισε ο βασιλιάς Κωνσταντίνος

¹⁴⁹ Βακαλόπουλος.Κ. *Νεοελληνική Ιστορία (1204 – 1940)*, Αθήνα, Αδελφών Κυριακίδη α.ε. 1999, σ.401.

¹⁵⁰ Θανάσης Μποχώτης, «Εσωτερική Πολιτική», στο Χρήστος Χατζηιωσήφ, Προκόπης Παπαστράτης(επιμ.), *Ιστορία της Ελλάδας του 20ού αιώνα*, Α2: *Οι Απαρχές 1900 – 1922* Αθήνα, Βιβλιόραμα, 2007.

ηγέτη της αντιβενιζελικής παράταξης, και αυτός με την σειρά του προχώρησε στην ίδρυση του Κόμματος των Εθνικοφρόνων. Αδυνατώντας να εξασφαλίσει την εμπιστοσύνη της Βουλής ο Δ. Γούναρης προχώρησε στην πρόωγη διάλυση της (στις 18 Απριλίου) και τη διενέργεια νέων εκλογών, στις 31 Μαΐου 1915, χαρακτηριστικό αποτελεί η τόσο φανερή συμμετοχή του θρόνου να επηρεάσει το αποτέλεσμα των εκλογών.¹⁵¹ Η μεγάλη καθυστέρηση στην διεξαγωγή των εκλογών αποδόθηκε στην έλλειψη εκλογικών καταλόγων στις Νέες Χώρες, δεδομένου ότι η χώρα παρέμενε δίχως κυβέρνηση για πάνω από ένα μήνα.¹⁵²

Στις εκλογές αυτές οι Φιλελεύθεροι συγκέντρωσαν όπως και στις προηγούμενες του 1912 μεγάλη πλειοψηφία. Το Κόμμα του Βενιζέλου συγκρότησε αμιγείς συνδυασμούς σε όλες σχεδόν τις περιφέρειες (εκτός από την Αρκαδία), σε σύνολο 316 εδρών (μετά την προσθήκη των Νέων Χωρών) κέρδισαν 186, ενώ οι αντίπαλοι τους μόλις 124 (από τους οποίους 95 οι Εθνικόφρονες). Υπήρχαν ωστόσο και 6 ανεξάρτητοι (κυρίως δυσαρεστημένοι Φιλελεύθεροι).¹⁵³ Πιο αναλυτικά, οι βενιζελικοί κέρδισαν όλες τις έδρες στην Ήπειρο, την Κρήτη και το ανατολικό Αιγαίο (58 συνολικά) και διατήρησαν την εκλογική τους ισχύ στην Παλαιά Ελλάδα, κερδίζοντας 128 από τις 184 έδρες (οι έδρες της Παλαιάς Ελλάδας είχαν αυξηθεί λόγω της προσάρτησης στη Λάρισα της υποδιοίκησης Ελασσόνας και αντίστοιχα στην Άρτα ενός τμήματος από την υποδιοίκηση της Φιλιππιάδας).¹⁵⁴ Η πλειοψηφία του Κόμματος των Φιλελευθέρων θα ήταν ακόμη μεγαλύτερη αν οι αλλοεθνείς πληθυσμοί δεν είχαν εξασφαλίσει στους Αντιβενιζελικούς όλες σχεδόν τις έδρες της Μακεδονίας (69 σε σύνολο 74).¹⁵⁵

Το κόμμα που ίδρυσε ο Γούναρης αναμφίβολα αποτέλεσε ηγεμονική συνιστώσα της αντιβενιζελικής παράταξης (κέρδισε 95 έδρες, έναντι 29 μόνο για τα υπόλοιπα «παλαιά κόμματα»). Επιπροσθέτως ένα σημαντικό γνώρισμα στο εκλογικό σώμα που επέλεξε το κόμμα των Εθνικοφρόνων είναι ότι από τις μειονότητες της Μακεδονίας (από τους 66 βουλευτές που εξέλεξε στη Μακεδονία μονάχα οι 16 ήταν μουσουλμάνοι και οι 3 Ισραηλίτες).¹⁵⁶ Στις εκλογές της 31^{ης} Μαΐου ψήφισαν συνολικά 687.000 ψηφοφόροι από ένα σύνολο περίπου 1.300.000 εγγεγραμμένων

¹⁵¹ Ηλ. Νικολακόπουλος, *Η Ιστορία του Νέου ελληνισμού (Οι εκλογές 1910- 1920 Ελευθέριος Βενιζέλος: από το θρίαμβο στην ήττα)*, σ. 34.

¹⁵² Μαυρογορδάτος, Γ.Θ. *1915 Ο ΕΘΝΙΚΟΣ ΔΙΧΑΣΜΟΣ*, Αθήνα: Εκδόσεις Πατάκη, σ. 58.

¹⁵³ Ζαβιτζιανός, τ.1, σ. 76- 77. Ο Βενιζέλος είχε εκλεγεί και πάλι βουλευτής Αττικοβοιωτίας.

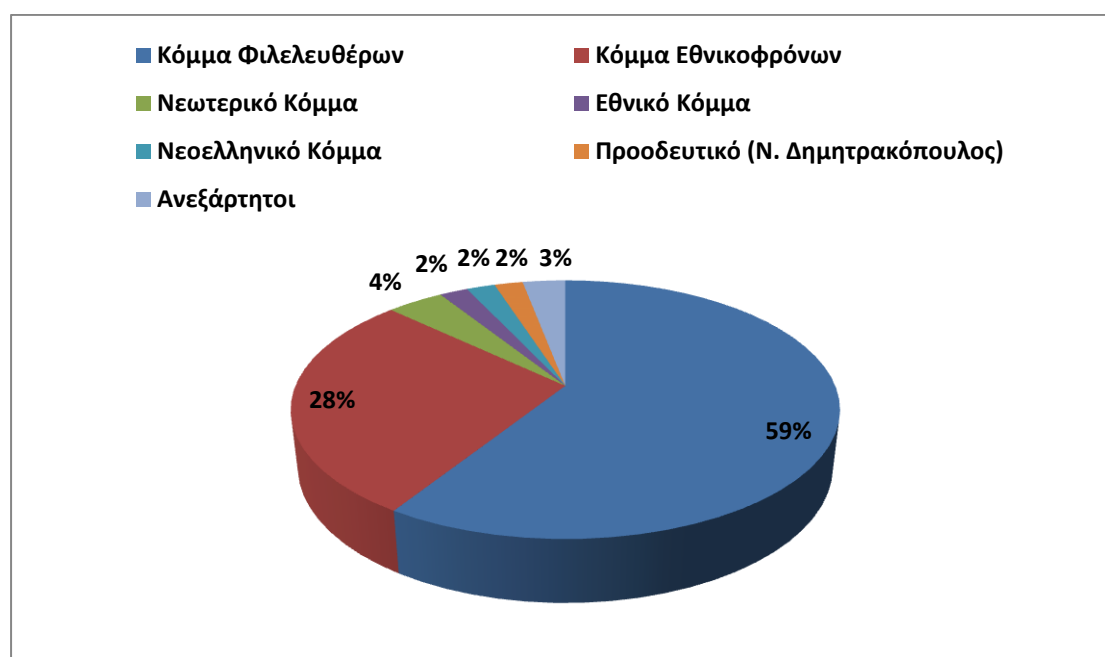
¹⁵⁴ Νικολακόπουλος, ό.π., σ. 34.

¹⁵⁵ Μαυρογορδάτος, ό.π., σ. 59.

¹⁵⁶ Νικολακόπουλος, ό.π., σ. 36.

στους εκλογικούς καταλόγους. Εύλογο είναι να παρατηρήσει κάποιος την μεγάλη αποχή ή καλύτερα την απόκλιση ψηφισάντων – εγγεγραμμένων, δικαιολογείται σε μεγάλο βαθμό λόγω του τεράστιου μεταναστευτικού ρεύματος που ξέσπασε προς τις ΗΠΑ. Επιπροσθέτως ψήφισαν σε αυτές τις εκλογές και 16.000 περίπου από την Βόρειο Ήπειρο, την Ίμβρο και την Τένεδο αλλά οι 17 εκπρόσωποι τους δεν έγιναν τελικά δεκτοί στην Βουλή.¹⁵⁷ Ωστόσο η χρήση σφαιριδίου καθώς και η έλλειψη πλήρους καταγραφής των υποψηφίων και των εκλογικών αποτελεσμάτων δεν μας επιτρέπει να υπολογίσουμε με ακρίβεια την εκλογική δύναμη του κάθε κόμματος και ασφαλώς και αυτό των Φιλελευθέρων, βέβαια σύμφωνα με ένα προσεγγιστικό (αλλά αρκετά ακριβή) υπολογισμό μπορεί να υποστηριχθεί ότι συγκέντρωσαν περίπου το 54% του συνόλου των ψηφισάντων.¹⁵⁸

Γράφημα 1: Συγκεντρωτικά αποτελέσματα των εκλογών της 31^{ης} Μαΐου 1915

Σύμφωνα με το γράφημα 1 διακρίνουμε ότι αδιαφιλονίκητος νικητής των εκλογών της 31^{ης} Μαΐου 1915 αναδείχθηκε το Κόμμα των Φιλελευθέρων με ποσοστό 59% επί του συνόλου των ψήφων. Από την άλλη πλευρά το κυρίαρχο κόμμα της

¹⁵⁷ Στο ίδιο, σ. 36.

¹⁵⁸ Ν. Οικονόμου, « Οι δύο εκλογές του 1915: Μια ιχνηλάτηση της πρώιμης εκλογικής γεωγραφίας του Βενιζελισμού», στο Θ Βερέμης- Γ Γουλμής (επιμ.) Ελευθέριος Βενιζέλος. Κοινωνία- Οικονομία- Πολιτική στην εποχή του, Αθήνα, εκδ. Γνώση, 1989, σ. 367- 369.

αντιβενιζελικής παράταξη το Κόμμα Εθνικοφρόνων έλαβε το 28%, ακολούθησε το Νεωτερικό Κόμμα με 4%, και από 2% τα κόμματα Νεοελληνικό, Εθνικό, και το Προοδευτικό Κόμμα του Δημητρακόπουλου. Τέλος το 3% κατέλαβαν οι Ανεξάρτητοι (Σοσιαλιστές – Φεντερασίον)¹⁵⁹

Γράφημα 2: Κατανομή των κοινοβουλευτικών εδρών

Οι έδρες¹⁶⁰ στις εκλογές της 31^{ης} Μαΐου 1915 μοιράστηκαν με τον εξής τρόπο: Το Κόμμα Φιλελευθέρων έλαβε 189 έδρες, το κόμμα του Γούναρη 90 έδρες, το Νεωτερικό Κόμμα 12 έδρες, το Προοδευτικό Κόμμα 7 έδρες, όπως και το Νεοελληνικό Κόμμα καθώς και το Εθνικό Κόμμα, τέλος από 2 έδρες έλαβαν οι ανεξάρτητοι και οι Σοσιαλιστές της Φεντερασίον.

Δυστυχώς η επικράτηση των Φιλελευθέρων στις εκλογές της 31^{ης} Μαΐου δεν τερμάτισε την πολιτική κρίση που είχε επέλθει. Ο Βενιζέλος μπορεί να σχημάτισε Κυβέρνηση στις 10 Αυγούστου του 1915,¹⁶¹ ωστόσο ο βασιλιάς Κωνσταντίνος συνέχισε την ίδια στάση απέναντι στον Βενιζέλο και το παλάτι ασκούσε δικιά του εξωτερική πολιτική (για το θέμα της συμμετοχής ή μη της Ελλάδας στο πλευρό της Αντάντ), δίχως την σύμφωνη γνώμη της νόμιμης εκλεγμένης Κυβέρνησης. Το

¹⁵⁹ Θανάσης Μποχώτης «Εσωτερική Πολιτική» ό.π., σ. 84.

¹⁶⁰ Στο ίδιο, σ. 84.

¹⁶¹ Μαυρογορδάτος, ό.π., σ. 60.

γεγονός αυτό οδήγησε σε νέα ρήξη Κωνσταντίνου – Βενιζέλου και σε νέα παραίτηση του δεύτερου, ένα μήνα αργότερα διαλύθηκε η Βουλή (23 Σεπτεμβρίου) χωρίς να προλάβει να συμπληρώσει ούτε τέσσερις μήνες ζωής.

Εμφανώς ανακουφισμένος, ο Κωνσταντίνος προχώρησε στην δημιουργία νέου κυβερνητικού σχηματισμού, με την σύμπραξη του Στρέιτ και του Γούναρη, επιθυμία του Κωνσταντίνου ήταν η σύσταση «οικουμενικής» κυβέρνησης όλων των κομματικών σχηματισμών, πλην βεβαίως του κόμματος που είχε λάβει την πλειοψηφία, δηλαδή των Φιλελευθέρων. Πρωθυπουργός ορίστηκε ο Α. Ζαΐμης ενώ στην Κυβέρνηση συμμετείχαν όλες οι ηγετικές προσωπικότητες της αντιβενιζελικής παράταξης (Δ. Ράλλης, Δ. Γούναρης, Γ. Θεοτόκης, Στ. Δραγούμης). Ούτε η Κυβέρνηση αυτή κατάφερε να επιβιώσει και διαλύθηκε στις 25 Οκτωβρίου του 1915, αντικατέστησε την κυβέρνηση του πρώην τραπεζίτη και τρικουπικού πολιτικού Στέφανου Σκουλούδη,¹⁶² όπου έπειτα από την μη ψήφο εμπιστοσύνης που έλαβε από την πλειοψηφία, γεγονός που οδήγησε την χώρα σε νέο τέλμα και πολιτικό αδιέξοδο, προκηρύχθηκαν νέες εκλογές από την κυβέρνηση Σκουλούδη στις 6 Δεκεμβρίου.¹⁶³

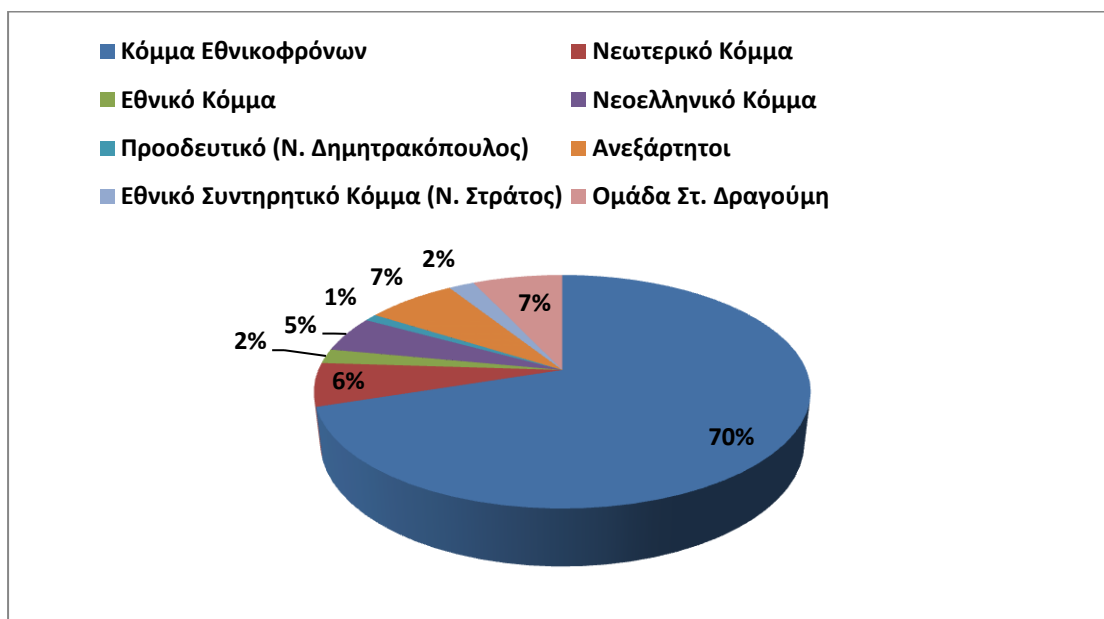
Οι εκλογές αυτές χαρακτηρίστηκαν μονόπλευρες εκλογές καθώς το κόμμα των Φιλελευθέρων δεν συμμετείχε καθώς θεώρησε ότι ήταν αντισυνταγματική η δεύτερη διάλυση της Βουλής, και έτσι έκρινε το αποτέλεσμα πριν καν ολοκληρωθεί η διαδικασία. Το κλίμα που διενεργήθηκε η συγκεκριμένη εκλογική αναμέτρηση ήταν ιδιαίτερα βαρύ, αν υπολογιστεί ότι η χώρα βρίσκονταν σε γενική επιστράτευση. Συγκεκριμένα το αποτέλεσμα δικαίωνε κατά κάποιο τρόπο τους Φιλελεύθερους διότι ψήφησαν μονάχα 335.000, δηλαδή μόλις 48,8% όσων είχαν ψηφίσει στις προηγούμενες εκλογές (687.000). Η αποχή του κόμματος του Βενιζέλου έγινε ιδιαίτερη αισθητή στις λεγόμενες Νέες Χώρες, όπου αυξήθηκε επιπλέον το εκλογικό βάρος των μειονοτήτων και τη δυνατότητα εκπροσώπησης τους. Χαρακτηριστικά από τους 316 βουλευτές της νέας σύνθεσης της Βουλής, η συντριπτική πλειοψηφία (256) ανήκε στο Κόμμα Εθνικοφρόνων του Δ. Γούναρη.¹⁶⁴

¹⁶² Θανάσης Μποχώτης, «Εσωτερική Πολιτική», ό.π., σ. 84.

¹⁶³ Στο ίδιο, σ. 75.

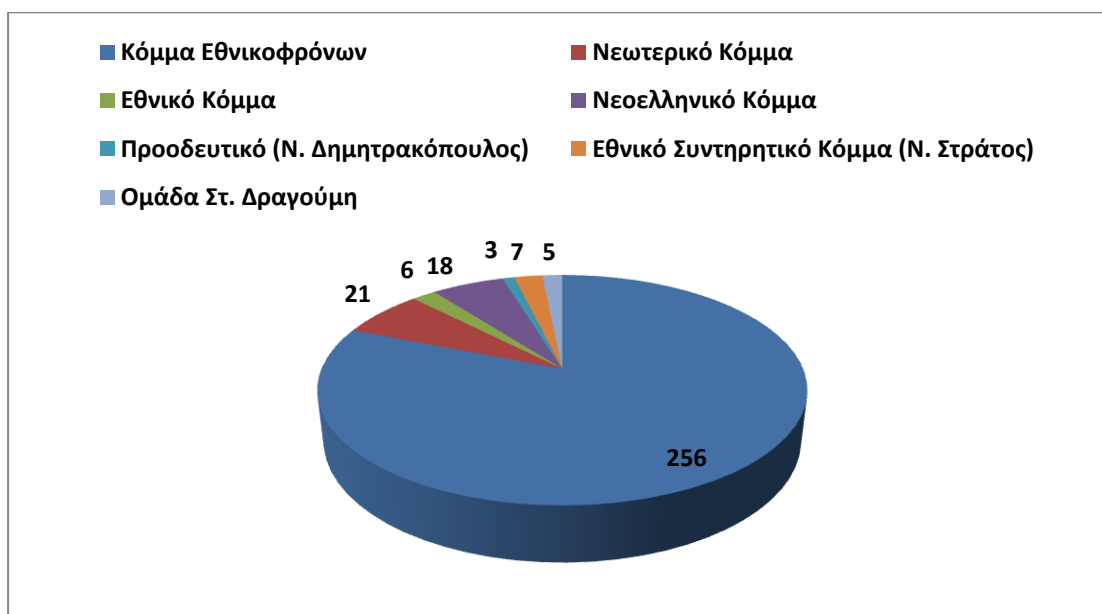
¹⁶⁴ Στο ίδιο, σ. 79.

Γράφημα 3: Συγκεντρωτικά αποτελέσματα των εκλογών της 6^{ης} Δεκεμβρίου 1915

Σύμφωνα με το γράφημα 3 παρατηρούμε ότι πρώτο κόμμα στις επαναληπτικές εκλογές της 6^{ης} Δεκεμβρίου 1915 αναδείχθηκε όπως ήταν αναμενόμενο το Κόμμα των Εθνοφρόνων που έλαβε το 70% επί του συνόλου των ψήφων, ακλούθησε με μεγάλη διαφορά η πολιτική παράταξη που κατήρτισε ο Στέφανος Δραγούμης με ποσοστό 7%, το Νεωτερικό Κόμμα του Θεοτόκη με ποσοστό 6%, το Νεοελληνικό Κόμμα του Δημητρίου Ράλλη με ποσοστό 5%, τα κόμματα Εθνικό Συντηρητικό του Ν. Στράτου έλαβε 2%, όπως επίσης και το Εθνικό Κόμμα που έλαβε 2%, και τέλος οι Ανεξάρτητοι όπου αθροιστικά απέσπασαν το 7%. Να σημειωθεί λόγω των κρίσιμων περιστάσεων αλλά και του τρόπου ψηφοφορίας δεν κατέστη δυνατό η αποτύπωση με ακρίβεια σε ψήφους για τον κάθε κομματικό συνδυασμό.

Γράφημα 4: Κατανομή των κοινοβουλευτικών εδρών

Μελετώντας τα εκλογικά αποτελέσματα οι έδρες κατανεμήθηκαν ως εξής: το Κόμμα των Εθνικοφρόνων έλαβε 256 έδρες, το Νεωτερικό Κόμμα 21, οι Ραλλικοί (Νεοελληνικό Κόμμα) 18 έδρες, το Εθνικό Συντηρητικό Κόμμα 7 έδρες, το Εθνικό Κόμμα 6 έδρες, η Μακεδονική Ομάδα του Σ. Δραγούμη 5 έδρες, και τέλος το Προοδευτικό Κόμμα του Δημητρακόπουλου απέσπασε 3 κοινοβουλευτικές έδρες.

Αποτελέσματα εκλογών 31^{ης} Μαΐου 1915 στην Κοζάνη

Έπειτα από το τέλος των Βαλκανικών πολέμων του 1912-1913, ξεκίνησαν οι διαδικασίες ενσωμάτωσης των Νέων Χωρών στις διοικητικές, οικονομικές, πολιτικές συνθήκες του ελληνικού κράτους. Οι εκλογές της 31ης Μαΐου του 1915 ήταν οι πρώτες εκλογές όπου η Κοζάνη θα συμπεριλαμβάνονταν στις περιφέρειες – επαρχίες που θα ψήφιζαν για την εκλογή της νέας Κυβέρνησης. Το γεγονός της πρόσφατης ενσωμάτωσης στον εθνικό κορμό αυτομάτως δημιούργησε κάποιες δυσκολίες και ιδιαιτερότητες σε ότι αφορά το εκλογικό σώμα που θα ψήφιζε. Σύμφωνα με στατιστικά στοιχεία του 1920 ο νομός Κοζάνης κατοικούνταν από 183.705 κατοίκους, από αυτούς οι 118.938 ήταν χριστιανοί ελληνόφωνοι, βλαχόφωνοι ή

σλαβόφωνοι, ενώ οι 64.767 μουσουλμάνοι τουρκόφωνοι ή ελληνόφωνοι.¹⁶⁵ Αυτή η εθνική, θρησκευτική, γλωσσική ανομοιογένεια στον πληθυσμό του νομού Κοζάνης διαδραμάτισε καθοριστικό ρόλο στις εκλογικές αναμετρήσεις του 1915-1920 καθώς επίσης και στην διαμόρφωση των ψηφοδελτίων των κομμάτων και στον τρόπο ανάλυσης των εκλογικών συμπεριφορών της περιοχής.¹⁶⁶ Επιπροσθέτως ένας αξιοσημείωτος εκλογικός παράγοντας αποτέλεσε και η κοινωνική διαφοροποίηση των κατοίκων, συγκεκριμένα ήδη από το 1909, λαός και «τσορμπατζήδες» βρίσκονταν σε εκτεταμένη ρήξη, η οποία δεν τερματίστηκε με τους Βαλκανικούς πολέμους αλλά αντίθετα συνεχίστηκε και έλαβε και εκλογικές προεκτάσεις.¹⁶⁷

Στις εκλογές της 31ης Μαΐου στην περιφέρεια της Κοζάνης συμμετείχαν τρεις κομματικοί σχηματισμοί: το κόμμα των Φιλελευθέρων, το κόμμα των Ανεξαρτήτων, και το κόμμα των Εθνικοφρόνων. Σε ότι αφορά τον ακριβή αριθμό βουλευτών που θα είχε το δικαίωμα να εκλέξει η περιφέρεια της Κοζάνης ορίστηκε στους 11 βουλευτές εφόσον ο πληθυσμός της ήταν 180.791, σύμφωνα με τα αποτελέσματα της απογραφής του 1913.¹⁶⁸ Σύμφωνα με τα στοιχεία της εφημερίδας *Ηχώ της Μακεδονίας* στις συγκεκριμένες εκλογές ψήφισαν 29.033¹⁶⁹

Στο κόμμα των Φιλελευθέρων ξεχώρισαν οι υποψηφιότητες των δύο πρώην βουλευτών του οθωμανικού κοινοβουλίου Δρίζη και Βαμβακά, του δημάρχου Κοζάνης Γ. Μάνου και του πρώην υπουργού Ναυτικών στην κυβέρνηση Βενιζέλου Κων. Δεμερτζή. Σύμφωνα με στοιχεία του στελέχους του κόμματος Στεφ. Παπακωνσταντίνου, οι βενιζελικοί επικράτησαν στα χριστιανικά αστικά κέντρα πλην των Γρεβενών, υποστηρίζονταν από το 60% του χριστιανικού πληθυσμού του νομού, και από μέλη των συντεχνιών της Κοζάνης, των λαϊκών, δηλαδή στρωμάτων της πόλης.¹⁷⁰

¹⁶⁵ Γενικά Αρχεία του Κράτους (στο ΓΑΚ), Κ.Υ., Αρχείο Πολιτικού Γραφείου Πρωθυπουργού (στο εξής ΑΠΓΠ), φακ. 737, Πολιτικό Γραφείο Πρωθυπουργού προς υπουργείο Εσωτερικών, Αθήνα 28/4/1923, αρ. Εμπ. 105, όπου συνημμένο αντίγραφο της έκθεσης Λεκκού προς τον γενικό διοικητή Μακεδονίας Θεσ/νίκη 31/3/1923.

¹⁶⁶ Γκλαβίνας, Γ. *Εκλογικές αναμετρήσεις στην Κοζάνη την περίοδο του Εθνικού Διχασμού 1915- 1920: Κόμματα, υποψήφιοι, εκλογικές συμπεριφορές*. Στο ΚΟΖΑΝΗ 600 ΧΡΟΝΙΑ ΙΣΤΟΡΙΑΣ. Γένεση και Ανάπτυξη μιας Μακεδονικής Μητρόπολης. Πρακτικά Β' Συνεδρίου Τοπικής ιστορίας. Κόζανη. σ. 448

¹⁶⁷ Π. Ν. Λιούφης, *Ιστορία της Κοζάνης*, Αθήνα 1924, σ. 151- 160, 164-166.

¹⁶⁸ ΦΕΚ 156/25.4.1915« Περί του αριθμού των εξ εκάστης εκλογικής περιφέρειας εκλεκτών βουλευτών» Επίσης, 122/8.5.1914 και 384/15.12.1914 βασιλικό διάταγμα « περί του τρόπου καταρτίσεως των εκλογικών καταλόγων».

¹⁶⁹ *Ηχώ της Μακεδονίας* φ86. 17.06.1915.

¹⁷⁰ Ιστορικό Αρχείο Μουσείου Μπενάκη (στο εξής ΙΑΜΜ), Αρχείο Ελευθερίου Βενιζέλου (στο εξής ΑΕΒ), φακ. 413, Στεφ. Παπακωνσταντίνου προς Ι. Ηλιάκη 17/6/1916.

Από την άλλη πλευρά οι Ανεξάρτητοι,¹⁷¹ με επικεφαλής του συνδυασμού τον πρώην βουλευτή του οθωμανικού Κοινοβουλίου Γεωργίου Μπούσιου, κυριαρχούσε όπως ήταν αναμενόμενο στην γενέτειρα του τελευταίου τα Γρεβενά, και συγκέντρωνε σύμφωνα με τον Παπακωνσταντίνου, το 35% των χριστιανικών ψήφων. Να σημειωθεί ότι οι Ανεξάρτητοι είχαν την στήριξη της μοναδικής εφημερίδας που υπήρχε μέχρι τότε στην περιοχή της Κοζάνης την *Ηχώ της Μακεδονίας*,¹⁷² όπου ο ιδρυτής της Μιλτιάδης Τζώνης αποτέλεσε ιδρυτικό στέλεχος του κόμματος στον Νομό Κοζάνης.

Η παράταξη των αντιβενιζελικών του Γούναρη είχαν την στήριξη του μουσουλμανικού πληθυσμού του Νομού του βασικότερου δηλαδή εκλογικού ρυθμιστή της περιοχής. Ο κύριος και καταλυτικός παράγοντας που επηρέαζε τον μουσουλμανικό πληθυσμό της περιοχής ήταν ο τσιφλικάς στην περιοχή Σερίγκιολ, Δερβίς Μπέη Καραλίτζαρ, ο οποίος είχε την δύναμη να συντονίζει και να καταρτίζει ο ίδιος ποιοί μουσουλμάνοι θα συμμετείχαν στις εκλογές.¹⁷³ Στις εκλογές δεν έλαβε μέρος ίδιος αλλά ο ανιψιός του Ζουλφικιάρ Ακήφ, καθώς επίσης και άλλοι τρεις μουσουλμάνοι, ενώ οι υπόλοιποι επτά ήταν χριστιανοί.

Συμπερασματικά τα εκλογικά αποτελέσματα από τις πρώτες εκλογές που έλαβαν χώρα στον Νομό Κοζάνης ήταν: πρώτος αναδείχθηκε ο Συνδυασμός των Ανεξάρτητων που εξέλεξε επτά βουλευτές πρώτος σε προτίμηση ήταν ο Αντωνιάδης Ιωάννης με 13.370, Μπούσιος Γεώργιος με 13.106, ακολούθησε ο Γκιουλέκας Νικόλαος 12.477, ο Κωτούλας Θεόδωρος 12.198, Ζάχος Αριστείδης 12.033, Ευθυμιάδης Σταύρος 11.938, Οικονόμου Δημήτριος 11.938, και τρεις μουσουλμάνοι από τον συνδυασμό των Εθνικοφρόνων οι Ζουλφικιάρ Μπέης με 12.864, ο Ομέρ Λουτφί Μπέης 12.448, Κόντσα Χουσεΐν Νεντίμ 12.434, όπως επίσης εξελέγη ένας χριστιανός Κ. Οικονομίδης με 13.688. Το κόμμα των Φιλελευθέρων σημείωσε παταγώδη αποτυχία στο Νομό Κοζάνης, όπως και στην ευρύτερη περιοχή της Μακεδονίας αδυνατώντας να εκλέξει βουλευτή Αξίζει να σημειωθεί η πορεία του

¹⁷¹ Πολιτική παράταξη που δραστηριοποιούνταν κυρίως στο χώρο της Μακεδονίας, γι' αυτό και η κοινοβουλευτική ομάδα της αποκαλούνταν « Μακεδονική» Την ηγεσία των «Ανεξάρτητων» αποτελούσαν ο Ίων Δραγούμης και ο Γεώργιος Μπούσιος, ενώ τις θέσεις του κόμματος εξέφραζε η Πολιτική Επιθεώρηση εφημερίδα που εξέδιδε ο ίδιος ο Δραγούμης.

¹⁷² Για την *Ηχώ της Μακεδονίας* βλ. Ν. Δελιαλής, *Εφημερίδες εκδοθείσαι εν Κοζάνη*, Κοζάνη 1959, σ. 13-14.

¹⁷³ Γλαβίνας, ό.π., σ. 450.

Βαμβακά ο οποίος συγκέντρωσε 44 λιγότερες ψήφους 11.447 (σφαιρίδια) από τον τελευταίο εκλεγμένο βουλευτή.¹⁷⁴

Αποτελέσματα εκλογών 6^{ης} Δεκεμβρίου 1915 στην Κοζάνη

Έπειτα από την νέα παραίτηση του Βενιζέλου και τις κυβερνήσεις που ακολούθησαν του Ζαΐμη και του Σκουλούδη, προκηρύχθηκαν εκλογές για της 6 Δεκεμβρίου 1915. Στην Κοζάνη όπως και σε όλη την Ελλάδα το κόμμα των Φιλελευθέρων δήλωσε ότι θα απείχε από την εκλογική διαδικασία με το αιτιολογικό της αντισυνταγματικότητας των συγκεκριμένων εκλογών. Σε ότι αφορά το κόμμα των Εθνικοφρόνων και αυτό των Ανεξάρτητων καταρτίστηκαν ενιαίοι συνδυασμοί, τονίζοντας τις κοινές θέσεις σε σχέση με τους βουλευτές της Κοζάνης, μουσουλμάνους και χριστιανούς.¹⁷⁵ Τον ενιαίο πλέον αντιβενιζελικό συνδυασμό απάρτιζαν, οι Γ. Μπούσιος, Α. Ζάχος, Ι. Αντωνιάδης και Σπ. Ευθυμιάδης, Σ. Παπαργυρούδης, Ν.Γκιουλέκας, Κ. Παπακωνσταντίνου (πρώην Ανεξάρτητοι βουλευτές) και οι Κ. Οικονομίδης, Ζουλφικιάρ Ακήφ , Ομέρ Λουτφί και Αλή Δεμίρ Μπέη (πρώην Εθνικόφρονες βουλευτές).

Ως αποτέλεσμα της αποχής των Φιλελευθέρων, εμφανίστηκε ένα νέο πολιτικό μόρφωμα, ο Εθνικός Χριστιανικός Συνδυασμός. Η σύσταση αυτού του κόμματος αποτελούνταν κατά κύριο λόγο από πρώην βενιζελικούς που δεν αποδέχτηκαν την αποχή που επιθυμούσε η κεντρική αρχή του κόμματος, αλλά και επίσης από απογοητευμένους Ανεξάρτητους λόγω των παραχωρήσεων και των προνομίων που είχαν δοθεί στους μουσουλμάνους από το κόμμα του Γούναρη για ψηφοθηρικούς λόγους.¹⁷⁶ Με αυτό τον συνδυασμό συμμετείχαν οι πρώην βουλευτές των Ανεξαρτήτων, Δημήτριος Οικονόμου και Θ. Κωτούλας, καθώς επίσης και πρώην βενιζελικοί όπως ο Τάκης Καλαντζόπουλος, Κ. Δεμερτζής και ο Στεφ. Παπακωνσταντίνου καθώς επίσης και ο διευθυντής της Ηχούς Μ.Τζώνης οποίος άλλαξε στρατόπεδο, Νικόλαος Ζαμκινός, Περικλής Λαδάς, Νικόλαος Παπανικολάου, Γεώργιος Παπαράσχου και ο Γεώργιος Μακεδών. Επιπροσθέτως εκτός από αυτούς

¹⁷⁴ Στο ίδιο, σ. 451.

¹⁷⁵ Γεννάδειος Βιβλιοθήκη, Αρχείο Ίωνος Δραγούμη, φακ. Εσωτερική Πολιτική- υπηρεσιακά υπουργείου Εξωτερικών, «Οι τέως βουλευταί σας Γ. Μπούσιος , Ι. Αντωνιάδης, Ν. Γκιουλέκας, Α. Ζάχος, Θ. Κωτούλας, Δ. Οικονόμου, Σ. Ευθυμιάδης προς τους εκλογείς του νομού Κοζάνης, Κοζάνη 15 Νοεμ. 1915».

¹⁷⁶ Γκλαβίνας, ό.π., σ. 452.

τους δύο συνδυασμούς συμμετείχαν και ανεξάρτητοι υποψήφιοι όπως οι Ραμαντάν Βέης, Κωνστά Χουσεΐν, Γιαγια Βέης, Τσιγκό Βέης, Γεωργόπουλος, Δεληβάνης, Ζυγαλάκης, Ζωγράφος, Μπούγας, Σαχίνης.¹⁷⁷

Τα αποτελέσματα αυτών των εκλογών ήταν η συντριπτική επικράτηση του ενιαίου αντιβενιζελικού συνδυασμού που κατάφερε να εκλέξει και τους 11 βουλευτές που είχε δικαίωμα να εκλέξει ο νομός Κοζάνης. Αναλυτικά πρώτος από τον συνδυασμό αναδείχθηκε ο Μπούσιος Γεώργιος με 13.692, ακολούθησε ο Α. Ζάχος με 13.224, ο Ν. Γκιουλέκας με 13.176, Κ. Οικονομίδης 12.992, Κ. Παπακωνσταντίνου 12.939, Σπ. Ευθυμιάδης 12.904, Σ. Παπαργυρούδης 12.749, Ι. Αντωνιάδης 12.550, Λουτφή Ομέρ Μπέης 11.923, Ζουλφικάρ βέην Ακήφ 11.790, και τέλος ο Αλή βεΐν Δεμίρ με 11.562.¹⁷⁸ Να σημειωθεί ότι λόγω του τρόπου ψηφοφορίας με σφαιρίδιο και της μη ύπαρξης έγκυρης καταγραφής από κρατική υπηρεσία δεν κατέστη δυνατόν η ακριβής αποτύπωση των εκλογικών αποτελεσμάτων.¹⁷⁹ Ωστόσο καθοριστικό ρόλο στο αποτέλεσμα αποτέλεσε η συμβολή του μουσουλμανικού πληθυσμού, σε συνδυασμό με την αρκετά μεγάλη αποχή του χριστιανών ψηφοφόρων, όπου σύμφωνα με στοιχεία της εφημερίδας *Ηχώ της Μακεδονίας* ανήλθε σε 18.000 σε σύνολο 25.000 ψηφοφόρων.¹⁸⁰ Συμπερασματικά έπειτα από την μελέτη του αρχείου Βενιζέλου μια από τις ελάχιστες πηγές των εκλογικών αποτελεσμάτων του Νομού Κοζάνης για τις εκλογικές αναμετρήσεις του 1915 και συγκεκριμένα για αυτή της 6^{ης} Δεκεμβρίου ο μέσος όρος των θετικών ψήφων που έλαβε ο Συνδυασμός των Αντιβενιζελικών (Γουναρικών και Μουσουλμάνων) στις επαρχίες Κοζάνης, Σερβίων, Ανασελίτσης, Καϊλαρίων, και Γρεβενών, ανέρχονταν σε 15.103 ψήφους ενώ του Εθνικού Χριστιανικού Συνδυασμού (Φιλελεύθεροι και ανεξάρτητοι) ήταν 8.132.¹⁸¹

¹⁷⁷ Τα ονόματα των ανεξάρτητων υποψήφιων βουλευτών που συμμετείχαν στις εκλογές της 6^{ης} Δεκεμβρίου 1915 εντοπίστηκαν στην Εφημερίδα *Ηχώ της Μακεδονίας* φ.138 13.12.1915.

¹⁷⁸ Τα ονόματα των επιτυχόντων βουλευτών του αντιβενιζελικού συνδυασμού στον Νομό Κοζάνης για τις εκλογές της 6^{ης} Δεκεμβρίου 1916, εντοπίστηκαν στην Εφημερίδα *Ηχώ της Μακεδονίας και συγκεκριμένα στο φ.143 06.01.1916 .σ. 4 σελίδα (Άρθρο 1, απόφαση πρωτοδικείου Κοζάνης 02.01.1916).*

¹⁷⁹ Τα εκλογικά αποτελέσματα τα οποία παραθέτει η Εφημερίδα *Ηχώ της Μακεδονίας στα φύλλα της 13.12.1915, 16.12.1915, 1.1.1916* παρουσιάζουν σε μεγάλο βαθμό τα εκλογικά αποτελέσματα στις επαρχίες του Νομού Κοζάνης.

¹⁸⁰ *Εφημ. Ηχώ της Μακεδονίας*, φ.137 9.12.1915. Σύμφωνα με την εφημερίδα, στις εκλογές της 6ης Δεκεμβρίου ψήφισαν 16.000 με 17.000 ψηφοφόροι, από τους οποίους οι 10.000 με 11.000 ήταν μουσουλμάνοι.

¹⁸¹ Γκλαβίνας, ό.π., σ. 459.

3.1.2. Ο τοπικός Τύπος της Κοζάνης στις κοινοβουλευτικές εκλογές της 31^{ης} Μαΐου του 1915

Πίνακας 1. Δημοσιεύματα ανά εφημερίδα

Τίτλος Εφημερίδας	Δημοσιεύματα	%
Ηχώ της Μακεδονίας	45	100,0
Σύνολο	45	100,0

Κατά την εκλογική αναμέτρηση του Μαΐου του 1915 στην πόλη της Κοζάνης κυκλοφορούσε η εφημερίδα *Ηχώ της Μακεδονίας* η όποια ιδρύθηκε ένα χρόνο νωρίτερα, συνεπώς όλα τα δημοσιεύματα που αφορούσαν στην εκλογική αναμέτρηση της 31^{ης} Μαΐου εντοπίστηκαν από την συγκεκριμένη εφημερίδα.

Πίνακας 2. Συχνότητα κυκλοφορίας έκδοσης

Συχνότητα έκδοσης	Δημοσιεύματα	%
Δισεβδομαδιαία	45	100,0

Τα πρώτα χρόνια λειτουργίας της εφημερίδας *Ηχώ της Μακεδονίας* έως και το 1920 κυκλοφορούσε δύο φορές την εβδομάδα υπό κανονικές συνθήκες κάθε Τετάρτη και Κυριακή, σε έκτακτες περιπτώσεις εντοπίζονται φύλλα και Τρίτη και Πέμπτη.

Πίνακας 3. Ιδεολογική κατεύθυνση δημοσιευμάτων

Ιδεολογική κατεύθυνση	Αριθμός Δημοσιευμάτων	%
Κέντρο	5	11,1
Δεξιά	40	88,9
Αριστερά	0	0,0
Σύνολο	45	100,0

Συμφώνα με τον πίνακα 3, παρατηρούμε ότι το ποσοστό του 88,8% (40 από τα 45 συνολικά δημοσιεύματα) η ιδεολογική κατεύθυνση των διάφορων δημοσιευμάτων της εφημερίδας συμπίπτει με τον ιδεολογικό χώρο που ανήκει το έντυπο. Συγκεκριμένα δημοσιεύματα της αντιβενιζελικής *Ηχούς* αφορούν σε αρκετά μεγάλο βαθμό ειδήσεις και δραστηριότητες που έχουν να κάνουν με το Κόμμα των Εθνικοφρόνων ενώ παράλληλα υπάρχουν πολλά δημοσιεύματα με τουλάχιστον αρνητική στάση στην Ένωση των Φιλελευθέρων. Ωστόσο 5 δημοσιεύματα (11,1) αφορούν σε δραστηριότητες προσώπων που ανήκουν στο χώρο των Φιλελευθέρων αποτελούν πρόσωπα που έχουν καταγωγή από τον Νομό Κοζάνης π.χ. ο Κωνσταντίνος Δεμερτζής.

Πίνακας 4. Προεκλογικά και μετεκλογικά δημοσιεύματα

Είδος δημοσιευμάτων	Αριθμός Δημοσιευμάτων	%
Προεκλογικά	31	69,9
Μετεκλογικά	14	31,1
Σύνολο	45	100,0

Σύμφωνα με τον πίνακα 4, τα 31 από τα 45 δημοσιεύματα, δηλαδή ένα ποσοστό της τάξεως του 86,4% ήταν προεκλογικά ενώ μόλις 14 από αυτά, δηλαδή 31,1% μετεκλογικά.

Πίνακας 5. Σελίδα δημοσιεύματος

Σελίδα	Αριθμός Δημοσιευμάτων	%
1	21	46,7
2	11	24,4
3	13	28,9
4	0	0,0
Σύνολο	45	100,0

Από τα 45 δημοσιεύματα των εκλογών της 31^{ης} Μαΐου του 1915 στην εφημερίδα *Ηχώ της Μακεδονίας*, τα 21 (46,7%) βρίσκονται στην πρώτη σελίδα του εντύπου, τα 11 (24,4%) βρίσκονται στην δεύτερη σελίδα, τα 13 (28,9%) στην τρίτη σελίδα ενώ δεν εντοπίστηκαν δημοσιεύματα στην τέταρτη σελίδα που να έχουν εκλογική θεματολογία.

Πίνακας 6. Είδος δημοσιεύματος

	Είδος δημοσιεύματος	Αριθμός δημοσιευμάτων	%
1	Κύριο Άρθρο	24	53,3
1.2	Κ.Α./Ρεπορτάζ		
1.2.1	Κ.Α./ Είδηση	5	
1.2.2	Κ.Α./Δήλωση	4	
1.3	Κ.Α./Άρθρα γνώμης	7	
1.3.1	Κ.Α./ Ανάλυση-Γνώμη	4	
2	Ρεπορτάζ	15	33,3
2.1	Ειδήσεις	14	
2.2	Παραπολιτικά		
2.3	Δήλωση/ ομιλία	1	
3	Άρθρα Γνώμης	2	4,4
3.1	Επιστολές		

3.2	Ανάλυση/Γνώμη	2	
3.3	Αφιερώματα		
4	Πλ. Καταχωρήσεις	1	2,2
5	Πίνακες	3	6,7
6	Συνθήματα		
	Σύνολο	45	100,0

Από τα 45 δημοσιεύματα στην εφημερίδα της Κοζάνης για την εκλογική αναμέτρηση του Μαΐου τα 24 (53,3%) ήταν κύρια άρθρα της έκδοσης, τα 15 (33,3%) είχαν την μορφή ρεπορτάζ, και τα 2 (4,4%) ήταν άρθρα γνώμης, ενώ εντοπίστηκε μόλις 1 (2,2%) πληρωμένη καταχώρηση, και τέλος 3 (6,7%) πίνακες. Πιο αναλυτικά στα κύρια άρθρα πέντε είχαν την μορφή ειδήσεων, τέσσερα την μορφή δηλώσεων, επτά άρθρα γνώμης και τέσσερα άρθρα ανάλυσης μιας γνώμης. Από τα 15 ρεπορτάζ τα 14 είχαν την μορφή ειδήσεων, και 1 την μορφή δήλωσης. Απο τα άρθρα γνώμης και τ α2 είχαν την μορφή της ανάλυσης γνώμης του αρθρογράφου.

Πίνακας 7. Σημαντικότητα δημοσιευμάτων

Βαθμός σημαντικότητας	Αριθμός Δημοσιευμάτων	%
Υψίστης	11	24,4
Μέτριας	14	31,1
Ελάχιστης	20	44,4
Σύνολο	45	100,0

Όπως διακρίνουμε απο τον πίνακα 7 απο τα 45 δημοσιεύματα που αφορούσαν τις εκλογές τα 11 (24,4%) τοποθετήθηκαν στον βαθμό υψίστης σημαντικότητας(δημοσιεύματα σε περίοπτη θέση στην πρώτη σελίδα της εφημερίδας), τα 14 (31,1%) τοποθετήθηκαν στην κατηγορία μέτριας σημαντικότητας, ενώ τα υπόλοιπα 20 (

44,4%) τοποθετήθηκαν στην κατηγορία της ελάχιστης σημαντικότητας του εντύπου (δημοσιεύματα εκτός πρωτοσέλιδου).

Πίνακας 8. Μέγεθος τίτλου

Μέγεθος	Αριθμός δημοσιευμάτων	%
Μεγάλο	10	22,2
Μεσαίο	19	42,2
Μικρό	13	28,9
Πολύ Μικρό	3	6,7
Σύνολο	45	100,0

Από τα 45 δημοσιεύματα, τα 10 (22,2%) της εφημερίδας *Ηχώ της Μακεδονίας* που σχετίζονταν με την εκλογική αναμέτρηση της 31^{ης} Μαΐου τιτλοφορούνταν με μεγάλους τίτλους, τα 19 (42,2%) με μεσαίου μεγέθους, τα 13 (28,9%) με μικρούς, ενώ 3 (6,7%) αποτελούνταν από πολύ μικρούς τίτλους.

Πίνακας 9. Ιδεολογική κατεύθυνση δημοσιευμάτων σε σχέση με την ιδεολογική ταυτότητα της εφημερίδας.

Σχέση εφημερίδας	Αριθμός δημοσιευμάτων	%
Σύμφωνη	25	55,6
Αντίθετη	3	6,7
Ουδέτερη	17	37,8
Σύνολο	45	100,0

Σύμφωνα με τον πίνακα 9, παρατηρούμε ότι σε ποσοστό 77,9% (25 από τα 45 συνολικά δημοσιεύματα) η ιδεολογική κατεύθυνση της εφημερίδας *Ηχώ* συμπίπτει με

τον ιδεολογικό χώρο που κινείται. Δηλαδή τα δημοσιεύματα αφορούν σε δραστηριότητες ή ειδήσεις που σχετίζονται με το κόμμα των Εθνικοφρόνων και τους υποψηφίους του στον Νομό Κοζάνης. Τα 17 (37,8) δημοσιεύματα της εφημερίδας απηχούν ουδέτερη ιδεολογική χροιά και έχουν να κάνουν με πολιτικές και δραστηριότητες των ανεξαρτήτων πολιτευτών. Τέλος 3 (6,7%) μόλις δημοσιεύματα αφορούν δραστηριότητες και πρόσωπα της Ένωσης Φιλελευθέρων χωρίς να έχουν αρνητικό πρόσημο στο περιεχόμενό τους.

Πίνακας 10. Κατεύθυνση τίτλου δημοσιεύματος

Κατεύθυνση	Αριθμός δημοσιευμάτων	%
Αρνητική	8	17,8
Θετική	10	22,2
Ουδέτερη	27	60,0
Σύνολο	45	100,0

Σύμφωνα με τον πίνακα 10, παρατηρούμε ότι από τα 45 συνολικά δημοσιεύματα που παρουσιάζουν εκλογική θεματολογία τα 8 (17,8) έχουν αρνητική χροιά όπως «*εδιαβάσατε τα νέα κατορθώματα των βενιζελικών εις την Θεσσαλονίκην;*»¹⁸² και «*Αίσχη*»¹⁸³. Από την άλλη πλευρά 10 (22,2%) φέρουν θετική χροιά οι τίτλοι τους όπως «*Αι φωτεινά αρχαί της πολιτικής του Γούναρη*»¹⁸⁴ και «*Εύγε εις στους Οθωμανούς*»¹⁸⁵ Τέλος 27 δημοσιεύματα παρουσιάζουν τίτλους με ουδέτερη ιδεολογική χροιά, για παράδειγμα εντοπίστηκαν τίτλοι όπως «*Που θα ψηφίσουν οι εκλογείς του νομού Κοζάνης*»¹⁸⁶ και «*Η άφιξις του κ. Δεμερτζή*»¹⁸⁷.

¹⁸² Εφημερίδα «*Ηχώ της Μακεδονίας*», φ.77. 17.05.1915.

¹⁸³ Εφημερίδα «*Ηχώ της Μακεδονίας*», φ.81. 31.05.1915.

¹⁸⁴ Εφημερίδα «*Ηχώ της Μακεδονίας*», φ.81. 31.05.1915.

¹⁸⁵ Εφημερίδα «*Ηχώ της Μακεδονίας*», φ.77. 17.05.1915.

¹⁸⁶ Εφημερίδα «*Ηχώ της Μακεδονίας*», φ.80. 27.05.1915.

¹⁸⁷ Εφημερίδα «*Ηχώ της Μακεδονίας*», φ.74. 06.05.1915.

Πίνακας 11. Διάκριση δημοσιεύματος τοπικής και πανελλήνιας θεματολογίας

Διάκριση δημοσιεύματος	Αριθμός Δημοσιευμάτων	%
Τοπικής	28	62,2
Πανελλήνιας	17	37,8
Σύνολο	45	100,0

Σύμφωνα με τον πίνακα 11, διακρίνουμε ότι από το σύνολο των δημοσιευμάτων που αφορούν στην εκλογική αναμέτρηση της 31^{ης} Μαΐου 1915 μέσα από την μοναδική εφημερίδα που κυκλοφορούσε την εποχή εκείνη στην Κοζάνη το 62,2% αφορούσε ζητήματα η πρόσωπα τοπικής εμβέλειας και ενδιαφέροντος ενώ το 37,8% αναφέρονται σε θέματα ή πρόσωπα εθνικής εμβέλειας.

Πίνακας 12. Έμφαση περιεχομένου

Έμφαση	Αριθμός Δημοσιευμάτων	%
Πρόσωπο	29	64,4
Πρόσωπο τοπικής εμβέλειας	19	42,2
Πρόσωπο πανελληνίου εμβέλειας	10	22,2
Κόμμα	12	26,7
Μεικτό	4	8,9
Σύνολο	45	100,0

Σύμφωνα με τον πίνακα 12, το 64,4% των δημοσιευμάτων της Ηχούς για τις εκλογές του Μαΐου του 1915 αφορούσαν σε πρόσωπα, το 26,7% των δημοσιευμάτων αφορούσε σε κόμματα ή πολιτικές και το 8,9% συνδύαζε στο περιεχόμενο τους και τις δύο παραπάνω συνιστώσες. Από τα 29 δημοσιεύματα που αναφέρονταν σε πρόσωπα, το 42,2 % (19 δημοσιεύματα αφορούσαν πρόσωπα τοπικής εμβέλειας) ενώ το 22,2% (10 δημοσιεύματα αφορούσαν πρόσωπα εθνικής εμβέλειας).

Πίνακας 13. Κατανομή των δημοσιευμάτων κατά θεματική κατηγορία

Θεματικές κατηγορίες	Αριθμός Δημοσιευμάτων	%
1. Δημόσια πολιτική	12	26,7
1.1. Κοινωνική πολιτική		
1.1.1 Εκπαίδευση		
1.1.2 Υγεία		
1.1.3 Άλλο		
1.2. Οικονομία		
1.3. Εξωτερική πολιτική		
1.3.1 Α' Παγκόσμιος Πόλεμος	9	
1.3.2 Μικρασιατικό		
1.3.3 Μακεδονικό		
1.4. Δημόσια διοίκηση		
1.5. Δημόσια έργα		
1.6. Δυναστικό ζήτημα	3	
2. Πολιτική αντιπαράθεση	5	11,1
2.1 Μεταξύ πολιτικών προσώπων		
2.2. Μέσω Τύπου	5	
3. Ιδεολογικές θέσεις	0	
4. Κομματική ειδησεογραφία	21	46,7
4.1. Εσωκομματικά	10	
4.2. Προεκλογική εκστρατεία	1	
4.3. Πληρωμένες καταχωρήσεις	1	
4.4. Πολιτικές απόψεις εντύπου	9	
4.5. Ομιλίες τοπικών και πανελλήνιας εμβέλειας πολιτικών προσώπων		
5. Αντικομμουνισμός	0	
6. Μικροπολιτική	0	
7. Πολιτικές παραινέσεις	4	8,9
8. Πολιτική διαφήμιση	0	
9. Πολιτειακό ζήτημα	0	
10. Πίνακες	3	6,7

Ποιοτική ανάλυση θεματικών κατηγοριών

1^η Θεματική κατηγορία: Δημόσια πολιτική

1.3. Εξωτερική πολιτική

1.3.1. Α΄ Παγκόσμιος Πόλεμος

Είναι φυσικό η θεματολογία της εφημερίδας *Ηχώ της Μακεδονίας* να συμπεριλαμβάνει στα φύλλα της και μάλιστα αρκετές φορές στα πρωτοσέλιδα του τα νεότερα από τα πεδία των μαχών. Συγκεκριμένα γίνεται αρκετές φορές λόγος ότι εάν επικρατήσει η Ένωση Φιλελευθέρων στις εκλογές της 31ης Μαΐου, το μέλλον της χώρας προδιαγράφεται ιδιαίτερα δυσοίωνο και παράλληλα τονίζεται η πολιτική της ουδετερότητας στον πόλεμο σαν την πλέον σόφρονα στάση. Χαρακτηριστικά η *Ηχώ της Μακεδονίας* αναφέρει: «*Βενιζέλος σήμερα σημαίνει έξοδος εκ της ουδετερότητος άνευ ουδεμίας εξασφαλίσεως και ουδεμίας εγκυήσεως για την ακεραιότητα της Ελλάδος*»¹⁸⁸.

1.4. Δημόσια διοίκηση

Κάποια δημοσιεύματα κάνουν αναφορά για το εκλογικό σύστημα της στενής περιφέρειας που επικρατεί στις Νέες Χώρες σε σχέση με την τροποποίηση που επικρατεί στις Παλαιές χώρες. Το εκλογικό σύστημα απασχόλησε μέχρι ενός σημείου το τύπο μιας και θα αποτελούσε την πρώτη εκλογική αναμέτρηση που θα συμμετείχε ο Νομός Κοζάνης από της προσάρτησης της στον εθνικό κορμό «*ο εκλογικός νόμος θεσπίζει την ευρείαν περιφέρειαν ή φυσική συνέπεια είναι η ύπαρξις συνδυασμών... εφαρμόζεται σύστημα το οποίον αποτελεί διαστροφήν του συστήματος της στενής περιφέρειας...*»¹⁸⁹.

2^η Θεματική κατηγορία: Πολιτική αντιπαράθεση

2.2. Πολιτική αντιπαράθεση μέσω του Τύπου

Έπειτα από την μελέτη της εφημερίδας, εντοπίστηκαν δημοσιεύματα που ασκήθηκε δριμεία κριτική στον αρχηγό της Ένωσης Φιλελευθέρων, αλλά και σε αρκετούς πολιτευτές του κόμματος τους και σε γενικότερες πολιτικές που εφάρμοσαν.

¹⁸⁸ Εφημερίδα «*Ηχώ της Μακεδονίας*», φ.26. 05.1915, σ. 1.

¹⁸⁹ Εφημερίδα «*Ηχώ της Μακεδονίας*», φ.77. 17.05.1915, σ. 1.

Χαρακτηριστικά η *Ηχώ* γράφει «*Ο Βενιζέλος σημαίνει εχθρός και πολέμιος προσωπικός του βασιλέως Κωνσταντίνου*»¹⁹⁰ και επίσης σε άλλο φύλλο γράφει «*Τα όργανα της Βενιζελικής Φατρίας υπούλως προσπαθούν να υποδείξουν...*»¹⁹¹.

4^η Θεματική κατηγορία: Κομματική ειδησεογραφία

4.1. Εσωκομματικά

Οι εσωκομματικές ειδήσεις της *Ηχούς* αφορούν ως επί το πλείστον στις κινήσεις των διάφορων σχηματισμών για τον καταρτισμό των τοπικών συνδυασμών «*Οι συνδυασμοί του νομού μας έκλεισαν οριστικώς*»,¹⁹² επιπροσθέτως αποτελούν ειδήσεις ατομικών δηλώσεων για την συμμετοχή ή όχι σε κομματικούς συνδυασμούς ή γενικά για θέματα που αφορούν την εσωκομματική λειτουργία τους.

4.2. Προεκλογική εκστρατεία

Στην συγκεκριμένη κατηγορία εντάσσονται δημοσιεύματα που αφορούν σε επισκέψεις πολιτικών προσώπων, σε προεκλογικές περιοδείες κ.α. Μοναδική για τη συγκεκριμένη προεκλογική περίοδο επίσκεψη βασικού στελέχους κόμματος, υπήρξε αυτή του Υπουργού συγκοινωνίας Γεωργίου Μπαλτατζή της Κυβερνήσεως του Γούναρη στον Νομό Κοζάνης. Χαρακτηριστικά γράφει η *Ηχώ* «*Απο χθές η πόλις μας έχει την τιμή να φιλοξενεί τον έξοχον πολιτικό υπουργό συγκοινωνίας της Κυβερνήσεως Γούναρη Γ. Βαλτατζής μετά της γυναικός του*»¹⁹³.

4.3. Πληρωμένες καταχωρήσεις

Στη συγκεκριμένη κατηγορία εντάσσονται καταχωρήσεις επί πληρωμή όπως κομματικοί συνδυασμοί, ευχαριστήρια πολιτευτών ή εκλεγμένων βουλευτών «*Ευχαριστήριον ,Ο Βουλευτής Ν. Γκιουλέκας*»¹⁹⁴.

4.4. Πολιτικές απόψεις εντύπου

Στην κατηγορία αυτή εντάσσονται δημοσιεύματα όπου αρθρογράφοι των τοπικών εφημερίδων εκφράζουν μέσα από τα κείμενα τους πολιτικές απόψεις οι οποίες σε κάθε περίπτωση προβάλλουν την γενικότερη ιδεολογική θέση του εντύπου. Τα

¹⁹⁰ «Οποίος Βενιζέλος», Εφημερίδα «*Ηχώ της Μακεδονίας*», φ.80. 27.05.191, σ.4.

¹⁹¹ «Αναίδεια», Εφημερίδα «*Ηχώ της Μακεδονίας*», φ.81. 31.05.1915, σ. 1.

¹⁹² Εφημερίδα «*Ηχώ της Μακεδονίας*»,φ77. 17.05. 1915, σ. 1.

¹⁹³ Εφημερίδα «*Ηχώ της Μακεδονίας*»,φ.78. 20.05.1915, σ. 1.

¹⁹⁴ «Ο Βουλευτής Ν. Γκιουλέκας», Εφημερίδα «*Ηχώ της Μακεδονίας*», φ.90. 01.07.1915, σ. 4.

κείμενα αυτά θα εκφράζουν σχόλια επαινετικά για την πολιτική και το έργο ενός κομματικού σχηματισμού «Και εμπνέει την πεποίθηση εις όλο το πρόγραμμα της Κυβερνήσεως Γούναρη»¹⁹⁵, ή ενός πολιτικού προσώπου «Αλλά είναι ο Γούναρης ο δυνατός, βαθύς μελετητής, ω ωκεάνιος εις γνώσεις, ο μοναδικός μας Γούναρης...»¹⁹⁶.

7^η Θεματική κατηγορία: πολιτικές παραινέσεις – κείμενα γενικού ενδιαφέροντος

Στην συγκεκριμένη θεματική κατηγορία ταξινομήθηκαν κείμενα πολιτικού ενδιαφέροντος τα οποία παρέμειναν αχρωμάτιστα κομματικά. Κάποια από αυτά είχαν ενημερωτικό χαρακτήρα για το πού «Που θα ψηφίσουν οι εκλογείς του Νομού»¹⁹⁷ θα ψηφίσουν και πώς ανάλογα με το εκλογικό σύστημα. Επιπροσθέτως υπήρχαν κάποια άλλα που αναφέρονταν στην αξία των εκλογών όπως «Η κομματική εμπάθεια εις άλλας πολιτικών εξαχρειωμένας χώρας η λήγουσα εις πυρ και εις σιδήρον βεβαίως δεν θα εγκολπωθή υπό του Μακεδονικού πληθυσμού»¹⁹⁸ και των αντιπροσώπων και στην ιερότητα που απορρέει από την εκλογική διαδικασία προάγοντας την αξία της ελευθερίας και της δημοκρατίας «Τι να ειπή τις περί κομματικών συνδυασμών εν εκλογαίς»¹⁹⁹.

10^η Θεματική κατηγορία - Πίνακες

Στην συγκεκριμένη κατηγορία στους πίνακες ταξινομήθηκαν δημοσιεύματα που αφορούσαν εκλογικά αποτελέσματα «Εκλογικά αποτελέσματα στον Νομό μας»²⁰⁰ σταυροδοσίας κ.τ.λ.

¹⁹⁵ Εφημερίδα «Ηχώ της Μακεδονίας», φ.81. 31.05.1915, σ. 1.

¹⁹⁶ Εφημερίδα «Ηχώ της Μακεδονίας», φ.90. 01.07.1915, σ. 1.

¹⁹⁷ Εφημερίδα «Ηχώ της Μακεδονίας», φ.80. 27.05.1915, σ. 2.

¹⁹⁸ Εφημερίδα «Ηχώ της Μακεδονίας», φ.74. 06.05.1915, σ. 2.

¹⁹⁹ Εφημερίδα «Ηχώ της Μακεδονίας», φ.76. 13. 05.1915, σ. 1.

²⁰⁰ Εφημερίδα «Ηχώ της Μακεδονίας», φ.82. 03.05.1915, σ. 4.

3.1.3. Ο τοπικός Τύπος της Κοζάνης στις κοινοβουλευτικές εκλογές της 6^{ης} Δεκεμβρίου του 1915

Πίνακας 14. Δημοσιεύματα ανά εφημερίδα

Τίτλος εφημερίδας	Δημοσιεύματα	%
Ηχώ της Μακεδονίας	67	100,0
Σύνολο	67	100,0

Κατά την εκλογική αναμέτρηση της 6^{ης} Δεκεμβρίου 1915 στην πόλη της Κοζάνης κυκλοφορούσε η εφημερίδα *Ηχώ της Μακεδονίας* και μόνον και συνεπώς εντοπίστηκαν στην συγκεκριμένη εφημερίδα όλα τα δημοσιεύματα που αφορούσαν στην εκλογική αναμέτρηση.

Πίνακας 15. Συχνότητα κυκλοφορίας έκδοσης

Συχνότητα έκδοσης	Δημοσιεύματα	%
Δισεβδομαδιαία	67	100,0

Όπως είναι φυσικό και τα 67 δημοσιεύματα που εντοπίστηκαν για τις εκλογές του Δεκεμβρίου παρουσιάζουν δισεβδομαδιαία συχνότητα έκδοσης δηλαδή κάθε Τετάρτη και Κυριακή εκτός κάποιων ειδικών περιπτώσεων.

Πίνακας 16. Ιδεολογική κατεύθυνση δημοσιευμάτων

Ιδεολογική κατεύθυνση	Αριθμός Δημοσιευμάτων	%
Κέντρο	57	85,1
Δεξιά	10	14,9
Αριστερά	0	0,0
Σύνολο	67	100,0

Σύμφωνα με τον πίνακα 16, παρατηρούμε μια διαφοροποίηση στα δημοσιεύματα σε ότι αφορά την ιδεολογική κατεύθυνση τους. Συγκεκριμένα τα 57 (85,1%) προσανατολίζονται στο χώρο του κέντρου, ενώ τα 10 (14,9%) στο χώρο της δεξιάς,

και τέλος δεν υπάρχουν δημοσιεύματα που να αφορούν την Αριστερά. Είναι εύλογη η απορία που γεννιέται γιατί η εφημερίδα *Ηχώ της Μακεδονίας* αλλάζει στάση και συγκεκριμένα ο ιδρυτής της Μιλτιάδης Τζώνης από φανατικός υποστηρικτής των Εθνικοφρόνων και των ανεξαρτήτων (δεξιών ιδεολογιών) αντιτίθεται στην γενικότερη πολιτική όπου εντοπίζεται η αλλαγή αυτή αρχικά στο φ.131 22.11.1915 με τίτλο «*Η πλαστογράφηση της 6^{ης} Δεκεμβρίου*» και λαμβάνει σαφή θέση στο φ.132 26.11.1915 με τίτλους «*τινές οι λόγοι οι εξαναγκάσαντες όπως κατέλθωμεν τον Εκλογικό αγώνα*» και «*Κακαί Αντιλήψεις*» στο ίδιο φύλλο. Βασικότερη αιτία αποτελεί η σύμπραξη των κυβερνητικών με τους μουσουλμάνους της περιοχής, και την αίσθηση της προδοτικής στάσης του Γούναρη με τις παραχωρήσεις του στους μουσουλμάνους. Ο Μ.Τζώνης κατέρχεται με τον Εθνικό Χριστιανικό Συνδυασμό και γίνεται πολέμιος της αντιβενιζελικής πολιτικής και αυτό αποτυπώνεται και στην εφημερίδα του²⁰¹.

Πίνακας 17. Προεκλογικά και μετεκλογικά δημοσιεύματα

Είδος δημοσιευμάτων	Αριθμός Δημοσιευμάτων	%
Προεκλογικά	50	74,6
Μετεκλογικά	17	25,4
Σύνολο	67	100,0

Όπως παρατηρούμε στον πίνακα 17. τα δημοσιεύματα που τοποθετούνται προεκλογικά είναι 50 (74,6%) ενώ αυτά που είναι μετεκλογικά είναι μόλις 17 (25,4%).

Πίνακας 17. Σελίδα δημοσιεύματος

Σελίδα	Αριθμός Δημοσιευμάτων	%
--------	-----------------------	---

²⁰¹ «δια να τιμωρήση τους παραχαράκτες της Λαϊκής θελήσεως» Εφημερίδα «*Ηχώ της Μακεδονίας*», φ.133. 29.11.15

1	17	25,4
2	26	38,8
3	17	25,4
4	7	10,4
Σύνολο	67	100,0

Από τα 67 δημοσιεύματα των εκλογών της 6^{ης} Δεκεμβρίου του 1915 στην εφημερίδα *Ηχώ της Μακεδονίας*, τα 17 (25,4%) βρίσκονται στην πρώτη σελίδα του εντύπου, τα 26 (38,8%) στην δεύτερη, τα 17 (25,4%) στην τρίτη, και τα 7 (10,4%) στην τέταρτη σελίδα του εντύπου.

Πίνακας 18. Είδος δημοσιεύματος

	Είδος δημοσιεύματος	Αριθμός δημοσιευμάτων	%
1	Κύριο Άρθρο	15	22,4
1.2	Κ.Α./Ρεπορτάζ		
1.2.1	Κ.Α./ Είδηση	1	
1.2.2	Κ.Α./Δήλωση		
1.3	Κ.Α./Άρθρα γνώμης	9	
1.3.1	Κ.Α./Ανάλυση-Γνώμη	5	
2	Ρεπορτάζ	25	37,3
2.1	Ειδήσεις	10	
2.2	Παραπολιτικά	11	
2.3	Δήλωση/ ομιλία	4	
3	Άρθρα Γνώμης	20	29,9
3.1	Επιστολές	4	
3.2	Ανάλυση/Γνώμη	16	
3.3	Αφιερώματα		
4	Πλ. Καταχωρήσεις	2	3,0
5	Πίνακες	5	7,5

6	Συνθήματα		
	Σύνολο	67	100,0

Από τα 67 δημοσιεύματα στην εφημερίδα *Ηχώ της Μακεδονίας* για την εκλογική αναμέτρηση του Δεκεμβρίου τα 15 (22,4%) ήταν κύρια άρθρα της έκδοσης, τα 25 (37,3%) είχαν την μορφή ρεπορτάζ, τα 20 ήταν άρθρα γνώμης, τα 2 (3,0%) ήταν πληρωμένες καταχωρήσεις από διάφορους πολιτευτές ή κομματικούς συνδυασμούς, και τέλος βρέθηκαν 5 (7,5%) πίνακες. Συγκεκριμένα από τα 15 κύρια άρθρα που εντοπίστηκαν στην *Ηχώ* για τις εκλογές 1 είχε την μορφή Είδησης, 9 ήταν κύρια άρθρα γνώμης, καθώς επίσης και 5 ανάλυσης γνώμης. Από τα 25 ρεπορτάζ τα 10 είχαν την μορφή ειδήσεων, τα 11 είχαν παραπολιτικό περιεχόμενο, και 4 είχαν την μορφή δηλώσεων – ομιλιών. Από τα 20 άρθρα γνώμης εντοπίστηκαν 4 επιστολές και 16 άρθρα ανάλυσης γνώμης.

Πίνακας 19. Σημαντικότητα δημοσιευμάτων

Βαθμός σημαντικότητας	Αριθμός Δημοσιευμάτων	%
Υψίστης	10	14,9
Μέτριας	8	11,9
Ελάχιστης	50	74,6
Σύνολο	67	100,0

Όπως παρατηρούμε στον πίνακα 19, από τα 67 δημοσιεύματα που αφορούσαν στην εκλογική αναμέτρηση του Δεκεμβρίου του 1915 τα 10 (14,9%) τοποθετήθηκαν στον ύψιστο βαθμό σημαντικότητας (δημοσιεύματα πρωτοσέλιδων και μάλιστα σε κεντρική θέση), τα 8 δημοσιεύματα κρίθηκαν μέτριας σημαντικότητας (πρωτοσέλιδα στην πρώτη σελίδα αλλά όχι σε κεντρική θέση η μικρού μεγέθους) ενώ τα 50 (74,6%) δημοσιεύματα τοποθετήθηκαν στο βαθμό ελάχιστης σημαντικότητας (δημοσιεύματα που εντοπίστηκαν στις υπόλοιπες σελίδες του εντύπου). Να σημειωθεί ότι λόγω της επικαιρότητας του Α΄ Παγκοσμίου Πολέμου και της σχετικής ειδησεογραφίας της εφημερίδας αρκετά δημοσιεύματα που αφορούσαν τις εκλογές εκτοπίστηκαν στη δεύτερη σελίδα ακόμα και στην τρίτη και την τέταρτη σελίδα της Ηχούς.

Πίνακας 20. Μέγεθος τίτλου

Μέγεθος	Αριθμός δημοσιευμάτων	%
Μεγάλο	15	22,4
Μεσαίο	30	44,8
Μικρό	15	22,4
Πολύ μικρό	7	10,4
Σύνολο	67	100,0

Σύμφωνα με τον πίνακα 20, 15 από τα 67 δημοσιεύματα (22,4%) της εφημερίδας Ηχούς για τις εκλογές του Δεκεμβρίου τιτλοφορούνταν με τίτλους μεγάλου μεγέθους, τα 30 (44,8%) είχαν μεσαίο μέγεθος, τα 15 (22,4%) μικρό μέγεθος, ενώ τα 7 (10,4%) είχαν πολύ μικρούς τίτλους.

Πίνακας 21. Ιδεολογική κατεύθυνση δημοσιευμάτων σε σχέση με την ιδεολογική ταυτότητα της εφημερίδας

Σχέση εφημερίδας	Αριθμός δημοσιευμάτων	%
Σύμφωνη	7	10,4
Αντίθετη	40	59,7
Ουδέτερη	20	29,9
Σύνολο	67	100,0

Στο παραπάνω πίνακα παρατηρούμε κάτι ιδιαίτερο σχέση με ανάλογους πίνακες για άλλες εκλογικές αναμετρήσεις. Αναφέρθηκε παραπάνω ότι η ιδεολογία της εφημερίδας της Ηχούς αλλάζει κατά την διάρκεια της προεκλογικής διαδικασίας, συνεπώς και τα δημοσιεύματα της αλλάζουν χαρακτήρα και κατεύθυνση. Επομένως εντοπίστηκαν 7 (10,4%) δημοσιεύματα και όλα στην αρχή της προεκλογικής περιόδου για τις εκλογές του Δεκεμβρίου που ήταν σύμφωνα με την αρχική ιδεολογία της εφημερίδας που ήταν αντιβενιζελική, στην συνέχεια με την αποκήρυξη της ιδεολογίας της και την καταγγελία του συνασπισμού Γουναρικών-

μουσουλμάνων²⁰² τα δημοσιεύματα που είναι αντίθετα στην αρχική της ιδεολογία ανέρχονται σε 40 (59,7%), ενώ αυτά που χαρακτηρίστηκαν από ουδετερότητα ήταν 20 (29,9%).

Πίνακας 22. Κατεύθυνση τίτλου δημοσιεύματος

Κατεύθυνση	Αριθμός δημοσιευμάτων	%
Αρνητική	16	23,9
Θετική	21	31,3
Ουδέτερη	30	44,8
Σύνολο	67	100,0

Σύμφωνα με τον πίνακα 22, από τα 67 δημοσιεύματα τα 16(23,9%) είχαν αρνητική χροιά, όπως «Κακαί Αντιλήψεις»²⁰³ τα 21 (31,3%) θετική χροιά στους τίτλους όπως «Προς τους χριστιανούς του νομού μας εκλογείς»²⁰⁴ ενώ τα 30 (44,8%) παρουσιάζουν τίτλους με ουδέτερη ιδεολογική χροιά. «Εκλογικά»²⁰⁵ και «Εκλογική Κίνησης»²⁰⁶.

Πίνακας 23. Διάκριση δημοσιεύματος τοπικής και πανελλήνιας θεματολογίας

Διάκριση δημοσιεύματος	Αριθμός Δημοσιευμάτων	%
Τοπικής	59	88,1
Πανελληνίας	8	11,9
Σύνολο	67	100,0

Σύμφωνα με τον πίνακα 23, διακρίνουμε ότι από το σύνολο των δημοσιευμάτων που αφορούν στην εκλογική αναμέτρηση της 6^{ης} Δεκεμβρίου του 1915 στην εφημερίδα

²⁰² Εφημερίδα. «*Ηχώ της Μακεδονίας*», φ.134. 1.12.1915.

²⁰³ Εφημερίδα. «*Ηχώ της Μακεδονίας*», φ.132. 26.11.1915.

²⁰⁴ Εφημερίδα. «*Ηχώ της Μακεδονίας*», φ.136. 06.12.1915.

²⁰⁵ Εφημερίδα. «*Ηχώ της Μακεδονίας*», φ.135. 03.12.1915.

²⁰⁶ Εφημερίδα. «*Ηχώ της Μακεδονίας*», φ.136. 06.12.1915.

Ηχώ της Μακεδονίας το 88,1% αφορούν ζητήματα²⁰⁷ ή πρόσωπα τοπικής εμβέλειας και ενδιαφέροντος ενώ το 11,9% αναφέρονται σε θέματα ή πρόσωπα²⁰⁸ πανελληνίου βεληνεκούς.

Πίνακας 24. Έμφαση περιεχομένου

Έμφαση	Αριθμός δημοσιευμάτων	%
Πρόσωπο	29	43,3
Πρόσωπο τοπικής Εμβέλειας	26	
Πρόσωπο πανελληνίου Εμβέλειας	3	
Κόμμα	22	32,8
Μεικτό	16	23,9
Σύνολο	67	100,0

Σύμφωνα με τον πίνακα 24, μπορούμε να παρατηρήσουμε ότι το 43,3% των δημοσιευμάτων της εφημερίδας *Ηχώ της Μακεδονίας* αφορούσαν πρόσωπα, το 32,8% αφορούσε σε κόμματα ή πολιτικές και το 23,9% συνδύαζε στο κείμενο του και τις δύο παραπάνω συνιστώσες. Επιπροσθέτως από τα 29 δημοσιεύματα που αναφέρονταν σε πολιτικά πρόσωπα τα 26 σχετίζονταν με πρόσωπα τοπικής εμβέλειας του Νομού Κοζάνης ενώ τα 3 δημοσιεύματα ασχολούνταν με πρόσωπα εθνικής εμβέλειας, όπως για παράδειγμα διακεκριμένα στελέχη κομμάτων ή και πολιτικούς αρχηγούς.

²⁰⁷ « ότι έν παρισή συνεκροτήθηκαν τρείς εν συνόλου συνδιασμοί» Εφημερίδα. «*Ηχώ της Μακεδονίας*», φ.135. 03.12.1915.

²⁰⁸ «σχετικά με τις δηλώσεις του Βενιζέλου για το αποτέλεσμα της 6^{ης} Δεκεμβρίου...» Εφημερίδα, «*Ηχώ της Μακεδονίας*», φ.139. 16.12.1915.

Πίνακας 25. Κατανομή των δημοσιευμάτων κατά θεματική κατηγορία

Θεματικές κατηγορίες	Αριθμός Δημοσιευμάτων	%
1. Δημόσια πολιτική	15	22,4
1.1. Κοινωνική πολιτική		
1.1.1 Εκπαίδευση		
1.1.2 Υγεία	1	
1.1.3 Άλλο		
1.2. Οικονομία		
1.3. Εξωτερική πολιτική		
1.3.1 Α' Παγκόσμιος Πόλεμος	14	
1.3.2. Μικρασιατικό		
1.3.3 Μακεδονικό		
1.4. Δημόσια διοίκηση		
1.5. Δημόσια έργα		
1.6. Δυναστικό ζήτημα		
2. Πολιτική αντιπαράθεση	4	6,0
2.1 Μεταξύ πολιτικών προσώπων		
2.2. Μέσω Τύπου	4	
3. Ιδεολογικές θέσεις		
4. Κομματική ειδησεογραφία	33	49,3
4.1. Εσωκομματικά	17	
4.2. Προεκλογική εκστρατεία	8	
4.3. Πληρωμένες καταχωρήσεις	2	
4.4. Πολιτικές απόψεις εντύπου	6	
4.5. Ομιλίες τοπικών και πανελλήνιας εμβέλειας πολιτικών προσώπων		
5. Αντικομμουνισμός	0	
6. Μικροπολιτική	0	
7. Πολιτικές παραινήσεις	2	3,0
8. Πολιτική διαφήμιση	0	
9. Πολιτειακό ζήτημα	8	11,9
10. Πίνακες	5	7,5

Ποιοτική ανάλυση θεματικών κατηγοριών

1^η Θεματική κατηγορία: Δημόσια πολιτική

1.1. Κοινωνική Πολιτική -1.1.2 Υγεία

Σε αυτή την κατηγορία εντάσσονται δημοσιεύματα που έχουν να κάνουν με θέματα που σχετίζονται με την δημόσια υγεία κατά την προεκλογική και μετεκλογική περίοδο. Το έτος 1915 οι ασθένειες όπως φυματίωση και ελονοσία κ.α. κυριολεκτικά θέριζαν όλη την Ελλάδα. Εντοπίστηκε ένα άρθρο με τίτλο «*Διφθερίτης εις Γρεβενά*»²⁰⁹ που σχετίζονταν με την εκδήλωση της διφθερίτιδας στην επαρχία των Γρεβενών, όπου όπως γράφει το κείμενο ζητά την άμεση βοήθεια της Δημαρχίας Κοζάνης για την χορήγηση αντιδιφθειραϊκού ορού.

1.3.1. Α΄ Παγκόσμιος Πόλεμος

Και στην προεκλογική και μετεκλογική ειδησιογραφία της Ήχους της Μακεδονίας συμπεριλαμβάνει στα φύλλα της και μάλιστα αρκετές φορές στα πρωτοσέλιδα του τα νεότερα από τα πεδία των μαχών. Συγκεκριμένα γίνεται αρκετές φορές λόγος δια τον αποκλεισμό των Δυνάμεων της Ανταντ καθώς επίσης και όλων των αποφάσεων που λαμβάνει η Κυβέρνηση για τις νεότερες εξελίξεις. Χαρακτηριστικά γράφει η *Ηχώ* «*Ο αποκλεισμός της Ελλάδος*»²¹⁰ και σε άλλο φύλλο εντοπίζεται άρθρο με τίτλο «*Τι περιέχει η απάντησης της Ελλάδος*»²¹¹.

2^η Θεματική κατηγορία: Πολιτική αντιπαράθεση

2.2. Πολιτική αντιπαράθεση μέσου Τύπου

Όπως προαναφέρθηκε η εφημερίδα *Ηχώ* κατά την διάρκεια της προεκλογικής περιόδου αλλάζει ιδεολογικό και κομματικό στρατόπεδο με βασικό αιτιολογικό την προσάρτηση των μουσουλμάνων με τους Εθνικόφρονες. Επομένως και τα δημοσιεύματα παρουσιάζουν δριμεία κρητική στον μουσουλμανικό – Γουναρικό συνδυασμό του Νομού Κοζάνης. Χαρακτηριστικά αυτής της αντιπαράθεσης αποτελούν εκφράσεις «*Τα σχόλια είναι περιτά ας κρίνουν ποιούς υποψήφιους μετέχουν στον τουρκικό συνδυασμό που τον ονομάζει έτσι ο βουλευτής του Δερβίς*»²¹²

²⁰⁹ Εφημερίδα. «*Ηχώ της Μακεδονίας*»,φ.141. 25.12.1915.

²¹⁰ Εφημερίδα. «*Ηχώ της Μακεδονίας*»,φ.129. 11.11.1915.

²¹¹ Εφημερίδα. «*Ηχώ της Μακεδονίας*»,φ.130. 15.12.1915.

²¹² Εφημερίδα, «*Ηχώ της Μακεδονίας*»,φ.133. 29.11.1915.

και χαρακτηριστικές αποτελούν η βασική προκήρυξη του Εθνικού Χριστιανικού Συνδυασμού που φιλοξενεί στις στήλες του η *Ηχώ* όπου γράφει «*Μαύρο εις όλους αυτούς οι οποίοι έφεραν ως βουλευτή του Νομού μας τον Νεότουρκο Δεμίρ Αλή και μαύρο εις όλους που ηθέλησαν την ένωση με τους Τούρκους και τον Μπούσιον όπου περιφορνούν τον Ελληνικότατον Λαό του Νομούς μας*»²¹³.

4^η Θεματική κατηγορία: Κομματική ειδησεογραφία

4.1. Εσωκομματικά

Οι εσωκομματικές ειδήσεις που μεταφέρονται στην εφημερίδα *Ηχώ* της Μακεδονίας αφορούν ως επί το πλείστον στις κινήσεις των διαφόρων σχηματισμών για τον καταρτισμό των τοπικών συνδυασμών «*Οι υποψήφιοι του συνδυασμού*»²¹⁴, ή σε ατομικές δηλώσεις για την συμμετοχή «*Ενισχύουν την υποψηφιότητα του κ. Μπούγα*»²¹⁵ ή μη σε κομματικούς συνδυασμούς ή για την κίνηση που παρουσιάζει προεκλογικά το εκάστοτε κόμμα. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί η «*Εκλογική κίνησης*» που παρουσιάζει όλα τα νέα των δράσεων του Εθνικού Χριστιανικού Συνδυασμού.²¹⁶

4.2. Προεκλογική εκστρατεία

Στην παρούσα κατηγορία εντάσσονται δημοσιεύματα που αφορούν επισκέψεις πολιτικών προσώπων, σε προεκλογικές περιοδείες. Στην συγκεκριμένη εντοπίστηκαν από τα δημοσιεύματα κάποιες επισκέψεις βασικών στελεχών όπως για παράδειγμα του πρώην υπουργού Ναυτικών της Κυβερνήσεως του Βενιζέλου του Κ. Δεμερτζή όποιος τυγχάνει να έχει καταγωγή από την Κοζάνη και να πολιτευτεί με τον Συνδυασμό του Εθνικού Χριστιανικού. Η εφημερίδα γράφει χαρακτηριστικά «*Ο κ. Δεμερτζής ανεχώρησεν εξ Αθηνών της παρελθούσαν Δευτέραν δια Θεσσαλονίκην μετέβει εις Καϊλάρια εκείθεν δε συνέχιζων την ανα τον Νομό μας περιοδιαν του θα μετάβει εις Βλάστη*»²¹⁷.

²¹³ Εφημερίδα, «*Ηχώ της Μακεδονίας*»,φ.133. 01.12.1915.

²¹⁴ Εφημερίδα, «*Ηχώ της Μακεδονίας*»,φ.133. 29.11.1915.

²¹⁵ Εφημερίδα, «*Ηχώ της Μακεδονίας*»,φ.132 26.11.1915.

²¹⁶ Εφημερίδα, «*Ηχώ της Μακεδονίας*»,φ136. 06.12.1915.

²¹⁷ Εφημερίδα.«*Ηχώ της Μακεδονίας*»,φ.135. 03.12.1915.

4.3. Πληρωμένες καταχωρήσεις

Στην κατηγορία αυτή εντάσσονται καταχωρήσεις επί πληρωμή όπως κομματικοί συνδυασμοί, ευχαριστήρια πολιτευτών «*Ευχαριστήριο κ. Μ. Τζώνη*»²¹⁸ ή εκλεγμένων βουλευτών.

4.4. Πολιτικές απόψεις εντύπου

Στην συγκεκριμένη κατηγορία βρίσκουμε δημοσιεύματα όπου οι αρθρογράφοι της εφημερίδας *Ηχώ της Μακεδονίας* μέσα από τα κείμενα του τοποθετούνται και εκφράζουν την γενικότερη ιδεολογική θέση του εντύπου πολιτικές απόψεις είναι δυνατόν να είναι δοσμένες με τρόπο που να εκφράζονται με πολλούς επαινετικούς χαρακτηρισμούς για το έργο ενός κομματικού σχηματισμού «*Απερίγραπτος ο ενθουσιασμός του Τσοτλίου για την σύσταση του Εθνικού Συνδυασμού*».»²¹⁹, ή ενός υποψηφίου συγκεκριμένα «*Ένας από του λατρευτούς δικηγόρους των Γρεβενών*»²²⁰.

6^η Θεματική κατηγορία –Μικροπολιτική

Στην εφημερίδα *Ηχώ της Μακεδονίας* όπως και σε άλλες που κυκλοφορούσαν στην ευρύτερη περιοχή της Δυτικής Μακεδονίας δεν έλειπαν δημοσιεύματα που το περιεχόμενο τους αποτελούσε άσκηση μικροπολιτικής μέσω του τύπου, συνήθως είχε την μορφή άρθρου ή αποτελούσε μόνιμη στήλη χρονογραφήματος. Στην παρούσα εφημερίδα που εξετάζουμε εντοπίστηκαν αρκετά τέτοια δημοσιεύματα χαρακτηριστικά είναι τα σχόλια που κάνει στον Τουρκικό Συνδυασμό όπως τον αποκαλεί και ο τρόπος που παρουσιάζει τους υποψήφιους του, Μπούσιο, Γκιουλέκα, Οικονομίδη, Αλή Δεμίρ Μπέη²²¹ επίσης σε άλλο φύλλο «*Δερβίσικον χρίσμα*»²²² ειρωνεύεται τον Δερβίς Μπέη και παρομοιάζει σατυρικά το πρόγραμμα του σαν μια προσευχή.

²¹⁸ Εφημερίδα. «*Ηχώ της Μακεδονίας*», φ137. 09.12.1915 και «*Ευχαριστήριο κ. Θ. Κωτούλα*, Εφημερίδα. «*Ηχώ της Μακεδονίας*», φ138. 13.12.1915.

²¹⁹ Εφημερίδα. «*Ηχώ της Μακεδονίας*», φ.134. 01.12.1915.

²²⁰ Εφημερίδα. «*Ηχώ της Μακεδονίας*», φ136. 06.12.1915.

²²¹ Εφημερίδα. «*Ηχώ της Μακεδονίας*» φ.131. 22.11.1915.

²²² «*Δερβίσικον χρίσμα*» Εφημερίδα. «*Ηχώ της Μακεδονίας*» φ.134. 01.12.1915.

7^η Θεματική -Πολιτικές παραινέσεις- κείμενα γενικού ενδιαφέροντος

Σε αυτή την θεματική ενότητα ταξινομήθηκαν κείμενα πολιτικού ενδιαφέροντος, στα οποία όμως δεν δόθηκε από τον αρθρογράφο κάποιο κομματικό στίγμα. Επομένως η *Ηχώ της Μακεδονίας* σχολιάζει ότι με στόχο το κοινό συμφέρον για αυτές τις εκλογές πρέπει να επικρατήσει πνεύμα συνασπισμού²²³ Στο ίδιο μήκος κλίματος έπειτα από τα αποτελέσματα των εκλογών του Δεκεμβρίου γράφει χαρακτηριστικά «*Ας συνασπισθώμεν διότι τούτο ακριβώς επιβάλλεται υπό των κρισίμων αυτών περιστάσεων και ας στρέψωμεν τα όμματα, με'θ' ιερά ευλάβειας*»²²⁴. Όπως επίσης στα κείμενα αυτά εντάσσονται και πληροφορίες γενικού ενδιαφέροντος σε σχέση με την εκλογική διαδικασία όπως για παράδειγμα «*Εν όλω κατά τας προχθεσινάς βουλευτικές εκλογάς εψήφισαν μόλις περί 16 εώς 17 χιλιάδες πολιτών*»²²⁵.

10^η Θεματική – Πίνακες

Σε αυτή την κατηγορία εντάσσονται πίνακες σχετικά με εκλογικά αποτελέσματα σταυροδοσίας. Στην συγκεκριμένη εκλογική αναμέτρηση εντοπίστηκαν 5 πίνακες εκλογικών αποτελεσμάτων όπως για παράδειγμα «*Γενικά αποτελέσματα*»²²⁶.

²²³ Εφημερίδα. «*Ηχώ της Μακεδονίας*»φ.130 15.11.1915.

²²⁴ Εφημερίδα. «*Ηχώ της Μακεδονίας*»φ.138. 13.12.1915.

²²⁵ Εφημερίδα. «*Ηχώ της Μακεδονίας*»φ.137. 09.12.1915.

²²⁶ «Γενικά αποτελέσματα» Εφημερίδα «*Ηχώ της Μακεδονίας*»φ.137. 09.12.1915.

3.2 Οι κοινοβουλευτικές εκλογές της 1ης Νοεμβρίου 1920

3.2.1. Πανελλήνια και τοπικά αποτελέσματα: ανάλυση και σύγκριση

Ιστορικό – Πολιτικό πλαίσιο

Έπειτα από τις δύο εκλογές του 1915 ο Εθνικός διχασμός είχε επέλθει οριστικά στην ελληνική επικράτεια. Ο Βενιζέλος αποφάσισε να αναλάβει πρωτοβουλία και στις 26 Σεπτεμβρίου του 1916 συγκροτεί την δική του Κυβέρνηση στην Θεσσαλονίκη που έμεινε γνωστή ως «Κυβέρνηση Εθνικής Αμύνης». Οι συγκρούσεις μεταξύ βενιζελικών και φιλοβασιλικών αντιβενιζελικών πήραν διαστάσεις εμφύλιας διαμάχης. Ο βασιλιάς Κωνσταντίνος κηρύχθηκε έκπτωτος από τον Βενιζέλο και υπό την πίεση των Μεγάλων δυνάμεων (Αντάντ) εγκατέλειψε την χώρα, και τον θρόνο ανέλαβε ο δευτερότοκος γιός του Αλέξανδρος.²²⁷ Το κόμμα των Φιλελευθέρων οδήγησε την Ελλάδα στον Α΄ Παγκόσμιο Πόλεμο στο πλευρό της Αντάντ, και με την λήξη του η Ελλάδα συνέχισε τις στρατιωτικές επιχειρήσεις της με την κατάληψη της Μικράς Ασίας (περιοχή της Σμύρνης).²²⁸

Στο κομμάτι της εσωτερικής πολιτικής ο Βενιζέλος κυβερνούσε την χώρα κάτω από ένα ιδιότυπο ημικοινοβουλευτικό καθεστώς επί μία τριετία, με την επιβολή στρατιωτικής δικτατορίας και λογοκρισίας. Τυπικά η θητεία της «Βουλής των Λαζάρων» έληγε στις 31 Μαΐου 1919, παρατάθηκε όμως μέχρι τις 10 Σεπτεμβρίου 1920 με τρία διαδοχικά αναγκαστικά διατάγματα.²²⁹ Το αιτιολογικό αυτής της παράτασης της Βουλής ήταν η εμπόλεμη κατάσταση που βρίσκονταν η Ελλάδα, ωστόσο η θητεία παρατάθηκε και πέρα της λήξης του Α΄ Παγκοσμίου Πολέμου και αυτό διότι ο Βενιζέλος επιθυμούσε να ολοκληρώσει απερίσπαστος τις διαπραγματεύσεις με τους νικητές του πολέμου, ώστε να πραγματοποιήσει το όραμα της «Μεγάλης Ελλάδας». Επιπροσθέτως έγινε ξεκάθαρο από τον ίδιο τον Βενιζέλο

²²⁷ Νικολακόπουλος, ό.π., σ. 37.

²²⁸ Σύμφωνα με την Συνθήκη των Σεβρών (28/8/1920) Η περιοχή της Σμύρνης έμενε υπό την ονομαστική επικυριαρχία του Σουλτάνου αλλά θα διοικούνταν από Έλληνα Αρμοστή ως εντολοδόχο των Συμμάχων, και θα μπορούσε να προσαρτηθεί στην Ελλάδα μετά από πέντε χρόνια με δημοψήφισμα.

²²⁹ Μαυρογορδάτος, ό.π., σ. 128.

μέσα στην Βουλή στις 23 Νοέμβριου του 1919, πως όταν επιτευθεί η υπογραφή της συνθήκης με την Τουρκία θα πραγματοποιηθούν οι νέες εκλογές.²³⁰

Ακολούθησε η κατάληψη της Δυτικής Θράκης από τον ελληνικό στρατό (Μάιος – Ιούνιος 1920) και η υπογραφή της Συνθήκης των Σεβρών στις 28 Ιουλίου 1920 που υπέγραψε ο Βενιζέλος θέτοντας τις βάσεις για την υλοποίηση της Μεγάλης ιδέας. Δύο μόλις μέρες μετά την υπογραφή θα γίνει απόπειρα κατά του Βενιζέλου από δύο απότακτους αξιωματικούς φιλοβασιλικούς, η απάντηση από το στρατόπεδο των βενιζελικών ήρθε αστραπιαία με την δολοφονία του Ίωνος Δραγούμη τον Ιούλιο του 1920 στην Αθήνα (από άνδρες του «Σώματος Ασφαλείας» για την οποία ήταν υπεύθυνος ο Παύλος Γύπαρης προσωπικός σωματοφύλακας του Βενιζέλου).²³¹

Οι συνθήκες που διεξήχθησαν οι συγκεκριμένες εκλογές ήταν ιδιαίτερα δύσκολες εάν υπολογιστεί ότι η χώρα βρισκονταν εν μέσω ενός δαπανηρού πολέμου με την Τουρκία. Δεν θα ήταν υπερβολή να τονιστεί ότι αποτελούσαν τις πιο κρίσιμες εκλογές στην ελληνική εκλογική ιστορία από άποψη αποτελέσματος. Από την παράταξη των Φιλελευθέρων υπήρξε αισιοδοξία για τις εκλογές, διότι θεωρούσαν ότι τόσο η εξωτερική πολιτική όσο και η εσωτερική που άσκησαν θα επιβραβεύονταν από τον ελληνικό λαό.²³²

Στο στρατόπεδο των αντιβενιζελικών, παρά την ήττα και τον πολιτικό παραγκωνισμό τους μετά τον Ιούνιο του 1917, κατάφεραν πολύ γρήγορα να συγκροτήσουν εκ νέου ένα φιλοβασιλικό ρεύμα, το οποίο κυρίως στην Παλαιά Ελλάδα πήρε την μορφή μαζικής οργάνωσης με την δημιουργία συλλόγων Επιστράτων ο αριθμός των οποίων έφθανε στους 120.000 έως και 200.000 μέλη.²³³ Επιπλέον στις αρχές του 1920 και εν όψει της προκήρυξης των εκλογών, οι αντιβενιζελικοί άρχισαν να ανασυγκροτούνται και να δημιουργούν τους Λαϊκούς Πολιτικούς Συλλόγους καθώς και ένα συντονιστικό συμβούλιο της Συνεργαζόμενης Αντιπολιτεύσεως. Έπειτα από την προκήρυξη των εκλογών και την άρση του στρατιωτικού νόμου (Οκτώβριος) επανήλθαν από την εξορία όλη η αντιβενιζελική παράταξη, με επικεφαλής τον Δ. Γούναρη.²³⁴

²³⁰ Στο ίδιο, σ. 128.

²³¹ Στο ίδιο, σ. 133.

²³² Νικολακόπουλος, ό.π., σ. 38.

²³³ Στο ίδιο, σ. 38.

²³⁴ Στο ίδιο, σ. 39.

Αποτελέσματα εκλογών του 1920 σε όλη επικράτεια

Στην εκλογική αναμέτρηση της 1ης Νοεμβρίου του 1920 από τους 1.520.000 εγγεγραμμένους πολίτες άσκησαν το εκλογικό τους δικαίωμα οι 746.946. Το ποσοστό της πολιτικής αποχής έφτανε το 20% του συνολικού εκλογικού σώματος.

Πιο αναλυτικά, συνολικά στην Παλαιά Ελλάδα (όπου το κόμμα των Φιλελευθέρων, το Μαΐο του 1915, είχαν εξασφαλίσει 128 έδρες, έναντι 56 των αντιπάλων τους), η παράταξη της Ηνωμένης Αντιπολίτευσης συγκέντρωσε περίπου το 60% των ψήφων και κέρδισαν σχεδόν το σύνολο των εδρών (176 έναντι 8 για τους βενιζελικούς, εκ των οποίων απέμειναν 6, λόγω της ακύρωσης της εκλογής στις Σπέτσες).²³⁵ Το πιο κραυγαλέο παράδειγμα της συντριπτικής ήττας των Φιλελεύθερων ήταν ότι ούτε ο ίδιος ο Ελ. Βενιζέλος δεν κατόρθωσε να εκλεγεί βουλευτής στην Αττικό- Βοιωτία, αφού η Ηνωμένη Αντιπολίτευση εξασφάλισε το 56% κατά μέσο όρο στην Παλαιά Ελλάδα.

Επιπροσθέτως ακόμη μεγαλύτερη πλειοψηφία κατέλαβαν οι αντιβενιζελικοί στην κεντρική και στην δυτική Μακεδονία (64%) κερδίζοντας το σύνολο των εδρών, η συμπαγής ψήφος των αλλοεθνών έκρινε το αποτέλεσμα όπως είχε συμβεί εξάλλου και στις εκλογές του 1915.²³⁶ Σε αυτές τις 230 έδρες (178+ 52), που έτσι κι αλλιώς αρκούσαν για να προσφέρουν άνετη κοινοβουλευτική πλειοψηφία, οι αντιβενιζελικοί πρόσθεσαν ακόμη 17 (από τις 22) έδρες της ανατολικής Μακεδονίας καθώς και τις 4 έδρες της Σάμου (με οριακή πλειοψηφία) κατακτώντας με αυτό τον τρόπο 249 από τις 369 έδρες της Βουλής.²³⁷

Σε ότι αφορά τα εκλογικά αποτελέσματα των βενιζελικών είχαν να παρουσιάσουν μια πολύ μέτρια πορεία. Συγκεκριμένα διατήρησαν μόνο τις 23 έδρες της Κρήτης (όπου αν και ήταν η γενέτειρα του Βενιζέλου τα ποσοστά των αντιβενιζελικών ήταν και εκεί υψηλά 37,5%), επιπλέον εξασφάλισαν 17 έδρες στο ανατολικό Αιγαίο (Χίος, Λέσβος) και 15 έδρες στην Ήπειρο (Πρέβεζα, Γιάννενα). Στις 66 συνολικά έδρες των Φιλελευθέρων προστέθηκαν και οι 52 έδρες που αντιστοιχούσαν στην πρόσφατα προσαρτημένη (δυτική και ανατολική) Θράκη που θα ψήφιζαν για πρώτη φορά και μάλιστα όχι με σφαιρίδιο αλλά με χειρόγραφο ψηφοδέλτιο. Ωστόσο να σημειωθεί πως δεν παρουσιάστηκαν συνδυασμοί της Ηνωμένης Αντιπολιτεύσεως

²³⁵ Στο ίδιο, σ. 39.

²³⁶ Μαυρογορδάτος, ό.π., σ. 137.

²³⁷ Νικολακόπουλος, ό.π., σ. 140.

στις συγκεκριμένες περιοχές.²³⁸ Συνολικά οι έδρες που κατέλαβαν οι Φιλελεύθεροι ήταν 118 σε σύνολο 369 εδρών. Αξίζει να σημειωθεί ότι δεν καταμετρήθηκαν περίπου 100.000 ψήφοι του στρατού, οι οποίες ήταν προϊόν πίεσης και μεγάλης νοθείας από ορισμένους Βενιζελικούς αξιωματικούς.²³⁹

Από τις εκλογές του 1920 δεν θα μπορούσε να μην αναφερθεί και η πορεία του ΣΕΚΕ (Σοσιαλιστικό Εργατικό Κόμμα Ελλάδος), όπου είχε ιδρυθεί δύο χρόνια νωρίτερα. Οι συγκεκριμένες εκλογές ουσιαστικά αποτελούν την αφετηρία της εκλογικής ιστορίας του ΚΚΕ, μιας και το ΣΕΚΕ αποτελεί πρόδρομο του κομμουνιστικού κόμματος στην Ελλάδα. Έπειτα από το έκτακτο Συνέδριο (19/9/1920) αποφασίστηκε από την κεντρική αρχή του κόμματος ότι οι νομοί Αττικό-Βοιωτίας, Θεσσαλονίκης, Λάρισας καθώς και Δράμας θα αποτελούσαν του κύριους νομούς όπου θα έπεφτε όλο το βάρος της δράσης του κόμματος καθώς επίσης περιορισμένη θα ήταν η παρουσία του στις περιφέρειες Αχαΐο- Ηλίδος, Εύβοιας και Σερρών. Με βάση τα αποτελέσματα που έχουν δημοσιευθεί (έστω αποσπασματικά) στις 4 εκλογικές περιφέρειες που έριξαν κυρίως την προσοχή τους, το ΣΕΚΕ εξασφάλισε περίπου 45.000 ψήφους που αναλύονται ως εξής: στην Αττικό-Βοιωτία 12.000 (15%), στο νομό Θεσσαλονίκης 14.500 (38%), στο νομό Λαρίσης (μαζί με την Μαγνησία) 10.000 (30%) και στο νομό Δράμας (μαζί με την Καβάλα) 8.500 (46%). Συνολικά δηλαδή η εκλογική απήχηση σε ψήφους ήταν περίπου 50.000,²⁴⁰ να σημειωθεί ότι πολλοί Αντιβενιζελικοί ψήφισαν και υποψηφίους του ΣΕΚΕ μέσα στο κλίμα της γενικής σύγχυσης που δημιούργησαν τα κοινά συνθήματα κατά του πολέμου που διεξήγαν οι Φιλελεύθεροι, όπως ήταν χαρακτηριστικά «σφυρί- δρεπάνι και ελιά στεφάνι» (όπου η ελιά ήταν το έμβλημα του Αντιβενιζελισμού).²⁴¹

Συμπερασματικά με τα αποτελέσματα των εκλογών του 1920 αποτυπώθηκε και εκλογικά ο Εθνικός Διχασμός ως αντιπαράθεση της Παλαιάς Ελλάδας με το υπόλοιπο Έθνος που είχε αποκρυσταλλωθεί ήδη από το 1916.

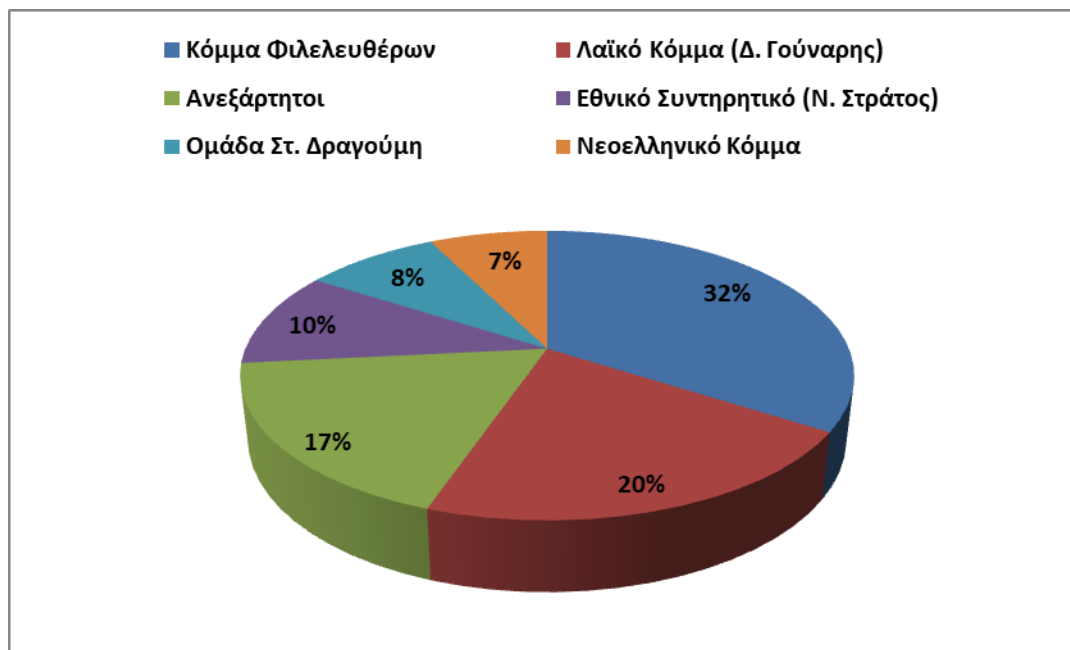
²³⁸ Στο ίδιο, σ. 140.

²³⁹ Μαυρογορδάτος, ό.π., σ. 137.

²⁴⁰ Νικολακόπουλος, ό.π., σ. 38.

²⁴¹ Μαυρογορδάτος, ό.π., σ. 138.

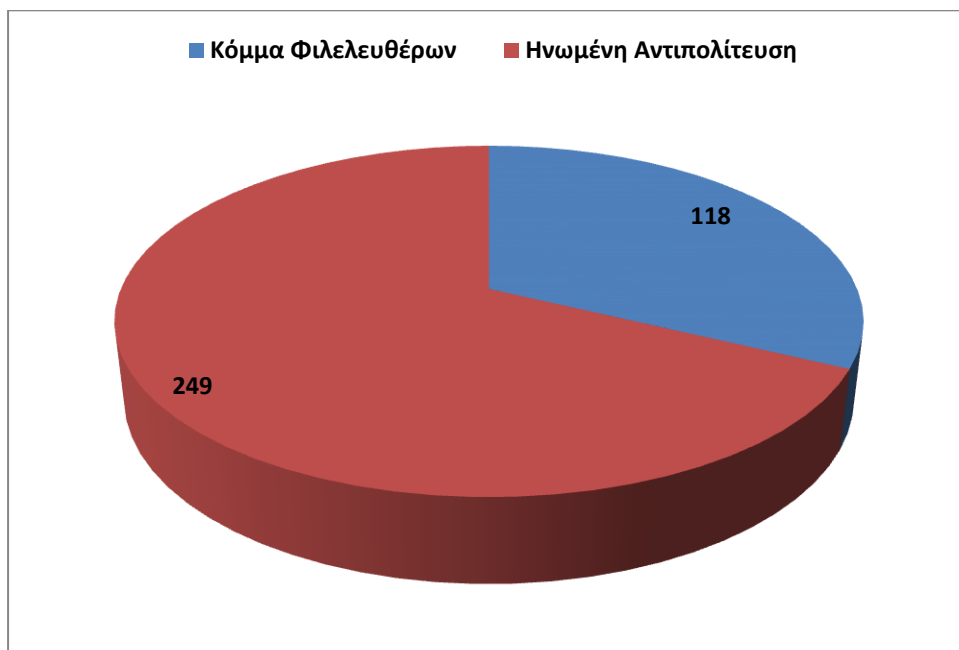
Γράφημα 7: Συγκεντρωτικά αποτελέσματα των εκλογών της 1^{ης} Νοεμβρίου του 1920

Σύμφωνα με το γράφημα 7, το μεγαλύτερο ποσοστό καταλαμβάνει το Κόμμα των Φιλελευθέρων όπου αν και οι βενιζελικοί έλαβαν πάνω από το 40% των ψήφων (375,803), εξαιτίας του εκλογικού συστήματος, (πλειοψηφικό με ευρεία εκλογική περιφέρεια) απέσπασαν μόνο το 32%²⁴² των εδρών, ακολούθησε το Λαϊκό Κόμμα με 20% αλλά το ενιαίο μέτωπο που παρουσίασε στις συγκεκριμένες εκλογές ως Ηνωμένη αντιπολίτευση έλαβε το 46,36% (368,678) επί του συνόλου. Ατομικά οι υπόλοιποι κομματικοί σχηματισμοί έλαβαν, οι ανεξάρτητοι αθροιστικά το 17%, το Εθνικό Συντηρητικό του Στράτου το 10%, η Μακεδονική Ομάδα του Στέφανου Δραγούμη το 8%, και τέλος το Νεοελληνικό Κόμμα του Δ. Ράλλη απέσπασε το 7% επί του συνόλου των ψήφων.

²⁴² Θανάσης Μποχώτης, ό.π., σ. 98.

Γράφημα 8: Κατανομή των κοινοβουλευτικών εδρών

Σύμφωνα με το γράφημα 8, η Ηνωμένη Αντιπολίτευση κατακτά τις 249 έδρες σε σύνολο 369 εδρών, ενώ οι βενιζελικοί απέσπασαν 118 έδρες από τις οποίες οι 52 προέρχονταν όπως αναφέρθηκε παραπάνω από τη Μακεδονία την οποία έλεγχε ο στρατός και ήταν δεδομένη η πίεση που άσκησε στους ψηφοφόρους υπέρ του κυβερνώντος κόμματος. Επιπροσθέτως στην λεγόμενη Παλαιά Ελλάδα κατέκτησε μόνον 5 έδρες οι υπόλοιπες ανήκαν στην αντιβενιζελική παράταξη.

Οι εκλογές στην Κοζάνη

Κατά τις εκλογές της 1^{ης} Νοεμβρίου του 1920 στην εκλογική περιφέρεια του Νομού Κοζάνης υπάγονταν και η επαρχία των Γρεβενών, και ο συνολικός αριθμός της εκλογικής περιφέρειας αριθμούσε 163.004 άτομα. Από τους οποίους άσκησαν το εκλογικό τους δικαίωμα 25.639 και βρέθηκαν 21.796 έγκυρα ψηφοδέλτια. Στην εκλογική περιφέρεια της Κοζάνης αντιστοιχούσαν 11 έδρες.

Στις εκλογές της 1^{ης} Νοεμβρίου 1920 στην εκλογική περιφέρεια του Νομού Κοζάνης συνδυασμούς κατήρτισαν το κόμμα των Φιλελευθέρων, η Ηνωμένη Αντιπολίτευση²⁴³, καθώς επίσης και οι Ανεξάρτητοι. Ωστόσο τα ποσοστά του κάθε

²⁴³ Η ηγεσία του κόμματος των Εθνικοφρόνων και αυτή του «Μεταρρυθμιστικού Κόμματος», του Ν. Στράτου, μαζί με τα απομεινάρια του Νεωτερικού Κόμματος (με αρχηγό το Θεόδωρο Βελιανίτη, μετά το θάνατο του Θεοτόκη) και του κόμματος του Μαυρομιχάλη, αποφάσισαν να συστήσουν μια

κόμματος λόγω της μη οργανωμένης καταγραφής και του τρόπου ψηφοφορίας με σφαιρίδιο είναι δύσκολο να εκτιμηθούν και να αποτυπωθούν ολοκληρωμένα. Παρενθετικά βέβαια ύστερα από λεπτομερή έρευνα στο αρχείο του Σοφοκλή Βενιζέλου που βρίσκεται στην ψηφιακή συλλογή του Ιδρύματος Ελ. Βενιζέλος, εξάγεται το συμπέρασμα ότι ο μέσος όρος των θετικών ψήφων της Ηνωμένης Αντιπολίτευσης στον ν. Κοζάνης ήταν 15.103, ενώ των Φιλελευθέρων 8.132., και οι Ανεξάρτητοι κινήθηκαν κοντά στις 5.690.²⁴⁴ Κατά συνέπεια και τις 11 έδρες εξασφάλισε η Ηνωμένη Αντιπολίτευση λόγω του πλειοψηφικού εκλογικού συστήματος, και συνεπώς το κόμμα των Φιλελευθέρων και οι Ανεξάρτητοι δεν κατόρθωσαν να εκλέξουν βουλευτή.²⁴⁵

Πιο αναλυτικά για την Ηνωμένη Αντιπολίτευση 15.793 ψήφους προτίμησης έλαβαν ο Κωνσταντίνος Τσιτσελίκης²⁴⁶, ο οποίος εκλέχτηκε βουλευτής, και ακολούθησαν οι Γεώργιος Μπούσιος με 15.723 ψήφους, ο οποίος επίσης εκλέχτηκε βουλευτής, ο Χριστόδουλος Γουλόπουλος με 15.515 ψήφους, ο Γεώργιος Βαρβούτης με 15.443 ψήφους, ακολούθησε ο Μπεντρή Γιαγιά Μπέη με 15.115 ψήφους, ο Αλέξανδρος Ιωαννίδης με 15.008 ψήφους, ο Αμπάς Σεϊτ Αγάς με 14.820 ψήφους, ο Ναδίν Ραμαντάν με 14.708 ψήφους, ο Βασίλειος Βύζας με 14.598 ψήφους, ο Αριστείδης Ζάχος με 14.395 ψήφους και τελευταίος ο Ιωάννης Αντωνιάδης²⁴⁷ με 14.149 ψήφους, όλοι οι παραπάνω 11 εκλέχτηκαν βουλευτές.

Από το κόμμα των Φιλελευθέρων πρώτος σε σειρά προτίμησης ήρθε ο Ιωάννης Κοντοδίνης²⁴⁸ ο οποίος έλαβε 8.878 ψήφους, ακολούθησε ο Αλή Ριζά Χαμζά Χουρσίτ Μπέης²⁴⁹ με 8.846 ψήφους, ο Θεόδωρος Κωτούλας με 8.701 ψήφους, ο Κωνσταντίνος Τσιμηνάκης με 8.643 ψήφους, ο Νικόλαος Ζαμκινός με 8.470, ο Πέτρος Ζωγράφος με 8.308 ψήφους, ο Χρήστος Χατζηναστασίου με 8.231 ψήφους, ο Τζεβάτ Μεχτί Μπέης με 8.205 ψήφους, ο Αθανάσιος Μακρής με 8.180 ψήφους, ο Ρουσδή Μωχάμεντ Αφούζ με 8.177 ψήφους και τελευταίος ο Ρουσαϊ Β. Μεχμέτ Αγάς με 8.175 ψήφους, κανείς από τους παραπάνω δεν κατάφερε να εκλεγεί βουλευτής.

εκλογική οργάνωση διακριτή από τις υφιστάμενες κομματικές τους οργανώσεις η Ηνωμένη Αντιπολίτευση.

²⁴⁴ ΕΘΝΙΚΟ ΙΔΡΥΜΑ ΕΛ. ΒΕΝΙΖΕΛΟΣ- ΨΗΦΙΑΚΟ ΑΡΧΕΙΟ. Αρχείο Σοφ. Βενιζέλου. φακ.036

²⁴⁵ Γ. Γκλαβίνας, ό.π., σ. 450.

²⁴⁶ Δικηγόρος από την Κοζάνη και υποψήφιος των Ανεξαρτήτων στις εκλογές της 31^{ης} Μαΐου 1915.

²⁴⁷ Δικηγόρος από Κοζάνη, πρώην βουλευτής Ανεξάρτητων και αντιβενιζελικών.

²⁴⁸ Ιατρός από Σέρβια, μετέπειτα δήμαρχος και υποψήφιος με τους βενιζελικούς στις εκλογές της 31^{ης} Μαΐου 1915.

²⁴⁹ Αλβανός τσιφλικάς από την Ανασέλιτσα, εγγονός του Χουρσίτ Πασά.

Σε ότι αφορά τους Ανεξάρτητους πρώτος σε σειρά προτίμησης ήρθε ο Τάκης Καλατζόπουλος ο οποίος έλαβε 7.605, ακολούθησε ο Ανδρέας Βαρδουλάκης με 6.544, ο Γ. Ζουγουλάκης με 6.386, ο Ευστάθιος Κατερινάκης με 6.257, ο Ραήφ Ασυτ με 6.139, ο Κωνσταντίνος Οικονομίδης με 6.081, ο Γ. Ποντίκης με 5.889, ο Στέφανος Παπακωνσταντίνου με 5.798, ο Σπύρος Ευθυμιάδης με 5.578, ο Δημήτριος Γαζάλης με 5.463, ο Γ Γάλτσας με 5.326, ο Τεφής Μουσταφά με 5.240, ο Δημήτριος Χατζηγιάννης με 4.965, ο Φ. Κατσέλης με 4.848, ο Γ Αναγνώστου με 4.657, και τελευταίος ήρθε ο Α. Ζουδής με 4.267, συνεπώς κανείς απο τους παραπάνω δεν κατόρθωσε να εκλεγεί βουλευτής.

Συγκρίνοντας την εκλογική επιρροή των κυριότερων κομματικών σχηματισμών σε εθνικό και τοπικό επίπεδο θα παρατηρήσουμε ότι στην εκλογική περιφέρεια του Νομού Κοζάνης συντριπτική είναι η νίκη της Ηνωμένης Αντιπολίτευσης ενώ πολύ χαμηλά είναι τα ποσοστά του κόμματος των Φιλελεύθερων σε σχέση με τις εκλογές του 1915, καθώς επίσης και οι Ανεξάρτητοι όπου τα ποσοστά τους κυμάνθηκαν πολύ χαμηλά. Με μια γενική αποτίμηση των αποτελεσμάτων συνάγεται το εξής συμπέρασμα, τα εθνικά αποτελέσματα ταυτίζονται πλήρως με τα αποτελέσματα σε τοπικό επίπεδο (ν. Κοζάνης).

Ο καθοριστικός παράγοντας που συνέβαλλε στην αντιβενιζελική ψήφο ήταν η συμπαγής ψήφος των αλλοεθνών και κυρίως του μουσουλμανικού πληθυσμού, όπου σύμφωνα με τα διαθέσιμα στοιχεία από του 9.495 εκλογείς στην Κοζάνη οι 4.331 ήταν χριστιανοί και οι 5.164 μουσουλμάνοι γεγονός που αποδεικνύει τη σημασία του μουσουλμανικού πληθυσμού στις εκλογικές αναμετρήσεις του 1915 και του 1920.²⁵⁰ Επιπροσθέτως η αντιβενιζελική συμπεριφορά των μουσουλμάνων έχει να κάνει με την μη επιθυμία τους να συγκρουστούν με την Οθωμανική Αυτοκρατορία όπου τους συνέδεαν πολλοί λόγοι όπως εθνικοί, θρησκευτικοί και συναισθηματικοί. Εύλογο ήταν ότι αυτή η αντιβενιζελική συμπεριφορά υπαγορεύονταν από τους Νεότουρκους και Κεμαλικούς που δεν επιθυμούσαν την επικράτηση του Βενιζέλου για πολιτικούς λόγους (εξωτερική πολιτική, ακύρωση της Συνθήκης των Σεβρών). Επιπροσθέτως σημαντικό ρόλο στην αρνητική στάση των μουσουλμάνων της περιοχής της Κοζάνης απέναντι στους Φιλελεύθερους ήταν και η πολιτική που άσκησε η κυβέρνηση του Βενιζέλου στο ζήτημα των μεγάλων ιδιοκτησιών της

²⁵⁰ Γ. Γκλαβίνας, «Η επαρχία της Κοζάνης μέσα απο τον εκλογικό κατάλογο του 1920. Πληθυσμιακή σύνθεση, εκλογείς, επαγγέλματα, κοινωνικά δεδομένα. Στο Ιστώρ.

Μακεδονίας, αφού οι βενιζελικοί νόμοι ήταν εχθρικοί απέναντι στην μουσουλμανική ιδιοκτησία.²⁵¹

²⁵²Ένας επιπλέον παράγοντας που διαδραμάτισε αποφασιστικό ρόλο στην αντιβενιζελική εκλογική συμπεριφορά των κατοίκων στον Νομό Κοζάνης, ήταν η γενική αίσθηση της κακοδιοίκησης καθώς επίσης και της νοοτροπίας και συμπεριφοράς των υπαλλήλων όπου ήρθαν από την «Παλαιά Ελλάδα» και έρχονταν σε αντίθεση με τις κοινωνικές συνθήκες και τις αντιλήψεις των κατοίκων των νέων Χωρών.

3.3.2. Ο τοπικός Τύπος της Κοζάνης στις κοινοβουλευτικές εκλογές της 1^{ης} Νοεμβρίου 1920

Πίνακας 26. Δημοσιεύματα ανά εφημερίδα

Τίτλος εφημερίδας	Δημοσιεύματα	%
Ηχώ της Μακεδονίας	76	84,4
Νίκη	12	13,3
Εθνική Πολιτική	2	2,2
Σύνολο	90	100,0

Κατά την εκλογική αναμέτρηση της 1^{ης} Νοεμβρίου 1920 κυκλοφορούσαν στην ευρύτερη περιοχή της Κοζάνης οι εφημερίδες *Ηχώ της Μακεδονίας*, *Νίκη*, και το περιοδικό *Εθνική Πολιτική*. Από τα 90 δημοσιεύματα προεκλογικά και μετεκλογικά που εντοπίστηκαν σχετικά με τις εκλογές, τα 76 (84,4%) προέρχονταν από την *Ηχώ της Μακεδονίας*, τα 12 (13,3%) από την *Νίκη*, ενώ 2 (2,2%) μόλις εντοπίστηκαν στην *Εθνική Πολιτική*.

²⁵¹ Γ. Γκλαβίνας, Εκλογικές αναμετρήσεις στην Κοζάνη την περίοδο του Εθνικού Διχασμού 1915-1920: Κόμματα, υποψήφιοι, εκλογικές συμπεριφορές. Στο ΚΟΖΑΝΗ, 600 ΧΡΟΝΙΑ ΙΣΤΟΡΙΑΣ. Γένεση και Ανάπτυξη μιας Μακεδονικής Μητρόπολης. Πρακτικά Β΄ Συνεδρίου Τοπικής Ιστορίας 2014, Κοζάνη. σ. 461.

²⁵² Στο ίδιο, σ. 460.

Πίνακας 27. Συχνότητα κυκλοφορίας έκδοσης

Συχνότητα έκδοσης	Δημοσιεύματα	%
Δισεβδομαδιαία	76	84,4
Δεκαήμερη	12	13,3
Δεκαπενθήμερη	2	2,2
Σύνολο	90	100,0

Οι τρεις μελετώμενες εφημερίδες παρουσιάζουν διαφορετική συχνότητα έκδοσης. Συγκεκριμένα η *Ηχώ της Μακεδονίας* εκδίδονταν 2 φορές την εβδομάδα κάθε Τετάρτη και Κυριακή, ενώ η *Νίκη* η οποία κυκλοφόρησε λίγα φύλλα περίπου 8 εκδίδονταν κάθε 10 μέρες περίπου, και τέλος το περιοδικό *Εθνική Πολιτική* εκδίδονταν κάθε 15 ημέρες.

Πίνακας 28. Προεκλογικά και μετεκλογικά δημοσιεύματα

Είδος δημοσιευμάτων	Αριθμός Δημοσιευμάτων	%
Προεκλογικά	70	77,8
Μετεκλογικά	20	22,2
Σύνολο	90	100,0

Σύμφωνα με τον πίνακα 28, τα 70 από τα 90 δημοσιεύματα. Δηλαδή ποσοστό της τάξεως του 77,8% ήταν προεκλογικά, ενώ τα 20 από αυτά, δηλαδή το 22,2% μετεκλογικά.

Πίνακας 29. Ιδεολογική κατεύθυνση δημοσιευμάτων

Ιδεολογική κατεύθυνση	Αριθμός Δημοσιευμάτων	%
Κέντρο	74	82,2
Δεξιά	16	17,8
Αριστερά	0	0
Σύνολο	90	100,0

Από τα 90 δημοσιεύματα που εντοπίστηκαν σχετικά με τις εκλογές τα 74 (82,2%) προήλθαν από τη κεντρώα – φιλοβενιζελική εφημερίδα *Ηχώ της Μακεδονίας*, ενώ τα

16²⁵³ (17,85) δημοσιεύματα προήλθαν από την αντιβενιζελική εφημερίδα *Νίκη*. Όπως είναι εμφανές καμία εφημερίδα δεν αντιπροσώπευε τον αριστερό χώρο στις κοινοβουλευτικές εκλογές της 1^{ης} Νοεμβρίου του 1920.

Πίνακας 30. Σελίδα δημοσιεύματος

Σελίδα	Αριθμός Δημοσιευμάτων	%
1	27	30,0
2	36	40,0
3	18	20,0
4	9	10,0
Σύνολο	90	100,0

Σύμφωνα με τον πίνακα 30, από τα 90 δημοσιεύματα των εκλογών του 1920 στον τοπικό Τύπο της Κοζάνης, τα 27 (30%) βρίσκονται στην πρώτη σελίδα, τα 36 (40,0%) στη δεύτερη, τα 18 (20,0%) στην τρίτη, ενώ τα 9 (10,0%) βρίσκονται στην τέταρτη σελίδα των εφημερίδων.

Πίνακας 30. Είδος δημοσιεύματος

	Είδος δημοσιεύματος	Αριθμός δημοσιευμάτων	%
1	Κύριο Άρθρο	27	30,0
1.2	Κ.Α./Ρεπορτάζ	2	
1.2.1	Κ.Α./ Είδηση	3	
1.2.2	Κ.Α./Δήλωση	3	
1.3	Κ.Α./Άρθρα γνώμης	9	
1.3.1	Κ.Α./Ανάλυση-Γνώμη	10	
2	Ρεπορτάζ	32	35,6
2.1	Ειδήσεις	22	

²⁵³ Τα 4 από τα 12 δημοσιεύματα που ανήκαν στον δεξίο χώρο εντοπίστηκαν στην Εφημερίδα *Ηχώ της Μακεδονίας* το περιεχόμενο του κρίθηκε ότι ανήκε σε αντίθετο χώρο από αυτό που εκπροσωπούσε.

2.2	Παραπολιτικά	6	
2.3	Δήλωση/ ομιλία	4	
3	Άρθρα Γνώμης	22	24,4
3.1	Επιστολές	12	
3.2	Ανάλυση/Γνώμη	10	
3.3	Αφιερώματα	0	
4	Πλ. Καταχωρήσεις	5	5,6
5	Πίνακες	4	4,4
6	Συνθήματα	0	0
	Σύνολο	90	100,0

Από τα 90 δημοσιεύματα στον τοπικό Τύπο της Κοζάνης για την εκλογική αναμέτρηση του 1920, τα 27 (30,0%) ήταν κύρια άρθρα του εντύπου, τα 32 (35,6%) είχαν την μορφή ρεπορτάζ, τα 22 (24,4%) ήταν άρθρα γνώμης, τα 5 (5,6%) ήταν πληρωμένες καταχωρήσεις, ενώ επίσης βρέθηκαν και 4 (4,4%) πίνακες. Συγκεκριμένα από 27 κύρια άρθρα που αφορούσαν την εκλογική αναμέτρηση του 1920 τα 2 ήταν ρεπορτάζ, τα 3 είχαν την μορφή είδησης, τα 3 την μορφή δήλωσης ή ομιλίας, τα 9 ήταν άρθρα γνώμης, ενώ τα υπόλοιπα 10 ήταν άρθρα ανάλυσης γνώμης. Από τα 32 ρεπορτάζ τα 22 είχαν την μορφή ειδήσεων, τα 6 είχαν παραπολιτικό περιεχόμενο, και τα 4 είχαν την μορφή δηλώσεων αλλά όχι σε θέση κύριου άρθρου. Από τα 22 άρθρα γνώμης τα 10 αφορούσαν άρθρα ανάλυσης – γνώμης του συντάκτη και 12 επιστολές που αφορούσαν αναγνώστες, ή υποψήφιων βουλευτών ή συλλόγων.

Πίνακας 31. Σημαντικότητα δημοσιευμάτων

Βαθμός σημαντικότητας	Αριθμός Δημοσιευμάτων	%
Υψίστης	12	13,7
Μέτριας	15	16,7
Υποδεέστερης	54	60,0
Σύνολο	90	100,0

Όπως παρατηρούμε στον πίνακα 31, από τα 90 δημοσιεύματα που αφορούσαν τις εκλογές του 1920 τα 12 (13,7) τοποθετήθηκαν στον ύψιστο βαθμό σημαντικότητα (τα δημοσιεύματα αυτά εντοπίστηκαν στην πρώτη σελίδα του εντύπου και μάλιστα σε

περίοπτη θέση, τα 15 (16,7%) τοποθετήθηκαν στον βαθμό μέτριας σημαντικότητας (βρίσκονταν στην πρώτη σελίδα του εντύπου, αλλά σε δευτερεύουσα θέση, τα τα 54 (60%) αποτελούν δημοσιεύματα υποδεέστερης σημαντικότητας (δημοσιεύματα εκτός πρωτοσέλιδου).

Πίνακας 32. Μέγεθος τίτλου

Μέγεθος	Αριθμός δημοσιευμάτων	%
Μεγάλο	10	11,1
Μεσαίο	63	70,0
Μικρό	14	15,6
Πολύ Μικρό	3	3,3
Σύνολο	90	100,0

Σύμφωνα με τον πίνακα 32, 10 από τα δημοσιεύματα (11,1%) του τοπικού Τύπου της Κοζάνης για την εκλογική αναμέτρηση του 1920 φέρουν τίτλους μεγάλου μεγέθους, τα 63 (70,0%) είχαν τίτλους μεσαίου μεγέθους, τα 14 (15,6%) παρουσίαζαν μικρούς τίτλους, ενώ 3 (3,3%) δημοσιεύματα είχαν πολύ μικρούς τίτλους.

Πίνακας 33. Ιδεολογική κατεύθυνση δημοσιευμάτων σε σχέση με την ιδεολογική ταυτότητα της εφημερίδας

Σχέση εφημερίδας	Αριθμός δημοσιευμάτων	%
Σύμφωνη	69	76,7
Αντίθετη	3	3,3
Ουδέτερη	18	20,0
Σύνολο	90	100,0

Σύμφωνα με τον πίνακα 33, παρατηρούμε ότι σε ποσοστό 76,7% (69 από τα 90 συνολικά δημοσιεύματα) η ιδεολογική κατεύθυνση των τριών εφημερίδων συμπίπτει με τον ιδεολογικό χώρο του εντύπου. Δηλαδή τα δημοσιεύματα της βενιζελικής Ηχούς αφορούν στο μεγαλύτερο μέρος της δραστηριότητες ή ειδήσεις που έχουν να κάνουν με το Κόμμα των Φιλελευθέρων, το ίδιο και με το βενιζελικό περιοδικό *Εθνική Πολιτική* η πλειοψηφία της ύλης του αποτελεί δραστηριότητες και νέα από το βενιζελικό κόμμα, ενώ οι αναφορές στα υπόλοιπα κόμματα έχουν αρνητική χροιά,

όπως επίσης και η πλειονότητα των δημοσιευμάτων της αντιβενιζελικής *Νίκης*, φιλοξενούν στα φύλλα της δραστηριότητες ή ειδήσεις που αφορούν το Λαϊκό Κόμμα. Μόλις 3 (3,3%) δημοσιεύματα αφορούν σε ιδεολογικό χώρο ή κόμμα αντίθετο με αυτό που εκφράζει η διεύθυνση της εφημερίδας,²⁵⁴ ενώ 18 δημοσιεύματα (20,0%) παρουσιάζουν ουδέτερη ιδεολογική χροιά.

Πίνακας 34. Κατεύθυνση τίτλου δημοσιεύματος

Κατεύθυνση	Αριθμός δημοσιευμάτων	%
Αρνητική	15	16,7
Θετική	17	18,9
Ουδέτερη	58	64,4
Σύνολο	90	100,0

Στον πίνακα 34, διακρίνουμε πως από τα 90 δημοσιεύματα τα 58 (64,4%) φέρουν ουδέτερους τίτλους²⁵⁵ Θετικό περιεχόμενο στους τίτλους εντοπίζουμε σε 17 (18,9%) δημοσιεύματα όπως «*η μεγαλειώδης εκδήλωση του Λαού Κοζάνης*»²⁵⁶. Από την άλλη πλευρά, σειρά δημοσιευμάτων αρνητικού περιεχομένου κατά της αντιπολιτεύσεως όπως χαρακτηριστικά γράφει σε διάφορα σημεία «*ανεκδιήγητα παθήματα της αντιπολίτευσης*»²⁵⁷ ή σχετικά με τις εκτιμήσεις για το αποτέλεσμα των εκλογών «*ο λαός θα τον μαυρίσει*».²⁵⁸

Πίνακας 35. Διάκριση δημοσιεύματος τοπικής και πανελλήνιας θεματολογίας

Διάκριση δημοσιεύματος	Αριθμός Δημοσιευμάτων	%
Τοπικής	68	75,6
Πανελλήνιας	22	24,4
Σύνολο	90	100,0

²⁵⁴ «Ο πανηγυρισμός της νίκης εκ μέρους της αντιπολιτεύσεως...Εύγε εις τους ιθύνοντας το λαϊκόν κέντρον Κοζάνης, Εφημερίδα «*Ηχώ της Μακεδονίας*», φ.512. 08.11.1920, και στο φ.514. 22.11.1920 φιλοξενεί στο πρωτοσέλιδο της, τους βουλευτές της Ηνωμένης Αντιπολιτεύσεως και μάλιστα τα σχόλια για τον κάθε βουλευτή δεν είναι αρνητικά. Να σημειωθεί ωστόσο ότι απο το συγκεκριμένο δημοσίευμα δεν συμπεριλήφθηκαν οι τρεις μουσουλμάνοι(Ναδίν Ραμαντάν, Αμπάς Σεϊτ, Μπεντρή Γιαγιά Μπέη) που αναδείχθηκαν και αυτοί βουλευτές στον Νομό Κοζάνης.

²⁵⁵ «Πρόγραμμα των βουλευτικών εκλογών της 25^{ης} Οκτωμβρίου» «*Ηχώ της Μακεδονίας*», φ.507. 14.10.1920.

²⁵⁶ Εφημερίδα «*Ηχώ της Μακεδονίας*», φ.507. 14.10.1920.

²⁵⁷ Εφημερίδα «*Ηχώ της Μακεδονίας*», φ.507. 14.10.1920.

²⁵⁸ Εφημερίδα «*Νίκη*», φ.5. 11.10.1920.

Σύμφωνα με τον πίνακα 35, παρατηρούμε ότι από το σύνολο των δημοσιευμάτων που αφορούν τις εκλογές του 1920 μέσα από τον τοπικό Τύπο της Κοζάνης, το 75,6% αφορούν ζητήματα ή πρόσωπα τοπικής εμβέλειας και δραστηριοτήτων και το 24,4% αναφέρονται σε θέματα ή πρόσωπα πανελλήνιας εμβέλειας.

Πίνακας 36. Έμφαση περιεχομένου

Έμφαση	Αριθμός δημοσιευμάτων	%
Πρόσωπο	38	42,2
Πρόσωπο τοπικής εμβέλειας	34	
Πρόσωπο πανελληνίου εμβέλειας	4	
Κόμμα	21	23,3
Μεικτό	31	34,4
Σύνολο	90	100,0

Όπως παρατηρούμε στον πίνακα 36, το 42,2% των δημοσιευμάτων του τοπικού Τύπου για τις εκλογές του 1920 αφορούσαν σε πρόσωπα, το 23,3% των δημοσιευμάτων αφορούσε σε κόμματα ή πολιτικές και το 34,4% αποτελούσε ένας συνδυασμός των δύο παραπάνω συνιστωσών. Επιπροσθέτως από τα 38 δημοσιεύματα που σχετίζονταν με πρόσωπα τα 34 αφορούσαν πολιτικά πρόσωπα τοπικής εμβέλειας ενώ τα 4 αφορούσαν πρόσωπα πανελλήνιας εμβέλειας πχ. Βενιζέλος, Ρέπουλης, Ράλλης κ.α.

Πίνακας 37. Κατανομή των δημοσιευμάτων κατά θεματική κατηγορία

Θεματικές κατηγορίες	Αριθμός Δημοσιευμάτων	%
1. Δημόσια πολιτική	16	17,8
1.1. Κοινωνική πολιτική		
1.1.1 Εκπαίδευση		
1.1.2 Υγεία		
1.1.3 Άλλο		
1.2. Οικονομία	2	
1.3. Εξωτερική πολιτική		
1.3.1 Α' Παγκόσμιος Πόλεμος		
1.3.2. Μικρασιατικό	2	
1.3.3 Μακεδονικό	1	
1.4. Δημόσια διοίκηση	1	
1.5. Δημόσια έργα		
1.6 Δυναστικό ζήτημα	10	
2. Πολιτική αντιπαράθεση	16	17,8
2.1 Μεταξύ πολιτικών προσώπων	2	
2.2. Μέσω Τύπου	14	
3. Ιδεολογικές θέσεις	2	2,2
4. Κομματική ειδησεογραφία	38	42,2
4.1. Εσωκομματικά	13	
4.2. Προεκλογική εκστρατεία	1	
4.3. Πληρωμένες καταχωρήσεις	5	
4.4. Πολιτικές απόψεις εντύπου	6	
4.5. Ομιλίες τοπικών και πανελλήνιας εμβέλειας πολιτικών προσώπων	13	
5. Αντικομμουνισμός	0	
6. Μικροπολιτική	6	6,7
7. Πολιτικές παραινέσεις	7	7,8
8. Πολιτική διαφήμιση	2	2,2
9. Πολιτικό ζήτημα	0	0
10. Πίνακες	3	3,3

Ποιοτική ανάλυση θεματικών κατηγοριών

1^η Θεματική κατηγορία: Δημόσια Πολιτική

1.2. Οικονομία

Σε αυτή την κατηγορία εντάσσονται δημοσιεύματα σχετικά με την συναλλαγματική κρίση που εκδηλώθηκε γενικότερα στον ευρωπαϊκό χώρο. Χαρακτηριστικό είναι το δημοσίευμα που γράφει ο τίτλος της «*Η κρίσης των συναλλαγμάτων*»²⁵⁹, όπως επίσης εντοπίστηκε και ένα δημοσίευμα που απιστεί την προσοχή του ελληνικού λαού σχετικά με την εθνική οικονομία και την υποτίμηση που υπέστη το ελληνικό χαρτονόμισμα στις ξένες συμμαχικές αγορές. Συγκεκριμένα υποστηρίζει ότι αιτία του φαινομένου αποτελεί η εσωτερική διχόνοια που επικρατεί, και τονίζει ότι ο ελληνικός λαός οφείλει να μην παρασύρεται από «*εκείνους*» (αντιβενιζελικούς) οι οποίοι εάν επικρατήσουν θα τους παρασύρουν στην καταστροφή και τον οικονομικό όλεθρο.²⁶⁰

1.3.2. Μικρασιατικό

Οι εκλογές της 1^{ης} Νοεμβρίου διεξήχθησαν κατά την διάρκεια ενός δαπανηρού πολέμου που είχε ξεκινήσει η Κυβέρνηση του Ελ. Βενιζέλου στα παράλια της Μικράς Ασίας. Τα δημοσιεύματα που εντοπίζονται αφορούν την σχέση στρατεύματος που βρίσκονταν στην Ιωνία και των προεκλογικών και μετεκλογικών εξελίξεων. Χαρακτηριστικά είναι τα δημοσιεύματα με τίτλο «*Η αδυναμία προκαλεί*» όπου ο Υπουργός Εσωτερικών Ρέπουλης υποστηρίζει ότι εάν μετά τις εκλογές εάν επικρατήσουν οι αντιβενιζελικοί θα συνεχίσουν συνέχιση τον πόλεμο παρά τις εξαγγελίες για το αντίθετο, και υπογραμμίζει ότι μονάχα η δύναμη αποτρέπει τους πολέμους ενώ η αδυναμία προκαλεί τους εχθρούς.²⁶¹ Και σε άλλο φύλλο εντοπίστηκε το εξής «*Ανακοινωθέν του αντιστράτηγου Παρασκευόπουλου*»²⁶², σχετικά με τα αποτελέσματα των εκλογών στο στράτευμα στο Μικρασιατικό μέτωπο.

1.3.3. Μακεδονικό

Υπήρξε μια αναφορά στα δημοσιεύματα σχετικά στην περιοχή της Καστοριάς που δήλωνε ότι βρέθηκαν Σλαβόφωνες αντιβενιζελικοί να ψάλλουν τον εθνικό ύμνο

²⁵⁹ Εφημερίδα «*Ηχώ της Μακεδονίας*»,φ.515. 27.11.1920.

²⁶⁰ Εφημερίδα «*Ηχώ της Μακεδονίας*»,φ.504. 30.09.1920.

²⁶¹ Εφημερίδα «*Ηχώ της Μακεδονίας*»,φ.508. 18.10.1920.

²⁶² Εφημερίδα «*Ηχώ της Μακεδονίας*»,φ.512. 08.11.1920.

της Βουλγαρίας και μάλιστα στο δημοσίευμα να αναφέρει ότι από τους συγκεκριμένους ακούστηκε να λένε στους Τούρκους ότι θα τους δώσουν πίσω την Ασία και την Θράκη, και επίσης ότι θα κάνουν την Μακεδονία ανεξάρτητη από την Ελλάδα, « και θα κάμουν την Μακεδονία ανεξάρτητον από την Ελλάδα!!»²⁶³.

1.4. Δημόσια Διοίκηση

Μία αναφορά εντοπίστηκε στα δημοσιεύματα και μάλιστα στο περιοδικό Εθνική Πολιτική όπου αποτελούσε βενιζελικό έντυπο. Το άρθρο είχε τίτλο «*Ανάποδα πράγματα*»²⁶⁴ στο συγκεκριμένο δημοσίευμα υπογραμμίζονταν όλες οι αλλαγές που επέφερε στην περιοχή της Κοζάνης η βενιζελική διοίκηση υπό την εποπτεία του Γενικού διοικητή της Δυτικής Μακεδονίας Ιωάννη Ηλιακή . Τα θέματα αφορούσαν τα δημόσια έργα, την κοινωνική πολιτική, τη γεωργία, το επισιτιστικό πρόβλημα, και τέλος, ότι στην περιοχή δεν διώχθηκαν άτομα για τα πολιτικά φρονήματα τους (χαρακτηριστικό ότι στον νομό Κοζάνης δεν υπήρχε ούτε ένας απότακτος αξιωματικός ή δημόσιος υπάλληλος που να παύτηκε από την υπηρεσία του),²⁶⁵ υποστήριζε χαρακτηριστικά το έντυπο.

1.6. Δυναστικό ζήτημα

Λίγο πριν τις εκλογές της 1^{ης} Νοεμβρίου του 1920 ο βασιλιάς Αλέξανδρος πεθαίνει στις 12 Οκτωβρίου 1920 αιφνιδίως από σηψαιμία (τον δάγκωσε μια μαϊμού που βρίσκονταν στην αυλή του). Αυτομάτως προκύπτει δυναστικό ζήτημα το οποίο τίθεται εξ' αρχής στον προεκλογικό αγώνα. Τα δημοσιεύματα αφορούν την σχέση των εκλογών με την διαδοχή του στέμματος όπου ο βενιζελικός τύπος φιλοξενούσε άρθρα όπως «*Το Δυναστικόν και η Κυβέρνηση*»²⁶⁶ που δεν δέχονταν τον τέως βασιλιά Κωνσταντίνο ως διάδοχο του στέμματος και προωθούσε λύσεις όπως του υιού του Γεώργιο Β΄ ή ακόμα και του ανήλικου Παύλου, ενώ ο αντιβενιζελικός Τύπος φιλοξενούσε στα φύλλα του άρθρα όπως «*Ζήτω ο Κωνσταντίνος*»²⁶⁷ με διθυραμβικά σχόλια για την επιστροφή του βασιλιά Κωνσταντίνου

²⁶³ Εφημερίδα «*Ηχώ της Μακεδονίας*»,φ.511. 01.11.1920.

²⁶⁴ Περιοδικό Γενικής. Διοικήσεως Δυτικής Μακεδονίας «*Εθνική Πολιτική*» Αριθ. 7. 01.10.1920

²⁶⁵ Στο ίδιο, σ. 202.

²⁶⁶ Εφημερίδα, «*Ηχώ της Μακεδονίας*»,φ.509. 21.10.1920 και«*Η απάνησις του Πρίγκηπα Παύλου*, φ. 510. 25.10.1920 και«*η αποχή των Φιλελευθέρων απο το δημοψήφισμα*»φ.513. 15.11.1920.

²⁶⁷ «*Περί το Δυναστικόν*»,Εφημερίδα «*Νίκη*»,φ.8. 26.10.1920 και «*Ζήτω ο Κωνσταντίνος*» και «*θέλομεν τον βασιλέα μας*»,φ.8. 26.10.1920.

2^η Θεματική κατηγορία – Πολιτική αντιπαράθεση

2.1. Πολιτική αντιπαράθεση μεταξύ πολιτικών προσώπων

Αρκετές φορές μέσω δηλώσεων ή ομιλιών καταγράφηκαν στον τοπικό Τύπο, πολιτικά πρόσωπα που άσκησαν δριμεία κριτική σε πολιτικούς τους αντιπάλους. Στην ομιλία τους στα Γρεβενά των υποψήφιων βουλευτών του Φιλελεύθερου συνδυασμού από τους Κωτούλα, Ζωγράφο, και Ζαμκινό διακρίνουμε να κατηγορούν τους αντιβενιζελικούς υποψήφιους, και μάλιστα καυτηριάζουν προσωπικά και τον Μπούσιο και για την πολιτική του αλλά και για την «*διαγωγήν του*»²⁶⁸.

2.2. Πολιτική αντιπαράθεση μέσω Τύπου

Επιπροσθέτως εκτός από την αντιπαράθεση μεταξύ πολιτικών προσώπων, συνηθισμένο φαινόμενο αποτελούσε από μερίδα του πολιτικού Τύπου να ασκεί κριτική και σε πολιτικές και στελέχη της αντίπαλης πολιτικής παράταξης. Έτσι η εφημερίδα *Ηχώ της Μακεδονίας* (βενιζελική εφημερίδα) κάνει λόγο για το «*πρόγραμμα του Μπούσιου*» και «*το περί καρικατούρας τούτης προγράμματος*»²⁶⁹ ενώ κατηγορεί ευθέως τον υποψήφιο βουλευτή της Ηνωμένης αντιπολίτευσης Ζάχο με το άρθρο «*Ζάχος πολιτευτής για τα σύνορα*»²⁷⁰. Από την άλλη πλευρά ο αντιβενιζελικός Τύπος με την εφημερίδα *Νίκη* καταφέρεται ξεκάθαρα κατά του υποψήφιου βουλευτή Τσιμηνάκη για το έργο του «*υπάρχει πάντοτε η έμπρακτον μετάνοιαν προκειμένου περί συμπολιτών μας οίός ο κ. Τσιμηνάκης*»²⁷¹.

3^η Θεματική κατηγορία-Ιδεολογικές θέσεις

Δύο δημοσιεύματα σχετίζονται με την θεματική ιδεολογικές θέσεις. Το πρώτο είναι αυτό του περιοδικού *Εθνική Πολιτική* (βενιζελική) όπου γράφει χαρακτηριστικά «*ο Αγώνας είναι εθνικός και λαϊκός και μόνον δια της νίκης μας θα ασφαλιστούν αι ελευθερία του λαού, τα δίκαια του έργου τους*»²⁷². Και η βενιζελική *Ηχώ της Μακεδονίας* κάνει αναφορά για τις ιδεολογικές θέσεις της με το άρθρο «*Οι*

²⁶⁸ Εφημερίδα, «*Ηχώ της Μακεδονίας*», φ.506. 11.10.1920.

²⁶⁹ Εφημερίδα, «*Ηχώ της Μακεδονίας*», φ.504. 30.09.1920.

²⁷⁰ Εφημερίδα, «*Ηχώ της Μακεδονίας*», φ.506. 11.10.1920.

²⁷¹ Εφημερίδα «*Νίκη*», φ5. 11.10.1920.

²⁷² Περιοδικό Γενικής. Διοικήσεως Δυτικής Μακεδονίας «*Εθνική Πολιτική*» Αριθ. 7. 01.10.1920.

Μακεδόνες έχουν μάτια και νούν»²⁷³ όπου αναφέρει το άρθρο γιατί να ψηφίσουν τους Φιλελεύθερους και στην συνέχεια παραθέτει τις ιδεολογικές θέσεις του Κόμματος.

4^η Θεματική κατηγορία – Κομματική ειδησεογραφία

4.1. Εσωκομματικά

Οι εσωκομματικές ειδήσεις που μεταφέρονται στον τοπικό Τύπο αφορούν ως επί το πλείστον στις κινήσεις των διάφορων σχηματισμών για τον καταρτισμό των τοπικών συνδυασμών όπως «Οι Υποψήφιοι του Νομού Κοζάνης και της Φλώρινας»²⁷⁴, σε ατομικές δηλώσεις για την συμμετοχή η όχι σε κομματικούς συνδυασμούς²⁷⁵ ή σε σειρά ζητημάτων που αφορούν την λειτουργία τους.

4.2. Προεκλογική εκστρατεία

Στην παρούσα κατηγορία εντάσσονται δημοσιεύματα που αφορούν σε επισκέψεις πολιτικών προσώπων, σε προεκλογικές περιοδείες κ.α. Μοναδική για την εκλογική αναμέτρηση της 1^{ης} Νοεμβρίου του 1920, υπήρξε η επίσκεψη του Ελ Βενιζέλου σε επισκέψεις στ κυριότερα εκλογικά κέντρα όπως η Πάτρα, ο Βόλος, και η Θεσσαλονίκη, το δημοσίευμα είχε τίτλο « Ο Βενιζέλος και ο λαός»²⁷⁶.

4.3. Πληρωμένες καταχωρήσεις

Στην κατηγορία αυτή εντάσσονται καταχωρήσεις επί πληρωμή όπως κομματικοί συνδυασμοί όπως «Ο Κυβερνητικός συνδυασμός»²⁷⁷ η ευχαριστήρια πολιτευτών ή εκλεγμένων βουλευτών.

²⁷³ Εφημερίδα, «*Ηχώ της Μακεδονίας*», φ.511. 01.11.1920.

²⁷⁴ Εφημερίδα, «*Ηχώ της Μακεδονίας*», φ.504. 30.09.1920.

²⁷⁵ Εφημερίδα, «*Ηχώ της Μακεδονίας*», φ.504. 30.09.1920.

²⁷⁶ Εφημερίδα, «*Ηχώ της Μακεδονίας*», φ.511. 01.11.1920.

²⁷⁷ Εφημερίδα, «*Ηχώ της Μακεδονίας*», φ.508. 18.10. 1920.

4.4. Πολιτικές απόψεις εντύπου

Στην κατηγορία αυτή εντάσσονται δημοσιεύματα όπου οι αρθρογράφοι των τοπικών εφημερίδων εκφράζουν μέσα από τα κείμενα τους πολιτικές απόψεις οι οποίες εκπροσωπούν την γενικότερη ιδεολογία του εντύπου. Στα κείμενα αυτά συνήθως υπάρχουν διθυραμβικά σχόλια για την γενικότερη πολιτική ενός κόμματος ή μπορεί να είναι άρθρα όπου παραθέτει τους λόγους που θεωρεί η εφημερίδα ότι είναι συνετό οι πολίτες του Νομού Κοζάνης να επιλέξουν το συγκεκριμένο συνδυασμό «*Τι κρίνεται*»²⁷⁸ και «*Προς τους εκλογείς του Νομού μας*»²⁷⁹.

4.5. Ομιλίες τοπικών ή πανελλήνιας εμβέλειας πολιτικών προσώπων

Στην κατηγορία αυτή εντάσσονται δημοσιεύματα που αφορούσαν επισκέψεις τοπικών πολιτικών προσώπων στην ευρύτερη περιοχή της Κοζάνης σε δηλώσεις που έκαναν στο τοπικό Τύπο σε αυτή την κατηγορία εντάσσονται και κομματικές δηλώσεις από πρόσωπα πανελλήνιας εμβέλειας. Στην Βενιζελική *Ηχώ* εντοπίστηκε το δημοσίευμα «*Η Αφιξής του κ. Τσιμηνάκη*»²⁸⁰ όπου αναφέρει ότι την προσεχή Κυριακή θα μιλήσει στο λαό της Κοζάνης ανεξάρτητα από τα πολιτικά φρονήματα των πολιτών. Και η αντιβενιζελική εφημερίδα *Νίκη* ένα σχετικό δημοσίευμα ήταν «*Ζουπανίον επί αφίξει Αντιπολιτευόμενου υποψηφίου Χρ. Γουλόπουλον*»²⁸¹.

6^η Θεματική κατηγορία – Μικροπολιτική

Στον τοπικό Τύπο της Κοζάνης εντοπίστηκαν αρκετά δημοσιεύματα άσκησης μικροπολιτικής μέσω των εφημερίδων, είτε από άρθρα είτε είχαν την μορφή χρονογραφήματος. Παρατηρούμε για παράδειγμα για τις αποδοκίμασις και τον ειρωνικό τρόπο που αναφέρεται στον υποψήφιο βουλευτή της Ηνωμένης Αντιπολίτευσης Μπούσιο η εφημερίδα *Ηχώ της Μακεδονίας* όπου αναφέρει ότι ο εν λόγω υποψήφιος λαμβάνει τις αποδοκίμασις και τα γιουχαρίσματα σαν χειροκροτήματα και ζητωκραυγές,²⁸² στον ίδιο κλίμα αναφέρεται για τις ομιλίες των

²⁷⁸ Εφημερίδα, «*Ηχώ της Μακεδονίας*», φ.511. 01.11.1920.

²⁷⁹ Εφημερίδα, «*Ηχώ της Μακεδονίας*», φ.510. 25.10.1920.

²⁸⁰ Εφημερίδα, «*Ηχώ της Μακεδονίας*», φ.506. 11.10.1920.

²⁸¹ Εφημερίδα «*Νίκη*», φ.7. 19.10.1920.

²⁸² Εφημερίδα, «*Ηχώ της Μακεδονίας*», φ.505. 05.10.1920.

περισσότερων υποψηφίων των αντιβενιζελικών ή και γενικότερα για την πολιτική επιτίθεται με άρθρα όπως *«Αντιπολιτεύσεως το ανάγνωσμα»*²⁸³.

7^η Θεματική -Πολιτικές παραινέσεις- κείμενα γενικού ενδιαφέροντος

Στην παρούσα θεματική κατηγορία ταξινομήθηκαν κείμενα πολιτικού ενδιαφέροντος, τα όποια παρέμειναν ουδέτερα δίχως να ταυτίζονται με κάποιον ιδεολογικό χώρο. Έτσι λοιπόν αυτά τα κείμενα συνήθως έχουν πληροφοριακό χαρακτήρα που και με ποιόν τρόπο θα ψηφίσουμε *«πρόγραμμα των βουλευτικών εκλογών της 25^{ης} Οκτωβρίου»* ή *«Αναβολή των εκλογών θα διεξαχθούν την πρώτη Νοεμβρίου»*²⁸⁴, άλλα πάλι αναφέρονταν συνήθως μετά από μια εκλογική αποτυχία, εγκατέλειπαν τον προεκλογικό φανατισμό και έκαναν λόγο για *«σιγή των κομματικών παθών και ότι πλέον οι προσοχή των θα πρέπει να είναι στην εξυπηρέτησιν της Μεγάλης μας πατρίδος»*²⁸⁵.

8^η Θεματική κατηγορία – Πολιτική διαφήμιση

Στην κατηγορία αυτή εντάσσονται οι πρώτες πολιτικές διαφημίσεις δύο υποψηφίων βουλευτών στο τοπικό Τύπο της Κοζάνης, όπου δεν είχαν απλά τη μορφή απλού κειμένου όπως ήταν σύνηθες, αλλά συνοδεύονταν από ενυπόγραφο φωτογραφία των δύο υποψηφίων βουλευτών του Κόμματος των Φιλελευθέρων Θ. Κωτούλα²⁸⁶ και Χρ. Χατζηαναστασίου²⁸⁷.

²⁸³ Εφημερίδα, *«Ηχώ της Μακεδονίας»*, φ.506. 11.10.1920.

²⁸⁴ Εφημερίδα, *«Ηχώ της Μακεδονίας»*, φ.508. 18.10.1920.

²⁸⁵ Εφημερίδα, *«Ηχώ της Μακεδονίας»*, φ.513. 15.11.1920.

²⁸⁶ Εφημερίδα, *«Ηχώ της Μακεδονίας»*, φ504. 11.10.1920.

²⁸⁷ Εφημερίδα, *«Ηχώ της Μακεδονίας»*, φ.508. 18.10.1920.

3.4 Οι κοινοβουλευτικές εκλογές της 16^{ης} Δεκεμβρίου 1923

3.4.1. Πανελλήνια και τοπικά αποτελέσματα: ανάλυση και σύγκριση

Ιστορικό – Πολιτικό πλαίσιο

Έπειτα από τις κρίσιμες εκλογές του 1920 ακολούθησε προσωπικό δημοψήφισμα σχετικά με την επάνοδο του Κωνσταντίνου στον θρόνο. Η ετυμηγορία του αποτελέσματος ήταν υπέρ της επιστροφής του βασιλιά, αποτέλεσμα που αμφισβήτησαν οι βενιζελικοί. Με την έλευση του Κωνσταντίνου στην Ελλάδα συνεχίστηκε η ίδια εξωτερική πολιτική σε ότι αφορά το ζήτημα της εκστρατείας της Μικράς Ασίας. Αποτέλεσμα της όλης λανθασμένης τακτικής ήταν η μικρασιατική καταστροφή²⁸⁸ που υπήρξε μια πρωτοφανή τραγωδία και συμφορά του ελληνισμού διαχρονικά καθώς επίσης και για την παρουσία του ελληνικού στοιχείου της Ανατολής που εξαφανίστηκε ύστερα από δύο χιλιάδες χρόνια.

Η τελευταία Αντιβενιζελική κυβέρνηση, με πρωθυπουργό τον Ν. Τριανταφυλλάκο, ορκίστηκε στις 28 Αυγούστου του 1922, δύο εβδομάδες αργότερα εκδηλώθηκε στρατιωτικό κίνημα από τις μονάδες του ελληνικού στρατού που είχε καταφύγει στην Χίο και την Μυτιλήνη. Την ευθύνη αυτής της πράξης ανέλαβε ο Ν. Πλαστήρας και ο Σ. Γονατάς, τα αιτήματα της «Επανάστασις του 1922» όπως ονομάστηκε επίσημα ήταν η διάλυση της βουλής και ο σχηματισμός κυβέρνησης που θα είχε την εμπιστοσύνη της Αντάντ, καθώς επίσης και την άμεση παραίτηση του Κωνσταντίνου από το θρόνο υπέρ του Διαδόχου Γεωργίου.²⁸⁹ Έπειτα από αυτές τις εξελίξεις ο βασιλιάς αναγκάστηκε να παραιτηθεί και να εγκαταλείψει την χώρα στις 30 Σεπτεμβρίου, δεν θα επέστρεφε ποτέ ξανά διότι θα πέθαινε λίγο αργότερα στο Παλέρμο στις 27 Δεκεμβρίου του 1922.

Το επόμενο βήμα της «Επανάστασις» ήταν να ορκίσει πολιτική κυβέρνηση που σχηματίστηκε στις 29 Σεπτεμβρίου του 1922 υπό τον Σ. Κροκίδα (έπειτα από την άρνηση του Ζαΐμη), όπου παραιτήθηκε λίγο αργότερα για να αναλάβουν και πάλι οι κινηματίες τον Νοέμβριο του 1922. Έπειτα από την υπογραφή της Συνθήκης της Λωζάννης όπου έπαψε οριστικά η ελπίδα των προσφύγων για την επιστροφή στα σπίτια τους ξεκίνησε το μεγάλο έργο της ενσωμάτωσης στον εθνικό κορμό. Οι

²⁸⁸ Μαυρογορδάτος, ό.π., σ. 148.

²⁸⁹ Στο ίδιο, σ. 148.

πρόσφυγες όφειλαν να εγγραφούν στους εκλογικούς καταλόγους για να έχουν δικαίωμα ψήφου.²⁹⁰ Επιπροσθέτως λίγο καιρό πριν τις επικείμενες εκλογές (ένα μήνα πριν την προκήρυξη εκλογών) η Επαναστατική κυβέρνηση καθιέρωσε έναν νέο εκλογικό νόμο, πρωτεργάτης αυτού του εγχειρήματος ήταν ο Υπουργός Εσωτερικών Γεώργιος Παπανδρέου, όπου προκάλεσε πολλές αντιδράσεις κυρίως από το στρατόπεδο των αντιβενιζελικών. Συγκεκριμένα ο νόμος αυτός όριζε ότι οι εκλογικές περιφέρειες της Παλαιάς Ελλάδας θα διαφοροποιούνταν σε σχέση με εκείνες των Νέων χωρών δηλαδή θα ίσχυε ευρεία περιφέρεια στις Νέες χώρες (περιφέρεια πρωτοδικείων) και στενή περιφέρεια στην Παλαιά Ελλάδα (επαρχία), επίσης δημιουργήθηκαν χωριστοί εκλογικοί σύλλογοι για τους Εβραίους της Θεσσαλονίκης και για τους μουσουλμάνους της Θράκης. Μια επιπλέον αλλαγή ήταν ότι διαχωρίστηκαν σε ξεχωριστές περιφέρειες ο δήμος Αθηνών και ο δήμος Πειραιά όπου η μαζική εγκατάσταση των προσφύγων έδινε το προβάδισμα στην βενιζελική παράταξη. Συμπερασματικά οι αλλαγές αυτές είχαν σαν αποτέλεσμα να περιορισθεί ο αριθμός των βουλευτών που θα ήταν σε θέση να εκλέξει η φιλοβασιλική παράταξη, και να προκαλέσει ανησυχίες σε όσους είχαν υποστηρίξει η συμμετάσχει στην Ηνωμένη Αντιπολίτευση.²⁹¹

Όλα τα παραπάνω σε συνάρτηση με την δυσφορία ορισμένων αξιωματικών που είχαν την πεποίθηση ότι η «Επανάσταση» είχε χάσει την στρατιωτική και εθνική της γραμμή, οδήγησαν στις 21 Οκτωβρίου στο κίνημα Λεοναρδόπουλου – Γαργαλίδη και Ζήρα όπου ξέσπασε μόλις τρεις μέρες μετά την προκήρυξη των εκλογών. Το συγκεκριμένο αντί-κίνημα δεν κατόρθωσε να επικρατήσει, και η αντίδραση της Επαναστατικής κυβέρνησης ήταν αστραπιαία, προχώρησε σε εκκαθάριση των ενόπλων δυνάμεων (1.284 αξιωματικοί απομακρύνθηκαν από το στράτευμα) με τον τρόπο αυτό επιθυμούσαν να εξασφαλισθούν από μια ενδεχόμενη επανάληψη ανάλογων κινήματων.²⁹² Επιπροσθέτως πραγματοποιήθηκαν εκκαθαρίσεις και δημοσίων υπαλλήλων που ήταν αντίθετοι με τις ενέργειες της κυβερνήσεως και τέλος απαγορεύτηκε η έκδοση αντιβενιζελικών εφημερίδων. Το αποτέλεσμα όλων αυτών των ενεργειών ήταν η αποχή των αντιβενιζελικών από τις εκλογές.

²⁹⁰ Χρήστος Χατζηιωσήφ, «Κοινοβούλιο και δικτατορία» Χρήστος Χατζηιωσήφ, (επιμ), *Ιστορία της Ελλάδας του 20ού αιώνα . Ο Μεσοπόλεμος 1922 – 1940*, τομ Β1, Βιβλιόραμα, Αθήνα 2003, σ. 56- 58.

²⁹¹ Στο ίδιο, σ. 56- 58.

²⁹² Στο ίδιο, σ. 56- 58.

Αποτελέσματα εκλογών του 1923

Οι εκλογές της 16^{ης} Δεκεμβρίου του 1923, οι πρώτες που πραγματοποιήθηκαν μετά την μικρασιατική καταστροφή και την ανταλλαγή των προσφύγων που όριζε η Συνθήκη της Λωζάννης, σε ένα κράτος που ήταν πλέον σταθεροποιημένο στα γεωγραφικά όρια και στην πληθυσμιακή σύνθεση, αποτελούν σημείο αφετηρίας για την εκλογική ιστορία του Μεσοπολέμου. Οι εκλογές του 1923 πραγματοποιήθηκαν κάτω από ιδιαίτερα ανώμαλες συνθήκες αφενός με την αποχή των αντιβενιζελικών, και απαγόρευση εφημερίδων κ.τ.λ., και αφετέρου διότι εγκαινιάζουν μια νέα πρακτική σε ότι αφορά τα εκλογικά συστήματα, μέχρι τότε τα εκλογικά συστήματα ήταν σταθερά ενώ από το 1923 και για όλη την περίοδο του μεσοπολέμου θα παρουσιαστεί το φαινόμενο της εναλλαγής πλειοψηφικού συστήματος με αυτό της αναλογικής. Συμπερασματικά το εκλογικό σύστημα χρησιμοποιείται από τους πολιτικούς της εποχής ως αυτό που πραγματικά είναι, ένας εξειδικευμένος χειραγωγικός μηχανισμός της πολιτικής.

Πιο αναλυτικά, στις εκλογές αυτές ψήφισαν 694.448 από τους περίπου 900.000 που ήταν καταγεγραμμένοι στους εκλογικούς καταλόγους, συνεπώς το ποσοστό της πολιτικής αποχής άγγιζε το 25%. Ωστόσο τα μέσα ψηφοφορίας (χειρόγραφα ψηφοδέλτια και σφαιρίδια) καθώς επίσης και ο καταρτισμός κοινών συνδυασμών αποκλείουν τον υπολογισμό της εκλογικής δύναμης σε ψήφους ή των ποσοστών κυρίως βενιζελογενών πολιτικών μορφωμάτων που έλαβαν μέρος σε αυτές τις εκλογές²⁹³ και βέβαια οφείλουμε να υπολογίσουμε ότι το Λαϊκό Κόμμα και οι υπόλοιποι σχηματισμοί της Ηνωμένης Αντιπολιτεύσεως του 1920 δεν πήραν μέρος στις εκλογές.²⁹⁴ Συνεπώς οι εκλογές αυτές ήταν μονόπλευρες και τα αποτελέσματα σχετικά αναμενόμενα.

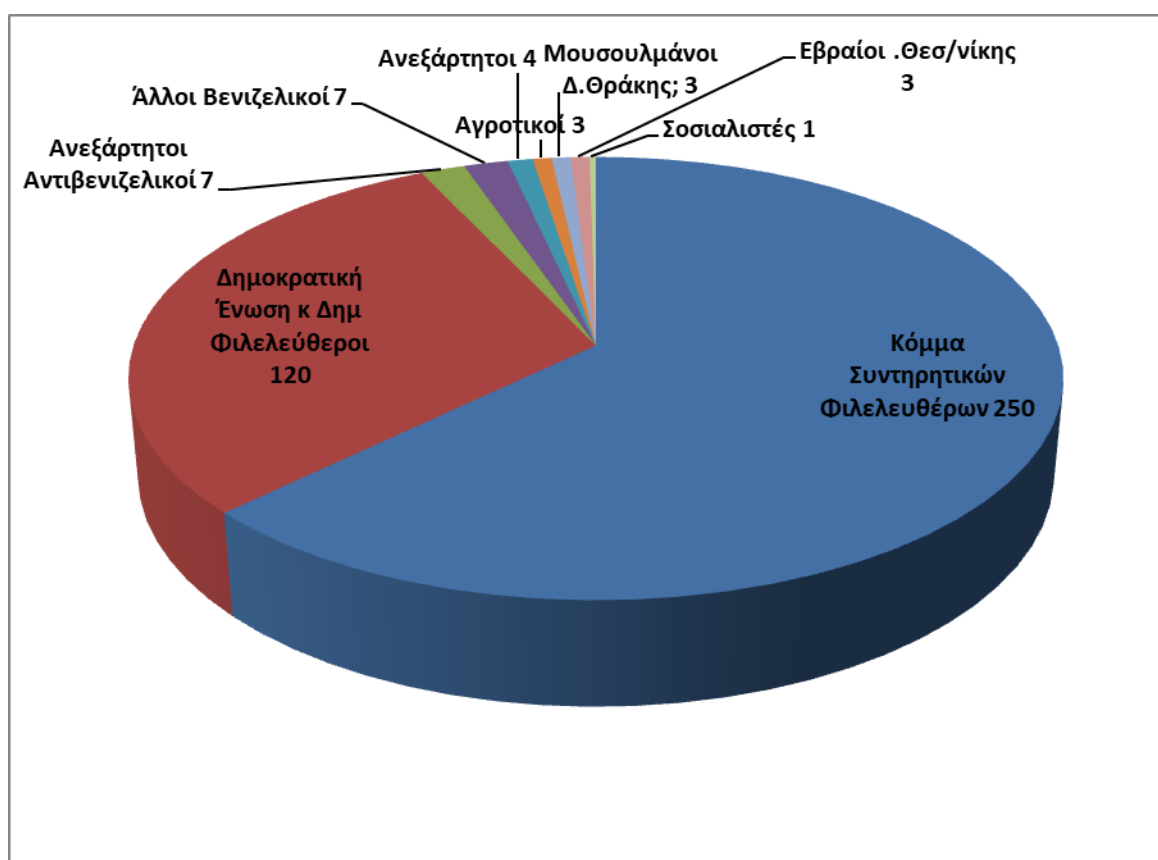
Σε ότι αφορά τις έδρες, η δεξιά πτέρυγα του μενδελισμού, το Κόμμα των Φιλελευθέρων εξασφάλισε 250 έδρες σε σύνολο 398, και η αριστερή πτέρυγα του Αλέξανδρου Παπαναστασίου Δημοκρατική Ένωση και οι Δημοκρατικοί Φιλελεύθεροι που κατήρτισαν κοινούς συνδυασμούς εξασφάλισαν 120 έδρες. Επιπροσθέτως με αυτή την πολιτική συμμαχία συνασπίστηκαν και οι Σοσιαλιστές και

²⁹³ Ν.Οικονόμου, «Εκλογές – Δημοψηφίσματα. Α. Πολιτικές συμπεριφορές στην περίοδο 1923-1936», στο Παναγιωτόπουλος Β., (επιμ), Ιστορία του Νέου Ελληνισμού 1770 – 2000, Ο Μεσοπόλεμος, 1922-1940. Από την Αβασίλευτη Δημοκρατία στη Δικτατορία της 4ης Αυγούστου, τόμος 7ος, Αθήνα, Ελληνικά Γράμματα Α.Ε. Εκδόσεις - Βιβλιοπωλείο, 2003, σ. 33- 40.

²⁹⁴ Χρήστος Χατζηιωσήφ, «Κοινοβούλιο και δικτατορία», σ. 61.

εξέλεξαν έναν βουλευτή τον Ι. Πασαλίδη (Θεσσαλονίκη) κατά συνέπεια μία έδρα κατέλαβε το ΣΕΚΕ. Το νεοσύστατο Αγροτικό κόμμα εξασφάλισε 3 έδρες , ενώ το Κ.Κ.Ε αν και κατήρτισε συνδυασμούς σε πολλές περιφέρειες της χώρας δεν κατόρθωσε όμως να εκλέξει βουλευτές. Την σύνθεση της Δ΄ Εθνοσυνέλευσης συμπλήρωσαν 7 Ανεξάρτητοι βενιζελικοί, 7 Ανεξάρτητοι αντιβενιζελικοί που δεν υπάκουσαν στην απόφαση για αποχή, 3 έδρες κατέλαβαν οι Εβραίοι της Θεσσαλονίκης και άλλες 3 οι μουσουλμάνοι της δυτικής Θράκης.²⁹⁵

Γράφημα 9: Κατανομή κοινοβουλευτικών εδρών εκλογές 16^{ης} Δεκεμβρίου 1923

Τα αποτελέσματα των εκλογών του 1923 με τα αποτελέσματα των εκλογών του 1920 σαφέστατα παρουσιάζουν μια εκ διαμέτρου διαφορά, και αυτή είναι η αποχή ολόκληρης της αντιβενιζελικής παράταξης, όποτε είναι ευνόητο πως όποια προσπάθεια σύγκρισης των αποτελεσμάτων θα ήταν άτοπη. Ωστόσο παρενθετικά μια υποδεέστερη διαφορά σε σχέση με τις εκλογές του 1920 είναι ότι το Κόμμα των Φιλελευθέρων ήταν συνασπισμένο ενώ στις εκλογές του 1923 παρουσιάστηκε

²⁹⁵ Ν.Οικονόμου «Εκλογές – Δημοψηφίσματα. σ. 35.

διαιρεμένο στους Φιλελεύθερους συντηρητικούς του Βενιζέλου και στους Δημοκράτες Φιλελεύθερους και την Δημοκρατική Ένωση του Α. Παπαναστασίου. Επιπροσθέτως η εμφάνιση μικρότερων πολιτικών κομμάτων αποτελεί κάτι νέο στις εκλογές της 16^η Δεκεμβρίου 1923, κάποια από αυτά τα κόμματα όπως το Κ.Κ.Ε θα διαδραματίσουν σημαντικό ρόλο στις επόμενες εκλογικές αναμετρήσεις που θα ακολουθήσουν.

Αποτελέσματα εκλογών στην Κοζάνη

Δύο αποτελούν οι καθοριστικοί παράγοντες που διαμόρφωσαν το αποτέλεσμα στις εκλογές της 16^{ης} Δεκεμβρίου 1923 για την περιφέρεια του Νομού Κοζάνης, η απουσία πλέον του μουσουλμανικού στοιχείου και η ενσωμάτωση του προσφυγικού πληθυσμού στο εκλογικό σώμα. Ο τεράστιος αριθμός των προσφύγων στην ευρύτερη περιοχή της Κοζάνης σε συνάρτηση με την εγγραφή τους στα δημοτολόγια των επαρχιών αποτέλεσε ελκυστική πηγή ψήφων για πολλούς τοπικούς πολιτευτές. Στις εκλογές στον Νομό Κοζάνης μετείχαν στην ουσία οι Συντηρητικοί Φιλελεύθεροι και ο συνασπισμός των Δημοκρατικών Φιλελεύθερων και της Δημοκρατικής Ένωσης. Με την εγκατάσταση των προσφύγων στην Κοζάνη παρουσιάζονται και τα πρώτα προβλήματα στις σχέσεις γηγενών και προσφύγων, βασική αιτία αποτελούν οι ανταλλάξιμες περιουσίες κατά την προσφυγική αποκατάσταση και βέβαια το φαινόμενο τον παράνομων δικαιοπραξιών.

Οι πρόσφυγες φέρνουν μαζί τους μια ενισχυμένη βενιζελική ψήφο, είναι στην συγκριτική του πλεονότητα αντιβασιλικοί λόγω και της μικρασιατικής καταστροφής με ακόμη μεγαλύτερη ένταση, γεγονός που το γνωρίζουν οι αντιβενιζελικοί και παρατηρούμε φαινόμενα όπως αυτό του πρώην βουλευτή του Νομού Κοζάνης Γεωργίου Μπούσιου όπου χαρακτήρισε την εγκατάσταση των προσφύγων «άσπλαχνη και κομματική»²⁹⁶, δηλώνοντας ξεκάθαρα ότι αυτή η πρόχειρη πολιτογράφηση των προσφύγων αποσκοπούσε στην προσπάθεια υφαρπαγής της ψήφου των προσφύγων προς όφελος των Φιλελευθέρων. Όπως ήταν επόμενο οι συγκεκριμένες δηλώσεις προκάλεσαν έντονες αντιδράσεις από τον προσφυγικό κόσμο που ταυτίστηκε και προσαρτήστηκε με τους βενιζελικούς συνδυασμούς του Νομού.

²⁹⁶ Εφημερίδα «*Ηχώ της Μακεδονίας*», φ.605. 15.10.1923, σ. 1.

Στο προεκλογικό κλίμα στην Κοζάνη κύριο θέμα αποτέλεσε το φαινόμενο της τρομοκρατίας και της ψηφοθηρίας από μέρους των Κυβερνητικών – Συντηρητικών Φιλελευθέρων στους πρόσφυγες. Συγκεκριμένα υπήρξαν φαινόμενα όπως ο υποδιοικητής Καϊλαρίων που ανάγκασε τις επιτροπές προσφύγων να ορκιστούν ότι θα ψηφίσουν τον συνδυασμό των συντηρητικών στις τοπικές εκλογές.

Στις εκλογές της 16^{ης} Δεκεμβρίου 1923 σύμφωνα με στοιχεία της εφημερίδας *Ηχώ της Μακεδονίας*²⁹⁷ στον Νομό Κοζάνης ψήφισαν σε όλη την περιφέρεια 11.914 ωστόσο ο αριθμός θα ήταν υψηλότερος εάν δεν χάνανε την ζωή τους οι έφεδροι στην Μικρά. Ασία (συγκεκριμένα ο αριθμός υπολογίζεται ότι θα έφτανε στους 15.000 εκλογείς). Σύμφωνα με τα δημοσιεύματα της εφημερίδας ο συνδυασμός των Συντηρητικών Φιλελεύθερων κέρδισε τις εκλογές με δόλιους τρόπους και στην ουσία υποστηρίζεται από το έντυπο ότι ο Νομάρχης Παλάντζας διόρισε αυτοβούλως δικούς του πληρεξούσιους που δεν έχαιραν της λαϊκής εμπιστοσύνης του λαού της Κοζάνης.

*«Οι δημοκρατικοί υποψήφιοι εντός των ορίων της νομιμότητος υπέβαλλον μήνυσιν κατά του νομάρχου και ένσταση κατά του κύρους των εκλογών. Εάν ισχύσει η αμεροληψία τότε αναμφισβητήτως θα έχομεν ακύρωσιν των εκλογών. Έχουν διαπραχθεί τόσαι παρανομίαι και έχουν γίνει τοιαύται σκανδαλώδεις και φανεραί επεμβάσεις, ώστε να γίνουν αντιληπταί εἰς τα ὄμματα ὅλου του κόσμου»*²⁹⁸

Τα ονόματα του συνδυασμού των Συντηρητικών Φιλελεύθερων ήταν, ο Τ. Καλαντζόπουλος, Γ. Τσιμηνάκης, Θ. Κωτούλας, Ι. Κοντοδίνας, Ιατρόν Θεολογίτης, Λ. Ανδρεάδης.²⁹⁹ Ενώ στον Δημοκρατικό συνδυασμό μετείχαν οι Στ. Παπακωνσταντίνου (δικηγόρος), Ευ. Διάφας (υπολοχαγός), Μ. Τζώνης (δημοσιογράφος), Ξ. Παπαμιχαήλ (Ιατρός), Β. Γκίμπας (φαρμακοποιός), Γεώργιος Σκούρας (Ιατρός), Ν. Κουτσιμάνης (Ράπτης)³⁰⁰.

Όπως αναφέρθηκε παραπάνω λόγω του τρόπου ψηφοφορίας με σφαιρίδιο καθώς και τον καταρτισμό κοινών συνδυασμών ιδιαίτερα για τον Δημοκρατικό συνδυασμό, καταστεί αδύνατον η πλήρης καταγραφή και αποτύπωση των εκλογικών αποτελεσμάτων στις επαρχίες του Νομού Κοζάνης

²⁹⁷ Εφημερίδα *«Ηχώ της Μακεδονίας»*, φ.612. 30.12.1923, σ. 2.

²⁹⁸ Εφημερίδα *«Ηχώ της Μακεδονίας»*, φ.612. 30.12.1923, σ. 1.

²⁹⁹ Τα ονόματα των υποψηφίων του Συντηρητικού Φιλελεύθερου συνδυασμού εντοπίστηκαν στην Εφημερίδα *«Ηχώ της Μακεδονίας»*, φ. 612. 30.12.1923, σ. 1.

³⁰⁰ Τα ονόματα των υποψηφίων του Δημοκρατικού συνδυασμού εντοπίστηκαν στην Εφημερίδα *«Ηχώ της Μακεδονίας»*, φ.607. 19.11.1923, σ. 1.

3.4.2. Ο τοπικός Τύπος της Κοζάνης στις κοινοβουλευτικές εκλογές της 16^{ης} Δεκεμβρίου 1923

Πίνακας 38. Δημοσιεύματα ανά Εφημερίδα

Τίτλος εφημερίδας	Δημοσιεύματα	%
Ηχώ της Μακεδονίας	57	100,0
Σύνολο	57	100,0

Κατά την εκλογική αναμέτρηση του Δεκεμβρίου του 1923 στην πόλη της Κοζάνης κυκλοφορούσε η εφημερίδα *Ηχώ της Μακεδονίας*, στην οποία και εντοπίστηκαν τα δημοσιεύματα που σχετίζονταν στην εκλογική αναμέτρηση της 16^{ης} Δεκεμβρίου.

Πίνακας 39. Συχνότητα κυκλοφορίας έκδοσης

Συχνότητα έκδοσης	Δημοσιεύματα	%
Εβδομαδιαία	57	100,0

Συνεπώς και τα 57 δημοσιεύματα που εντοπίστηκαν για τις εκλογές του 1923, παρουσιάζουν εβδομαδιαία συχνότητα έκδοσης, αφού πλέον η εφημερίδα *Ηχώ της Μακεδονίας* με κάποιες εξαιρέσεις εκδίδεται μία φορά την εβδομάδα και συνήθως Κυριακή, χωρίς βέβαια να απουσιάζουν και περιπτώσεις όπου η εφημερίδα εκδίδονταν και Δευτέρα.

Πίνακας 40. Ιδεολογική κατεύθυνση δημοσιευμάτων

Ιδεολογική κατεύθυνση	Αριθμός Δημοσιευμάτων	%
Κέντρο	57	100,0
Δεξιά	0	0
Αριστερά	0	0
Σύνολο	57	100,0

Η εφημερίδα *Ηχώ της Μακεδονίας* εντάσσεται στο χώρο του Κέντρου, όπου μετά από το 1920 παραμένει προσηλωμένη στο βενιζελικό στρατόπεδο, με κάποιες διαφοροποιήσεις μερικές φορές σε ότι αφορά τα βενιζελογενή πολιτικά μορφώματα.

Πίνακας 41. Προεκλογικά και μετεκλογικά δημοσιεύματα

Είδος δημοσιευμάτων	Αριθμός Δημοσιευμάτων	%
Προεκλογικά	37	64,9
Μετεκλογικά	20	35,1
Σύνολο	57	100,0

Σύμφωνα με τον πίνακα 40, τα 37 από τα 57 δημοσιεύματα, δηλαδή ένα ποσοστό της τάξεως του 64,9% ήταν προεκλογικά, ενώ τα υπόλοιπα 20 από αυτά, συγκεκριμένα το 35,1% εντοπίστηκαν μετά τις εκλογές.

Πίνακας 42. Σελίδα δημοσιεύματος

Σελίδα	Αριθμός Δημοσιευμάτων	%
1	20	35,1
2	32	56,1
3	2	3,5
4	3	5,3
Σύνολο	57	100,0

Από τα 57 δημοσιεύματα των εκλογών του 1923 στον τοπικό Τύπο της Κοζάνης, τα 20 (35,1%) βρίσκονται στην πρώτη σελίδα της εφημερίδας, τα 32 (56,1%) στην δεύτερη, τα 2 (3,5%) βρίσκονται στην τρίτη, ενώ τα 3 (5,3%) στην τέταρτη σελίδα του εντύπου.

Πίνακας 43. Είδος δημοσιεύματος

	Είδος δημοσιεύματος	Αριθμός δημοσιευμάτων	%
1	Κύριο Άρθρο	16	28,1
1.2	Κ.Α./Ρεπορτάζ	1	
1.2.1	Κ.Α./ Είδηση	3	
1.2.2	Κ.Α./Συνεντεύξεις	0	
1.2.3	Κ.Α./Δήλωση	0	

1.3	Κ.Α./Άρθρα γνώμης	2	
1.3.1	Κ.Α./Ανάλυση-Γνώμη	9	
2	Ρεπορτάζ	22	38,6
2.1	Ειδήσεις	11	
2.2	Παραπολιτικά	7	
2.3	Δήλωση/ ομιλία	3	
2.4.	Έρευνες	1	
3	Άρθρα Γνώμης	19	33,3
3.1	Επιστολές	9	
3.2	Ανάλυση/Γνώμη	9	
3.3	Αφιερώματα	1	
4	Πλ. Καταχωρήσεις	0	
5	Πίνακες	0	
6	Συνθήματα	0	
	Σύνολο	57	100

Από τα 57 δημοσιεύματα στον τοπικό Τύπο της Κοζάνης για την εκλογική αναμέτρηση του 1923 τα 16 (28,1%) ήταν κύρια άρθρα της εφημερίδας, τα 22 (38,6) είχαν την μορφή ρεπορτάζ, ενώ τα 19 (33,3%) ήταν άρθρα γνώμης. Πιο αναλυτικά, από τα 16 κύρια άρθρα που σχετίζονταν με την εκλογική αναμέτρηση του Δεκεμβρίου του 1923, το 1 ήταν ρεπορτάζ, τα 3 είχαν την μορφή ειδήσεων, τα 9 ήταν άρθρα ανάλυσης γνώμης και τα 2 άρθρα γνώμης. Από τα 22 ρεπορτάζ, τα 11 είχαν την μορφή ειδήσεων, τα 7 είχαν παραπολιτικό περιεχόμενο, τα 3 είχαν την μορφή δηλώσεων ή ομιλιών από κάποιο πολιτικό πρόσωπο, ενώ εντοπίστηκε και ένα δημοσίευμα που είχε την μορφή έρευνας. Από τα 17 άρθρα γνώμης τα 9 αφορούσαν άρθρα ανάλυσης γνώμης του συντάκτη της εφημερίδας, τα 9 είχαν την μορφή των επιστολών, ενώ εντοπίστηκε και ένα δημοσίευμα που είχε την μορφή αφιερώματος (συγκεκριμένα στο πρόσωπο του Ελ. Βενιζέλου).

Πίνακας 44. Σημαντικότητα δημοσιευμάτων

Βαθμός σημαντικότητας	Αριθμός Δημοσιευμάτων	%
Υψίστης	10	17,5
Μέτριας	10	17,5
Υποδεέστερης	37	64,9
Σύνολο	57	100,0

Όπως παρατηρούμε στον πίνακα 44, από τα 57 δημοσιεύματα που αφορούσαν τις εκλογές του 1923 τα 10 (17,5%) τοποθετήθηκαν στον ύψιστο βαθμό σημαντικότητας(τα συγκεκριμένα δημοσιεύματα βρίσκονταν στην πρώτη σελίδα και μάλιστα σε κεντρικό σημείο του φύλλου), τα 10 (17,5%) κατατάχθηκαν σε αυτά της μέτριας σημαντικότητας (τα εν λόγω δημοσιεύματα βρίσκονταν στην πρώτη σελίδα αλλά όχι σε κεντρικό σημείο και κατείχαν δευτερεύουσα θέση), ενώ τα υπόλοιπα 37 (64,9%) κατανεμήθηκαν σε αυτά της υποδεέστερης σημαντικότητας (δημοσιεύματα εκτός του πρωτοσέλιδου).

Πίνακας 45. Μέγεθος τίτλου

Μέγεθος	Αριθμός δημοσιευμάτων	%
Μεγάλο	16	28,1
Μεσαίο	20	35,1
Μικρό	19	33,3
Πολύ Μικρό	2	3,5
Σύνολο	57	100,0

Σύμφωνα με τον πίνακα 45, 16 από τα δημοσιεύματα (28,1%) του τοπικού Τύπου για τις εκλογές του 1923 έφεραν τίτλους μεγάλου μεγέθους, τα 20 δημοσιεύματα (35,1%) είχαν τίτλους μεσαίου μεγέθους, τα 19 δημοσιεύματα (33,3%) παρουσιάζουν μικρούς τίτλους, ενώ τα 2 δημοσιεύματα (3,5%) είχαν πολύ μικρούς τίτλους.

Πίνακας 46. Ιδεολογική κατεύθυνση δημοσιευμάτων σε σχέση με την ιδεολογική ταυτότητα της εφημερίδας

Σχέση εφημερίδας	Αριθμός δημοσιευμάτων	%
Σύμφωνη	25	43,9
Αντίθετη	16	28,1
Ουδέτερη	16	28,1
Σύνολο	57	100,0

Σύμφωνα με τον πίνακα 46, παρατηρούμε ότι σε ποσοστό 43,9% (25 από τα 57 συνολικά δημοσιεύματα) η ιδεολογική κατεύθυνση των διαφόρων δημοσιευμάτων της εφημερίδας συμπίπτει με τον ιδεολογικό χώρο του εντύπου. Τα συγκεκριμένα δημοσιεύματα σχετίζονται με τις δραστηριότητες ή ειδήσεις από το Κόμμα των Φιλελευθέρων. Ωστόσο παρατηρούμε μέσα από την μελέτη των δημοσιευμάτων μια αλλαγή στην στάση της εφημερίδας, έπειτα από την διάσπαση των Φιλελευθέρων σε Συντηρητικούς και Δημοκρατικούς, επιπροσθέτως το γεγονός ότι ο διευθυντής της εφημερίδας Μ. Τζώνης πολιτεύτηκε με τους Δημοκρατικούς στον Νομό Κοζάνης καθόρισε και την κριτική που ασκήθηκε από την εφημερίδα στους Συντηρητικούς Φιλελεύθερους. Έτσι λοιπόν διακρίνουμε 16 δημοσιεύματα (28,1%) που το περιεχόμενό τους είναι αντίθετο³⁰¹ με την αρχική ιδεολογική κατεύθυνση της εφημερίδας. Τέλος υπάρχουν και 16 δημοσιεύματα (28,1%) που παρουσιάζουν ουδέτερη ιδεολογική χροιά

Πίνακας 47. Κατεύθυνση τίτλου δημοσιεύματος

Κατεύθυνση	Αριθμός δημοσιευμάτων	%
Αρνητική	14	24,6
Θετική	9	15,8
Ουδέτερη	34	59,6
Σύνολο	57	100,0

Όπως μπορούμε να παρατηρήσουμε στον πίνακα 47, 34 από τα 57 δημοσιεύματα (59,6%) που σχετίζονται με την εκλογική αναμέτρηση του Δεκεμβρίου του 1923

³⁰¹ «Το καθήκον του Κόμματος των Φιλελευθέρων», στο συγκεκριμένο άρθρο υποστηρίζεται η κίνηση του Αλ. Παπαναστασίου και των Δημοκρατικών Φιλελευθέρων και υπογραμμίζει τα βασικά λάθη του Κόμματος των Φιλελευθέρων και του Βενιζέλου, *Εφημερίδα «Ηχώ της Μακεδονίας», φ.607 19.11.1923. σ. 1.*

παρουσιάζουν τίτλους με ουδέτερη ιδεολογική χροιά, χωρίς βέβαια αυτό να σημαίνει ότι το κύριο κείμενο του έχει σχέση με αυτό. Τα δημοσιεύματα αυτά έχουν τίτλους όπως: «Πόσοι εψήφισαν»³⁰², «Το αποτέλεσμα των εκλογών»³⁰³.

Από την άλλη πλευρά 9 δημοσιεύματα (15,8%) εμφανίζει τίτλους με σαφή θετική χροιά. Παραδείγματα αυτής της κατηγορίας αποτελούν οι τίτλοι όπως: «Είναι οικονομικό δόγμα»³⁰⁴, και «Δημοκρατία και Λαός»³⁰⁵.

Τέλος 16 δημοσιεύματα (59,6%) φέρουν τίτλους με αρνητικό πρόσημο. Μερικά εξ' αυτών είναι: «Εντροπή»³⁰⁶ και είχε ως άμεσο αποδέκτη των πρώην βουλευτή Γεώργιο Μπούσιο, και αφορμή αποτέλεσαν κάποιες δηλώσεις του σχετικά με του πρόσφυγες, και «Εις την λαιμητόμον»³⁰⁷ που απευθύνονταν στον Ιωάννη Μεταξά και τους πρωτεργάτες του αντί- κινήματος που επιχείρησαν (Λεοναρδόπουλου – Γαργαλίδη – Ζήρα).

Πίνακας 48. Διάκριση δημοσιεύματος τοπικής και πανελλήνιας θεματολογίας

Διάκριση δημοσιεύματος	Αριθμός Δημοσιευμάτων	%
Τοπικής	34	59,6
Πανελλήνιας	19	33,3
Μικτό	4	7,0
Σύνολο	57	100,0

Σύμφωνα με τον πίνακα 48, παρατηρούμε ότι από το σύνολο των δημοσιευμάτων που σχετίζονται με τις εκλογές του 1923 στον Νομό Κοζάνης μέσα από την εφημερίδα *Ηχώ της Μακεδονίας* το 59,6% αφορούν σε ζητήματα ή πρόσωπα τοπικής εμβέλειας και ενδιαφέροντος και το 33,3% η θεματολογία τους αφορούσε θέματα και πρόσωπα εθνικής εμβέλειας, και τέλος υπήρχε και ένα ποσοστό της τάξεως του 7,0% που συνδύαζε θεματολογία τοπικής και πανελλήνιας εμβέλειας.

³⁰² Εφημερίδα «Ηχώ της Μακεδονίας» φ.612. 30.12.1923,σ.1.

³⁰³ Εφημερίδα «Ηχώ της Μακεδονίας» φ.611. 23.12.1923,σ.2.

³⁰⁴ Εφημερίδα «Ηχώ της Μακεδονίας» φ.605. 15.10.1923,σ.2.

³⁰⁵ Εφημερίδα «Ηχώ της Μακεδονίας» φ.607. 19.11.1923,σ.2.

³⁰⁶ Εφημερίδα «Ηχώ της Μακεδονίας» φ.605. 15.10.1923,σ.1.

³⁰⁷ Εφημερίδα «Ηχώ της Μακεδονίας» φ.606. 28.10.1923,σ.2.

Πίνακας 49. Έμφαση περιεχομένου

Έμφαση	Αριθμός δημοσιευμάτων	%
Πρόσωπο	24	42,1
Πρόσωπο τοπικής εμβέλειας	19	
Πρόσωπο πανελληνίου εμβέλειας	5	
Κόμμα	10	17,5
Μικτό	23	40,4
Σύνολο	57	100,0

Όπως μπορούμε να παρατηρήσουμε στον πίνακα 49, το 42,1% των δημοσιευμάτων του τοπικού Τύπου για τις εκλογές του 1923 αφορούσαν σε πρόσωπα, το 17,5% των δημοσιευμάτων σχετίζονταν με κόμματα ή πολιτικές και το 40,4% αποτελούσε ένας συνδυασμός των δύο παραπάνω κατηγοριών. Τέλος από τα 24 δημοσιεύματα που αφορούσαν πολιτικά πρόσωπα τα 19 σχετίζονταν με πρόσωπα του τοπικού πολιτικού βίου της Κοζάνης και τα 5 δημοσιεύματα το περιεχόμενό τους σχετίζονταν με πολιτικά πρόσωπα πανελληνίου εμβέλειας, όπως πολιτικοί αρχηγοί κομμάτων³⁰⁸.

³⁰⁸ «Πλαστήρας» *Ηχώ της Μακεδονίας* φ. 604. 07.10.1923,σ.1«Βενιζέλος» φ. 612. 30.12.1923,σ.1,και«Μεταξάς»,φ.606. 28.10.1923, σ. 1.

Πίνακας 50. Κατανομή των δημοσιευμάτων κατά θεματική κατηγορία

Θεματικές κατηγορίες	Αριθμός Δημοσιευμάτων	%
1. Δημόσια πολιτική	8	14,0
1.1. Κοινωνική πολιτική	1	
1.1.1 Εκπαίδευση		
1.1.2 Υγεία	1	
1.1.3 Άλλο	1	
1.2. Οικονομία	5	
1.3. Εξωτερική πολιτική		
1.3.1 Α' Παγκόσμιος Πόλεμος		
1.3.2. Μικρασιατικό		
1.3.3 Μακεδονικό		
1.4. Δημόσια διοίκηση		
1.5. Δημόσια έργα		
1.6 Δυναστικό ζήτημα		
2. Πολιτική αντιπαράθεση	15	26,3
2.1 Μεταξύ πολιτικών προσώπων	2	
2.2. Μέσω Τύπου	13	
3. Ιδεολογικές θέσεις	1	1,8
4. Κομματική ειδησεογραφία	21	36,8
4.1. Εσωκομματικά	12	
4.2. Προεκλογική εκστρατεία	1	
4.3. Πληρωμένες καταχωρήσεις	1	
4.4. Πολιτικές απόψεις εντύπου	3	
4.5. Ομιλίες τοπικών και πανελλήνιας εμβέλειας πολιτικών προσώπων	4	
5. Αντικομμουνισμός	0	0
6. Μικροπολιτική	4	7,0
7. Πολιτικές παραινήσεις	4	7,0
8. Πολιτική διαφήμιση	0	0
9. Πολιτειακό ζήτημα	4	7,0
10. Πίνακες	0	0

Ποιοτική ανάλυση θεματικών κατηγοριών

1^η Θεματική κατηγορία: Δημόσια Πολιτική

1.1. Κοινωνική Πολιτική

Σε αυτή την κατηγορία εντάσσονται δημοσιεύματα που σχετίζονται με την ευρύτερη κοινωνική πολιτική του κράτους. Στην συγκεκριμένη κατηγορία ταξινομήθηκε οι διοικητικές περιθάλψη τους, τις ανταλλάξιμες περιουσίες, και την απασχόληση τους. Στην συγκεκριμένη περίοδο εντοπίστηκε μία αναφορά σχετική με τίτλο «*Επίκαιρα*»³⁰⁹ και αφορούσε τον διορισμό προσφύγων στην επαρχία Ανασελίτσης από τον Γενικό Επιθεωρητή Παπαδόπουλο, όπου προκάλεσε μίση στις τάξεις των προσφύγων, λόγω των κριτηρίων προσλήψεις μεταβολές και μετακινήσεις σχετικά με την ελάφρυνση και αποκατάσταση των προσφύγων στην Ελλάδα. Η κοινωνική πολιτική αφορούσε την στέγαση.

1.1.2. Υγεία

Σε αυτή την υποκατηγορία όπου ανήκει στην ευρύτερη κατηγορία της Κοινωνικής πολιτικής, ταξινομήθηκαν δημοσιεύματα που σχετίζονταν με θέματα υγείας και περιθάλψεως και δημοσίων έργων που αφορούσαν την υγεία. Εντοπίστηκε μία αναφορά, όπου ο τίτλος του άρθρου ήταν «*Εγκαίνια Νοσοκομείου*»³¹⁰ συγκεκριμένα το νοσοκομείο συστάθηκε για την περιθάλψη των προσφύγων και όχι μόνο, και είχε σκοπό να αναδείξει τον κοινωνικό χαρακτήρα της Κυβέρνησης.

1.1.3. Άλλο

Σε αυτή την υποκατηγορία δεν προσδιορίστηκε συγκεκριμένη θεματολογία, ωστόσο αφορούσε την Κοινωνική πολιτική, εντάσσονται διάφορες υποκατηγορίες, όπως το προσφυγικό ζήτημα και η αποκατάσταση τους «*Ευχαριστήριο προς Μ. Τζώνη από την επιτροπή προσφύγων Γρεβενών για την βοήθεια του*»³¹¹.

1.2. Οικονομία

Αρκετά δημοσιεύματα εντοπίστηκαν στον τοπικό Τύπο της Κοζάνης με περιεχόμενο θέματα οικονομίας. Συγκεκριμένα το έτος 1923 εμφανίστηκε το

³⁰⁹ Εφημερίδα «*Ηχώ της Μακεδονίας*» φ.605. 15.10.1923,σ.2.

³¹⁰ Εφημερίδα «*Ηχώ της Μακεδονίας*» φ.606. 28.10.1923,σ.2.

³¹¹ Εφημερίδα «*Ηχώ της Μακεδονίας*» φ.603. 23.09.1923,σ.2.

φαινόμενο της συναλλαγματικής κρίσης και η Κυβέρνηση εμφάνιζε σαν την πιο ασφαλή επιλογή την λύση των έντοκων γραμματίων όπου όπως υποστήριζαν τα σχετικά δημοσιεύματα θα απέφεραν οφέλη και στον απλό πολίτη, αλλά και στο κράτος και ταυτόχρονα θα βελτιωνόταν η οικονομία και θα σταθεροποιούνταν η δραχμή προς όφελος του κράτους και των κοινών συμφερόντων. Σχετικά παραδείγματα τέτοιων δημοσιευμάτων έφεραν τίτλους όπως «*Άλλοτε και τώρα*»³¹² και «*Οικονομικό δόγμα*»³¹³.

2^η Θεματική κατηγορία: Πολιτική αντιπαράθεση

2.1. Πολιτική αντιπαράθεση μεταξύ πολιτικών προσώπων

Στην παρούσα θεματική κατηγορία εντάσσονται δημοσιεύματα που σχετίζονταν με δηλώσεις ή επιστολές ή δημόσιες ομιλίες πολιτικών προσώπων που άσκησαν εντονότατη κριτική σε πολιτικούς τους αντιπάλους. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί η ανοιχτή επιστολή που έστειλε ο υποψήφιος βουλευτής με τους Δημοκρατικούς Φιλελεύθερους, Ευάγγελος Διάφας προς τον Νομάρχη Κοζάνης Παλάντζα όπου τον κατηγορεί ευθέως για μεροληψία, για νοθεία της εκλογικής διαδικασίας και διορισμό πληρεξούσιων της αρεσκείας του στον Νομό Κοζάνης, «*Ανοιχτή επιστολή προς Νομάρχη Κοζάνης*»³¹⁴. Επιπροσθέτως εντοπίστηκε και η πολιτική αντιπαράθεση του πρώην βουλευτή Κοζάνης Γεωργίου Μπούσιου με τον Ι. Μεταξά όπου το Λαϊκό Κόμμα ήταν διχασμένο, και όπως αναφέρεται στο δημοσίευμα κατηγορήθηκε ο Μεταξάς ότι «*έχει χωριστικές τάσεις τα οποίες χαρακτηρίζει ως αντεθνικάς*»³¹⁵.

2.2. Πολιτική αντιπαράθεση μέσω του Τύπου

Κατά του Νομάρχη Παλάντζα και των πολιτευτών που συνασπίστηκαν με τον Συνδυασμό των Συντηρητικών Φιλελεύθερων στην εκλογική περιφέρεια του Νομού Κοζάνης θα επιτεθεί η εφημερίδα *Ηχώ της Μακεδονίας* χαρακτηριστικά γράφει «*ότι αυτοί είναι οι άνθρωποι τους οποίους σε εφόρτωσαν λαέ στο σβέρκο σου... και συ ούτε ενέκρινες ούτε τους αναγνωρίζεις*»³¹⁶, ενώ για τον Νομάρχη γράφει πως «*ετέθησαν είς*

³¹² Εφημερίδα «*Ηχώ της Μακεδονίας*» φ.604. 07.10.1923,σ.1.

³¹³ Εφημερίδα «*Ηχώ της Μακεδονίας*» φ.605. 15.10.1923,σ.2.

³¹⁴ Εφημερίδα «*Ηχώ της Μακεδονίας*» φ.611. 23.12.1923,σ.1.

³¹⁵ «*Επίκαιρα*» Εφημερίδα «*Ηχώ της Μακεδονίας*» φ.605. 15.10.1923,σ.2.

³¹⁶ Εφημερίδα «*Ηχώ της Μακεδονίας*» φ.612. 30.12.1923,σ.1.

κίνησην όπως εκβιασθεί ο προσφυγικός κόσμος και ψηφίσει τους ανθρώπους της αρεσκείας του κ. Νομάρχου και Σία»³¹⁷.

3^η Θεματική κατηγορία: Ιδεολογικές θέσεις

Η *Ηχώ της Μακεδονίας* αφού υπαρίθμησε τα σφάλματα που διέπραξε το Κόμμα των Φιλελευθέρων, παρακινεί μέσα από το άρθρο της «*Το καθήκον του κόμματος των Φιλελευθέρων*»³¹⁸ τους πολίτες και υπογραμμίζει ότι δεν έχει κάτι νέο να δώσει το παλαιό κόμμα, και πως μόνη ελπίδα είναι οι νέοι Δημοκρατικοί Φιλελεύθεροι χαρακτηριστικά γράφει «*υπό μια νέαν σημαίαν θα εκπληρωσουν το καθήκον τους, θα ανανεώσουν τους παλιούς αγνούς αγώνας, θα συντελέσουν να εξασφαλίσει ο λαός τας ελευθερίας τους και την ησυχία τους, θα θεμελιώσουν μια λαϊκήν Δημοκρατίαν, θα συντρίψουν τελειωτικά τον προσωπικό κομματισμό*».

4^η Θεματική κατηγορία: Κομματική ειδησεογραφία

4.1. Εσωκομματικά

Οι εσωκομματικές ειδήσεις που μεταφέρονται στον τοπικό Τύπο αφορούν ως επί το πλείστον στις κινήσεις των διαφόρων σχηματισμών για τον καταρτισμό των τοπικών συνδυασμών «*Ο Δημοκρατικός συνδυασμός*»³¹⁹, σε ατομικές δηλώσεις για την συμμετοχή ή όχι σε κομματικούς συνδυασμούς καθώς επίσης και σε σειρά ζητημάτων που σχετίζονται στην εσωκομματική λειτουργία των σχηματισμών, «*Η προσεχής Κυριακή ορίστηκε η ημέρα των προκριματικών εκλογών των Φιλελευθέρων*»³²⁰.

4.2. Προεκλογική εκστρατεία

Στην συγκεκριμένη κατηγορία εντάσσονται δημοσιεύματα που αφορούν σε επισκέψεις πολιτικών προσώπων, σε προεκλογικές περιοδείες κ.α. Μοναδική για τις εκλογές του 1923 πολιτικού στελέχους ή αρχηγού στον τοπικό Τύπο της Κοζάνης

³¹⁷ Εφημερίδα «*Ηχώ της Μακεδονίας*» φ.611. 23.12.1923,σ.2.

³¹⁸ Εφημερίδα «*Ηχώ της Μακεδονίας*» φ.607. 19.11.1923,σ.1.

³¹⁹ Εφημερίδα «*Ηχώ της Μακεδονίας*»φ.607. 19.11.1923,σ.2.

³²⁰ Εφημερίδα «*Ηχώ της Μακεδονίας*» φ605. 15.10.1923,σ.2 και «*Σχετικά με την απόφαση να ακολουθηθεί η Κεντρική αρχή για την ανάδειξη των υποψηφίων στις επαρχίες*» «*Ηχώ της Μακεδονίας*» φ604. 07.10.1923,σ.2.

αποτελέσει η περιοδεία του Ν. Πλαστήρα «θα περιοδεύσει ανά τας επαρχίας ο αρχηγός της Επαναστάσεως»³²¹.

4.3. Πληρωμένες καταχωρήσεις

Στην κατηγορία αυτή εντάσσονται καταχωρήσεις επί πληρωμή όπως συνδυασμοί, ευχαριστήρια πολιτευτών «*Ευχαριστήριο Μ.Τζώνη*»³²² ή εκλεγμένων βουλευτών.

4.4. Πολιτικές απόψεις εντύπου

Στην παρούσα κατηγορία εντάσσονται δημοσιεύματα όπου οι αρθρογράφοι των τοπικών εφημερίδων εκφράζουν μέσα από τα κείμενα του πολιτικές απόψεις που αποτυπώνουν την γενικότερη ιδεολογική θέση του εντύπου. Τα πολιτικά σχόλια αυτά μπορεί να είναι κολακευτικά σχόλια για την πολιτική και το έργο ενός κομματικού σχηματισμού «*Η Φιλελεύθερα δημοκρατική σημαία θα ανυψώσει τα υγιεινά και ανιδιοτελή στοιχεία για να πάρει τον δρόμον της η Ελλάς εὖς οψόμεθα κύριοι εὖς τας κάλπας*»³²³ είτε μπορεί να είναι η εμφανέστατη στήριξη υποψηφίων συγκεκριμένης παράταξης, είτε μπορεί να υμνείται μέσα από ένα ποίημα η μια ιστορία «*Ήταν καρδιά μας μεγαλύτερος ακόμα και από τους ήρωες και του σορέος*»³²⁴.

4.5. Ομιλίες τοπικών ή πανελλήνιας εμβέλειας πολιτικών προσώπων

Στην κατηγορία αυτή εντάσσονται δημοσιεύματα που αφορούσαν επισκέψεις τοπικών πολιτικών προσώπων στην ευρύτερη περιοχή της Κοζάνης σε δηλώσεις που έκαναν στο τοπικό Τύπο σε αυτή την κατηγορία εντάσσονται και κομματικές δηλώσεις από πρόσωπα πανελλήνιας εμβέλειας. Χαρακτηριστικά αποτελούν τα άρθρα με τίτλους «*Η Δημοκρατική κίνηση εν Κοζάνη*»³²⁵ που αναφέρονταν σε ομιλίες που θα πραγματοποιηθούν στο θέατρο Καραδήμου μπροστά σε πολύ κόσμο από τους πολιτευτές, Στ. Παπακωνσταντίνου, και Ευ. Διάφα. Επιπροσθέτως εντάσσονται στην κατηγορία και δηλώσεις προσώπων εθνικής εμβέλειας όπως του Βενιζέλου «*Δηλώσεις κ.Βενιζέλου*»³²⁶.

³²¹ Εφημερίδα «*Ηχώ της Μακεδονίας*»φ.604.07.10.1923, σ.2.

³²² Εφημερίδα «*Ηχώ της Μακεδονίας*»φ.611.23.12.1923,σ.2.

³²³ Εφημερίδα «*Ηχώ της Μακεδονίας*»φ.607.19.11.1923.σ.1.

³²⁴ Εφημερίδα «*Ηχώ της Μακεδονίας*»φ.612. 30.12..1923,σ.2.

³²⁵ Εφημερίδα «*Ηχώ της Μακεδονίας*» φ.609. 03.12.1923,σ.1.

³²⁶ Εφημερίδα «*Ηχώ της Μακεδονίας*» φ.612. 30.12.1923,σ.2.

6^η Θεματική κατηγορία: Μικροπολιτική

Παρατηρούμε αρκετά δημοσιεύματα της Ηχούς όπου ειρωνεύεται τους Συντηρητικούς Φιλελεύθερους και τους πολιτευτές του « *ιδού τινές οι άνθρωποι*» ονοματίζει τις περισσότερες φορές τους υποψήφιους «*δήθεν αρχηγός κ.Τσιμηνακης*»³²⁷ ή χαρακτηριστικό είναι το άρθρο με τίτλο «*Η κωμωδία ετελείωσε χειροκροτήσατε*»³²⁸. Επίσης σε αρκετά δημοσιεύματα επιτίθεται στον Νομάρχη Παλάντζα που τον θεωρεί υπεύθυνο και σύμβολο του παλαιοκομματισμού και πολλές φορές παρουσιάζονται ειρωνικά σχόλια προς αυτόν, «*και ύστερα από όλα αυτά ευρίσκονται άνθρωποι να ισχυρίζονται ότι αυτό το κράτος δεν έχει ανθρώπους για να διοικηθεί*»³²⁹.

7^η Θεματική -Πολιτικές παραινέσεις- κείμενα γενικού ενδιαφέροντος

Στην παρούσα θεματική κατηγορία ταξινομήθηκαν κείμενα πολιτικού ενδιαφέροντος, τα όποια παρέμειναν ουδέτερα δίχως να ταυτίζονται με κάποιον ιδεολογικό χώρο. Κάποια από αυτά είχαν καθαρά ενημερωτικό χαρακτήρα, πληροφορώντας πόσοι ψήφισαν «*Πόσοι ψήφισαν*»³³⁰ η διάφορες ανακοινώσεις σχετικά με την ημέρα διεξαγωγής των εκλογών «*Ημέρα ενέργειας προσεχών εκλογών Εθνοσυνέλευσης ωρίσθη 2^α Δεκεμβρίου*»³³¹, άλλα κείμενα συνήθως κατόπιν των εκλογών μιλούσαν για κατάπαυση των παθών και συνεργασία για το κοινό συμφέρον.

9^η Θεματική κατηγορία – Πολιτειακό ζήτημα

Στην παρούσα θεματική κατηγορία ταξινομήθηκαν δημοσιεύματα σχετικά με ένα από τα σημαντικότερα ζητήματα του μεσοπολέμου μεταξύ βενιζελικών και αντιβενιζελικών. Το έτος 1923 η ιδέα της αλλαγής του καθεστώτος παρουσιάστηκε πιο έντονα από ποτέ καθώς θεωρήθηκε ο θεσμός της βασιλείας καταστρεπτικός για την Ελλάδα από μερίδα βενιζελικών. Έτσι παρατηρούμε στην *Ηχώ* ή οποία είχε ξεκάθαρη θέση κατά του θεσμού της βασιλείας, άρθρα με τίτλους όπως «*Δημοκρατία και Λαός*»³³² όπου τόνιζε το δημοσίευμα τις αξίες της δημοκρατίας και ότι οι εκλογές

³²⁷ Εφημερίδα «*Ηχώ της Μακεδονίας*» φ612. 30.12.1923,σ.1.

³²⁸ Εφημερίδα «*Ηχώ της Μακεδονίας*» φ611. 23.12.1923,σ.1.

³²⁹ Εφημερίδα «*Ηχώ της Μακεδονίας*» φ.613. 06.01.1924,σ.1.

³³⁰ Εφημερίδα,«*Ηχώ της Μακεδονίας*» φ612. 30.12.1923,σ.2.

³³¹ Εφημερίδα, «*Ηχώ της Μακεδονίας*»φ.604. 07.10.1923,σ.4.

³³² Εφημερίδα, «*Ηχώ της Μακεδονίας*» φ.607. 19.11.1923,σ.1.

είναι ο καλύτερος τρόπος για να ασφαλιστεί η Προεδρευόμενη Δημοκρατία, και «Εστία εθνικού μολύσματος και απαίσιος σαπίλας απεδείχθει το παλάτι»³³³, και «Πώς θέλουμεν την Δημοκρατίαν»³³⁴.

³³³ Εφημερίδα, «*Ηχώ της Μακεδονίας*» φ.607. 19.11.1923,σ.2.

³³⁴ Εφημερίδα, «*Ηχώ της Μακεδονίας*» φ.609. 03.12.1923,σ.1.

3.5. Οι κοινοβουλευτικές εκλογές της 7^{ης} Νοεμβρίου 1926

3.5.1. Πανελλήνια και τοπικά αποτελέσματα: ανάλυση και σύγκριση

Ιστορικό – Πολιτικό πλαίσιο

Έπειτα από τις εκλογές του 1923, η κυβερνητική αστάθεια στην Ελλάδα συνεχίζονταν, ωστόσο η Συντακτική Εθνοσυνέλευση που προέκυψε ήταν η δυσμενέστερη για το θεσμό της βασιλείας³³⁵ (αποχή των αντιβενιζελικών) καθώς τέθηκε ζήτημα για το πολιτειακό, και άρχισαν αμέσως οι προεργασίες. Η Συντακτική Εθνοσυνέλευση συνέρχεται στις 2 Ιανουαρίου και στις 4 Ιανουαρίου ο Βενιζέλος σχηματίζει κυβέρνηση, λίγο αργότερα στις 30 Ιανουαρίου θα παραιτηθεί από την προεδρία της κυβέρνησης επικαλούμενος λόγους υγείας και τη θέση του θα πάρει ο Γεώργιος Καφαντάρης³³⁶.

Υπήρχε μια διάσταση απόψεων στις τάξεις των βενιζελικών ως προς την μεθόδευση που θα ακολουθούσαν για την λύση του καθεστωτικού ζητήματος. Η μερίδα των αδιάλλακτων με τον Αλέξανδρο Παπαναστασίου επικεφαλής, υποστήριξε ότι έπρεπε να ανακηρυχθεί η Δημοκρατία με ψήφισμα από την Εθνοσυνέλευση, ενώ οι μετριοπαθείς υπό την σκέπη του Βενιζέλου υποστήριζαν ότι θα έπρεπε να αποφασίσει ο λαός με δημοψήφισμα. Τελικά επικράτησε ο τάση του Παπαναστασίου και αφού παραιτήθηκε η κυβέρνηση του Καφαντάρη ανακηρύσσεται νέος κυβερνητικός σχηματισμός υπό τον Αλέξανδρο Παπαναστασίου στις 24 Μαρτίου, επιπροσθέτως μία μέρα μετά η Δ' Εθνοσυνέλευση κήρυξε την έκπτωση της βασιλικής δυναστείας (των *Γλυξβούργων*) και την ανακήρυξη της Αβασίλευτης Δημοκρατίας.³³⁷

Η κυβέρνηση Παπαναστασίου δεν θα αντέξει και θα ακολουθήσουν άλλες δύο του Θ. Σοφούλη και αυτή του Α. Μιχαλακόπουλου για να έρθει πραξικοπηματικά ο «δημοκρατικός» στρατηγός Θ. Πάγκαλος και με τις ευλογίες αρχικά της Εθνοσυνέλευσης να ανατρέψει την κυβέρνηση και στην συνέχεια να εγκαθιδρύσει δικτατορία στις 25 Ιουνίου του 1925 συνεχίζοντας την βαθιά κρίση και την πολιτική ανωμαλία που είχε περιέλθει το ελληνικό πολιτικό σύστημα.

³³⁵ Χρήστος Χατζηιωσήφ, «Κοινοβούλιο και δικτατορία», σ. 61.

³³⁶ Στο ίδιο, σ. 64.

³³⁷ Ν.Οικονόμου «Εκλογές – Δημοψηφίσματα. σ. 35.

Σε ότι αφορά το εσωτερικό, μία από τις πρώτες κινήσεις του Πάγκαλου ήταν η μεθοδική δίωξη του κομμουνισμού, συγκεκριμένα τον Αύγουστο του 1925 καταδικάστηκε σε φυλακή η ηγεσία του ΚΚΕ καθώς επίσης απαγορεύτηκε η έκδοση του *Ριζοσπάστη* πού αποτελούσε βασικό όργανο του κόμματος. Επιπροσθέτως η κάκιστη οικονομική πολιτική του δικτάτορα με δοσοληψίες με την Εθνική Τράπεζα, διόγκωσαν το πρόβλημα και ήταν επιτακτική η επιβολή αναγκαστικού δανείου με αποτέλεσμα την διχοτόμηση του νομίσματος που οδήγησε σε μείωση κατά 25% της αρχικής του αξίας.³³⁸ Όλα τα παραπάνω σε συνάρτηση με τον νόμο για την άρση της μονιμότητας των δημοσίων υπαλλήλων καθώς και της απογοήτευσης στο στρατό κλιμάκωσαν το αρνητικό κλίμα κατά του Πάγκαλου. Ένα μήνα πριν από την πτώση του, ανέθεσε σχηματισμό κυβέρνησης στον βασιλόφρονα πολιτικό Αθανάσιο Ευταξία.

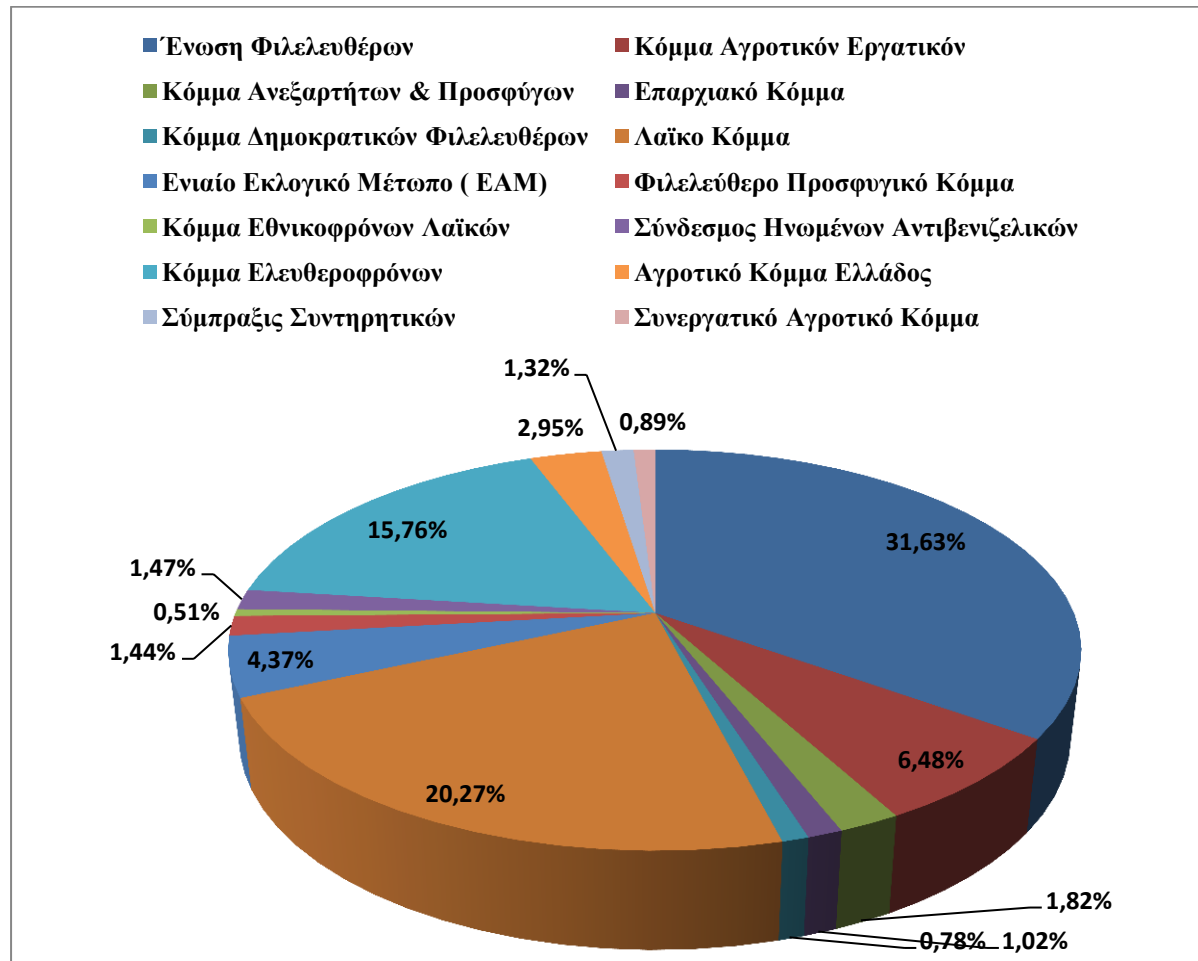
Έπειτα από αυτήν την κίνηση είχε σημάνει η αρχή του τέλους για τον δικτάτορα, με τους εκπροσώπους του βενιζελογενούς χώρου Καφαντάρη, Μιχαλακόπουλο, Παπανδρέου όπου στράφηκαν εναντίον του. Εγκαταλελειμμένος από τους πάντες ανατράπηκε τον Αύγουστο του 1926 με στρατιωτικό πραξικόπημα από τον Γ. Κονδύλη.³³⁹ Αμέσως μετά το κίνημα, επανέφερε τον Κουντουρίωτη στην θέση του Προέδρου της Δημοκρατίας και προκήρυξε την διεξαγωγή εκλογών αρχικά στις 26 Οκτωβρίου, αλλά εν τέλει έλαβαν χώρα στις 7 Νοεμβρίου λόγω διαφωνιών για την συμμετοχή συνεργατών και του ιδίου του Κονδύλη στις επερχόμενες εκλογές.

³³⁸ Χρήστος Χατζηιωσήφ, «Κοινοβούλιο και δικτατορία» σ. 76.

³³⁹ Στο ίδιο, σ. 77.

Τα εκλογικά αποτελέσματα του 1926

Γράφημα 10. Συγκεντρωτικά αποτελέσματα των εκλογών της 7^{ης} Νοεμβρίου 1926

Οι εκλογές της 7^{ης} Νοεμβρίου του 1926, που πραγματοποιήθηκαν μόλις δύο μήνες μετά την πτώση της δικτατορίας του Πάγκαλου, αποτελούν ουσιαστικά την πρώτη πραγματική καταγραφή των εκλογικών δυνάμεων την περίοδο του Μεσοπολέμου.

Κανένα κόμμα δεν κατάφερε να σχηματίσει αυτοδύναμη κυβέρνηση, σημαντικό παράγοντα σε αυτό συνέβαλλε η θέσπιση της απλής αναλογικής που αυτό έδινε την δυνατότητα εκπροσώπησης όλων των πολιτικών τάσεων στη βουλή, όπως χαρακτηριστικά σημειώνει ο Γρηγόριος Δαφνής «Ο ελληνικός λαός διά της ψήφου του απεδείκνυε ότι ήθελε να εξέλθει από το τέλμα του Διχασμού και της πολώσεως και

καλούσε τα αστικά κόμματα να συνεργαστούν».³⁴⁰ Ωστόσο τα αποτελέσματα αυτών των εκλογών θα οδηγήσουν την χώρα σε νέα πολιτική αστάθεια.

Αναλυτικά τα εκλογικά αποτελέσματα έχουν ως εξής, από τους 1.567.378 εγγεγραμμένους πολίτες άσκησαν το εκλογικό τους δικαίωμα οι 962.304, ενώ βρέθηκαν 958.392 έγκυρα ψηφοδέλτια. Συγκεκριμένα στις 40 εκλογικές περιφέρειες της επικράτειας η Ένωση Φιλελευθέρων έλαβε 303.140 ψήφους και ποσοστό 31,63%, το Λαϊκό Κόμμα από την αντιβενιζελική παράταξη έλαβε 194.243 ψήφους και ποσοστό 20,27%, το Κόμμα Ελευθεροφρόνων έλαβε 151.044 ψήφους και ποσοστό 15,76%, το Κόμμα Αγροτικών Εργατικών³⁴¹ έλαβε 62.086 ψήφους και ποσοστό 6,48%, το Ενιαίο Μέτωπο έλαβε 41.982 ψήφους και ποσοστό 4,37%, το Αγροτικό Κόμμα Ελλάδος 28.318 ψήφους και ποσοστό 2,95%. Το Κόμμα Ανεξαρτήτων και Προσφύγων έλαβε 13.798 ψήφους και ποσοστό 1,44%, η Σύμπραξις Συντηρητικών έλαβε 12.661 και το ποσοστό 1,32%, το Επαρχιακό Κόμμα έλαβε 9.728 ψήφους και ποσοστό 1,01% , το Κόμμα Εθνοφρόνων Λαϊκών έλαβε 4.888 ψήφους και ποσοστό 0,51%, το Συνεργατικό Αγροτικό Κόμμα έλαβε 5.530 και ποσοστό 0,89%, η Εβραϊκή Πολιτική Ένωσις έλαβε 5.846 ψήφους και ποσοστό 0,61%, το Κόμμα των Δημοκρατικών Φιλελευθέρων έλαβε 7.475 και ποσοστό 0,78%, ο Σύνδεσμος Ηνωμένων Αντιβενιζελικών έλαβε 14.088 ψήφους και ποσοστό 1,47%. Ωστόσο υπήρχαν και μικρότεροι κομματικοί σχηματισμοί που δεν παρουσιάστηκαν σε όλες τις εκλογικές περιφέρειες όπως ο Σύνδεσμος Μετριοπαθών Δημοκρατικών που έλαβε 5.463 ψήφους και ποσοστό 0,57%, ο Σύνδεσμος Ανεξάρτητων Αντιβενιζελικών που έλαβε 5.367 ψήφους και ποσοστό 0,36%, ο Αγροτικό Προσφυγικός Σύνδεσμος που έλαβε 5.079 ψήφους όσους ακριβώς και ο Σύνδεσμος Μακεδονική Ο.Μ.Α.Σ. και ποσοστό 0,53%, ο Σύνδεσμος Λαϊκοελευθεροφρόνων που έλαβε 3.450 ψήφους και ποσοστό 0,36%, ο Σύνδεσμος Ανεξαρτήτων Βενιζελοδημοκρατικών που έλαβε 5.942 ψήφους και ποσοστό 0,62% και τέλος ο Σύνδεσμος Ανεξαρτήτων Φιλελευθέρων που έλαβε 5.846 ψήφους και ποσοστό 0,61%.

Με έναν πιο λεπτομερή σχολιασμό, θα παρατηρήσουμε ότι η Ένωση Φιλελευθέρων θα συγκεντρώσει τα υψηλότερα ποσοστά της στους νομούς Καβάλας (60,58%), Πειραιά (55,75%) Ηρακλείου (55,01%), Ρεθύμνου (52,60%) , καθώς επίσης και στην εκλογική περιφέρεια του τέως Δήμου Αθηνών που θα λάβει 37.366 και ποσοστό (

³⁴⁰ Γ. Δάφνης, Τα ελληνικά πολιτικά κόμματα 1821 – 1961, Γαλαξίας, Αθήνα, 1961.

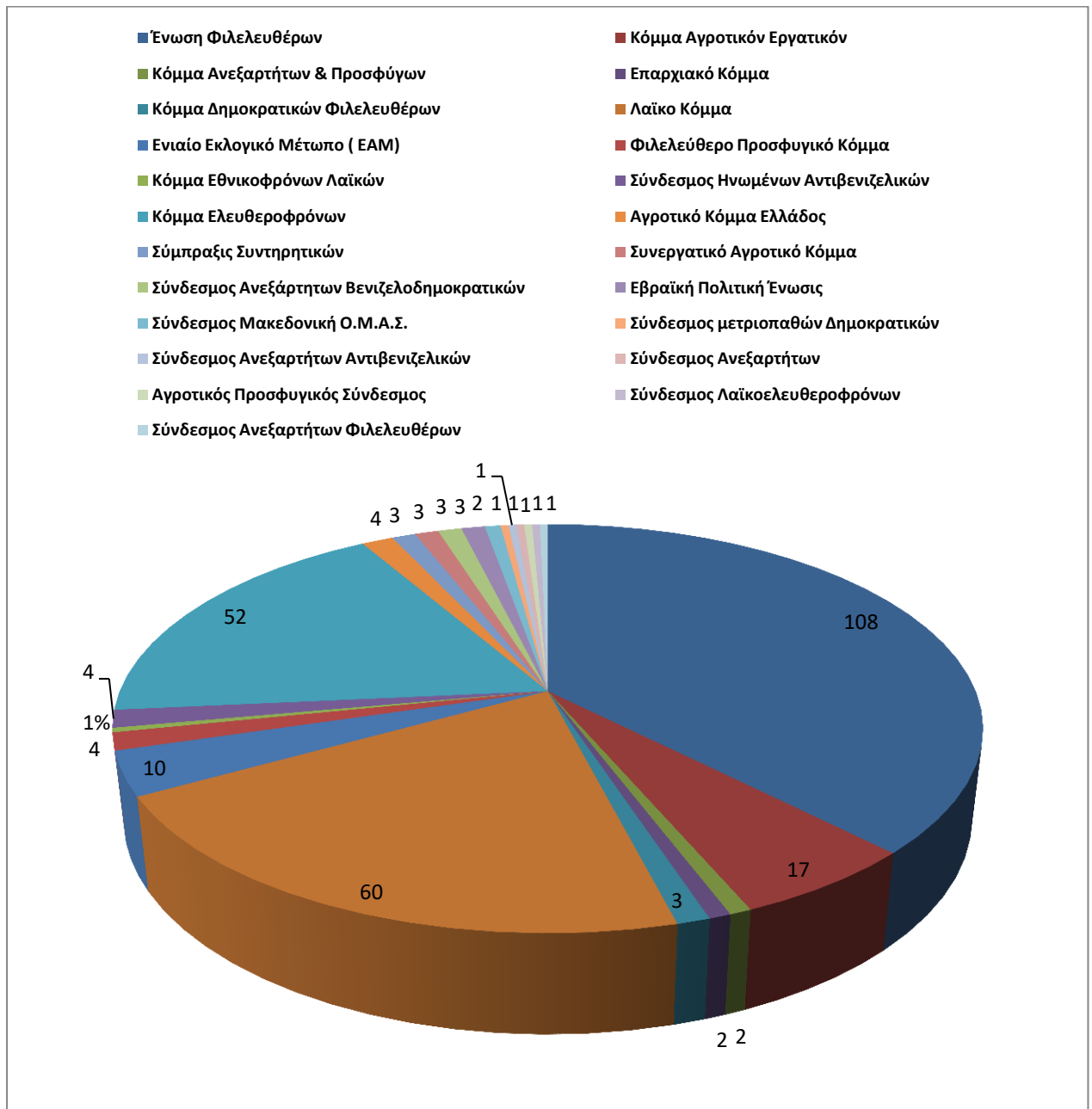
³⁴¹ Από τις εκλογές του 1926 και εξής, ο επίσημος τίτλος της Δημοκρατικής Ένωσης ήταν «Κόμμα Αγροτικών Εργατικών».

47,33%). Απο την άλλη πλευρά τα χαμηλότερα ποσοστά της θα λάβει η Ένωσις Φιλελευθέρων στις εκλογικές περιφέρειες Αρκαδίας με 3.717 ψήφους και ποσοστό(12,78%), Κέρκυρας (14,06%), Χίου (15,65%) Λακωνίας (17,18%), Τρικάλων (17,43%), Μεσσηνίας (17,56%) και Φθιώτιδα και Φωκίδας (20,58%). Το Λαϊκό Κόμμα θα συγκεντρώσει ποσοστά κατά πολύ υψηλότερα σε σχέση με τον εθνικό μέσο όρο του (20,27) στις εκλογικές περιφέρειες Κέρκυρας όπου θα λάβει 10.351 ψήφους και ποσοστό (59,73%), Κυκλάδων με 11.908 ψήφους και ποσοστό (47,59%) και Αργολίδας και Κορινθίας (43,68%). Αντίθετα τα χαμηλότερα ποσοστά του θα παρουσιάσει στις εκλογικές περιφέρειες της Δράμας όπου θα λάβει μόλις 101 ψήφους και ποσοστό 0,63%, Λασιθίου (1,73%), Φλώρινας με 610 ψήφους και ποσοστό 3,66% καθώς επίσης και Θεσσαλονίκης (4,52%). Το Κόμμα των Ελευθεροφρόνων του Ιωάννη Μεταξά επί του συνόλου της επικρατείας συγκέντρωσε το 15,76% των ψήφων και μπορεί να θεωρηθεί από τους βασικούς πρωταγωνιστές των εκλογών, τα υψηλότερα ποσοστά του κατέλαβε όπως ήταν αναμενόμενο στο τόπο καταγωγής του ιδρυτή και αρχηγού του, στην Κεφαλονιά όπου έλαβε 7.388 ψήφους και ποσοστό 56,66% και στις εκλογικές περιφέρειες Ζακύνθου (56,58%), Σάμου (47,33%) και Πρέβεζας και Άρτας (40,76%). Αντιθέτως τα χαμηλότερα ποσοστά του κατέγραψε στις περιφέρειες της Καβάλας όπου έλαβε μόλις 493 ψήφους και ποσοστό 2,86%, Έβρου (4,75%), Πειραιά (4,86%) και Ιωάννινα (5,38%). Το Κόμμα Αγροτικών Εργατικών (πρώην Δημοκρατική Ένωση) απέσπασε το 6,48% επί του συνόλου και τα υψηλότερα ποσοστά του ήταν στις εκλογικές περιφέρειες Ροδόπης όπου έλαβε 10.132 ψήφους και ποσοστό 35,19%, Έβρου (19,88%), Δράμας (18,50%) και Αρκαδίας (18,30%). Το Ενιαίο Εκλογικό Μέτωπο Εργατών, Αγροτών και Προσφύγων με συγκεντρωτικό ποσοστό της τάξεως 4,37% το καθιστούσε το πέμπτο μεγαλύτερο κόμμα στο ελληνικό κοινοβούλιο του 1926, τα υψηλότερα ποσοστά του τα συγκέντρωσε στις εκλογικές περιφέρειες Έβρου όπου κατέλαβε 3.369 ψήφους και ποσοστό 16,01% , Καβάλας (14,90%), Λάρισας (14,86%) και Ροδόπης (13,50%). Το Αγροτικό Κόμμα Ελλάδος που στο σύνολο της επικράτειας απέσπασε το 2,95%, τα ποσοστά του ήταν ιδιαίτερα αυξημένα σε σχέση με τον εθνικό μέσο όρο του στις εκλογικές περιφέρειες Πρέβεζας και Άρτας όπου θα λάβει 3.902 ψήφους και ποσοστό 19,30%, Ιωαννίνων (11,59%) καθώς επίσης Εύβοιας (10,93%). Επιπροσθέτως μεγάλες εκπλήξεις αποτέλεσαν τα ποσοστά του Κόμματος των Ανεξαρτήτων και Προσφύγων στα Χανιά όπου έλαβαν 7.439 ψήφους και ποσοστό 41,02%, του Επαρχιακού Κόμματος στο Λασιθί όπου έλαβε 4.403 ψήφους και ποσοστό 34,48%,

του Φιλελεύθερου Προσφυγικού Κόμματος στη Σάμο που έλαβε 6.122 ψήφους και ποσοστό 49,50%, του συνδυασμού ανεξάρτητων (βενιζελικών- δημοκρατικοί) στη Χίο που έλαβε 5.930 ψήφους και ποσοστό 64,08%, καθώς επίσης και η Συμπραξής Συντηρητικών στην Αρκαδία που έλαβε 4.717 ψήφους και ποσοστό 16,23%.³⁴²

³⁴² Ελληνική Στατιστική Αρχή, Ψηφιακή Βιβλιοθήκη (ΕΛΣΤΑΤ), *Στατιστική των βουλευτικών εκλογών της 7ης Νοεμβρίου 1926*
http://dlib.statistics.gr/portal/page/portal/ESYE/showdetails?p_id=14308593&p_derive=book&p_topic=14308576

Γράφημα 11. Κατανομή των κοινοβουλευτικών εδρών

Αναλυτικά η κατανομή των βουλευτικών εδρών μετά την εκλογική αναμέτρηση έχει ως εξής: Η Ένωση Φιλελευθέρων συγκέντρωσε 108 έδρες, το Λαϊκό Κόμμα 60, το Κόμμα Ελευθεροφρόνων 52, το Κόμμα Αγροτικών Εργατικών 17, το Ενιαίο Εκλογικό Μέτωπο 10, το Αγροτικό Κόμμα 4, καθώς επίσης και το Φιλελεύθερο Προσφυγικό Κόμμα και ο Σύνδεσμος Ηνωμένων Αντιβενιζελικών από 4 έδρες το κάθε κόμμα. Από 3 έδρες έλαβαν το Συνεργατικό Αγροτικό Κόμμα, η Σύμπραξις Συντηρητικών, ο Σύνδεσμος Ανεξαρτήτων Βενιζελοδημοκρατικών και το Κόμμα Δημοκρατικών

Φιλελευθέρων. Από δύο έδρες απέσπασαν το Επαρχιακό Κόμμα, η Εβραϊκή Πολιτική Ένωση, το Κόμμα Ανεξαρτήτων και Προσφύγων καθώς επίσης και ο Σύνδεσμος Μακεδονική Ο.Μ.Α.Σ. Τέλος από έναν αντιπρόσωπο εξέλεξαν ο Σύνδεσμος μετριοπαθών Δημοκρατικών, ο Σύνδεσμος Ανεξαρτήτων, ο Αγροτικός Προσφυγικός Σύνδεσμος, ο Σύνδεσμος Ανεξαρτήτων Αντιβενιζελικών, ο Σύνδεσμος Λαϊκοελευθεροφρόνων, ο Σύνδεσμος Ανεξαρτήτων Φιλελευθέρων, και το Κόμμα Εθνικοφρόνων Λαϊκών.

Συμπερασματικά τα αποτελέσματα των εκλογών πιο απλοποιημένα, τα βενιζελογενή κόμματα (διάφορες συνιστώσες) έλαβαν 143 έδρες σε σύνολο 286 και το ποσοστό του 46,8%, ενώ τα αντιβενιζελικά κόμματα (διάφορες συνιστώσες) έλαβαν 127 έδρες και το ποσοστό του 41,6%. Συνεπώς κανένα κόμμα δεν κατάφερε να συγκεντρώσει πλειοψηφία ικανή να κυβερνήσει μόνο του, έτσι λοιπόν για να υπάρξει βιώσιμη κυβέρνηση βενιζελικοί και αντιβενιζελικοί ήρθαν μετά από πολύ καιρό σε συνεννοήσεις και σχημάτισαν έπειτα από πολυήμερες διαπραγματεύσεις στις 26 Δεκεμβρίου του 1926 την «οικουμενική» κυβέρνηση δηλαδή μια κυβέρνηση ευρυτάτης συνεργασίας (Ένωση Φιλελευθέρων, Λαϊκό Κόμμα, Κόμμα Ελευθεροφρόνων, Κόμμα Αγροτικών Εργατικών) με πρόεδρο τον εξωκοινοβουλευτικό Αλέξανδρο Ζαΐμη³⁴³. Να σημειωθεί ότι δεν συμμετείχαν όλα τα κόμματα που συμμετείχαν στην βουλή για παράδειγμα το ΚΚΕ με 4,37 είχε εκλέξει 10 βουλευτές.

Οι εκλογές στην Κοζάνη

Κατά τις εκλογές της 7^{ης} Νοεμβρίου στην εκλογική περιφέρεια Κοζάνης υπάγονταν και η επαρχία των Γρεβενών με τον συνολικό πληθυσμό της εκλογικής περιφέρειας να ανέρχεται σε 188.637 κατοίκους. Ωστόσο οι εγγεγραμμένοι στους εκλογικούς καταλόγους δεν ξεπερνούσαν τους 76.215, από τους οποίους στα 73 εκλογικά τμήματα της περιφέρειας άσκησαν το εκλογικό τους δικαίωμα οι 24.618 και βρέθηκαν 24.487 έγκυρα ψηφοδέλτια. Επιπροσθέτως το εκλογικό μέτρο για την εκλογική περιφέρεια του Νομού Κοζάνη είχε οριστεί για τις συγκεκριμένες εκλογές στους 2.448 ψήφους, ενώ στην εκλογική περιφέρεια αντιστοιχούσαν 9 κοινοβουλευτικές έδρες.

³⁴³ Χρήστος Χατζηιωσήφ, «Κοινοβούλιο και δικτατορία» σ. 77.

Γράφημα 12. Εκλογικά αποτελέσματα στην εκλογική περιφέρεια Κοζάνης.

Στην εκλογική αναμέτρηση της 7^{ης} Νοεμβρίου του 1926 στην εκλογική περιφέρεια του Νομού Κοζάνης συνδυασμούς κατήρτισαν η Ένωσις Φιλελευθέρων, το Κόμμα των Ελευθεροφρόνων, το Κόμμα Αγροτικών Εργατικών (πρώην Δημοκρατική Ένωσις), ενώ θα υπάρξουν και συνδυασμοί ανεξαρτήτων όπως ο Αγροτικός προσφυγικός συνδυασμός καθώς επίσης και η Μακεδονική Ο.Μ.Α.Σ., τέλος θα υπάρξουν και κάποιοι μεμονωμένοι υποψήφιοι. Να σημειωθεί ότι το Λαϊκό Κόμμα δεν θα παρουσιάσει κανέναν υποψήφιο σε αυτές τις εκλογές στην Κοζάνη. Συνεπώς από τα 24.487 η Ένωσις Φιλελευθέρων θα συγκεντρώσει 9.487 ψήφους και ποσοστό 38,74%, ο Συνδυασμός της Μακεδονική Ο.Μ.Α.Σ. θα λάβει 5.017 ψήφους και ποσοστό 20,49%, ο Αγροτικός προσφυγικός συνδυασμός θα συγκεντρώσει 4.699 ψήφους και ποσοστό 19,19%, το Κόμμα Ελευθεροφρόνων θα συγκεντρώσει 2.853 ψήφους και ποσοστό 11,65%, ενώ το Κόμμα Αγροτικών Εργατικών θα συγκεντρώσει 1.689 ψήφους και ποσοστό 6,90%. Όπως αναφέρθηκε υπήρχαν και κάποιοι μεμονωμένοι υποψήφιοι όπως ο Λεονταρής Φωτόπουλος με 486 ψήφους, ο Ευστάθιος Χριστοδούλου με 215 ψήφους και ο Αλέξανδρος Δαϊνάς με 44 μόλις ψήφους.

Πιο αναλυτικά για την Ένωση Φιλελευθέρων 4.584 ψήφους προτίμησης έλαβε ο Νικόλαος Κουπαρούσος, ο οποίος εκλέχτηκε βουλευτής, και ακολούθησαν ο Γεώργιος Κακουλίδης με 3.861 ψήφους, ο οποίος επίσης εκλέχτηκε βουλευτής, στην

συνέχεια τρίτος ήρθε σε ψήφους ο Ηλίας Παπαδόπουλος αφού έλαβε 3.230 ψήφους και εκλέχτηκε και αυτός βουλευτής, ακολούθησε ο Πέτρος Ζωγράφος με 1.812 ψήφους, ο Χαρίσιος Λάμπρος με 1.589 ψήφους, ο Τάκης Καλαντζόπουλος με 1.063 ψήφους, ακολούθησε ο Παναγιώτης Χατζηπαναγιώτου με 919 ψήφους και τελευταίος σε ψήφους ήταν ο Χαρίλαος Μενεξόπουλος με 896 ψήφους. Συνεπώς η Ένωση Φιλελευθέρων εξέλεξε 3 βουλευτές.

Από τον Συνδυασμό Μακεδονική Ο.Μ.Α.Σ. πρώτος σε ψήφους προτίμησης ήρθε ο Γεώργιος Μπούσιος με 4.621 (γεγονός που τον κατέταξε πρώτο από όλους του υποψήφιους όλων των κομματικών σχηματισμών στην περιφέρεια Κοζάνης) και εκλέχτηκε βουλευτής, ακολούθησαν οι Αριστείδης Ζάχος με 1.573 ψήφους, ο οποίος επίσης εκλέχτηκε , ο Ιωάννης Λιάκος που έλαβε 1.489 ψήφους, ο Γεώργιος Βρέλλας που έλαβε 1.059 ψήφους, ακολούθησε ο Χαρίσιος Γκοβεδάρος με 597 ψήφους, ο Γεώργιος Καριτζιάς με 403 ψήφους και τελευταίος ο Θωμάς Γκορτσούλης με 69 ψήφους. Κατά συνέπεια ο Συνδυασμός Μακεδονική Ο.Μ.Α.Σ. εξέλεξε δύο βουλευτές.

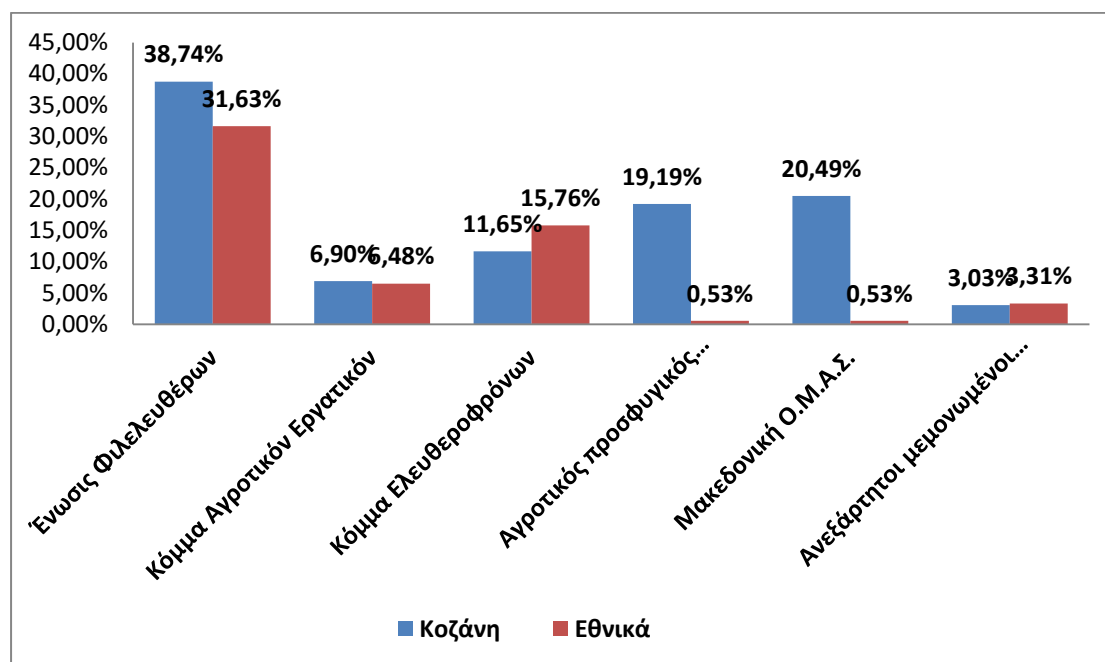
Για τον Αγροτικό προσφυγικό συνδυασμό πρώτος σε ψήφους προτίμησης ήρθε Λάζαρος Ανδρεάδης με 2.268 ψήφους και εξελέγει βουλευτής, ακολούθησαν οι Κοσμάς Προκοπίδης με 2.196 ψήφους, ο Χαρίτων Πολατόγλου με 1.503 ψήφους, ο Δημήτριος Χατζηγιαχτσιδής με 845 ψήφους, ο Κωνσταντίνος Ταλιαδούρος με 734 ψήφους και τέλος ο Σάββας Μαυρόπουλος με 651 ψήφους. Συνεπώς κατέκτησε μία έδρα ο Αγροτικός προσφυγικός συνδυασμός.

Από το Κόμμα των Ελευθεροφρόνων εκλέχτηκε βουλευτής ο Γεώργιος Βαρβούτης που έλαβε 2.547 ψήφους, ακολούθησαν οι Φώτιος Τσικρικής με 1.007 ψήφους, ο Λάζαρος Ασβεστάς με 439 ψήφους, ο Δημήτριος Παπαναγιώτης με 365 ψήφους, ο Δημοσθένης Δόκος με 282 ψήφους, ο Γεώργιος Σακελλαρίδης με 234 ψήφους, ο Παντελής Μελανοφρύδης με 228 ψήφους και τέλος ο Κωνσταντίνος Παπακωνσταντίνου με 114 ψήφους. Επομένως 1 έδρα απέσπασε και το Κόμμα των Ελευθεροφρόνων.

Το Κόμμα Αγροτικών Εργατικών δεν εξέλεξε βουλευτή, ωστόσο 657 ψήφους έλαβε ο Κωνσταντίνος Πανταζόπουλος και ακολούθησαν οι Νικόλαος Χατζηδάκης με 485 ψήφους, ο Νικόλαος Ζαμκινός 453 ψήφους, ο Στέφανος Μιχ. Παπακωνσταντίνου 312 ψήφους, ο Δημήτριος Γάγαλος 161 ψήφους, ο Παρασκευάς Πατσιλιάς 125 ψήφους, ο Βασίλειος Γκίμπας 81 ψήφους, και τελευταίος ο Λεωνίδας Χαμαλέλης με 53 ψήφους.

Συμπερασματικά η εκλογική περιφέρεια της Κοζάνης εξέλεξε 7 βουλευτές αντί 9 που αρχικά τόσο είχε οριστεί ο αριθμός των βουλευτικών εδρών βάση του πληθυσμού της.³⁴⁴ Ωστόσο λόγω της β' και γ' κατανομής των εδρών, η Κοζάνη άνηκε στη εκλογική περιφέρεια εφετείου Λαρίσης και βάση του εκλογικού συστήματος της απλής αναλογικής οι έδρες μοιράστηκαν στην εκλογική περιφέρεια Λαρίσης και Τρικάλων αντίστοιχα.³⁴⁵

Γράφημα 13. Σύγκριση εθνικών και τοπικών αποτελεσμάτων

Συγκρίνοντας την εκλογική δύναμη των κυριότερων κομματικών σχηματισμών σε εθνικό και τοπικό επίπεδο θα παρατηρήσουμε ότι στην εκλογική περιφέρεια του Νομού Κοζάνης αυξημένα ποσοστά θα παρουσιάσουν η Ένωση Φιλελευθέρων, το

³⁴⁴ Σύμφωνα με το Άρθρο 11 του Διατάγματος της 16ης Σεπτεμβρίου 1926 περί εκτελέσεως διατάξεων του νόμου 3363 « περί εκλογής βουλευτών» (Εφ. Κυβ. Τ. Α' φ. 327), του οποίου το κείμενο βλ. Εισαγωγή «Στατιστική των βουλευτικών εκλογών 7^{ης} Νοεμβρίου 1926» οι τέσσερις έδρες που αφορούσαν την εκλογική περιφέρεια Λαρίσης (Τρίκαλα , Κοζάνη) κατανεμήθηκαν ως εξής: Η μία έδρα του κόμματος των Ελευθεροφρόνων δόθηκε στον Αδαμάντιο Έξαρχον υποψήφιος του νομού Τρικάλων, η μία έδρα του κόμματος της Ενώσεως Φιλελευθέρων δόθηκε στον Σωτήριο Χατζηγάκη υποψήφιος του νομού Τρικάλων, η μία έδρα του κόμματος Ένιαίο Εκλογικό μέτωπο εργατών αγροτών και προσφύγων δόθηκε στον Κωνσταντίνο Θέου υποψήφιος Λαρίσης και η μία έδρα του κόμματος Δημοκρατική Ένωση (Κόμμα Αγροτικών Εργατικών) δόθηκε στον Ανδρέα Κορακα υποψήφιος του νομού Λαρίσης. Ελληνική Στατιστική Αρχή, Ψηφιακή Βιβλιοθήκη (ΕΛΣΤΑΤ), Στατιστική των βουλευτικών εκλογών της 7ης Νοεμβρίου 1926, σ. 99.

³⁴⁵ Άρθρον 99

«Αί κατά την πρώτην κατανομήν μή χρησιμοποιηθείσαν ψήφων υπέρ συνδυασμού κομμάτων, αποτελούν υπόλοιπον δυνάμεων για να χρησιμοποιηθούν κατά την δεύτερη ή τρίτη κατανομή κατά της διατάξεως των άρθρων 94 και 98».

Κόμμα Αγροτικών Εργατικών, ο Αγροτικός προσφυγικός συνδυασμός καθώς επίσης και η Μακεδονική Ο.Μ.Α.Σ. σε αντίθεση με το Κόμμα των Ελευθεροφρόνων που θα συγκεντρώσει στην Κοζάνη ποσοστά αρκετά χαμηλότερα από το σύνολο της επικράτειας. Επιπροσθέτως στην πλειονότητα των μεγάλων κομματικών σχηματισμών των Φιλελευθέρων, Ελευθεροφρόνων, ακολούθησαν σε μεγάλο ποσοστό τις προτιμήσεις του συνόλου της χώρας. Η Κοζάνη αποτέλεσε χώρος εγκατάστασης πολλών προσφύγων κατά συνέπεια η ψήφος τους ήταν καθαρά βενιζελική. Ιδιαίτερη εντύπωση προκαλεί η απουσία του Λαϊκού κόμματος όπου στις εκλογικές αναμετρήσεις του 1915 και 1920 υπήρξε ο αδιαφιλονίκητος πρωταγωνιστής στην περιοχή της Κοζάνης. Το γεγονός αυτό δικαιολογείται έως κάποιου σημείου για τον λόγο ότι η κυριότερη δεξαμενή ψήφων των Λαϊκών αποτελούσε η ψήφος των μουσουλμάνων της περιοχής, οι οποίοι έπειτα από την υποχρεωτική ανταλλαγή των πληθυσμών εγκατέλειψαν την χώρα.

Πιο αναλυτικά, η παρουσία του Νικόλαου Κουπαρούσου συνετέλεσε σε μία άνετη επικράτηση της Ένωσης Φιλελευθέρων με ποσοστό 38,74% αρκετά μεγαλύτερο έναντι του 31,63% που απέσπασε πανελληνίως. Παρομοίως η παρουσία του Γεωργίου Μπούσιου στο ψηφοδέλτιο Μακεδονική Ο.Μ.Α.Σ προσέδωσε ιδιαίτερο κύρος στον συνδυασμό και απέσπασε τους περισσότερους ψήφους σε προτίμηση σε ολόκληρη την περιφέρεια Κοζάνης, καταστρώντας τον συνδυασμό του δεύτερη δύναμη με ποσοστό 20,49%, έναντι του ασυγκρίτως μικρότερου 0,53% σε εθνικό επίπεδο. Ο Αγροτικός συνδυασμός είναι επίσης μια περίπτωση που αποτέλεσε έκπληξη, καθώς με 19,19% αποτέλεσε την τρίτη δύναμη στην περιφέρεια, έναντι του ελαχίστου 0,53% που απέσπασε σε πανελλήνιο επίπεδο. Το Κόμμα των Ελευθεροφρόνων η εκλογική δύναμη τους μειώθηκε αισθητά, δηλαδή από το 15,76% που είχε σε εθνικό επίπεδο είχε απώλειες της τάξεως 4,11% δηλαδή συγκέντρωσε 11,65% στην περιφέρεια Κοζάνης, ωστόσο να σημειωθεί ότι θα ήταν πολύ μεγαλύτερη η διαφορά εάν δεν συμμετείχε στο ψηφοδέλτιο τους ο Γεώργιος Βαρβούτης.

Πίνακας 51 . Η σταυροδοσία στα εκλογικά τμήματα του Νομού Κοζάνης³⁴⁶

Επαρχία Κοζάνης

Εκλογικά τμήματα	Ένωση Φιλελευθέρων	Δημοκρατική Ένωση	Αγροτικός προσφυγικός συνδυασμός	Κόμμα Ελευθεροφρόνων	Μακεδονική Ομάδα
Κοζάνης 1 ^{ον}	200	8	3	45	193
Κοζάνης 2 ^{ον}	180	6	3	29	126
Κοζάνης 3 ^{ον}	187	3	3	33	119
Κοζάνης 4 ^{ον}	191	7	2	19	130
Κοζάνης 5 ^{ον}	364	1	61	21	124
Καλαιζιλαρ ³⁴⁷	216	3	91	7	6
Ντορταλή ³⁴⁸	233	-	250	-	-
Σοφουλάρ ³⁴⁹	157	-	136	3	1
Χαντόβον ³⁵⁰	21	1	125	2	3
Σαϊντάρ ³⁵¹	282	8	291	4	4
Κότζα Μαιλή ³⁵²	229	-	127	1	4
Κάλλιανης ³⁵³	149	2	-	44	130
Άνω Βανίτσης ³⁵⁴	265	84	4	40	17
Κετσιλέρ ³⁵⁵	320	1	255	-	-
Σερβίων	224	-	126	9	87
Γούλες	128	14	72	2	6
Μόκρου	59	22	-	4	112
Τρανοβάλτου	105	97	-	4	86

³⁴⁶ Οι πίνακες σταυροδοσίας για τα εκλογικά τμήματα ολόκληρης της εκλογικής περιφέρειας του Νομού Κοζάνης παρατίθεται ακριβώς όπως εντοπίστηκαν στην Εφημερίδα *Ηχώ της Μακεδονίας* φ.735. 21.11.1926, σ. 2.

³⁴⁷ Δρέπανο.

³⁴⁸ Τετράλοφος.

³⁴⁹ Καπνοχώρι.

³⁵⁰ Πολύμυλος.

³⁵¹ Ξηρολίμνη.

³⁵² Βατερό.

³⁵³ Αιανή.

³⁵⁴ Άνω Κώμη.

³⁵⁵ Βαθύλακος.

Καστανιάς	101	28	-	4	61
Βελβενδού 1^{ov}	363	3	-	9	48
Βελβενδού 2^{ov}	217	15	75	1	53
Καταφυγίου	28	7	1	9	87

Επαρχία Σιατίστης (Ανασελίτσης)

Σιατίστης 1^{ov}	61	8	9	39	57
Σιατίστης 2^{ov}	82	9	-	50	16
Σιατίστης 3^{ov}	120	9	17	83	81
Κοντσικού³⁵⁶	48	15	-	34	48
Σιλίσης³⁵⁷	160	14	-	99	62
Αϊλιάς³⁵⁸	79	152	-	94	14
Λειψίστης³⁵⁹	156	51	175	164	36
Τσοτυλίου	23	87	169	52	23
Κριμινίου	14	41	-	84	13
Σαρμπάδων³⁶⁰	49	25	194	80	25
Σκαλοχωρίου³⁶¹	19	46	-	51	4

³⁵⁶ Γαλατινής.

³⁵⁷ Εράτυρα.

³⁵⁸ Άγιος Ηλίας.

³⁵⁹ Νεαπόλεως.

³⁶⁰ Βελανιδιάς.

³⁶¹ Τσουκαλοχώρι.

Επαρχία Εορδαΐας (Καϊλαρίων)

Καϊλαρίων 1^ο	384	13	198	24	24
Καϊλαρίων 2^ο	370	-	261	35	4
Καλιζιλάρ³⁶²	404	-	32	12	1
Κατρανίση³⁶³	140	6	143	58	2
Κάτω Γραμματικόβου³⁶⁴	10	14	131	58	-
Ουτσάνων³⁶⁵	185	-	223	10	-
Τρεπίστας³⁶⁶	305	-	53	45	35
Φραγκοσίον³⁶⁷	74	-	4	55	42
Τζούμα³⁶⁸	249	9	51	9	-
Χαϊδαρλή³⁶⁹	213	2	103	-	-
Εμπορίου	36	1	55	188	13
Κομάνου	35	1	88	113	68
Χασάν- κιοι³⁷⁰	17	7	210	48	69
Δόβρης³⁷¹	66	4	130	79	4
Καραγαΐξ³⁷²	183	2	141	2	6
Παλαιοχωρίου³⁷³	83	1	33	71	26
Γαλάτειας	183	0	8	89	3
Βλάτση³⁷⁴	49	30	-	177	2

³⁶² Φιλώτας.

³⁶³ Πύργοι.

³⁶⁴ Κάτω Γραμματικό.

³⁶⁵ Κομνηνά.

³⁶⁶ Άγιος Χριστόφορος.

³⁶⁷ Ερμακιάς.

³⁶⁸ Χαραυγή.

³⁶⁹ Κλείτος.

³⁷⁰ Ασβεστόπετρα.

³⁷¹ Αναρράχη.

³⁷² Μαυροδένδρι.

³⁷³ Φούφας.

³⁷⁴ Βλάστης.

Επαρχία Γρεβενών³⁷⁵

Γρεβενών	71	76	120	2	305
Σαμαρίνας	206	5	2	6	48
Τίστας ³⁷⁶	131	21	3	23	212
Κρασιάς	111	10	15	18	202
Πικριβνίτσας ³⁷⁷	41	18	80	10	271
Τσουρχλίου ³⁷⁸	88	47	18	16	106
Κριφτσιού ³⁷⁹	124	139	62	2	24
Σαρακίνας	66	52	71	1	226
Κοπρίβας ³⁸⁰	9	36	30	-	99
Ραντοσίνιστας ³⁸¹	92	15	26	27	171
Δημηνίτσας ³⁸²	75	77	-	-	104
Λούντσι ³⁸³	83	6	-	30	84
Γκριντάδων ³⁸⁴	60	28	23	33	159
Σουμπίνου ³⁸⁵	30	510	76	4	200
Ζουπανίου 1 ^{ov386}	59	26	-	10	109
Ζουπανίου 2 ^{ov}	-	34	-	17	49
Κωνσταντσίκου ³⁸⁷	26	99	79	64	29
Βεδελουστίου ³⁸⁸	11	141	39	21	13
Νεστιμίου	5	14	1	2	64
Δεσκάτης 1 ^{ov}	30	-	-	122	216

³⁷⁵ Για όλα τα τοπωνύμια της περιοχής Κοζάνης – Γρεβενών βλέπε Ν. Καλογερόπουλος, «Ευρετήριο τοπωνυμίων» Κοζάνη και Γρεβενά ο χώρος και οι άνθρωποι, University Studio Press, Θεσσαλονίκη, 2004, σ. 541-559.

³⁷⁶ Ζιάκας.

³⁷⁷ Αμυγδαλίες.

³⁷⁸ Άγιος Γεώργιος.

³⁷⁹ Κιβωτός.

³⁸⁰ Κνίδης.

³⁸¹ Μέγαρον.

³⁸² Καρπερό.

³⁸³ Καλλονή.

³⁸⁴ Αιμηλιανός.

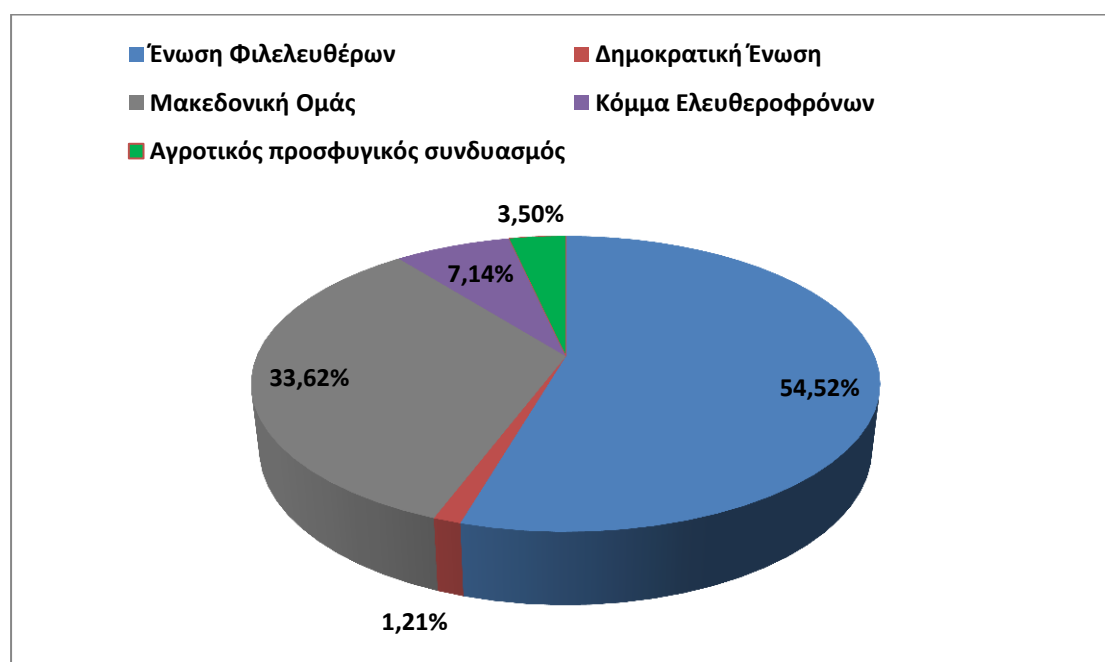
³⁸⁵ Κοκκινιάς.

³⁸⁶ Πεντάλοφος.

³⁸⁷ Αυγερινός.

³⁸⁸ Δαμασκηλιά.

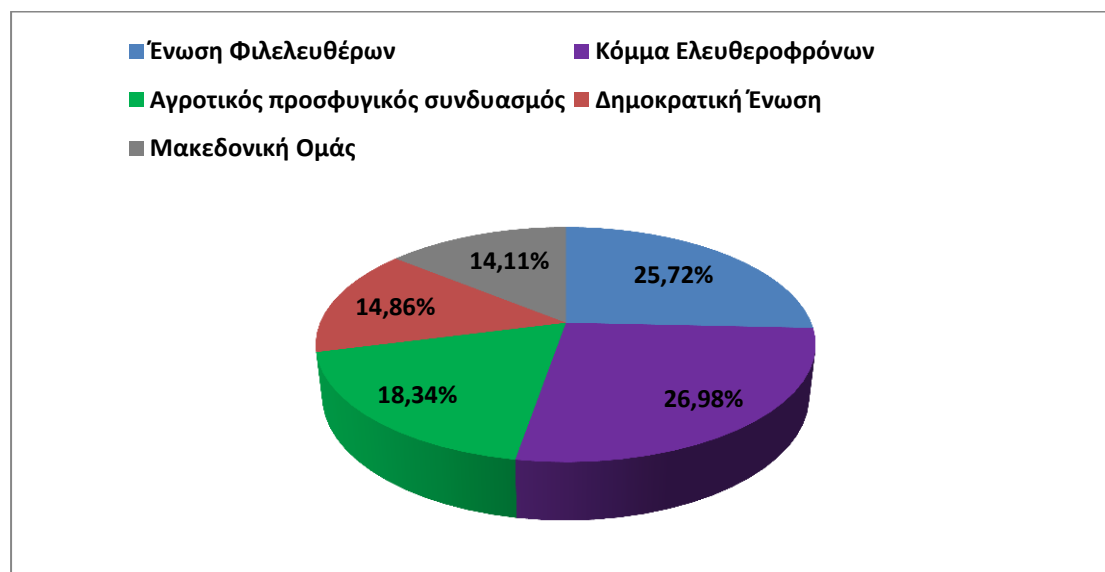
Γράφημα14. Εκλογικά αποτελέσματα στον Δήμο Κοζάνης

Σύμφωνα με το γράφημα 14 παρατηρούμε ότι στον δήμο Κοζάνης σε σύνολο πέντε εκλογικών τμημάτων το Κόμμα της Ένωσης Φιλελευθέρων επικράτησε σε όλα και συνεπώς κατέκτησε την πρώτη θέση με μεγάλη διαφορά από τον δεύτερο συνδυασμό της Μακεδονική Ομάς ή Μπουσιακοί³⁸⁹. Αναλυτικά οι Φιλελεύθεροι συγκέντρωσαν 1.122 ψήφους και ποσοστό 54,52%, ακολούθησαν οι Αγροτικοί που έλαβαν 692 ψήφους και ποσοστό αρκετά υψηλότερο από τον μέσο όρο που κατέκτησαν σε όλη την περιφέρεια Κοζάνης δηλαδή 33,62% επί του συνόλου του δήμου. Τρίτη δύναμη αποτέλεσε το Κόμμα των Ελευθεροφρόνων όπου συγκέντρωσε 147 ψήφους ή το 7,14% του συνόλου 4 μονάδες κάτω από τον μέσο όρο που είχε στον Νομό 11,65%. Ο Αγροτικός προσφυγικός συνδυασμός έλαβε 72 ψήφους και ποσοστό 3,50% χαρακτηρίζεται ιδιαίτερα μικρό σε σύγκριση του 19,19% που απέσπασε στον Νομό, ενώ τέλος η Δημοκρατική Ένωση (Κόμμα Αγροτικό και Εργατικό) έλαβε 25 μόλις ψήφους και ποσοστό 1,21% επίσης μικρότερο του 6,90% που ήταν το γενικό ποσοστό του.

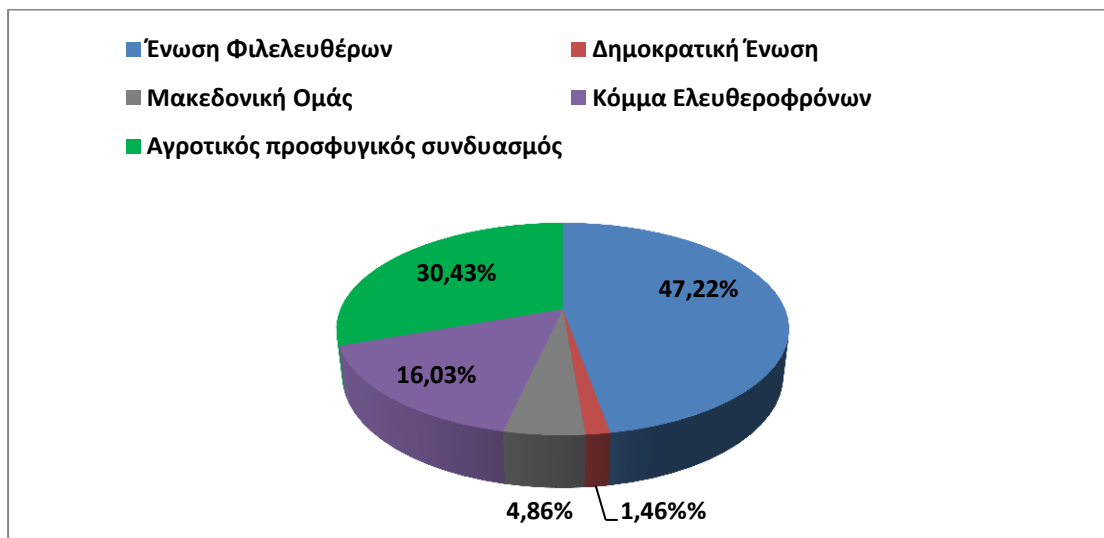
³⁸⁹ Πρόκειται για τον συνδυασμό της Μακεδονικής "Ομάς" όπου επικεφαλής του ήταν ο Γεώργιος Μπούσιος και λόγω της ηγετικής φυσιογνωμίας του ο τοπικός Τύπος αποκαλούσε με αυτόν τον τρόπο τον συνδυασμό του , βλέπε *Ηχώ της Μακεδονίας φ.21.11.1926*.

Γράφημα 15. Εκλογικά αποτελέσματα στην επαρχία Βοΐου (Ανασελίτσης)

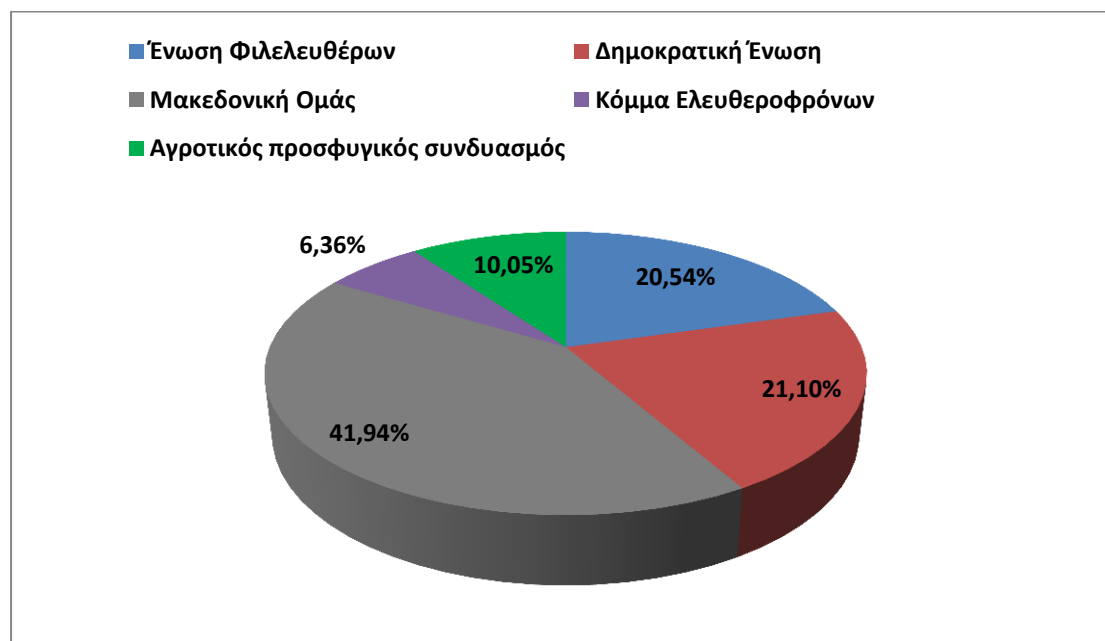
Η επαρχία του Βοΐου ανήκει στον Ιωάννη Μεταξά και το Κόμμα των Ελευθεροφρόνων καθώς με μικρή διαφορά από τους Φιλελευθέρους επικράτησε σε ψήφους και κατέκτησε την πρώτη θέση. Συγκεκριμένα οι Ελευθερόφρονες συγκέντρωσαν 830 ψήφους και ποσοστό 26,98% υπερδιπλάσιο από τον μέσο όρο που είχαν σε όλη την εκλογική περιφέρεια (11,65%). Απο την άλλη πλευρά οι Φιλελεύθεροι έλαβαν 791 ψήφους και απέσπασαν το 25,72% και παρουσίασαν μια πτώση της τάξεως των δεκατριών μονάδων από το μέσο όρο που έλαβαν σε όλο το Νομό Κοζάνης (38,74%). Ο Αγροτικός προσφυγικός συνδυασμός έλαβε 564 ψήφους ή το 18,34% επί του συνόλου της επαρχία. ενώ η Δημοκρατική Ένωση αύξησε τα ποσοστά της αφού συγκέντρωσε 457 ψήφους και ποσοστό 14,86% που αποτέλεσε το υψηλότερο ποσοστό που πήρε σε όλη την περιφέρεια. Τέλος η Μακεδονική Ομάς έλαβε 434 ψήφους και ποσοστό 14,11%

Γράφημα16. Εκλογικά αποτελέσματα στην επαρχία Εορδαίας (Καϊλαρίων)

Μελετώντας τα εκλογικά αποτελέσματα στην επαρχία Εορδαίας από τα 6.158 έγκυρα ψηφοδέλτια που εντοπίστηκαν κατά την εκλογική διαδικασία η Ένωση Φιλελευθέρων έλαβε 2.908 ψήφους και ποσοστό 47,22% και συνεπώς κατέκτησε την πρώτη θέση, ακολούθησε ο Αγροτικός προσφυγικός συνδυασμός που συγκέντρωσε 1.874 ψήφους και ποσοστό 30,43%, το Κόμμα των Ελευθεροφρόνων που έλαβε 987 ψήφους και ποσοστό 16,03%, η Μακεδονική Ομάς που έλαβε 299 ψήφους ή το 4,86% του συνόλου, και τέλος η Δημοκρατική Ένωση που έλαβε μόλις 90 ψήφους και ποσοστό 1,46% που αποτελεί το χαμηλότερο της ποσοστό σε ολόκληρο τον Νομό Κοζάνης.

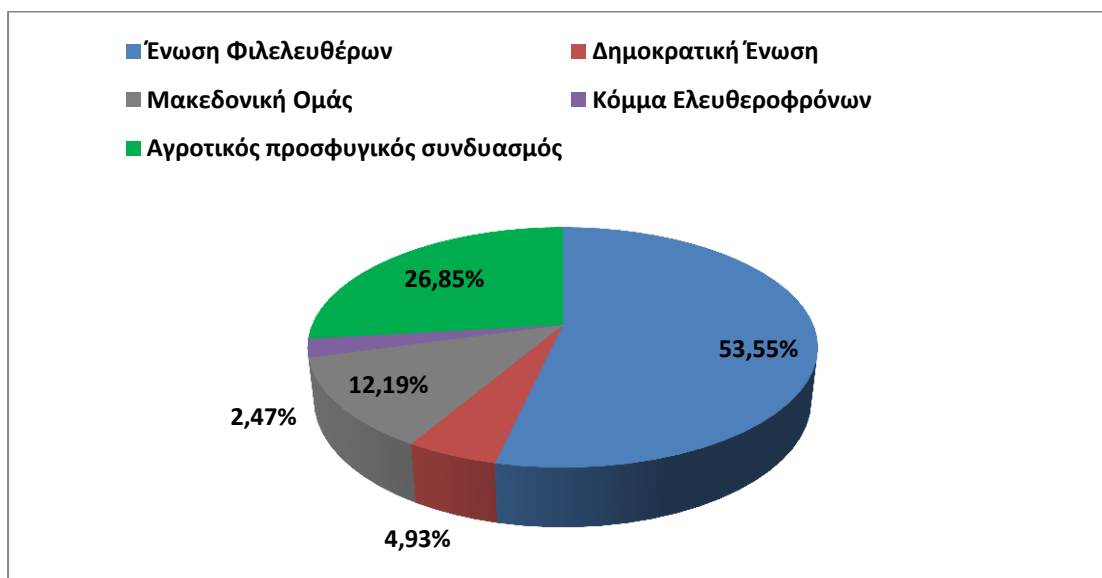
Γράφημα 17. Εκλογικά αποτελέσματα στην επαρχία Γρεβενών

Σύμφωνα με το γράφημα 17 η επαρχία των Γρεβενών ανήκει εκλογικά στον συνδυασμό Μακεδονική Ομάς όπου έλαβε τις περισσότερες ψήφους 2.691 ψήφους και ποσοστό 41,94%, καθοριστικό ρόλο στο αποτέλεσμα αποτέλεσε η υποψηφιότητα του επικεφαλής του συνδυασμού Γεώργιο Μπούσιο³⁹⁰ του οποίου η καταγωγή ήταν από τα Γρεβενά. Ακολούθησαν οι συνδυασμοί της Δημοκρατικής Ενώσεως που έλαβαν 1.354 ψήφους και ποσοστό 21,10%, η Ένωση Φιλελευθέρων που συγκέντρωσαν 1.318 ψήφους και ποσοστό 20,54% το οποίο αποτελεί το χαμηλότερο ποσοστό που έλαβαν σε ολόκληρη την εκλογική περιφέρεια Κοζάνης, έπειτα ο Αγροτικός προσφυγικός συνδυασμός που έλαβε 645 ψήφους και ποσοστό 10,05%, και τέλος το Κόμμα των Ελευθεροφρόνων που έλαβαν 408 ψήφους ή το 6,36% επί του συνόλου της επαρχίας.

³⁹⁰ «Υπήρξε ισχυρός πολιτικός. Λέγεται ότι ο Ελευθέριος Βενιζέλος στις εκλογές του 1928 , ρώτησε το βράδυ της Κυριακής των εκλογών αν είχε εκλεγεί ο Μπούσιος, ο πολιτικός αντίπαλος του. Όταν του είπαν ότι ο Μπούσιος δεν είχε εκλεγεί, ο Ελευθέριος Βενιζέλος λέγεται πως είπε " τότε πάμε να κοιμηθούμε κερδίσαμε τις εκλογές" Μ. Παπακωνσταντίνου, «Λίγα για τους πολιτικούς της εποχής στις αρχές του 20ού αιώνα» Νίκος Καλογερόπουλος, *Κοζάνη και Γρεβενά ο χώρος και οι άνθρωποι*, University Studio Press, Θεσσαλονίκη, 2004, σ. 231.

Γράφημα 18. Εκλογικά αποτελέσματα των κοινοτήτων της επαρχίας Κοζάνης³⁹¹

Από τα 5.783 ψηφοδέλτια που βρέθηκαν στα εκλογικά τμήματα των κοινοτήτων της περιφέρειας Κοζάνης, η Ένωση Φιλελευθέρων συγκέντρωσε 3.097 ψήφους και ποσοστό 53,55% όπου κέρδισε στα 12 από τα 17 εκλογικά τμήματα των κοινοτήτων, ενώ στον Τετράλοφο, στον Πολύμυλο και στην Ξηρολίμνη υπερέτησε ο Αγροτικός προσφυγικός συνδυασμός, καθώς επίσης η Μακεδονική Ομάς υπερείχε στα τμήματα Μόκρου (Λιβαδερού) και Καταφυγίου. Αναλυτικά ο Αγροτικός προσφυγικός συνδυασμός έλαβε 1.553 ψήφους και ποσοστό 26,85%, η Μακεδονική Ομάς συγκέντρωσε 705 ψήφους και ποσοστό 12,19%, η Δημοκρατική Ένωσης έλαβε 285 ψήφους ή το 4,93% επί του συνόλου, και τέλος το Κόμμα των Ελευθεροφρόνων έλαβε 2,47% και 143 ψήφους.

³⁹¹ Στις κοινότητες της επαρχίας Κοζάνης συμπεριλήφθηκαν και ολόκληρη η επαρχία Σερβίων ή οποία το 1926 άνηκε σε ξεχωριστή επαρχία απο αυτή της Κοζάνης.

3.5.1. Ο τοπικός Τύπος της Κοζάνης στις κοινοβουλευτικές εκλογές της 7^{ης} Νοεμβρίου 1926

Πίνακας 52. Δημοσιεύματα ανά εφημερίδα

Τίτλος εφημερίδας	Δημοσιεύματα	%
Ηχώ της Μακεδονίας	66	100,0
Σύνολο	66	100,0

Κατά την εκλογική αναμέτρηση του Νοεμβρίου του 1926 στην πόλη της Κοζάνης κυκλοφορούσε η εφημερίδα *Ηχώ της Μακεδονίας*, στην οποία εντοπίστηκαν και όλα τα δημοσιεύματα που αφορούσαν στην εκλογική αναμέτρηση της 7^{ης} Νοεμβρίου.

Πίνακας 53. Συχνότητα κυκλοφορίας έκδοσης

Συχνότητα έκδοσης	Δημοσιεύματα	%
Εβδομαδιαία	66	100,0

Επομένως και τα 67 δημοσιεύματα που μελετήθηκαν και εντοπίστηκαν σχετικά με τις εκλογές του 1926 παρουσιάζουν εβδομαδιαία συχνότητα έκδοσης, μιας και η εφημερίδα του Μ. Τζώνη κυκλοφορούσε πλέον μία φορά την εβδομάδα ,κάθε Κυριακή, χωρίς ωστόσο να απουσιάζουν περιπτώσεις κυκλοφορίας Τρίτη ή και Τετάρτη.

Πίνακας 54. Ιδεολογική κατεύθυνση δημοσιευμάτων

Ιδεολογική κατεύθυνση	Αριθμός Δημοσιευμάτων	%
Κέντρο	66	66
Δεξιά	0	0
Αριστερά	0	0
Σύνολο	66	100,0

Η εφημερίδα *Ηχώ της Μακεδονίας* εντάσσεται στο χώρο του Κέντρου, έπειτα από την μεταστροφή το 1915 παρέμεινε επί χρόνια στο ευρύτερο στρατόπεδο του βενιζελισμού, ασκώντας κριτική στους αντιβενιζελικούς εκπροσώπους.

Πίνακας 55. Προεκλογικά και μετεκλογικά δημοσιεύματα

Είδος δημοσιευμάτων	Αριθμός Δημοσιευμάτων	%
Προεκλογικά	53	80,3
Μετεκλογικά	13	19,7
Σύνολο	66	100,0

Σύμφωνα με τον πίνακα 55, τα 53 από τα 66 δημοσιεύματα, δηλαδή ένα ποσοστό της τάξεως του 80.3% ήταν προεκλογικά, ενώ μόλις 13 από αυτά, δηλαδή το 19,7% μετεκλογικά.

Πίνακας 56. Σελίδα δημοσιεύματος

Σελίδα	Αριθμός Δημοσιευμάτων	%
1	29	43,9
2	18	27,3
3	10	15,2
4	9	13,6
Σύνολο	66	100,0

Από τα 67 δημοσιεύματα των εκλογών του 1926 στον τοπικό Τύπο της Κοζάνης, τα 29 (43,9%) βρίσκονται στην πρώτη σελίδα του εντύπου, τα 18 (27,3%) στην δεύτερη, τα 10 (15,2%) βρίσκονται στην τρίτη, και τα υπόλοιπα 9 δημοσιεύματα βρίσκονται στην τέταρτη σελίδα.

Πίνακας 57. Είδος δημοσιεύματος

	Είδος δημοσιεύματος	Αριθμός δημοσιευμάτων	%
1	Κύριο Άρθρο	21	31,8
1.2	Κ.Α./Ρεπορτάζ	4	
1.2.1	Κ.Α./ Είδηση	1	
1.2.2	Κ.Α./Συνεντεύξεις	0	
1.2.3	Κ.Α./Δήλωση	0	
1.3	Κ.Α./Άρθρα γνώμης	9	

1.3.1	Κ.Α./Ανάλυση- Γνώμη	7	
2	Ρεπορτάζ	31	47,0
2.1	Ειδήσεις	18	
2.2	Παραπολιτικά	12	
2.3	Δήλωση/ ομιλία	1	
2.4.	Έρευνες	0	
3	Άρθρα Γνώμης	10	15,2
3.1	Επιστολές	3	
3.2	Ανάλυση/Γνώμη	7	
3.3	Αφιέρωματα	0	
4	Πλ. Καταχωρήσεις	1	1,5
5	Πίνακες	3	4,5
6	Συνθήματα		
	Σύνολο	66	100,0

Από τα 67 δημοσιεύματα στον τοπικό Τύπο της Κοζάνης για την εκλογική αναμέτρηση του 1926 τα 21 (31,8%) ήταν κύρια άρθρα της έκδοσης, τα 31 (47,0%) είχαν τη μορφή ρεπορτάζ, τα 10 (15,2%) ήταν άρθρα γνώμης, 1 (1,5%) πληρωμένη καταχώρηση από κομματικούς σχηματισμούς, ενώ επίσης εντοπίστηκε και 3 πίνακες. Συγκεκριμένα από τα 21 κύρια άρθρα που σχετίζονταν με τις εκλογές του Νοεμβρίου του 1926 τα 4 ήταν ρεπορτάζ, 1 είχε την μορφή ειδήσεων, 9 άρθρα γνώμης και 7 άρθρα ανάλυσης γνώμης. Από τα 31 ρεπορτάζ τα 18 είχαν την μορφή είδησης, τα 12 είχαν παραπολιτικό περιεχόμενο, και 1 είχε την μορφή δήλωσης. Από τα 10 άρθρα γνώμης, τα 7 σχετίζονταν με άρθρα ανάλυσης – του συντάκτη της εφημερίδας, και τρία είχαν την μορφή επιστολών.

Πίνακας 58. Σημαντικότητα δημοσιευμάτων

Βαθμός σημαντικότητας	Αριθμός Δημοσιευμάτων	%
Υψίστης	16	24,2
Μέτριας	13	19,7
Υποδεέστερης	37	56,1
Σύνολο	66	100,0

Όπως διακρίνουμε στον πίνακα 58, από τα 66 δημοσιεύματα που σχετίζονταν στην εκλογική αναμέτρηση του 1926 τα 16 (24,2%) ταξινομήθηκαν στον ύψιστο βαθμό σημαντικότητας (τα συγκεκριμένα δημοσιεύματα βρίσκονταν στην πρώτη σελίδα του εντύπου και μάλιστα σε κεντρική θέση), τα 13 (19,7%) δημοσιεύματα κατανεμήθηκαν σε αυτά της μέτριας σημαντικότητας (τα δημοσιεύματα αυτά βρίσκονταν μεν στην πρώτη σελίδα αλλά ήταν μικρά ή σε μη περίοπτη θέση) και 37 δημοσιεύματα (56,1%) αποτελούν δημοσιεύματα υποδεέστερης σημαντικότητας (δημοσιεύματα εκτός πρωτοσέλιδου).

Πίνακας 59. Μέγεθος τίτλου

Μέγεθος	Αριθμός δημοσιευμάτων	%
Μεγάλο	17	25,8
Μεσαίο	20	30,3
Μικρό	26	39,4
Πολύ Μικρό	3	4,5
Σύνολο	66	100,0

Σύμφωνα με τον πίνακα 59, 17 από τα 66 δημοσιεύματα (25,8%) έφεραν τίτλους μεγάλου μεγέθους, τα 20 (30,3%) είχαν μεσαίου μεγέθους, τα 26 (39,4%) παρουσιάζουν υπό μικρούς τίτλους, ενώ τέλος τα 3 δημοσιεύματα (4,5%) είχαν πολύ μικρούς τίτλους.

Πίνακας 60. Ιδεολογική κατεύθυνση δημοσιευμάτων σε σχέση με την ιδεολογική ταυτότητα της εφημερίδας

Σχέση εφημερίδας	Αριθμός δημοσιευμάτων	%
Σύμφωνη	29	43,9
Αντίθετη	0	0
Ουδέτερη	37	56,1
Σύνολο	66	100,0

Σύμφωνα με τον πίνακα 60, παρατηρούμε ότι σε ποσοστό 43,9% (29 από τα 66 συνολικά δημοσιεύματα) η ιδεολογική κατεύθυνση των διάφορων δημοσιευμάτων της εφημερίδας ταυτίζεται με τον ιδεολογικό χώρο του εντύπου. Δηλαδή τα

δημοσιεύματα της Κεντρίας *Ηχώ*ς αφορούν σε μεγάλο βαθμό ποσοστό δραστηριότητες ή ειδήσεις που σχετίζονται με τον ευρύτερο χώρο των βενιζελικών κομμάτων Ένωση Φιλελευθέρων και Δημοκρατική Ένωση, ενώ για τα υπόλοιπα κόμματα ασκείται έντονη κριτική. Διακρίνουμε επίσης ότι 37 δημοσιεύματα (56,1%) παρουσιάζουν ουδέτερη³⁹² ιδεολογική χροιά, ενώ στα φύλλα της εφημερίδας δεν εντοπίστηκε δημοσίευμα που να είναι αντίθετο στην ιδεολογική ταυτότητα της εφημερίδας.

Πίνακας 61. Κατεύθυνση τίτλου δημοσιεύματος

Κατεύθυνση	Αριθμός δημοσιευμάτων	%
Αρνητική	6	9,1
Θετική	9	13,6
Ουδέτερη	51	77,3
Σύνολο	66	100,0

Όπως παρατηρούμε στον πίνακα 61, 51 από τα 66 δημοσιεύματα (77,3%) που αφορούν στις εκλογές του 1926 παρουσιάζουν τίτλους με ουδέτερη ιδεολογική χροιά ανεξάρτητα με το κύριο κείμενο τους. Παραδείγματα τέτοιων τίτλων είναι «*Οι συνδυασμοί του Νομού μας*»³⁹³ και «*Τα αποτελέσματα των εκλογών*»³⁹⁴.

Από την άλλη πλευρά μόλις το 13,6% των δημοσιευμάτων εμφανίζει τίτλους με θετικό πρόσημο στο νόημα του. Σε αυτή την κατηγορία εντάσσονται τίτλοι όπως: «*Μάθημα ηθικής*»³⁹⁵ και «*Υπέρτατο καθήκον των αγνών Μακεδόνων*»³⁹⁶.

Τέλος μόλις το 9,1% των τίτλων των δημοσιευμάτων της εφημερίδας *Ηχώ της Μακεδονίας* είχαν αρνητική χροιά. Παράδειγμα ανάλογου τίτλου ήταν: «*Η προεκλογική κωμωδία αρχηγοί και υποψήφιοι*»³⁹⁷.

³⁹² Η ουδετερότητα της εφημερίδας δικαιολογείται εν μέρη απο το γεγονός ότι ο διευθυντής της Μ. Τζώνης αποφάσισε να μην μετέχει ούτε με την Ένωση Φιλελευθέρων ούτε και με την Δημοκρατική Ένωση, έτσι λοιπόν το ύφος της εφημερίδας αλλάζει σε ουδέτερο αλλά εξακολουθεί να ασκεί ήπια κριτική στα φίλα προσκείμενα κόμματα, και ο λόγος της εφημερίδας είναι επικριτικός και επίσης την προσοχή διαρκώς των πολιτών της Κοζάνης για το πώς θα ψηφίσουν και ποιά πρέπει να είναι το κριτήριο τους. Με επιστολή του που δημοσιεύεται στην *Ηχώ της Μακεδονίας* φ.731. 03.11.1926, σ. 2, εξηγεί τους λόγους που δεν θα μετέχει με κανένα συνδυασμό στις εκλογές.

³⁹³ Εφημερίδα *Ηχώ της Μακεδονίας*, φ.732. 03.11.1926, σ.2.

³⁹⁴ Εφημερίδα *Ηχώ της Μακεδονίας*, φ.734. 14.11.1926, σ.1.

³⁹⁵ Εφημερίδα *Ηχώ της Μακεδονίας*, φ.733. 7.11.1926, σ.3.

³⁹⁶ Εφημερίδα *Ηχώ της Μακεδονίας*, φ.728. 03.10.1926, σ.1.

³⁹⁷ Εφημερίδα *Ηχώ της Μακεδονίας*, φ.729. 10.10.1926, σ.3.

Πίνακας 62. Διάκριση δημοσιεύματος τοπικής και πανελλήνιας θεματολογίας

Διάκριση δημοσιεύματος	Αριθμός Δημοσιευμάτων	%
Τοπικής	40	60,6
Πανελλήνιας	20	30,3
Μικτό	6	9,1
Σύνολο	66	100,0

Σύμφωνα με τον πίνακα 62, διακρίνουμε ότι για τις εκλογές του 1926 στον τοπικό Τύπο της Κοζάνης το 60,6% των δημοσιευμάτων αφορούν σε ζητήματα ή πρόσωπα τοπικής εμβέλειας και ενδιαφέροντος και το 30,3% σε θεματολογία που αφορά ζητήματα ή πρόσωπα εθνικής εμβέλειας, ενώ τέλος το 9,1% παρουσιάζει μικτή θεματολογία τοπικής και πανελλήνιας.

Πίνακας 63. Έμφαση περιεχομένου

Έμφαση	Αριθμός δημοσιευμάτων	%
Πρόσωπο	25	37,9
Πρόσωπο τοπικής εμβέλειας	21	
Πρόσωπο πανελληνίου εμβέλειας	4	
Κόμμα	26	39,9
Μεικτό	15	22,7
Σύνολο	66	100,0

Σύμφωνα με τον πίνακα 63, διακρίνουμε, ότι 37,9% των δημοσιευμάτων του τοπικού Τύπου για τις εκλογές του 1926 αφορούσαν σε πρόσωπα, το 39,9% των δημοσιευμάτων αφορούσε σε κόμματα ή πολιτικές και το 22,7% συνδύαζε στο περιεχόμενο του και τις δύο παραπάνω κατηγορίες. Επιπροσθέτως από τα 25 δημοσιεύματα που αναφέρονταν σε πρόσωπα, 21 σχετίζονταν με πρόσωπα του τοπικού πολιτικού βίου της Κοζάνης π.χ. υποψήφιος βουλευτής Θ. Κωτούλας ή Μπούσιος, και 4 δημοσιεύματα που σχετίζονταν με πρόσωπα πανελληνίου εμβέλειας, όπως αρχηγοί κομμάτων π.χ. Αλ. Παπαναστασίου και Π. Τσαλδάρης κ.α.

Πίνακας 64. Κατανομή των δημοσιευμάτων κατά θεματική κατηγορία

Θεματικές κατηγορίες	Αριθμός Δημοσιευμάτων	%
1. Δημόσια πολιτική	8	12,1
1.1. Κοινωνική πολιτική		
1.1.1 Εκπαίδευση		
1.1.2 Υγεία		
1.1.3 Άλλο	3	
1.2. Οικονομία		
1.3. Εξωτερική πολιτική		
1.3.1 Α' Παγκόσμιος Πόλεμος		
1.3.2. Μικρασιατικό		
1.3.3 Μακεδονικό	1	
1.4. Δημόσια διοίκηση	3	
1.5. Δημόσια έργα	1	
1.6 Δυναστικό ζήτημα		
2. Πολιτική αντιπαράθεση	9	13,6
2.1 Μεταξύ πολιτικών προσώπων	1	
2.2. Μέσω Τύπου	8	
3. Ιδεολογικές θέσεις	0	
4. Κομματική ειδησεογραφία	20	30,3
4.1. Εσωκομματικά	9	
4.2. Προεκλογική εκστρατεία	1	
4.3. Πληρωμένες καταχωρήσεις	1	
4.4. Πολιτικές απόψεις εντύπου	6	
4.5. Ομιλίες τοπικών και πανελλήνιας εμβέλειας πολιτικών προσώπων	3	
5. Αντικομμουνισμός	0	
6. Μικροπολιτική	8	12,1
7. Πολιτικές παραινήσεις	16	24,2
8. Πολιτική διαφήμιση	1	1,5
9. Πολιτειακό ζήτημα	1	1,5
10. Πίνακες	3	4,5

Ποιοτική ανάλυση θεματικών κατηγοριών

1^η Θεματική κατηγορία: Δημόσια Πολιτική

1.1.3. Άλλο

Η υποκατηγορία η συγκεκριμένη εντάσσεται στην κατηγορία της Κοινωνικής Πολιτικής, και σχετίζεται με διάφορα θέματα του ευρύτερου κοινωνικού συνόλου. Το προσφυγικό ζήτημα και η αποκατάσταση τους, ήταν κάτι που απασχόλησε τον τοπικό Τύπο της Κοζάνης. Χαρακτηριστικό είναι το άρθρο με τίτλο «*Αι προσφυγικά αποζημιώσεις είς ποιόν νόμισμα θα εκδωθούν*»³⁹⁸ συγκεκριμένα οι πρόσφυγες τονίζουν ότι εάν δεν καταβληθεί η προκαταβολή του χρηματικού βοηθήματος που υποσχέθηκε το κράτος, δεν θα ψηφίσουν στις προσεχείς εκλογές του Νοεμβρίου.

1.3.3. Μακεδονικό

Σε αυτή την υποκατηγορία όπου εντάσσεται στην κατηγορία της εξωτερικής πολιτικής, ταξινομήθηκαν δημοσιεύματα σχετικά με το Μακεδονικό ζήτημα. Ένα κύριο άρθρο εντοπίστηκε κατά την διάρκεια της προεκλογική περιόδου του 1926 με τίτλο «*Υπέρτατο καθήκον των αγνών Μακεδόνων*»³⁹⁹ όπου υπογραμμίζονται όλοι οι κίνδυνοι που διατρέχει η Μακεδονία από τους εξωτερικούς κινδύνους, και ακριβώς για τις απειλές αυτές οι Μακεδόνες πολίτες οφείλουν να ψηφίσουν με σύνεση και φρόνηση στις εκλογές.

1.4. Δημόσια διοίκηση

Αρκετές αναφορές εντοπίστηκαν στον τοπικό Τύπο σχετικά με ένα ζήτημα που απασχόλησε προεκλογικά τη χώρα και αφορούσε στην θέσπιση του νέου εκλογικού συστήματος, αυτό της απλής αναλογικής. Αντιπροσωπευτικά άρθρα αυτής της θεματολογίας ήταν : «*Αναλογικόν*»⁴⁰⁰ όπου υπογραμμίζονταν τα πλεονεκτήματα και τα μειονεκτήματα του συγκεκριμένου εκλογικού συστήματος, και «*Ιδού το εκλογικόν σύστημα*»⁴⁰¹ όπου εφημερίδα τονίζει ότι παράγωγο αυτού του συστήματος θα είναι η είσοδος πολλών κομμάτων στην βουλή.

³⁹⁸ Εφημερίδα «*Ηχώ της Μακεδονίας*», φ.780. 17.10.1926, σ. 2.

³⁹⁹ Εφημερίδα «*Ηχώ της Μακεδονίας*», φ.728. 03.10.1926, σ. 1.

⁴⁰⁰ Εφημερίδα «*Ηχώ της Μακεδονίας*», φ.724. 05.09.1926, σ. 2.

⁴⁰¹ Εφημερίδα «*Ηχώ της Μακεδονίας*», φ.728. 03.10.1926, σ. 2.

1.5. Δημόσια έργα

Στην παρούσα κατηγορία εντάσσονται τα έργα που αποπερατώθηκαν κατά την διάρκεια της διακυβέρνησης ενός κόμματος. Στην συγκεκριμένη εκλογική αναμέτρηση εντοπίστηκε ένα δημοσίευμα με τίτλο «*Είς ποιόν οφείλεται*»⁴⁰² συγκεκριμένα αναφέρεται για την κατασκευή ενός δρόμου στην περιοχή Σιατίστης Βρογγίστης, όπου την υλοποίηση του έργου επιβουλεύεται ο πρώην πληρεξούσιος Καλατζόπουλος, ενώ η εφημερίδα αναφέρει ότι το έργο πιστώνεται στον Μακεδόνα Υπουργό Συγκοινωνίας κ. Βαλάλαν. Να σημειωθεί ότι εφημερίδα ασκούσε κριτική στον Καλατζόπουλο για την μη Κοζανίτικη καταγωγή του, ο οποίος κατάγονταν από την Τρίπολη.

2^η Θεματική κατηγορία: Πολιτική αντιπαράθεση

2.1. Πολιτική αντιπαράθεση μεταξύ πολιτικών προσώπων

Στην κατηγορία αυτή εντάσσονται δημοσιεύματα που αφορούσαν δηλώσεις ή ομιλίες ή επιστολές πολιτικών προσώπων που άσκησαν έντονη κριτική σε πολιτικούς τους αντιπάλους. Κατά την διάρκεια της προεκλογικής περιόδου 1926 δημοσιεύτηκε στην *Ηχώ* μια επιστολή «*Ανοιχτή Επιστολή*»,⁴⁰³ του Θ. Κωτούλα προς τον υποψήφιο της Μακεδονικής Ομάς Μπούσιο όπου του ασκεί δριμεία κριτική σχετικά με την στάση που είχε λάβει στην Κυβέρνηση Βενιζέλου και τον αρνητισμό του για όλα τα θέματα που αφορούσαν τον Νομό, και τέλος τον κατηγόρησε ότι είχε συνεργαστεί με την παγκαλική δικτατορία.

2.2. Πολιτική αντιπαράθεση μέσω Τύπου

Κατά των πολιτευτών της αντιβενιζελικής παράταξης στην εκλογική περιφέρεια και όχι μόνο του Νομού Κοζάνης, της κεντρώας φιλοβενιζελικής *Ηχώ της Μακεδονίας*, εντοπίσαμε αρκετά δημοσιεύματα. Συγκεκριμένα αρκετές αναφορές⁴⁰⁴ υπήρχαν για τον υποψήφιο πολιτευτή Γεώργιο Μπούσιο όπου επικρίνεται για το γεγονός ότι κρίνει τους πάντες δίχως να κάνει αυτοκριτική, αλλά και ο αρχηγός του Λαϊκού Κόμματος

⁴⁰² Εφημερίδα «*Ηχώ της Μακεδονίας*», φ.780. 17.10.1926, σ. 4.

⁴⁰³ Εφημερίδα «*Ηχώ της Μακεδονίας*», φ.728. 03.10.1926, σ. 4.

⁴⁰⁴ Εφημερίδα «*Ηχώ της Μακεδονίας*», φ.780. 17.10.1926, σ. 4.

Π. Τσαλδάρης δεν ξέφυγε από τα πυρά της εφημερίδας που τον χαρακτηρίζει «*ασεβών προς την ετυμολογίαν του λαού*»⁴⁰⁵ σχετικά με το καθεστωτικό ζήτημα.

4^η Θεματική κατηγορία – Κομματική ειδησεογραφία

4.1. Εσωκομματικά

Οι εσωκομματικές ειδήσεις στην πλειονότητα τους που εντοπίσαμε στον τοπικό Τύπο σχετίζονται με τις κινήσεις των διαφόρων πολιτικών σχηματισμών για τον καταρτισμό των τοπικών συνδυασμών «*Προεκλογική κίνησις – Προσφυγικός συνδυασμός*»⁴⁰⁶, σε ατομικές δηλώσεις για την συμμετοχή «*Εν το Πρωτοδικαίω μας υποβληθέντες αιτήσεις υποψηφίων*»⁴⁰⁷ ή όχι σε συνδυασμούς ή σε σειρά ζητημάτων που αφορούν την γενικότερη εσωκομματική λειτουργία των σχηματισμών.

4.2. Προεκλογική εκστρατεία

Στην παρούσα κατηγορία ταξινομήθηκαν δημοσιεύματα που σχετίζονταν με επισκέψεις πολιτικών προσώπων, σε προεκλογικές περιόδους κ.α. Η μοναδική επίσκεψη πολιτικού αρχηγού που εντοπίστηκε για την εκλογική αναμέτρηση του 1926 ήταν αυτή του Αλ. Παπαναστασίου στην Κοζάνη. Σημειώνεται χαρακτηριστικά «*ο Ηγέτης της Δημοκρατικής Ενώσεως Παπαναστασίου εν τη πόλει μας*»... *αναχώρησεν δια Θεσσαλονίκην αυθημερόν οπόθεν αναχώρησε δι' Αθήνας*»⁴⁰⁸.

4.3. Πληρωμένες καταχωρήσεις

Στην κατηγορία αυτή εντάσσονται καταχωρήσεις επί πληρωμή όπως κομματικοί συνδυασμοί «*Κόμματος Ελευθεροφρόνων*»⁴⁰⁹, ευχαριστήρια πολιτευτών ή εκλεγμένων βουλευτών.

4.4. Πολιτικές απόψεις εντύπου

Στην συγκεκριμένη κατηγορία ταξινομήθηκαν δημοσιεύματα όπου οι αρθρογράφοι των τοπικών εφημερίδων μέσα από τα κείμενα αποτυπώνουν τις πολιτικές απόψεις και συνεπώς την γενικότερη ιδεολογική χροιά του εντύπου. Τα σχόλια που κάνουν είναι επαινετικά για την πολιτική «*Ουδεμία άλλη πολιτική φυσιογνωμία εκτός του*

⁴⁰⁵ Εφημερίδα «*Ηχώ της Μακεδονίας*»,φ.728. 03.10.1926.σ. 4.

⁴⁰⁶ Εφημερίδα «*Ηχώ της Μακεδονίας*»,φ.726. 19.09.1926,σ. 2.

⁴⁰⁷ Εφημερίδα «*Ηχώ της Μακεδονίας*»,φ731 26.10.1926,σ. 1.

⁴⁰⁸ Εφημερίδα «*Ηχώ της Μακεδονίας*»,φ.727.26.09.1926,σ. 1.

⁴⁰⁹ Εφημερίδα «*Ηχώ της Μακεδονίας*»,φ.732.03.11.1926,σ. 2.

Βενιζέλου δύναται να περισώσει την κατάσταση»⁴¹⁰ και το έργο ενός πολιτικού σχηματισμού, είτε με την αποκάλυπτη στήριξη υποψηφίων μιας συγκεκριμένης παράταξης.

4.5. Ομιλίες τοπικών ή πανελλήνιας εμβέλειας πολιτικών προσώπων

Στην κατηγορία αυτή εντάσσονται δημοσιεύματα που αφορούσαν επισκέψεις τοπικών πολιτικών προσώπων στην ευρύτερη περιοχή της Κοζάνης σε δηλώσεις που έκαναν στο τοπικό Τύπο σε αυτή την κατηγορία εντάσσονται και κομματικές δηλώσεις από πρόσωπα πανελλήνιας εμβέλειας. Χαρακτηριστικό αποτελεί το άρθρο «Ομιλίες»⁴¹¹ όπου στον καφενέ Καραβά ο αρχηγός των Μεταξικών, Βαρβούτης ανέπτυξε τις προγραμματικές γραμμές των Ελευθεροφρόνων.

6^η Θεματική κατηγορία: Μικροπολιτική

Στο τοπικό Τύπο της Κοζάνης ήταν φυσικό να μην λείπουν και περιστατικά άσκησης μικροπολιτικής μέσα από τις εφημερίδες. Έτσι λοιπόν η πλειονότητα των δημοσιευμάτων προέρχεται από την στήλη ολιγόστιχα ή και από την στήλη χρονογράφημα, όπου παρατηρούμε να ειρωνεύεται με σατυρικό τρόπο τους αντιβενιζελικούς υποψήφιους Καλατζόπουλο, Ζωγράφο, και Μπούσιο «Μηνολόγιον εκλογής»⁴¹², για τον τελευταίο δε γράφει χαρακτηριστικά ότι είναι μπόσικος και μαχαραγιάς.

7^η Θεματική κατηγορία: Πολιτικές παραινέσεις – κείμενα γενικού ενδιαφέροντος

Στην συγκεκριμένη θεματική κατηγορία εντάσσονται κείμενα πολιτικού ενδιαφέροντος, τα οποία παρέμειναν ουδέτερα. Τα κείμενα αυτά μπορεί να είχαν ενημερωτικό χαρακτήρα για το πόσες έδρες, «Η κατανομή των βουλευτικών εδρών»⁴¹³ αντιστοιχούν στην Κοζάνη, πώς και πού ψηφίζουν ,ενσωμάτωση νέων εκλογικών τμημάτων, «Η Κλήρωση των εφορευτικών επιτροπών»⁴¹⁴. Επίσης αρκετά κείμενα της εφημερίδας είχαν συμφιλιωτικό χαρακτήρα και ανάγκη για κατάπαυση των παθών

⁴¹⁰ Εφημερίδα «*Ηχώ της Μακεδονίας*», φ. 724. 05.09.1926, σ.1.

⁴¹¹ Εφημερίδα «*Ηχώ της Μακεδονίας*», φ. 733. 07.11.1926, σ.3.

⁴¹² Εφημερίδα «*Ηχώ της Μακεδονίας*», φ. 733. 07.11.1926, σ.4.

⁴¹³ Εφημερίδα «*Ηχώ της Μακεδονίας*», φ. 724. 05.09.1926, σ.2.

⁴¹⁴ Εφημερίδα «*Ηχώ της Μακεδονίας*», φ. 780. 17.10.1926, σ.4.

«Χαρίν των νεκρών μας χάριν των ζώντων μας»⁴¹⁵ και της διχόνοιας, τέτοια δημοσιεύματα στην πλειονότητα τους εντοπίστηκαν μετεκλογικά.

8^η Θεματική κατηγορία: Πολιτική διαφήμιση

Στην παρούσα κατηγορία εντάσσονται οι πρώτες πολιτικές διαφημίσεις υποψήφιων βουλευτών στον τοπικό Τύπο της Κοζάνης, όπου όπως και αυτή που καταγράψαμε του 1920, δεν περιέχει απλά κείμενο όπως συνηθίζονταν μέχρι τότε, αλλά συνοδεύεται από φωτογραφία του «υποψήφιου βουλευτή του Αγροτικού προσφυγικού συνδυασμού Χαρίτων Πολάτογλου.»⁴¹⁶.

9^η Θεματική κατηγορία: Πολιτειακό ζήτημα

Στην παρούσα θεματική κατηγορία ταξινομήθηκαν δημοσιεύματα σχετικά με ένα από τα σημαντικότερα ζητήματα του μεσοπολέμου μεταξύ βενιζελικών και αντιβενιζελικών. Το πολιτειακό ζήτημα αν και φαινομενικά λήγει με την ανακήρυξη της Δημοκρατίας και με το δημοψήφισμα που ακολούθησε, τυπικά το Λαϊκό Κόμμα εξακολουθούσε να μην αναγνωρίζει την Δημοκρατία διότι πολύ απλά δεν θα είχε λόγω ύπαρξης εάν την αποδέχονταν, και συγκεκριμένα δεν θα διέφερε σε τίποτα από του Ελευθερόφρονες του Μεταξά που είχαν αναγνωρίσει την αλλαγή του καθεστώτος. Έτσι λοιπόν εντοπίστηκε ένα δημοσίευμα με τίτλο «Ακροβάται»⁴¹⁷ όπου η εφημερίδα *Ηχώ* κατηγόρησε το Λαϊκό Κόμμα για ψευδείς προεκλογικές δηλώσεις περί του καθεστωτικού ζητήματος.

⁴¹⁵ Εφημερίδα «*Ηχώ της Μακεδονίας*»φ.733. 07.11.1926,σ.1.

⁴¹⁶ Εφημερίδα «*Ηχώ της Μακεδονίας*»,φ780. 17.10.1926,σ.3.

⁴¹⁷ Εφημερίδα «*Ηχώ της Μακεδονίας*»,φ.737. 01.12.1926,σ.1.

3.6.Οι κοινοβουλευτικές εκλογές της 19^{ης} Αυγούστου 1928

3.6.1. Πανελλήνια και τοπικά αποτελέσματα: ανάλυση και σύγκριση

Ιστορικό – Πολιτικό πλαίσιο

Έπειτα από την συγκρότηση της «οικουμενικής» κυβέρνησης του Δεκεμβρίου του 1926 που αποτελούνταν από δύο βενιζελικά και δύο αντιβενιζελικά κόμματα καθώς επίσης και τέσσερις αρχηγούς οι οποίοι πολλές φορές είχαν βρεθεί σε αντίπαλα πολιτικά στρατόπεδα, ευνόητο ήταν ότι οι εσωτερικές διαφωνίες θα αποτελούσαν συχνό φαινόμενο στην άσκηση της πολιτικής. Με την πάροδο του χρόνου η συνεργασία μεταξύ των εταίρων γίνονταν όλο και πιο προβληματική, στο μεταξύ ο Ε. Βενιζέλος μετά από 7 χρόνια διαμονής στην Γαλλία (με ένα μικρό διάλλειμα ενός μήνα το 1924) επιστρέφει στην Ελλάδα και δηλώνει ότι δεν θα επιστρέψει στην πολιτική, δηλώνοντας παράλληλα την στήριξη του στην Οικουμενική κυβέρνηση.

Ωστόσο οι διαφωνίες διογκώνονταν και προκύπταν διαρκώς νέα ζητήματα όπως, η επικύρωση της σύμβασης για την ηλεκτροδότηση της Αθήνας με την αγγλική εταιρία «Πάουερ», η απόφαση για την επαναφορά στο στράτευμα ορισμένων αποταχθέντων αντιβενιζελικών αξιωματικών⁴¹⁸, και επίσης την ανάθεση ενός μεγάλου πακέτου έργων οδοποιίας από τον Μεταξά στον Οίκο Μακρή. Το γεγονός που έφερε την τελική διάσπαση προήλθε από τον ίδιο τον Βενιζέλο ο οποίος με επιστολή στις 27 Ιουνίου προς τον Υπουργό Οικονομικών, Καφαντάρη εξέφρασε τις διαφωνίες του σχετικά με τον τρόπο διακανονισμού των σχέσεων Εθνικής Τράπεζας και Δημοσίου έπειτα από την ίδρυση Εκδοτικού ιδρύματος, καθώς επίσης και για τον τρόπο ρύθμισης των πολεμικών χρεών ανάμεσα σε Ελλάδα και Γαλλία,⁴¹⁹ μέσα σε όλο αυτό το αρνητικό κλίμα παρουσιάστηκε και η υπόθεση για την επίτευξη του Καφαντάρη ενός δανείου εννέα εκατομμυρίων λιρών μέσω της Κοινωνίας των Εθνών.

Η επέμβαση πλέον του Βενιζέλου είναι εμφανής στα πολιτικά πράγματα και διαφαίνονταν η διάθεση του για πιο ενεργή συμμετοχή, ωστόσο όπως χαρακτηριστικά αναφέρει ο Δαφνής οι αντιβενιζελικοί μπορούσαν να συνεργαστούν με τον βενιζελισμό αλλά όχι και με τον ίδιο τον Βενιζέλο⁴²⁰. Έπειτα από το σκάνδαλο με το

⁴¹⁸ Χρήστος Χατζηιωσήφ, «Κοινοβούλιο και δικτατορία» σ. 94.

⁴¹⁹ Γ. Δαφνής, Η Ελλάδα μεταξύ δύο πολέμων, 1923- 1940, α' τόμος, Αθήνα, Κάκτος, 1995, σ. 379.

⁴²⁰ Στο ίδιο, σ. 378.

δάνειο που χρεώθηκε προσωπικά ο Καφανταρης, αναγκάστηκε να υποβάλλει την παραίτηση του στον Ζαΐμη.

Ο πρόεδρος της δημοκρατίας Π. Κοντουριώτης όταν ανακοινώθηκε ότι διαλύθηκε ο σχηματισμός κυβέρνησης ξεκίνησε αμέσως διαπραγματεύσεις με τους εναπομείναντες πολιτικούς αρχηγούς, και το πρωί της 3^{ης} Ιουλίου ανέθεσε την εντολή σχηματισμού κυβέρνησης στον Βενιζέλο μαζί με το δικαίωμα ταυτόχρονα να διαλύσει τη Βουλή και να προκηρύξει εκλογές στις 19 Αυγούστου 1928.⁴²¹

Η προσωρινή κυβέρνηση του Βενιζέλου είχε την ακόλουθη σύνθεση: Πρωθυπουργός Ελ. Βενιζέλος, Υπ. Εσωτερικών Κ. Ζαβιτσιάνος, Εξωτερικών Αλ. Καραπάνος, Στρατιωτικών Θ. Σοφούλης, Οικονομικών Γ. Μακρής, Ναυτικών Π. Αργυρόπουλος, Δικαιοσύνης Παν. Πετρίδης, Συγκοινωνίας Αντ.Χρηστομάνος, Εθνικής Οικονομίας Παν. Βουρλούμης, Γεωργίας Ι. Κάνναβος, Κοινωνικής πρόνοιας Εμ. Εμμανουηλίδης, Παιδείας Κ. Γόντικας, υφυπουργός Ανταλλαγής Αχ. Παπαδάτος. Εάν παρατηρήσουμε την σύνθεση της κυβέρνησης, ο Βενιζέλος επιχειρεί τον συγκερασμό πολλών αντιτιθέμενων τάξεων και ιδεολογιών μέσα στο κόλπου της κυβέρνησης, με αυτό τον τρόπο προσπαθεί να γεφυρώσει το χάσμα του διχασμού, και να συνεργαστεί με πρόσωπα που είχαν τάχθει στο παρελθόν αντιμετώπια του τόσο κατά την άσκηση της εξωτερικής του πολιτικής όσο και με τον αγώνα του κατά του βασιλιά Κωνσταντίνου.

Υπήρχε η γενική αίσθηση της επανασύστασης του κόμματος των Φιλελευθέρων, και αυτό γιατί ο Βενιζέλος επιχειρήσε την επαναπροσέλκυση των στελεχών των κομμάτων που είχαν αποσπασθεί από τον κορμό των Φιλελευθέρων από το 1924 και μετά, βέβαια κάτι τέτοιο δεν μπορούσε να συμβεί εύκολα πρώτα με τον Καφαντάρη όπου ίδρυσε νέο κόμμα, το κόμμα των Προοδευτικών Φιλελευθέρων μετά την ρήξη του με τον Βενιζέλο αλλά και το Κόμμα των Συντηρητικών Φιλελευθέρων του Ανδρέα Μικαλακόπουλου, δεν επρόκειτο να ανακάμψει.⁴²²

Πέρα από την σύνθεση σε πρόσωπα το Κόμμα των Φιλελευθέρων είχε μετατοπιστεί και ως προς το ιδεολογικό και κοινωνικό περιεχόμενο. Σε σύγκριση με το Κόμμα των Φιλελευθέρων του 1910 το μόνο κοινό με αυτό του 1928 ήταν ο αρχηγός του, καθότι η ριζοσπαστικοποίηση και ο κοινωνικός του χαρακτήρας εξαλείφτηκαν, και το κόμμα έγινε σαφώς και πιο συντηρητικό. Η αλλαγή των κοινωνικών προσανατολισμών του κόμματος, δηλαδή δεν υπάρχει η φιλεργατική ή φιλαγροτική διάθεση που

⁴²¹ Χρήστος Χατζηιωσήφ, «Κοινοβούλιο και δικτατορία» σ. 94.

⁴²² Στο ίδιο, σ. 95.

εκδηλώθηκε με κάποια πρωτοπόρα κοινωνικά μέτρα στην δεκαετία του 1910. Το γεγονός αυτό μπορεί να εξηγηθεί και για προσωπικούς λόγους του ίδιου του Βενιζέλου αλλά και για ευρύτερους κοινωνικούς λόγους, σε ότι αφορά του προσωπικούς θα μπορούσε να είναι ο γάμος του με την ζάμπλουτη Ελένη Σκυλίτση, άλλωστε είναι χαρακτηριστική η ερώτηση του τότε βουλευτή του Πολυχρόνη Πολυχρονίδη αν ο γάμος αυτός προσδιόρισε και την αλλαγή της κοινωνικής του ευαισθησίας, ο Βενιζέλος απάντησε «πολύ θα ήθελα να σου απαντήσω όχι». Σε ότι αφορά τους κοινωνικούς λόγους η αλλαγή εντοπίζεται στην μη ανάγκη ενίσχυσης του αστισμού, και λόγω της Μικρασιατικής καταστροφής αλλά και το γενικότερο κλίμα του 1928 είχαν αφαιρέσει τις αναπτυξιακές προοπτικές και επεκτατικές της Μεγάλης ιδέας και αυτό αυτομάτως έκανε την πολιτική τους λιγότερο γενναιοδωρη απέναντι στην αστική τάξη.

Η φυσιογνωμία του κόμματος είχε αλλάξει, το πρόγραμμα του αλυτρωτισμού είχε χάσει το περιεχόμενο και οι εξοπλισμοί δεν αποτελούσαν πια προτεραιότητα. Αντιθέτως πρωταρχικός στόχος του Βενιζέλου ήταν να εκσυγχρονίσουν την χώρα στα ευρωπαϊκά πρότυπα τόσο στον αγροτικό τομέα όσο και στην διοικητική μεταρρύθμιση του κράτους.⁴²³

Λίγο πριν την εκλογική αναμέτρηση συγκεκριμένα στις 11 Ιουλίου 1928 αλλάζει το εκλογικό σύστημα από απλή αναλογική σε πλειοψηφικό⁴²⁴ όπως είχε εφαρμοστεί και στις εκλογές της 16^{ης} Δεκεμβρίου του 1923. Χαρακτηριστικό του συγκεκριμένου εκλογικού συστήματος αποτελεί η στενοευρεία περιφέρεια, όπου οι "στενές" εκλογικές περιφέρειες συνολικά 69 αντιστοιχούσαν σε επαρχίες και οι ευρείες σε πρωτοδικεία 27 στον αριθμό. Μια ακόμη αλλαγή που ορίστηκε από τον εκλογικό νόμο ήταν η απόσχιση του Δήμου Αθηναίων από την περιφέρεια του Δήμου Πειραιά, στην οποία υπήρχε μεγάλος αριθμός προσφύγων, και κατά συνέπεια δυνητικών εκλογέων των βενιζελικών.

Στο ιδιότυπο gerrymandering του 1928 στοχεύθηκε να κερματιστεί η Παλαιά Ελλάδα σε μικρές εκλογικές περιφέρειες έτσι ώστε να περιοριστεί η επίδραση των αντιβενιζελικών εκλογέων, ενώ οι «ευρείες» περιφέρειες των Νέων Χωρών έπνιγαν τις όποιες νησίδες αντιβενιζελικής υποστήριξης. Αξιοσημείωτο είναι το γεγονός ότι στις περιφέρειες των Νέων Χωρών δεν εξελέγει ούτε ένας αντιβενιζελικός

⁴²³ Herring, Τα πολιτικά κόμματα στην Ελλάδα, (1821-1936), τόμος Β', Αθήνα, ΜΙΕΤ, 2006, σ. 1046.

⁴²⁴ Η. Νικολακόπουλος, Εισαγωγή στη θεωρία και την πρακτική των εκλογικών συστημάτων, Αθήνα: Α.Ν. Σακούλας, σ. 75-76.

υποψήφιος σε αντίθεση με τις εκλογές του 1926. Αντίθετα στις Νέες Χώρες λόγω της έλευσης πολλών προσφύγων η οποία ήταν στην πλειονότητα τους βενιζελικοί. Βασική επιδίωξη των βενιζελικών ήταν μέσω του εκλογικού νόμου να περιορίσουν τις απώλειες τους στην Παλαιά Ελλάδα και να εκμεταλλευτούν τις ευνοϊκές συνθήκες στις Νέες Χώρες.

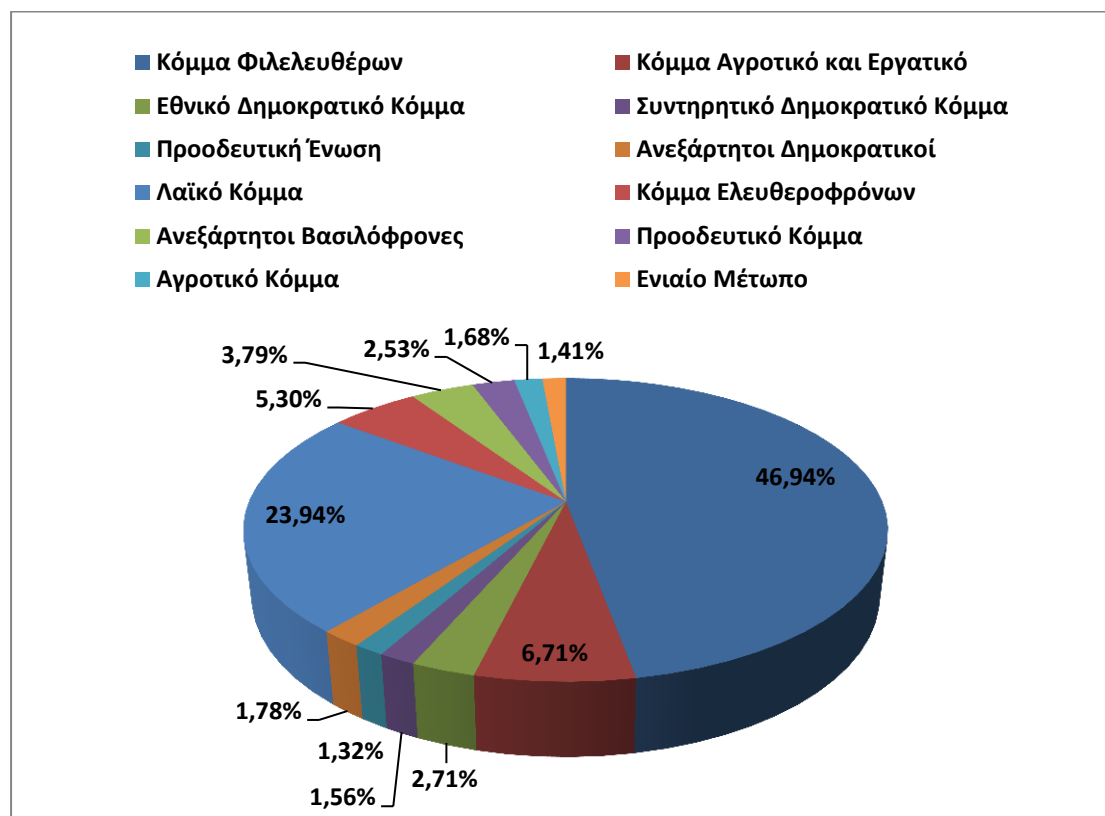
Η αλλαγή του εκλογικού νόμου είχε ακόμη μια συνέπεια, λόγω της υπεροχής του κόμματος των Φιλελευθέρων σε έδρες έναντι της αντιπολίτευσης αναγκάστηκαν τα μικρότερα κόμματα τα λεγόμενα συγγενικά, όπως του Μικαλακόπουλου, του Παπαναστασίου, του Κονδύλη και του Ζαβιτσιάνου⁴²⁵ να επέλθουν στους κόλπους μιας ενιαίας κυβερνητικής παράταξης στην επερχόμενη εκλογική αναμέτρηση του 1928. Ο μόνος που δεν δέχτηκε να συνεργαστεί ήταν ο Καφαντάρης και διέσπασε σύμφωνα με τον Βενιζέλο το «Δημοκρατικό Μέτωπο», ο οποίος κατήρτισε δικούς του συνδυασμούς με το κόμμα των Προοδευτικών Φιλελευθέρων. Στους κόλπους των αντιβενιζελικών επικράτησε πανικός και σύγχυση, η επιστροφή του Βενιζέλου, η απουσία δυναμικής ηγεσίας, αλλά και η έλλειψη ουσιαστικών ερεισμάτων κατέστησαν αναπόφευκτη την εκλογική ήττα. Η τελική σύμπραξη Λαϊκών και Ελευθεροφρόνων σε αρκετές περιφέρειες ήταν η μόνη δυνατότητα να διασωθεί το κύρος του αντιβενιζελισμού.

⁴²⁵ Χρήστος Χατζηιωσήφ, «Κοινοβούλιο και δικτατορία» σ. 94.

Τα εκλογικά αποτελέσματα του 1928

Οι εκλογές της 19^{ης} Αυγούστου του 1928 οδήγησαν σε μια σαρωτική νίκη της βενιζελικής παράταξης και τους Ε. Βενιζέλου προσωπικά η οποία ξεπέρασε το 60% των ψήφων και συγκέντρωσε τις 223 από τις 250 έδρες της Βουλής. Το αποτέλεσμα παρόλο που σε ένα βαθμό ήταν αναμενόμενο, προκάλεσε κατάπληξη ως προς την έκταση της νίκης ακόμη και στον ίδιο τον Βενιζέλο. Δύο μόλις μέρες μετά τις εκλογές γράφει μια επιστολή στην γυναίκα του Ελένη Σκυλίτση: *«Μολονότι όλαι αι προβλέψεις ήσαν ότι πηγαίνομεν προς μιαν μεγάλην δημοκρατικήν νίκην, εγώ, μετά τα απροσδόκητα αποτελέσματα των εκλογών της 1ης Νοεμβρίου 1920, ήμουν πολύ επιφυλακτικός. Δι' αυτό και το μεσονύκτιον της Κυριακής (...) σου έλεγα ότι περιμένω να κερδίσω 140 έως 180 έδρας επί συνόλου 250. Το πρωί της Δευτέρας σου ετηλεγράφησα ότι περιμένω να κερδίσω περί τας 180, το μεσημέρι περί τας 200 και το απόγευμα περί τας 220 (...). Πραγματικώς η νίκη αυτή είναι απαραδειγμάτιστος διά το μέγεθος της (...). Ουσιαστικώς ο ελληνικός λαός με εγκατέστηκε κοινοβουλευτικόν δικτάτορα».*

Γράφημα 19. Συγκεντρωτικά αποτελέσματα εκλογών της 19ης Αυγούστου 1928

Τα κόμματα που έλαβαν μέρος στις εκλογές και οι ψήφοι παρατίθενται στο γράφημα 19, σύμφωνα με αυτό παρατηρούμε, ότι το Κόμμα των Φιλελευθέρων επικράτησε με μεγάλη άνεση των πολιτικών του αντιπάλων συγκεντρώνοντας 477.502 ψήφους και ποσοστό 46,94%. Τα υπόλοιπα κόμματα που μετείχαν στο λεγόμενο «Δημοκρατικό Μέτωπο», το Κόμμα Αγροτικό και Εργατικό έλαβε 68.278 ψήφους και ποσοστό 2,71%, ακολούθησε το Εθνικό Δημοκρατικό Κόμμα που έλαβε 27.603 ψήφους και ποσοστό 2,71%, οι Ανεξάρτητοι Δημοκρατικοί έλαβαν 18.069 ψήφους και ποσοστό 1,78%, το Συντηρητικό Δημοκρατικό Κόμμα συγκέντρωσε 15.852 ψήφους και ποσοστό 1,56%, και τέλος η Προοδευτική Ένωση όπου όπως αναφέρθηκε παραπάνω διαχώρισε την θέση του έλαβε 13.452 ψήφους και ποσοστό 1,32%.

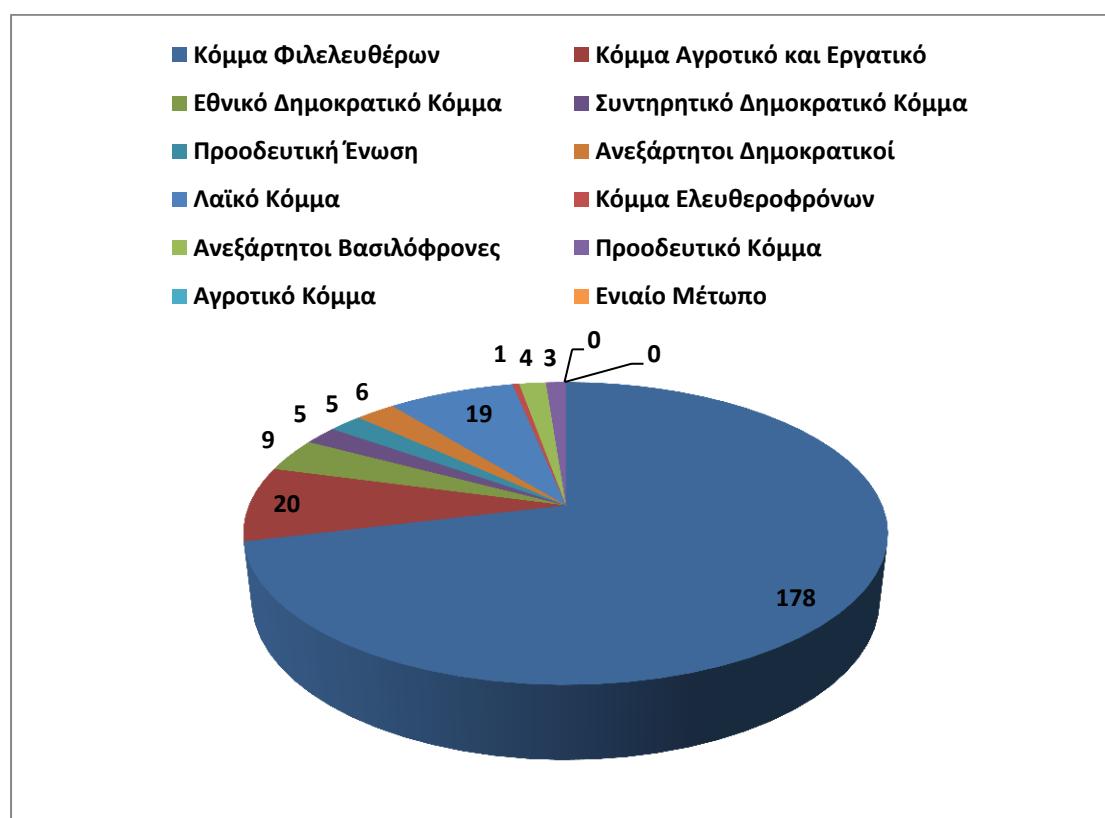
Από το στρατόπεδο των αντιβενιζελικών, το Λαϊκό Κόμμα συγκέντρωσε 243.543 ψήφους και ποσοστό 23,94%, το Κόμμα των Ελευθεροφρόνων που συγκέντρωσε 53.958 ψήφους και ποσοστό 5,30%, οι Ανεξάρτητοι Βασιλόφρονες

έλαβαν 38.556 ψήφους και ποσοστό 3,79% και το Προοδευτικό Κόμμα που συγκέντρωσε 25.729 και ποσοστό 2,53%. Σε ότι αφορά τα εκλογικά αποτελέσματα της Αριστεράς, το Αγροτικό Κόμμα θα λάβει 17.042 ψήφους και ποσοστό 1,68% και το Ενιαίο Μέτωπο 14.325 ψήφους και ποσοστό 1,41%.

Σύμφωνα με την έρευνα στα εκλογικά αποτελέσματα και στην γεωγραφική κατανομή της εκλογικής επιρροής των βασικότερων κομματικών σχηματισμών, θα διακρίνουμε ότι το Κόμμα των Φιλελευθέρων θα λάβει τα υψηλότερα ποσοστά τους στις εκλογικές περιφέρειες Ύδρας με 851 ψήφους επί 1.017 ψήφων στο σύνολο και ποσοστό 92,63%, Πρέβεζας (89,54%) Λέσβου (82,95%), Ρεθύμνου (82,78%) Χανίων (81,73%), Λασιθίου (80,48%), Ηρακλείου (79,19%), Δωρίδας (78,51%), Δομοκού (77,90%). Τα χαμηλότερα ποσοστά παρουσίασαν οι Φιλελεύθεροι στην Ζάκυνθο με μόλις 89 ψήφους επί συνόλου 8.851 έγκυρων ψηφοδελτίων και ποσοστό 1,01%, καθώς επίσης στην Αγία (3,63%), Μαντίνεια (4,32%) και Πάτρα (11,53%). Σε ότι αφορά τα υπόλοιπα κόμματα του Δημοκρατικού Μετώπου, τα υψηλότερα ποσοστά των Ανεξαρτήτων Δημοκρατικών τα έλαβαν στη Νάξο με 10.790 ψήφους και ποσοστό 52,16%, στην Ζάκυνθο (43,71%) και στα Καλάβρυτα (40,04%) , επίσης το Κόμμα Αγροτικών και Εργατικών (πρώην Δημοκρατική Ένωση) συγκέντρωσε ποσοστά μεγαλύτερα από τον εθνικό μέσο όρο της (6,71%) στην περιφέρεια Ροδόπης με 9.466 ψήφους και ποσοστό 59,06% , Αγία (45,90%), Μαντίνεια (34,70%). Αναφορικά με το Αγροτικό Κόμμα τα υψηλότερα ποσοστά του τα έλαβε από τον εκλογικό σύλλογο Μουσουλμάνων Θράκης με 5.586 ψήφους και ποσοστό 34,90%, στα Φάρσαλα (35,75%) και στα Τρίκαλα (22,58%). Από την άλλη πλευρά από του αντιβενιζελικούς συνδυασμούς, το Λαϊκό Κόμμα συγκέντρωσε τα υψηλότερα ποσοστά του στην Άνδρο με 1.831 ψήφους επί συνόλου 3.012 έγκυρων ψηφοδελτίων και ποσοστό 79%, Σύρο (56,05%), Τριγωνίδα (55,35%) Άργος (48,44%), αντιθέτως τα χαμηλότερα ποσοστά του παρουσίασε στην Σάμη με μόλις 2 ψήφους επί συνόλου 3.144 έγκυρων ψηφοδελτίων και ποσοστό 0,06%, Άρτα και Τζουμέρκα (0,56%), Πρέβεζα (1,52%), Έβρο(2,14%), Χανιά (3,92%), Ροδόπη (5,0%) και Καβάλα (5,58%). Το Κόμμα των Ελευθεροφρόνων έλαβε τα μεγαλύτερα ποσοστά του σε σχέση με τον εθνικό μέσο όρο του , στις εκλογικές περιφέρειες Κραναίας με 2.481 ψήφους επί συνόλου 5.211 έγκυρων ψηφοδελτίων και ποσοστό 47,61%, Πάλης (47,03%) και Ζακύνθου με (41,52%), οι Ανεξάρτητοι Βασιλόφρονες στην Κέα έλαβαν 1.463 ψήφους και ποσοστό 52,42%, Οίτυλο (50,0%), και Σκόπελο (49,31%). Τέλος για τα κόμματα που έμειναν εκτός των δύο μεγάλων συμμαχιών

(βενιζελικών – αντιβενιζελικών), άξια αναφοράς είναι το Προοδευτικό Κόμμα του Καφαντάρη όπου στην Ευρυτανία απέσπασε 4.453 ψήφους και ποσοστό 59,18%, ενώ το Κομμουνιστικό Ενιαίο Μέτωπο συγκέντρωσε τα μεγαλύτερα του ποσοστά στον εκλογικό Σύλλογο Ισραηλιτών Θεσσαλονίκης όπου έλαβαν 1.469 ψήφους και ποσοστό 15,04%, καθώς επίσης και στην Καβάλα (10,57%).

Γράφημα 20. Κατανομή κοινοβουλευτικών εδρών

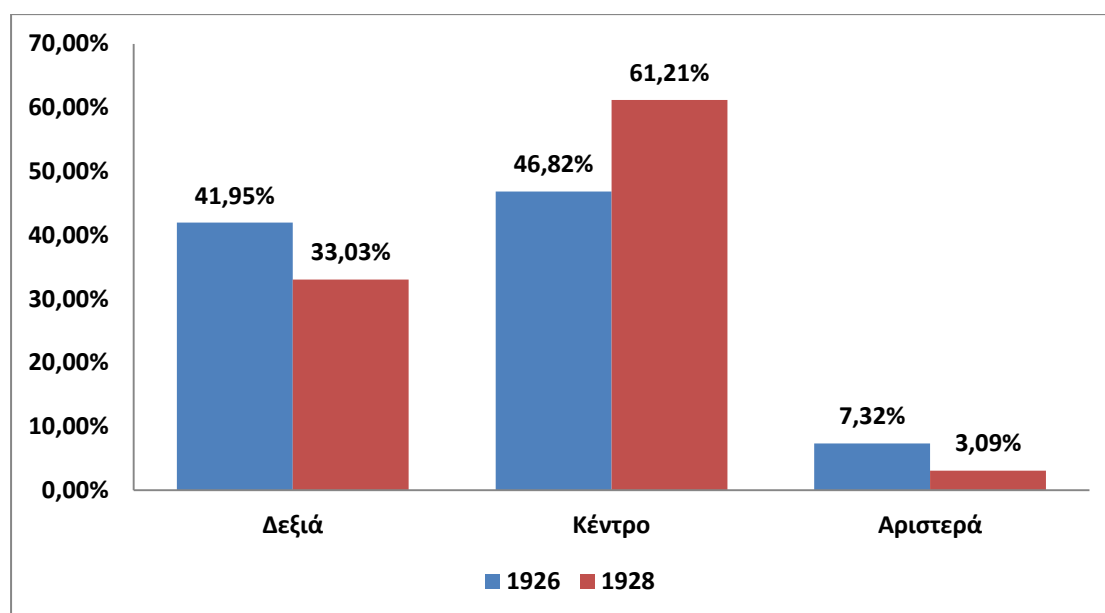
Σύμφωνα με το γράφημα 20 η κατανομή των κοινοβουλευτικών εδρών αποτυπώνονται ως εξής: από τις 223 έδρες του λεγόμενου «Δημοκρατικού Μετώπου» συνολικό ποσοστό δηλαδή 61,20%, 178 έδρες (46,94%) έλαβαν οι Φιλελεύθεροι, 20 έδρες (6,71%) το Κόμμα Αγροτικό και Εργατικό (Δημοκρατική Ένωση), 9 έδρες (2,71%) το Εθνικοδημοκρατικό Κόμμα του Κονδύλη, 6 έδρες (1,78%) οι ανεξάρτητοι Δημοκρατικοί, 5 έδρες (1,56%) το Κόμμα Συντηρητικών Δημοκρατικών του Μιχαλακόπουλου και 5 έδρες (1,32%) η Προοδευτική Ένωση του Ζαβιτσιάνου.

Από την πλευρά των αντιβενιζελικών 19 έδρες (23,94%) έλαβε το Λαϊκό Κόμμα με ηγέτη τον Π.Τσαλδάρη, 4 έδρες (3,79%) οι ανεξάρτητοι βασιλόφρονες, 3 έδρες

(2,53%) το Προοδευτικό Κόμμα Φιλελευθέρων του Καφαντάρη και 1 έδρα αν και με ποσοστό 5,30% αλλά λόγω το εκλογικού πλειοψηφικού συστήματος το κόμμα των Ελευθεροφρόνων. Σε σύγκριση με τις προηγούμενες εκλογές της 7^{ης} Νοεμβρίου 1926 ,η αντιβενιζελική παράταξη είχε εκλέξει 115 βουλευτές, γεγονός που αποδεικνύει την συντριπτική ήττα των αντιβενιζελικών αλλά και του Δεξιού χώρου στις εκλογές του 1928.⁴²⁶

Ο νέος εκλογικός νόμος του πλειοψηφικού αποτέλεσε καταστροφή για τα κόμματα της Αριστεράς, διότι κανένας υποψήφιος του Αγροτικού και του Κομμουνιστικού κόμματος δεν κατάφερε να εισέλθει στην Βουλή. Συμπερασματικά ο χώρος του κέντρου κυριάρχησε σε αυτές τις εκλογές και η δεξιά και η αριστερά παρουσίασαν μείωση της εκλογικής τους δύναμης.

Γράφημα 21. Σύγκριση εκλογικών αποτελεσμάτων 1926 και 1928 (με βάση τους κυριότερους ιδεολογικούς χώρους)

Μελετώντας τα εκλογικά αποτελέσματα των εκλογικών αναμετρήσεων του 1926 και του 1928 σε εθνικό επίπεδο, παρατηρούμε συγκρίνοντας την εκλογική επιρροή των τριών βασικών ιδεολογικών ρευμάτων σύμφωνα με το γράφημα 21, ότι ο κεντρώος χώρος⁴²⁷ (βενιζελική παράταξη) αύξησε κατά πολύ τις δυνάμεις του σε σχέση με την

⁴²⁶ Ελληνική Στατιστική Αρχή, Ψηφιακή Βιβλιοθήκη (ΕΛΣΤΑΤ), Στατιστική των βουλευτικών εκλογών της 19^{ης} Αυγούστου 1928.

⁴²⁷ Στο ποσοστό του Κέντρου για τις εκλογές του 1928 αθροίστηκαν τα ποσοστά του Κόμματος Φιλελευθέρων, του Αγροτικού- Εργατικού Κόμματος, του Εθνικού Δημοκρατικού Κόμματος, του Προοδευτικού Κόμματος, του Συντηρητικού Δημοκρατικού Κόμματος, της Προοδευτικής Ένωσης της Εθνικής Ένωσης και των ανεξερτήτων δημοκρατικών υποψηφίων, ενώ αντίστοιχα για τις εκλογές του

Δεξιά⁴²⁸(αντιβενιζελική/φιλοβασιλική παράταξη), όσο και με την Αριστερά⁴²⁹(κομμουνιστές) που έχασαν μέρος της εκλογικής τους δύναμης. Η άνοδος των ποσοστών του κεντρώου χώρου από 46,82% σε 61,81% οφείλεται σε μεγάλο ποσοστό στην ανοδική πορεία του Κόμματος των Φιλελευθέρων (μετά τον ερχομό του Βενιζέλου) καθώς επίσης και ότι οι μικρότεροι βενιζελικοί κομματικοί σχηματισμοί διατήρησαν τα ποσοστά που είχαν το 1926. Από τον χώρο της Δεξιάς όλα τα κόμματα επλήγησαν από την ανοδική πορεία του Βενιζελισμού, τις μεγαλύτερες απώλειες ωστόσο είχε το Κόμμα των Ελευθεροφρόνων που συγκέντρωσε μόλις το 5,30% σε αντίθεση με την αναμέτρηση του 1926 (15,78%). Τέλος η Αριστερά, και με το Αγροτικό Κόμμα και με το Ενιαίο Μέτωπο μείωσαν αμφότερα την επιρροή τους με αποτέλεσμα το συνολικό ποσοστό του χώρου να μειωθεί από το 7,32% το 1926 στο 3,09%, το 1928.

Οι εκλογές στη Κοζάνη

Στις εκλογές της 19^{ης} Αυγούστου 1928 στην περιφέρεια της Κοζάνης παρατηρείται μια ιδιαιτερότητα σε σχέση με αυτές του 1926, υπάρχει ένας διαχωρισμός μεταξύ περιφέρειας Κοζάνης και Γρεβενών. Επιπροσθέτως το πολιτικό σκηνικό της Κοζάνης εναρμονίστηκε πλήρως με αυτό που επικράτησε πανελληνίως. Κατά τις εκλογές του 1928 ο πραγματικός πληθυσμός ήταν 112.855 κάτοικοι από τους οποίους άσκησαν το εκλογικό δικαίωμα τους 18.692 .Οι βουλευτικές έδρες που αντιστοιχούσαν στην εκλογική περιφέρεια ήταν 4, ενώ τα εκλογικά τμήματα του Νομού ανέρχονταν σε 51. Στην Κοζάνη κατήλθαν τέσσερις εκλογικοί συνδυασμοί και τρεις μεμονωμένοι υποψήφιοι. Πιο αναλυτικά οι συνδυασμοί των πολιτικών κομμάτων και των διαφόρων συμμαχιών είχαν καταρτιστεί ως εξής: ο συνδυασμός του Κόμματος των Φιλελευθέρων από τους Κουπαρούσο Νικόλαο⁴³⁰, Παπαδόπουλο

1926 συνυπολογίστηκαν τα ποσοστά της Ένωσης Φιλελευθέρων, του Αγροτικού Εργατικού κόμματος, του Φιλελεύθερου Προσφυγικού Κόμματος και ανεξάρτητων δημοκρατικών υποψηφίων.

⁴²⁸ Για το ποσοστό της Δεξιάς για τις εκλογές του 1928 προστέθηκαν τα ποσοστά του Λαϊκού Κόμματος, του Κόμματος Ελευθεροφρόνων και των ανεξάρτητων Βασιλοφρόνων, ενώ αντίστοιχα για τις εκλογές του 1926 προστέθηκαν τα ποσοστά του Λαϊκού Κόμματος, του Κόμματος των Ελευθεροφρόνων και των ανεξαρτήτων υποψηφίων.

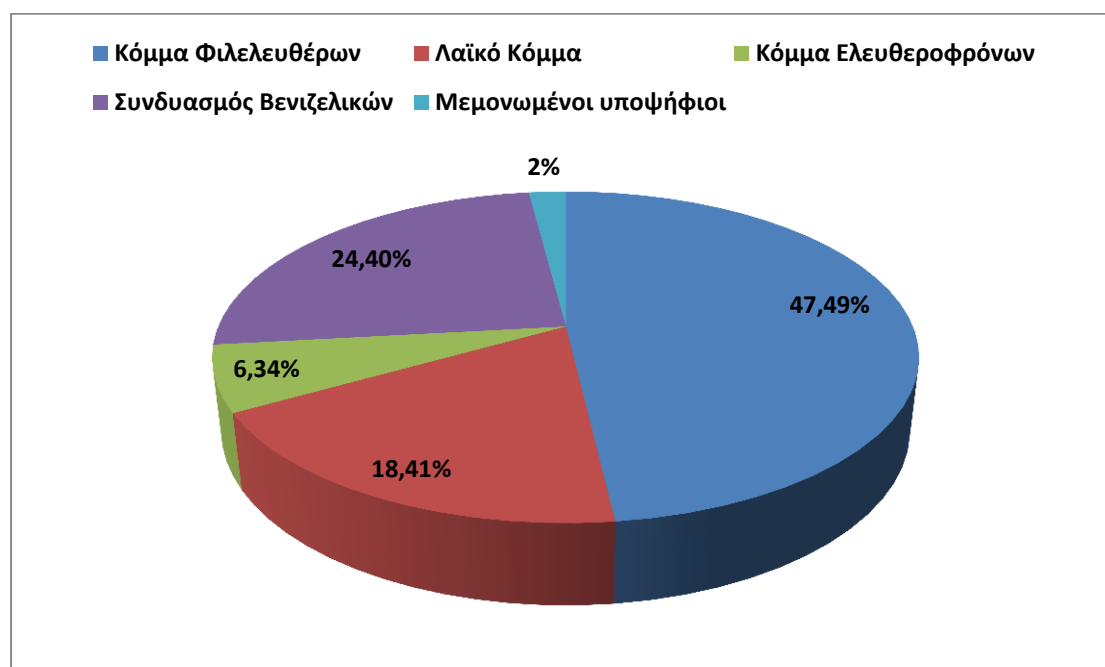
⁴²⁹ Για το ποσοστό της Αριστεράς στις εκλογές του 1928 προστέθηκαν τα ποσοστά του Ενιαίου Μετώπου και του Αγροτικού Κόμματος, ενώ για τις εκλογές του 1926 προστέθηκαν τα ποσοστά του Ενιαίου Εκλογικού Μετώπου Εργατών, Αγροτών και Προσφύγων και του Αγροτικού Κόμματος.

⁴³⁰ Κουπαρούσος Νικόλαος. Τρικαλινός φαρμακοποιός, κάτοικος Κοζάνης.Ο αδερφός του ήταν γιατρός και είχε πολυκλινική στον Νομό Κοζάνης.Εκλέγονταν βουλευτής επί σειρά ετών λόγω του

Ηλία, Ανδρεάδη Λάζαρο και Κοντοδίνας Κίμων, ο συνδυασμός Βενιζελικών (αντάρτες-ανεξάρτητοι) που άνηκαν βέβαια στο Δημοκρατικό Μέτωπο κ αλλά αποφάσισαν να καταρτίσουν δικό του συνδυασμό διότι δεν αποδέχτηκαν τα χρίσματα που ορίστηκαν από την κεντρική αρχή του κόμματος, στο οποίο μετείχαν οι Προκοπίδης Κοσμάς, Πολάτογλου Χαρίτων (και οι δύο από το Κόμμα Αγροτικό και Εργατικό), Πιπιλιάγκας Χρυσόστομος, Κωτούλας Θεόδωρος (Φιλελεύθεροι), ο συνδυασμός των Λαϊκών από τούς Γκορτσούλη Στέφανο, Χριστοδούλου Ευστάθιος, Αντωνιάδης Ιωάννης, και Κατρανάς Θεόδωρος, ο συνδυασμός του Κόμματος των Ελευθεροφρόνων αποτελούνταν από τους Βαρβούτης Γεώργιος, Βύζας Βασίλειος, Γκιουλέκας Νικόλαος και Βίσκος Ιωάννης, ενώ από του μεμονωμένους Παπανικολάου Βάϊος (Κουμμουνιστής), Χατζημίχος ή Τζίμας Ιωάννης (Προοδευτικός) και ο Τσαλάκης Αθανάσιος.

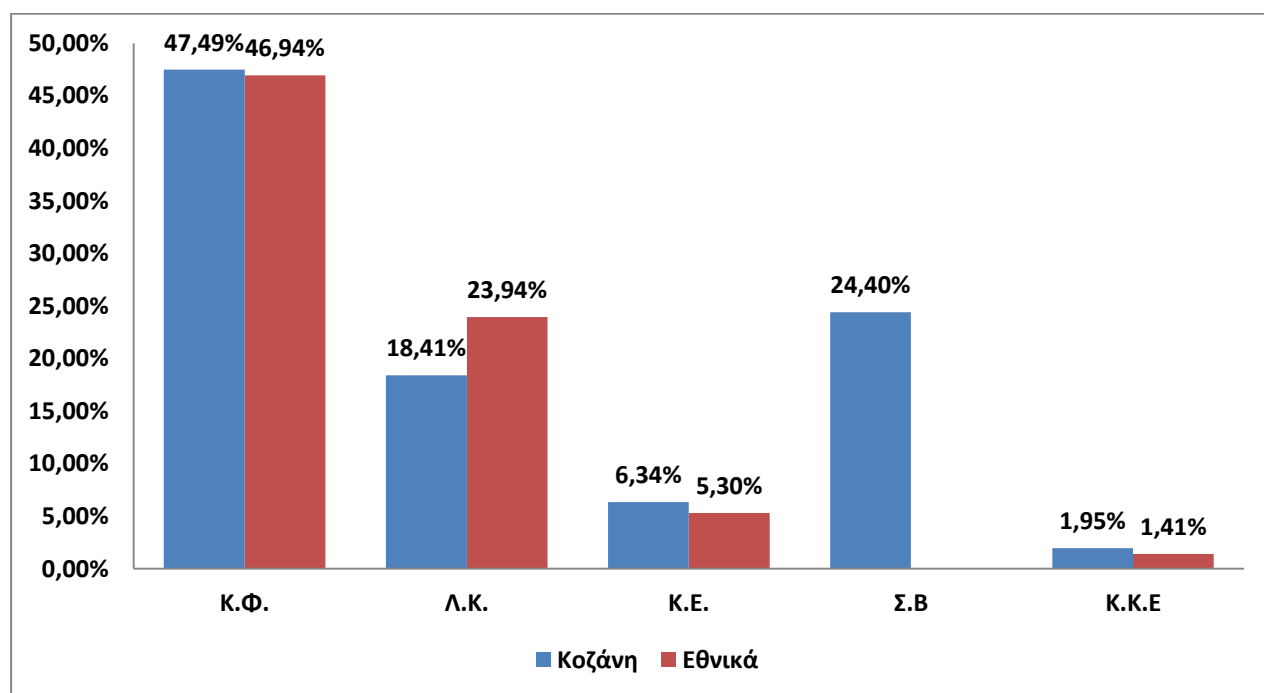
επαγγέλματος του και τον διέκρινε μια πολιτική αστάθεια(πολιτεύτηκε σε διαφορετικούς πολιτικούς χώρους, Α. Ανδρέου.,& Σ.Ηλιάδου- Τάχου.*Εκλογικές συμπεριφορές στη Δυτική Μακεδονία (1915-1936)*. Πρακτικά του ΚΘ& ΚΗ Πανελληνίου ιστορικού συνεδρίου της Ελληνικής Ιστορικής Εταιρείας, 2009,σ. 464-485.

Γράφημα 22. Αποτελέσματα βουλευτικών εκλογών 1928 στη Κοζάνη

Τα εκλογικά αποτελέσματα δείχνουν την απόλυτη νίκη του Κόμματος των Φιλελευθέρων, κέρδισε και τις τέσσερις έδρες του Νομού συγκεντρώνοντας ένα ποσοστό της τάξεως του 47,49% και οι σταυροί προτιμήσεως αποτυπώθηκαν ως εξής, Κουπαρούσος Νικόλαος 9.119 ψήφους, Παπαδόπουλος Ηλίας 8.974 ψήφους, Ανδρεάδης Λάζαρος 8.742 ψήφους και Κοντοδίνας Κίμων 8.483, κατά συνέπεια όλοι οι παραπάνω εκλέχτηκαν βουλευτές. Ακολούθησε ο συνδυασμός των Βενιζελικών (ανταρτών) με ποσοστό 24,40% και πρώτο σε σταυρούς προτιμήσεως τον Προκοπίδη Κοσμά που έλαβε 5.580 ψήφους, τρίτο σε εκλογική δύναμη ήρθε το Κόμμα των Λαϊκών με ποσοστό 18,41% και πρώτο σε σταυρούς προτιμήσεως τον Γκορτσούλη Στέφανο με 3.692 ψήφους, την τέταρτη και τελευταία θέση κατέλαβε το Κόμμα των Ελευθεροφρόνων του Ι. Μεταξά με ποσοστό 6,34% και πρώτο σε σταυρούς προτιμήσεως τον Βαρβούτη Γεώργιο με 2.048 ψήφους. Από τους μεμονωμένους άξιο αναφοράς αποτέλεσε ο Κομμουνιστής Παπανικολάου Βάϊος που έλαβε 362 ψήφους.

Γράφημα 23. Σύγκριση εθνικών και τοπικών αποτελεσμάτων στις εκλογές του 1928

Συγκρίνοντας τα εθνικά με τα τοπικά αποτελέσματα του Νομού Κοζάνης παρατηρούμε, ότι το Κόμμα των Φιλελευθέρων διατήρησε στα ίδια σχεδόν επίπεδα τα ποσοστά του έχοντας μια μικρή αύξηση της τάξεως της μισής ποσοστιαίας μονάδας, (46,94% το εθνικό ποσοστό και 47,49% στην Κοζάνη). Το Λαϊκό Κόμμα παρουσίασε πτώση περίπου 5 ποσοστιαίων μονάδων (23,94% εθνικό 18,41% στην Κοζάνη), Το Κόμμα των Ελευθεροφρόνων παρουσιάζει μικρή αύξηση σε σχέση με το ποσοστό που κατέλαβε σε εθνικό επίπεδο δηλαδή 6,34% έναντι 5,30 που έλαβε πανελληνίως. Από την άλλη πλευρά ο συνδυασμός των Βενιζελικών (Αντάρτες) Κοζάνης συγκέντρωσαν το 24,40% στο αποτέλεσμα αυτό συνέβαλε και οι δύο εκπρόσωποι του Προκοπίδης Κοσμάς και Πολάτογλου Χαρίτων (προέρχονταν και οι δύο απο την Δημοκρατική Ένωση οι οποίοι ωστόσο κατήλθαν με τον συνδυασμό Βενιζελικών. Και τέλος ο μοναδικός εκπρόσωπος της Αριστεράς Παπανικολάου Βαΐος που συγκέντρωσε 1,95% επί του συνόλου λίγο μεγαλύτερο απο τον εθνικό μέσο όρο του κόμματος του στις εκλογές του 1928 δηλαδή 1,41% (Ενιαίο Μέτωπο)

Οι εκλογές του 1928 διεξήχθησαν σε μια Κοζάνη όπου υπήρχε εθνική ομοιογένεια, δηλαδή το μουσουλμανικό στοιχείο στην περιοχή είχε εκλείψει ,ωστόσο

υπήρχε ο διαχωρισμός γηγενή και πρόσφυγα, και η πολιτική των εκάστοτε υποψηφίων προσαρμόζονταν στα κοινωνικά θέματα του πληθυσμού (αποκατάσταση προσφύγων, προστριβές μεταξύ νέων και παλαιών κατοίκων, και το φαινόμενο των παράνομων δικαιοπραξιών⁴³¹). Στο νομό Κοζάνης το 1928, αναμφισβήτητα ο προσφυγικός πληθυσμός επηρέασε το αποτέλεσμα υπέρ του Βενιζέλου, είναι χαρακτηριστικό ότι πριν την ανακοίνωση του να αναλάβει πάλι την ηγεσία υπήρχαν σκέψεις να καταρτιστούν αμιγώς προσφυγικοί συνδυασμοί γεγονός που αποδεικνύει το μέγεθος της αφοσίωσης τους σε αυτόν.⁴³² Στην Κοζάνη, το ποσοστό της βενιζελικής παράταξης αυξήθηκε και ξεπέρασε το 91% σε χωριά τα οποία κατοικούσαν αποκλειστικά πρόσφυγες, ενώ παρατηρήθηκε το φαινόμενο σε αρκετά εκλογικά τμήματα να μην ψηφίζονται καθόλου οι αντικυβερνητικοί ενώ σε άλλα να λαμβάνουν ακόμη και το 99% των ψήφων οι βενιζελικοί.⁴³³

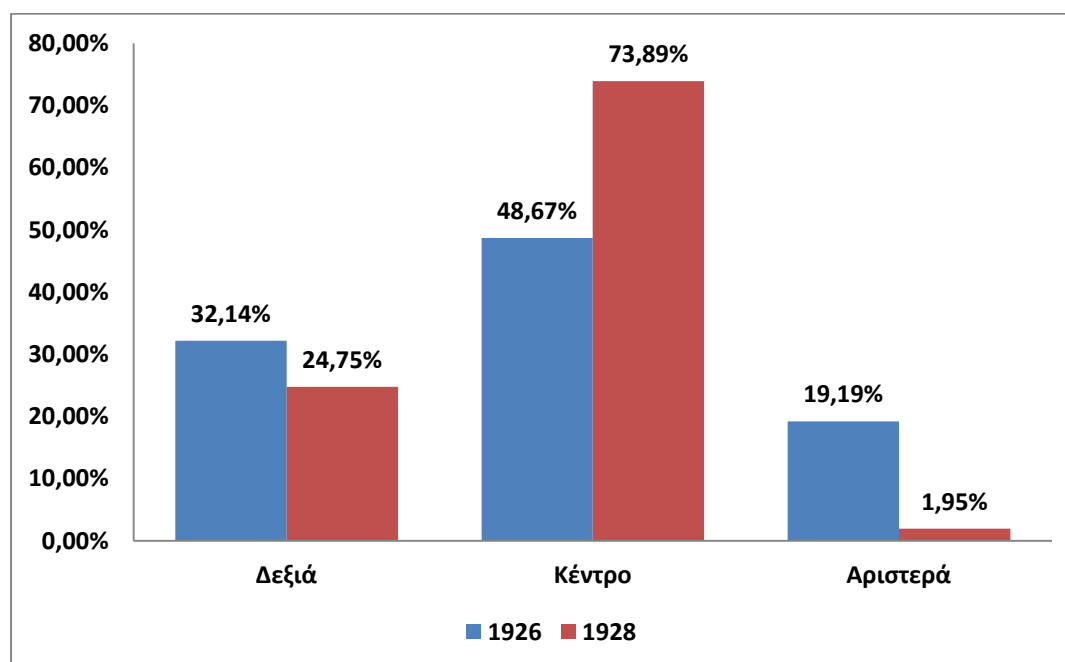
⁴³¹ Πελαγίδης, Ε. Άγνωστες πτυχές για το πρόβλημα της ανταλλάξιμης μουσουλμανικής περιουσίας. Η περίπτωση της Δυτικής Μακεδονίας. Στο Β. Θ' Πανελλήνιο Ιστορικό Συνέδριο (Μάιος 1988), Μάιος 1988 (225-233). Θεσσαλονίκη: Ελληνική Ιστορική Εταιρεία, 1988,

Με την ανταλλαγή που όριζε η Συνθήκη της Λωζάνης, ο μουσουλμανικός πληθυσμός υποχρεώθηκε να εγκαταλείψει την χώρα. Ωστόσο, επειδή δεν έφυγαν διωκόμενοι, όπως οι Έλληνες του Πόντου, πούλησαν καλλιεργήσιμες γαίες και σπίτια στους γηγενείς σε τιμές συμφέρουσες και στις δύο πλευρές, παρά τις υποδείξεις του ελληνικού κράτους. Η μουσουλμανική ιδιοκτησία έπρεπε να περάσει στα χέρια των προσφύγων, για να χτίσουν εκ νέου τη ζωή τους. Οι δικαιοπραξίες αυτές, που όριζαν τις αγοραπωλησίες μουσουλμανικών ακινήτων, ονομάστηκαν «παράνομες ή ανώμαλες» δικαιοπραξίες.

⁴³² Γιώτα, Μ. Η πολιτική ένταξη των προσφύγων του 1922 στην Ελλάδα του μεσοπολέμου: 1922-1940, 2005, σ. 248-251.

⁴³³ Α. Ανδρέου, & Σ. Ηλιάδου- Τάχου. *Εκλογικές συμπεριφορές στη Δυτική Μακεδονία (1915-1936)*. Πρακτικά του ΚΘ& ΚΗ Πανελληνίου ιστορικού συνεδρίου της Ελληνικής Ιστορικής Εταιρείας, 2009, σ 464-485.

Γράφημα 24. Σύγκριση αποτελεσμάτων στην εκλογική περιφέρεια του Νομού Κοζάνης στις εκλογές του 1926 και του 1928 (με βάση τους ιδεολογικούς χώρους)

Μελετώντας το γράφημα 24 και συγκρίνοντας τις αυξομειώσεις της εκλογικής επιρροής των τριών βασικών ιδεολογικών χώρων στην Κοζάνη, μεταξύ των εκλογικών αναμετρήσεων του 1926 και του 1928 παρατηρούμε ότι η Δεξιά⁴³⁴ παρουσίασε σημαντική μείωση των συνολικών ποσοστών το ίδιο συνέβη με τον χώρο της Αριστεράς⁴³⁵, ενώ αντίθετα ο χώρος του Κέντρου αύξησε σχεδόν στο διπλάσιο τα ποσοστά του. Αναλυτικότερα, παρατηρούμε ότι η δεξιά το 1928 συγκέντρωσε 24,75% των ψήφων, έναντι του 32,14% που συγκέντρωσε το 1926 γεγονός που οφείλεται σε μεγάλο βαθμό στις απώλειες του Κόμματος των Ελευθεροφρόνων και λιγότερο στο Λαϊκό Κόμμα. Η μεγάλη αύξηση των συνολικών ποσοστών του Κέντρου περίπου 30 ποσοστιαίων μονάδων οφείλεται σχεδόν εξ' ολοκλήρου στην τρομερή αύξηση της εκλογικής επιρροής των Φιλελευθέρων από 38,74% του 1926 στο 47,49% το 1928, αλλά ασφαλώς και στον εκλογικό συνδυασμό των Βενιζελικών που είχε ιδιαίτερος μεγάλα ποσοστά 24,40%. Τέλος ο χώρος της

⁴³⁴ Στο ποσοστό της Δεξιάς για τις εκλογές του 1926 στην Κοζάνη, συυπολογίστηκαν τα ποσοστά του Κόμματος των Ελευθεροφρόνων καθώς επίσης και του συνδυασμού Μακεδονική Ο.Μ.Α.Σ, ενώ για τις εκλογές του 1928 τα ποσοστά του Λαϊκού Κόμματος και του Κόμματος των Ελευθεροφρόνων.

⁴³⁵ Στο ποσοστό της Αριστεράς για τις εκλογές του 1926 υπολογίστηκε το άθροισμα των ποσοστών του Αγροτικού προσφυγικού συνδυασμού και μόνο.

Αριστεράς παρουσιάζει κατακόρυφη πτώση από το 19,19% το 1926 στο μόλις 1,95% καθότι η αντιπροσώπευση στις εκλογές του 1928 ήταν ελάχιστη.

Πίνακας 65. Η σταυροδοσία στα εκλογικά τμήματα του Νομού Κοζάνης

Εκλογικά Τμήματα	Φιλελεύθεροι	Συνδυασμός Βενιζελικών	Λαϊκοί	Ελευθερόφρονες	Μεμονωμένοι
Κοζάνης 1 ^{ov}	876	100	1.004	158	18
Κοζάνη 2 ^{ov}	753	57	792	84	23
Κοζάνης 3 ^{ov}	706	36	623	66	20
Κοζάνης 4 ^{ov}	793	63	773	78	11
Κοζάνης 5 ^{ov}	1.282	679	637	144	21
Δρεπάνου	847	382	1	2	6
Ντορταλή	1.080	720	10	2	-
Σοφουλάρ	837	319	16	-	-
Πολυμύλου	251	345	-	-	-
Ξερολίμνης	845	1.084	31	35	2
Βατερο	566	661	15	6	1
Αιανής	816	280	389	16	3
Άνω Κώμης	909	96	465	246	-
Κιτσιλέρ	1.166	835	3	4	-
Σερβίων	1.570	284	345	38	16
Γουλών	612	385	5	9	-
Μόκρου ⁴³⁶	822	47	151	40	-
Τρανοβάλλτου	539	78	485	22	-

⁴³⁶ Λειβαδερό.

Καστανίας	843	52	166	-	-
Βελβεντού 1 ^{ov}	964	-	914	4	5
Βελβεντού 2 ^{ov}	978	121	534	23	1
Καταφυγίου	543	-	586	20	-
Στανίστης 1 ^{ov437}	317	23	377	31	6
Στανίστης 2 ^{ov}	462	26	531	8	16
Στανίστης 3 ^{ov}	757	26	555	60	13
Γαλατικής	961	141	742	91	6
Σελίτσης ⁴³⁸	931	141	742	91	6
Πελεκάνου	384	1.095	373	119	1
Λειψίστας	1.554	304	552	189	13
Τσοτούλιου	772	379	171	145	4
Κριμινίου	286	-	141	156	1

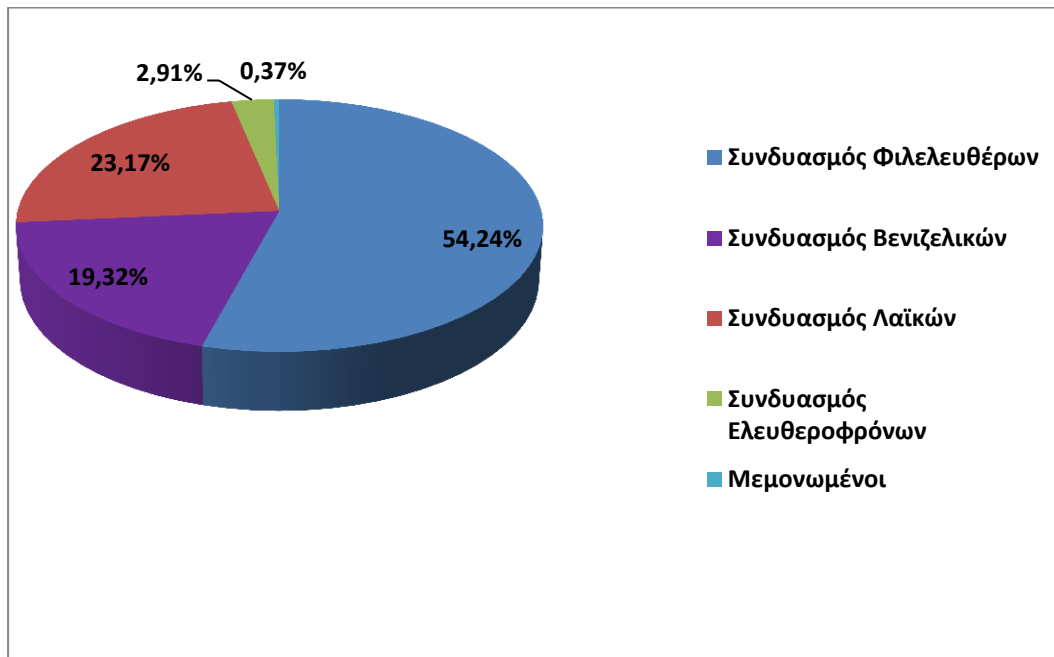
⁴³⁷ Σιάτιστα.

⁴³⁸ Εράτυρα.

Πίνακας 66. Συνέχεια της σταυροδοσίας των εκλογικών τμημάτων του Νομού Κοζάνης

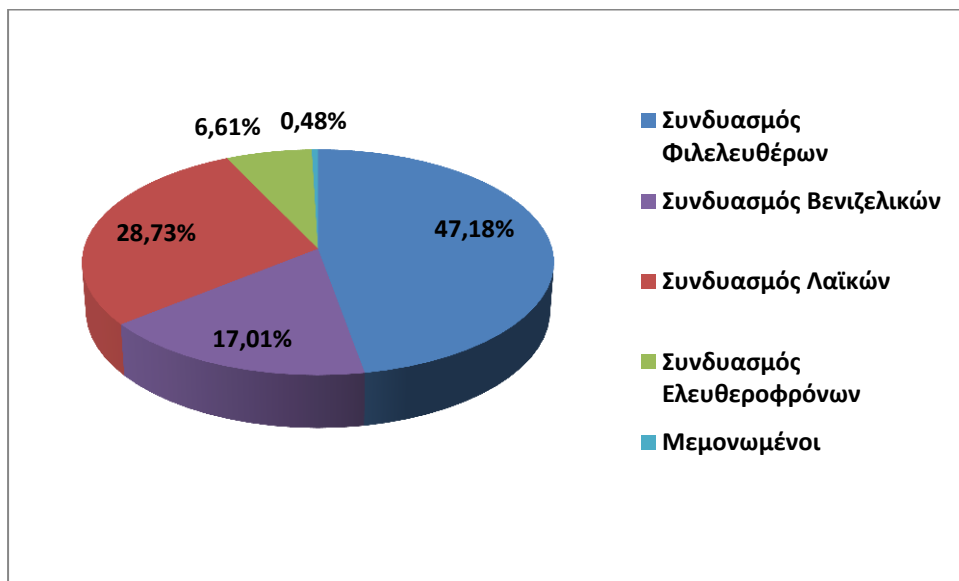
Εκλογικά Τμήματα	Φιλελεύθεροι	Συνδυασμός Βενιζελικών	Λαϊκοί	Ελευθερόφρονες	Μεμονωμένοι
Βελανιδιάς	605	492	153	72	7
Σκαλοχωρίου	284	10	116	62	1
Πτολεμαΐδος 1ον	1.722	592	225	32	22
Πτολεμαΐδος 2ον	1.012	1.111	96	14	40
Φιλότα	1.106	864	-	22	7
Πύργου	41	1.036	285	57	-
Περαίας	451	87	2	1	-
Κομνηνού	193	1.429	-	-	-
Αγίου Χριστοφόρου	1.101	529	97	31	13
Ερμάκιας	85	245	23	58	5
Τζούμας	840	311	2	9	-
Κλείτου	529	454	-	1	-
Ποντοκόμης	502	658	6	13	25
Κόμανου	261	234	101	753	8
Ασβεστόπετρας	413	400	226	87	52
Αναρράχης	306	346	34	342	-
Εμπορίου	182	244	49	558	8
Παλαιοχωρίου	220	224	137	337	4
Γαλάτειας	700	40	303	160	1
Βλάτσης	112	256	23	204	5

Γράφημα 25. Εκλογικά αποτελέσματα στο Δήμο Κοζάνης

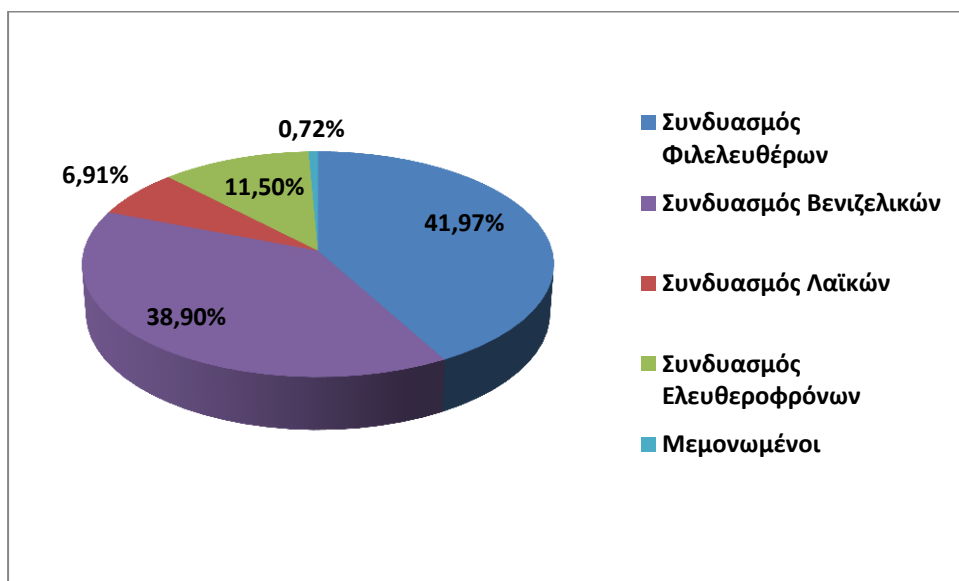
Όπως παρατηρούμε από το γράφημα 25 στα εκλογικά τμήματα του Δήμου Κοζάνης (συμπεριλαμβάνονται και οι κοινότητες) ο συνδυασμός των Φιλελευθέρων επικράτησε στην πλειονότητα των έγκυρων ψηφοδελτίων με ποσοστό 54,24%, θα ακολουθήσει το Λαϊκό Κόμμα με 23,17%, έπειτα τρίτο θα έρθει ο συνδυασμός των Βενιζελικών, τέταρτο θα έρθει ο συνδυασμός των Ελευθεροφρόνων με ποσοστό 2,91% και τέλος οι μεμονωμένοι με 0,37%..Χαρακτηριστικό στην Κοζάνη υπήρξαν χωριά που δεν πήραν ούτε μία ψήφο οι αντιβενιζελικοί π.χ. Δρέπανο, Ξηρολίμνη κ.α.

Γράφημα 26. Εκλογικά αποτελέσματα στην επαρχία Βοΐου (Ανασελίτσης)

Τα ποσοστά στην επαρχία Βοΐου θα διατηρηθούν στα ίδια επίπεδα και εδώ, συγκεκριμένα ο συνδυασμός Φιλελευθέρων θα λάβει το 47,18%, θα ακολουθήσει το Λαϊκό Κόμμα με ποσοστό 28,73%, τρίτος θα αναδειχθεί ο συνδυασμός των Βενιζελικών με 17,01%, τέταρτος ο συνδυασμός των Ελευθεροφρόνων με 6,61% και τελευταίος οι μεμονωμένοι με 0,48%.Χαρακτηριστό σε αυτήν την επαρχία αποτελεί το εκλογικό τμήμα των Κομνηνών όπου υπερψήφισαν τον Βενιζέλο 99%, επίσης άξιο αναφοράς αποτελεί και το Κρίμνιο όπου ήταν το μοναδικό εκλογικό τμήμα που υπερέιχαν οι αντικυβερνητικοί.

Γράφημα 27. Εκλογικά αποτελέσματα στην επαρχία Εορδαίας (Καϊλαρίων)

Τα αποτελέσματα στην επαρχία Εορδαίας ακολούθησαν σχεδόν τις τάσεις που επικράτησαν σε όλη την περιφέρεια Κοζάνης. Συγκεκριμένα πρώτος αναδείχθηκε και εδώ ο συνδυασμός των Φιλελευθέρων με ποσοστό 41,97%, δεύτερος ο συνδυασμός των Βενιζελικών με 38,90%, και τρίτος ο συνδυασμός των Ελευθεροφρόνων με 11,50% όπου παίρνει αρκετούς ψήφους από το Λαϊκό Κόμμα που καταλαμβάνει την τέταρτη θέση με 6,91% και τέλος οι μεμονωμένοι με 0,72%.

3.6.1. Ο τοπικός Τύπος της Κοζάνης στις κοινοβουλευτικές εκλογές της 19^{ης} Αυγούστου του 1928

Πίνακας 67. Δημοσιεύματα ανά εφημερίδα

Τίτλος εφημερίδας	Δημοσιεύματα	%
Βόρειος Ελλάς	62	53,0
Ηχώ της Μακεδονίας	55	47,0
Σύνολο	117	100,0

Κατά την εκλογική αναμέτρηση του Αυγούστου του 1928 στην πόλη της Κοζάνης κυκλοφορούσαν οι εφημερίδες *Βόρειος Ελλάς* και *Ηχώ της Μακεδονίας*. Στην εφημερίδα *Βόρειος Ελλάς* εντοπίστηκαν 62 δημοσιεύματα που σχετίζονταν με την εκλογική αναμέτρηση, ενώ στην *Ηχώ της Μακεδονίας* 55 δημοσιεύματα.

Πίνακας 68. Συχνότητα κυκλοφορίας έκδοσης

Συχνότητα έκδοσης	Δημοσιεύματα	%
Εβδομαδιαία	117	100,0

Και οι δύο μελετώμενες εφημερίδες, εκδίδονταν σε εβδομαδιαία βάση συνήθως κάθε Κυριακή με κάποιες εξαιρέσεις, με αποτέλεσμα ίδια συχνότητα έκδοσης να παρουσιάζουν και τα 117 δημοσιεύματα που εντοπίστηκαν.

Πίνακας 69. Ιδεολογική κατεύθυνση δημοσιευμάτων

Ιδεολογική κατεύθυνση	Αριθμός Δημοσιευμάτων	%
Κέντρο	113	96,6
Δεξιά	4	3,4
Αριστερά	0	0
Σύνολο	117	100,0

Τα 113 (96,6%) από τα 117 δημοσιεύματα ανήκαν στο χώρο του Κέντρου καθώς όλα τα δημοσιεύματα της *Ηχούς της Μακεδονίας* εντάσσονταν στο Κέντρο – φιλοβενιζελική εφημερίδα καθώς επίσης και η πλειονότητα των δημοσιευμάτων της *Βορείου Ελλάς* που ωστόσο στην αρχή της προεκλογική περιόδου δήλωνε ουδέτερη και αχρωμάτιστη και την περίοδο εκείνη εντοπίστηκαν 4 (3,4%) δημοσιεύματα δεξιών ιδεολογικών καταβολών, βέβαια αργότερα πήρε σαφή θέση υπέρ του Κόμματος των Φιλελευθέρων.⁴³⁹

Πίνακας 70. Προεκλογικά και μετεκλογικά δημοσιεύματα

Είδος δημοσιευμάτων	Αριθμός Δημοσιευμάτων	%
Προεκλογικά	91	77,8
Μετεκλογικά	26	22,2
Σύνολο	117	100,0

Σύμφωνα με τον πίνακα 70, τα 91 από τα 117 δημοσιεύματα, δηλαδή ένα ποσοστό της τάξεως του 77,8% ήταν προεκλογικά, ενώ 26 από αυτά , δηλαδή το 22,2% μετεκλογικά.

Πίνακας 71. Σελίδα δημοσιεύματος

Σελίδα	Αριθμός Δημοσιευμάτων	%
1	43	36,8
2	7	6,0
3	13	11,1
4	54	46,2
Σύνολο	117	100,0

Από τα 117 δημοσιεύματα των εκλογών του 1928 στον τοπικό Τύπο της Κοζάνης, τα 43 (36,8%) βρίσκονται στην πρώτη σελίδα του εντύπου, τα 7 (6,0%) στην δεύτερη, τα 13 (11,1%) στην τρίτη, ενώ τα 54 δημοσιεύματα (46,2%) βρίσκονται στην τέταρτη σελίδα της εφημερίδας.

⁴³⁹ Η εφημερίδα *Βόρειος Ελλάς* παίρνει σαφή θέση υπέρ των Φιλελευθέρων και συνιστά στο αναγνωστικό κοινό της να ψηφίσει το Κόμμα των Φιλελευθέρων « διότι αυτό υπαγορεύει το συμφέρον του Έθνους και της Δ. Μακεδονίας, και όχι του Λαϊκού, διότι σκέπτονται την επάνοδο του βασιλέως και αυτό είναι εθνικήν καταστροφήν, και επίσης δεν συνιστούν τους Ανεξάρτητους Βενιζελικούς διότι αποτελούν ανταρσία ενώ έχουμε ανάγκη προπαντός πειθαρχίας» Εφημερίδα «*Βόρειος Ελλάς*», φ.65. 12.08.1928, σ. 1.

Πίνακας 72. Είδος δημοσιεύματος

	Είδος δημοσιεύματος	Αριθμός δημοσιευμάτων	%
1	Κύριο Άρθρο	33	28,2
1.2	Κ.Α./Ρεπορτάζ	5	
1.2.1	Κ.Α./ Είδηση	5	
1.2.2	Κ.Α./Συνεντεύξεις	0	
1.2.3	Κ.Α./Δήλωση	5	
1.3	Κ.Α./Άρθρα γνώμης	3	
1.3.1	Κ.Α./Ανάλυση-Γνώμη	15	
2	Ρεπορτάζ	59	50,4
2.1	Ειδήσεις	30	
2.2	Παραπολιτικά	19	
2.3	Δήλωση/ ομιλία	10	
2.4.	Έρευνες	0	
3	Άρθρα Γνώμης	14	12,0
3.1	Επιστολές	5	
3.2	Ανάλυση/Γνώμη	9	
3.3	Αφιερώματα	0	
4	Πλ. Καταχωρήσεις	4	3,4
5	Πίνακες	6	5,1
6	Συνθήματα	1	0,9
	Σύνολο	117	100,0

Από τα 117 δημοσιεύματα στον τοπικό Τύπο της Κοζάνης για την εκλογική αναμέτρηση του 1928 τα 33 (28,2%) ήταν κύρια άρθρα της έκδοσης, τα 59 (50,4%) είχαν την μορφή ρεπορτάζ, τα 14 (12,0%) ήταν άρθρα γνώμης, 4 (3,4%) αποτέλεσαν πληρωμένες καταχωρήσεις, 6 (5,1%) βρέθηκαν πίνακες και ένα (0,9%) είχε την μορφή συνθήματος. Πιο αναλυτικά, από τα 33 κύρια άρθρα που σχετίζονταν με τις εκλογές του Αυγούστου του 1928 τα 5 ήταν ρεπορτάζ, τα 5 είχαν την μορφή

ειδήσεων, τα 5 την μορφή δηλώσεων ή ομιλιών, τα 3 άρθρα γνώμης, ενώ 15 αποτέλεσαν άρθρα ανάλυσης γνώμης. Από τα 59 ρεπορτάζ, 30 είχαν την μορφή ειδήσεων, 19 είχαν παραπολιτικό περιεχόμενο, και 10 την μορφή δηλώσεων η ομιλιών πολιτικών προσώπων που δεν είχαν κύρια θέση στην πρώτη σελίδα. Από τα 14 άρθρα γνώμης, τα 5 ήταν επιστολές ενώ τα υπόλοιπα 9 αποτέλεσαν άρθρα ανάλυσης γνώμης.

Πίνακας 73. Σημαντικότητα δημοσιευμάτων

Βαθμός σημαντικότητας	Αριθμός Δημοσιευμάτων	%
Υψίστης	18	15,4
Μέτριας	25	21,4
Υποδεέστερης	74	63,2
Σύνολο	117	100,0

Όπως παρατηρούμε στον πίνακα 73, από τα 117 δημοσιεύματα που αφορούσαν στις εκλογές του 1928, 18 (15,4%) τοποθετήθηκαν στο ύψιστο βαθμό σημαντικότητας(τα συγκεκριμένα δημοσιεύματα βρίσκονταν στην πρώτη σελίδα του εντύπου και μάλιστα σε κεντρική θέση), τα 25 (21,4%) δημοσιεύματα τοποθετήθηκαν σε αυτά της μέτριας σημαντικότητας (τα δημοσιεύματα αυτά βρίσκονταν μεν στην πρώτη σελίδα αλλά ήταν μικρά ή σε μη περίοπτη θέση), και τα 74 (63,2%) από τα δημοσιεύματα αποτελούν δημοσιεύματα υποδεέστερης σημαντικότητας (δημοσιεύματα εκτός πρωτοσέλιδου).

Πίνακας 74. Μέγεθος τίτλου

Μέγεθος	Αριθμός δημοσιευμάτων	%
Μεγάλο	36	30,8
Μεσαίο	47	40,2
Μικρό	30	25,6
Πολύ Μικρό	4	3,4
Σύνολο	117	100,0

Σύμφωνα με τον πίνακα 74, τα 36 (30,8%) από τα 117 δημοσιεύματα τιτλοφορούνταν με τίτλους μεγάλου μεγέθους, τα 47 (40,2%) είχαν μεσαίου

μεγέθους, τα 30 (25,6%) είχαν μικρού μεγέθους και 4 (3,4%) δημοσιεύματα πολύ μικρούς τίτλους.

Πίνακας 75. Ιδεολογική κατεύθυνση δημοσιευμάτων σε σχέση με την ιδεολογική ταυτότητα της εφημερίδας

Σχέση εφημερίδας	Αριθμός δημοσιευμάτων	%
Σύμφωνη	73	62,4
Αντίθετη	6	5,1
Ουδέτερη	38	32,5
Σύνολο	117	100,0

Σύμφωνα με τον πίνακα 75, παρατηρούμε ότι σε ποσοστό 62,4% η ιδεολογική κατεύθυνση των διάφορων δημοσιευμάτων των εφημερίδων συμπίπτει με τον ιδεολογικό χώρο του εντύπου. Δηλαδή τα δημοσιεύματα της βενιζελικής *Ηχούς της Μακεδονίας* σε απόλυτο σχεδόν αριθμό φιλοξενούσε στις στήλες του δραστηριότητες ή ειδήσεις που αφορούσαν το Κόμμα των Φιλελευθέρων , ενώ οι αναφορές στα υπόλοιπα κόμματα και ιδιαίτερα στα αντιβενιζελικά έχουν αρνητική χροιά. Η εφημερίδα *Βόρειος Ελλάς* ,όπως αναφέρθηκε στην αρχή ήταν ουδέτερη και έτσι πολλά δημοσιεύματα της παρουσίασαν ουδέτερο πολιτικό λόγο, το ποσοστό γενικά και των δύο εφημερίδων ουδέτερων σχολίων ήταν 32,5% δηλαδή τα 38 από τα 117, ενώ τέλος εντοπίστηκαν και 6 δημοσιεύματα (5,1%) με αντίθετη ιδεολογική κατεύθυνση από την διεύθυνση της εκάστοτε εφημερίδας.

Πίνακας 76. Κατεύθυνση τίτλου δημοσιεύματος

Κατεύθυνση	Αριθμός δημοσιευμάτων	%
Αρνητική	14	12,0
Θετική	26	22,2
Ουδέτερη	77	65,8
Σύνολο	117	100,0

Όπως μπορούμε να παρατηρήσουμε στον πίνακα 76, 77 από τα 117 δημοσιεύματα (65,8%) που αφορούν στην εκλογική αναμέτρηση του Αυγούστου του 1928 παρουσιάζουν τίτλους με ουδέτερη ιδεολογική χροιά, ανεξάρτητα από το περιεχόμενο που έχουν στο κύριο κείμενο τους. Τα δημοσιεύματα αυτά φέρουν τίτλους όπως: «*Εκλογική κίνησης*»⁴⁴⁰ ή «*Υποψήφιοι βουλευταί Κοζάνης*»⁴⁴¹. Από την άλλη πλευρά το 22,2% των δημοσιευμάτων παρουσιάζει τίτλους με σαφή θετική χροιά δηλώνοντας ξεκάθαρα την ιδεολογική τοποθέτηση της εκάστοτε εφημερίδας. Σε αυτή την κατηγορία ταξινομήθηκαν τίτλοι όπως: «*Αποθέσις βουλευτών*»⁴⁴² ή «*Η νίκη των Φιλελεύθερων είναι νίκη του Λαού*»⁴⁴³. Τέλος το 12,0% των τίτλων των δημοσιευμάτων του τοπικού Τύπου για τις εκλογές του 1928 παρουσίασαν σαφή αρνητική χροιά. Αντιπροσωπευτικά παραδείγματα αποτελούν: «*Είναι ντροπή*»⁴⁴⁴ και «*Επικρατούν οι πονηροί διότι αδιαφορούν οι καλοί*»⁴⁴⁵.

Πίνακας 77. Διάκριση δημοσιεύματος τοπικής και πανελλήνιας θεματολογίας

Διάκριση δημοσιεύματος	Αριθμός Δημοσιευμάτων	%
Τοπικής	60	51,3
Πανελλήνιας	46	39,3
Μικτό	11	9,4
Σύνολο	117	100,0

Σύμφωνα με τον πίνακα 77, διακρίνουμε ότι από το σύνολο των δημοσιευμάτων που σχετίζονταν με τις εκλογές της 19^η Αυγούστου του 1928 μέσα από τον τοπικό

⁴⁴⁰ Εφημερίδα «*Ηχώ της Μακεδονίας*», φ.825.05.08.1928, σ.4.

⁴⁴¹ Εφημερίδα «*Βόρειος Ελλάς*», φ.64. 05.08.1928, σ.4.

⁴⁴² Εφημερίδα «*Ηχώ της Μακεδονίας*», φ.824. 26.07.1928, σ.4.

⁴⁴³ Εφημερίδα «*Βόρειος Ελλάς*», φ67. 26.08.1928, σ.1.

⁴⁴⁴ Εφημερίδα «*Ηχώ της Μακεδονίας*», φ.823. 15.07.1928, σ.4.

⁴⁴⁵ Εφημερίδα «*Βόρειος Ελλάς*», φ.62.22.07.1928, σ.4.

Τύπο της Κοζάνης το 51,3% αφορούν σε ζητήματα ή πρόσωπα τοπικής εμβέλειας και ενδιαφέροντος και 39,3% αναφέρονται σε θέματα ή πρόσωπα εθνικής εμβέλειας, ενώ τέλος το 9,4% παρουσιάζει μικτή θεματολογία τοπικής και πανελληνίας.

Πίνακας 78. Έμφαση περιεχομένου

Έμφαση	Αριθμός δημοσιευμάτων	%
Πρόσωπο	66	56,4
Πρόσωπο τοπικής εμβέλειας	36	
Πρόσωπο πανελληνίου εμβέλειας	30	
Κόμμα	30	25,6
Μεικτό	21	17,9
Σύνολο	117	100,0

Όπως μπορούμε να διακρίνουμε στον πίνακα 78, το 56,4% των δημοσιευμάτων του τοπικού Τύπου για τις εκλογές του 1928 αφορούσαν σε πρόσωπα, το 25,6% των δημοσιευμάτων σχετίζονταν με κόμματα ή πολιτικές και το 17,9% συνδύαζε στο περιεχόμενο του και τις δύο παραπάνω κατηγορίες. Από τα 66 δημοσιεύματα που αναφέρονταν σε πρόσωπα, τα 36 αφορούσαν σε πρόσωπα του τοπικού πολιτικού βίου της Κοζάνης, π.χ. Ν.Κουπαρούσος, Χ.Πολατόγλου και τα άλλα 30 δημοσιεύματα το περιεχόμενο τους αφορούσαν πρόσωπα εθνικής εμβέλειας όπως αρχηγοί κομμάτων, π.χ. Ι.Μεταξάς, Π.Τσαλδάρης, υπουργοί κ.α.

Πίνακας 78. Κατανομή των δημοσιευμάτων κατά θεματική κατηγορία

Θεματικές κατηγορίες	Αριθμός Δημοσιευμάτων	%
1. Δημόσια πολιτική	11	9,4
1.1. Κοινωνική πολιτική		
1.1.1 Εκπαίδευση		
1.1.2 Υγεία		
1.1.3 Άλλο	2	
1.2. Οικονομία	1	
1.3. Εξωτερική πολιτική	3	
1.3.1 Α' Παγκόσμιος Πόλεμος		
1.3.2. Μικρασιατικό		
1.3.3 Μακεδονικό		
1.4. Δημόσια διοίκηση	3	
1.5. Δημόσια έργα	2	
1.6 Δυναστικό ζήτημα		
2. Πολιτική αντιπαράθεση	17	14,5
2.1 Μεταξύ πολιτικών προσώπων	0	
2.2. Μέσω Τύπου	17	
3. Ιδεολογικές θέσεις	1	0,9
4. Κομματική ειδησεογραφία	55	47,0
4.1. Εσωκομματικά	18	
4.2. Προεκλογική εκστρατεία	8	
4.3. Πληρωμένες καταχωρήσεις	4	
4.4. Πολιτικές απόψεις εντύπου	16	
4.5. Ομιλίες τοπικών και πανελλήνιας εμβέλειας πολιτικών προσώπων	9	
5. Αντικομμουνισμός	0	0
6. Μικροπολιτική	11	9,4
7. Πολιτικές παραινήσεις	15	12,8
8. Πολιτική διαφήμιση	1	0,9
9. Πολιτειακό ζήτημα	0	0
10. Πίνακες	6	5,1

Ποιοτική ανάλυση θεματικών κατηγοριών

1^η Θεματική κατηγορία: Δημόσια Πολιτική

1.1.3. Άλλο

Η υποκατηγορία η συγκεκριμένη εντάσσεται στην κατηγορία της Κοινωνικής Πολιτικής, και σχετίζεται με διάφορα θέματα του ευρύτερου κοινωνικού συνόλου. Το ζήτημα των ληστειών και της διατήρησης της ασφάλειας είναι ένα πρόβλημα που απασχόλησε το τοπικό Τύπο της Κοζάνης. Χαρακτηριστικό είναι το δημοσίευμα με τίτλο « *Το ζήτημα της ασφάλειας*»⁴⁴⁶ όπου γράφει χαρακτηριστικά ότι είναι « *Ένα από σοβαρότερα ζητήματα του μετεκλογικού κυβερνητικού έργου είναι και η καταστολή της ληστείας*».

1.2. Οικονομία

Μια αναφορά εντοπίστηκε στον τοπικό Τύπο σε σχέση με το ζήτημα που είχε προκύψει προεκλογικά και αφορούσε την Οικονομία. Πρόκειται για το σκάνδαλο που ξέσπασε με τον πρώην πρωθυπουργό Καφαντάρη και την διαφωνία του με τον Βενιζέλο όπου ο πρώτος χρεώθηκε προσωπικά την υπόθεση του δανείου και για αυτό τον λόγο έγινε αποδέκτης επιθέσεων. Το εν λόγω δημοσίευμα είχε τίτλο « *Τα καλύμματα της Τραπεζής*»⁴⁴⁷ όπου « *ο Βενιζέλος απαντών εις τον κ. Καφαντάρην όπου ισχυρίζεται και πάλιν ότι δια της σταθεροποιήσεως αποκτηθείσα αξία των καλυμμάτων της κυκλοφορίας ανήκει εις το Κράτος και συνεπώς την νέαν Εκδοτικήν Τράπεζαν της Ελλάδος*» και συνεπώς ο Βενιζέλος εννοεί να επέλθει αναθεώρηση της συμφωνίας για τα καλύμματα.

1.3 Εξωτερική Πολιτική

Με το ζήτημα των ελληνοτουρκικών σχέσεων θα ασχοληθεί ο τοπικός Τύπος, δημοσιεύοντας άρθρα η ανταποκρίσεις τουρκικών δημοσιευμάτων σχετικά με την προοπτική της ενδεχόμενης κυβέρνησης Βενιζέλου σε ότι αφορά την εξωτερική πολιτική που θα ασκήσει. Χαρακτηριστικό είναι το δημοσίευμα με τίτλο « *Η νίκη του Βενιζέλου θα βοηθήσει την λύσιν των ελληνοτουρκικών σχέσεων*»⁴⁴⁸.

⁴⁴⁶ Εφημερίδα «*Βόρειος Ελλάς*», φ.68.02.09.1928, σ.1.

⁴⁴⁷ Εφημερίδα «*Βόρειος Ελλάς*», φ.60.08.07.1928, σ.4.

⁴⁴⁸ Εφημερίδα «*Βόρειος Ελλάς*», φ.66.26.08.1928, σ.4.

1.4. Δημόσια Διοίκηση

Σε αυτή την κατηγορία εντάσσονται θέματα δημόσιας πολιτικής και διοικήσεως. Ένα ζήτημα που απασχόλησε προεκλογικά τον τοπικό Τύπο ήταν αυτό του εκλογικού συστήματος. Η απλή αναλογική που ίσχυε για τις εκλογές του 1926 θα άλλαζε σύμφωνα με νόμο από την Κυβέρνηση Βενιζέλου προτείνοντας το πλειοψηφικό εκλογικό σύστημα. Χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι η επιστολή του Βενιζέλου προς τον Πρόεδρο της Δημοκρατίας κ. Κουντουριώτη, που δημοσιεύεται και γράφει «*σχετικά με τις αδυναμίες της απλής αναλογικής του νόθου τρόπου που ψηφίστηκε και την πρόταση για αλλαγή σε πλειοψηφικό σύστημα*»⁴⁴⁹.

1.5. Δημόσια έργα

Σειρά έργων που θα πραγματοποιηθούν στο προσεχές διάστημα παρουσίασε μετεκλογικά η *Βόρειος Ελλάς*, αναφέρονταν μεταξύ άλλων «*Η οδοποιία του κράτους αι εθνικαί οδοί Δυτικής Μακεδονίας Κοζάνης –Λαρίσης, Σερβίων εἰς Τρίκαλα , Κοζάνης δια της Πτολεμαϊδος*»⁴⁵⁰ και επίσης «*Από τους προσεχούς εβδομάδας ἀρχεται η κατασκευή της γέφυρας Σερβίων, ο κ. Κοντοδίνας βουλευτής Σερβίων επισκεφθείς τον κ. Νομάρχη προκάλεσε σχετικόν τηλεγράφημα εἰς το Υπουργεῖον προς παροχήν της αναγκαιούσης δαπάνης*»⁴⁵¹.

2^η Θεματική ενότητα :Πολιτική αντιπαράθεση

2.2. Πολιτική αντιπαράθεση μέσω του Τύπου

Δριμεία κριτική κατά του τοπικού συνδυασμού των Φιλελευθέρων και του υποψήφιου και επικεφαλής του συνδυασμού Κουπαρούσου άσκησε μερίδα του τοπικού Τύπου με το άρθρο της «*Λαϊκή ψυχολογία*» όπου γράφει χαρακτηριστικά «*ὅτι ο Νομός Κοζάνης δεν είναι τσιφλίκι του Τρικαλινού Κουπαρούσου*»⁴⁵² και επίσης αναφέρεται σε αυτόν «*ὄχι στους δοσίλογους*». Επιπροσθέτως ο Τύπος στρέφεται και κατά του Λαϊκού Κόμματος χαρακτηριστικό είναι το δημοσίευμα «*Ο Λαός θα απαγγέλει την οριστική καταδίκη και δια την ψήφου του θα επέλθει ο πολιτικός θάνατος*»⁴⁵³.

⁴⁴⁹ Εφημερίδα «*Ηχώ της Μακεδονίας*»,φ.823.15.07.1928,σ.3.

⁴⁵⁰ Εφημερίδα «*Βόρειος Ελλάς*»,φ.60.08.07.1928,σ.2.

⁴⁵¹ Εφημερίδα «*Βόρειος Ελλάς*»,φ.67. 26.08.1928,σ.2.

⁴⁵² Εφημερίδα «*Ηχώ της Μακεδονίας*»,φ.825.05.08.1928.σ.4.

⁴⁵³ Εφημερίδα «*Ηχώ της Μακεδονίας*»,φ.823.15.07.1928,σ.1.

3^η Θεματική κατηγορία: Ιδεολογικές θέσεις

Τις προγραμματικές δηλώσεις των Φιλελευθέρων θα παρουσιάσει με κάθε λεπτομέρεια η *Ηχώ της Μακεδονίας*, όπου μεταξύ των άλλων αναφέρεται πως: «*Η τετραετία της προσεχούς βουλευτικής περιόδου θα είναι αρκετή δια να φθάσωμεν εις το τέρμαν τούτο, και όταν φτάσωμεν εις αυτό και συγκρίνωμεν την τότε Ελλάδα προς την Ελλάδα την σημερινή θα την εύρωμεν αγνώριστον*»⁴⁵⁴.

4^η Θεματική κατηγορία: Κομματική ειδησεογραφία

4.1. Εσωκομματικά

Οι εσωκομματικές ειδήσεις που δημοσιεύονται στον τοπικό Τύπο της Κοζάνης αφορούν ως επί το πλείστον στις κινήσεις των διαφόρων σχηματισμών για τον καταρτισμό των τοπικών συνδυασμών «*Η δήλωση των Συνδυασμών*»,⁴⁵⁵ σε ατομικές δηλώσεις για την συμμετοχή «*Ο Κοντοδίνας τάσσεται εις το πλευρόν του Βενιζελου*»⁴⁵⁶ ή μή σε κομματικούς συδυασμούς «*Διατί δεν επολιτεύθηκεν ο Μ.Τζώνης*»⁴⁵⁷ ή επίσης σε σειρά ζητημάτων που σχετίζονταν με την εσωκομματική λειτουργία των σχηματισμών.

4.2. Προεκλογική εκστρατεία

Στην παρούσα κατηγορία ταξινομήθηκαν δημοσιεύματα που σχετίζονταν με επισκέψεις πολιτικών προσώπων, σε προεκλογικές περιοδείες κ.α. Χαρακτηριστικό δημοσίευμα αποτελεί αυτό της *Βορείου Ελλάς* για τον Βενιζέλο «*Σήμερον ευρίσκεται εις Θεσσαλονίκην... θα ομιλήσει προς τον λαόν τον πρώτον προεκλογικό του λόγο*»⁴⁵⁸.

4.3. Πληρωμένες καταχωρήσεις

Στην κατηγορία αυτή εντάσσονται καταχωρήσεις επί πληρωμή όπως κομματικοί συνδυασμοί, ευχαριστήρια πολιτευτών «*Ευχαριστήριο Θ. Κωτούλα*»⁴⁵⁹ ή εκλεγμένων βουλευτών «*Ευχαριστήριο Λάζαρος Ανδρεάδης -Βουλευτής*»⁴⁶⁰.

⁴⁵⁴ «Ο εν Θεσσαλονίκη λόγος του κ. Βενιζέλου»Εφημερίδα «*Ηχώ της Μακεδονίας*»φ.825.05.08.1928,σ.4.

⁴⁵⁵ Εφημερίδα «*Ηχώ της Μακεδονίας*»,φ.825.05.08.1928,σ.4.

⁴⁵⁶ Εφημερίδα «*Ηχώ της Μακεδονίας*»,φ.825.05.08.1928,σ.1.

⁴⁵⁷ Εφημερίδα «*Ηχώ της Μακεδονίας*»,φ.825.05.08.2918,σ.4.

⁴⁵⁸ Εφημερίδα «*Βόρειος Ελλάς*»,φ.62.22.07.1928,σ.4.

⁴⁵⁹ Εφημερίδα «*Ηχώ της Μακεδονίας*»,φ.828.02.09.1928,σ.4.

⁴⁶⁰ Εφημερίδα «*Βόρειος Ελλάς*»,φ.67.26.08.1928,σ.1.

4.4. Πολιτικές απόψεις εντύπου

Στην κατηγορία αυτή εντάσσονται δημοσιεύματα όπου οι αρθρογράφοι των τοπικών εφημερίδων εκφράζουν μέσα από τα κείμενα του πολιτικές απόψεις οι οποίες αποτυπώνουν την γενικότερη ιδεολογική θέση του εντύπου. Η *Ηχώ της Μακεδονίας* αναφέρει χαρακτηριστικά για τον Βενιζέλο « διότι μόνον αυτός δύναται να αναλάβει και να φέρει πέρας είς την ψυχικήν οικονομικήν και κρατικήν ανάρρωσιν της Ελλάδος»⁴⁶¹. Στο ίδιο μοτίβο η εφημερίδα τονίζει ότι μέσα από την κυβέρνηση του Βενιζέλου « Η Ελλάς εδοκίμασε τα ωραιότερας στιγμάς του βίου της και εγνώρισεν την δόξαν»⁴⁶².

4.5. Ομιλίες τοπικών ή πανελλήνιας εμβέλειας πολιτικών προσώπων

Στην κατηγορία αυτή εντάσσονται δημοσιεύματα που αφορούσαν επισκέψεις τοπικών πολιτικών προσώπων στην ευρύτερη περιοχή της Κοζάνης σε δηλώσεις που έκαναν στο τοπικό Τύπο σε αυτή την κατηγορία εντάσσονται και κομματικές δηλώσεις από πρόσωπα πανελλήνιας εμβέλειας. Χαρακτηριστικά αποτελούν τα άρθρα «Οι υποψήφιοι Πολατόγλου και Προκοπίδης χθες εγένετο εν Πτολεμαΐδα»⁴⁶³ και «την εσπέραν της Παρασκευής εγένετο συγκέντρωσις προεκλογική των Λαϊκών στην αίθουσα του κ. Καραβά»⁴⁶⁴.

6^η Θεματική κατηγορία: Μικροπολιτική

Στο τοπικό Τύπο της Κοζάνης ήταν φυσικό να μην λείπουν και περιστατικά άσκησης μικροπολιτικής μέσα από τις εφημερίδες. Έτσι λοιπόν η πλειονότητα των δημοσιευμάτων προέρχεται από την στήλη Μιαουλίσματα της *Βορείου Ελλάς* όπου ειρωνεύεται την αντιβενιζελική παράταξη και τα στελέχη της και μάλιστα τους ονοματίζει ως « Οι αποτυχημένοι, ο Παναγής ο Κορίνθιος, Μεταζάς, Μπούσιος, Αργυρός, Λιούμπης, Δραγούμης, Βοζίκης, Δερμετζής, Στρεϊτ και άλλοι»⁴⁶⁵.

⁴⁶¹ Εφημερίδα «*Ηχώ της Μακεδονίας*»φ.826.15.08.1928,σ.1.

⁴⁶² Εφημερίδα «*Ηχώ της Μακεδονίας*»,φ.825.05.08.1928,σ.1.

⁴⁶³ Εφημερίδα «*Ηχώ της Μακεδονίας*»,φ.824.26.07.1928,σ.4.

⁴⁶⁴ Εφημερίδα «*Βόρειος Ελλάς*»,φ.66.19.08.1928,σ.1.

⁴⁶⁵ Εφημερίδα «*Βόρειος Ελλάς*»,φ.67.26.08.1928,σ.3.

7^η Θεματική κατηγορία: Πολιτικές παραινήσεις – κείμενα γενικού ενδιαφέροντος

Στην συγκεκριμένη θεματική κατηγορία εντάσσονται κείμενα πολιτικού ενδιαφέροντος, τα οποία παρέμειναν ουδέτερα. Τα κείμενα αυτά μπορεί να είχαν ενημερωτικό χαρακτήρα πόσες έδρες αντιστοιχούν στην Κοζάνη «*Οι βουλευτές μας και οι εκλογικά περιφέρειαι*»⁴⁶⁶ με ποιό τρόπο θα ψηφίσουμε «*Ειδήσεις εκλογικές*»⁴⁶⁷. Επίσης αρκετά κείμενα της εφημερίδας είχαν συμφιλιωτικό χαρακτήρα και ανάγκη για κατάπαυση των παθών συνήθως κατόπιν των εκλογών δημοσιεύονταν όπως «*ας αφίσωμεν το παρελθόν και ας ατενίσωμεν εις το μέλλον*»⁴⁶⁸.

8^η Θεματική κατηγορία: Πολιτική διαφήμιση

Στην παρούσα κατηγορία εντάσσονται οι πρώτες πολιτικές διαφημίσεις υποψήφιων βουλευτών στον τοπικό Τύπο της Κοζάνης. Στην συγκεκριμένη εκλογική αναμέτρηση εντοπίστηκε μία πολιτική διαφήμιση όπου πέρα από τα επαινετικά σχόλια υπήρχε και φωτογραφία του υποψήφιου πολιτευτή με τον συνδυασμό των Βενιζελικών – Ανεξάρτητων Πολατόγλου και μάλιστα ήταν ενυπόγραφη «*Ο υπο της λαϊκής θελήσεως χρισθείς αρχηγός του πραγματικού Βενιζελικού Συνδυασμού εκλεκτός υποψήφιος Χαρίτων Πολατόγλου*»⁴⁶⁹.

⁴⁶⁶ Εφημερίδα «*Βόρειος Ελλάς*» φ.61.15.07.1928, σ.4.

⁴⁶⁷ Εφημερίδα «*Ηχώ της Μακεδονίας*», φ.823.15.07.1928, σ.4.

⁴⁶⁸ Εφημερίδα «*Ηχώ της Μακεδονίας*», φ.827.30.08.1928, σ.1.

⁴⁶⁹ Εφημερίδα «*Ηχώ της Μακεδονίας*», φ.826.15.08.1928, σ.3.

3.7. Οι κοινοβουλευτικές εκλογές της 25^{ης} Σεπτεμβρίου 1932

3.7.1. Πανελλήνια και τοπικά αποτελέσματα: ανάλυση και σύγκριση

Ιστορικό – Πολιτικό πλαίσιο

Η τελευταία τετραετία 1928-1932 που κυβέρνησε ο Ε. Βενιζέλος χαρακτηρίστηκε από πολιτική σταθερότητα, και αποτέλεσε την μοναδική κυβέρνηση που σχηματίστηκε στον Μεσοπόλεμο που εξάντλησε όλη την τετραετία που ορίζονταν από το σύνταγμα. Ωστόσο αποτελεί και ταυτόχρονα την αρχή του τέλους για τον ηγέτη των Φιλελευθέρων. Με την επιστροφή του στην ενεργό πολιτική δράση πράγματι ο Βενιζέλος επιχείρησε να υπερβεί τον ρόλο του ως ηγέτη του βενιζελισμού και προσπάθησε να διαμορφώσει ένα πολιτικό σύστημα στο οποίο θα είχαν ξεπεραστεί οι παλαιότερες ρήξεις που είχε επιφέρει ο Εθνικός Διχασμός. Κάτι τέτοιο όμως δεν μπόρεσε να συμβεί, το αντίθετο με τον ερχομό του αναζωπυρώθηκε ο διχασμός από την αντιβενιζελική παράταξη και ταυτόχρονα λόγω του προσωποπαγούς χαρακτήρα που έδωσε στο Κόμμα των Φιλελευθέρων δημιουργήθηκαν ρήξεις στο εσωτερικό του βενιζελικού στρατοπέδου.

Είναι γεγονός η συντριπτική υπεροχή του Βενιζέλου το 1928 έναντι των αντιπάλων, αυτό επιβεβαιώθηκε και ένα χρόνο αργότερα στις γερουσιαστικές εκλογές της 21^{ης} Απριλίου του 1929. Συγκεκριμένα το Κόμμα των Φιλελευθέρων συγκέντρωσε το 54,58% των ψήφων, αυξάνοντας το 46,94% που έλαβε στις εθνικές εκλογές του 1928, από την άλλη πλευρά το Λαϊκό Κόμμα έπεσε από το 23,94% στο 19,05%.⁴⁷⁰ Ωστόσο το ευνοϊκό κλίμα για τον Βενιζέλο και την κυβέρνηση του θα αλλάξει ραγδαία, ένα από τα μοιραία λάθη που διέπραξε είναι η επιλογή του Αλέξανδρου Ζαΐμη στην θέση του Προέδρου της Δημοκρατίας αντί του Γεωργίου Καφαντάρη αρχηγού των Προοδευτικών Φιλελευθέρων, ο οποίος μάλιστα έχαιρε και της αποδοχής του Λαϊκού Κόμματος. Το συγκεκριμένο περιστατικό αποτέλεσε ταφόπλακα και ταυτόχρονα η αρχή μιας επίθεσης από την πλειονότητα των βενιζελικών αρχηγών εναντίον του Βενιζέλου.

⁴⁷⁰ Ελληνική Δημοκρατία, Υπουργείον Εθνικής Οικονομίας. Γενική Στατιστική Υπηρεσία της Ελλάδος. Στατιστική των γερουσιαστικών εκλογών της 25ης Σεπτεμβρίου 1932 και των μέχρι τέλους του 1933 αναπληρωματικών τοιούτων, Αθήνα, 1934.

Ταυτόχρονα ο Τύπος θα διαδραματίσει κεντρικό ρόλο στο βαθμό που θα είναι φορέας ανελέητης κριτικής, αλλά και σειράς πολλών σκανδάλων για την γενικότερη πολιτική των Φιλελευθέρων. Πρωταγωνιστές στην όλη αντιβενιζελική εκστρατεία ήταν οι εφημερίδες, *Ακρόπολις*, *Ημερήσιος Τύπος*, *Πατρίς*, *Πολιτεία*, και *Ημέρα*.⁴⁷¹ Η υπόθεση του κινίνου, το σκάνδαλο «Ζάννα», το «σκάνδαλο Καραπαναγιώτη»⁴⁷², αποτέλεσαν υποθέσεις που ήρθαν στο φώς της δημοσιότητας από τον Τύπο, και έφεραν σε ιδιαίτερα δυσχερή θέση την κυβέρνηση. Η αντίδραση του Βενιζέλου ήταν ακαριαία, επιχείρησε να λογοκρίνει και να ελέγξει την λειτουργία του Τύπου μέσω του Νόμου 5060 του Ιουνίου του 1931. Ο νόμος προέβλεπε ταχύτερες διαδικασίες εκδίκασης αδικημάτων που σχετιζόνταν με τον Τύπο και είχε ως συνέπεια τον περιορισμό στην δυνατότητα των εφημερίδων να προσελκύουν αναγνώστες μέσω προσφορών.

Στο οικονομικό επίπεδο ο Βενιζέλος είχε την ατυχία να υποστεί την οικονομική κρίση που ξεκίνησε από τις ΗΠΑ και έφτασε με γοργούς ρυθμούς και στην Ελλάδα. Η προσπάθεια εξορθολογισμού του αστικού κράτους θα αποτύχει λόγω της οικονομικής κρίσης που ξέσπασε με το κραχ του Χρηματιστηρίου της Νέα Υόρκης το 1929, η κρίση γρήγορα έπληξε και την Ελλάδα και σταμάτησε το μηχανισμό αναπαραγωγής του ελληνικού οικονομικού συστήματος. Σε συνάρτηση με το προσφυγικό η οικονομική κρίση αφαιρέσε την δυνατότητα της χώρας για εξωτερικό δανεισμό, και ως αποτέλεσμα η ελληνική οικονομία δεν μπόρεσε να αντέξει δίχως εξωτερική βοήθεια, και έτσι αναγκάστηκε η κυβέρνηση να προχωρήσει σε υποτίμηση της δραχμής και κατά συνέπεια στην πτώχευση του ελληνικού Δημοσίου τον Μαΐο του 1932.⁴⁷³

Βέβαια η τετράχρονη διακυβέρνηση του Βενιζέλου είχε και θετικές στιγμές. Σε ότι αφορά τα θετικά αποτελεί και η εκπαιδευτική μεταρρύθμιση του Γεωργίου Παπανδρέου η οποία χαρακτηρίζεται από ένα ενισχυμένο εκπαιδευτικό μηχανισμό, διαφοροποιημένο ανάλογα με τις κοινωνικές τάξεις που απευθύνεται, τον αυξημένο αριθμό των μαθητών, καθώς επίσης και από ένα δαπανηρό πρόγραμμα κατασκευής σχολικών μονάδων, σε μια εποχή που είχαν οξυνθεί τα δημοσιονομικά προβλήματα.⁴⁷⁴

⁴⁷¹ Χρήστος Χατζηιωσήφ, «Κοινοβούλιο και δικτατορία», σ. 99.

⁴⁷² Δαφνής, Γ, *Η Ελλάς μεταξύ δυο πολέμων (1923- 1940)* τ, Β' , 1997, Αθήνα, Κάκτος, σ. 35-38.

⁴⁷³ Χρήστος Χατζηιωσήφ, *ό.π.*, σ. 98.

⁴⁷⁴ Στο ίδιο, σ. 102.

Στην εξωτερική πολιτική σημαντικές επιτυχίες θεωρούνταν η υπογραφή στην Ρώμη στις 23 Σεπτεμβρίου 1928 του ελληνοϊταλικού «συμφώνου φιλίας, συνδιαλλαγής και δικαστικού διακανονισμού» που απέβλεπε στην «αμοιβαία παροχή πολιτικής και διπλωματικής υποστηρίξεως» μεταξύ των δύο όμορων κρατών. Επιπροσθέτως υπογράφηκαν νωρίτερα στις 11 Οκτωβρίου του 1928 στο Βελιγράδι δύο πρωτόκολλα που όριζαν τις διακρατικές σχέσεις μεταξύ Ελλάδας και Γιουγκοσλαβίας, σε αυτά οριζόνταν ότι η σερβική ελεύθερη ζώνη της Θεσσαλονίκης θα χρησιμοποιείται μονάχα για μεταφορά προϊόντων από και προς την Γιουγκοσλαβία. Η επιτυχία που σφράγισε την εξωτερική πολιτική του Βενιζέλου η υπογραφή του συμφώνου φιλίας με την Τουρκία ήταν μια προσπάθεια προσέγγισης, ύστερα από την εγκατάλειψη της «Μεγάλης ιδέας» κρίθηκε σκόπιμο για το συμφέρον της χώρας η σύναψη σχέσεων καλής γειτονίας με όλες τις σύνορες χώρες.

Ωστόσο ο Βενιζέλος προέβη σε μια σειρά βασικών λαθών που πλήγωσαν ανεπανόρθωτα την υστεροφημία του και την δημοφιλία του. Η ελληνοτουρκική συμφωνία του 1930 και ο συμψηφισμός των απαιτήσεων των προσφύγων με αυτές των μουσουλμάνων ανταλλάξιμων θεωρήθηκε από πολλούς πρόσφυγες σαν ξεπούλημα των δικαίων και ταφόπλακα στις ελπίδες για επιστροφή στις πατρίδες του. Ως αποτέλεσμα αυτού του γεγονότος, ο Βενιζέλος χάνει ένα μεγάλο μέρος του εκλογικού σώματος των προσφύγων. Στην συνέχεια η κυβέρνηση του και ο ίδιος ασφαλώς θα εισάγει τον νόμο 4229/1929⁴⁷⁵ το λεγόμενο ως «Ιδιώνυμο», αποσκοπούσε να εξουδετερώσει τη μαχητικότερη μαζική πολιτική έκφραση της εργατικής τάξης, το ΚΚΕ ως πιθανό αντίπαλο του πολιτεύματος, ωστόσο είχε τα ακριβώς αντίθετα αποτελέσματα καθώς ενδυνάμωσαν το κομμουνιστικό κίνημα.

Συμπερασματικά η τελευταία τετραετία του, ο Βενιζέλος φλέρταρε με τον ολοκληρωτισμό αρκετές φορές, ο περιορισμός του Τύπου και του δικαιώματος του συνεταιρίζεσθαι το 1932 επιβεβαιώνουν τις απόψεις όσων τον κατηγορούσαν για δικτατορικές τάσεις. Στις 21 Μαΐου του 1932 η κυβέρνηση Βενιζέλου παραιτείται. Στις 26 Μαΐου ορκίζεται νέα κυβέρνηση υπό τον Παπαναστασίου, το παράδοξο είναι ότι την καταγγέλλει ο ίδιος ο Βενιζέλος στις προγραμματικές δηλώσεις ως «ταξική». Η στάση του Βενιζέλου εξηγείται διότι το Κόμμα του Παπαναστασίου θα προέβαινε σε φιλολαϊκά μέτρα (Νόμος περί Κοινωνικών Ασφαλίσεων) γεγονός που θα ενίσχυε εκλογικά το Κόμμα Αγροτών και Εργατών. Τελικώς η κυβέρνηση παραιτείται και

⁴⁷⁵ Στο ίδιο, σ. 98.

στις 6 Ιουνίου ανασχηματίζεται η τελευταία κυβέρνηση με σκοπό την διενέργεια εκλογών στην χώρα.

Οι εκλογές ορίστηκαν για την 25^η Σεπτεμβρίου. Ο Βενιζέλος αντιλαμβανόμενος ότι το γενικό κλίμα δεν ήταν υπέρ του, κατάλαβε ότι είναι πιθανόν να έχει απώλειες και μάλιστα από συγγενικά κόμματα. Έτσι λοιπόν μετατόπισε ολόκληρο το βάρος στο πολιτειακό και στον υποτιθέμενο κίνδυνο ανατροπής του από μία ενδεχόμενη αντιβενιζελική παράταξη. Ο Π. Τσαλδάρης από την μεριά του είχε δεσμευθεί ότι θα αναγνώριζε την αβασίλευτη δημοκρατία έπειτα από τις εκλογές, ωστόσο δίστασε να λάβει μια σαφή θέση για να μην ταράξει την συνοχή του Λαϊκού Κόμματος.

Το εκλογικό σύστημα που ορίστηκε για τις εκλογές του 1932 ήταν η επαναφορά της απλής αναλογικής που ίσχυσε και στις εκλογές του 1926, με μία μικρή τροποποίηση στον τρόπο παραχώρησης των εδρών στην τρίτη κατανομή⁴⁷⁶. Συνολικά οι εκλογικές περιφέρειες ήταν 43 οι οποίες αντιστοιχούσαν στην επικράτεια ενός νομού και περιέχονταν σε 9 εφετειακές οι οποίες λάμβαναν μέρος στην δεύτερη κατανομή – από αυτήν την διαδικασία εξαιρούνταν οι δύο ξεχωριστοί εκλογικοί σύλλογοι Μουσουλμάνων Θράκης και Ισραηλιτών Θεσσαλονίκης⁴⁷⁷ καθώς και οι τρεις προνομιακές εκλογικές περιφέρειες (Ύδρα, Σπέτσες, Ψαρών), όπου εκεί ίσχυσε το πλειοψηφικό σύστημα.

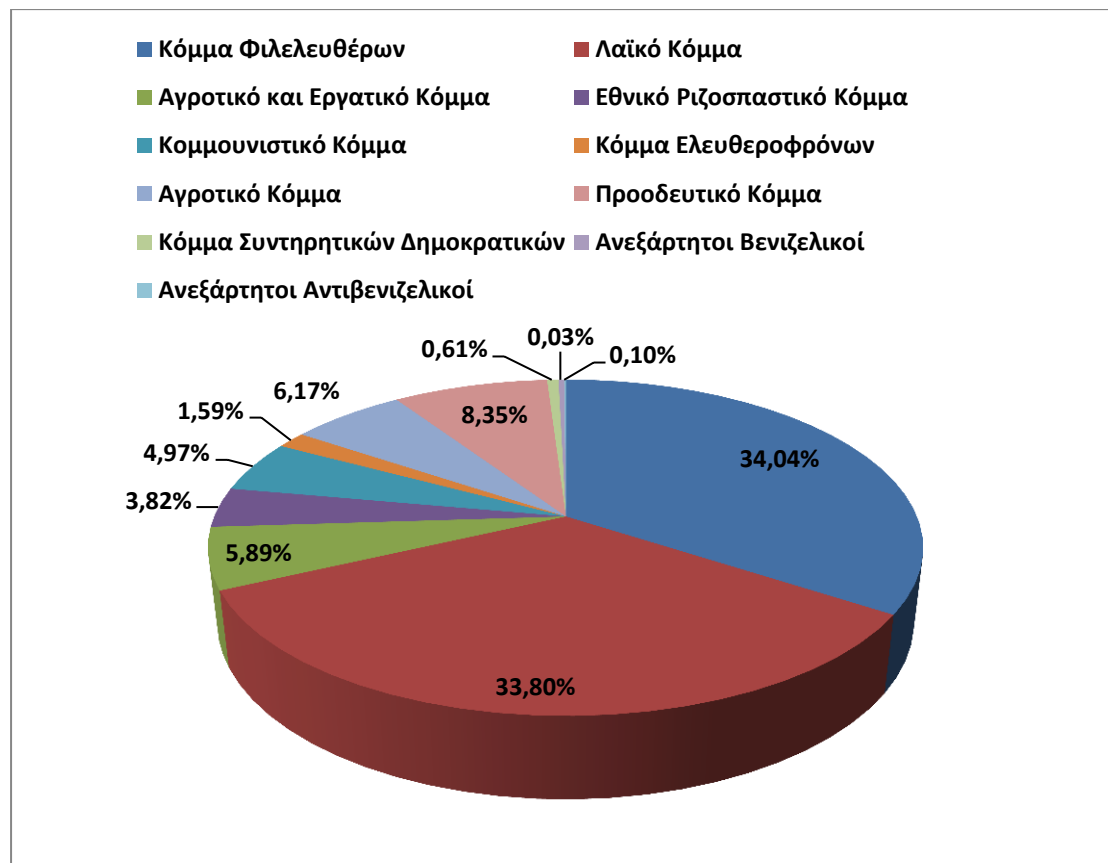
⁴⁷⁶ Νικολακόπουλος, Η, ό.π., σ. 72-73.

⁴⁷⁷ Στους εκλογικούς συλλόγους Ισραηλιτών Θεσσαλονίκης και Μουσουλμάνων Θράκης στις εκλογές του 1932 ίσχυσε ένα ιδιόρυθμο αναλογικό σύστημα το οποίο ονομάζονταν *σύστημα του αναπροσαρμοζόμενου εκλογικού μέτρου* και η ιδιορυθμία του συνίσταται στο ότι εάν δεν κατανέμονται όλες οι έδρες στην πρώτη κατανομή, τότε αυτές οι έδρες δεν υπολογίζονται στις μείζονες περιφέρειες της δεύτερης κατανομής, αλλά «δαιρείται ο ολικός αριθμός των ψηφοδελτίων δια του αριθμού των εδρών αυξημένου κατά δύο και ούτω καθεξής μέχρι εξαντλήσεως των εδρών των εκλογικών συλλόγων» Άρθρο 107/4 του Ν. 5493/1932.

Τα εκλογικά αποτελέσματα του 1932

Η εκλογική αναμέτρηση της 25^{ης} Σεπτεμβρίου 1932 κατέδειξε την πολυδιάσπαση της βενιζελικής παράταξης, η οποία αν και διατήρησε οριακή πλειοψηφία του εκλογικού σώματος (εξαιτίας του εκλογικού νόμου κέρδισαν τρεις περισσότερες έδρες από τους αντιπάλους τους), δεν κυριαρχούσε πλέον το κόμμα των Φιλελευθέρων και ο Ε. Βενιζέλο. Παρενθετικά το κόμμα αντιπροσώπευε μόνον το 33% έναντι 52% για το σύνολο της βενιζελικής παράταξης. Αντίθετα οι αντιβενιζελικοί με πρωταγωνιστή το Λαϊκό Κόμμα κατάφερε να ανακάμψει ύστερα από την συντριβή του 1928 και να διαδραματίσει σημαίνοντα ρόλο στις εκλογές και τελικά στον σχηματισμό κυβέρνησης.

Γράφημα 28. Συγκεντρωτικά αποτελέσματα των εκλογών της 25^{ης} Σεπτεμβρίου 1932

Παρατηρώντας το γράφημα 28 τα αποτελέσματα των εκλογών ανέδειξαν πρώτο το Κόμμα των Φιλελευθέρων με ποσοστό 34,04% επί του συνόλου των ψήφων και έλαβε 398.779 ψήφους, με ελάχιστη διαφορά από το δεύτερο που αναδείχθηκε το

Λαϊκό Κόμμα με 33,80% και απέσπασε 395.97, ακολούθησαν το Προοδευτικό Κόμμα με 8,35% και 97.836 ψήφους, το Αγροτικό Κόμμα με 6,17% και 72.311 ψήφους, το Κόμμα Αγροτικό και Εργατικό με 5,89% και 69,057 ψήφους, το Κομμουνιστικό Κόμμα με 4,97% και 58,223 ψήφους, το Εθνικό Ριζοσπαστικό Κόμμα με 3,82% και 44.789 ψήφους, το Κόμμα των Ελευθεροφρόνων με 1,59% και 18.591 ψήφους, το Κόμμα των Συντηρητικών Δημοκρατικών με 0,61% και 7.145 ψήφους οι Ανεξάρτητοι Αντιβενιζελικοί με 0,10% και 1.221 ψήφους και οι Ανεξάρτητοι Βενιζελικοί με 0,03% και 305 ψήφους. Οι υπόλοιποι ψήφοι μοιράστηκαν σε διάφορα μικρά κόμματα όπως το Σοσιαλιστικό Κόμμα, το Προσφυγικό κ.α.

Πιο αναλυτικά σε ότι αφορά την δύναμη των κομμάτων κατά περιοχές οι Φιλελεύθεροι κέρδισαν την απόλυτη πλειοψηφία στην Κρήτη, Ύδρα, Ροδόπη, Έβρο και Δράμα, ενώ από την άλλη πλευρά το Λαϊκό κόμμα κέρδισε την απόλυτη πλειοψηφία σε Λακωνία, Ζάκυνθο, Κέρκυρα, Χαλκιδική, Αργολιδοκορινθία και Κυκλάδες.

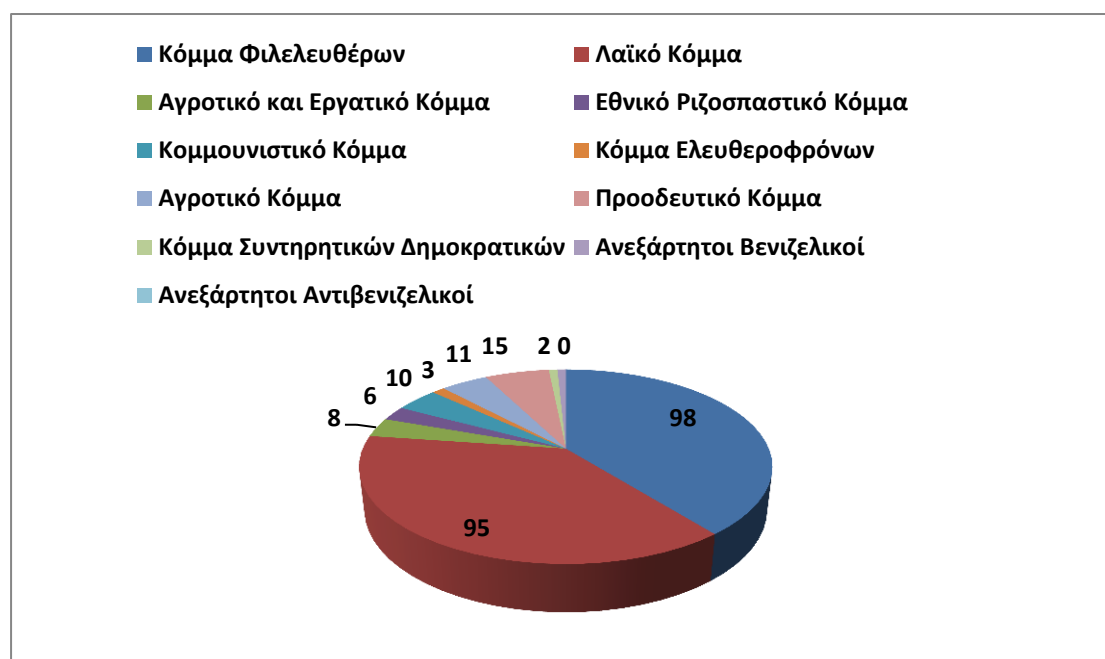
Το Προοδευτικό Κόμμα του Καφαντάρη έχοντας αποστασιοποιηθεί από την πολιτική των Φιλελευθέρων κατάφερε να έχει απήχηση και σε μετριοπαθείς φιλελεύθερους ψηφοφόρους. Έτσι συγκεκριμένα τα μεγαλύτερα ποσοστά του συγκέντρωσε στην Αιτωλοακαρνανία όπου έλαβε 15.297 ψήφους και ποσοστό 34,5%, στην Κέρκυρα (18,7%), αξιόλογα ήταν και τα ποσοστά που έλαβε στο Λασιθί με 3.686 ψήφους και ποσοστό 26% και στην Λακωνία (20,5%) να σημειωθεί ότι στις εκλογές του 1928 τα ποσοστά του κόμματος σε αυτές τις περιοχές ήταν μονοψήφια.

Το Εθνικό Ριζοσπαστικό Κόμμα από την πλευρά του συγκέντρωσε τα μεγαλύτερα ποσοστά σε σχέση με τον εθνικό μέσο όρο του 3,82%, στα Χανιά με 3.996 ψήφους, στην Χίο (16,5%) και στα Τρίκαλα (16,1%). Το Κόμμα Αγροτικό και Εργατικό σε αυτές τις εκλογές κατέβηκε δίχως να συνεργαστεί με τους Φιλελευθέρους, και έτσι σε σύγκριση με τον μέσο όρο που είχε πανελληνίως 5,8%, συγκέντρωσε τα μεγαλύτερα ποσοστά του σε Αρκαδία που έλαβε 7.582 ψήφους και ποσοστό 21,8%, Ροδόπη (18,7%), Πέλλα (15,3%) και Κοζάνη (14,1%).

Το Κόμμα των Ελευθεροφρόνων συγκέντρωσε τα μεγαλύτερα ποσοστά του όπως ήταν φυσικό στην ιδιαίτερη πατρίδα του ηγέτη του κόμματος Ι. Μεταξά, στην Κεφαλονιά όπου έλαβε 6.093 ψήφους και ποσοστό 41,7%, ικανοποιητικά ποσοστά απέσπασε και στην Αχαΐα (17,44%) και Έβρο (11,24%).

Το ΚΚΕ, το οποίο κατήλθε στις εκλογές ως Ενιαίο Μέτωπο Εργατών Αγροτών, παρουσίασε σαφώς καλύτερα αποτελέσματα των εκλογών 1928 (1,41%) , όπου σε αυτές τις εκλογές συγκέντρωσε σε εθνικό επίπεδο 58.223 ψήφους και ποσοστό 4,97%. Τα μεγαλύτερα ποσοστά του τα έλαβε στην Καβάλα με 4.775 ψήφους και ποσοστό 22,56%, στην Λάρισα (17,8%), και Λέσβο (12,89%). Τέλος το Ενιαίο Μέτωπο το μεγαλύτερο ποσοστό θα συγκεντρώσει στα εκλογικά τμήματα των Εβραίων (Ισραηλιτών) Θεσσαλονίκης με 21,85%.

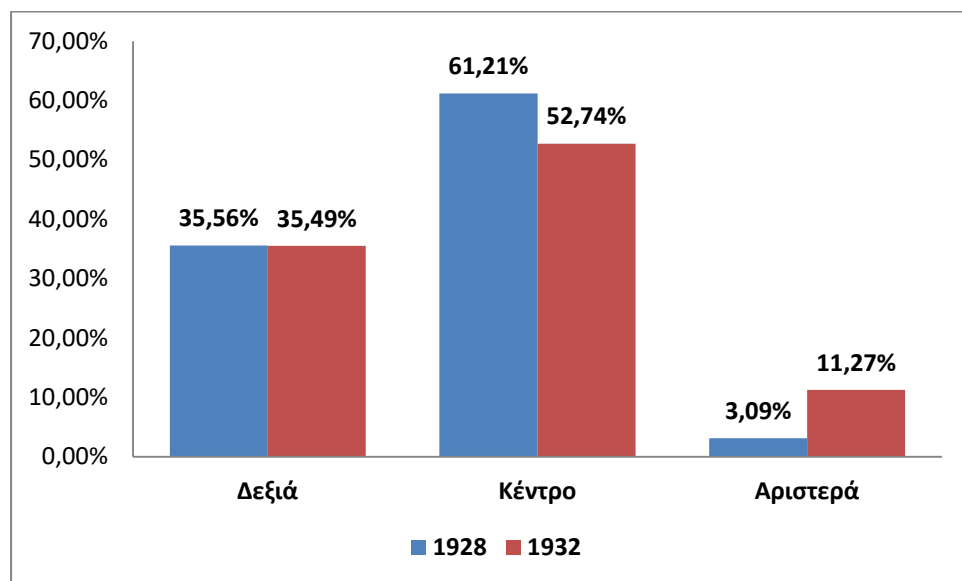
Γράφημα 29. Κατανομή των κοινοβουλευτικών εδρών

Σύμφωνα με το γράφημα 29, η κατανομή των εδρών ανά την επικράτεια στις εκλογές της 25^{ης} Σεπτεμβρίου 1932 πραγματοποιήθηκε ως εξής: σε σύνολο 250 εδρών στο σύνολο το Κόμμα των Φιλελευθέρων θα συγκεντρώσει τις περισσότερες έδρες 98 στον αριθμό και συμπερασματικά θα είναι και το κόμμα που θα ωφεληθεί από το αναλογικό εκλογικό σύστημα της «στενοευρείας» στις συγκεκριμένες εκλογές. Οι Λαϊκοί θα λάβουν 95 έδρες, το Προοδευτικό Κόμμα του Καφαντάρη 15 έδρες, 11 έδρες θα λάβει το Αγροτικό Κόμμα, το ΚΚΕ θα λάβει 10 έδρες, το Κόμμα Αγροτικό και Εργατών θα λάβει 8 έδρες, το Εθνικό Ριζοσπαστικό Κόμμα 6, το Κόμμα των Ελευθεροφρόνων 3, και από δύο έδρες θα λάβουν το Κόμμα των Συντηρητικών Δημοκρατικών και οι Ανεξάρτητοι Βενιζελικοί⁴⁷⁸.

⁴⁷⁸ Οι έδρες προέρχονταν από τις προνομιακές εκλογικές περιφέρειες Ύδρας και Σπετσών.

Γράφημα 30. Σύγκριση εκλογικών αποτελεσμάτων 1928 και 1932 (με βάση του κυριότερους ιδεολογικού χώρους)

Κοιτάζοντας το γράφημα 30, θα παρατηρήσουμε τις αυξομειώσεις στην εκλογική επιρροή των τριών βασικών ιδεολογικών χώρων σε εθνικό επίπεδο, συγκεκριμένα ο χώρος της Δεξιάς⁴⁷⁹ παρέμεινε σε σταθερά επίπεδα, ενώ ο χώρος του κέντρου⁴⁸⁰ παρουσίασε απώλειες που μετατοπίστηκαν σε ποσοστά στον χώρο της Αριστεράς.⁴⁸¹ Με μια αναλυτική προσέγγιση ο χώρος της δεξιάς παρέμεινε στα ίδια περίπου επίπεδα και αυτό διότι μπορεί οι Λαϊκοί να αύξησαν την εκλογική τους δύναμη από 23,94% το 1928 σε 33,8% 1932, ωστόσο το Κόμμα των Ελευθεροφρόνων παρουσίασε μεγάλες απώλειες (1,59% 1932 έναντι 5,3% το 1928). Ο χώρος του κέντρου παρουσιάζει μια σημαντική μείωση και αυτό οφείλεται στην μείωση της εκλογική δύναμης των Φιλελευθέρων από 46,94% το 1928 σε 34,04% το 1932. Τέλος

⁴⁷⁹ Ως συνολικό ποσοστό της Δεξιάς για τις εκλογές του 1932 υπολογίστηκαν τα ποσοστά του Λαϊκού Κόμματος, του Κόμματος των Ελευθεροφρόνων και ανεξαρτήτων δεξιών υποψηφίων, ενώ για τις εκλογές του 1928 συνηπολογίστηκαν τα ποσοστά των Λαϊκών, Ελευθεροφρόνων και των ανεξάρτητων Βασιλοφρόνων.

⁴⁸⁰ Ως συνολικό ποσοστό του Κέντρου για τις εκλογές του 1932 συνηπολογίστηκαν τα ποσοστά του Κόμματος των Φιλελευθέρων, του Κόμματος Αγροτικού και Εργατικού, του Εθνικού Ριζοσπαστικού Κόμματος, του Προοδευτικού Κόμματος, του Κόμματος Συντηρητικών Δημοκρατικών, και των ανεξαρτήτων κεντρών υποψηφίων, ενώ για τις εκλογές του 1928 συνηπολογίστηκαν τα ποσοστά των Φιλελευθέρων, του Εθνικού Δημοκρατικού, του Κόμματος Αγροτών και Εργατών, του Προοδευτικού Κόμματος, του Συντηρητικού Κόμματος, της Προοδευτικής Ένωσης, της Εθνικής Ένωσης και των ανεξαρτήτων Δημοκρατικών.

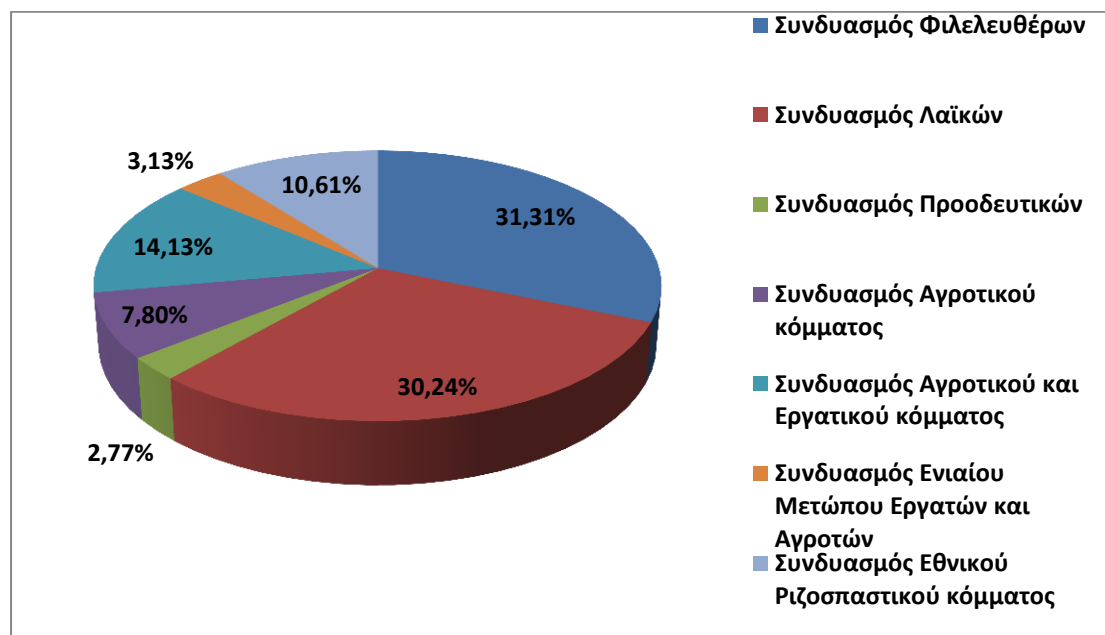
⁴⁸¹ Ως συνολικό ποσοστό της Αριστεράς συνηπολογίστηκαν τα ποσοστά του Ενιαίου Μετώπου Εργατών Αγροτών, του Αγροτικού Κόμματος, του Σοσιαλιστικού Κόμματος, ενώ για τις εκλογές του 1928 υπολογίστηκαν το άθροισμα των ποσοστών του Ενιαίου Μετώπου και αυτό του Αγροτικού Κόμματος.

ο χώρος της Αριστεράς θα λέγαμε ότι ανασυστάθηκε σε μεγάλο βαθμό συγκεκριμένα από το 3,09% (δεν είχε εκλέξει καν βουλευτή) το 1928 σε 11,27% το 1932 με τους εκπροσώπους του Αριστερού χώρου Ενιαίο μέτωπο και Αγροτικό Κόμμα να συγκεντρώνουν ικανοποιητικά ποσοστά σχεδόν σε όλη την επικράτεια.

Οι εκλογές στην Κοζάνη

Στις εκλογές της 25^{ης} Σεπτεμβρίου στην Κοζάνη τα αποτελέσματα σε μεγάλο βαθμό παρουσίασαν μια ταύτιση με τα αντίστοιχα σε πανελλήνιο επίπεδο τουλάχιστον για τα δύο μεγαλύτερα κόμματα αυτό του Κόμματος των Φιλελευθέρων και αυτό του Κόμματος των Λαϊκών. Στις εκλογές στην περιφέρεια του Νομού Κοζάνης ο πραγματικός πληθυσμός ανέρχονταν σε 166.523⁴⁸² κατοίκους, από τους οποίους άσκησαν το εκλογικό τους δικαίωμα οι 28.639. Για την περιφέρεια της Κοζάνης-Γρεβενών αντιστοιχούσαν 7 βουλευτικές έδρες, ενώ το εκλογικό μέτρο ορίστηκε στους 3.567 ψήφους. Τα εκλογικά τμήματα που ψήφησαν ανέρχονταν σε 85.

Γράφημα 31. Εκλογικά αποτελέσματα εκλογών 1932 στην Κοζάνη

Όπως παρατηρούμε και στο γράφημα 31, οι κομματικοί σχηματισμοί οι οποίοι κατήρτισαν συνδυασμούς στην εκλογική περιφέρεια Κοζάνης ήταν το Κόμμα των

⁴⁸² Στατιστική των βουλευτικών εκλογών της 25^{ης} Σεπτεμβρίου 1932, Αθήνα, Εθνικό Τυπογραφείο, 1933.

Φιλελευθέρων, το Κόμμα των Λαϊκών το Προοδευτικό Κόμμα, το Αγροτικό Κόμμα, το Κόμμα Αγροτικό και Εργατικό, το Ενιαίο Μέτωπο Εργατών και Αγροτών και τέλος το Εθνικό Ριζοσπαστικό κόμμα του Γ.Κονδύλη, καθώς επίσης υπήρξε και ένας μεμονωμένος υποψήφιος ονόματι Παρτσαλίδης Δημήτριος που δεν έλαβε ψήφους.

Πρώτο κόμμα στο Νομό Κοζάνη με ελάχιστη διαφορά από το δεύτερο ήταν το Κόμμα των Φιλελευθέρων που συγκέντρωσε 8.938 ψήφους και ποσοστό 31,31%. Ο συνδυασμός των Φιλελευθέρων απαρτιζόνταν από τους Βαρβούτη Γεώργιο ο οποίος ήρθε πρώτος σε σταυρούς προτίμησης από τον συνδυασμό του με 3.480 ψήφους, και εκλέχτηκε βουλευτής, ακολούθησε ο Παπαδόπουλος Ηλίας με 1.304 ψήφους επίσης εκλέχτηκε βουλευτής, ακολούθησε ο Κλείνιαν Κωνσταντίνος με 848 ψήφους, ο Ζωγράφου Πέτρος, ο Κοντοδίνης Κίμων 338 ψήφους και τελευταίος ο Ανδρεάδης Λάζαρος. Το κόμμα μπορεί να κατέκτησε την πρώτη θέση (οριακά) και να εξέλεξε δύο βουλευτές στον Νομό Κοζάνης αλλά απώλεσε μεγάλο τμήμα της εκλογικής του επιρροής

Το Λαϊκό Κόμμα κατέκτησε την δεύτερη θέση αφού έλαβε 8.631 ψήφους και συγκέντρωσε το 30,24% επί του συνόλου των ψηφισάντων. Αναλυτικά ο Πολυζούλης Γεώργιος συγκέντρωσε του περισσότερους ψήφους όχι μόνο στον συνδυασμό του αλλά στο σύνολο όλων των υποψηφίων της περιφέρειας με 3.941 ψήφους και επομένως εκλέχτηκε βουλευτής, δεύτερος ήρθε ο Μπητόπουλος Κωνσταντίνος με 1.729 ψήφους και επίσης εκλέχτηκε βουλευτής, ακολούθησε ο Βύζας Βασίλειος με 1.456, ο Ποντίκας Γεώργιος με 769, Σταμούλας Κυριαζής 583, και τελευταίος ο Χατζηγεωργίου Μιλτιάδης 4 ψήφους. Συμπερασματικά το Κόμμα των Λαϊκών κατέλαβε 2 έδρες στην Κοζάνη και αύξησε κατά πολύ τα ποσοστά του.

Τρίτος στην εκλογική απήχηση στην περιφέρεια αναδείχθηκε ο συνδυασμός του Αγροτικού και Εργατικού κόμματος με 4.033 ψήφους και ποσοστό 14,13%. Συγκεκριμένα πρώτος σε σταυρούς προτίμησης ήρθε ο Προκοπίδης Κοσμάς με 1.898 ψήφους και εκλέχτηκε βουλευτής στην β' κατανομή⁴⁸³ που έγινε για την περιφέρεια, δεύτερος ο Πανταζόπουλος Κωνσταντίνος 709 ψήφους, Ταλιαδούρος Κωνσταντίνος 552, Ζάχος Κωνσταντίνος 396 ψήφους, Τρικαλίδης Γεώργιος 309 ψήφους,

⁴⁸³ Το εκλογικό σύστημα του 1932 προέβλεπε τρεις κατανομές των βουλευτικών εδρών. Στην Τρίτη κατανομή ως εκλογικό μέτρο ορίστηκε το πηλίκο της διαίρεσης του συνόλου των ψήφων των κομμάτων που μετέχουν στην τρίτην κατανομή σε όλη την χώρα, δια του αριθμού των εδρών που δεν έχουν ακόμα κατανεμηθεί. Με το μέτρο αυτό διαιρείται το άθροισμα των ψήφων κάθε κόμματος που μετέχει στην τρίτη κατανομή και αυτό λαμβάνει τόσες έδρες όσες το εκλογικό μέτρο χωρά στο άθροισμα των ψήφων του. Α. Παντελής, *Τα Ελληνικά Εκλογικά Συστήματα και οι Εκλογές (1926-1985) στον Ηλεκτρονικό Υπολογιστή*, Λιβάνης, Αθήνα, σ. 31.

Παπακωνσταντίνου Κωνσταντίνος 14, και τελευταίος ο Τοζάκογλου Αθανάσιος 5 ψήφους. Το Αγροτικό και Εργατικό κόμμα (πρώην Δημοκρατική Ένωση) του Αλέξανδρου Παπαναστασίου αν και σε αυτές τις εκλογές δεν κατήλθαν σε ενιαίους συνδυασμούς με τους Φιλελεύθερους κατάφεραν αυξήσουν την εκλογική τους επιρροή, και να λάβουν μία έδρα στην εκλογική περιφέρεια της Κοζάνης.

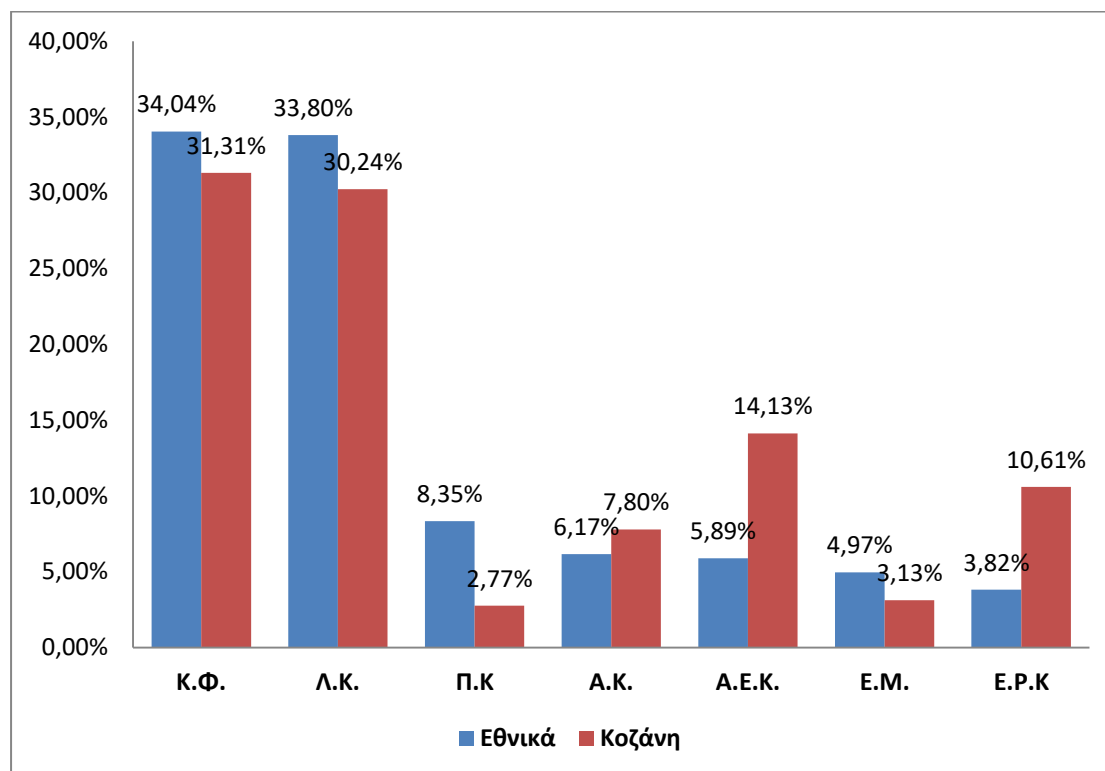
Το Εθνικό Ριζοσπαστικό κόμμα ακολούθησε σε εκλογική δύναμη στον Νομό Κοζάνης, το οποίο απέσπασε 3.029 ψήφους, δηλαδή το 10,61% επί του εκλογικού σώματος. Αναλυτικά πρώτος σε σταυρούς προτίμησης ήρθε ο Κουπαρούσος Νικόλαος με 1.426 ψήφους και εκλέχτηκε βουλευτής στην β' κατανομή των περιφερειών, ακολούθησε ο Πιπιλιάγκας Χρυσόστομος 717 ψήφους, Μενεξόπουλος Χαρίλαος 327 ψήφους, Καζανάς Γεώργιος 232 ψήφους, Παναγιωτίδης Δημήτριος 280 ψήφους, και τελευταίος Τριανταφυλλίδης Περικλής που συγκέντρωσε 3 ψήφους.

Έπειτα ακολούθησε το Αγροτικό Κόμμα που συγκέντρωσε 2.227 ψήφους, δηλαδή το ποσοστό 7.80%. Αναλυτικά, Φείδας Αθανάσιος 856 ψήφους, Γεωργιάδης Νικόλαος 713 ψήφους, Ευαγγελόπουλος Δημήτριος 423 ψήφους, Ματούσης Νικόλαος 159 ψήφους και ουραγός ο Παραστατίδης Αγαθάγγελος που έλαβε 4 ψήφους.

Το Κομμουνιστικό Κόμμα Ελλάδος με τον συνδυασμό Ενιαίου Μετώπου Εργατών και Αγροτών κατέλαβε την έκτη θέση με 894 ψήφους και ποσοστό 3,13%. Ο υποψήφιος του συνδυασμού στην εκλογική περιφέρεια της Κοζάνης ήταν ο Παπαδήμας Δημήτριος με 894 ψήφους.

Τέλος για τον Νομό Κοζάνης συνδυασμό κατήρτισε και το Προοδευτικό Κόμμα (τρίτη κατάσταση) συγκεντρώνοντας 791 ψήφους και ποσοστό 2,77%. Στον συνδυασμό μετείχαν οι Αναγνώστου Γρηγόριος ο οποίος έλαβε 304 ψήφους, Θεοδοσιάδης Σταύρος 273 ψήφους, Θεολογίδης Στυλιανός 188 ψήφους, Χρηστίδης Αργύριος 7 ψήφους και Βασιλείου Σταύρος 1 ψήφος.

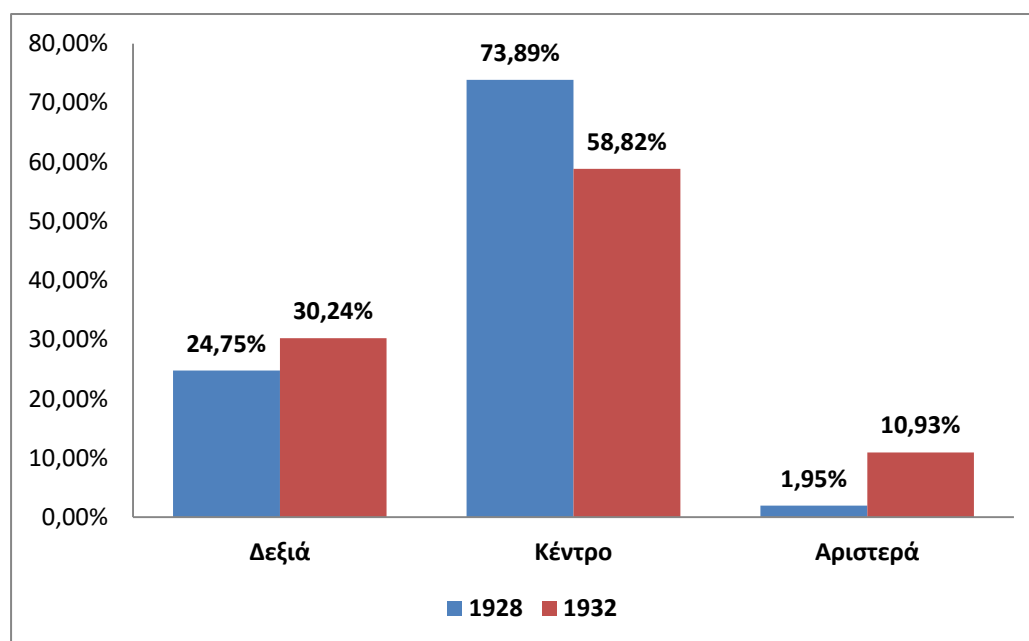
Γράφημα 32. Σύγκριση εθνικών και τοπικών αποτελεσμάτων στις εκλογές του 1932

Μελετώντας το γράφημα 32, οι ψηφοφόροι του Νομού Κοζάνης διατήρησαν την εικόνα των εθνικών αποτελεσμάτων, δηλαδή είχαν αμφιλεγόμενο χαρακτήρα και στην ουσία είναι εξισορροπημένα. Το αποτέλεσμα σε ότι αφορά τα δύο πρώτα κόμματα Φιλελευθέρων – Λαϊκών χαρακτηρίζονται από ισομέρεια. Συγκεκριμένα το Κόμμα των Φιλελευθέρων παρουσιάζει μια μικρή πτώσης σε σχέση με τον εθνικό μέσο όρο στην Κοζάνη της τάξεως 3,5 ποσοστιαίων μονάδων και μπορεί να ερμηνευτεί διότι η δημοφιλία του Βενιζέλου άρχισε να πέφτει στους κύκλους των προσφύγων στην Κοζάνη. Το Κόμμα των Λαϊκών παρουσίασε και στην Κοζάνη ελάχιστη πτώση σε σχέση με τα πανελλήνια αποτελέσματα του Κόμματος. Το Προοδευτικό Κόμμα από την άλλη πλευρά δεν ακλούθησε την ανοδική πορεία που είχε πανελληνίως είχε μια αρκετά μεγάλη πτώση 5 περίπου ποσοστιαίων μονάδων από 8,35% σε 2,77% σε τοπικό επίπεδο. Το Αγροτικό Κόμμα παρουσίασε μια μικρή αύξηση από 6,17% σε εθνικό επίπεδο σε 7,80% στον Νομό Κοζάνης. Το Κόμμα Αγροτικό και Εργατικό αποτέλεσε μια έκπληξη για την περιοχή τριπλασίασε σχεδόν τα ποσοστά του από 5,89% που είχε λάβει σε εθνικό επίπεδο σε 14,13 σε τοπικό επίπεδο ο υποψήφιος Προκοπίδης Κοσμάς αποτέλεσε βασικός συντελεστής στην

άνοδο αυτή. Το Ενιαίο Μέτωπο Εργατών και Αγροτών στην Κοζάνη είχε πτωτική πορεία σε σχέση με τον μέσο όρο του από 4,97% σε εθνικό επίπεδο σε 3,13% σε τοπικό. Τέλος το Εθνικό Ριζοσπαστικό Κόμμα αποτέλεσε επίσης μια έκπληξη στο εκλογικό αποτέλεσμα καθώς ήρθε τέταρτη δύναμη στην εκλογική περιφέρεια της Κοζάνης και συγκέντρωσε το 10,61% ποσοστό κατά πολύ μεγαλύτερο του μέσου όρου δηλαδή του 3,82%.

Γράφημα 33. Σύγκριση εκλογικών αποτελεσμάτων στην εκλογική περιφέρεια Κοζάνης στις εκλογές του 1928 και του 1932 (με βάση τους ιδεολογικούς χώρους)

Σύμφωνα με το γράφημα 33, παρατηρούμε ότι στην περιφέρεια της Κοζάνης η Δεξιά⁴⁸⁴ παρουσίασε μεταξύ των εκλογικών αναμετρήσεων 1928 και 1932 μια αύξηση σε σχέση με τον κεντρώο⁴⁸⁵ χώρο όπου είχε μια σημαντική πτώση στην εκλογική του επιρροή στους ψηφοφόρους του Νομού Κοζάνης ενώ αντίθετα ο χώρος της Αριστεράς⁴⁸⁶ αύξησε κατά πολύ τα ποσοστά της. Συγκεκριμένα στο γράφημα

⁴⁸⁴ Στο ποσοστό της Δεξιάς για τις εκλογές του 1932 υπολογίστηκε το ποσοστό του Λαϊκού Κόμματος, ενώ για τις εκλογές του 1928 αθροίστηκαν τα ποσοστά του Λαϊκού Κόμματος, του Κόμματος των Ελευθεροφρόνων.

⁴⁸⁵ Στο ποσοστό του κέντρου για το 1932 αθροίστηκαν τα ποσοστά του Κόμματος Φιλελευθέρων, του Προοδευτικού, του Κόμματος Αγροτών και Εργατών, και του Εθνικού Ριζοσπαστικού κόμματος, ενώ για τις εκλογές του 1928 αθροίστηκαν τα ποσοστά των Φιλελευθέρων καθώς επίσης του συνδυασμού Βενιζελικών.

⁴⁸⁶ Στο ποσοστό της Αριστεράς για τις εκλογές του 1932 αθροίστηκαν τα ποσοστά του Αγροτικού Κόμματος και του Ενιαίου Μετώπου ενώ για τις εκλογές του 1928 υπολογίστηκε το ποσοστό του μεμονωμένου υποψηφίου Παπανικολάου Βαΐος.

βλέπουμε ότι τα ποσοστά της Δεξιάς αυξήθηκαν από 24,75% το 1928 στο 30,24% το 1932, δικαιολογείται στο κλίμα της γενικότερης ανόδου του κυριότερου εκφραστή της Δεξιάς του Λαϊκού Κόμματος. Σε ότι αφορά το Κέντρο η μείωση της εκλογικής δύναμης ήταν μεγάλη από 73,89% το 1928 σε 58,82 το 1932 όλα τα κόμματα του κέντρου στην Κοζάνη παρουσίασαν πτώση πλην του Κόμματος των Αγροτών και Εργατών. Τέλος τα ποσοστά της Αριστεράς υπερτριπλασιάστηκαν από 1,95% το 1928 σε 10,93% το 1932 το Αγροτικό κόμμα διαδραμάτισε τον κύριο ρόλο στο αποτέλεσμα αυτό.

Πίνακας 79. Σταυροδοσία στα εκλογικά τμήματα της επαρχίας Κοζάνης στις εκλογές 1932

Επαρχία Κοζάνης

Εκλογικά τμήματα ⁴⁸⁷	Κ.Φ	Λ.Κ	Α.Κ	Α..Ε.Κ	Π.Κ.	Ε.Ρ.Κ.	Ε.Μέτωπο
Κοζάνης 1 ^ο	156	370	2	9	2	44	18
Κοζάνης 2 ^ο	130	301	-	6	-	41	22
Κοζάνης 3 ^ο	101	244	2	7	1	39	13
Κοζάνης 4 ^ο	133	265	2	7	-	45	14
Κοζάνης 5 ^ο	229	279	14	16	4	151	4
Δρεπάνου	173	11	23	65	3	48	4
Τετραλόφου	295	14	34	68	-	27	1
Σοφουλάρ	259	9	-	15	-	20	1
Πολυμύλου	45	3	50	29	-	21	2
Ξηρολίμνης	261	49	25	98	1	92	13
Βατερού	285	8	3	1	-	25	1
Αγ. Παρασκ	121	150	-	59	-	63	3
Καισαργιάς	111	142	7	1	-	20	-
Αν. Κώμη	79	251	38	20	-	8	-
Βαθυλάκου	233	9	7	21	3	149	-
Σερβίων	248	74	2	166	2	70	130

⁴⁸⁷ Οι πίνακες σταυροδοσίας των επαρχιών που ανήκαν στην εκλογική περιφέρεια του Νομού Κοζάνης παρατίθενται όπως ακριβώς εντοπίστηκαν απο την εφημερίδα *Βόρειος Ελλάς φ. 02.10.1932.*

Πολυράχου	40	13	-	108	-	39	-
Γουλών	63	3	11	20	1	34	6
Λιβαδερού	16	61	-	75	-	37	-
Τρανοβάλτου	37	32	3	77	-	45	-
Καστανιάς	48	10	1	58	1	14	-
Βελβενδού 1 ^{ov}	183	192	-	60	-	84	3
Βελβενδού 2 ^{ov}	108	80	17	103	-	49	-
Καταφυγίου	51	143	-	-	-	3	-

Επαρχία Βοΐου

Σιατίστης 1 ^{ov}	77	83	-	4	-	3	30
Σιατίστης 2 ^{ov}	73	128	-	9	2	6	44
Σιατίστης 3 ^{ov}	124	174	-	-	-	6	56
Γαλατινής	83	86	-	8	-	-	1
Εράτυρας	118	292	-	44	1	60	2
Πελεκάνου	88	130	-	99	3	1	-
Σισανίου	46	116	-	12	8	6	-
Νεαπόλεως	299	119	-	80	9	19	2
Πολυλάκου	12	93		16	9	-	-
Τσοτυλίου	164	113	4	100	23	16	18
Κριμηνίου	7	44	3	5	75	1	17
Βελανιδιάς	147	110	6	31	15	13	-
Σκαλοχωρίου	29	54	-	27	3	6	-

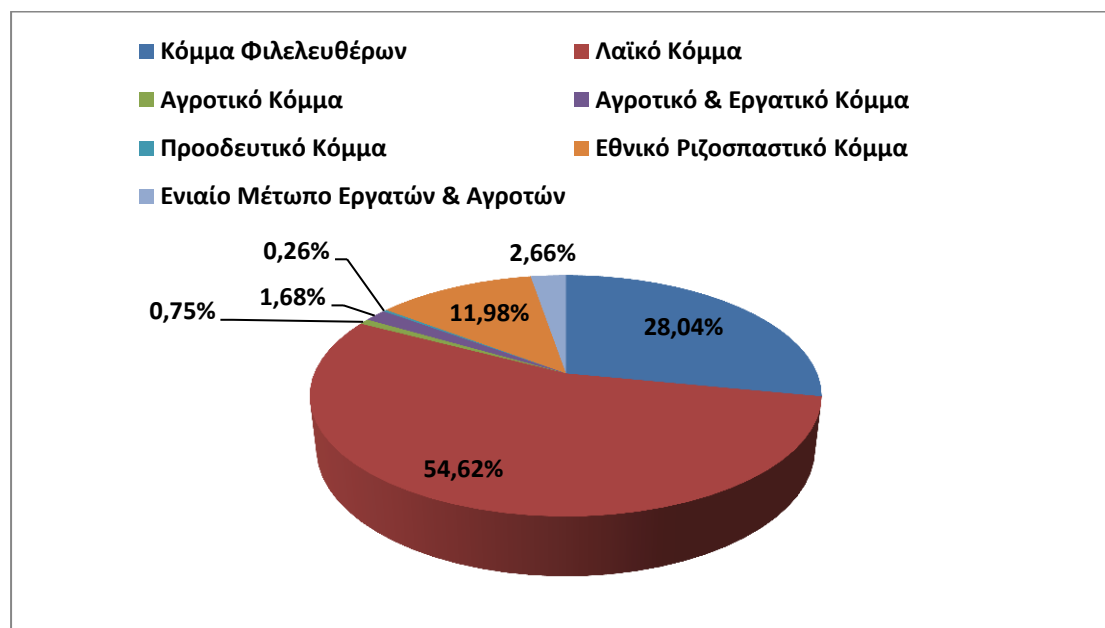
Επαρχία Εορδαίας

Πτολεμαΐδος 1 ^ο	242	39	43	111	27	162	24
Πτολεμαΐδος 2 ^ο	165	100	55	202	23	191	53
Φιλώτα	246	20	10	43	3	26	7
Πύργων	251	82	6	81	17	27	4
Περαίας	123	6	1	6	7	19	-
Κομνηνού	147	7	79	121	18	34	-
Αγ. Χριστοφ	73	54	82	165	18	94	23
Ερμακιάς	22	69	-	47	9	-	-
Αμυγδαλιών	123	3	8	67	3	32	42
Κλήτου	167	6	16	91	-	8	1
Μαυροδένδρου	115	6	44	84	4	45	102
Κομάνου	15	156	63	131	29	36	5
Αρδάσσης	32	130	25	71	2	19	30
Αναρράχης	83	92	20	49	5	33	7
Εμπορίου	30	191	-	22	-	18	1
Παλαιοχωρίου	68	154	-	221	5	18	1
Γαλατείας	57	130	22	17	5	85	5
Βλάστης	29	278	2	9	11	1	39
Γραμματικού	14	49	-	57	-	1	1

Επαρχία Γρεβενών

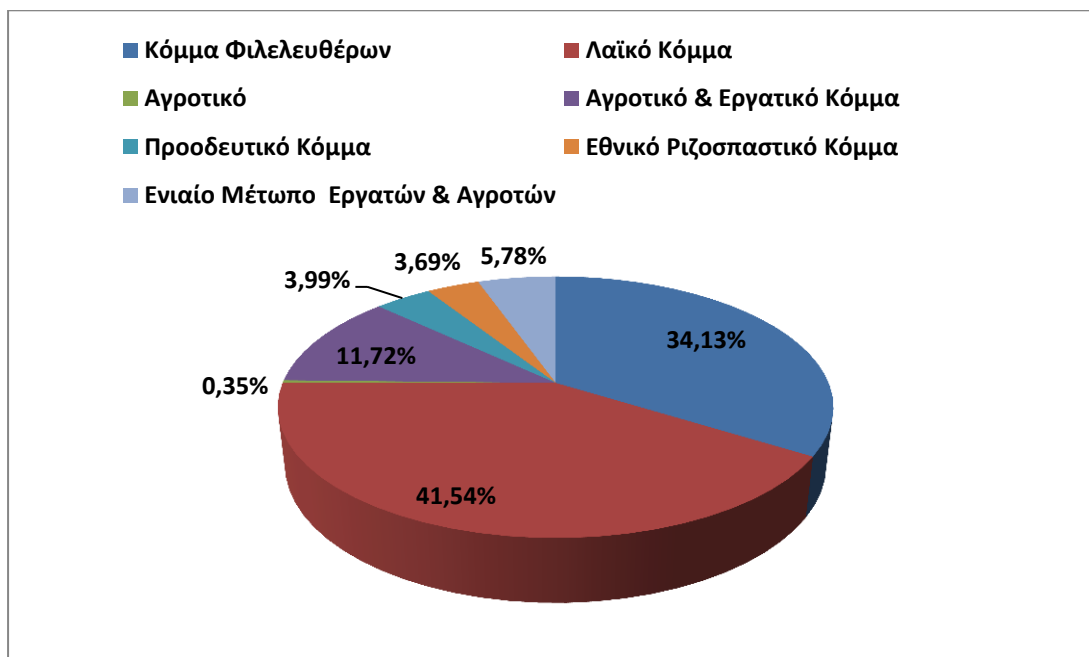
Γρεβενών	135	243	147	86	12	31	39
Σαμαρίνης	3	30	124	-	-	47	-
Σμίζης	17	105	10	4	4	19	6
Περιβολίου	23	17	7	-	-	90	24
Αβδέλης	41	5	9	-	13	24	13
Πολυνερίου	81	160	1	3	-	-	1
Ζιάκα	81	177	173	8	-	6	4
Κρασιάς	117	92	74	85	7	39	-
Αμυδαλιών	46	161	88	63	43	14	12
Αγ. Γεωργίου	64	92	7	17	8	6	-
Κυδωνιών	29	127	20	10	62	4	1
Κοκκινιάς	69	195	25	23	5	4	15
Σαρακίνης	166	75	24	30	5	7	-
Κνίδης	87	121	14	21	-	-	-
Μεγάρων	18	31	99	10	72	6	-
Κιβωτού	121	14	9	47	7	14	-
Καρπερού	98	130	62	26	-	25	-
Μεσολόγγου	41	38	1	26	1	39	-
Καλλονής	37	73	32	78	25	24	1
Πηγαδίτσης	61	17	181	37	8	2	2
Μερσίνης	86	14	-	45	5	7	-
Πενταλόφου1 ^{ov}	16	107	1	12	30	-	9
Πενταλόφου2 ^{ov}	38	29	3	4	27	9	6
Αυγερινού	130	115	2	30	28	19	4
Δαμασκηνιάς	17	77	4	1	8	187	-
Δεσκάτης 1 ^{ov}	63	41	-	152	1	27	20
Δεσκάτης 2 ^{ov}	35	41	99	43	-	4	5
Κρασιάς, Δεσκ	133	30	72	6	-	55	3
Πλατανορέματος	140	40	-	53	-	13	2

Γράφημα 34: Εκλογικά αποτελέσματα στον Δήμο Κοζάνης

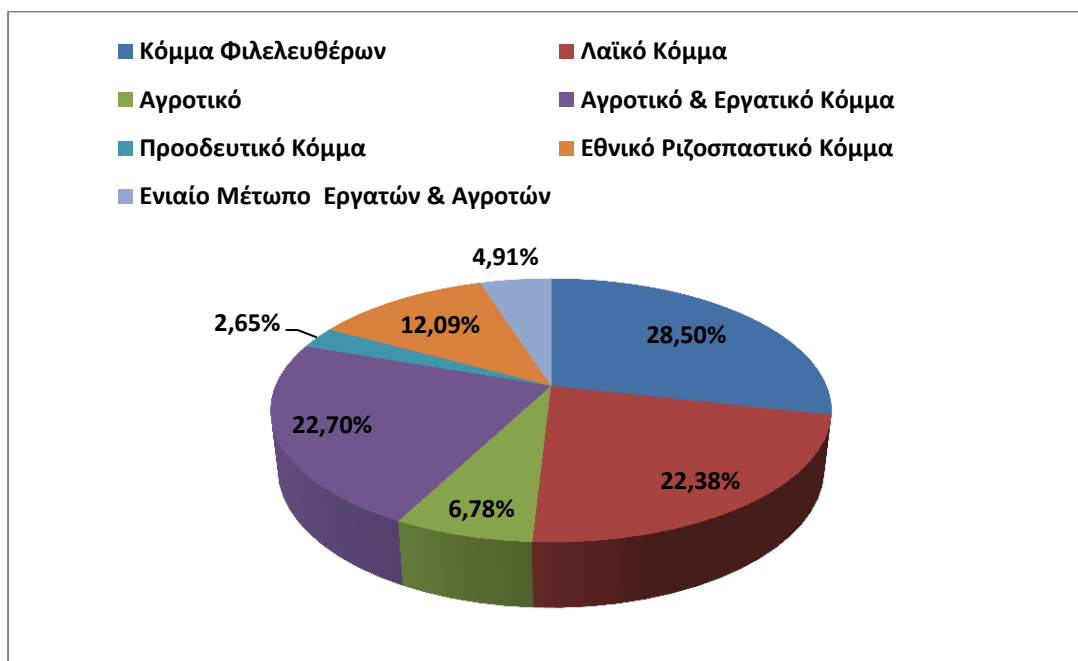
Με βάση τα πέντε εκλογικά τμήματα που καταρτίστηκαν στον δήμο Κοζάνης για τις εκλογές του 1932, θα παρουσιάσουμε τα ποσοστά που έλαβαν οι συνδυασμοί των κομμάτων και στην συνέχεια τα ποσοστά και τους ψήφους στην επαρχία Βοΐου, Εορδαίας, Γρεβενών, και τέλος σε ξεχωριστό γράφημα αυτά των εκλογικών κοινοτήτων που ανήκαν στην επαρχία της Κοζάνης. Όπως είναι διακριτό από το γράφημα 34 το Λαϊκό Κόμμα απέσπασε στον δήμο Κοζάνης το 54,62% που ερμηνεύεται σε ψήφους 1.459 και μάλιστα και στα πέντε εκλογικά τμήματα ήρθε πρώτο. Ακολούθησε το Κόμμα Φιλελευθέρων με 749 ψήφους και ποσοστό 28,04%, το Εθνικό Ριζοσπαστικό Κόμμα με 320 ψήφους και ποσοστό 11,98%, το Ενιαίο Μέτωπο με 71 ψήφους και ποσοστό 2,66%, το Αγροτικό και Εργατικό Κόμμα 45 ψήφους και ποσοστό 1,68%, το Αγροτικό 20 ψήφους (0,75%), και τέλος το Προοδευτικό Κόμμα 7 ψήφους (0,26%).

Γράφημα 35: Εκλογικά αποτελέσματα στην επαρχία Βοΐου (Ανασελίτσης)

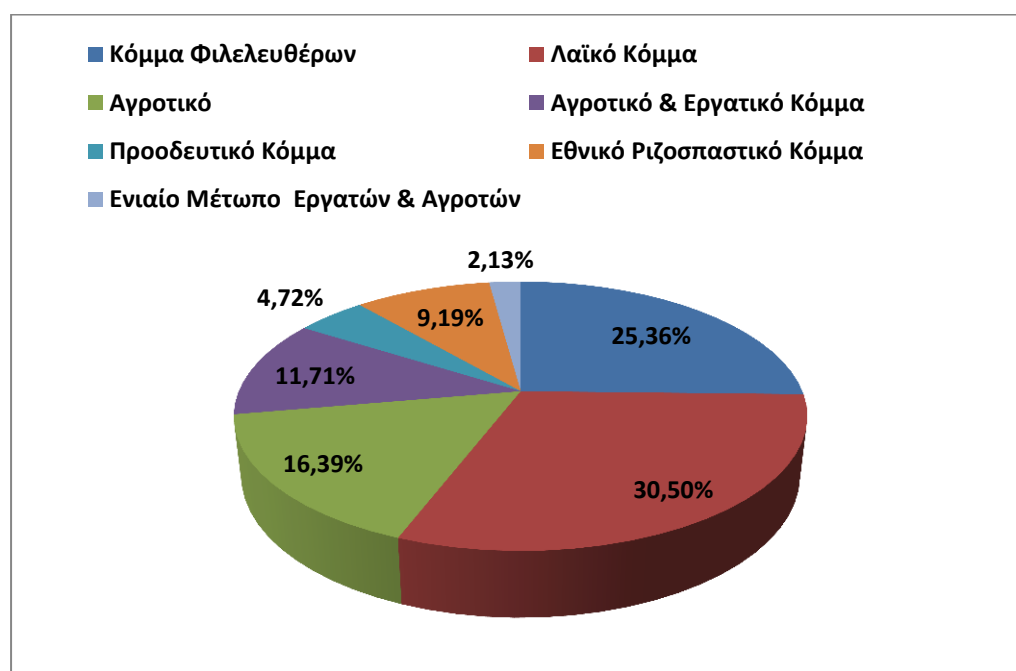
Σύμφωνα με το γράφημα 35 στην επαρχία του Βοΐου επικράτησε το Λαϊκό Κόμμα έναντι των άλλων κομμάτων και μάλιστα στα 10 από τα 13 εκλογικά τμήματα της συγκεκριμένης επαρχίας, εξαίρεση αποτέλεσαν τα τμήματα του Τσοτυλίου, Βελανιδιάς, και Νεαπόλεως που επικράτησε ο συνδυασμός των Φιλελευθέρων. Αναλυτικά το Κόμμα του Τσαλδάρη έλαβε 1.542 ψήφους και ποσοστό 41,54%, το Κόμμα του Βενιζέλου συγκέντρωσε 1.267 ψήφους και ποσοστό 34,13%, το Αγροτικό Κόμμα έλαβε 435 ψήφους και ποσοστό 11,72% αρκετά μεγαλύτερο από τον μέσο όρο που απέσπασε σε όλη την περιφέρεια. Ακολούθησε το Ενιαίο Μέτωπο όπου έλαβε 170 ψήφους και ποσοστό 4,58%, το Προοδευτικό Κόμμα έλαβε 148 ψήφους και ποσοστό 3,99%, το Εθνικό Ριζοσπαστικό Κόμμα που έλαβε 137 ψήφους και παρουσίασε μείωση σε σχέση με τον μέσο όρο που είχε σε όλο τον Νομό Κοζάνης (10,61%), τέλος το Αγροτικό Κόμμα που έλαβε μόλις 13 ψήφους ή το 0,35% ποσοστό που αποτέλεσε το χαμηλότερο του σε όλη την περιφέρεια.

Γράφημα 36: Εκλογικά αποτελέσματα στην επαρχία Εορδαίας

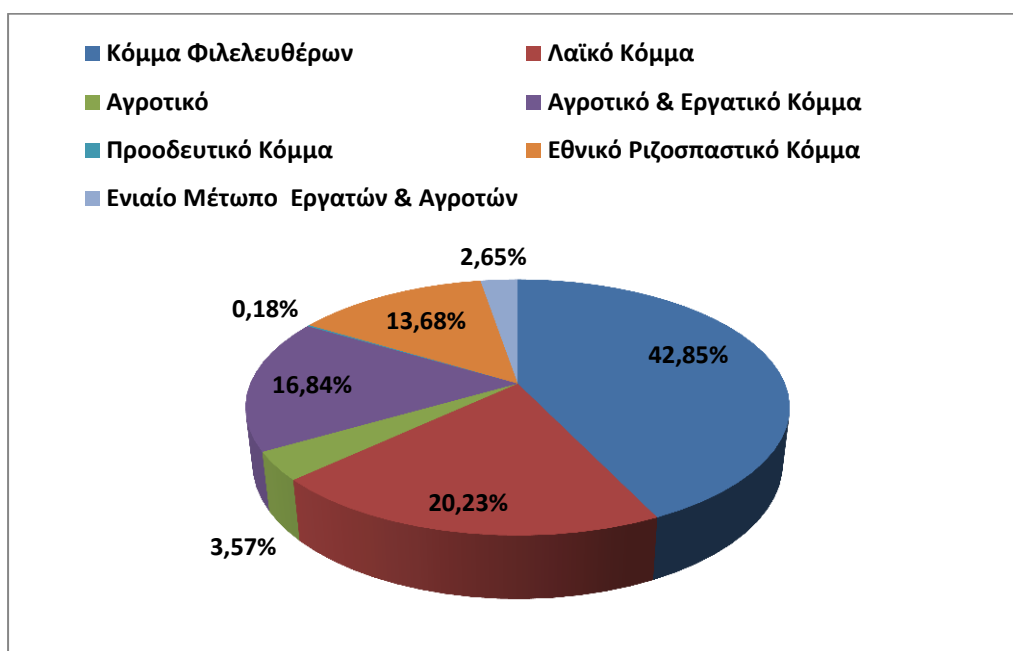
Σε αντίθεση με την επαρχία Βοΐου, στην επαρχία Εορδαίας, πρώτο κόμμα αναδείχθηκε το Κόμμα των Φιλελευθέρων το οποίο έλαβε 2.002 ψήφους και ποσοστό 28,38%, ακολούθησε το Αγροτικό και Εργατικό Κόμμα του Παπαναστασίου όπου έλαβε 1.572 ψήφους και ποσοστό 22,70% που ήταν και το μεγαλύτερο που απέσπασε σε όλη την περιφέρεια, έπειτα με μικρή διαφορά ακολούθησε το Λαϊκό Κόμμα που συγκέντρωσε 1.572 ψήφους ή το 22,38% επί του συνόλου, το Εθνικό Ριζοσπαστικό Κόμμα του Κονδύλη έλαβε στα Καϊλάρια 849 ψήφους και ποσοστό 12,09%, το Αγροτικό Κόμμα 476 ψήφους και ποσοστό 6,78%, το Ενιαίο Μέτωπο έλαβε 345 ψήφους και ποσοστό 4,91% ενώ τέλος το Προοδευτικό Κόμμα του Καφαντάρη έλαβε 186 ψήφους και ποσοστό 2,65%.

Γράφημα 37: Εκλογικά αποτελέσματα στην επαρχία Γρεβενών

Μελετώντας τα εκλογικά αποτελέσματα στην επαρχία Γρεβενών εντοπίστηκαν 7.858 έγκυρα ψηφοδέλτια από το σύνολο των 29 εκλογικών τμημάτων. Αναλυτικά την πρώτη θέση κατακτά το Λαϊκό Κόμμα όπου έλαβε 2.397 ψήφους και ποσοστό 30,50%, ακολούθησε το Κόμμα των Φιλελευθέρων που συγκέντρωσαν 1.993 ψήφους και ποσοστό 25,36% όπου και παρενθετικά ήταν το χαμηλότερο ποσοστό που έλαβαν σε ολόκληρη την εκλογική περιφέρεια Κοζάνης. Τρίτος αναδείχθηκε ο συνδυασμός του Αγροτικού Κόμματος που έλαβε 1.288 ψήφους και ποσοστό 16,39% όπου ήταν και το υψηλότερο που έλαβε στον Νόμο με βάση τον μέσο όρο του (7.80%), το Αγροτικό και Εργατικό Κόμμα έλαβε 920 ψήφους και ποσοστό 11,71%, Εθνικό Ριζοσπαστικό Κόμμα έλαβε 722 ψήφους και ποσοστό 9,19%, και τέλος μία από τις τάσεις της Αριστεράς αυτή του Ενιαίου Μετώπου Εργατών και Αγροτών έλαβε 167 ψήφους ή το 2,13% επί του συνόλου της επαρχίας.

Γράφημα 38. Εκλογικά αποτελέσματα στο σύνολο των κοινοτήτων της επαρχίας της Κοζάνης

Τέλος στο σύνολο των εκλογικών τμημάτων των κοινοτήτων της επαρχίας της Κοζάνης, το Κόμμα των Φιλελευθέρων επικράτησε στα 13 από τα 19 εκλογικά τμήματα και έλαβε τους περισσότερους ψήφους που ανέρχονταν σε 2.656 και ποσοστό 42,85% αποτέλεσμα που εν πολλοίς καθόρισε την ισχυρή διαφορά που είχε από το Λαϊκό Κόμμα σε ολόκληρη την εκλογική περιφέρεια του Νομού Κοζάνης. Συγκεκριμένα το Κόμμα του Τσαλδάρη έλαβε 1.254 ψήφους και ποσοστό 20,23% που αποτελεί το χαμηλότερο που έλαβε σε όλη την περιφέρεια σε σχέση με τον μέσο όρο του 30,24%, ακολούθησε το Αγροτικό Εργατικό Κόμμα που συγκέντρωσε 1.044 ψήφους και ποσοστό 16,84%, το Εθνικό Ριζοσπαστικό Κόμμα που έλαβε 848 ψήφους και ποσοστό 13,68%, το Αγροτικό Κόμμα που έλαβε 221 ψήφους και ποσοστό 3,57%, το Ενιαίο Μέτωπο που έλαβε 164 ψήφους και ποσοστό 2,65%. και τέλος ουραγός ήταν το Προοδευτικό Κόμμα με μόλις 11 ψήφους ή το 0,18% επί του συνόλου των κοινοτήτων της επαρχίας της Κοζάνης.

3.7.2. Ο τοπικός Τύπος της Κοζάνης στις κοινοβουλευτικές εκλογές της 25ης Σεπτεμβρίου του 1932

Πίνακας 80. Δημοσιεύματα ανά εφημερίδα

Τίτλος Εφημερίδας	Δημοσιεύματα	%
Ηχώ της Μακεδονίας	47	21,9
Βόρειος Ελλάς	64	29,8
Μακεδονικό Βήμα	71	33,0
Πυρσός	33	15,3
Σύνολο	215	100,0

Κατά την εκλογική αναμέτρηση του Σεπτεμβρίου του 1932 στην πόλη της Κοζάνης κυκλοφορούσαν ου εφημερίδες *Ηχώ της Μακεδονίας*, *Βόρειος Ελλάς*, *Μακεδονικό Βήμα*, και ο *Πυρσός*. Στην εφημερίδα *Ηχώ της Μακεδονίας* εντοπίστηκαν 47 δημοσιεύματα που σχετίζονταν με την εκλογική αναμέτρηση του 1932, 64 στην *Βόρειος Ελλάς*, 71 στο *Μακεδονικό Βήμα*, και τέλος 33 δημοσιεύματα στην εφημερίδα *Πυρσός*.

Πίνακας 81. Συχνότητα κυκλοφορίας έκδοσης

Συχνότητα έκδοσης	Δημοσιεύματα	%
Εβδομαδιαία	215	100,0

Και οι τέσσερις μελετώμενες εφημερίδες εκδίδονταν σε εβδομαδιαία βάση, κατά συνέπεια να παρουσιάζουν ίδια συχνότητα έκδοσης και τα 215 δημοσιεύματα που συγκεντρώθηκαν.

Πίνακας 82. Ιδεολογική κατεύθυνση δημοσιευμάτων

Ιδεολογική κατεύθυνση	Αριθμός Δημοσιευμάτων	%
Κέντρο	215	100,0
Δεξιά	0	0
Αριστερά	0	0
Σύνολο	215	100,0

Αντίστοιχα και οι τέσσερις εφημερίδες ιδεολογικά ανήκαν στο χώρο του Κέντρου. Συγκεκριμένα η *Ηχώ της Μακεδονίας* αποτελούσε κατ' εξοχήν βενιζελική εφημερίδα (Φιλελεύθερο Κόμμα), η *Βόρειος Ελλάς* αρχικά αν και δήλωνε αχρωμάτιστη άνηκε στο βενιζελικό χώρο – Φιλελεύθερη εφημερίδα, ωστόσο κατά την διάρκεια της προεκλογικής περιόδου και λόγω της μη συμμετοχής του διευθυντή της Σ. Θεοδοσιάδη στο συνδυασμό με τους Φιλελεύθερους, υποστήριξε το Προοδευτικό Κόμμα του Καφαντάρη, το *Μακεδονικό βήμα* με ιδρυτή τον Ν.Κουπαρούσο μετά την αποχώρηση του από το Φιλελεύθερο Κόμμα, αποτέλεσε εφημερίδα του Εθνικού Ριζοσπαστικού Κόμματος του Κονδύλη, όπου συμμετείχε εξάλλου ο διευθυντής της εφημερίδας στις εκλογές, ενώ τέλος η εφημερίδα *Πυρσός* τάσσονταν υπέρ του Αγροτικού και Εργατικού Κόμματος του Αλ. Παπαναστασίου.

Πίνακας 83. Προεκλογικά και μετεκλογικά δημοσιεύματα

Είδος δημοσιευμάτων	Αριθμός Δημοσιευμάτων	%
Προεκλογικά	160	74,4
Μετεκλογικά	55	25,6
Σύνολο	215	100,0

Σύμφωνα με τον πίνακα 83, τα 160 από τα 215 δημοσιεύματα, δηλαδή ένα ποσοστό της τάξεως του 74,4% ήταν προεκλογικά, ενώ 55 από αυτά, δηλαδή το 25,6% μετεκλογικά.

Πίνακας 84. Σελίδα δημοσιεύματος

Σελίδα	Αριθμός Δημοσιευμάτων	%
1	81	37,7
2	46	21,4
3	12	5,6
4	76	35,3
Σύνολο	215	100,0

Από τα 215 δημοσιεύματα των εκλογών του 1932 στον τοπικό Τύπο της Κοζάνης, τα 81 (37,7%) βρίσκονται στην πρώτη σελίδα της εφημερίδας, τα 46 (21,4%) στην δεύτερη, μονάχα 12 (5,6%) στην τρίτη, ενώ 76 (35,3%) εντοπίστηκαν στην τέταρτη σελίδα του εντύπου.

Πίνακας 85. Είδος δημοσιεύματος

	Είδος δημοσιεύματος	Αριθμός δημοσιευμάτων	%
1	Κύριο Άρθρο	56	26,0
1.2	Κ.Α./Ρεπορτάζ	3	
1.2.1	Κ.Α./ Είδηση	16	
1.2.2	Κ.Α./Δήλωση	5	
1.3	Κ.Α./Άρθρα γνώμης	12	
1.3.1	Κ.Α./ Ανάλυση-Γνώμη	20	
2	Ρεπορτάζ	106	49,3
2.1	Ειδήσεις	59	
2.2	Παραπολιτικά	27	
2.3	Δήλωση/ ομιλία	20	
3	Άρθρα Γνώμης	33	15,3
3.1	Επιστολές	15	

3.2	Ανάλυση/Γνώμη	18	
3.3	Αφιερώματα	0	
4	Πλ. Καταχωρήσεις	6	2,8
5	Πίνακες	14	6,5
6	Συνθήματα	0	0
	Σύνολο	215	100,0

Από τα 215 δημοσιεύματα στον τοπικό Τύπο της Κοζάνης για τις εκλογές του Σεπτεμβρίου του 1932 τα 56 (26,0%) ήταν κύρια άρθρα της έκδοσης, τα 106 (49,3%) είχαν την μορφή ρεπορτάζ, τα 33(15,3%) ήταν άρθρα γνώμης, τα 6 (2,8%) ήταν πληρωμένες από κόμματα η υποψήφιους καταχωρήσεις, ενώ επίσης βρέθηκαν και 14 πίνακες (εκλογικών αποτελεσμάτων στην πλειονότητα τους). Συγκεκριμένα, από τα 56 κύρια άρθρα τα 3 είχαν την μορφή ρεπορτάζ, τα 16 την μορφή ειδήσεων τα 5 την μορφή δηλώσεων ή ομιλιών πολιτικών προσώπων, τα 12 άρθρα γνώμης, ενώ τα 20 άρθρα ανάλυσης γνώμης. Από τα 106 ρεπορτάζ τα 59 είχαν την μορφή ειδήσεων, τα 27 είχαν παραπολιτικό περιεχόμενο, τα 20 είχαν την μορφή δηλώσεων ή ομιλιών όχι στην πρώτη σελίδα του εντύπου. Από τα 33 άρθρα γνώμης τα 18 αφορούσαν άρθρα ανάλυσης της γνώμης του αρθρογράφου και 14 είχαν την μορφή επιστολών.

Πίνακας 86. Σημαντικότητα δημοσιευμάτων

Βαθμός σημαντικότητας	Αριθμός Δημοσιευμάτων	%
Υψίστης	42	19,5
Μέτριας	48	22,3
Υποδεέστερης	125	58,1
Σύνολο	215	100,0

Όπως παρατηρούμε στον πίνακα 86, από τα 215 δημοσιεύματα που σχετίζονταν με τις εκλογές του 1932 τα 42 (19,5%) κατατάχθηκαν στον ύψιστο βαθμό σημαντικότητας (τα δημοσιεύματα αυτά εντοπίστηκαν στην πρώτη σελίδα της εφημερίδας και μάλιστα βρίσκονταν σε κεντρική θέση), τα 48 (22,3%) κατατάχθηκαν στο βαθμό μέτριας σημαντικότητας (βρίσκονταν να μεν στην πρώτη σελίδα του εντύπου αλλά είτε ήταν μικρά είτε σε όχι περίοπτη θέση), τέλος τα 125 (58,1%)

τοποθετήθηκαν στο βαθμό υποδεέστερης σημασίας (τα εν λόγω δημοσιεύματα βρίσκονταν εκτός πρώτης σελίδας).

Πίνακας 87. Μέγεθος τίτλου

Μέγεθος	Αριθμός δημοσιευμάτων	%
Μεγάλο	84	39,1
Μεσαίο	69	32,1
Μικρό	61	28,4
Πολύ Μικρό	1	0,5
Σύνολο	215	100,0

Σύμφωνα με τον πίνακα 87, 84 (39,1%) από τα δημοσιεύματα του τοπικού Τύπου για τις εκλογές του 1932 φέρουν τίτλους μεγάλου μεγέθους, τα 69 (32,1%) είχαν μεσαίου μεγέθους, τα 61 (28,4%) παρουσιάζονταν υπό μικρούς τίτλους ενώ μόλις ένα (0,5%) είχε πολύ μικρό τίτλο.

Πίνακας 88. Ιδεολογική κατεύθυνση δημοσιευμάτων σε σχέση με την ιδεολογική ταυτότητα της εφημερίδας.

Σχέση εφημερίδας	Αριθμός δημοσιευμάτων	%
Σύμφωνη	111	51,6
Αντίθετη	7	3,3
Ουδέτερη	97	45,1
Σύνολο	215	100,0

Σύμφωνα με τον πίνακα 88, παρατηρούμε ότι σε ποσοστό 51,6% (111 από τα 215 συνολικά δημοσιεύματα) η ιδεολογική κατεύθυνση των διαφόρων δημοσιευμάτων των εντύπων ταυτίζεται με τον γενικότερο ιδεολογικό χώρο της εκάστοτε εφημερίδας. Συγκεκριμένα δημοσιεύματα της βενιζελικής *Ηχώ της Μακεδονίας* περιλαμβάνουν στο περιεχόμενο τους δραστηριότητες ή ειδήσεις που αφορούσαν το Κόμμα των Φιλελευθέρων, ενώ αντίστοιχα οι αναφορές στα υπόλοιπα κόμματα έχουν αρνητική χροιά, το ίδιο και με το *Μακεδονικό Βήμα* όπου η πλειονότητα των δημοσιευμάτων αφορά το Εθνικό Ριζοσπαστικό Κόμμα. Μόλις 7 (3,3%)

δημοσιεύματα αφορούν σε ιδεολογικό χώρο ή κόμμα αντίθετο με αυτό που εκφράζει η διεύθυνση της εφημερίδας, ενώ 97 δημοσιεύματα (45,1%) παρουσιάζουν ουδέτερη ιδεολογική χροιά.

Πίνακας 89. Κατεύθυνση τίτλου δημοσιεύματος

Κατεύθυνση	Αριθμός δημοσιευμάτων	%
Αρνητική	33	15,3
Θετική	55	25,6
Ουδέτερη	127	59,1
Σύνολο	215	100,0

Όπως παρατηρούμε στον πίνακα 89, 127 από τα 215 δημοσιεύματα (59,1%) που αφορούν στην εκλογική αναμέτρηση του Σεπτεμβρίου του 1932 παρουσιάζουν τίτλους με ουδέτερη ιδεολογική χροιά, ανεξάρτητα από το κύριο σώμα του κείμενο τους. Τα δημοσιεύματα αυτά φέρουν τίτλους όπως «*Αι βουλευτικά έδραι*»⁴⁸⁸, «*Πως θα ψηφίσουν οι εκλογείς*»⁴⁸⁹. Από την άλλη πλευρά το 25,6% των δημοσιευμάτων παρουσιάζει τίτλους με σαφή θετική χροιά δηλώνοντας με εμφανή τρόπο την ιδεολογική τοποθέτηση της εφημερίδας. Στην συγκεκριμένη κατηγορία ταξινομήθηκαν τίτλοι όπως «*Το Εθνικό Ριζοσπαστικό Κόμμα εν το Νομό Κοζάνης θριαμβεύει*»⁴⁹⁰, «*Ο Αντάξιος της Κοζάνης πολιτευτής*» αναφορά στον υποψήφιο βουλευτή Βαρβούτη.Γ. Τέλος το 15,3% των τίτλων των δημοσιευμάτων του τοπικού Τύπου της Κοζάνης για τις εκλογές του Σεπτεμβρίου του 1932 παρουσιάζουν αρνητική χροιά. Παραδείγματα τέτοιων τίτλων είναι οι εξής: «*Βρυκόλακες της λαϊκής ψυχής*»⁴⁹¹, «*Σάκος χαρτιού και ασκός ψευδών υποσχέσεων*»⁴⁹².

⁴⁸⁸ Εφημερίδα «*Μακεδονικό Βήμα*», φ.247. 21.08.1932, σ.4.

⁴⁸⁹ Εφημερίδα «*Ηχώ της Μακεδονίας*», φ.1024. 18.09.1932, σ.2.

⁴⁹⁰ Εφημερίδα «*Μακεδονικό Βήμα*», φ.248. 28.08.1932, σ.4.

⁴⁹¹ Εφημερίδα «*Πυρσός*», φ.10. 14.08.1932, σ.1.

⁴⁹² Εφημερίδα «*Ηχώ της Μακεδονίας*», φ.1023. 11.09.1932, σ.2.

Πίνακας 90. Διάκριση δημοσιεύματος τοπικής και πανελλήνιας θεματολογίας

Διάκριση δημοσιεύματος	Αριθμός Δημοσιευμάτων	%
Τοπικής	137	63,7
Πανελλήνιας	64	29,8
Μικτό	14	6,5
Σύνολο	215	100,0

Σύμφωνα με τον πίνακα 90, διακρίνουμε ότι από το σύνολο των δημοσιευμάτων που σχετίζονταν με την εκλογική αναμέτρηση του 1932 μέσα από τον τοπικό Τύπο της Κοζάνης το 63,7% αφορούν σε ζητήματα ή πρόσωπα τοπικής εμβέλειας και ενδιαφέροντος και το 29,8% αναφέρονται σε θέματα ή πρόσωπα εθνικής εμβέλειας. Τέλος το 6,5% των δημοσιευμάτων συνδυάζουν στο περιεχόμενο τους θεματολογία που σχετίζονται ταυτόχρονα και σε θέματα τοπικής αλλά και πανελλήνιας πολιτικής δράσης.

Πίνακας 91. Έμφαση περιεχομένου

Έμφαση	Αριθμός Δημοσιευμάτων	%
Πρόσωπο	104	48,4
Πρόσωπο τοπικής εμβέλειας	64	
Πρόσωπο πανελληνίου εμβέλειας	40	
Κόμμα	71	33,0
Μεικτό	40	18,6
Σύνολο	215	100,0

Σύμφωνα με το πίνακα 91, μπορούμε να παρατηρήσουμε ότι το 48,4% των δημοσιευμάτων του τοπικού Τύπου για τις εκλογές του 1932 αφορούσαν σε πρόσωπα, το 33,0% των δημοσιευμάτων αφορούσε σε κόμματα ή πολιτικές και το 18,6% συνδύαζε στο περιεχόμενο του και τις δύο παραπάνω κατηγορίες. Από τα 104 δημοσιεύματα που σχετίζονταν με πρόσωπα, τα 64 αφορούσαν σε πρόσωπα του τοπικού πολιτικού βίου της Κοζάνης, π.χ. Βαρβούτης. Γ, Κουπαρούσος. Ν, και τα υπόλοιπα 40 δημοσιεύματα ασχολούνταν με πρόσωπα εθνικής εμβέλειας, όπως αρχηγοί κομμάτων πχ. Κονδύλης, Τσαλδάρης, Παπαναστασίου, και Βενιζέλος.

Πίνακας 92. Κατανομή των δημοσιευμάτων κατά θεματική κατηγορία

Θεματικές κατηγορίες	Αριθμός Δημοσιευμάτων	%
1. Δημόσια πολιτική	19	8,8
1.1. Κοινωνική πολιτική		
1.1.1 Εκπαίδευση	1	
1.1.2 Υγεία	1	
1.1.3 Άλλο	4	
1.2. Οικονομία	3	
1.3. Εξωτερική πολιτική		
1.3.1 Α' Παγκόσμιος Πόλεμος		
1.3.2. Μικρασιατικό-Προσφυγικό	3	
1.3.3 Μακεδονικό		
1.4. Δημόσια διοίκηση	1	
1.5. Δημόσια έργα	6	
1.6 Δυναστικό ζήτημα		
2. Πολιτική αντιπαράθεση	32	14,9
2.1 Μεταξύ πολιτικών προσώπων	6	
2.2. Μέσω Τύπου	26	
3. Ιδεολογικές θέσεις	3	1,4
4. Κομματική ειδησεογραφία	96	44,7
4.1. Εσωκομματικά	23	
4.2. Προεκλογική εκστρατεία	16	
4.3. Πληρωμένες καταχωρήσεις	6	
4.4. Πολιτικές απόψεις εντύπου	22	
4.5. Ομιλίες τοπικών και πανελλήνιας εμβέλειας πολιτικών προσώπων	29	
5. Αντικομμουνισμός	0	0
6. Μικροπολιτική	18	8,4
7. Πολιτικές παραινήσεις	17	7,9
8. Πολιτική διαφήμιση	2	0,9
9. Πολιτειακό ζήτημα	14	6,5
10. Πίνακες	14	6,5

Ποιοτική ανάλυση θεματικών κατηγοριών

1^η Θεματική κατηγορία: Δημόσια Πολιτική

1.1.1. Εκπαίδευση

Στην παρούσα κατηγορία ταξινομήθηκε ένα δημοσίευμα από την εφημερίδα *Ηχώ της Μακεδονίας* που αφορά την κατασκευή σχολείων καθ'όλη την τετραετία της Κυβερνήσεως Βενιζέλου. Το άρθρο με τίτλο « ο απολογισμός της τετραετίας» αναφέρει χαρακτηριστικά «*Επί ολόκληρον εκατονταετίαν έγιναν μόνον 1.400 σχολικά κτίρια, κατα την τελευταίαν τετραετίαν 3.174*»⁴⁹³ και παράλληλα τονίζει ότι το ένα μεγάλο μέρος από το δημόσιο χρήμα δαπανήθηκε για την εκπαίδευση.

1.1.2. Υγεία

Σε αυτή την κατηγορία ταξινομήθηκαν δημοσιεύματα που αφορούσαν σε ζητήματα υγείας και στην γενικότερη πολιτική που ακολουθήθηκε από την Κυβέρνηση Βενιζέλου για την αντιμετώπιση προβλημάτων. Χαρακτηριστικό είναι το άρθρο της εφημερίδας *Μακεδονικό βήμα* με τίτλο «Υγιεινή κ.τ.λ.» που ασκεί έντονη κριτική για την αναποτελεσματικότητα με τον τρόπο που η Κυβέρνηση των Φιλελευθέρων ακολούθησε στα θέματα υγείας. Συγκεκριμένα γράφει «*Εν το μεταξύ η ελονοσία θερίζει ή φυματίωσις φονεύει, τα αφροδίσια εκφυλλίζουν και τα χρόνια νοσήματα και αι επιδημιαί κατατοίχουν τον Ελληνικόν λαόν*»⁴⁹⁴.

1.1.3. Άλλο

Η υποκατηγορία η συγκεκριμένη αποτελεί μέρος της Κοινωνικής πολιτικής, στην παρούσα επιλέχθηκε η Αγροτική Πολιτική καθώς εντοπίστηκαν αρκετές αναφορές από διάφορες εφημερίδες του τοπικού Τύπου της Κοζάνης. Άλλες άσκησαν έντονη κριτική στη πολιτική που ακολουθήθηκε για τα αγροτικά ζητήματα άλλες έδιναν ιδιαίτερη βαρύτητα στις προγραμματικές θέσεις του εκάστοτε κόμματος που εκπροσωπούσαν για τα αγροτικά θέματα. Χαρακτηριστικό είναι το δημοσίευμα της εφημερίδας *Πυρσός* που δημοσιεύει τις προγραμματικές αρχές του Αγροτικού και Εργατικού Κόμματος σχετικά με την αγροτική πολιτική « *το λαϊκόν της περιεχόμενο ρυθμίζει την αγροτικήν πολιτικήν του βασιζόμενον είς τας ακολουθώσ αρχάς...*»⁴⁹⁵.

⁴⁹³ Εφημερίδα «*Ηχώ της Μακεδονίας*» φ.1023. 11.09.1932,σ.3.

⁴⁹⁴ Εφημερίδα «*Μακεδονικό Βήμα*» φ.248. 28.08.1932, σ.2.

⁴⁹⁵ Εφημερίδα «*Πυρσός*», φ.11. 21.08.1932,σ.3.

1.2. Οικονομία

Η πλειοψηφία των δημοσιευμάτων του τοπικού Τύπου που αναφέρονται στην οικονομική πολιτική, προέρχονται από φίλα προσκείμενο στο Κόμμα των Φιλελευθέρων και συγκεκριμένα από την *Ηχώ της Μακεδονίας* όπου τονίζει το μέγεθος των δυσκολιών που είχε να αντιμετωπίσει η Κυβέρνηση Βενιζέλου εν μέσω μιας παγκόσμιας οικονομικής κρίσης αλλά και των μέτρων που έλαβε για αυτήν. Παράδειγμα αποτελεί το άρθρο με τίτλο « *Η παγκόσμιος οικονομική κρίσης και η οικονομική πολιτική Βενιζέλου*» όπου γράφει χαρακτηριστικά « *η Κυβέρνηση Βενιζέλου αντιμετώπισε την οικονομική κρίση και τας δυσχέρειας υπήρξε λελογισμένος και σχεδόν αριστοτεχνικός*»⁴⁹⁶.

1.3.2. Μικρασιατικό – Προσφυγικό

Η κατηγορία η συγκεκριμένη περιλαμβάνει δημοσιεύματα που σχετίζονται με την πολιτική ειδησεογραφία του μικρασιατικού θέματος αλλά και με την πολιτική που ακολουθήθηκε αργότερα σε ότι αφορά την αστική και αγροτική αποκατάσταση καθώς επίσης σε θέματα στέγασης και χορήγησης χρηματικού επιδόματος κ.α. Χαρακτηριστικό δημοσίευμα αποτελεί αυτό του *Μακεδονικού Βήματος* που έδωσε ιδιαίτερη βαρύτητα στα ζητήματα που αφορούσαν τους πρόσφυγες, « *Το προσφυγικό πρόβλημα και η θέση έναντι αυτού του Εθνικού Ριζοσπαστικού Κόμματος*»⁴⁹⁷ το δημοσίευμα αποτελεί μια ενημέρωση για την πολιτική και τα μέτρα που θα λάβει το Ε.Ρ.Κ. εάν του δοθεί η εμπιστοσύνη του λαού.

1.4 Δημόσια διοίκηση

Στην παρούσα κατηγορία ταξινομήθηκαν αναφορές σχετικά με το εκλογικό σύστημα που θα άλλαζε για ακόμη μία φορά στις εκλογές της 25^{ης} Σεπτεμβρίου του 1932. Συγκεκριμένα αντιπολιτευόμενος Τύπος αναφέρεται μετεκλογικά στο τι θα γίνονταν εάν ισχύει το πλειοψηφικό σύστημα για τον Βενιζέλο, «*το μη ισχύον σύστημα της αναλογικής και η ψηφοφορία διεξήγετο ως και κατά το 1928 δια του πλειοψηφικού η Κυβέρνησης δεν θα ήτο δυνατόν να συγκεντρώσει εν το σύνολω των 15 βουλευτών*»⁴⁹⁸.

⁴⁹⁶ Εφημερίδα «*Ηχώ της Μακεδονίας*», φ.1023. 11.09.1932, σ.1.

⁴⁹⁷ Εφημερίδα «*Μακεδονικό Βήμα*», φ. 250. 08.09.1932. σ.1.

⁴⁹⁸ «Εάν έμενε το πλειοψηφικόν ο βενιζελισμός θα είχε 15 βουλευτάς» Εφημερίδα «*Μακεδονικό Βήμα*», φ.254. 02.10.1932, σ.1.

1.5 Δημόσια έργα

Αναφορές στα δημόσια έργα έκανε προεκλογικά ο φιλοβενιζελικός Τύπος με σκοπό να προβάλλει και αυτή την πλευρά του κυβερνητικού έργου κάνονταν λόγο για « η Κυβέρνηση εξησφάλισε τα χρήματα των εργασιών της Σιδηρογραμμικής γραμμής και διέταξε την συνέχιση των έργων»⁴⁹⁹.

2^η Θεματική κατηγορία: Πολιτική αντιπαράθεση

2.1. Πολιτική αντιπαράθεση μεταξύ πολιτικών προσώπων

Εντοπίστηκαν αρκετά δημοσιεύματα όπου το περιεχόμενο τους περιλάμβανε δηλώσεις ή ομιλίες πολιτικών προσώπων που άσκησαν δριμεία κριτική σε πολιτικούς τους αντιπάλους. Ένα αντίστοιχο παράδειγμα είναι η πολιτική αντιπαράθεση του υποψήφιου βουλευτή των Φιλελευθέρων Κοντοδίνα Κ. με τον υποψήφιο βουλευτή του Ε.Ρ.Κ Κουπαρούσο.Ν « επεισόδιο μέσα στην Βουλή μεταξύ του Κουπαρούσου και του Κοντοδίνα... Κουπαρούσος:Σεις είσθε ο δικηγόρος των Λαζαράδων... Κοντοδίνας:Να ανακαλέσει... Κουπαρούσος: Δεν ανακαλώ»⁵⁰⁰ η αντιπαράθεση αφορούσε για ένα αγροτεμάχιο του υποψ. Πολιτευτή Σερβίων Παπαμιχαήλ.Ξ με τον Κοντοδίνα, όπου στην συγκεκριμένη υπόθεση δικηγόρος και υπερασπιστής του Παπαμιχάη ήταν ο Κουπαρούσος.

2.2. Πολιτική αντιπαράθεση μέσω του Τύπου

Ωστόσο εκτός από την συγκεκριμένη πολιτική αντιπαράθεση μεταξύ πολιτικών προσώπων, συνηθισμένο φαινόμενο από μερίδα του πολιτικού Τύπου ήταν να ασκεί κριτική σε πολιτικές και στελέχη της εκάστοτε αντίπαλης πολιτικής παράταξης ή ακόμα και σε αντίπαλες πολιτικές εφημερίδες που εκπροσωπούσαν κάποιο αντίπαλο κόμμα. Ένα ανάλογο παράδειγμα είναι το δημοσίευμα της *Ηχούς της Μακεδονίας* που επιτίθεται στην Καφανταρική εφημερίδα *Βόρειος Ελλάς* και στην Κονδυλική εφημερίδα *Μακεδονικό Βήμα*, σχετικά με την λάσπη που πέταξαν για το πρόσωπο του υποψήφιου βουλευτή Βαρβούτη. Γράφει λοιπόν « Θα είμεθα όμως σκληροί εάν τους και αλογήσωμεν πλήρη τον εκτραχηλισμόν εις τον οποίο η γνωστή ζυνωρίς των δύο εφημερίδων της πόλεως μας περιήλθε προεκλογικώς και μετεκλογικάς... του κατήγορου

⁴⁹⁹ «Εις τας Δημοκοπίας , απαντώνμεν δι' έργων», Εφημερίδα « Ηχώ της Μακεδονίας», φ.1025. 24.09.1932, σ. 4.

⁵⁰⁰ «Απο την βουλήν», Εφημερίδα «Πυρσός»,φ.11. 21.08.1932, σ. 1.

για δήθεν τιμητές της πολιτικής αρετής που τολμούν να συκοφαντούν τον κ. Βαρβούτη για τον τρόπο που έλαβε τους ψήφους και τον δυσφυμούν εμφανίζοντας αυτόν βουλευτή των προσφύγων αποκαλούντες αυτόν Βαρβούτογλου»⁵⁰¹.

3^η Θεματική κατηγορία: Ιδεολογικές θέσεις

Στην παρούσα κατηγορία εντάσσονται δημοσιεύματα που αφορούσαν τις γενικότερες ιδεολογικές αρχές ενός κόμματος και το πρόγραμμα του, που είχε σκοπό να εφαρμόσει. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί το δημοσίευμα με τίτλο «*Προγραμματικά αρχαί που θα εφαρμόσουν οι Προοδευτικοί*»⁵⁰² όπου αναφέρονται οι γενικότερες αρχές που διέπουν το κόμμα και παράλληλα οι στόχοι και οι φιλοδοξίες του Κόμματος για την ευρύτερη πολιτική που θα ακολουθήσει.

4^η Θεματική κατηγορία: Κομματική ειδησεογραφία

4.1. Εσωκομματικά

Οι εσωκομματικές ειδήσεις που μεταφέρονται στον τοπικό Τύπο αφορούν ως επί το πλείστον στις κινήσεις των διαφόρων σχηματισμών για τον καταρτισμό των τοπικών συνδυασμών όπως «*ότι κατά την σύσκεψιν των Φιλελευθέρων εν Κοζάνη της προσεχώς Κυριακής καταρτίζεται και ο συνδυασμός ως εξής...*»⁵⁰³, σε ατομικές δηλώσεις για την συμμετοχή όπως «*κατέρχομαι εις τον εκλογικόν αγώνα και ζητώ την υποστήριξιν... Παναγιωτίδης.Δ υποψήφιος του Εθνικού Ριζοσπαστικού Κόμματος εν το Νομό Κοζάνης*»⁵⁰⁴ ή όχι σε κομματικούς συνδυασμούς ή για την κίνηση που παρουσιάζει προεκλογικά το εκάστοτε κόμμα όπως «*Πολιτική κίνησης της εβδομάδος*»⁵⁰⁵.

4.2. Προεκλογική εκστρατεία

Στην παρούσα κατηγορία εντάσσονται δημοσιεύματα που σχετίζονταν με τις επισκέψεις πολιτικών προσώπων, σε προεκλογικές περιόδους κ.α. Αρκετά ήταν αυτά τα δημοσιεύματα στον τοπικό Τύπο της Κοζάνης, που αφορούσαν περιόδους των αρχηγών των κόμματος όπως του Βενιζέλου, του Παπαναστασίου, και του Κονδύλη.

⁵⁰¹ Εφημερίδα «*Ηχώ της Μακεδονίας*», φ.1027. 09.10.1932, σ. 2.

⁵⁰² Εφημερίδα «*Βόρειος Ελλάς*», φ.280. 24.09.1932, σ. 1.

⁵⁰³ Εφημερίδα «*Πυρσός*», φ.9. 24.08.1932, σ. 1.

⁵⁰⁴ Εφημερίδα «*Μακεδονικό Βήμα*», φ.249. 04.09.1932, σ. 2.

⁵⁰⁵ Εφημερίδα «*Βόρειος Ελλάς*», φ.278. 11.09.1932, σ. 4.

Ενδιαφέρον παράδειγμα αποτελεί το δημοσίευμα από την εφημερίδα *Ηχώ της Μακεδονίας* για την επίσκεψη του Τσαλδάρη « Προερχόμενος εκ Φλωρίνης την παρελθούσαν Δευτέραν περί την 5. μ.μ αφίκετο εν τη πόλει μας ο αρχηγός του Λαϊκού Κόμματος κ. Παναγής Τσαλδάρης»⁵⁰⁶.

4.3. Πληρωμένες καταχωρήσεις

Στην κατηγορία αυτή εντάσσονται καταχωρήσεις επί πληρωμή όπως κομματικοί συνδυασμοί, ευχαριστήρια πολιτευτών «*Ευχαριστήριον πολιτευτή Δ.Παναγιωτίδης προς τους 280 συμπατριώτας Ανασελίτσης ψηφίσαντες μετ' εμπιστοσύνης κατά τας εκλογάς της 25^{ης} Σεπτεμβρίου 1932*»⁵⁰⁷ ή εκλεγμένων βουλευτών «*Ευχαριστήριον, Γεώργιος Πολυζούλης, Βουλευτής του Νομού Κοζάνης*»⁵⁰⁸.

4.4. Πολιτικές απόψεις εντύπου

Στην κατηγορία αυτή εντάσσονται δημοσιεύματα όπου αρθρογράφοι των τοπικών εφημερίδων εκφράζουν μέσα από τα κείμενα τους πολιτικές απόψεις όπου αποτυπώνουν την γενικότερη ιδεολογική θέση του εντύπου. Οι πολιτικές αυτές απόψεις έχουν είτε την μορφή επαινετικών σχολίων για την πολιτική και το έργο ενός κομματικού σχηματισμού ή πολιτικού προσώπου «*Έρχεται ο Μεγάλος Κυβερνήτης, έρχεται ο αρχηγός της φυλής, έρχεται ο δημιουργός της Νεωτέρας Ελλάδος, έρχεται ο μεγαλύτερος πολιτικός ανήρ της συγχρόνου εποχής*»⁵⁰⁹ αναφέρονταν το δημοσίευμα στον Ελ.Βενιζέλο. Επιπροσθέτως οι απόψεις αυτές κάποιες φορές είχαν την μορφή συγγραφής ποιημάτων που εξυμνούν τα κατορθώματα του πολιτικού άνδρα, χαρακτηριστικό παράδειγμα « *Εν τω μνημάτων των σταυρών και των πτωμάτων με θριάμβου ιαχή και το Νίκο τον παχύ ο Βαρβούτης βραχνιασμένος που emίλησε πολύ, ως τα μπούνια σταυρωμένος προχωράει για τη βουλή*»⁵¹⁰.

4.5. Ομιλίες τοπικών ή πανελλήνιας εμβέλειας πολιτικών προσώπων

Στην κατηγορία αυτή εντάσσονται δημοσιεύματα που αφορούσαν επισκέψεις τοπικών πολιτικών προσώπων στην ευρύτερη περιοχή της Κοζάνης σε δηλώσεις που

⁵⁰⁶ «Ο κ.Τσαλδάρης εν τη πόλει μας», Εφημερίδα «*Ηχώ της Μακεδονίας*», φ.1025. 24.09.1932, σ. 4.

⁵⁰⁷ Εφημερίδα «*Μακεδονικό Βήμα*», φ.257.23.09.1932,σ.1.

⁵⁰⁸ Εφημερίδα «*Βόρειος Ελλάς*», φ.282, 09.10.1932,σ.4.

⁵⁰⁹ Εφημερίδα «*Βόρειος Ελλάς*», φ. 276. 28.08.1932,σ.1.

⁵¹⁰ Εφημερίδα «*Ηχώ της Μακεδονίας*», φ.1026. 02.10.1932, σ.2.

έκαναν στο τοπικό Τύπο σε αυτή την κατηγορία εντάσσονται και κομματικές δηλώσεις από πρόσωπα πανελληνίας εμβέλειας. Χαρακτηριστικό παράδειγμα ανάλογου δημοσιεύματος « *Ο κ. Κουπαρούσος και οι συνυποψήφιοι τους κ. Πιπιλίαγκας, κ. Μενεξόπουλος αποθεώνονται εν Πτολεμαΐδι επί δύο μέρες η Πτολεμαΐδα επανηγύρισεν Κονδυλικώς*»⁵¹¹.

6^η Θεματική κατηγορία: Μικροπολιτική

Παρατηρούμε αρθρογράφο του *Μακεδονικού Βήματος* να επιτίθεται με αρκετά άρθρα κατά των Φιλελευθέρων και συγκεκριμένα κατά του υποψήφιου πολιτευτή Βαρβούτη μάλιστα ειρωνεύεται το πολιτικό μητρώο του. Χαρακτηριστικό είναι το δημοσίευμα όπου τιτλοφορείται ως «*Μεγάλην επιτυχίαν δια τον Βενιζελισμόν Κοζάνης η πρόσληψις του κ. Βαρβούτη* » και αναφέρει το άρθρο « *το 1915 σοσιαλιστής... το 1920 αδιάλλακτος βασιλικός... το 1921 συμφιλιωτής... το 1922 μοναρχικός...το 1923 επαναστατικός...το 1925 βασιλικός Δημοκρατικός...το 1926 Μεταξικός ντεμισαιζόν βασιλικός – Δημοκρατικός...το 1928 Μεταξικός δημοκράτης*»⁵¹².

7^η Θεματική κατηγορία: Πολιτικές παραινήσεις – κείμενα γενικού ενδιαφέροντος

Στην συγκεκριμένη θεματική κατηγορία εντάσσονται κείμενα πολιτικού ενδιαφέροντος, τα οποία παρέμειναν ουδέτερα. Τα κείμενα αυτά μπορεί να είχαν ενημερωτικό χαρακτήρα δηλαδή πως θα ψηφίσουμε « *Πως θα ψηφίσετε εις τα εκλογάς τα ψηφοδέλτια των συνδυασμών και οι σταυροί οδηγία του Υπουργείου των Εσωτερικών*»⁵¹³ ή πού θα ψηφίσουμε « *Εις ποιά εκλογικά τμήματα θα ψηφίσωμεν*»⁵¹⁴, ωστόσο υπήρχαν και κείμενα που αναφέρονταν στην ιερότητα της ψήφου και με ποιό τρόπο μπορούμε να γίνομαι ενεργοί πολίτες σαν τους αρχαίους προγόνους μας « *Τι μας διδάσκει η σοφία των προγόνων μας να γίνωμεν πολίται ενεργοί*»⁵¹⁵.

8^η Θεματική κατηγορία: Πολιτική διαφήμιση

Στην παρούσα κατηγορία εντάσσονται οι πρώτες πολιτικές διαφημίσεις υποψήφιων βουλευτών στον τοπικό Τύπο της Κοζάνης. Στην συγκεκριμένη εκλογική αναμέτρηση εντοπίστηκαν δύο πολιτικές διαφημίσεις «*Σταύρος Θεοδοσιάδης , Διευθυντής Βορείου*

⁵¹¹ Εφημερίδα «*Μακεδονικό Βήμα*», φ.248, 28.08.1932, σ.4.

⁵¹² Εφημερίδα «*Μακεδονικό Βήμα*», φ.250. 08.09.1932,σ.1.

⁵¹³ Εφημερίδα «*Μακεδονικό Βήμα*», φ.250. 08.09.1932,σ.2.

⁵¹⁴ Εφημερίδα « *Βόρειος Ελλάς*», φ.278. 11.09.1932,σ.1.

⁵¹⁵ Εφημερίδα « *Βόρειος Ελλάς*», φ.275. 21.08.1932,σ.1.

Ελλάδος υποψήφιος βουλευτής του Προοδευτικού Κόμματος και Γρηγόριος Αναγνώστου, δικηγόρος εκ Γρεβενών, υποψήφιος βουλευτής του Προοδευτικού Κόμματος»⁵¹⁶ οι οποίες εκτός των διθυραμβικών σχολίων συνοδεύονταν και οι δύο από φωτογραφία και μάλιστα ενυπόγραφες.

9^η Θεματική κατηγορία: Πολιτειακό ζήτημα

Το πολιτειακό ζήτημα ήταν ένα θέμα που απασχόλησε ιδιαίτερα τον τοπικό Τύπο της Κοζάνης. Προεκλογικά άλλωστε αποτέλεσε πολιτική τακτική του Βενιζέλου να προβάλλει τον κίνδυνο καθεστωτικού ζητήματος σε περίπτωση μη επικράτησης του Κόμματος του. Χαρακτηριστικό είναι το δημοσίευμα της εφημερίδας *Πυρσός* που αναδημοσιεύει τις δηλώσεις του Βενιζέλου σχετικά με το καθεστωτικό ζήτημα «*Όσοι γνωρίζουν το παρελθόν μου, δεν δύναται να πιστεύουν ότι επιβουλεύομαι το πολίτευμα... το κόμμα των Φιλελεύθερων είναι η μεγαλύτερη εγγύηση των λαϊκών ελευθεριών*»⁵¹⁷. Επιπροσθέτως μετεκλογικά το κύριο θέμα γύρω από το πολιτειακό ζήτημα αποτέλεσε η αναγνώριση της Δημοκρατίας από μέρους του Λαϊκού Κόμματος επισήμως «*Το ιστορικό γεγονός της αναγνώρισεως της δημοκρατίας παρά του Λαϊκού Κόμματος*»⁵¹⁸.

⁵¹⁶ Εφημερίδα «*Βόρειος Ελλάς*», φ.279. 18.09.1932, σ.1.

⁵¹⁷ Εφημερίδα «*Πυρσός*» φ.8. 12.07.1932,σ.1.

⁵¹⁸ Εφημερίδα «*Μακεδονικό Βήμα*», φ.255. 09.10.1932,σ.1.

3.8. Οι κοινοβουλευτικές εκλογές της 5^{ης} Μαρτίου 1933

3.8.1. Πανελλήνια και τοπικά αποτελέσματα: ανάλυση και σύγκριση

Ιστορικό – Πολιτικό πλαίσιο

Έπειτα από τις εκλογές της 25^{ης} Σεπτεμβρίου δεν προέκυψε μια ισχυρή πλειοψηφία η οποία να είναι σε θέση να σχηματίσει έναν αυτοδύναμο κυβερνητικό σχηματισμό. Τα ποσοστά των δύο κύριων αντίπαλων κομμάτων Φιλελευθέρων – Λαϊκών ήταν περίπου ισοδύναμα. Κάτω από αυτές τις συνθήκες άρχισε να γίνονται σκέψεις για την συγκρότηση μιας οικουμενικής κυβέρνησης με πιθανό πρωθυπουργό κάποιον ηγέτη από τα μικρότερα κόμματα, τις προεργασίες για αυτήν την λύση ανέλαβε ο Πρόεδρος της Δημοκρατίας Αλέξανδρος Ζαΐμης. Ωστόσο πέρα από τα αμέτρητα προβλήματα που προέκυψαν, υπήρξε ένα ακανθώδες ζήτημα, όπου οποιαδήποτε συζήτηση για σύναψη οικουμενικής κυβέρνησης θα ήταν ατελέσφορη, ο Βενιζέλος απαίτησε από το Λαϊκό Κόμμα και τον Τσαλδάρη την αναγνώριση του πολιτεύματος. Τελικώς επετεύθει η αναγνώριση της αβασίλευτης δημοκρατίας από τους Λαϊκούς έπειτα από 8 χρόνια που είχε διακηρυχτεί.

Υστερά από πολλές διαβουλεύσεις αποδείχθηκε ότι ο σχηματισμός οικουμενικής κυβέρνησης καταστεί αδύνατο. Σε ότι αφορά τον Βενιζέλο εάν πρόσκυπτε σε έναν τέτοιο κυβερνητικό σχηματισμό θα σήμαινε την αποδοχή της ήττας του και βεβαίως το κόμμα του δεν θα ήταν ο κύριος ρυθμιστής της πολιτικής της κυβέρνησης. Επιπροσθέτως και οι ηγέτες των άλλων κομμάτων της βενιζελικής παράταξης Καφαντάρης και Παπαναστασίου κατανόησαν ότι την δεδομένη στιγμή οι δυνάμεις τους ήταν περιορισμένες και δεν υπήρχε η δυνατότητα για άνοιγμα σε ένα τμήμα του αντιβενιζελικού κόσμου. Ο Τσαλδάρης για λόγους αρχών αρνήθηκε αυτή την προοπτική, καθώς επίσης υπήρχε και η επιθυμία των αντιβενιζελικών να ανέλθουν έπειτα από μία δεκαετία στην εξουσία.

Ο Βενιζέλος τελικά υποχώρησε και συμφώνησε στο σχηματισμό κυβέρνησης από τον Τσαλδάρη με την ψήφο ανοχής των Φιλελευθέρων. Στην κυβέρνηση αυτή που ορκίστηκε στις 4 Νοεμβρίου 1932 συμμετείχαν και άλλα κόμματα, το κόμμα των Ελευθεροφρόνων όπου ο Μεταξάς αναλαμβάνει υπουργός Εσωτερικών και το Εθνικό Ριζοσπαστικό Κόμμα όπου ο Κονδύλης αναλαμβάνει υπουργός Στρατιωτικών και ο

Αλέξανδρος Χατζηκυριάκος υπουργός Ναυτικών και Αεροπορίας. Η συγκεκριμένη κυβέρνηση δεν μπόρεσε να ανταποκριθεί στις δυσκολίες της εποχής (οικονομική κρίση, εφαρμογή κοινωνικών ασφαλίσεων), αλλά και μέσα στους κόλπους της κυβερνήσεως υπήρξε ασυνεννοησία για βασικά ζητήματα καθότι δεν υπήρξε ομοιογένεια.⁵¹⁹ Παράλληλα από το στρατόπεδο των βενιζελικών πολλά στελέχη πίεζαν την ηγεσία των Φιλελευθέρων για την άμεση ανατροπή της κυβέρνησης και την διεξαγωγή εκλογών. Έρεισμα σε όλη αυτήν την αντίδραση αποτέλεσε η υπουργοποίηση του Κονδύλη στο υπουργείο Στρατιωτικών, διότι είχε αποκτήσει αυξημένη επιρροή σε αρκετούς δημοκρατικούς αξιωματικούς, ο φόβος για την εγκαθίδρυση δικτατορίας ήταν ορατός.

Κάτω λοιπόν από αυτό το κλίμα οι Φιλελεύθεροι αναζητούσαν μια μικρή αφορμή για να αποσύρουν την εμπιστοσύνη στην κυβέρνηση, τελικώς δόθηκε αυτή με την μετάθεση ενός συνταγματάρχη από τον Κονδύλη, και έτσι στις 12 Ιανουαρίου 1933 καταψηφίστηκε η κυβέρνηση Τσαλδάρη (109 κατά έναντι 91 και ενός λευκού). Στην συνέχεια ο Βενιζέλος προχώρησε σε διάλυση της Βουλής και σε σχηματισμό κυβέρνησης στις 16 Ιανουαρίου στηριζόμενος από όλα τα βενιζελικά κόμματα. Ο σκοπός αυτής της κυβέρνησης ήταν η διεξαγωγή εκλογών που ορίστηκαν στις 5 Μαρτίου του 1933.

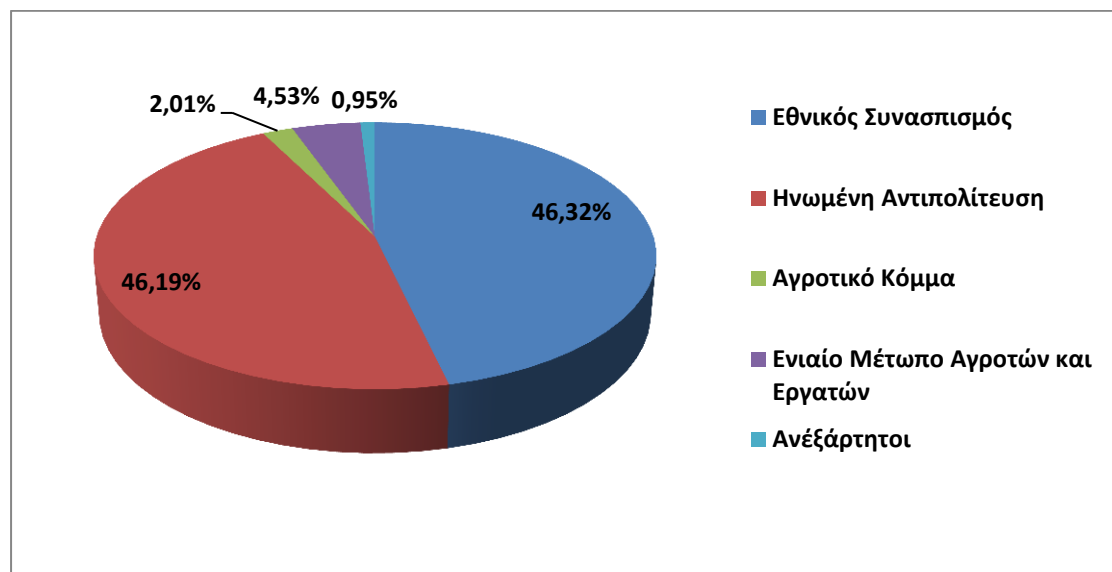
Έπειτα απο την ανακοίνωση των εκλογών συνασπίστηκαν συμμαχίες μεταξύ των κομμάτων, και έτσι λοιπόν ο βενιζελικός χώρος ενώθηκε σε μια παράταξη αυτή του «Εθνικού Συνασπισμού» (Κόμμα των Φιλελευθέρων, το Αγροτικό και Εργατικό Κόμμα, το Συντηρητικό Δημοκρατικό Κόμμα, και μία ομάδα στελεχών του Αγροτικού κόμματος υπό την ηγεσία του Αλέξανδρου Μυλωνά). Από την πλευρά των αντιβενιζελικών σχηματίστηκε η «Ηνωμένη Αντιπολίτευση» (Λαϊκό Κόμμα, Κόμμα των Ελευθεροφρόνων καθώς επίσης και του Εθνικού Ριζοσπαστικού Κόμματος). Τέλος το Κομμουνιστικό Κόμμα και το Αγροτικό κόμμα κατέβηκαν με αυτόνομους συνδυασμούς στις συγκεκριμένες εκλογές.

⁵¹⁹ Δαφνής, Γ . Η Ελλάδα μεταξύ δύο πολέμων (1923- 1940), σ. 161-162.

Τα εκλογικά αποτελέσματα του 1933

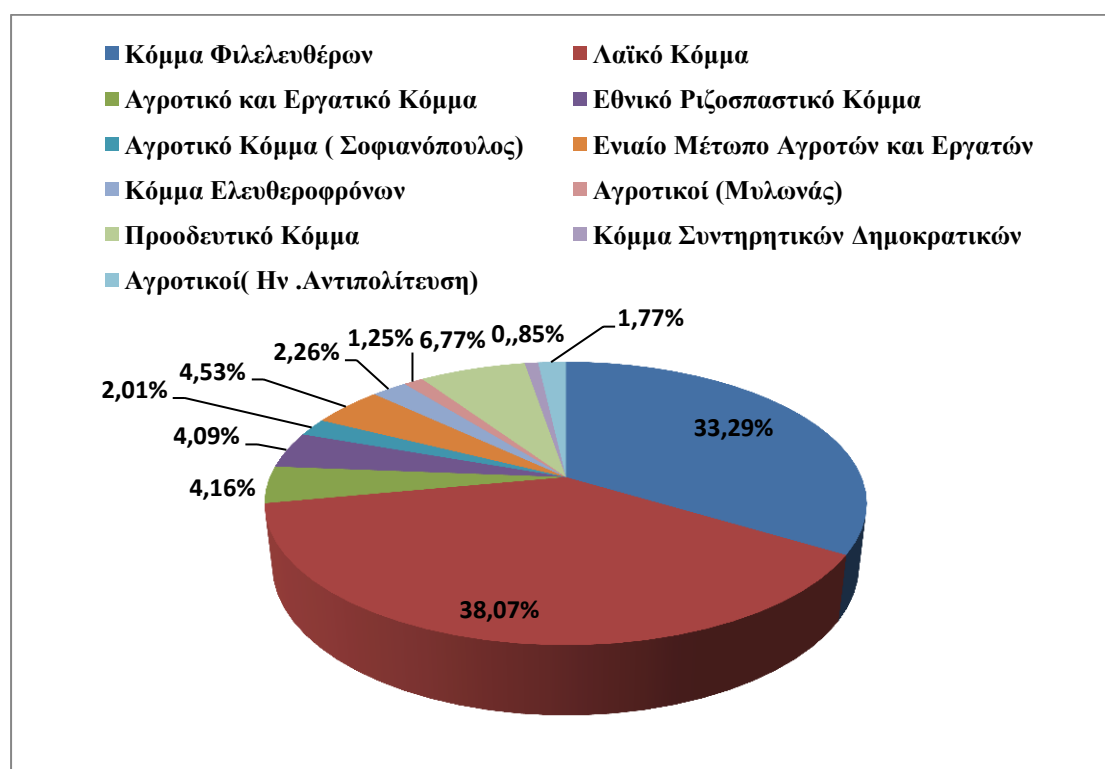
Οι εκλογές της 5^{ης} Μαρτίου του 1933 πραγματοποιήθηκαν με πλειοψηφικό σύστημα σε στενή περιφέρεια όπως στις εκλογές του 1928. Αποτέλεσαν τη κρισιμότερη διπολική σύγκρουση του Μεσοπολέμου σε εκλογικό επίπεδο, είχε σημειωθεί ένα σημαντικό εκλογικό ρεύμα τόσο σε επίπεδο εκλογικού σώματος, όσο και σε μία μεταστροφή πολιτευτών και έτσι οι δύο παρατάξεις αναδείχθηκαν σε επίπεδο ψήφων ουσιαστικά ισοδύναμες με 46% περίπου η καθεμία. Ωστόσο η μεταγραφή των ψήφων σε έδρες ήταν ευνοϊκή για την αντιβενιζελική παράταξη της «Ηνωμένης Αντιπολίτευσης» η οποία συγκέντρωσε μια άνετη κοινοβουλευτική πλειοψηφία λόγω του εκλογικού συστήματος. Η ειρωνεία είναι ότι η επικράτηση των αντιβενιζελικών το 1933 η οποία οδήγησε αργότερα στην παλινόρθωση της μοναρχίας, πραγματοποιήθηκε εξαιτίας της εφαρμογής εκείνου ακριβώς του εκλογικού συστήματος που είχε θεωρηθεί και ήταν εξαιρετικά ευνοϊκό για την βενιζελική παράταξη την προηγούμενη δεκαετία, μια μικρή μεταστροφή ψήφων στην Αθήνα στάθηκε αρκετή ώστε να χάσει τις 20 από 21 έδρες, γεγονός που έκρινε και την τελική πλειοψηφία.

Γράφημα 39. Εθνικά αποτελέσματα εκλογών 1933 με βάση τις εκλογικές συμμαχίες.

Παρατηρώντας το γράφημα 39 τα εκλογικά αποτελέσματα των βουλευτικών εκλογών της 5^{ης} Μαρτίου 1933⁵²⁰ είχαν ως εξής: 46,32% συγκέντρωσε ο Εθνικός Συνασπισμός και 46,19% συγκέντρωσε η Ηνωμένη Αντιπολίτευση. Οι μεμονωμένοι συνδυασμοί του Ενιαίου Μετώπου Αγροτών και Εργατών έλαβε το 4,53% και το Αγροτικό Κόμμα το 2,01%, και οι ανεξάρτητοι 0,95%.

Γράφημα 40. Συγκεντρωτικά ποσοστά για κάθε κόμμα στις εκλογές της 5^{ης} Μαρτίου 1933

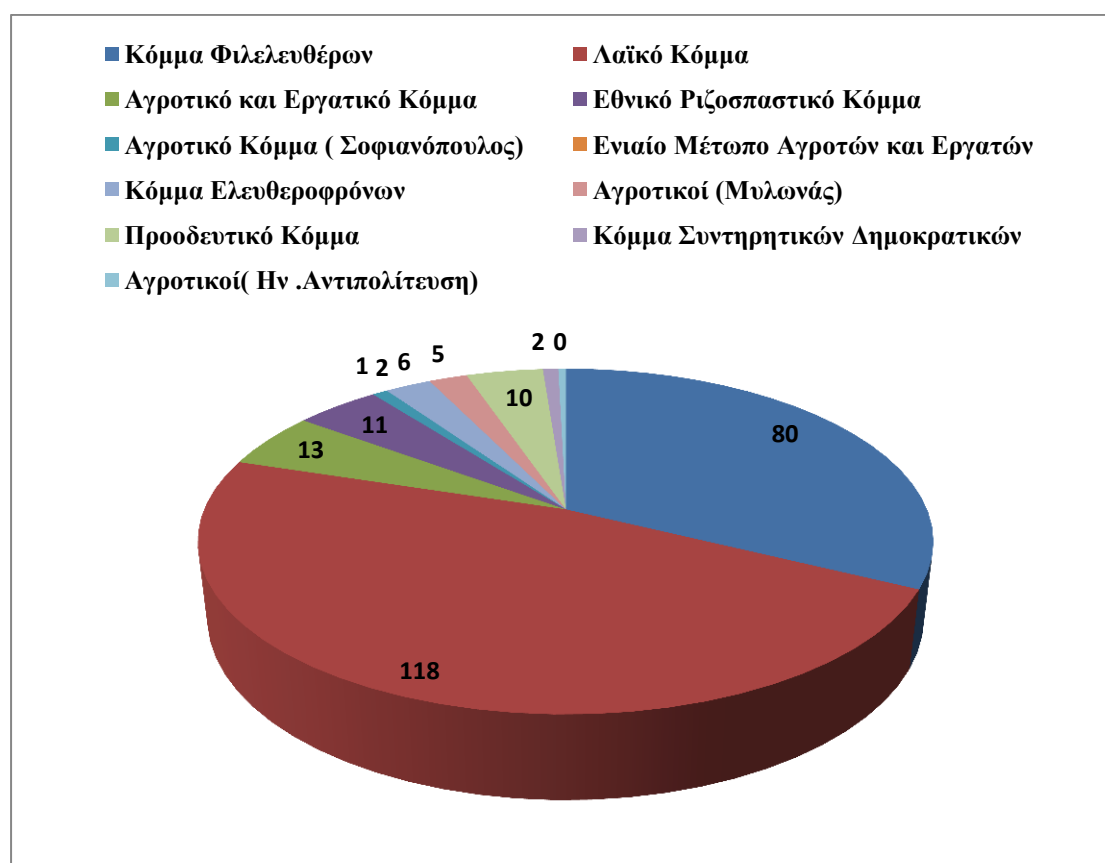
Αναλυτικά τα αποτελέσματα έχουν ως εξής: αρχικά σε αυτές τις εκλογές ψήφισαν 1.140.881 κάτοικοι και οι εκλογικές περιφέρειες ήταν 98. Από την πλευρά της Ηνωμένης Αντιπολίτευσης τους περισσότερους ψήφους συγκέντρωσε το Λαϊκό Κόμμα με 434.550 ψήφους και ποσοστό 38,07%, το Εθνικό Ριζοσπαστικό Κόμμα έλαβε 46.692 ψήφους και ποσοστό 4,09%, το Κόμμα των Ελευθεροφρόνων του Ι. Μεταξά 25.758 ψήφους και ποσοστό 2,26% και τέλος οι Αγροτικοί (Ην. Αντιπ) έλαβαν 20.200 ψήφους και ποσοστό 1,77%.

⁵²⁰ Ελληνική Δημοκρατία. Υπουργείον Εθνικής Οικονομίας. Γενική Στατιστική Υπηρεσία Ελλάδος, Στατιστική των Βουλευτικών Εκλογών της 5^{ης} Μαρτίου 1933, Αθήνα 1933.

Από την πλευρά των βενιζελικών, στον Εθνικό Συνασπισμό οι ψήφοι κατανεμήθηκαν ως εξής: Κόμμα Φιλελευθέρων 379.968 ψήφους και ποσοστό 33,29% δεύτερο αναδείχθηκε το Προοδευτικό Κόμμα του Καφαντάρη που συγκέντρωσε 77.254 ψήφους και ποσοστό 6,77%, το Αγροτικό και Εργατικό Κόμμα (πρώην Δημοκρατική Ένωση) έλαβε 47.460 ψήφους και ποσοστό 4,16%, οι Αγροτικοί του Μυλωνά συγκέντρωσαν 14.302 ψήφους και ποσοστό 1,25%, και τέλος το Κόμμα των Συντηρητικών Δημοκρατικών με 9.672 ψήφους και ποσοστό 0,85%.

Ο χώρος της Αριστεράς με τους δύο κυριότερους κομματικούς σχηματισμούς έλαβαν, το Ενιαίο Μέτωπο Αγροτών και Εργατών 51.656 ψήφους και ποσοστό 4,53% και το Αγροτικό Κόμμα υπό την ηγεσία του Στεφανόπουλου 22.985 ψήφους και ποσοστό 2,01% επί του συνόλου των ψηφοδελτίων.

Γράφημα 41. Κατανομή των κοινοβουλευτικών εδρών στις εκλογές του 1933

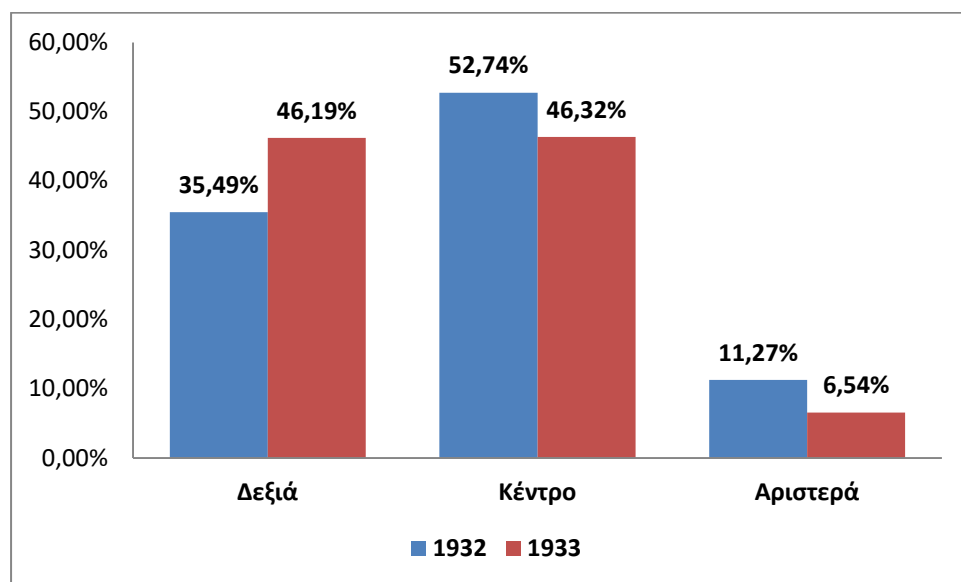

Παρατηρώντας το γράφημα 41, η κατανομή των εδρών διαμορφώθηκε ως εξής σε επίπεδο Συνασπισμών υπερέιχε η Ηνωμένη αντιπολίτευση έναντι του Εθνικού Συνασπισμού (136 έδρες έναντι 110), στο επίπεδο των κομμάτων ξεχωριστά, 118 έδρες συγκέντρωσε το Λαϊκό Κόμμα όπου το πλειοψηφικό εκλογικό σύστημα έπαιξε

καθοριστικό ρόλο στο αποτέλεσμα αυτό, το Εθνικό Ριζοσπαστικό Κόμμα 11 έδρες το Κόμμα των Ελευθεροφρόνων έλαβε 6 έδρες και το Αγροτικό 1 έδρα.

Από τον Εθνικό Συνασπισμό, το Κόμμα των Φιλελευθέρων έλαβε 80 έδρες, το Αγροτικό και Εργατικό Κόμμα έλαβε 13 έδρες, το Προοδευτικό Κόμμα 10, οι Αγροτικοί (Μυλωνάς) 5 έδρες και τέλος το Κόμμα των Συντηρητικών Δημοκρατικών 2 έδρες. Το Αγροτικό Κόμμα (Σοφιανόπουλος) έλαβε 2 έδρες ενώ το Κομμουνιστικό Κόμμα (Ενιαίο Μέτωπο Αγροτών και Εργατών) δεν κατάφερε να λάβει έδρα , αν και συγκέντρωσε το ποσοστό 4,53% το πλειοψηφικό σύστημα διαδραμάτισε ανασταλτικό παράγοντα σε αυτό.

Γράφημα 42. Σύγκριση εκλογικών αποτελεσμάτων 1932 και 1933 (με βάση του κυριότερους ιδεολογικούς χώρους)

Σύμφωνα με το διάγραμμα 42, παρατηρούμε μια μεγάλη αύξηση του συνολικού ποσοστού της Δεξιάς⁵²¹ σε σχέση με τις εκλογές του 1932, καθώς και μία σημαντική πτώση του χώρου του κέντρου⁵²² και της Αριστεράς⁵²³ αντίστοιχα. Συγκεκριμένα στο

⁵²¹ Ως ποσοστό της Δεξιάς για την εκλογική αναμέτρηση του 1933 υπολογίστηκε το ποσοστό της Ηνωμένης Αντιπολίτευσης, ενώ για τις εκλογές του 1932 συνηπολογίστηκε το άθροισμα των ποσοστών του Λαϊκού Κόμματος, των Ελευθεροφρόνων και των ανεξάρτητων δεξιών υποψηφίων.

⁵²² Ως ποσοστό του Κέντρου για τις εκλογές του 1933 υπολογίστηκε το ποσοστό του Εθνικού Συνασπισμού, ενώ για τις εκλογές του 1932 συνηπολογίστηκε το άθροισμα του Κόμματος των Φιλελευθέρων, του Προοδευτικού Κόμματος, του Εθνικού Ριζοσπαστικού, των Συντηρητικών Δημοκρατικών, του Αγροτικού Εργατικού Κόμματος, καθώς επίσης και των ανεξαρτήτων υποψηφίων που άνηκαν στο χώρο του κέντρου.

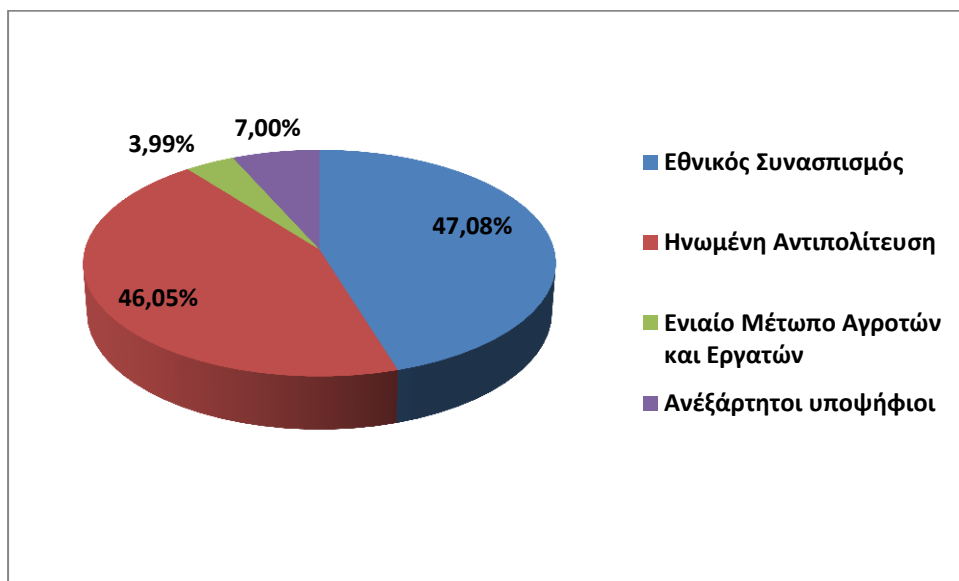
χώρο της Δεξιάς παρατηρήθηκε αύξηση της τάξης των 11 μονάδων από το 35,49% το 1932 στο 46,19% το 1933. Η αιτιολόγηση αυτής της αύξησης έγκειται στο γενικότερο κλίμα της επανάκαμψης του Λαϊκού Κόμματος καθώς επίσης και στην προσχώρηση του Εθνικού Ριζοσπαστικού Κόμματος του Κονδύλη στις τάξεις της Ηνωμένης Αντιπολίτευσης. Το γεγονός αυτό επηρέασε σε κάποιο βαθμό και την μερική μείωση του Κεντρώου χώρου σε συνάρτηση με την πτωτική πορεία που είχαν τα υπόλοιπα βενιζελογενή κόμματα (Προοδευτικό, Αγροτικό και Εργατικό Κόμμα), συγκεκριμένα έπεσε από το 52,74% του 1932 στο 46,32% το 1933. Τέλος σε ότι αφορά την Αριστερά παρατηρείται μεγάλη μείωση των ποσοστών και αυτό εξηγείται από τον διαχωρισμό του Αγροτικού Κόμματος σε τρεις συνιστώσες που μοιράστηκαν σε τρεις διαφορετικούς ιδεολογικούς χώρους, σε αντίθεση με το Ενιαίο Μέτωπο Αγροτών και Εργατών (Κομμουνιστές) που έμειναν συσπειρωμένοι διατηρώντας τα ποσοστά τους, έτσι λοιπόν η πτώση της Αριστεράς άγγιξε τις 6 μονάδες συγκεκριμένα από το 11,27% το 1932 έπεσε στο 5,54% στις εκλογές του 1933.

Οι εκλογές στην Κοζάνη

Στις εκλογές της 5^{ης} Μαρτίου 1933 στον νομό Κοζάνης αντιστοιχούσαν 4 βουλευτικές έδρες και στην εκλογική περιφέρεια άνηκαν 58 εκλογικά τμήματα. Στις εκλογές αυτές συγχωνεύθηκε και ο νομός Γρεβενών στην ευρύτερη εκλογική περιφέρεια της Κοζάνης. Έτσι σύμφωνα με την Ελληνική Στατιστική Υπηρεσία ο πραγματικός πληθυσμός της περιφέρειας αριθμούσε 112.401 κατοίκους. Επιπροσθέτως στις εκλογές ψήφισαν 21.328 κάτοικοι εκ των οποίων ήταν έγκυρα τα 21.245 ψηφοδέλτια, στην εκλογική αναμέτρηση της Κοζάνης μετείχαν τρεις συνδυασμοί και δύο ανεξάρτητοι μεμονωμένοι υποψήφιοι. Πρώτη εκλογική δύναμη στην περιοχή αναδείχτηκε ο Εθνικός Συνασπισμός που εξέλεξε 3 βουλευτές και 1 βουλευτή η Ηνωμένη Αντιπολίτευση.

⁵²³ Στο ποσοστό της Αριστεράς για τις εκλογές του 1933 συυπολογίστηκαν τα ποσοστά του Ενιαίου Μετώπου του Αγροτικού Κόμματος, ενώ για τις εκλογές του 1932 συυπολογίστηκαν τα ποσοστά του Αγροτικού Κόμματος, του Ενιαίου Μετώπου Εργατών Αγροτών, και του Σοσιαλιστικού Κόμματος.

Γράφημα 43. Εκλογικά αποτελέσματα στη Κοζάνη με βάση τις ευρύτερες συμμαχίες

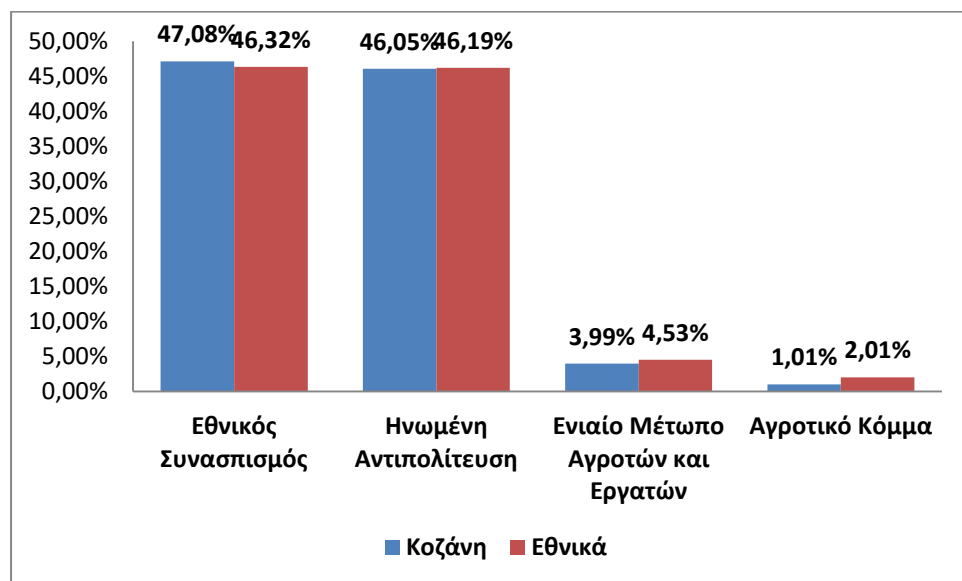
Όπως παρατηρούμε και στο γράφημα 43, ο Εθνικός Συνασπισμός συγκέντρωσε το 47,08% των ψήφων και κατέκτησε την πρώτη θέση στον Νομό Κοζάνης, ακολούθησε η Ηνωμένη Αντιπολίτευση με ποσοστό 46,05%, ενώ ο Συνδυασμός του Ενιαίου μετώπου συγκέντρωσε το 3,99% των ψήφων. Οι μεμονωμένοι υποψήφιοι Αντωνιάδης Ιωάννης και Παραστατίδης Αγαθάγγελος έλαβαν το 7% των ψήφων.

Αναλυτικά ο Εθνικός Συνασπισμός είχε καταρτίσει έναν συνδυασμό όπου αποτελούνταν από το Κόμμα Φιλελευθέρων καθώς και από το Κόμμα Αγροτών και Εργατών. Πρώτος σε σταυρούς προτίμησης ήρθε ο Βαρβούτης Γεώργιος με 10.495 ψήφους και εκλέχτηκε βουλευτής ακολούθησε ο Παπαδόπουλος Ηλίας με 10.120 ψήφους και επίσης εκλέχτηκε βουλευτής, και τρίτος από τους Φιλελευθέρους ο Κοντοδίνης Κίμων με 10.057 ψήφους. Ο Προκοπίδης Κόσμάς άνηκε στον ευρύτερο συνδυασμό αλλά προέρχονταν από το Κόμμα το Αγροτικό και Εργατικό, έτσι έλαβε 10.261 ψήφους και εκλέχτηκε βουλευτής.

Από την άλλη πλευρά η Ηνωμένη Αντιπολίτευση στην Κοζάνη απαρτίστηκε από το Λαϊκό Κόμμα, το Εθνικό Ριζοσπαστικό Κόμμα καθώς επίσης και το Αγροτικό Κόμμα. Πρώτος σε ψήφους αναδείχθηκε ο Κουπαρούσος Νικόλαος που άνηκε στο Εθνικό Ριζοσπαστικό Κόμμα με 10.115 ψήφους και εκλέχτηκε βουλευτής, ακολούθησε ο Γεωργιάδης Νικόλαος που άνηκε στο Αγροτικό Κόμμα με 9.928 ψήφους, ο Πολυζούλης Γεώργιος με 9.721 ψήφους οποίος προέρχονταν από το Λαϊκό Κόμμα με 9.721 ψήφους όπως επίσης από το ίδιο κόμμα ήταν και ο Βύζας Βασίλειος

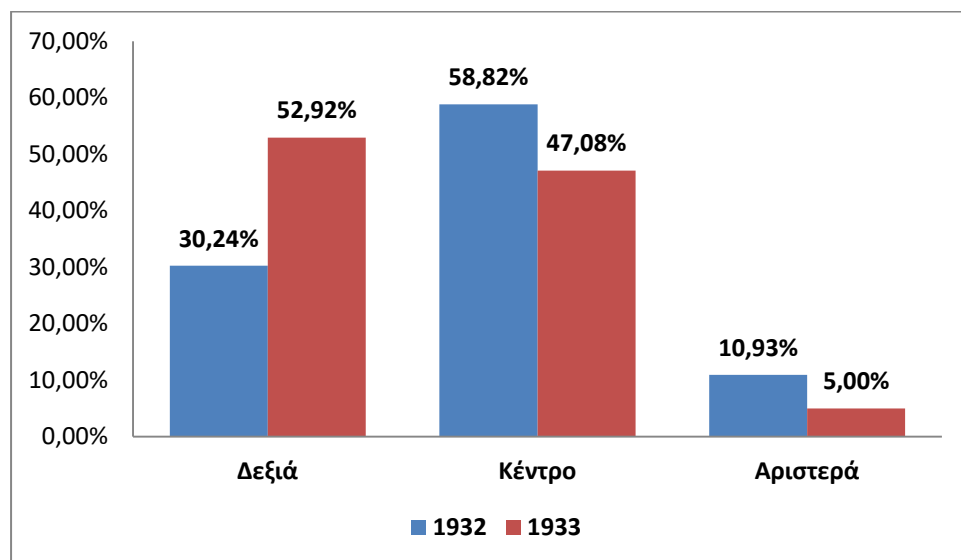
με 9.370 ψήφους. Από τον Συνδυασμό του Ενιαίου Μέτωπου ένας ήταν ο υποψήφιος, ο Παρτσαλίδης Δημήτριος με 847 ψήφους. Οι μεμονωμένοι υποψήφιοι Αντωνιάδης Ιωάννης (Ανεξάρτητος Λαϊκός) και Παραστατίδης Αγαθάγγελος (Αγροτικός) έλαβαν 1.354 και 214 ψήφους αντίστοιχα.

Γράφημα 44. Σύγκριση των εθνικών αποτελεσμάτων με αυτά του Νομού Κοζάνης

Παρατηρώντας το γράφημα 44 εύκολα καταλήγουμε στο συμπέρασμα ότι ο Νομός Κοζάνης ακολούθησε πιστά την γενική τάση που επικρατούσε σε ολόκληρη την επικράτεια, τα ποσοστά είναι σχεδόν πανομοιότυπα. Στην Κοζάνη η οποία μετά το 1923 διατηρεί μια ενισχυμένη βενιζελική ψήφο συντηρείται με ελάχιστες απώλειες σε σχέση με τα προηγούμενα χρόνια. Συγκεκριμένα παρατηρούμε μια μικρή αύξηση σε σχέση με το ποσοστό σε πανελλήνιο επίπεδο 46,32% εθνικός μέσος όρος ο Εθνικός Συνασπισμός καταλαμβάνει το 47,08% των ψήφων. Από την άλλη πλευρά η Ηνωμένη Αντιπολίτευση διατηρεί τα ποσοστά της στα ίδια περίπου επίπεδα με αυτά που είχε συγκέντρωσε σε εθνικό επίπεδο, 46,19% πανελληνίως σε 46,05% που έλαβε στον Νομό Κοζάνης. Ωστόσο τα Κόμματα της Αριστεράς στην περιφέρεια της Κοζάνης ακολουθούν πτωτική πορεία σε σχέση με τα εθνικά αποτελέσματα, έτσι το Ενιαίο Μέτωπο από 4,53% που έλαβε πανελληνίως έπεσε στο 3,99% στον Νομό Κοζάνης το ίδιο και το Αγροτικό Κόμμα όπου από το 2,02% που έλαβε σε όλη την επικράτεια σε τοπικό επίπεδο έλαβε μόλις 1,01% των ψήφων.

Γράφημα 45. Σύγκριση εκλογικών αποτελεσμάτων στην εκλογική περιφέρεια Κοζάνης στις εκλογές του 1932 και του 1933 (με βάση τους ιδεολογικούς χώρους)

Σύμφωνα με το γράφημα 45, ο ιδεολογικός χώρος που ενισχύεται στην εκλογική περιφέρεια του Νομού Κοζάνης είναι αυτός της Δεξιάς⁵²⁴, με τα κόμματα της να κατέρχονται σε ενιαίο συνασπισμό (Ηνωμένη Αντιπολίτευση). Συγκεκριμένα στην περιφέρεια Κοζάνης θα αυξηθεί τα ποσοστά της από 30,24% το 1932 στο 52,92% το 1933. Το αποτέλεσμα αυτό είχε σαν συνέπεια να συρρικνωθεί αρκετά ο κεντρώος⁵²⁵ χώρος με μια πτώση της τάξεως των 8 ποσοστιαίων μονάδων από το 58,82% το 1932 στο 47,08% το 1933. Τέλος ο χώρος της Αριστεράς⁵²⁶ παρουσίασε μια αρκετά μεγάλη πτώση και αυτό διότι το Αγροτικό Κόμμα κατήλθε στις εκλογές κατακερματισμένο και μονάχα το Ενιαίο Μέτωπο Εργατών και Αγροτών κατόρθωσε να συγκρατήσει την μεγαλύτερη μείωση, από το 10,93% του 1932 στο 5,00% το 1933.

⁵²⁴ Στο ποσοστό της Δεξιάς στη Κοζάνη για το 1933 προστέθηκαν τα ποσοστά της Ηνωμένης Αντιπολίτευσης και του ενός ανεξάρτητου υποψηφίου των Λαϊκών, ενώ για τις εκλογές το 1932 υπολογίστηκε το ποσοστό του Λαϊκού Κόμματος.

⁵²⁵ Στο ποσοστό του Κέντρου στη Κοζάνη για το 1933 υπολογίστηκε το ποσοστό του Εθνικού Συνασπισμού, ενώ για τις εκλογές του 1932 αθροίστηκαν τα ποσοστά του Κόμματος των Φιλελευθέρων, του Κόμματος του Αγροτικού και Εργατικού, του Προοδευτικού Κόμματος, καθώς και του Εθνικού Ριζοσπαστικού Κόμματος (όπου στις εκλογές του 1933 προσχώρησε στην Ηνωμένη Αντιπολίτευση).

⁵²⁶ Στο ποσοστό της Αριστεράς στη Κοζάνη για το 1933 υπολογίστηκε το ποσοστό του Ενιαίου Μετώπου Εργατών και Αγροτών και του ανεξάρτητου υποψηφίου των Αγροτικών (Παραστατίδης Αγαθάγγελος), ενώ για τις εκλογές του 1932 το άθροισμα των ποσοστών του Αγροτικού Κόμματος καθώς και του Ενιαίου Μετώπου Εργατών και Αγροτών.

Πίνακας 93. Η σταυροδοσία στα εκλογικά τμήματα της εκλογικής περιφέρειας της Κοζάνης στις εκλογές του 1933⁵²⁷

Εκλογικά τμήματα	Εθνικός Συνασπισμός	Ηνωμένη Αντιπολίτευση	Ενιαίο Μέτωπο	Αντωνιάδης Ιωάννης(Ανεξ-Λαϊκός)	Παραστατίδης Αγροτικός
Κοζάνης 1 ^ο	1.729	695	16	8	
Κοζάνης 2 ^ο	1.423	582	13	7	
Κοζάνης 3 ^ο	1.202	516	11	14	
Κοζάνης 4 ^ο	1.286	532	13	11	
Κοζάνης 5 ^ο	1.457	1.367	16	11	
Δρέπανο	257	1.031	17	2	
Τετραλόφου	180	1.563	2		
Σοφουλάρ	168	1.136	2	2	
Πολυμύλου	159	326	6		
Ξηρολίμνης	530	1.714	16	5	
Βατερού	118	1.330	2		
ΑΓ. Παρασκευής	951	708	1	6	
Αιανής	1.053	431	-		
Άνω Κώμης	1.341	366	-	8	
Βαθυλάκου	623	1.189	-	1	
Σερβίων	1.096	1.800	102	207	1
Πολύρραχου	292	255	-	71	
Λειβαδερού	408	109	-	57	
Μεταζά	322	49	-	37	
Τρανόβαλτου	524	428	10	60	
Καστανίας	286	480	5	76	1
Βελβενδου 1 ^ο	1.159	717	5	434	
Βελβενδού 2 ^ο	353	577	-	119	1

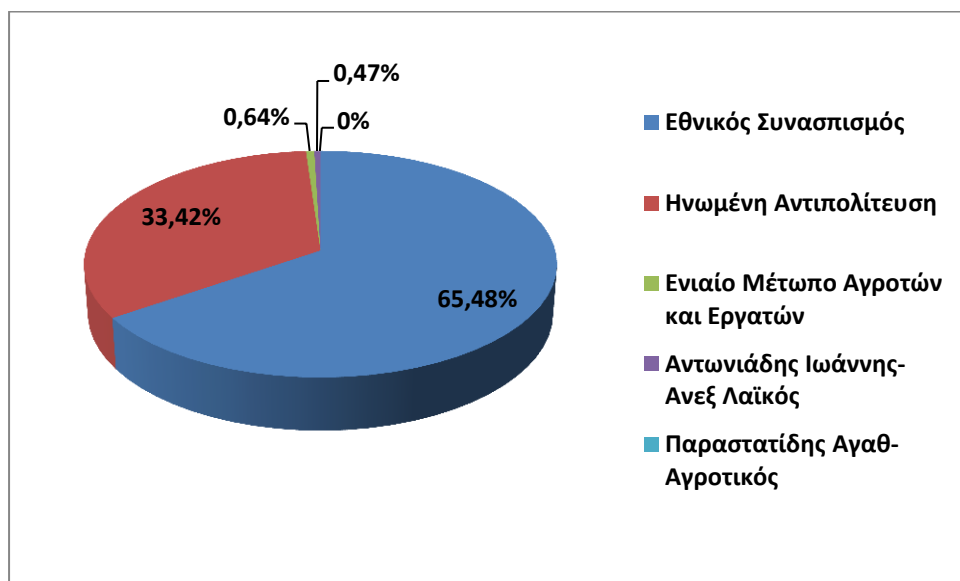
⁵²⁷ Η σταυροδοσία για όλα τα εκλογικά τμήματα στην εκλογική περιφέρεια της Κοζάνης εντοπίστηκαν στην Εφημερίδα «Βόρειος Ελλάς» φ.12.03.1933, σ. 2.

Πλατανορεύματος	395	563	7	57	
Σκούλιαρης	360	156	3	88	
Καταφυγίου	363	182	-	27	
Ελάτης	311	36	-	49	
Σιατίστης 1 ^{ov}	544	254	23		
Σιατίστης 2 ^{ov}	865	277	29		
Σιατίστης 3 ^{ov}	1.187	483	33		
Γαλατινής	986	172	-		
Εράτυρας	1.372	750	6		
Πελεκάνου	767	641	1		
Σισσανίου	373	119	-	1	
Νεαπόλεως	853	1.323	1	4	
Πολυλλάκου	617	69	1	1	
Τσοτυλίου	831	931	45	4	
Κριμηνίου	450	173	25	3	
Βελανιδιάς	816	916	4	11	
Σκαλοχωρίου	327	167	3		
Πτολεμαΐδας 1 ^{ov}	880	1.929	33	2	32
Πτολεμαΐδας 2 ^{ov}	1.264	1.944	71	3	35
Φιλώτας	287	1.084	6		
Πύργων	460	1.573	34	1	6
Περαίας	129	559	-		10
Κομνηνού	371	1.239	5		13
Αγ. Χριστοφόρου	942	1.146	24	4	27
Ερμακίας	394	169	3		4
Αμυγδάλων	68	832	61	1	37
Κλείτου	93	993	-	5	3
Μαυροδενδρίου	356	806	136	17	26
Κομάνου	807	504	21	2	13
Αρδάσης	825	850	34		5
Αναρράχης	609	670	1		
Εμπορίου	930	369	-		

Παλαιοχωρίου	758	414	-		
Γαλάτειας	745	635	-		
Βλάστης	868	154	-	6	

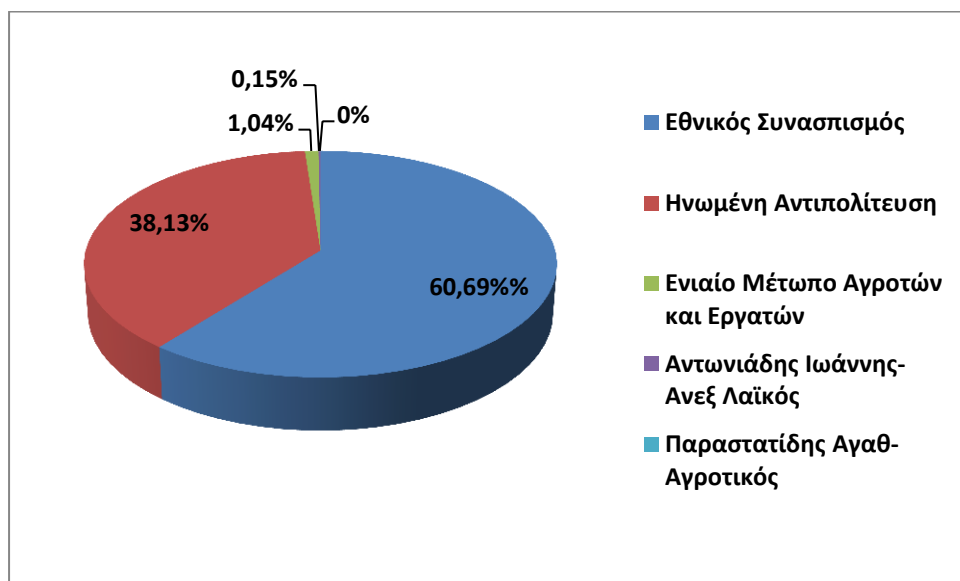
Με μία πρώτη ανάγνωση από τον πίνακα 93 με την σταυροδοσία των εκλογών της 5^{ης} Μαρτίου 1933 παρατηρούμε την μερική υπεροχή του Εθνικού Συνασπισμού στο Νομό Κοζάνης, καθώς η βενιζελική παράταξη επικράτησε στα 33 από τα 58 εκλογικά τμήματα με την επαρχία Εορδαίας (Καϊλαρίων) να την κερδίζει σχεδόν σε όλα τα τμήματα η Ηνωμένη Αντιπολίτευση. Επιπροσθέτως άξιο αναφοράς είναι και η πορεία του Κομμουνιστή υποψηφίου Παρτσαλίδης που αν και ήταν μόνος κατάφερε να λάβει αρκετές ψήφους.

Γράφημα 46. Αποτελέσματα εκλογών του 1933 στο Δήμο Κοζάνης

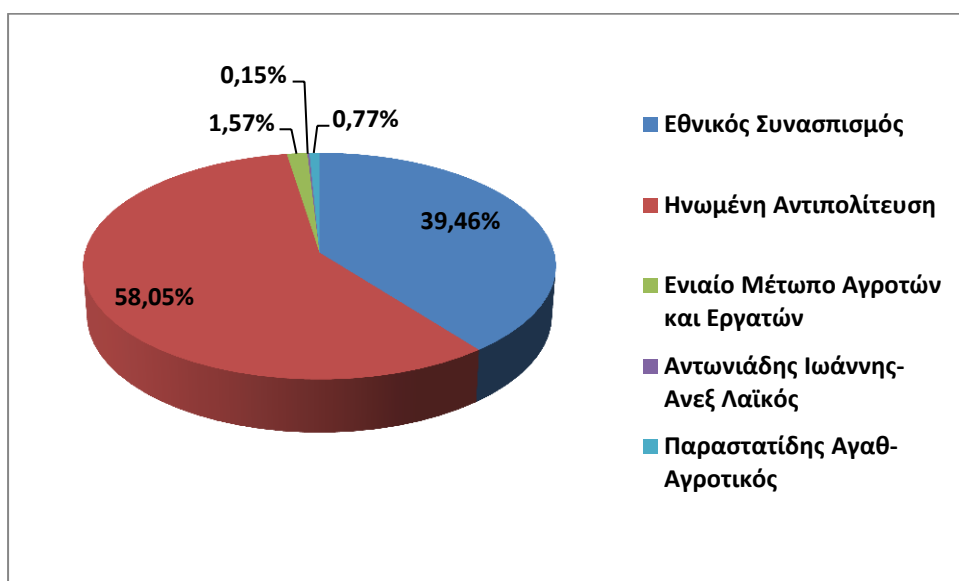
Στα πέντε εκλογικά τμήματα του Δήμου Κοζάνης διακρίνουμε μια σαφέστατη υπεροχή σε όλα τα τμήματα του Δήμου από τον Εθνικό Συνασπισμό που συγκέντρωσε το 65,48% - 7.097 ψήφους. Από την άλλη πλευρά η Ηνωμένη Αντιπολίτευση απέσπασε το 33,42% και 3.692 ψήφους. Ακολούθησε το Ενιαίο Μέτωπο με τον υποψήφιο του που συγκέντρωσε 69 ψήφους και ποσοστό 0,64%. Ο ανεξάρτητος-Λαϊκός Αντωνιάδης Ιωάννης έλαβε 51 ψήφους και ποσοστό 0,47% επί του συνόλου, και τέλος ο Παραστατίδης Αγαθοκλής δεν έλαβε ψήφους.

Γράφημα 47. Αποτελέσματα εκλογών του 1933 στην επαρχία Βοΐου (Ανασελίτσης)

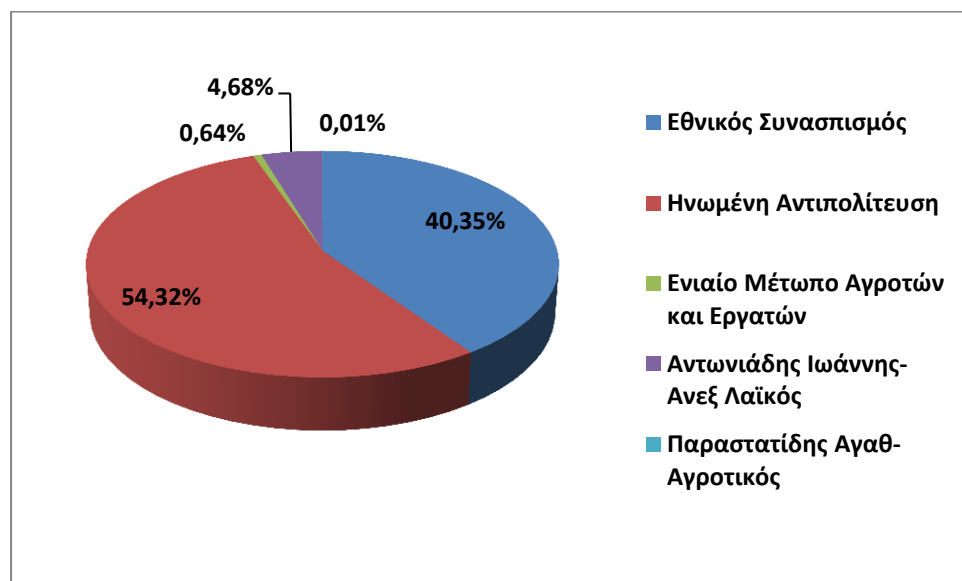
Και στην επαρχία Βοΐου υπερέχει ο Εθνικός Συνασπισμός συγκεκριμένα στα 10 από τα 13 εκλογικά τμήματα, μόνο στην Νεάπολη, στο Τσοτύλι και στην Βελανιδιά υπερέχει η Ηνωμένη Αντιπολίτευση. Αναλυτικά ο Εθνικός Συνασπισμός συγκέντρωσε 9.988 ψήφους και το ποσοστό 60,69%. Η αντιβενιζελική παράταξη με την Ηνωμένη Αντιπολίτευση έλαβε 6.275 ψήφους και ποσοστό 38,13%. Το Ενιαίο Μέτωπο έλαβε 171 ψήφους και ποσοστό 1,04%, ο Αντωνιάδης των ανεξάρτητων Λαϊκών έλαβε 24 ψήφους (0,15%), ενώ ο Παραστατίδης (Αγροτικός) δεν έλαβε ψήφους.

Γράφημα 48. Αποτελέσματα εκλογών του 1933 στην επαρχία Εορδαίας(Καϊλαρίων)

Όπως παρατηρούμε στο γράφημα 48, η επαρχία Εορδαίας ανήκει σχεδόν αποκλειστικά στην αντιβενιζελική παράταξη, σε σύνολο 18 εκλογικών τμημάτων υπερείχε στα 12, εκτός της Ερμακίας, Κομάνου, Εμπορίου, Παλαιοχωρίου, Γαλάτιας, και Βλάστης. Συγκεκριμένα έλαβε 15.870 ψήφους και ποσοστό 58,05% και αναδείχθηκε πρώτη δύναμη εκεί. Από την πλευρά του Εθνικού Συνασπισμού η πορεία του στην Εορδαία ήταν πτωτική και κατά συνέπεια συγκέντρωσε το 39,46% και 10.786 ψήφους. Το Ενιαίο μέτωπο σε αυτή την επαρχία είχε το υψηλότερο του ποσοστό δηλαδή 1,57% και 429 ψήφους, από του μεμονωμένους υποψήφιους ο Παραστατίδης Αγαθοκλής κατάφερε να λάβει 211 ψήφους και ποσοστό 0,77% ενώ ο Αντωνιάδης Ιωάννης έλαβε 41 ψήφους.

Γράφημα 49. Αποτελέσματα των εκλογών στις Κοινότητες της επαρχίας Κοζάνης

Στο επίπεδο των κοινοτήτων στην επαρχία Κοζάνης, διακρίνουμε μια σαφής υπεροχή της Ηνωμένης Αντιπολίτευσης αφού συγκέντρωσαν αθροιστικά οι υποψήφιοι του 15.146 ψήφους και ποσοστό 54,32%, κομβικά εκλογικά τμήματα για την υπεροχή αυτή αποτέλεσαν το Δρέπανο με 1.031, ο Τετράλοφος 1.563 το Σοφουλάρ⁵²⁸ 1.136, η Ξηρολίμνη 1.714, το Βατερό 1.330 καθώς επίσης και τα Σέρβια με 1.800 ψήφους. Από την πλευρά του Εθνικού Συνασπισμού συγκέντρωσαν 11.249 ψήφους και ποσοστό 40,35% επί του συνόλου. Την τρίτη θέση κατέλαβε ο ανεξάρτητος με τους Λαϊκούς Αντωνιάδης Ιωάννης ο οποίος έλαβε 1.306 ψήφους (4,68%) με τους περισσότερους ψήφους να λαμβάνει στο εκλογικό τμήμα του Βατερού. Ακολούθησε το Ενιαίο Μέτωπο όπου ο Παρτσαλίδης Δημήτριος έλαβε 178 ψήφους και ποσοστό 0,64%, τέλος ο Ανεξάρτητος με το Αγροτικό Κόμμα Παραστατίδης έλαβε μόλις τρεις ψήφους.

⁵²⁸ Καπνοχώρι.

3.8.2. Ο τοπικός Τύπος της Κοζάνης στις κοινοβουλευτικές εκλογές της 5^{ης} Μαρτίου 1933

Πίνακας 94. Δημοσιεύματα ανά εφημερίδα

Τίτλος Εφημερίδας	Δημοσιεύματα	%
Βόρειος Ελλάς	43	35,2
Ηχώ της Μακεδονίας	32	26,2
Μακεδονικό Βήμα	47	38,5
Σύνολο	122	100,0

Κατά την εκλογική αναμέτρηση της 5^{ης} Μαρτίου 1933 κυκλοφορούσαν στην ευρύτερη περιοχή της Κοζάνης οι εφημερίδες *Βόρειος Ελλάς*, *Ηχώ της Μακεδονίας* και *Μακεδονικό Βήμα*. Από τα συνολικά 122 δημοσιεύματα τα 43 (35,2%) προερχόντουσαν από την εφημερίδα *Βόρειος Ελλάς*, τα 32 (26,2%) από την εφημερίδα *Ηχώ της Μακεδονίας* και τέλος τα υπόλοιπα 47 (38,5%) από την εφημερίδα *Μακεδονικό Βήμα*.

Πίνακας 95. Συχνότητα κυκλοφορίας έκδοσης

Συχνότητα έκδοσης	Δημοσιεύματα	%
Εβδομαδιαία	122	100,0

Και οι τρεις μελετώμενες εφημερίδες, εκδίδονταν εβδομαδιαία βάση, με αποτέλεσμα ίδια συχνότητα έκδοσης να παρουσιάζουν και τα 122 δημοσιεύματα που συλλέχτηκαν.

Πίνακας 96. Ιδεολογική κατεύθυνση δημοσιευμάτων

Ιδεολογική κατεύθυνση	Αριθμός Δημοσιευμάτων	%
Κέντρο	75	61,5
Δεξιά	47	38,5
Αριστερά	0	0
Σύνολο	122	100,0

Από τα 122 προεκλογικά και μετεκλογικά δημοσιεύματα που σχετίζονταν με την εκλογική αναμέτρηση της 5^{ης} Μαρτίου του 1933 τα 75 (61,5%) προήλθαν από τις κεντρικές – φιλοβενιζελικές εφημερίδες *Ηχώ της Μακεδονίας* και τη *Βόρειος Ελλάς*, ενώ τα 47 (38,5%) προήλθαν από την αντιβενιζελική εφημερίδα, προσκείμενη στην Ηνωμένη Αντιπολίτευση, *Μακεδονικό Βήμα*. Όπως διακρίνουμε από τον πίνακα 96, καμία εφημερίδα δεν αντιπροσώπευε τον αριστερό χώρο κατά τις εκλογές του 1933 στον Νομό Κοζάνης.

Πίνακας 97. Προεκλογικά και μετεκλογικά δημοσιεύματα

Είδος δημοσιευμάτων	Αριθμός Δημοσιευμάτων	%
Προεκλογικά	98	80,3
Μετεκλογικά	24	19,7
Σύνολο	122	100,0

Σύμφωνα με τον πίνακα 97, τα 98 από τα 122 δημοσιεύματα, δηλαδή ένα ποσοστό της τάξεως του 80,3% ήταν προεκλογικά, ενώ 24 από αυτά, δηλαδή το 19,7% μετεκλογικά.

Πίνακας 98. Σελίδα δημοσιεύματος

Σελίδα	Αριθμός Δημοσιευμάτων	%
1	60	49,2
2	18	14,8
3	11	9,0
4	33	27,3
Σύνολο	122	100,0

Από τα 122 δημοσιεύματα των εκλογών του 1933 στον τοπικό Τύπο της Κοζάνης τα 60 (49,2%) βρίσκονται στην πρώτη σελίδα του εντύπου, τα 18 (14,8%) στην δεύτερη, τα 11 (9,0%) στην τρίτη, ενώ τα 33 (27,3%) εντοπίστηκαν στην τέταρτη σελίδα της εφημερίδας.

Πίνακας 99. Είδος δημοσιεύματος

	Είδος δημοσιεύματος	Αριθμός δημοσιευμάτων	%
1	Κύριο Άρθρο	38	31,1
1.2	Κ.Α./Ρεπορτάζ	1	
1.2.1	Κ.Α./ Είδηση	7	
1.2.2	Κ.Α./Δήλωση	6	
1.3	Κ.Α./Άρθρα γνώμης	8	
1.3.1	Κ.Α./ Ανάλυση-Γνώμη	16	
2	Ρεπορτάζ	54	44,3
2.1	Ειδήσεις	32	
2.2	Παραπολιτικά	14	
2.3	Έρευνες	2	
2.4	Δήλωση/ ομιλία	6	
3	Άρθρα Γνώμης	10	8,2
3.1	Επιστολές	5	
3.2	Ανάλυση/Γνώμη	4	
3.3	Αφιερώματα	1	
4	Πλ. Καταχωρήσεις	11	9,0
5	Πίνακες	9	7,4
6	Συνθήματα	0	0
	Σύνολο	122	100,0

Από τα 122 δημοσιεύματα στον τοπικό Τύπο της Κοζάνης για την εκλογική αναμέτρηση του 1933 τα 38 (31,1%) ήταν κύρια άρθρα της έκδοσης, τα 54 (44,3%) είχαν τη μορφή ρεπορτάζ, τα 10 (8,2%) ήταν άρθρα γνώμης, τα 11 (9,0%) ήταν πληρωμένες καταχωρήσεις από διάφορους κομματικούς σχηματισμούς, ενώ επίσης βρέθηκαν 9 πίνακες (7,4%). Πιο αναλυτικά από τα 38 κύρια άρθρα που αφορούσαν στις εκλογές του Μαρτίου 1933 1 ήταν ρεπορτάζ 7 είχαν την μορφή ειδήσεων, τα 6 είχαν την μορφή δηλώσεων ή ομιλίας που βρίσκονταν στην πρώτη σελίδα, 8 άρθρα γνώμης, και 16 άρθρα ανάλυσης γνώμης. Από τα 54 ρεπορτάζ τα 32 είχαν την μορφή

είδησης, τα 14 δημοσιεύματα είχαν παραπολιτικό περιεχόμενο, τα 2 ήταν έρευνες της εφημερίδες, και τα 6 αφορούσαν σε δηλώσεις ή ομιλίες πολιτικών προσώπων εκτός πρώτης σελίδας. Από τα 10 άρθρα γνώμης τα 4 αφορούσαν άρθρα ανάλυσης γνώμης του συντάκτη και 5 είχαν την μορφή επιστολών και τέλος 1 δημοσίευμα είχε την μορφή αφιερώματος.

Πίνακας 100. Σημαντικότητα δημοσιευμάτων

Βαθμός σημαντικότητας	Αριθμός Δημοσιευμάτων	%
Υψίστης	23	18,9
Μέτριας	37	30,3
Υποδεέστερης	62	50,8
Σύνολο	122	100,0

Σύμφωνα με τον πίνακα 100, από τα 122 δημοσιεύματα που σχετίζονταν με την εκλογική αναμέτρηση του 1933 τα 23 (18,9%) ταξινομήθηκαν στον ύψιστο βαθμό σημαντικότητας (τα δημοσιεύματα αυτά εντοπίστηκαν στην πρώτη σελίδα της εφημερίδας και μάλιστα βρίσκονταν σε κεντρική θέση), τα 37 δημοσιεύματα (30,3%) κατατάχθηκαν στο βαθμό μέτριας σημαντικότητας (βρίσκονταν ναι μεν στην πρώτη σελίδα του εντύπου αλλά είτε ήταν μικρά είτε σε όχι περίοπτη θέση), και τέλος τα υπόλοιπα 62 (50,8%) τοποθετήθηκαν στο βαθμό υποδεέστερης σημασίας (τα εν λόγω δημοσιεύματα βρίσκονταν εκτός πρώτης σελίδας).

Πίνακας 101. Μέγεθος τίτλου

Μέγεθος	Αριθμός δημοσιευμάτων	%
Μεγάλο	39	32,0
Μεσαίο	54	44,3
Μικρό	29	23,8
Πολύ Μικρό	0	0
Σύνολο	122	100,0

Σύμφωνα με τον πίνακα 101, 39 από τα δημοσιεύματα (32,0%) του τοπικού Τύπου για τις εκλογές του 1933 έφεραν τίτλους μεγάλου μεγέθους, τα 54 (44,3) είχαν

τίτλους μεσαίου μεγέθους και τέλος τα 29 (23,8%) παρουσιάζονταν με μικρούς τίτλους, ενώ δεν εντοπίστηκε δημοσίευμα με πολύ μικρό τίτλο.

Πίνακας 102. Ιδεολογική κατεύθυνση δημοσιευμάτων σε σχέση με την ιδεολογική ταυτότητα της εφημερίδας.

Σχέση εφημερίδας	Αριθμός δημοσιευμάτων	%
Σύμφωνη	93	76,2
Αντίθετη	6	4,9
Ουδέτερη	23	18,9
Σύνολο	122	100,0

Σύμφωνα με τον πίνακα 102, διακρίνουμε ότι σε ποσοστό 76,2% (93 από τα 122 συνολικά δημοσιεύματα) η ιδεολογική κατεύθυνση των διαφόρων δημοσιευμάτων των εφημερίδων ταυτίζεται με τον ιδεολογικό χώρο του εντύπου. Δηλαδή τα δημοσιεύματα των βενιζελικών *Ηχώ της Μακεδονίας* και *Βόρειος* Ελλάς αφορούν σε μεγάλο βαθμό δραστηριότητες ή ειδήσεις που έχουν κάνουν με το κόμμα των Φιλελευθέρων ή τον ευρύτερο χώρο του Εθνικού Συνασπισμού, ενώ η αναφορές στα υπόλοιπα κόμματα (Ηνωμένη Αντιπολίτευση) έχουν αρνητική χροιά, και αντίστοιχα η πλειοψηφία της ύλης του *Μακεδονικού Βήματος* αφορά στην αντιβενιζελική συμμαχία. Μόλις 6 δημοσιεύματα (4,9%) αφορά σε ιδεολογικό χώρο ή κόμμα αντίθετο με αυτό που εκφράζει η διεύθυνση της εφημερίδας, ενώ τα 23 δημοσιεύματα (18,9%) παρουσιάζουν ουδέτερη ιδεολογική χροιά.

Πίνακας 103. Κατεύθυνση τίτλου δημοσιεύματος

Κατεύθυνση	Αριθμός δημοσιευμάτων	%
Αρνητική	14	11,5
Θετική	30	24,6
Ουδέτερη	78	63,9
Σύνολο	122	100,0

Όπως μπορούμε να παρατηρήσουμε στον πίνακα 103, 78 από τα 122 δημοσιεύματα (63,9%) που αφορούν στην εκλογική αναμέτρηση του Μαρτίου του 1933 παρουσιάζουν τίτλους με ουδέτερη ιδεολογική κατεύθυνση, ανεξάρτητα από το κύριο σώμα του κειμένου τους. Τα δημοσιεύματα αυτά φέρουν τίτλους όπως «*Η προθεσμία υποψηφιοτήτων*»⁵²⁹, «*Η πολιτική κίνησις εις τον Νομόν μας*»⁵³⁰, «*Εκλογικαί ειδήσεις*»⁵³¹. Από την άλλη πλευρά το 24,6% των δημοσιευμάτων (30 από τα 122 δημοσιεύματα) εμφανίζει τίτλους με σαφή θετική χροιά δηλώνοντας ξεκάθαρα την ιδεολογική τοποθέτηση της εκάστοτε εφημερίδας. Σε αυτή την κατηγορία εντάσσονται τίτλοι όπως «*Βέβαια η Νίκη*»⁵³², «*Η μεγαλειώδης υποδοχή της Θεσ/νίκης εις τον Αρχηγόν του Ε.Ρ.Κ. κ. Γεώργιον Κονδύλην*»⁵³³, «*Η υπερτέρα ηθική του Εθνικού Συνασπισμού*»⁵³⁴. Τέλος το 23,8% των τίτλων των δημοσιευμάτων του τοπικού Τύπου για τις εκλογές του Μαρτίου είχαν σαφή αρνητική χροιά. Παραδείγματα τέτοιων τίτλων είναι οι εξής: «*Ένα ναύαγιον*»⁵³⁵, «*Έλληνες ζυπήστε η ελευθερία σας κινδυνεύει*»⁵³⁶, «*Ιδού ποίος ο κ. Γεωργιάδης προς τους πρόσφυγες*»⁵³⁷ αναφέρονταν το δημοσίευμα στο υποψήφιο πολιτευτή της Ηνωμένης Αντιπολίτευσης και στη αποκάλυψη του πραγματικού του εαυτού.

Πίνακας 104. Διάκριση δημοσιεύματος τοπικής και πανελλήνιας θεματολογίας

Διάκριση δημοσιεύματος	Αριθμός Δημοσιευμάτων	%
Τοπικής	70	57,4
Πανελλήνιας	49	40,2
Μικτό	3	2,5
Σύνολο	122	100,0

Σύμφωνα με τον πίνακα 104 διακρίνουμε ότι από το σύνολο των δημοσιευμάτων που αφορούν στην εκλογική αναμέτρηση του 1933 μέσα από τον τοπικό Τύπο της

⁵²⁹ Εφημερίδα «*Ηχώ της Μακεδονίας*», φ.1035 12.02.1933, σ.2.

⁵³⁰ Εφημερίδα «*Μακεδονικό Βήμα*», φ.272 05.02.1933, σ.4.

⁵³¹ Εφημερίδα «*Βόρειος Ελλάς*», φ.302 26.02.1933, σ.4.

⁵³² Εφημερίδα «*Ηχώ της Μακεδονίας*», φ.1037 26.02.1933, σ.1.

⁵³³ Εφημερίδα «*Μακεδονικό Βήμα*», φ.273 12.02.1933, σ.4.

⁵³⁴ Εφημερίδα «*Βόρειος Ελλάς*», φ.302 26.02.1933, σ.1.

⁵³⁵ Εφημερίδα «*Ηχώ της Μακεδονίας*», φ.1034 05.02.1933, σ.1.

⁵³⁶ Εφημερίδα «*Μακεδονικό Βήμα*», φ.273 12.02.1933, σ.1.

⁵³⁷ Εφημερίδα «*Βόρειος Ελλάς*», φ.303 02.03.1933, σ.2.

Κοζάνης το 57,4% αφορούν σε ζητήματα ή πρόσωπα τοπικής εμβέλειας και ενδιαφέροντος και το 40,2% αναφέρονται σε θέματα ή πρόσωπα εθνικής εμβέλειας ενώ τέλος το 2,5% δηλαδή μόλις 3 δημοσιεύματα συνδυάζουν και τις δύο κατηγορίες στο περιεχόμενό τους (μικτό).

Πίνακας 105. Έμφαση περιεχομένου

Έμφαση	Αριθμός Δημοσιευμάτων	%
Πρόσωπο	50	41,0
Πρόσωπο τοπικής εμβέλειας	32	
Πρόσωπο πανελληνίου εμβέλειας	18	
Κόμμα	49	40,2
Μικτό	23	18,9
Σύνολο	122	100,0

Όπως μπορούμε να παρατηρήσουμε στον πίνακα 105, το 41,0% των δημοσιευμάτων του τοπικού για τις εκλογές του 1933 αφορούσαν σε πρόσωπα, το 40,2% των δημοσιευμάτων αφορούσε σε κόμματα ή πολιτικές και το 18,9% συνδυάζε στο περιεχόμενό του και τις δύο παραπάνω κατηγορίες. Από τα 50 δημοσιεύματα που σχετίζονταν με πρόσωπα τα 32 αφορούσαν σε πρόσωπα του τοπικού πολιτικού βίου της Κοζάνης π.χ. Γ.Βαρβούτης, Ι.Αντωνιάδης και τα 18 ασχολούνταν με πρόσωπα πανελληνίου εμβέλειας, όπως αρχηγοί κομμάτων π.χ. Γ. Κονδύλης, Ι. Μεταξάς.

Πίνακας 110. Κατανομή των δημοσιευμάτων κατά θεματική κατηγορία

Θεματικές κατηγορίες	Αριθμός Δημοσιευμάτων	%
1. Δημόσια πολιτική	3	2,5
1.1. Κοινωνική πολιτική		
1.1.1 Εκπαίδευση		
1.1.2 Υγεία		
1.1.3 Άλλο		
1.2. Οικονομία	1	
1.3. Εξωτερική πολιτική		
1.3.1 Α' Παγκόσμιος Πόλεμος		
1.3.2. Μικρασιατικό-Προσφυγικό		
1.3.3 Μακεδονικό		
1.4. Δημόσια διοίκηση		
1.5. Δημόσια έργα	2	
1.6 Δυναστικό ζήτημα		
2. Πολιτική αντιπαράθεση	20	16,4
2.1 Μεταξύ πολιτικών προσώπων	3	
2.2. Μέσω Τύπου	17	
3. Ιδεολογικές θέσεις		
4. Κομματική ειδησεογραφία	65	53,3
4.1. Εσωκομματικά	21	
4.2. Προεκλογική εκστρατεία	4	
4.3. Πληρωμένες καταχωρήσεις	11	
4.4. Πολιτικές απόψεις εντύπου	18	
4.5. Ομιλίες τοπικών και πανελλήνιας εμβέλειας πολιτικών προσώπων	11	
5. Αντικομμουνισμός	1	0,8
6. Μικροπολιτική	10	8,2
7. Πολιτικές παραινήσεις	12	9,8
8. Πολιτική διαφήμιση	2	1,6
9. Πολιτειακό ζήτημα	0	0
10. Πίνακες	9	7,4

Ποιοτική ανάλυση θεματικών κατηγοριών

1^η Θεματική κατηγορία: Δημόσια Πολιτική

1.2. Οικονομία

Στην παρούσα κατηγορία ταξινομήθηκαν δημοσιεύματα σχετικά με θέματα οικονομίας που απασχόλησαν τον τοπικό Τύπο προεκλογικά ή και μετεκλογικά. Στην συγκεκριμένη εκλογική αναμέτρηση εντοπίστηκε ένα δημοσίευμα σχετικό με αυτή την θεματική κατηγορία στην εφημερίδα Βόρειος Ελλάς όπου τιτλοφορούνταν «*Το οικονομικό πρόγραμμα των κομμάτων του Εθνικού Συνασπισμού*»⁵³⁸, πρόκειται για τον λόγο που εκφώνησε ο Καφαντάρης που μετείχε στο Εθνικό Συνασπισμό, και ανακοίνωνε προεκλογικά το πρόγραμμα της δημοσιονομικής πολιτικής που θα ακλούθησε η Κυβέρνηση όταν της δοθεί η εμπιστοσύνη του λαού.

1.5. Δημόσια έργα

Αναφορές σε δημόσια έργα έκανε προεκλογικά ο φιλοβενιζελικός Τύπος της Κοζάνης με σκοπό να προβάλλει το έργο και τα αποτελέσματα της πολιτικής που ακολουθεί για τα κατασκευαστικά έργα, χαρακτηριστικό παράδειγμα «*Κατόπιν ενεργειών του Γεωργίου Βαρβούτη Αρχηγού του Συνδυασμού του Εθνικού Συνασπισμού, διατέθησαν τα εξής ποσά δια κατασκευάς των οδών, 1)Κοζάνης – Λαρίσης 12.000.000, 2) Σερβίων – Καλαμπάκας 5.000.000, 3)Νεαπόλεως – Τσοτυλίου Ζουπανίου 8.000.000, 4) Γρεβενών – Καλαμπάκας 12.000.000*».⁵³⁹

2^η Θεματική κατηγορία: Πολιτική αντιπαράθεση

2.1. Πολιτική αντιπαράθεση μεταξύ πολιτικών προσώπων

Συχνό φαινόμενο αποτελούσε στον τοπικό Τύπο δηλώσεις ή ομιλίες πολιτικών προσώπων που άσκησαν δριμεία κριτική σε πολιτικούς αντιπάλους. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί η ομιλία του Ελ. Βενιζέλου στην Θεσσαλονίκη, κατά του πρώην βουλευτή του Ν. Κουπαρούσο, και δημοσιεύθηκε μέσα από την εφημερίδα Βόρειος Ελλάς «*Μόλις περιήλθεν εις γνώσιν μου ότι ο βουλευτής των Φιλελευθέρων (ΝΙΚΟΛΑΟΣ ΚΟΥΠΑΡΟΥΣΟΣ) απεκαλύφθει ζητών ΠΟΣΟΣΤΑ τον εκάλεσα εις απολογία και του ανήγγειλα ότι, εντός 24 ωρών, οφείλει να εγκαταλείψει το κόμμα*

⁵³⁸ Εφημερίδα «Βόρειος Ελλάς».φ.302 26.02.1933, σ.1.

⁵³⁹ Εφημερίδα «Βόρειος Ελλάς».φ. 302 26.02.1933, σ.1.

των Φιλελευθέρων... αυτός ο αποβληθείς δια λόγους ηθικής τάξεως εἰς ὕβρεις ἐναντίον ἐμοῦ καὶ τὴν ΑΝΑΙΔΕΙΑ δια τον ηθικόν καθαρόν»⁵⁴⁰.

2.2. Πολιτική αντιπαράθεση μέσω του Τύπου

Ήταν συνηθισμένο από μερίδα του τοπικού Τύπου να ασκεί έντονη κριτική σε πολιτικές ή στελέχη της αντίπαλης πολιτικής παράταξης. Έτσι η αντιβενιζελική εφημερίδα *Μακεδονικό Βήμα* ασκεί κριτική για την οικονομική πολιτική της κυβέρνησης Βενιζέλου με έντονους χαρακτηρισμούς « *Την λεγομένην κλίκαν του κ.Βενιζέλου καὶ κατὰ κοινήν ἐρμηνείαν τὰ Βενιζελοκοπούλα*»⁵⁴¹. Από την άλλη πλευρά η βενιζελική *Ἠχώ της Μακεδονίας* σχολιάζει την μεταστροφή του τέως Βενιζελικού και υπέρμαχου της Δημοκρατίας Γ. Κονδύλη ως εξής: «*Ο κ. Κονδύλης ἀπεδείχθει ἕνας κοινότατος ἀνευ ἠθους καὶ ἀνευ δυνάμεως καιροσκόπος τῆς πολιτικῆς, εἰς τὴν ὁποῖαν οὐδέποτε θὰ κατορθώσει ἠμπορεῖ ὑπεράνω τῶν δευτέρων*»⁵⁴² καθώς επίσης σε αρκετά δημοσιεύματα επιτίθεται στις αντιπολιτευόμενες εφημερίδες «*διάφορα εἰδήσεις τῶν ἀγγραμμάτων ἀναποκριτίσκων τῶν διεκδικούντων τὸν τίτλον τοῦ ἀνθυποδημοσιογράφου*»⁵⁴³.

3^η Θεματική κατηγορία: Ιδεολογικές θέσεις (δεν εντοπίστηκαν δημοσιεύματα)

4^η Θεματική κατηγορία: Κομματική εἰδησεογραφία

4.1. Εσωκομματικά

Οι εσωκομματικές εἰδήσεις που μεταφέρονται στον τοπικό Τύπο αφορούν ως επί το πλείστον στις κινήσεις των διαφόρων σχηματισμών για τον καταρτισμό των τοπικών συνδυασμών όπως « *Ο Κυβερνητικός Συνδυασμός* »⁵⁴⁴, σε ατομικές δηλώσεις για την συμμετοχή ή όχι σε κομματικούς συνδυασμούς όπως «*Κατέρχομαι εἰς τὸν ἐπικείμενον ἐκλογικὸν ἀγώνα ὡς υποψήφιος τοῦ τετιμημένου Λαϊκοῦ Κόμματος, Ἀντωνιάδης.Ι*»⁵⁴⁵, ή για την κίνηση που παρουσιάζει προεκλογικά το εκάστοτε κόμμα « *Ἡ πολιτικὴ κίνησις εἰς τὸν Νομόν μας*»⁵⁴⁶.

⁵⁴⁰ Εφημερίδα «*Βόρειος Ελλάς*», φ.303 02.03.1933, σ.1.

⁵⁴¹ «*Ἡ οικονομικὴ περισυλλογὴ τῆς παρούσης Κυβερνήσεως*» Εφημερίδα «*Μακεδονικό Βήμα*», φ.272 05.02.1933, σ. 1.

⁵⁴² Εφημερίδα «*Ἠχώ της Μακεδονίας*», φ.1034 05.02.1933, σ. 1.

⁵⁴³ Εφημερίδα «*Ἠχώ της Μακεδονίας*», φ.1038 05.03.1933, σ.3.

⁵⁴⁴ Εφημερίδα «*Ἠχώ της Μακεδονίας*», φ.1036 19.02.1933, σ.1.

⁵⁴⁵ Εφημερίδα «*Μακεδονικό Βήμα*», φ.273 12.02.1933, σ.4.

⁵⁴⁶ Εφημερίδα «*Μακεδονικό Βήμα*», φ.272 05.02.1933, σ.4.

4.2. Προεκλογική εκστρατεία

Στην παρούσα κατηγορία ταξινομήθηκαν δημοσιεύματα που αφορούν σε επισκέψεις πολιτικών προσώπων (αρχηγών κομμάτων), σε προεκλογικές περιοδείες κ.α. Χαρακτηριστικό δημοσίευμα για τον φιλοβενιζελικό Τύπο αποτελεί «*Έρχεται σήμερα εις Θεσσαλονίκην ο κ. Βενιζέλος εις προεκλογικήν περιοδείαν θα εκφωνήσει βαρυσήμαντον προεκλογικόν λόγον προς τον λαόν της Μακεδονίας*»⁵⁴⁷, ενώ από την πλευρά του αντιβενιζελικού Τύπου που εκπροσωπούσε την Ηνωμένη αντιπολίτευση «*Σήμερα, την 10 πρωϊνήν ώραν φθάνει εις Θεσσαλονίκην ο τετιμημένος αρχηγός του Ε.Ρ.Κ. κ. Κονδύλης*»⁵⁴⁸.

4.3. Πληρωμένες καταχωρήσεις

Στην κατηγορία αυτή εντάσσονται καταχωρήσεις επί πληρωμή όπως κομματικοί συνδυασμοί «*Συνδυασμός Εθνικού Συνασπισμού Πρωτοδικείου Κοζάνης*»⁵⁴⁹, ευχαριστήρια πολιτευτών «*Ευχαριστήριον του πολιτευτή κ.Αντωνιάδου*»⁵⁵⁰ ή εκλεγμένων βουλευτών «*Ευχαριστήριον των κ.Βουλευτών Κοζάνης, Γ.Βαρβούτης, Κ. Προκοπίδης, Η.Παπαδόπουλος, βουλευταί Εθνικού Συνασπισμού*»⁵⁵¹.

4.4. Πολιτικές απόψεις εντύπου

Στην κατηγορία αυτή εντάσσονται δημοσιεύματα όπου αρθρογράφοι των τοπικών εφημερίδων εκφράζουν μέσα από τα κείμενα τους πολιτικές απόψεις όπου αποτυπώνουν την γενικότερη ιδεολογική θέση του εντύπου. Έτσι ο φιλοβενιζελικός Τύπος προτρέπει τον λαό της Κοζάνης να ψηφίσει «*Την Κυβέρνηση αυτήν ο λαός έχει ιεράν υποχρέωσιν μετα φανατισμού να ψηφίσει*»⁵⁵² ή «*Σπεύδομεν να διαδηλώσωμεν ανεπιφύλακτον την προτίμησιν μας υπέρ του Εθνικού Συνασπισμού και να συστήσωμεν εις τον λαόν όπως σπεύσει προθύμων να ψηφίσει τους Κυβερνητικούς Συνδυασμούς*»⁵⁵³ την ίδια ώρα που το *Μακεδονικό Βήμα* απευθύνεται στο πρόσφυγες και αναφέρει «*Ευπνήστε αδελφοί πρόσφυγες από τον Βενιζελικόν λήθαργον, γενήται Έλληνες ελεύθεροι πολίται, εξασκήσατε τα ύψιστα καθήκοντα σας την 5^{ην} Μαρτίου με καθαράν και ελευθέραν συνείδησιν και μαυρίσατε αλύπητα τον επάρατον και ανήθικον*

⁵⁴⁷ Εφημερίδα «*Βόρειος Ελλάς*», φ.302 26.02.1933, σ.4.

⁵⁴⁸ Εφημερίδα «*Μακεδονικό Βήμα*», φ.273 12.02.1933, σ.4.

⁵⁴⁹ Εφημερίδα «*Ηχώ της Μακεδονίας*», φ.1038 05.03.1933, σ.3.

⁵⁵⁰ Εφημερίδα «*Βόρειος Ελλάς*», φ.305 12.03.1933, σ.3.

⁵⁵¹ Εφημερίδα «*Βόρειος Ελλάς*», φ.306 19.03.1933, σ.1.

⁵⁵² Εφημερίδα «*Ηχώ της Μακεδονίας*», φ.1036 19.02.1933, σ.1.

⁵⁵³ Εφημερίδα «*Βόρειος Ελλάς*», φ.302 26.02.1933, σ.1.

πατριδοφθόρον Βενιζελισμό...»⁵⁵⁴. Κάποιες φορές εξυμνούν τις πράξεις κάποιου πολιτικού προσώπου μέσα από ένα ποίημα όπως « *Τον αρχηγόν του Κόμματος του λαϊκού ΤΣΑΛΛΑΡΗΝ 'Όπ' είναι αρχαίος ήρωας και της Ελλάδος το καμάρι*»⁵⁵⁵.

4.5. Ομιλίες τοπικών ή πανελληνίας εμβέλειας πολιτικών προσώπων

Στην κατηγορία αυτή εντάσσονται δημοσιεύματα που αφορούσαν επισκέψεις τοπικών πολιτικών προσώπων στην ευρύτερη περιοχή της Κοζάνης σε δηλώσεις που έκαναν στο τοπικό Τύπο σε αυτή την κατηγορία εντάσσονται και κομματικές δηλώσεις από πρόσωπα πανελληνίας εμβέλειας. Χαρακτηριστικό παράδειγμα τοπικών πολιτικών προσώπων «*Χθές οι υποψήφιοι του Εθνικού συνασπισμού μετέβησαν εις την αγοράν Τσοτλίου ομιλησάντες ενώπιον πολυπληθούς ακροατηρίου οπαδών*»⁵⁵⁶. Και χαρακτηριστικό παράδειγμα πανελληνίας εμβέλειας πολιτικού προσώπου «*Ο μνημειώδης προεκλογικός λόγος του κ. Κονδύλη εις Θεσσαλονίκην την παρελθούσιν Κυριακήν*»⁵⁵⁷.

5^η Θεματική κατηγορία: Αντικομμουνισμός

Στην παρούσα θεματική κατηγορία ταξινομήθηκαν δημοσιεύματα με αντικομμουνιστικό χαρακτήρα στο πλαίσιο του γενικότερου διωγμού στο κομμουνιστικό στοιχείο στην Ελλάδα. Κατά την εποχή του μεσοπολέμου που ερευνούμε τέτοιου είδους δημοσιεύματα διέπονταν ως επί το πλείστον από έναν ακραίο αντικομμουνισμό. Ενδεικτικό είναι το δημοσίευμα με τίτλο « *Το αποτέλεσμα της Μεγάλης δοκιμής του κομμουνισμού ποιά είναι η αληθινή κατάσταση στη Ρωσία*»⁵⁵⁸, όπου το άρθρο κάνει λόγο για την κατάσταση που επικρατεί στην Ρωσία έπειτα από 15 χρόνια που διοικούν οι Μπολσεβίκοι.

6^η Θεματική κατηγορία: Μικροπολιτική

Στο τοπικό Τύπο της Κοζάνης ήταν σύνηθες φαινόμενα άσκησης μικροπολιτικής μέσω των εφημερίδων που είχαν την θέση άρθρου ή την μορφή χρονογραφήματος ή συγκεκριμένες στήλες όπως αυτή του *Μακεδονικού Βήματος* που ονομάζονταν

⁵⁵⁴ Εφημερίδα «*Μακεδονικό Βήμα*», φ.274 19.02.1933, σ.1.

⁵⁵⁵ «*Ελλάς Ανέστη*», Εφημερίδα «*Μακεδονικό Βήμα*», φ.279 26.03.1933, σ.3.

⁵⁵⁶ Εφημερίδα «*Βόρειος Ελλάς*», φ.302 26.02.1933, σ.4.

⁵⁵⁷ Εφημερίδα «*Μακεδονικό Βήμα*», φ.274 19.02.1933, σ.2.

⁵⁵⁸ Εφημερίδα «*Μακεδονικό Βήμα*», φ.272 05.02.1933, σ.2.

Πεννιές όπου το περιεχόμενο της είχε έμμετρα σχόλια όπως «*Απέλθετε ,οι ερημάξαντες τον τόπον ψευδοφιλελεύθεροι εις την μαυρίλαν την ετοιμασμένην τω μεγάλω Διάβολω και τοις συνεργαζομένοις μετ' αυτού*» ή απο την στήλη Ολιγόστιχα της *Ηχούς της Μακεδονίας* που έγραφε χαρακτηριστικά « *Μαζί με τα καρναβάλια φέτος έχουμε και τα εκλογάς. Έτσι θέλησε ο κυρ Παναγής να καρναβαλοποιήθει ο Κοινοβουλευτισμός*»⁵⁵⁹.

7^η Θεματική κατηγορία: Πολιτικές παραινήσεις – κείμενα γενικού ενδιαφέροντος

Στην συγκεκριμένη θεματική κατηγορία εντάσσονται κείμενα πολιτικού ενδιαφέροντος, τα οποία παρέμειναν ουδέτερα. Τα κείμενα αυτά μπορεί να είχαν ενημερωτικό χαρακτήρα όπως πώς θα ψηφίσει ο κόσμος « *πως θα ψηφίσωμεν κατα τα εκλογάς*»⁵⁶⁰ ή για τα ψηφοδέλτια « *Οδηγίαι του Υπουργείου δια τα ψηφοδέλτια*»⁵⁶¹ ή για τις κοινοβουλευτικές έδρες « *Πως κατανέμονται αι κατά περιφέρειαν έδραι*»⁵⁶². Ενώ τέλος άλλα δημοσιεύματα αναφέρονταν στην ιερότητα της ψήφου⁵⁶³.

8^η Θεματική κατηγορία: Πολιτική διαφήμιση

Στην παρούσα κατηγορία εντάσσονται οι πρώτες πολιτικές διαφημίσεις υποψήφιων βουλευτών στον τοπικό Τύπο της Κοζάνης. Στην συγκεκριμένη εκλογική αναμέτρηση η πλειονότητα των πολιτικών διαφημίσεων που εντοπίστηκαν προέρχονταν από τον αντιβενιζελικό Τύπο, συγκεκριμένα από το *Μακεδονικό Βήμα* όπου δημοσίευσε δύο φωτογραφίες ενυπόγραφες των υποψήφιων πολιτευτών με την Ηνωμένη αντιπολίτευση του Νικόλαου Κουπαρούσου και του Γεωργίου Πολυζούλη με την επιγραφή «*Τα δύο εκλεκτά τέκνα του λαού του Νομού Κοζάνης*»⁵⁶⁴.

9^η Θεματική κατηγορία: Πολιτειακό ζήτημα (δεν εντοπίστηκαν δημοσιεύματα)

⁵⁵⁹ Εφημερίδα «*Ηχώ της Μακεδονίας*», φ.1035 12.02.1933, σ.2.

⁵⁶⁰ Εφημερίδα «*Βόρειος Ελλάς*», φ.300 12.02.1933, σ.4.

⁵⁶¹ Εφημερίδα «*Μακεδονικό Βήμα*», φ.275 26.02.1933, σ.3.

⁵⁶² « Περὶ προκηρύξεως των εκλογών της 5^{ης} Μαρτίου», Εφημερίδα «*Μακεδονικό Βήμα*», φ.271 29.01.1933, σ.3.

⁵⁶³ «Η Ιερότης της ψήφου», Εφημερίδα «*Ηχώ της Μακεδονίας*», φ.1038 05.03.1933, σ.3.

⁵⁶⁴ Εφημερίδα «*Μακεδονικό Βήμα*», φ.275 26.02.1933, σ.1.

3.9. Οι κοινοβουλευτικές εκλογές της 9^{ης} Ιουνίου 1935

3.9.1. Πανελλήνια και τοπικά αποτελέσματα: ανάλυση και σύγκριση

Ιστορικό – Πολιτικό πλαίσιο

Με την ολοκλήρωση της εκλογικής αναμέτρησης του 1933 η Ελλάδα υπεισέρχεται για μία ακόμη φορά σε μια περίοδο πολιτικής αστάθειας και οξείας πόλωσης μεταξύ βενιζελικών και αντιβενιζελικών. Αμέσως μετά την ανακοίνωση των αποτελεσμάτων ο Πλαστήρας προχωρεί σε κίνημα στις 6 Μαρτίου 1933⁵⁶⁵, σαν δικαιολογία στην κίνηση αυτή αντιπαραβάλλει πιθανές ταραχές και την ύπαρξη κομμουνιστικού κινδύνου και προχωρεί σε φυλακίσεις της ηγεσίας των Λαϊκών, λογοκρισίας του Τύπου και απαγόρευση των συγκεντρώσεων. Ο Βενιζέλος από την μεριά του δεν καταγγέλλει την ενέργεια αυτή αλλά φαίνεται να μην κάνει κάτι για να την αποτρέψει. Τελικά το κίνημα θα αποτύχει διότι η ηγεσία του στρατεύματος ήταν αντίθετη με όλο το ιδεολογικό περιεχόμενο που περιέβαλλε το κίνημα.

Έπειτα από διαβουλεύσεις των Βενιζέλου, Τσαλδάρη και Ζαΐμη αποφασίζεται μεταβατική κυβέρνηση από στρατιωτικούς και την αρχηγία αναλαμβάνει ο Αλ. Οθωναίος με σκοπό να παραδώσει την εξουσία στην εκλεγμένη κοινοβουλευτική κυβέρνηση που προήλθε από την Ηνωμένη Αντιπολίτευση (Λαϊκό Κόμμα, Εθνικό Ριζοσπαστικό Κόμμα, Κόμμα Ελευθεροφρόνων).

Οι πολιτικές εξελίξεις την περίοδο εκείνη ήταν καταιγιστικές, ο Βενιζέλος προκάλεσε συζήτηση στη Βουλή στις 15 Μαΐου για τα πεπραγμένα του κινήματος και αντιμετώπισε την καθολική σχεδόν εχθρική στάση των αντιβενιζελικών. Στις 6 Ιουνίου πραγματοποιείται απόπειρα δολοφονίας του Βενιζέλου και της γυναίκας του Έλενας Βενιζέλου στην λεωφόρο Κηφισίας- Αθηνών, όπου οι δράστες φέρονταν να ανήκουν στην αντιβενιζελική παράταξη και μάλιστα με την υποστήριξη της Αστυνομικής διεύθυνσης αφού συμμετείχε και ο Διευθυντής Ασφαλείας Πολυχρονόπουλος. Το γεγονός αυτό θα οξύνει τον Διχασμό και θα επικρατήσει ένα κλίμα λανθάνοντος εμφυλίου πολέμου.

Το αποκορύφωμα ήρθε με το κίνημα της 1^{ης} Μαρτίου 1935 με εμπνευστή τον αρχηγό του Φιλελεύθερου Κόμματος Βενιζέλο, όποιος έπειτα από την απόπειρα δολοφονίας του συμπέρανε ότι δεν ήταν ασφαλής πλέον υπό μια αντιβενιζελική

⁵⁶⁵ Χρήστος Χατζηιωσήφ, «Κοινοβούλιο και δικτατορία» σ. 106.

κυβέρνηση. Το κίνημα του 1935 κατά κύριο λόγο οργανώθηκε για να προστατέψει τα συμφέροντα των στελεχών της δημοκρατικής παράταξης και των βενιζελικών στο στράτευμα και στην πολιτική⁵⁶⁶. Αποτέλεσε την τελευταία δυναμική πράξη από την μεριά των βενιζελικών να επανέλθουν στην εξουσία, ωστόσο αντί της αποτροπής της μοναρχίας το κίνημα διευκόλυνε και επέσπευσε την παλινόρθωση της μοναρχίας. Το σχέδιο του Βενιζέλου ήταν να επιβάλλει ένα είδος ημιδικτατορικού καθεστώτος όπου ο ίδιος θα ήταν Πρόεδρος της Δημοκρατίας με υπερεξουσίες, και θα είχε την δυνατότητα να εφαρμόσει το σχέδιο του απερίσπαστος.

Η απόπειρα αυτή των βενιζελικών απέτυχε και λόγω της κακής οργάνωσης αλλά και λόγω της έλλειψης σαφούς ιδεολογικού περιεχομένου. Μετά την αποτυχία του ο Βενιζέλος εγκατέλειψε την χώρα μαζί με τον Πλαστήρα και εγκαταστάθηκε στην Γαλλία, από όπου δεν θα επιστρέψει ποτέ ξανά αφού ένα χρόνο αργότερα (18 Μαρτίου 1936) θα πεθάνει εκεί. Η αντίδραση των Κυβερνητικών στο κίνημα θα είναι άμεση, με την απόταξη και τον δημόσιο εξευτελισμό των αξιωματικών που συμμετείχαν, την σύσταση έκτακτων στρατοδικείων και την εκτέλεση τριών αξιωματικών (ο επίλαρχος Στ. Βολάνης και οι στρατηγοί Αν. Παπούλας και Μιλ. Κοιμήσης), ενώ όλη η εναπομείνουσα βενιζελική ηγεσία δικάστηκε. Να σημειωθεί ότι στην δίκη των πολιτικών αρχηγών που κατηγορούνται ως ηθικοί αυτουργοί και ως συμμετέχοντες στο πραξικόπημα του Βενιζέλου, το συγκεκριμένο στρατοδικείο θα φτάσει μέχρι την καταδίκη σε θάνατο ερήμην του Βενιζέλου.

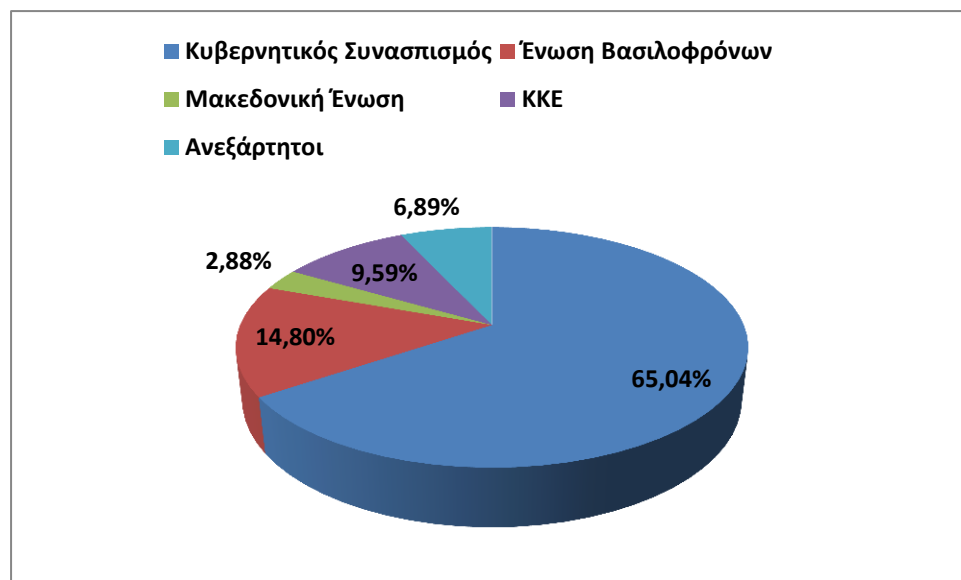
Η κυβέρνηση Τσαλδάρη θα καταργήσει την Γερουσία θα διαλύσει την Βουλή με αναγκαστικό νόμο και θα προχωρήσει στην σύγκληση Εθνοσυνελεύσεως για την μεταρρύθμιση του Συντάγματος ενώ παράλληλα θα προκηρυχτούν εκλογές για της 9 Ιουνίου του 1935. Ωστόσο η Βενιζελική παράταξη αποφασίζει να απέχει από αυτές τις εκλογές παρά την προσπάθεια του Τσαλδάρη να διευκολύνει την κάθοδο τους με την αμνήστευση πολλών προσώπων που άνηκαν στην παράταξη.

⁵⁶⁶ Στο ίδιο, σ. 110.

Τα εκλογικά αποτελέσματα του 1935

Τα αποτελέσματα των συγκεκριμένων εκλογών ήταν κάτι παραπάνω από αναμενόμενα ύστερα από την ανακοίνωση της βενιζελικής παράταξης να απέχει. Συγκεκριμένα το Κόμμα των Φιλελευθέρων, το Αγροτικό Κόμμα υπό την ηγεσία του Μυλωνά, το Προοδευτικό Κόμμα, το Αγροτικό και Εργατικό Κόμμα, καθώς και το Συντηρητικό Κόμμα δεν έλαβαν μέρος. Το προεκλογικό τοπίο παρουσίαζε πολλές ομοιότητες με τις εκλογές της 16^{ης} Δεκεμβρίου του 1923 αλλά τότε απείχε η αντιβενιζελική παράταξη. Στην ουσία αντιμάχονταν οι Λαϊκοί του Τσαλδάρη και το Εθνικό Ριζοσπαστικό Κόμμα του Κονδύλη, με τον Μεταξά και τους Βασιλόφρονες του.

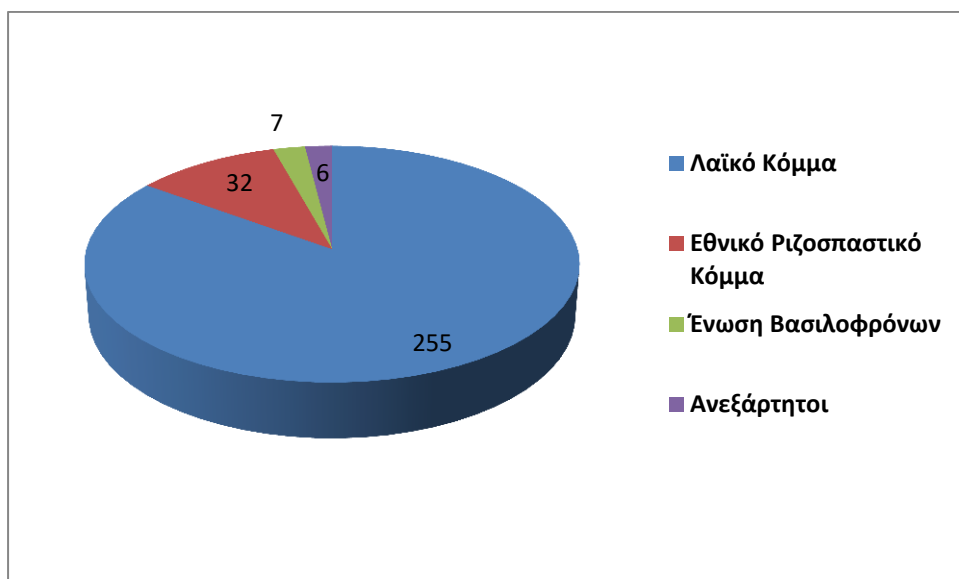
Γράφημα 50. Εθνικά αποτελέσματα εκλογών 1935

Κατά τις εκλογές της 9^{ης} Ιουνίου 1935 ψήφισαν στην Ελλάδα 1.029.196 επιπροσθέτως ήταν οι πρώτες εκλογές στην Ελλάδα που εφαρμόστηκε το πλειοψηφικό σε συνδυασμό με την ευρεία περιφέρεια. Σύμφωνα με αυτό το μέτρο λοιπόν η εκλογική περιφέρεια ήταν ο Νομός και μόνον ο δήμος Αθηναίων παρέμεινε ως ξεχωριστός. Τα τρία νησιά (Υδρα, Σπέτσες και Ψαρά) έχαναν με συντακτική πράξη το εκλογικό προνόμιο όπως ακόμη και οι σύλλογοι Ισραηλιτών Θεσσαλονίκης καθώς και αυτός των μουσουλμάνων της Θράκης. Όπως παρατηρούμε από το γράφημα 50 ο Κυβερνητικός Συνασπισμός (Λαϊκό Κόμμα και Εθνικό Ριζοσπαστικό Κόμμα) συγκέντρωσαν 669.434 ψήφους και ποσοστό 65,04%, δεύτερη δύναμη ήλθε

η Ένωση Βασιλοφρόνων του Μεταξά, Ράλλη και Στράτου, που έλαβε 152.285 ψήφους και ποσοστό 14,80%, το Κομμουνιστικό Κόμμα Ελλάδας και οι διάφοροι συμπράττοντες κομματικοί σχηματισμοί της Αριστεράς (Παλλαϊκό Μέτωπο Δημοκρατικών Ελευθεριών, Ενιαίο Μέτωπο Εργατών και Κοινό Μέτωπο Εργατών, Αγροτών και Επαγγελματιών) έλαβαν 98.699 ψήφους ή 9,59%, η Μακεδονική Ένωση συγκέντρωσε 29.664 ψήφους και ποσοστό 2,88%. Στις εκλογές του 1935 συμμετείχαν επίσης η Εθνική Ένωση υπό την ηγεσία του Αριστομένη Μητσοτάκη που έλαβε 2.590 ψήφους και ποσοστό 0,25% καθώς επίσης και το Εθνικό Κόμμα υπό την ηγεσία του τέως δικτάτορα Θεόδωρου Πάγκαλου που συγκέντρωσε 5.636 ψήφους και ποσοστό 0,55%. Τέλος οι ανεξάρτητοι υποψήφιοι συγκέντρωσαν αθροιστικά το 6,89% επί του συνόλου.

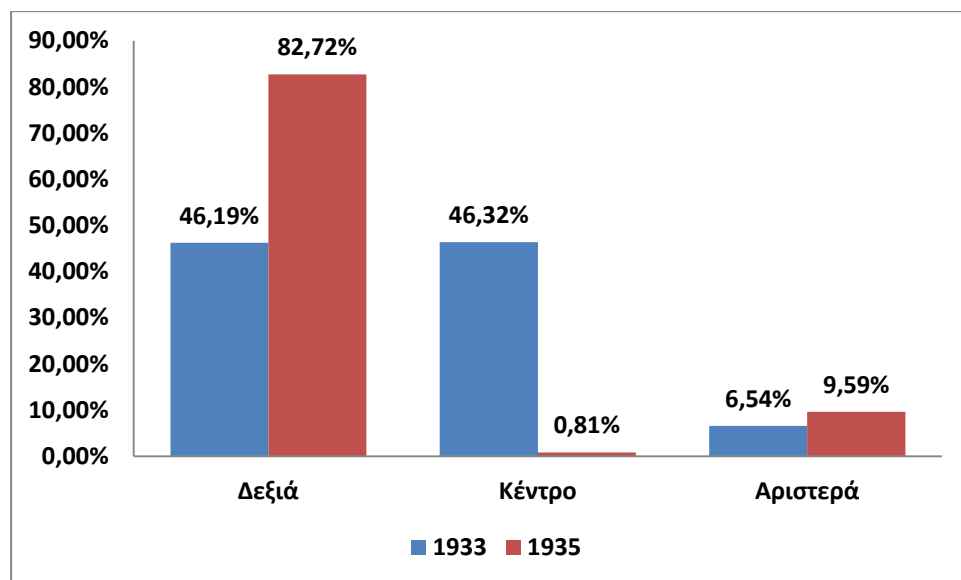
Γράφημα 51. Κατανομή των εδρών στις εκλογές του 1935

Όπως παρατηρούμε στο γράφημα 51, το Λαϊκό Κόμμα κατέλαβε τις περισσότερες έδρες όπως ήταν αναμενόμενο σε συνδυασμό με το ευνοϊκό για τους Λαϊκούς πλειοψηφικό σύστημα συγκέντρωσε 255 έδρες. Το Εθνικό Ριζοσπαστικό Κόμμα του Κονδύλη που κατήλθε μαζί με τους απογοητευμένους του Λαϊκού Κόμματος συγκέντρωσε 32 έδρες, ενώ η Ένωση Βασιλοφρόνων έλαβε 7 έδρες, συγκεκριμένα το Κόμμα των Ελευθεροφρόνων που μετείχε στην ένωση απέσπασε 5 έδρες ενώ οι Γεώργιος Στράτος και Ιωάννης Ράλλης έλαβαν τις υπόλοιπες 2. Τέλος 6 κοινοβουλευτικές έδρες απέσπασαν οι ανεξάρτητοι και μάλιστα όλοι από το Νομό Φλώρινας. Παρενθετικά το Κομμουνιστικό Κόμμα και η Μακεδονική Ένωση αν και

έλαβαν το 9,58% και 2,99% αντίστοιχα, δεν κατάφεραν να λάβουν έδρες λόγω του πλειοψηφικού συστήματος.

Γράφημα 52. Σύγκριση εκλογικών αποτελεσμάτων 1933 και 1935 (με βάση τους κυριότερους ιδεολογικούς χώρους)

Στο γράφημα 52 με τα συγκριτικά αποτελέσματα των δύο εκλογών 1933-1935 παρατηρούμε την αναμενόμενη κατακόρυφη πτώση του κεντρώου⁵⁶⁷ χώρου λόγω της απουσίας των βενιζελικών κομμάτων, όπως επίσης και η τεράστια αύξηση των ποσοστών της Δεξιάς⁵⁶⁸ είναι αναμενόμενη, στον χώρο της Αριστεράς⁵⁶⁹ παρατηρούμε μια σχετική αύξηση. Συγκεκριμένα το ποσοστό του Κέντρου έπεσε από 46,32% το 1933 στο 0,81% και διότι η μόνη αντιπροσώπευση του Κέντρου ήταν το Εθνικό Κόμμα και η Εθνική Ένωση .Από την άλλη πλευρά η Δεξιά γιγάντωσε τα ποσοστά της από το 46,1% το 1933 στο 82,72% το 1935. Τέλος τα ποσοστά της Αριστεράς αυξήθηκαν από το 6,65% το 1933 στο 9,59% το 1935.

⁵⁶⁷ Στο ποσοστό του κεντρώου χώρου για το 1935 υπολογίστηκε το άθροισμα των ποσοστών της Εθνικής Ένωσης και του Εθνικού Κόμματος , ενώ για τις εκλογές του 1933 υπολογίστηκε το ποσοστό του Εθνικού Συνασπισμού.

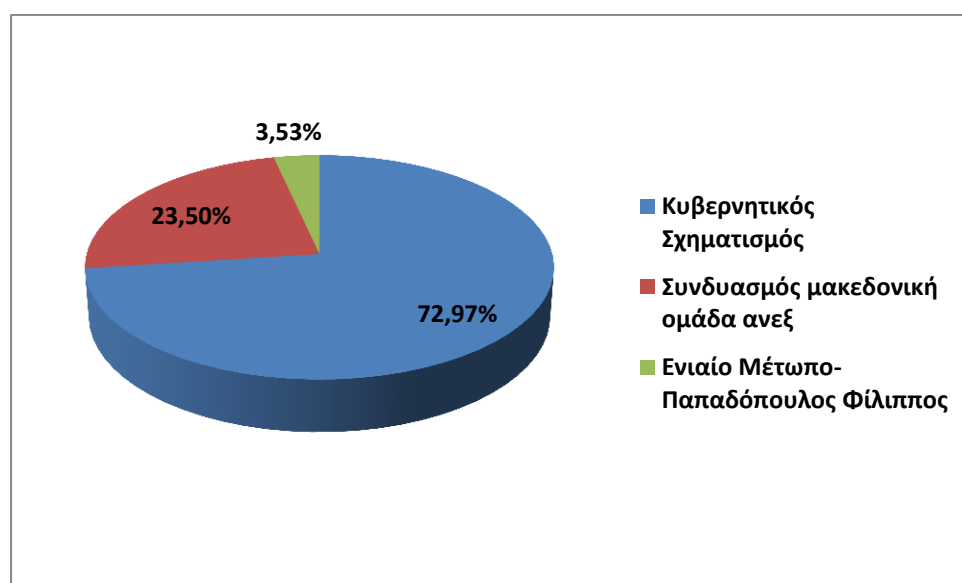
⁵⁶⁸ Στο ποσοστό της Δεξιάς για το 1935 υπολογίστηκε το άθροισμα των ποσοστών του Κυβερνητικού Συνασπισμού , της Μακεδονικής Ένωσης, καθώς επίσης και των μικτών δεξιών συνδυασμών, ενώ για το 1933 υπολογίστηκε το ποσοστό της Ηνωμένης Αντιπολίτευσης.

⁵⁶⁹ Στο ποσοστό της Αριστεράς για το 1935 υπολογίστηκε το ποσοστό όλων των συνεργαζόμενων κομμουνιστικών κομμάτων, ενώ για το 1933 υπολογίστηκε το άθροισμα των ποσοστών του Ενιαίου Μετώπου και του Αγροτικού Κόμματος.

Οι εκλογές στην Κοζάνη

Στις εκλογές της 9^{ης} Ιουνίου 1935 τα αποτελέσματα δεν παρουσίασαν ιδιαίτερες εκπλήξεις εάν εξαιρέσει κανείς την πορεία του συνδυασμού μακεδονική ομάδα η οποία παρά το δυσμενές κλίμα που υπήρχε για τους μη κυβερνητικούς συνδυασμούς, πραγματοποίησε μια αξιοπρεπή πορεία αξίζει να σημειωθεί ότι ο συνδυασμός υπερψηφίστηκε από μερίδα των βενιζελικών. Σε αντίθεση με τις εκλογές του Μαρτίου 1933 στην περιφέρεια Κοζάνης εντάσσεται πλέον και η επαρχία Γρεβενών. Ο νόμιμος πληθυσμός της εκλογικής περιφέρειας αριθμούσε 173.846⁵⁷⁰ άτομα και αντιστοιχούσαν 9 βουλευτικές έδρες στην Κοζάνη και στις εκλογές ψήφισαν 29.403 εκλογείς από τους οποίους βρέθηκαν 27.515 έγκυρα ψηφοδέλτια με το ποσοστό της αποχής να ανέρχεται στο 6%⁵⁷¹.

Γράφημα 53. Εκλογικά αποτελέσματα των εκλογών του 1935 στην εκλογική περιφέρεια Κοζάνης

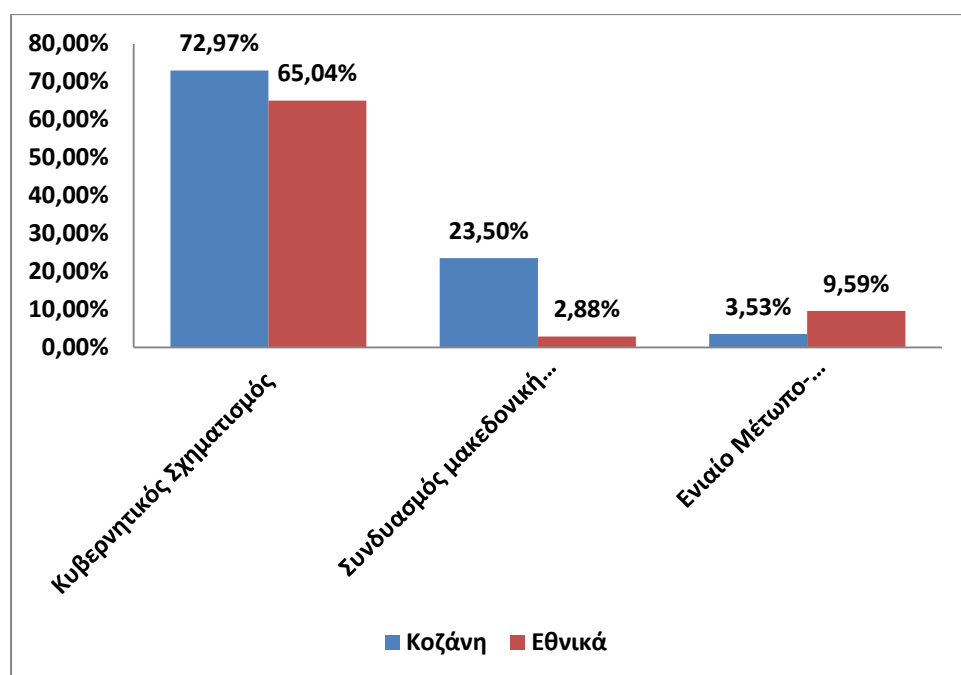
Συμφωνά με το γράφημα 53, διακρίνουμε ότι πρώτη δύναμη στην εκλογική περιφέρεια της Κοζάνης ήρθε ο Κυβερνητικός Σχηματισμός – Συνδυασμός Συμπραττόντων Κυβερνητικών κομμάτων αφού συγκέντρωσε 20.077 ψήφους και

⁵⁷⁰ Ελληνική Στατιστική Αρχή, Ψηφιακή Βιβλιοθήκη (ΕΛΣΤΑΤ), Στατιστική των Βουλευτικών εκλογών της 9^{ης} Ιουνίου 1935.

⁵⁷¹ Α. Ανδρέου & Ηλιάδου- Τάχου. *Εκλογικές συμπεριφορές στη Δυτική Μακεδονία (1915-1936). Πρακτικά του ΚΘ & Πανελληνίου ιστορικού συνεδρίου της Ελληνική Ιστορικής Εταιρείας*, σ. 464-485.

ποσοστό 72,97% επί του συνόλου εξασφαλίζοντας μια άνετη επικράτηση και κατά συνέπεια εξέλεξε και του εννέα βουλευτές της, τον Αντωνιάδη Ιωάννη, Βύζας Βασίλειος, Γεωργιάδης Νικόλαος, Πουλόπουλος Χρήστος, Μπιτόπουλος Κωνσταντίνος, Μπούσιος Δημήτριος, Πολυζούλης Γεώργιος, Ποντίκας Γεώργιος, τέλος απο το Εθνικό Ριζοσπαστικό Κόμμα που μετείχε στον κοινό συνδυασμό εξελέγει και ο Γκιουλέκας Νικόλαος. Ο Συνδυασμός της μακεδονικής ομάδας συγκέντρωσε 6.466 ψήφους και ποσοστό 23,50% και οι υποψήφιοι του ήταν ο επικεφαλής Κουπαρούσος Νικόλαος, Ασβεστάς Λάζαρος, Εξακουστίδης Χρήστος, Καζανάς Γεώργιος, Καραφουλίδης Φίλιππος, Λαδάς Αλέξανδρος, Παντελείου Ιωάννης, Σταμούλας Κυριαζής και τέλος ο Χατζηκώστας Κωνσταντίνος. Το Κομμουνιστικό Κόμμα με την συνιστώσα του Ενιαίο Μέτωπο έλαβε 972 ψήφους και ποσοστό 3,53% με μοναδικό υποψήφιο του τον Παπαδόπουλο Φίλιππο.

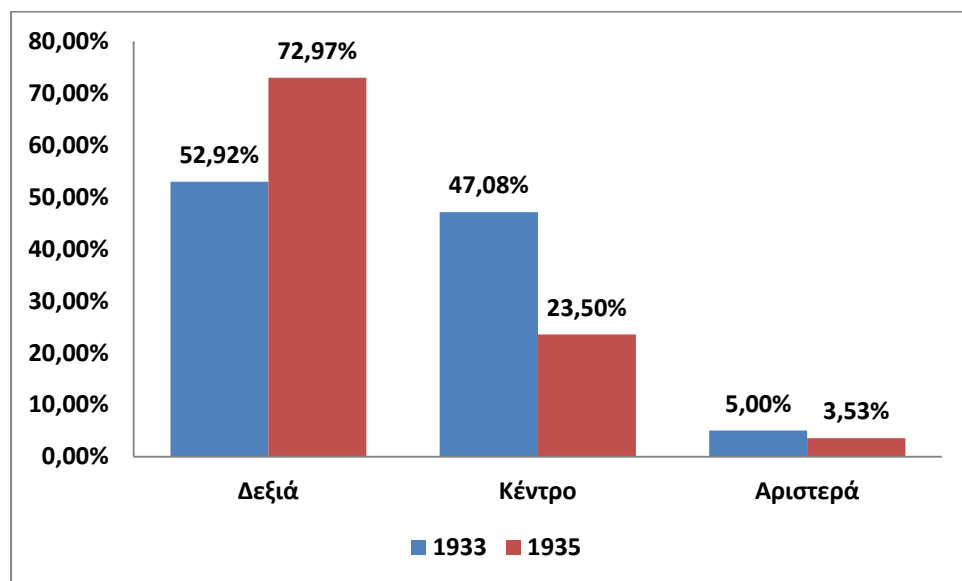
Γράφημα 54. Σύγκριση εθνικού ποσοστού με αυτό του Νομού Κοζάνης

Εφόσον παρατηρήσουμε το γράφημα 54, διακρίνουμε τις αυξομειώσεις όχι τόσο στον Κυβερνητικό σχηματισμό όπου παρουσίασε αύξηση των ποσοστών του δηλαδή από το 65,04% σε εθνικό επίπεδο στο 72,97% σε τοπικό , άλλα στα υπόλοιπα κόμματα που καταρτίστηκαν στην εκλογική περιφέρεια Κοζάνης. Συγκεκριμένα ο Συνδυασμός μακεδονική ομάδα ανεξαρτήτων με το ποσοστό της 23,50% συνετέλεσε ώστε να το επιλέξουν αρκετοί δυσαρεστημένοι βενιζελικοί κάτοικοι της Κοζάνης. Το Ενιαίο

Μέτωπο παρουσιάζει μια αρκετά μεγάλη πτώση της τάξεως των έξι ποσοστιαίων μονάδων σε σχέση με τον εθνικό μέσο όρο δηλαδή από το 9,59% που έλαβε πανελληνίως έπεσε στο 3,53% στην Κοζάνη, η μετατόπιση αρκετών ψηφοφόρων προς την μακεδονική ομάδα καθόρισε σε μεγάλο βαθμό αυτή την πτώση.

Γράφημα 55. Σύγκριση εκλογικών αποτελεσμάτων στην εκλογική περιφέρεια Κοζάνης στις εκλογές του 1933 και του 1935 (με βάση τους ιδεολογικούς χώρους)

Όπως παρατηρούμε στο γράφημα 55 η συμμετοχή του Συνδυασμού μακεδονική ομάδα συγκρατεί έως ένα σημείο την ανοδική πορεία της Δεξιάς⁵⁷² η οποία καταλαμβάνει την πρώτη θέση σε επίπεδο εκλογικής επιρροής ενώ ο ιδεολογικός χώρος της Αριστεράς⁵⁷³ συρρικνώθηκε κατά πολύ. Συγκεκριμένα ο χώρος της δεξιάς αυξάνει τα ποσοστά της από 52,92% του 1933 στο 72,97%, ενώ ο χώρος του κέντρου⁵⁷⁴ από το 47,08% του 1933 παρουσιάζει μια δικαιολογημένη πτώση στο 23,50% και αυτό εάν δεχθούμε ότι η μακεδονική ομάδα ανήκει στον χώρο του κέντρου. Τέλος τα ποσοστά της Αριστεράς παρουσιάζουν μια μικρή πτώση από το 5,00% το 1933 στο 3,53% το 1935.

⁵⁷² Για το ποσοστό της Δεξιάς υπολογίστηκαν τα αθροίσματα της Ηνωμένης Αντιπολίτευσης, και ενός ανεξάρτητου υποψηφίου του Λαϊκού Κόμματος, ενώ για τις εκλογές του 1935 υπολογίστηκε το άθροισμα του Κυβερνητικού Συνασπισμού.

⁵⁷³ Για το ποσοστό της Αριστεράς το 1933 υπολογίστηκε το ποσοστό του Ενιαίου Μετώπου Εργατών και Αγροτών και του ανεξάρτητου υποψηφίου των Αγροτικών (Παραστατίδης Αγαθάγγελος), ενώ για τις εκλογές του 1935 το ποσοστό του Ενιαίου Μετώπου.

⁵⁷⁴ Για το ποσοστό του Κέντρου το 1933 υπολογίστηκε το ποσοστό του Εθνικού Συνασπισμού ενώ για το 1935 το ποσοστό του Συνδυασμού μακεδονική ομάδα ανεξαρτήτων πολιτευτών.

Πίνακας 111. Η σταυροδοσία στα εκλογικά τμήματα Κοζάνης στις εκλογές του 1935⁵⁷⁵

Επαρχία Κοζάνης

Εκλογικά Τμήματα	Κυβερνητικός Συνασπισμός	Μακεδονική ομάδα ανεξ	Ενιαίο Μέτωπο Παπαδόπουλος Φίλιππος
Κοζάνης 1 ^{ov}	449	115	16
Κοζάνης 2 ^{ov}	378	85	22
Κοζάνης 3 ^{ov}	364	65	14
Κοζάνης 4 ^{ov}	323	93	15
Κοζάνης 5 ^{ov}	336	79	17
Πετρανών	70	47	-
Δρεπάνου	54	60	-
Τετραλόφου	207	301	-
Πολυμύλου	122	67	-
Αγίου Δημητρίου	181	154	-
Ξερολίμνης	94	57	-
Σκήτης	152	40	-
Σιδερά	67	26	-
Πρωτοχωρίου	148	135	5
Αγίας Παρασκευής	154	24	
Κρόκου	219	4	-
Άνω Κώμης	212	12	-
Αιανής	327	15	-
Βαθυλάκου	174	121	-
Σερβίων	312	36	154
Αυλών	143	77	16
Τριγωνικού	93	63	-
Λιβαδερού	215	11	-
Μεταξά	135	17	-
Τρανοβάλτου	167	61	-

⁵⁷⁵ Ελληνική Στατιστική Αρχή, Ψηφιακή Βιβλιοθήκη (ΕΛΣΤΑΤ), Στατιστική των Βουλευτικών εκλογών της 9ης Ιουνίου 1935.

Ελάτης	109	5	-
Βελβενδού	743	34	3
Ιμέρας	117	63	-
Πλατανορρεύματος	108	53	8
Σκούλιαρης	105	16	1
Καταφυγίου	207	4	-
Καστανιάς	111	44	1
Μεταμορφώσεως	87	4	-

Πίνακας 112.

Επαρχία Βοΐου (Ανασελίτσης)

Σιατίστης 1 ^{ov}	97	61	20
Σιατίστης 2 ^{ov}	135	99	32
Σιατίστης 3 ^{ov}	198	116	36
Γαλατινής	48	151	-
Εράτυρας	430	51	-
Δρυοβούνου	298	84	1
Σισανίου	134	52	-
Νεαπόλεως	333	104	14
Πολυλάκκου	170	31	-
Τσοτυλίου	364	118	24
Κριμηνίου	144	35	11
Βελανιδιάς	235	100	2
Τσουκαλοχωρίου	236	138	-
Πενταλόφου 1 ^{ov}	233	1	1
Πενταλόφου 2 ^{ov}	131	2	1
Αυγερινού	256	82	-
Δαμασκηνιάς	184	156	-
Νοστίμου	84	18	-

Πίνακας 113.
Επαρχία Εορδαίας (Καϊλαρίων)

Πτολεμαΐδος 1 ^{ov}	185	75	55
Πτολεμαΐδος 2 ^{ov}	266	287	91
Περδίκια	224	28	40
Φιλώτα	63	8	20
Πύργων	283	76	-
Περαίας	136	6	-
Κομνηνού	242	28	-
Αγίου Χριστοφόρου	224	43	17
Ανατολικού	194	74	20
Ερμακιάς	290	22	-
Καρδιάς	143	27	34
Κομάνου	234	33	1
Ποντοκόμης	70	28	52
Μαυροδενδρίου	198	53	3
Αρδάσσης	135	36	24
Αναρράχης	352	4	3
Εμπορίου	375	23	1
Φούφας(Παλαιοχωρίου)	228	14	-
Ολυμπιάδος	174	4	-
Γαλατείας	102	31	-
Βλάστης	693	8	1
Γραμματικού	130	42	-
Κλείτου	34	7	-
Μεσοβούνου	92	10	19
Ασβεστόπετρας	153	37	15

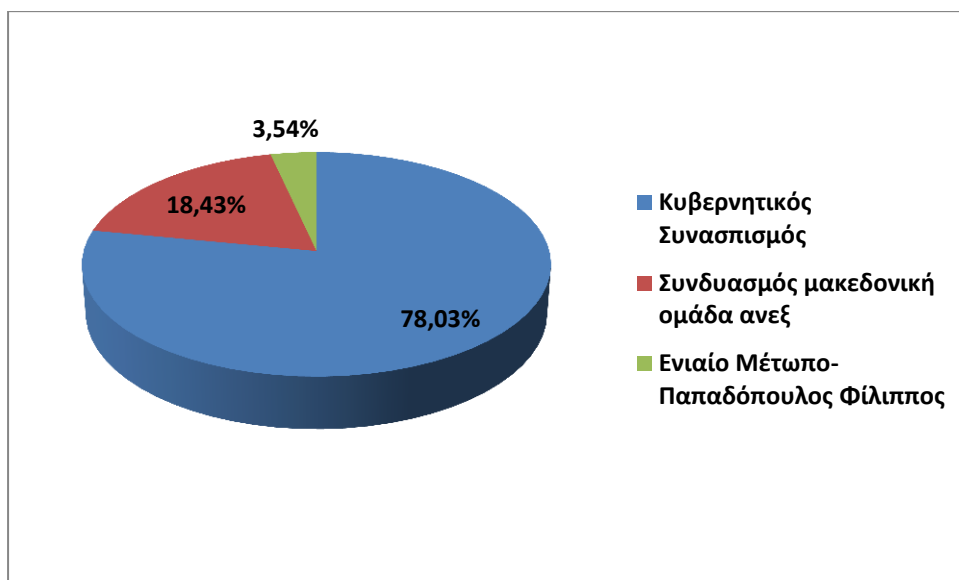
Πίνακας 114.
Επαρχία Γρεβενών

Γρεβενών 1^{ov}	334	143	46
Γρεβενών 2^{ov}	119	107	-
Σαμαρίνης	120	153	7
Σμίξι	66	159	-
Περιβολίου	73	39	-
Πολυνερίου	120	102	-
Σπηλαιού	316	48	-
Κρασιάς	170	138	-
Αμυγδαλιών	256	163	12
Αγίου Γεωργίου	222	54	4
Κυδωνιών	155	47	12
Κοκκινιάς	238	75	-
Φιλιππαίων	153	53	-
Παλαιοκάστρου	58	38	-
Κηπουργίου	198	75	25
Σαρακίνης	172	90	-
Κνίδης	127	32	-
Μεγάρου	131	52	10
Κιβωτού	10	-	-
Καρπερού	113	216	-
Καλλονής	129	74	1
Αιμηλιανού	108	123	15
Δεσκάτης 1^{ov}	391	30	23
Δεσκάτης 2^{ov}	197	4	7
Κρασιάς	363	31	-
Λουτρού	95	29	-

Σύμφωνα με τους πίνακες 111.112.113.114. στο σύνολο των επαρχιών /δήμων της εκλογικής περιφέρειας Κοζάνης υπερίσχυσε σχεδόν σε όλα τα εκλογικά τμήματα ο Κυβερνητικός Συνασπισμός ενώ ο Συνδυασμός της μακεδονικής ομάδας των

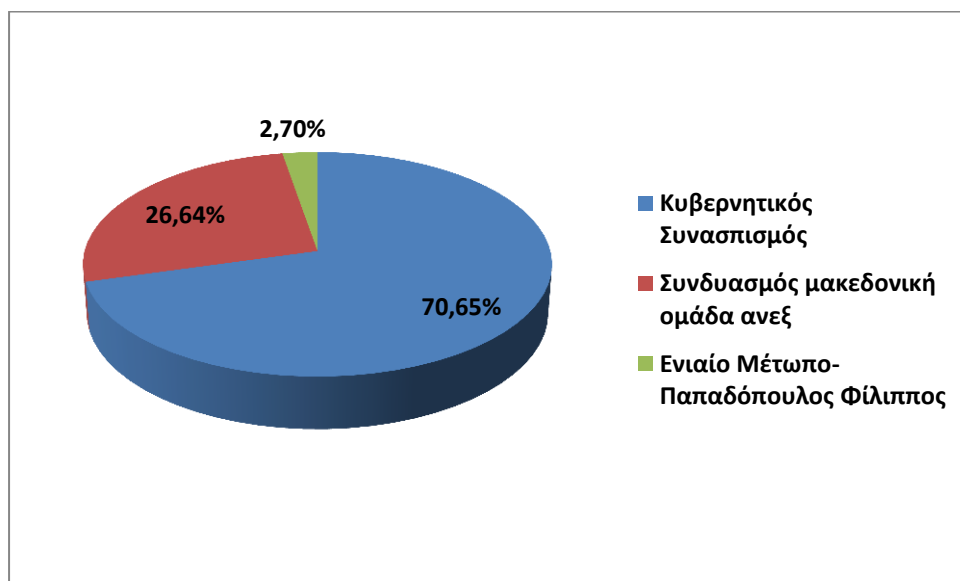
ανεξαρτήτων μονάχα σε 8 εκλογικά τμήματα σε όλη την περιφέρεια κατάφερε να λάβει την πλειοψηφία.

Γράφημα 56: Εκλογικά αποτελέσματα στον Δήμο Κοζάνης

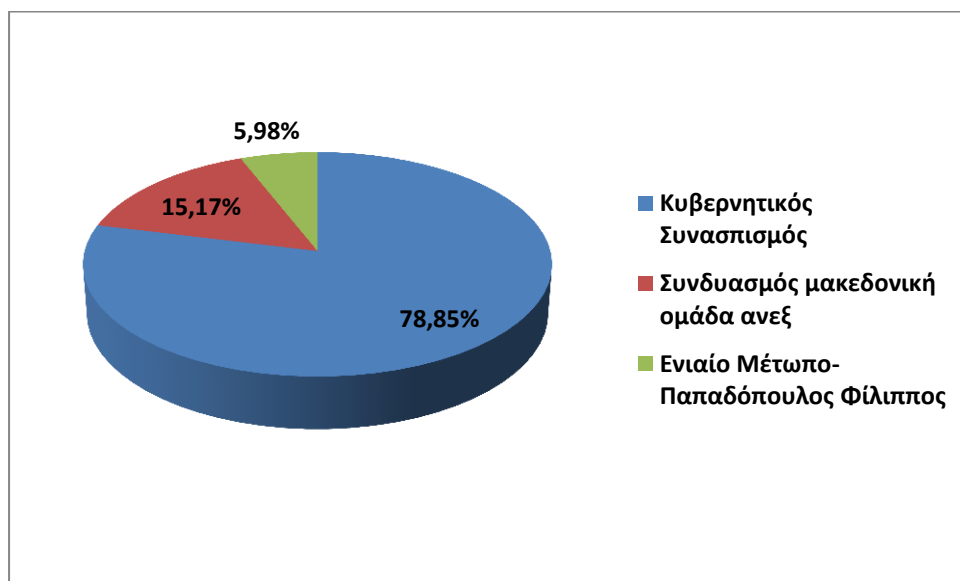
Όπως παρατηρούμε και στο γράφημα 56. Στο σύνολο των πέντε εκλογικών τμημάτων του Δήμου Κοζάνης ο Κυβερνητικός Συνασπισμός έλαβε 1.850 ψήφους και ποσοστό 78,03% επί των έγκυρων ψηφοδελτίων, ο συνδυασμός της μακεδονικής ομάδας ανεξαρτήτων συγκέντρωσε 437 ψήφους και ποσοστό 18,43%. Τέλος το Ενιαίο Μέτωπο με υποψήφιο τον Παπαδόπουλο Φίλιππο έλαβε 84 ψήφους και ποσοστό 3,54%.

Γράφημα 57: Εκλογικά αποτελέσματα στην Επαρχία Βοΐου (Ανασελιτσής)

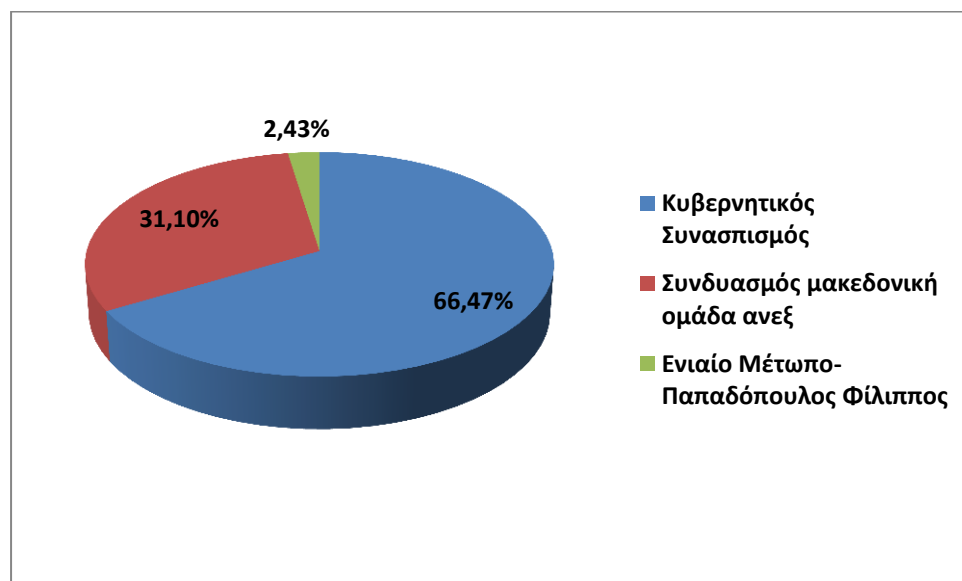
Σύμφωνα με το γράφημα 57, παρατηρούμε ότι σε σύνολο 18 εκλογικών τμημάτων που ανήκουν στην επαρχία Βοΐου ο Κυβερνητικός συνασπισμός επικράτησε σε όλα τα τμήματα πλην του εκλογικού τμήματος της Γαλατινής όπου ο συνδυασμός της μακεδονικής ομάδας έλαβε 151 ψήφους έναντι 48 του Κυβερνητικού Συνασπισμού. Συγκεκριμένα το Λαϊκό κόμμα και τα συμπράττοντα κόμματα συγκέντρωσαν 3.710 ψήφους και ποσοστό 70,65%, ο συνδυασμός μακεδονική ομάδα ανεξαρτήτων έλαβε 1.399 ψήφους ή το 26,64% επί του συνόλου των ψήφων. Τέλος το Ενιαίο Μέτωπο έλαβε μόλις 142 ψήφους και ποσοστό 2,70%.

Γράφημα 58:Εκλογικά αποτελέσματα στην επαρχία Εορδαίας (Καϊλαρίων)

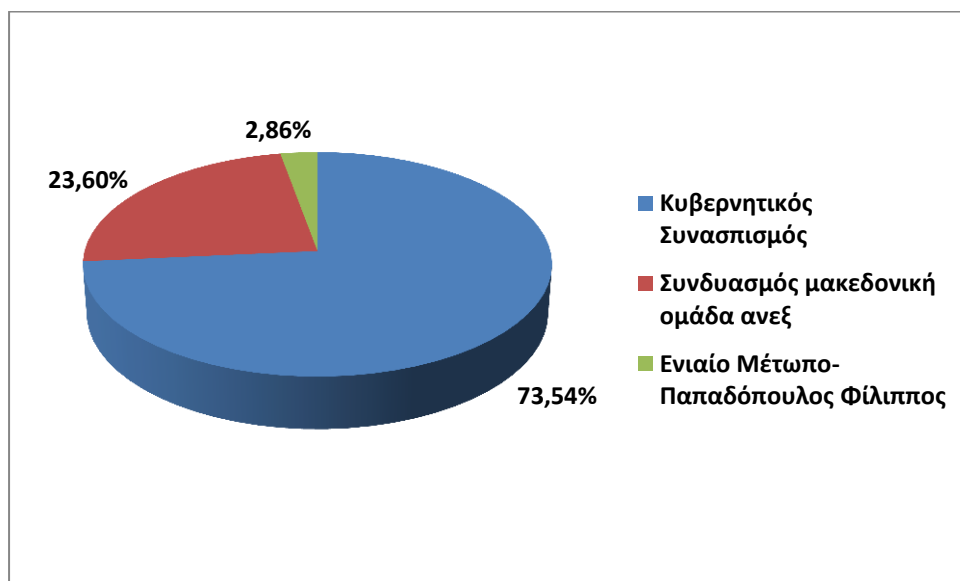
Στην επαρχία Εορδαίας ο Κυβερνητικός Συνασπισμός διατηρεί τα υψηλά ποσοστά του και επικρατεί στα 24 από τα 25 εκλογικά τμήματα της επαρχίας μονάχα στο 2^ο εκλογικό τμήμα της Πτολεμαΐδας πέρασε μπροστά ο συνδυασμός της μακεδονικής ομάδας ανεξαρτήτων. Συγκεκριμένα ο Κυβερνητικός Συνασπισμός έλαβε 5.220 και ποσοστό 78,85% ενώ η μακεδονική ομάδα ανεξαρτήτων συγκέντρωσε 1.004 ψήφους και ποσοστό 15,17% το χαμηλότερο που έλαβε σε ολόκληρη την εκλογική περιφέρεια Κοζάνης. Ο Παπαδόπουλος Φίλιππος που ήταν υποψήφιος έλαβε 396 ψήφους και ποσοστό 5,98% διπλάσιο από τον μέσο όρο που είχε σε όλη την εκλογική περιφέρεια του Νομού Κοζάνης.

Γράφημα 59: Εκλογικά αποτελέσματα στην επαρχία Γρεβενών

Από το γράφημα 59 παρατηρούμε στην επαρχία των Γρεβενών τα αυξημένα ποσοστά του Συνδυασμού μακεδονική ομάδα ανεξαρτήτων και την μείωση της εκλογικής επιρροής των Συμπραττόντων κυβερνητικών κομμάτων ενώ το Ενιαίο Μέτωπο παρουσιάζει και αυτό μείωση των ποσοστών του. Συγκεκριμένα ο συνδυασμός της μακεδονικής ομάδας υπερέτησε έναντι των αντιπάλων του σε 5 εκλογικά τμήματα σε σύνολο 26 (Σαμαρίνης, Σμίξι, Κρανίας, Καρπερού, Αιμηλιανού) και συγκέντρωσε 2.075 ψήφους και ποσοστό 31,10% το οποίο είναι μεγαλύτερο κατά οχτώ ποσοστιαίες μονάδες σε σχέση με το ποσοστό που έλαβε σε ολόκληρη την εκλογική περιφέρεια. Από την άλλη πλευρά ο Κυβερνητικός Συνασπισμός συγκέντρωσε το μικρότερο του ποσοστό στα Γρεβενά αφού έλαβε 4.434 ψήφους και ποσοστό 66,47% βεβαίως εξακολουθούσε να είναι πρώτη δύναμη. Τέλος το Ενιαίο Μέτωπο στα Γρεβενά συγκέντρωσε μόλις 162 ψήφους και ποσοστό 2,43% το μικρότερο που έλαβε σε ολόκληρη την εκλογική περιφέρεια.

Γράφημα 60: Εκλογικά αποτελέσματα στις κοινότητες της επαρχίας Κοζάνης

Και στις κοινότητες της επαρχίας Κοζάνης τα ποσοστά του Κυβερνητικού Συνασπισμού παραμένουν σε υψηλά επίπεδα ενώ οι υπόλοιποι συνδυασμοί απλά διατηρούν τα ποσοστά τους στα ίδια επίπεδα που πήραν σε όλη την περιφέρεια. Αναλυτικά ο συνδυασμός των συμπραττόντων κυβερνητικών κομμάτων συγκέντρωσε 4.833 ψήφους και ποσοστό 73,54%, ενώ η μακεδονική ομάδα των ανεξαρτήτων έλαβε 1.551 ψήφους και ποσοστό 23,60% μόνον σε δύο εκλογικά τμήματα πέρασε μπροστά, αυτό του Δρεπάνου με 60 ψήφους και αυτό του Τετραλόφου με 301 ψήφους. Το Κομμουνιστικό Κόμμα με τον υποψήφιο του έλαβε 188 ψήφους και ποσοστό 2,86%.

3.9.2. Ο τοπικός Τύπος της Κοζάνης στις κοινοβουλευτικές εκλογές της 9^{ης} Ιουνίου 1935

Πίνακας 115. Δημοσιεύματα ανά εφημερίδα

Τίτλος Εφημερίδας	Δημοσιεύματα	%
Βόρειος Ελλάς	48	48,5
Επαρχιακή Φωνή	5	5,1
Εφημερίς της Σιατίστης	46	46,5
Σύνολο	99	100,0

Κατά την εκλογική αναμέτρηση της 9^{ης} Ιουνίου 1935 κυκλοφορούσαν στην ευρύτερη περιοχή της Κοζάνης οι εφημερίδες *Βόρειος Ελλάς*, *Επαρχιακή Φωνή* (Πτολεμαΐδας), και η *Εφημερίς της Σιατίστης*. Από τα 99 συνολικά προεκλογικού και μετεκλογικού χαρακτήρα δημοσιεύματα τα 48 (48,5%) προερχόντουσαν από την εφημερίδα *Βόρειος Ελλάς*, τα 5 (5,1%) από την εφημερίδα *Επαρχιακή Φωνή* και τα 46 (46,5%) από την εφημερίδα *Εφημερίς της Σιατίστης*.

Πίνακας 116. Συχνότητα κυκλοφορίας έκδοσης

Συχνότητα έκδοσης	Δημοσιεύματα	%
Εβδομαδιαία	99	100,0

Και οι τρεις μελετώμενες εφημερίδες εκδίδονταν σε εβδομαδιαία βάση, κατά συνέπεια και τα 99 δημοσιεύματα που εντοπίστηκαν σχετικά με τις εκλογές του 1935 παρουσιάζουν ίδια συχνότητα έκδοσης.

Πίνακας 117. Ιδεολογική κατεύθυνση δημοσιευμάτων

Ιδεολογική κατεύθυνση	Αριθμός Δημοσιευμάτων	%
Κέντρο	53	53,5
Δεξιά	46	46,5
Αριστερά	0	0
Σύνολο	99	100,0

Από τα 99 προεκλογικά και μετεκλογικά δημοσιεύματα που αφορούσαν στην εκλογική αναμέτρηση της 9^{ης} Ιουνίου του 1935 τα 53 (53,5%) προήλθαν από τις

κεντρώες – φιλοβενιζελικές εφημερίδες *Βόρειος Ελλάς* και *Επαρχιακή Φωνή*, όπου υποστήριξαν την Μακεδονική Ομάς στις εκλογές του 1935, ενώ 46 (46,5%) προήλθαν από την αντιβενιζελική τουλάχιστον σε αυτήν την εκλογική αναμέτρηση *Εφημερίς της Σιατίστης* όπου αποτέλεσε ένθερμος υποστηρικτής του Λαϊκού Κόμματος και της πολιτικής του. Τέλος στην συγκεκριμένη εκλογική αναμέτρηση δεν υπήρχε στην Κοζάνη εφημερίδα που να αντιπροσώπευε τον αριστερό χώρο.

Πίνακας 118. Προεκλογικά και μετεκλογικά δημοσιεύματα

Είδος δημοσιευμάτων	Αριθμός Δημοσιευμάτων	%
Προεκλογικά	61	61,6
Μετεκλογικά	38	38,4
Σύνολο	99	100,0

Σύμφωνα με τον πίνακα 118, τα 61 από τα 99 δημοσιεύματα, δηλαδή ένα ποσοστό της τάξεως του 57,3% ήταν προεκλογικά, ενώ 38 από αυτά, δηλαδή το 38,4% μετεκλογικά.

Πίνακας 119. Σελίδα δημοσιεύματος

Σελίδα	Αριθμός Δημοσιευμάτων	%
1	42	42,4
2	10	10,1
3	8	8,1
4	39	39,4
Σύνολο	99	100,0

Από τα 99 δημοσιεύματα των εκλογών του 1935 στον τοπικό Τύπο της Κοζάνης τα 42 (42,4%) βρίσκονται στην πρώτη σελίδα του εντύπου, τα 10 (10,1%) στη δεύτερη, τα 39 (39,4%) στην τέταρτη, και μόλις 8 (8,1%) στην τρίτη σελίδα της εφημερίδας.

Πίνακας 120. Είδος δημοσιεύματος

	Είδος δημοσιεύματος	Αριθμός δημοσιευμάτων	%
1	Κύριο Άρθρο	30	30,3
1.2	Κ.Α./Ρεπορτάζ	2	
1.2.1	Κ.Α./ Είδηση	1	
1.2.2	Κ.Α./Δήλωση	11	
1.3	Κ.Α./Άρθρα γνώμης	6	
1.3.1	Κ.Α./ Ανάλυση-Γνώμη	10	
2	Ρεπορτάζ	41	41,4
2.1	Ειδήσεις	17	
2.2	Παραπολιτικά	11	
2.3	Δήλωση/ ομιλία	13	
3	Άρθρα Γνώμης	22	22,2
3.1	Επιστολές	8	
3.2	Ανάλυση/Γνώμη	13	
3.3	Αφιερώματα	1	
4	Πλ. Καταχωρήσεις	2	2,0
5	Πίνακες	4	4,0
6	Συνθήματα	0	0
	Σύνολο	99	100,0

Από τα 99 δημοσιεύματα στον τοπικό Τύπο της Κοζάνης για την εκλογική αναμέτρηση του 1935 τα 30 (30,3%) ήταν κύρια άρθρα της έκδοσης, τα 41 (41,4%) είχαν την μορφή ρεπορτάζ, τα 22 (22,2%) ήταν άρθρα γνώμης, τα 2 (2,0%) ήταν πληρωμένες καταχωρήσεις από κομματικούς συνδυασμούς, ενώ επίσης εντοπίστηκαν και 4 (4,0%) πίνακες. Πιο αναλυτικά από τα 30 κύρια άρθρα που σχετίζονταν με την εκλογική αναμέτρηση του 1935 τα 2 ήταν ρεπορτάζ 1 είχε την μορφή καθαρά είδησης, 11 αποτελούσαν δηλώσεις ή ομιλίες πολιτικών προσώπων της πρώτης σελίδας του εντύπου, 6 άρθρα γνώμης, και 10 άρθρα ανάλυσης γνώμης. Από τα 41 ρεπορτάζ τα 17 είχαν την μορφή είδησης, τα 11 δημοσιεύματα είχαν παραπολιτικό

περιεχόμενο, και τα 13 ήταν δηλώσεις ή ομιλίες πολιτικών προσώπων που δεν βρίσκονταν στην θέση του κυρίου άρθρου της εφημερίδας. Από τα 22 άρθρα γνώμης τα 13 αφορούσαν άρθρα ανάλυσης της γνώμης του αρθρογράφου, 8 είχαν την μορφή επιστολής, και τέλος 1 την μορφή αφιερώματος.

Πίνακας 121. Σημαντικότητα δημοσιευμάτων

Βαθμός σημαντικότητας	Αριθμός Δημοσιευμάτων	%
Υψίστης	25	25,3
Μέτριας	17	17,2
Υποδεέστερης	57	57,6
Σύνολο	99	100,0

Σύμφωνα με τον πίνακα 121, από τα 99 δημοσιεύματα που αφορούσαν στην εκλογική αναμέτρηση του 1935 τα 25 (25,3%) ταξινομήθηκαν στον ύψιστο βαθμό σημαντικότητας (τα δημοσιεύματα αυτά εντοπίστηκαν στην πρώτη σελίδα της εφημερίδας και μάλιστα βρίσκονταν σε κεντρική θέση), 17 (17,2%) κατατάχθηκαν στο βαθμό μέτριας σημαντικότητας (βρίσκονταν να μεν στην πρώτη σελίδα του εντύπου αλλά είτε ήταν μικρά είτε σε όχι περίοπτη θέση), τέλος τα 57 (57,6%) τοποθετήθηκαν στο βαθμό υποδεέστερης σημασίας (τα εν λόγω δημοσιεύματα βρίσκονταν εκτός πρώτης σελίδας).

Πίνακας 122. Μέγεθος τίτλου

Μέγεθος	Αριθμός δημοσιευμάτων	%
Μεγάλο	37	37,4
Μεσαίο	45	45,5
Μικρό	17	17,2
Πολύ Μικρό	0	0,0
Σύνολο	99	100,0

Όπως παρατηρούμε απο τον πίνακα 122, 37 από τα δημοσιεύματα (37,4%) του τοπικού Τύπου για τις εκλογές του 1935 έφεραν τίτλους μεγάλου μεγέθους, τα 45 (45,5%) είχαν τίτλους μεσαίου μεγέθους, και τα 17 δημοσιεύματα (17,2%)

παρουσιάζονταν με μικρούς τίτλους, ενώ δεν εντοπίστηκε δημοσίευμα με πολύ μικρό τίτλο.

Πίνακας 123. Ιδεολογική κατεύθυνση δημοσιευμάτων σε σχέση με την ιδεολογική ταυτότητα της εφημερίδας.

Σχέση εφημερίδας	Αριθμός δημοσιευμάτων	%
Σύμφωνη	74	74,7
Αντίθετη	7	7,1
Ουδέτερη	18	18,2
Σύνολο	99	100,0

Σύμφωνα με τον πίνακα 123, παρατηρούμε ότι σε ποσοστό 74,6% (74 από τα 99 συνολικά δημοσιεύματα) η ιδεολογική κατεύθυνση των διαφόρων δημοσιευμάτων των εφημερίδων συμπίπτει με τον ιδεολογικό χώρο της εφημερίδας. Δηλαδή τα δημοσιεύματα των φιλοβενιζελικών εφημερίδων *Βόρειος Ελλάς* και *Επαρχιακή Φωνή*, αφορούν σε μεγάλο βαθμό δραστηριότητες ή ειδήσεις που σχετίζονταν με τον βενιζελικό χώρο ή ακριβέστερα με τον συνδυασμό μακεδονικής ομάδας ανεξαρτήτων πολιτευτών, ενώ οι αναφορές στα υπόλοιπα κόμματα (αντιβενιζελικά) έχουν αρνητική χροιά, και αντίστοιχα η πλειοψηφία του περιεχομένου της *Εφημερίς της Σιατίστης* αφορούν στον αντιβενιζελικό στρατόπεδο και συγκεκριμένα το Λαϊκό Κόμμα. Μόλις 7 δημοσιεύματα (7,1%) αφορούν σε ιδεολογικό χώρο ή κόμμα αντίθετο με αυτό που εκφράζει η διεύθυνση της εφημερίδας, ενώ 18 δημοσιεύματα (18,2%) παρουσιάζουν ουδέτερη ιδεολογική χροιά.

Πίνακας 124. Κατεύθυνση τίτλου δημοσιεύματος

Κατεύθυνση	Αριθμός δημοσιευμάτων	%
Αρνητική	14	14,1
Θετική	25	25,3
Ουδέτερη	60	60,6
Σύνολο	99	100,0

Όπως μπορούμε να διακρίνουμε στον πίνακα 124, 60 από τα 99 δημοσιεύματα (60,6%) που αφορούν στην εκλογική αναμέτρηση του Ιουνίου του 1935 παρουσιάζουν τίτλους με ουδέτερη ιδεολογική χροιά, ανεξάρτητα από το κύριο κείμενο τους. Τα δημοσιεύματα αυτά φέρουν τίτλους όπως «*Ηρχησε εντόνος ο προεκλογικός αγών*»⁵⁷⁶, «*Η προεκλογική κίνησις εν το νομό μας*»⁵⁷⁷, «*Εκλογικά αποτελέσματα*»⁵⁷⁸.

Από την άλλη πλευρά το 25,3% των δημοσιευμάτων (25 από τα 99 δημοσιεύματα) εμφανίζει τίτλους με σαφή θετική χροιά κάνοντας ξεκάθαρη την ιδεολογική τοποθέτηση της εκάστοτε εφημερίδα. Σε αυτή την κατηγορία εντάσσονται τίτλοι όπως «*Εργα και περιοδείαι των Κυβερνητικών υποψηφίων ενθουσιώδεις εκδηλώσεις του λαού*»⁵⁷⁹, «*Μία γενναιόφρων μακεδονική χειρονομία*»⁵⁸⁰ πρόκειται για δηλώσεις του ανεξαρτήτου με την Μακεδονική ομάδα Φ. Δραγούμη σχετικά με το καθεστωτικό ζήτημα.

Τέλος το 14,1% των τίτλων των δημοσιευμάτων του τοπικού Τύπου για τις εκλογές του Ιουνίου είχαν σαφή αρνητική χροιά. Παραδείγματα τέτοιων τίτλων είναι οι ακόλουθοι: «*Πολιτικώς άτιμοι οι κηρύσσοντες την αποχήν*»⁵⁸¹ Από την πλευρά της *Εφημερίς της Σιατίστης* όπου επιτίθεται ξεκάθαρα στους Φιλελεύθερους και στην ενέργεια τους να παροτρύνουν τον λαό να απέχει από τις εκλογές. Από την άλλη πλευρά η *Επαρχιακή Φωνή* κάνει λόγο για το μάταιο των συγκεκριμένων εκλογών με τίτλους όπως «*Εκλογαί χωρίς γούστο*»⁵⁸², ενώ η *Βόρειος Ελλάς* μιλάει για δόλιους τρόπους των Λαϊκών στις εκλογές για να πείσουν τον λαό «*Γενικός διοικητής προεκλογικός πράκτωρ*»⁵⁸³.

⁵⁷⁶ Εφημερίδα «*Εφημερίς της Σιατίστης*», φ.11 26.05.1935, σ.4.

⁵⁷⁷ Εφημερίδα «*Επαρχιακή Φωνή*», φ.305 02.06.1935, σ.4.

⁵⁷⁸ Εφημερίδα «*Βόρειος Ελλάς*», φ.416 16.06.1935, σ.3.

⁵⁷⁹ Εφημερίδα «*Εφημερίς της Σιατίστης*», φ.10 12.05.1935, σ.4.

⁵⁸⁰ Εφημερίδα «*Βόρειος Ελλάς*», φ.418 30.06.1935, σ.4.

⁵⁸¹ Εφημερίδα «*Εφημερίς της Σιατίστης*», φ.13 06.06.1935, σ.2.

⁵⁸² Εφημερίδα «*Επαρχιακή Φωνή*», φ. 02.06.1935, σ.1.

⁵⁸³ Εφημερίδα «*Βόρειος Ελλάς*», φ.415 09.06.1935, σ.4.

Πίνακας 125. Διάκριση δημοσιεύματος τοπικής και πανελλήνιας θεματολογίας

Διάκριση δημοσιεύματος	Αριθμός Δημοσιευμάτων	%
Τοπικής	50	50,5
Πανελλήνιας	42	42,4
Μικτό	7	7,1
Σύνολο	99	100,0

Σύμφωνα με τον πίνακα 125, παρατηρούμε ότι από το σύνολο των δημοσιευμάτων που αφορούν στην εκλογική αναμέτρηση του 1935 μέσα από τον τοπικό Τύπο της Κοζάνης το 50,5% αφορούν σε ζητήματα ή πρόσωπα τοπικής εμβέλειας και ενδιαφέροντος, το 42,4% αναφέρονται σε θέματα ή πρόσωπα εθνικής εμβέλειας, ενώ το 7,1% συνδυάζουν και τις δύο κατηγορίες στο περιεχόμενό τους.

Πίνακας 126. Έμφαση περιεχομένου

Έμφαση	Αριθμός Δημοσιευμάτων	%
Πρόσωπο	58	58,6
Πρόσωπο τοπικής εμβέλειας	34	
Πρόσωπο πανελληνίου εμβέλειας	24	
Κόμμα	30	30,3
Μικτό	11	11,1
Σύνολο	99	100,0

Όπως μπορούμε να παρατηρήσουμε στον πίνακα 126, το 58,6% των δημοσιευμάτων του τοπικού Τύπου για τις εκλογές της 9^{ης} Ιουνίου του 1935 αφορούσαν σε πρόσωπα, το 30,3% των δημοσιευμάτων αφορούσε σε κόμματα ή πολιτικές και το 11,1% συνδυάζει στο περιεχόμενό τους και τις δύο παραπάνω κατηγορίες. Από τα 58 δημοσιεύματα που σχετίζονταν με πρόσωπα, τα 34 αφορούσαν σε πρόσωπα του τοπικού πολιτικού βίου της Κοζάνης π.χ. Πολυζούλης, Γ Κουπαρούσος, Ν, και τα υπόλοιπα 24 δημοσιεύματα αφορούσαν σε πρόσωπα πανελληνίου εμβέλειας, όπως αρχηγοί κομμάτων π.χ. Μεταξάς, Κονδύλης, Τσαλδάρης.

Πίνακας 127. Κατανομή των δημοσιευμάτων κατά θεματική κατηγορία

Θεματικές κατηγορίες	Αριθμός Δημοσιευμάτων	%
1. Δημόσια πολιτική	6	6,1
1.1. Κοινωνική πολιτική	1	
1.1.1 Εκπαίδευση	1	
1.1.2 Υγεία		
1.1.3 Άλλο		
1.2. Οικονομία		
1.3. Εξωτερική πολιτική		
1.3.1 Α' Παγκόσμιος Πόλεμος		
1.3.2. Μικρασιατικό-Προσφυγικό	1	
1.3.3 Μακεδονικό		
1.4. Δημόσια διοίκηση	1	
1.5. Δημόσια έργα	2	
1.6 Δυναστικό ζήτημα		
2. Πολιτική αντιπαράθεση	6	6,1
2.1 Μεταξύ πολιτικών προσώπων	0	
2.2. Μέσω Τύπου	6	
3. Ιδεολογικές θέσεις	0	0
4. Κομματική ειδησεογραφία	50	50,5
4.1. Εσωκομματικά	14	
4.2. Προεκλογική εκστρατεία		
4.3. Πληρωμένες καταχωρήσεις	2	
4.4. Πολιτικές απόψεις εντύπου	16	
4.5. Ομιλίες τοπικών και πανελλήνιας εμβέλειας πολιτικών προσώπων	18	
5. Αντικομμουνισμός	1	1,0
6. Μικροπολιτική	11	11,1
7. Πολιτικές παραινέσεις	6	6,1
8. Πολιτική διαφήμιση	4	4,0
9. Πολιτειακό ζήτημα	11	11,1
10. Πίνακες	4	4,0

.
..

Ποιοτική ανάλυση θεματικών κατηγοριών

1^η Θεματική κατηγορία: Δημόσια Πολιτική

1.1 Κοινωνική πολιτική

Στην παρούσα κατηγορία ταξινομήθηκαν δημοσιεύματα που αφορούσαν την γενικότερη κοινωνική πολιτική που ακολουθήθηκε. Συγκεκριμένα στον τοπικό Τύπο της Κοζάνης εντοπίστηκε ένα δημοσίευμα από την εφημερίδα *Εφημερίς της Σιατίστης*, όπου πρόκειται για ένα άρθρο της εφημερίδας μετεκλογικά όπου μέσα από αυτό ζητάει από την Κυβέρνηση που προήλθε, την επίλυση βασικών προβλημάτων της επαρχίας Σιατίστης «να ενταχθεί η κατασκευή δημοσίων έργων οδοποιίας και αρδευτικά δια να ενισχυθεί η γεωργία... να βελτιωθεί η υγεία και η παιδεία του πληθυσμού... να συμπληρωθεί η στέγασις και η αποκατάστασις των προσφύγων»⁵⁸⁴.

1.1.1 Εκπαίδευση

Στην συγκεκριμένη υποκατηγορία της κοινωνικής πολιτικής εντάχθηκαν δημοσιεύματα που αφορούσαν σε ζητήματα εκπαίδευσης και απασχόλησαν τον τοπικό Τύπο της Κοζάνης. Μία αναφορά εντοπίστηκε από την αντιβενιζελική εφημερίδα *Εφημερίς της Σιατίστης* σχετικά με την εκπαίδευση και το έργο που συνετέλεσε για σχετικά ζητήματα, στο συγκεκριμένο άρθρο τονίζεται η χρηματική υποστήριξη για τα σχολεία της ευρύτερης περιοχής, «*Η Λαϊκή Κυβέρνησις η μηδέποτε παύσασα να ενδιαφέρεται δια τα κοινά της Δυτικής Μακεδονίας διέθεσε το ποσόν 225 χιλιάδων δραχμών δια την ενέγερσιν και πλουτισμό των διδακτηρίων της περιφέρειας*»⁵⁸⁵.

1.3.2 Μικρασιατικό – Προσφυγικό

Η υποκατηγορία η συγκεκριμένη περιλαμβάνει δημοσιεύματα που σχετίζονται με την πολιτική ειδησεογραφία του μικρασιατικού θέματος αλλά και με την πολιτική που ακολουθήθηκε αργότερα σε ότι αφορά την αστική και αργοτική αποκατάσταση καθώς επίσης σε θέματα στέγασης και χορήγησης χρηματικού επιδόματος κ.α. Χαρακτηριστικό είναι το δημοσίευμα που εντοπίστηκε στην *Επαρχιακή Φωνή* όπου τονίζει την σημαντικότητα της ψήφου των προσφύγων αλλά και την απάτη και τον εμπαιγμό που δέχτηκε από την αντιβενιζελική Κυβέρνηση όπου μόνον προεκλογικά

⁵⁸⁴ «Να εκδηλωθεί η κρατική πρόνοια εις τας Βόρειας επαρχίας μας» Εφημερίδα «*Εφημερίς της Σιατίστης*», φ.15.30.1935, σ.1.

⁵⁸⁵ «Κυβερνητικά έργα», Εφημερίδα «*Εφημερίς της Σιατίστης*», φ12 02.06.1935,σ.4.

ζητά και έπειτα ξεχνά « Η εργολαβία των ψήφων θα είναι επικερδής επιχείρηση σε βάρος των προσφύγων»⁵⁸⁶.

1.4. Δημόσια διοίκηση

Στην παρούσα κατηγορία ταξινομήθηκαν δημοσιεύματα που αφορούσαν την δημόσια διοίκηση – πολιτική που ακολουθήθηκε όπως το θέμα του εκλογικού συστήματος που μεταβάλλονταν διαρκώς ή αυτό της διοικητικής πολιτικής της εκάστοτε Κυβέρνησης. Για την συγκεκριμένη εκλογική αναμέτρηση εντοπίστηκε ένα δημοσίευμα από την φιλοβενιζελική *Βόρειος Ελλάς* που ασκεί έντονη κριτική στην Κυβέρνηση για την δημόσια διοίκηση της « Το μεγαλύτερο πλήγμα εκ της κομματικής επιδρομής της Κυβερνητικής παρατάξεως υπέστη ο θεσμός της κοινοτικής αυτοδιοικήσεως»⁵⁸⁷.

1.5. Δημόσια έργα

Αναφορές στα δημόσια έργα έκανε προεκλογικά η φιλοκυβερνητική εφημερίδα *Εφημερίς της Σιατίστης* με σκοπό να προβάλλει και αυτή την πτυχή του κυβερνητικού έργου « η Κυβέρνησις επελήφθει σοβαρώς της εκτελέσεως της σιδηροδρομικής γραμμής Κοζάνης – Βέροιας - Καλαμπάκας»⁵⁸⁸ και « κατασκευήν της οδού Λιτοχωρίου μέχρι του σιδηροδρομικού σταθμού»⁵⁸⁹.

2^η Θεματική κατηγορία: Πολιτική αντιπαράθεση

2.2. Πολιτική αντιπαράθεση μέσω του Τύπου

Ήταν συνηθισμένο από μερίδα του τοπικού Τύπου να ασκεί έντονη κριτική σε πολιτικές ή στελέχη της αντίπαλης πολιτικής παράταξης. Έτσι η φιλοκυβερνητική εφημερίδα *Εφημερίς της Σιατίστης* υποστηρίζοντας στις εκλογές την αντιβενιζελική παράταξη αναφέρει μεταξύ των άλλων « Επομένως είς τον ερμαφρόδιτον αυτόν συνδυασμόν " Μακεδονικής Ένωσις" του Νομού μας δίδοντος κανείς την ψήφον του πηγαίνει στα χαμένα»⁵⁹⁰.

3^η Θεματική κατηγορία: Ιδεολογικές θέσεις (δεν εντοπίστηκαν δημοσιεύματα)

⁵⁸⁶ «Ο Γηγενής παράγων», *Εφημερίδα «Επαρχιακή Φωνή»*, φ.305 02.06.1935, σ.1.

⁵⁸⁷ *Εφημερίδα «Βόρειος Ελλάς»*, φ.413 26.05.1935, σ.1.

⁵⁸⁸ *Εφημερίδα «Εφημερίς της Σιατίστης»*, φ.12 02.06.1935, σ.4.

⁵⁸⁹ «Νεά έργα εν Μακεδονία», *Εφημερίδα «Εφημερίς της Σιατίστης»*, φ.12 02.06.1935, σ.4.

⁵⁹⁰ «Κάτω οι διασπασταί» *Εφημερίδα «Εφημερίς της Σιατίστης»*, φ.13 06.06.1935, σ.1.

4^η Θεματική κατηγορία: Κομματική ειδησεογραφία

4.1. Εσωκομματικά

Οι εσωκομματικές ειδήσεις που μεταφέρονται στον τοπικό Τύπο αφορούν ως επί το πλείστον στις κινήσεις των διαφόρων σχηματισμών για τον καταρτισμό των τοπικών συνδυασμών όπως « *Ο Κυβερνητικός Συνδυασμός Κοζάνης*»⁵⁹¹ ή σε ατομικές δηλώσεις ή μη υποψηφίων «*οι δηλώσεις των υποψηφίων βουλευτών του αντικυβερνητικού συνδυασμού*»⁵⁹² ή όχι σε κομματικούς συνδυασμούς ή για την κίνηση που παρουσιάζει προεκλογικά το εκάστοτε κόμμα όπως « *Η Προεκλογική κίνησης εν το νομό μας*»⁵⁹³.

4.2. Προεκλογική εκστρατεία (Δεν εντοπίστηκε τουλάχιστον κάποιου αρχηγού κόμματος σε αυτήν την εκλογική αναμέτρηση)

4.3. Πληρωμένες καταχωρήσεις

Στην κατηγορία αυτή εντάσσονται καταχωρήσεις επί πληρωμή όπως κομματικοί συνδυασμοί «*ο Κυβερνητικός Συνδυασμός του Νομού Κοζάνης*»⁵⁹⁴, ευχαριστήρια βουλευτών όπως « *Ευχαριστήριοι οι εκλεγέντες πληρεξούσιοι εκ του Νομού Κοζάνης ευχαριστούσι θερμότατα τους εκλογείς των...*»⁵⁹⁵.

4.4. Πολιτικές απόψεις εντύπου

Στην κατηγορία αυτή εντάσσονται δημοσιεύματα όπου αρθρογράφοι των τοπικών εφημερίδων εκφράζουν μέσα από τα κείμενα τους πολιτικές απόψεις όπου αποτυπώνουν την γενικότερη ιδεολογική θέση του εντύπου. Έτσι ο φιλοκυβερνητικός Τύπος προτρέπει τον λαό της Κοζάνης να ψηφίσει « *Το καθήκον των πιστών οπαδών του Λαϊκού Κόμματος οφείλουν ανενδοιάστως να δώσουν την ιεράν ψήφον των, εις το επίσημον Κυβερνητικόν συνδυασμόν*»⁵⁹⁶, την ίδια ώρα η Βόρειος Ελλάς σε πρωτοσέλιδο δημοσίευμα της αναφέρει « *Το εγγύτατα προσεχές μέλλον θα δείξει ότι απέχουσουσα Αντιπολίτευσις προσέφερε μέγιστην υπηρεσίαν εις την Πολιτείαν την*

⁵⁹¹ Εφημερίδα «*Εφημερίς της Σιατίστης*», φ.12 02.06.1935, σ.4.

⁵⁹² Εφημερίδα «*Εφημερίς της Σιατίστης*», φ.11 26.05.1935, σ.4.

⁵⁹³ Εφημερίδα «*Επαρχιακή Φωνή*», φ.305 02.06.1935, σ.4.

⁵⁹⁴ Εφημερίδα «*Εφημερίς της Σιατίστης*», φ.14 09.06.1935, σ.3.

⁵⁹⁵ Εφημερίδα «*Εφημερίς της Σιατίστης*», φ.15 30.06.1935, σ.1.

⁵⁹⁶ Εφημερίδα «*Εφημερίς της Σιατίστης*», φ.14 09.06.1935, σ.1.

Δημοκρατίαν, και την χώρα»⁵⁹⁷ υποστηρίζοντας ξεκάθαρα την απόφαση της βενιζελικής παράταξης να μην μετέχει στις εκλογές. Επίσης συχνή είναι στον τοπικό Τύπο και η προτροπή συγκεκριμένων κοινωνικών ομάδων να στηρίξουν συγκεκριμένες πολιτικές « Έκκλησις προς τον προσφυγικόν κόσμον του Νομού Κοζάνης»⁵⁹⁸.

4.5. Ομιλίες τοπικών ή πανελληνίας εμβέλειας πολιτικών προσώπων

Στην κατηγορία αυτή εντάσσονται δημοσιεύματα που αφορούσαν επισκέψεις τοπικών πολιτικών προσώπων στην ευρύτερη περιοχή της Κοζάνης σε δηλώσεις που έκαναν στο τοπικό Τύπο σε αυτή την κατηγορία εντάσσονται και κομματικές δηλώσεις από πρόσωπα πανελληνίας εμβέλειας. Χαρακτηριστικό παράδειγμα τοπικών πολιτικών προσώπων « εις Τσοτύλιον ενθα εις μεγάλην συγκέντρωσιν θα γίνει η ανάπτυξις του προγράμματος των, θα ομιλήσουσιν οι υποψήφιοι κ κ.Πολυζούλης – Κοζάνης, Γκιουλέκας – Σιατίστης, Γουλόπουλος – Ανασελίτσης, Ποντίκας - Γρεβενών»⁵⁹⁹. Και χαρακτηριστικό παράδειγμα πανελληνίας εμβέλειας πολιτικού προσώπου « Ο κ. Μεταξάς μετά την εκφώνησιν του λόγου του δεχθείς τους αντιπροσώπους του Τύπου εδήλωσε προς αυτούς τα εξής...»⁶⁰⁰.

5^η Θεματική κατηγορία: Αντικομμουνισμός

Στην παρούσα θεματική κατηγορία ταξινομήθηκαν δημοσιεύματα με αντικομμουνιστικό χαρακτήρα στο πλαίσιο του γενικότερου διωγμού στο κομμουνιστικό στοιχείο στην Ελλάδα. Ένα δημοσίευμα εντοπίστηκε σχετικό με το θέμα:« Ελάβαμε και δημοσιεύομεν τα κατωτέρας δηλώσεις περί αποκήρυξεως του κομμουνισμού, υπο διαφόρων κατοίκων Ποντοκώμης παρασυρθέντων εις την ολέθριαν ταύτην κοινωνική αίρεσις»⁶⁰¹. Πρόκειται για δηλώσεις μετανόιας και αποκήρυξης του κομμουνισμού από διάφορους κατοίκους του χωριού, όπου ονομαστικά δήλωναν την αποκήρυξη του στο πλαίσιο του αντικομμουνιστικού κλίματος που επικρατούσε στις παραμονές των εκλογών του 1935.

⁵⁹⁷ Εφημερίδα «Βόρειος Ελλάς», φ.413 26.05.1935, σ.1.

⁵⁹⁸ Εφημερίδα «Εφημερίς της Σιατίστης»,φ.13 06.06.1935, σ.2.

⁵⁹⁹ Εφημερίδα «Εφημερίς της Σιατίστης»,φ.11 26.05.1935,σ.4.

⁶⁰⁰ «Αι εντυπώσεις του», Εφημερίδα «Εφημερίς της Σιατίστης»,φ.11 26.05.1935, σ.4.

⁶⁰¹ «Αποκήρυξις του κομμουνισμού υπό κομμουνιστάς Ποντοκώμης», Εφημερίδα «Βόρειος Ελλάς», φ.411. 12.05.1935, σ.3.

6^η Θεματική κατηγορία: Μικροπολιτική

Στο τοπικό Τύπο της Κοζάνης ήταν σύνθητες φαινόμενα άσκησης μικροπολιτικής μέσω των εφημερίδων, έτσι η *Εφημερίς της Σιατίστης* κάνει αναφορά για τις αγαθοεργίες του τοπικού πολιτευτή με τους Κυβερνητικούς Πολυζούλη.Γ Λαϊκός «50.000 δραχμών πίστωσης υπέρ της αναγέννησης της εκκλησίας του Αγίου Νικολάου Σιατίστης θα τεθεί εις την διάθεσιν της επί της αναγέννησης επιτροπής»⁶⁰². Από την άλλη πλευρά η *Βόρειος Ελλάς* αναφέρεται στους μωρούς βουλευτές που ανέδειξε η Εθνοσυνέλευση «Πλήρωνε καημένη Δημοκρατία μισθούς 300 Εθνοπατέρων που ορκιζόμενοι υπέρ σου ζητωκραυγάζουν υπέρ της βασιλείας»⁶⁰³.

7^η Θεματική κατηγορία: Πολιτικές παραινήσεις – κείμενα γενικού ενδιαφέροντος

Στην συγκεκριμένη θεματική κατηγορία εντάσσονται κείμενα πολιτικού ενδιαφέροντος, τα οποία παρέμειναν ουδέτερα. Τα κείμενα αυτά μπορεί να είχαν ενημερωτικό χαρακτήρα όπως «Εκλογείς προσέξατε η αποχή τιμωρείται»⁶⁰⁴ ή γενικότερες πληροφορίες σχετικά με τον τρόπο και πού θα ψηφίσουν οι εκλογείς. Τέλος εντοπίστηκε και ένα δημοσίευμα όπου γίνεται αναφορά στην ιστορία από την αρχαιότητα των πολιτικών πραγμάτων και στην ανάγκη να επηρεαστούμε από τους αρχαίους «Ο πολίτης και η ρύθμιση των κοινών πραγμάτων»⁶⁰⁵.

8^η Θεματική κατηγορία: Πολιτική διαφήμιση

Στην παρούσα κατηγορία εντάσσονται οι πρώτες πολιτικές διαφημίσεις υποψήφιων βουλευτών στον τοπικό Τύπο της Κοζάνης. Στην συγκεκριμένη εκλογική αναμέτρηση όσες πολιτικές διαφημίσεις εντοπίστηκαν προέρχονταν από την αντιβενιζελική εφημερίδα *Εφημερίς της Σιατίστης*. Χαρακτηριστικό είναι το δημοσίευμα διαφήμισης όπου υπάρχει η λεξάντα «Φηφίσατε με φανατισμόν τον Κυβερνητικόν συνδυασμόν» και στο φύλλο φιλοξενούνταν τρεις φωτογραφίες από τους υποψήφιους πολιτευτές με τους Κυβερνητικούς Ν. Γκιουλέκα, Ν. Γεωργιάδη, και Χρ. Σοφιανόπουλο, όπου στο κέντρο των φωτογραφιών υπήρχε η επιγραφή «Εκλεκτοί»⁶⁰⁶.

⁶⁰² Εφημερίδα «Εφημερίς της Σιατίστης», φ.11 26.05.1935, σ.4.

⁶⁰³ Εφημερίδα «Εφημερίς της Σιατίστης», φ.419 07.07.1935, σ.1.

⁶⁰⁴ Εφημερίδα «Εφημερίς της Σιατίστης», φ.13. 06.06.1935, σ.2.

⁶⁰⁵ Εφημερίδα «Εφημερίς της Σιατίστης», φ.12 02.06.1935, σ.3.

⁶⁰⁶ Εφημερίδα «Εφημερίς της Σιατίστης», φ.14 09.06.1935, σ.3.

9^η Θεματική κατηγορία: Πολιτειακό ζήτημα

Το πολιτειακό ζήτημα ήταν ένα θέμα που απασχόλησε ιδιαίτερα τον τοπικό Τύπο της Κοζάνης. Και αυτό εξηγείται σε μεγάλο βαθμό μιας και που στις παραμονές των εκλογών του 1935 η Κυβέρνηση του Τσαλδάρη είχε θέσει καθαρά καθεστωτικό ζήτημα και το δημοψήφισμα ήταν προ των πυλών. Κατά συνέπεια εντοπίστηκαν αρκετά δημοσιεύματα σχετικά με το θέμα είτε προεκλογικά είτε μετεκλογικά. Χαρακτηριστικά παραδείγματα αποτελούν οι δηλώσεις του Φ. Δραγούμη στην Βόρειο Ελλάδα « *Η αβασίλευτος δημοκρατία θεωρητικώς τυχάνει αναμφισβητήτως πλέον εξελιγμένος τύπος πολιτεύματος από την βασιλευομένην*»⁶⁰⁷, και από την άλλη το δημοσίευμα της αγορεύσεως του Γ. Κονδύλη που τόνιζε «*επί μια ενδεκαετίαν δεν ελειτουργεί πολίτευμα*»⁶⁰⁸ όπου στην συνέχεια εξηγεί τους λόγους για την μεταστροφή του στην βασιλεία από το δημοκρατικό στρατόπεδο.

⁶⁰⁷ Εφημερίδα «*Βόρειος Ελλάς*», φ.418 30.06.1935,σ.4.

⁶⁰⁸ Εφημερίδα «*Εφημερίς της Σιατίστης*», φ.16 20.07.1935,σ.1.

3.10. Οι κοινοβουλευτικές εκλογές της 26^{ης} Ιανουαρίου 1936

3.10.1. Πανελλήνια και τοπικά αποτελέσματα: ανάλυση και σύγκριση

Ιστορικό – Πολιτικό πλαίσιο

Το κυβερνητικό σχήμα που συγκροτήθηκε έπειτα από τις κοινοβουλευτικές εκλογές της 9^{ης} Ιουνίου 1935 ήταν ιδιαίτερα δυσμενές για την βιωσιμότητα της αβασιλευτής δημοκρατίας. Ακόμη και κατά την προεκλογική περίοδο οι «σκληροί» της αντιβενιζελικής παρατάξεως προπαγάνδιζαν την παλινόρθωση ακόμα και μέσα από τον Τύπο⁶⁰⁹. Το κυριότερο θέμα της νέας Βουλής υπήρξε επομένως το καθεστωτικό ζήτημα, ωστόσο υπήρξε μια διάσταση απόψεων στο εσωτερικό των αντιβενιζελικών, από την μία πλευρά υπήρχαν οι αδιάλλακτοι μοναρχικοί με πρωτεργάτες τους Κονδύλη και Ι.Μεταξά που υποστήριζαν την μεταβολή του πολιτεύματος πραξικοπηματικά μέσω της Ε' Εθνοσυνέλευσης και από την άλλη πλευρά ο νόμιμος πρωθυπουργός της χώρας Π. Τσαλδάρης πρότεινε ο λαός να αποφασίσει με δημοψήφισμα για το πολιτειακό ζήτημα και ταυτόχρονα παρότρυνε τον εξόριστο Γεώργιο Β' να υποστηρίξει την δημοψηφισματική λύση. Από την πλευρά του Βενιζέλου λίγο πριν φύγει φυγόδικος στην Γαλλία ζήτησε από τους οπαδούς του να στηρίξουν την βασιλεία⁶¹⁰ και με έμμεσο τρόπο από τον εξόριστο μονάρχη να παρέμβει υπέρ μιας έντιμης διεξαγωγής του δημοψηφίσματος. Ο Γεώργιος Β' δήλωσε αδυναμία παρέμβασης στις εσωτερικές εξελίξεις.

Τελικά η κυβέρνηση προκηρύσσει σχέδιο για τη διεξαγωγή του δημοψηφίσματος στις 3 Νοεμβρίου 1935. Αξίζει να σημειωθεί ότι στην απόφαση αυτή αντιτάχθηκαν οι Καφαντάρης, Σοφούλης, Παπαναστασίου και ο Γ. Παπανδρέου βεβαίως δεν ανήκαν στο δυναμικό της Ε' Εθνοσυνέλευσης μετά την απόφαση τους να απέχουν από τις εκλογές. Η όξυνση των πολιτικών πραγμάτων θα γίνει ακόμη πιο έντονη όταν στις 10 Οκτωβρίου⁶¹¹ οι Παπάγος – Ρέππας – Οικονόμου θα προβούν σε πραξικόπημα εναντίον την συντηρητικής κυβερνήσεως, μάλιστα θα απαγάγουν ακόμη και τον νόμιμο πρωθυπουργό Τσαλδάρη και θα απαιτήσουν πραξικοπηματικά την παλινόρθωση του βασιλίου. Ωστόσο αυτή η κίνηση αποδοκιμάστηκε από τον Κονδύλη

⁶⁰⁹ Εφημερίδα «Πατρίς» 12.7.1935.

⁶¹⁰ Χρήστος Χατζηιωσήφ, «Κοινοβούλιο και δικτατορία» σ. 112.

⁶¹¹ Στο ίδιο, σ. 111.

στον οποίο παρέδωσαν την εξουσία και σχημάτισε κυβέρνηση. Μια από τις πρώτες κινήσεις του ήταν η κατάργηση της αβασίλευτης δημοκρατίας καθώς και η επαναφορά του Νόμου περί Τύπου του 1837, καταπατώντας κάθε έννοια δημοκρατικής ελευθερίας.

Το δημοψήφισμα της 3^{ης} Νοεμβρίου έδωσε ένα ποσοστό της τάξεως του 97,8% υπέρ της βασιλείας, προϊόν σαφούς νοθείας στα αποτελέσματα. Εάν συγκρίνουμε με το δημοψήφισμα μια δεκαετία πριν το δημοψήφισμα του 1924⁶¹² μπορούμε να διαπιστώσουμε με μεγάλη έκπληξη ότι το 70% του εκλογικού σώματος είχε ταχθεί υπέρ της αβασίλευτης δημοκρατίας και μόνο το 30% υπέρ της βασιλευόμενης δημοκρατίας, και συμπερασματικά έχουμε μια μετατόπιση της τάξεως του 50% μέσα σε 10 χρόνια.

Έπειτα από τις δημοψηφισματικές εξελίξεις καταφθάνει στις 25 Νοεμβρίου ο εξόριστος βασιλιάς Γεώργιος μαζί με τον διάδοχο Παύλο. Ο Κονδύλης παραιτείται (λόγω της διαφωνίας του για την αμνήστευση των ενόχων του κινήματος της 1^{ης} Μαρτίου του 1935) περιμένοντας να του αναθέσει ο βασιλιάς εκ νέου το σχηματισμό κυβέρνησης. Ωστόσο ο Γεώργιος έχει άλλα σχέδια, καλεί τους πολιτικούς αρχηγούς για τον σχηματισμό κυβέρνησης εκλογών, από την δημοκρατική παράταξη παρουσιάστηκε μόνον ο Ανδρέας Μιχαλακόπουλος και τελικά ορίστηκε στις 30 Νοεμβρίου υπηρεσιακή κυβέρνηση υπό τον μετριοπαθή Κωνσταντίνο Δεμερτζή (καθηγητής Πανεπιστημίου) που έχαιρε της εμπιστοσύνης όλων των παρατάξεων. Έπειτα από μια αντισυνταγματική κίνηση από τον βασιλέα διέλυσε την Εθνοσυνέλευση και προκήρυξε εκλογές αναθεωρητικής βουλής για την 26^η Ιανουαρίου του 1936.

Τα εκλογικά αποτελέσματα του 1936

Οι βουλευτικές εκλογές της 26^{ης} Ιανουαρίου 1936 υπήρξαν οι τελευταίες εκλογές του μεσοπολέμου και χαρακτηρίζονται όπως και οι προηγούμενες του 1935 από την οξεία πόλωση⁶¹³ μεταξύ του βενιζελισμού και του αντιβενιζελισμού. Ειδικότερα το πολιτικό πλαίσιο των εκλογών του 1936, που προσδιορίζονταν άμεσα από τα γεγονότα που είχαν διαδραματιστεί τον προηγούμενο χρόνο, και τα οποία είχαν

⁶¹² Στο ίδιο, σ. 65.

⁶¹³ Η. Νικολακόπουλος, Κόμματα και Βουλευτικές εκλογές στην Ελλάδα 1946 – 1964, γ' έκδοση, ΕΚΚΕ, Αθήνα, 2000, σ. 103.

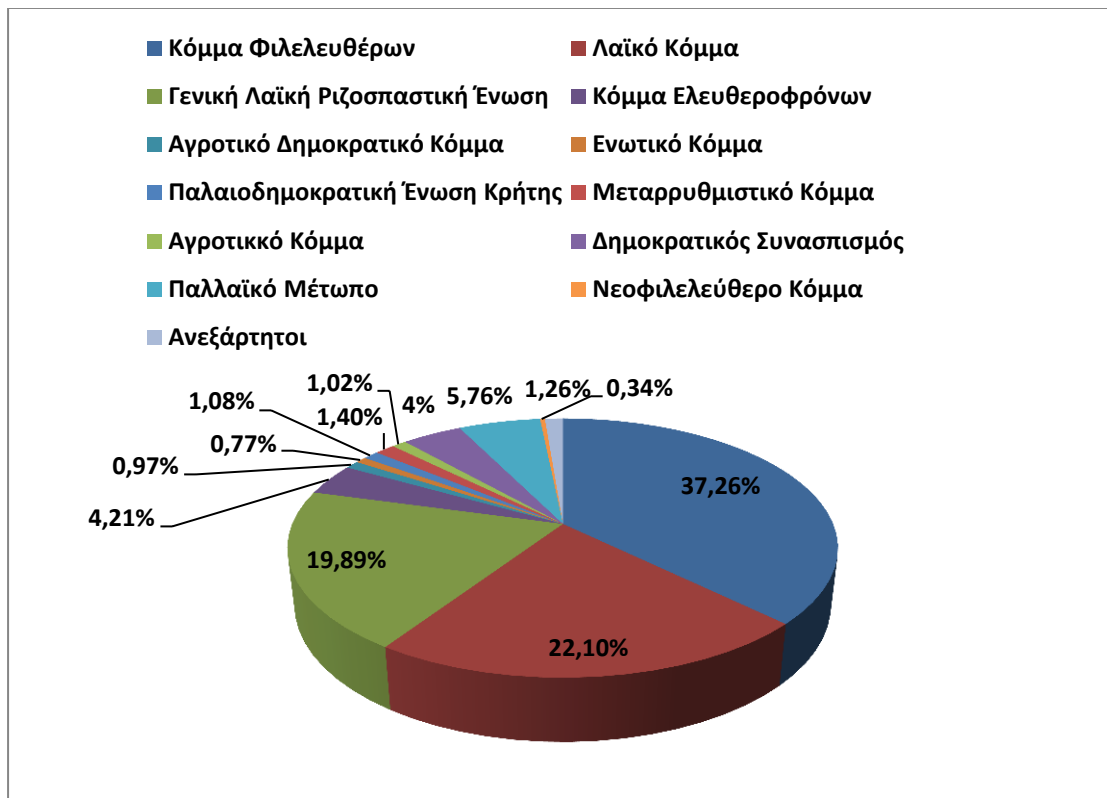
οξύνει τις αντιθέσεις βενιζελικής και αντιβενιζελικής παράταξης, δημιουργώντας έντονο εμφυλιακό κλίμα.

Στις εκλογές την αντιβενιζελική παράταξη εκπροσώπησαν: το Λαϊκό Κόμμα με αρχηγό τον Π. Τσαλδάρη, αυτούς που αποχώρησαν από το Λαϊκό Κόμμα συνάσπισαν την Γενική Λαϊκή Ριζοσπαστική Ένωση που ήταν μία σύμπραξη του Εθνικού Ριζοσπαστικού Κόμματος του Κονδύλη και του Εθνικού Λαϊκού Κόμματος του Θεοτόκη και της Ομάδας Ανεξαρτήτων με επικεφαλής τον Ι. Ράλλη. Στην αντιβενιζελική παράταξη μετείχε και το Κόμμα των Ελευθεροφρόνων του Ι. Μεταξά με την απροκάλυπτη στήριξη στον Γεώργιο, το Μεταρρυθμιστικό Εθνικό Κόμμα με αρχηγό τον Σ. Γκοτζαμάνη, και τελευταίος κομματικός σχηματισμός ήταν το Εθνικό Ενωτικό Κόμμα του Π. Κανελλόπουλου (ήταν ο πρωθυπουργός που πήραν πραξικοπηματικά την εξουσία οι συνταγματάρχες το 1967).

Από την βενιζελική παράταξη μετείχαν στις εκλογές: το Κόμμα των Φιλελευθέρων υπό την ηγεσία του Θεμιστοκλή Σοφούλη, ο Δημοκρατικός Συνασπισμός που στην ουσία ήταν μια σύμπραξη του Κόμματος Αγροτικό και Εργατικό του Παπαναστασίου, του Προοδευτικού Κόμματος του Καφαντάρη και του Δημοκρατικού Κόμματος του Γ. Παπανδρέου. Επιπροσθέτως στην βενιζελική παράταξη άνηκαν η Παλαιοδημοκρατική Ένωση Κρήτης του Αρ. Μητσοτάκη, το Αγροτικό Κόμμα Ελλάδας του Ι. Σοφιανόπουλου, και τέλος οι Νεοφιλελεύθεροι με επικεφαλής τον Δ. Μπότσαρη.

Από τον χώρο της Αριστεράς μετείχαν το κομμουνιστικό Παλλαϊκό Μέτωπο, το Αρχαιομαρξιστικό Κόμμα και Διεθνιστικό Μέτωπο.

Γράφημα 61: Συγκεντρωτικά αποτελέσματα εκλογών 1936

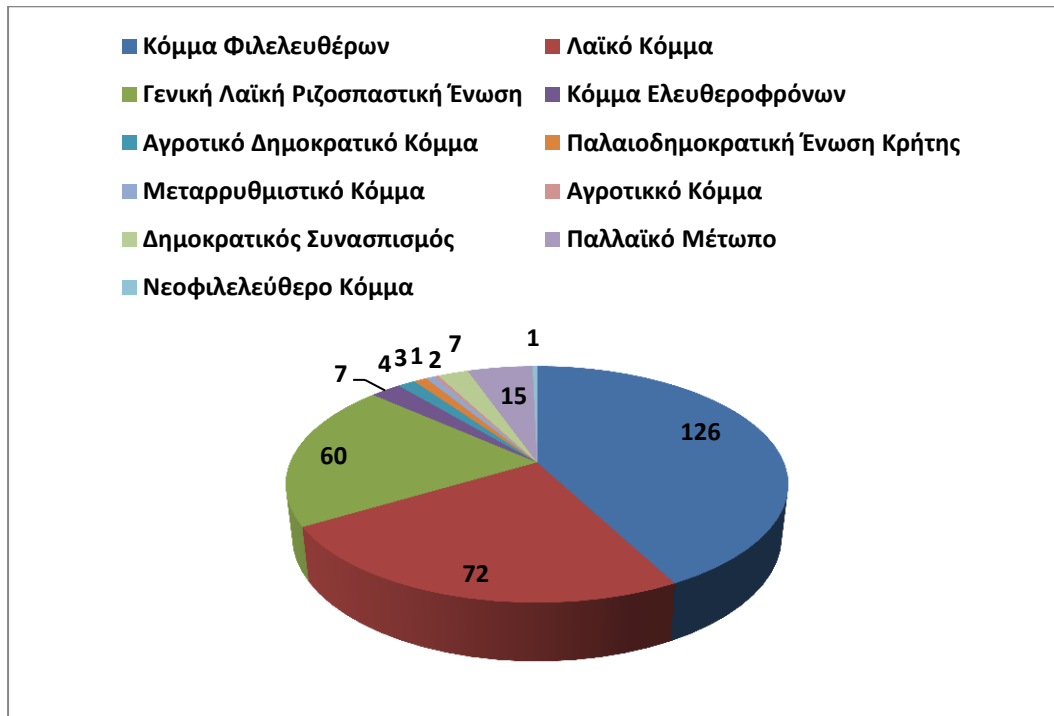
Το αποτέλεσμα των εκλογών εμφανίζει τις δύο κυρίαρχες πολιτικές παρατάξεις σχεδόν ισοδύναμες τόσο σε αριθμό ψήφων όσο και λόγω της απλής αναλογικής που εφαρμόστηκε στις συγκεκριμένες εκλογές σε κοινοβουλευτική εκπροσώπηση. Σε σχέση με τις προηγούμενες εκλογικές αναμετρήσεις, η αντιβενιζελική παράταξη αύξησε ελαφρώς την δύναμη της, αλλά σημαντικότερη θεωρείται η επιτυχία της βενιζελικής παράταξης η οποία παρά τις διώξεις που υπέστη, ύστερα μάλιστα και από το κίνημα της 1^{ης} Μαρτίου του 1935 και παρά την απουσία του φυσικού ηγέτη της Ε. Βενιζέλου κατόρθωσε να διατηρήσει την επιρροή του με μικρές μόνο απώλειες. Επιπλέον ενώ η αντιβενιζελική παράταξη παρουσιάστηκε διασπασμένη σε δύο ισοδύναμα τμήματα το Λαϊκό Κόμμα με τον Τσαλδάρη και την Γενική Λαϊκή Ριζοσπαστική Ένωση με τους Κονδύλη, Θεοτόκη κ.α. Το Κόμμα Φιλελευθέρων συσπειρώνοντας την μεγάλη πλειοψηφία των βενιζελικών αναδείχτηκε με σημαντική διαφορά ως το ισχυρότερο κόμμα της χώρας.

Στις εκλογές ψήφισαν 1.274.002 άτομα, οι εκλογικές περιφέρειες είχαν οριστεί σε 38 και το εκλογικό σύστημα που ίσχυε ήταν η απλή αναλογική σε ευρεία περιφέρεια⁶¹⁴. Αναλυτικά τα αποτελέσματα των εκλογών της 26^{ης} Ιανουαρίου 1936 έχουν ως εξής: πρώτο το Κόμμα των Φιλελευθέρων που συγκέντρωσε 474.651 ψήφους και ποσοστό 37,26% ακολούθησε το Λαϊκό Κόμμα με 281.597 ψήφους και ποσοστό 22,10%, η Γενική Λαϊκή Ριζοσπαστική Ένωση που έλαβε 253.384 ψήφους και ποσοστό 19,89% , το κομμουνιστικό Παλλαϊκό Μέτωπο με 73.411 ψήφους και ποσοστό 5,76%, ο Δημοκρατικός Συνασπισμός με 53.693 ψήφους και ποσοστό 4,21%, το Κόμμα των Ελευθεροφρόνων με 50.137 ψήφους και ποσοστό 3,94%, το Μεταρρυθμιστικό Κόμμα 17.822 ψήφους και ποσοστό 1,40%, οι ανεξάρτητοι υποψήφιοι που συγκέντρωσαν αθροιστικά 15.979 ψήφους και ποσοστό 1,26%, η Παλαιοδημοκρατική Ένωση Κρήτης 13.762 ψήφους και ποσοστό 1,08%, το Αγροτικό Κόμμα του Σοφιανόπουλου 13.006 ψήφους ή 1,02%, το Αγροτικό Κόμμα του Μυλωνά 12.333 ψήφους και ποσοστό 0,97%, το Ενωτικό Κόμμα 9.870 ψήφους και ποσοστό 0,77%, και τέλος το Νεοφιλελεύθερο Κόμμα που έλαβε 4.357 ψήφους και ποσοστό 0,34%.⁶¹⁵

⁶¹⁴ Χρήστος Χατζηιωσήφ ό.π., σ. 111.

⁶¹⁵ Ελληνική Στατιστική Αρχή, Ψηφιακή Βιβλιοθήκη (ΕΛΣΤΑΤ), *Στατιστική των Βουλευτικών εκλογών της 26^{ης} Ιανουαρίου 1936.*

Γράφημα 62: Κατανομή εδρών στις εκλογές του 1936

Σύμφωνα με το γράφημα 62 το κόμμα που κατέκτησε τις περισσότερες έδρες ήταν το Κόμμα Φιλελευθέρων 126 έδρες ενώ η διαιρεμένη πλέον αντιβενιζελική παράταξη μοιράστηκε από 72 και 60 έδρες, το Λαϊκό Κόμμα και η Γενική Λαϊκή Ριζοσπαστική Ένωση. Από το βενιζελικό στρατόπεδο ο Δημοκρατικός Συνασπισμός έλαβε 7 έδρες, το Αγροτικό Κόμμα του Μυλωνά 4 έδρες, η Παλαιοδημοκρατική Ένωση Κρήτης 3 έδρες και το Κόμμα των Νεοφιλελευθέρων εξέλεξε έναν βουλευτή. Από τα υπόλοιπα αντιβενιζελικά κόμματα, το Κόμμα των Ελευθεροφρόνων έλαβε 7 έδρες, και το Μεταρρυθμιστικό Εθνικό Κόμμα του Γκοτζαμάνη έλαβε 2 έδρες. Τέλος από την πλευρά της Αριστεράς το Κομμουνιστικό Κόμμα εξέλεξε 15 βουλευτές ενώ το Αγροτικό Κόμμα έλαβε 1 έδρα.

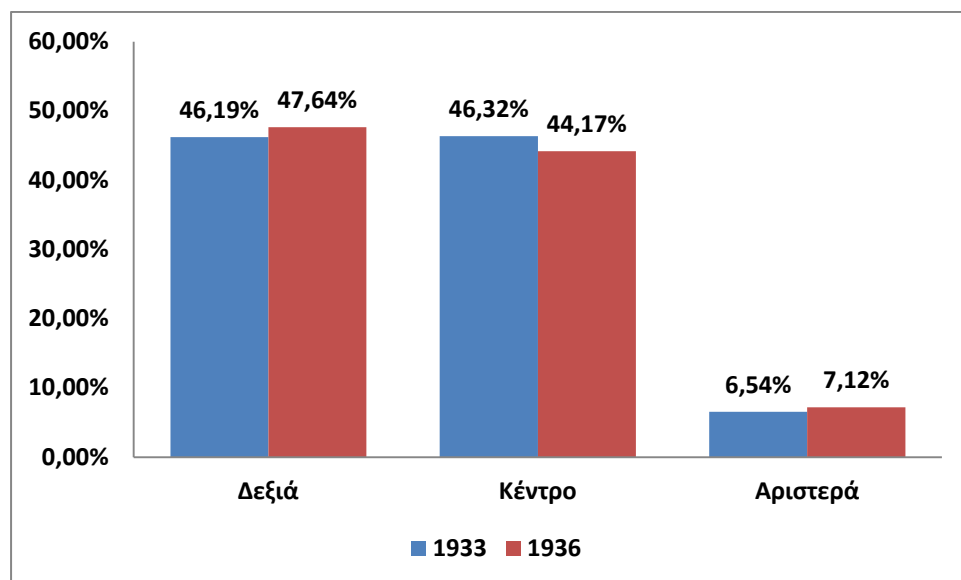
Συμπερασματικά η βενιζελική παράταξη έλαβε αθροιστικά 141 έδρες ενώ η αντιβενιζελική έλαβαν 143 έδρες και το Κ.Κ.Ε 15 έδρες. Η ισοδυναμία των δύο κυρίαρχων παρατάξεων προέκυψε ως τελική συνισταμένη δύο τελείως διαφορετικών καταστάσεων στην Παλαιά Ελλάδα και στις Νέες Χώρες. Στην πρώτη η αντιβενιζελική παράταξη ξεπέρασε το 60% των ψήφων, ενώ η δύναμη της στις Νέες Χώρες ήταν κατώτερη του 40% την αντίστροφη ακριβώς εικόνα παρουσίασε ο εκλογικός χάρτης της βενιζελικής παράταξης όπου η έντονη αυτή γεωγραφική διαφοροποίηση μεταξύ Παλαιάς Ελλάδας και Νέων Χωρών αποτελεί αναμφισβήτητα το κύριο χαρακτηριστικό της εκλογικής γεωγραφίας του μεσοπολέμου .

Η διαφοροποίηση αυτή αντανακλά και συμπυκνώνει δύο πράγματα, αφενός τη διαφορετική ιστορική παράδοση και πληθυσμιακή σύνθεση των δύο περιοχών και αφετέρου το γεγονός ότι οι δύο πολιτικές παρατάξεις διέθεταν διαφορετικά κοινωνικά στηρίγματα τόσο στον αγροτικό πληθυσμό όσο και στα μεσαία στρώματα των αστικών κέντρων. Επιπροσθέτως η αναβίωση του Εθνικού διχασμού την οποία προκάλεσε το κίνημα της 1^{ης} Μαρτίου 1935, προσέδωσε στην εκλογική αναμέτρηση του Ιανουαρίου του 1936, μια ιδιαίτερη όξυνση στην γεωγραφική αυτή διαφοροποίηση η οποία έστω και ελάχιστα είχε αρχίσει να αμβλύνεται την προηγούμενη περίοδο.

Σε ότι αφορά το Κ.Κ.Ε οι εκλογές του 1936 επιβεβαίωσαν την σχετικά σημαντική αν και περιχαρακωμένη επιρροή και κυρίως σταθερότητα της εκλογικής του βάσης. Τα ποσοστά που έλαβαν σε ολόκληρη την επικράτεια αποδεικνύουν ότι στις περισσότερες περιοχές η αδύναμη παρουσία του Κ.Κ.Ε κάτω από 5% δεν μπορούσε να διαταράξει την πόλωση της πολιτικής ζωής ανάμεσα στην βενιζελική και αντιβενιζελική παράταξη.

Το κύριο τμήμα της κομμουνιστικής αριστεράς έπειτα από την έρευνα εντοπίζεται στην Θεσσαλία, στην Μακεδονία και στη Θράκη όπου συνολικά το κομμουνιστικό κόμμα έφτασε το 10,49% των ψήφων. Επιπλέον στις ίδιες περιοχές ήταν συγκεντρωμένη και η άλλη τάση της Αριστεράς το Αγροτικό Κόμμα, όπου αθροιστικά μαζί με το Κ.Κ.Ε συγκέντρωναν σε αυτές τις περιοχές το 13% των ψήφων.

Γράφημα 63: Σύγκριση εκλογικών αποτελεσμάτων 1933⁶¹⁶ και 1936 (με βάση τους κυριότερους ιδεολογικούς χώρους)

Σύμφωνα με το παραπάνω γράφημα διακρίνουμε την μικρή αύξηση του δεξιού⁶¹⁷ χώρου καθώς επίσης και μία σχετική μείωση της εκλογικής επιρροής του κεντρώου⁶¹⁸ χώρου και μια ισχνή αύξηση των ποσοστών της Αριστεράς⁶¹⁹.

Συγκεκριμένα ο ιδεολογικός χώρος της δεξιάς αυξάνει τα ποσοστά του από 46,19% το 1933 στο 47,64% το 1936 και αυτό λόγω της νέας δυναμικής που έδωσε η Λαϊκή Ριζοσπαστική Ένωση. Αντίθετα ο χώρος του κέντρου της βενιζελικής παράταξης μειώνεται η εκλογική επιρροή της από το 46,32% το 1933 στο 44,17% το 1936 αρκετές από τις ψήφους της απορροφήθηκαν απο την σταδιακή άνοδο του

⁶¹⁶ Εσκεμμένα πραγματοποιείται η σύγκριση με τις εκλογές της 5^{ης} Μαρτίου 1933 και όχι με αυτές της 9^{ης} Ιουνίου 1935 διότι η Βενιζελική παράταξη αποφάσισε να απέχει της εκλογικής αναμέτρησης και επομένως δεν υπήρχε ιδεολογική αντιπροσώπευση.

⁶¹⁷ Στο ποσοστό της Δεξιάς υπολογίστηκαν για τις εκλογές του 1936 τα αθροίσματα του Λαϊκού Κόμματος, της Γενικής Λαϊκής Ριζοσπαστικής Ένωσης, του Κόμματος των Ελευθεροφρόνων, του Ενωτικού Κόμματος και ανεξερτήτων δεξιών υποψηφίων,ενί για τις εκλογές του 1933 υπολογίστηκε το ποσοστό της Ηνωμένης Αντιπολίτευσης.

⁶¹⁸ Στο συνολικό ποσοστό του κεντρώου χώρου για τις εκλογές του 1936 υπολογίστηκαν τα αθροίσματα απο τα ποσοστά του Κόμματος Φιλελευθέρων,του Δημοκρατικού Συνασπισμού, των Αγροτικών του Μυλωνά, της Παλαιοδημοκρατικής Ενώσης Κρήτης καθώς επίσης και κάποιων κεντρώων υποψηφίων.ενώ για τις εκλογές του 1933 υπολογίστηκε το ποσοστό του Εθνικού Συνασπισμού.

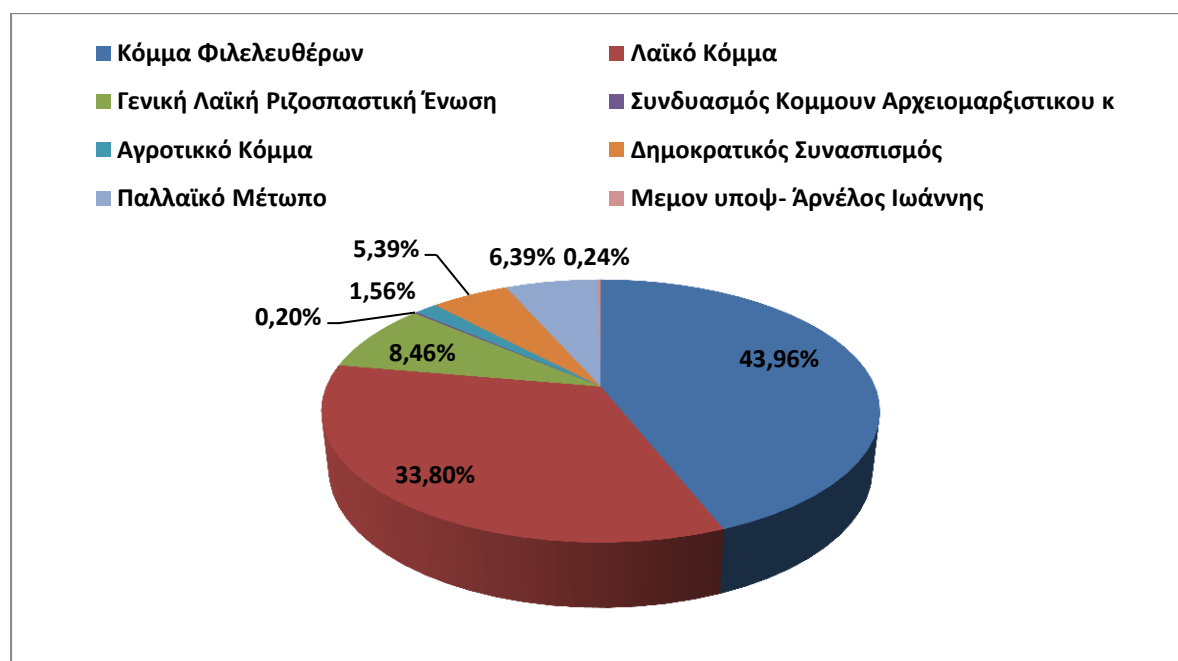
⁶¹⁹ Στο ποσοστό της Αριστεράς για το 1936 εμπεριέχονται τα ποσοστά του Παλλαϊκού Μετώπου, του Αγροτικού Κόμματος Ελλάδος, του Κομμουνιστικού Αρχαιομαρξιστικού Κόμματος Ελλάδος, ενώ για τις εκλογές του 1933 τα ποσοστά του Ενιαίου Μετώπου, του Αγροτικού Κόμματος και των Αρχαιομαρξιστών.

Κομμουνιστικού κόμματος. Τέλος η Αριστερά κατορθώνει να αυξήσει τα ποσοστά της παρά τις διώξεις που βιώνει από τους Κυβερνητικούς, από το 6,54% το 1933 φτάνει στο 7,12 % στις εκλογές του 1936.

Οι εκλογές στην Κοζάνη

Στις εκλογές της 26^{ης} Ιανουαρίου του 1936 η επαρχία των Γρεβενών εντάσσονταν στην ευρύτερη εκλογική περιφέρεια του Νομού Κοζάνης, συνεπώς ο νόμιμος πληθυσμός της ανέρχονταν σε 173.846 άτομα. Οι βουλευτικές έδρες που ορίζονταν από τον εκλογικό νόμο αντιστοιχούσαν σε εννία έδρες, και σε 101 εκλογικά τμήματα σε όλη την περιφέρεια θα ασκούσαν το εκλογικό τους δικαίωμα οι κάτοικοι. Συγκεκριμένα 34 στην επαρχία Κοζάνης, 18 στην επαρχία Βοΐου (Ανασελίτσης), στην επαρχία Εορδαίας (Καϊλαρίων) 25, ενώ στην επαρχία Γρεβενών 25 εκλογικά τμήματα. Για την συγκεκριμένη εκλογική περιφέρεια το εκλογικό μέτρο είχε οριστεί σε 3.321 σταυρούς. Επιπροσθέτως στις εκλογές ψήφισαν 33.317 εκλογείς ενώ βρέθηκαν έγκυρα τα 33.212 ψηφοδέλτια.

Γράφημα 64: Εκλογικά αποτελέσματα της εκλογικής περιφέρειας του Νομού Κοζάνης στις εκλογές του 1936

Στις εκλογές της 26^{ης} Ιανουαρίου 1936 παρουσιάστηκαν στην εκλογική περιφέρεια του Νομού Κοζάνης οι εξής συνδυασμοί: οι συνδυασμοί Γενικής Λαϊκής Ριζοσπαστικής Ενώσεως, του Λαϊκού Κόμματος, του Κόμματος των Φιλελευθέρων, του Δημοκρατικού Συνασπισμού, του Αγροτικού Κόμματος, του Παλλαϊκού Μετώπου, του Κομμουνιστικού Αρχαιομαρξιστικού Κόμματος της Ελλάδος και τέλος υπήρξε η υποψηφιότητα ενός ανεξάρτητου του Αρνέλου Ιωάννη⁶²⁰. Σύμφωνα με το γράφημα 64. το Κόμμα των Φιλελευθέρων επικράτησε σε ολόκληρη την εκλογική περιφέρεια του Νομού Κοζάνης, καθώς συγκέντρωσε 14.601 ψήφους και ποσοστό 43,96%. Συγκεκριμένα από τον συνδυασμό πρώτος σε σταυρούς προτιμήσεως ήταν ο δικηγόρος Βαρβούτης Γεώργιος με 10.917, να σημειωθεί ότι ήταν ο πρώτος σε ψήφους σε ολόκληρη την περιφέρεια και συνεπώς εκλέχτηκε βουλευτής. Ακολούθησαν οι Κουπαρούσος Νικόλαος με 10.159 ψήφους επίσης εκλέχτηκε βουλευτής, ο Κακουλίδης Γεώργιος με 7.792 ψήφους και αυτός εξελέγη βουλευτής, ο Γεωργιάδης Νικόλαος με 7.792 ψήφους αποτέλεσε τον τέταρτο βουλευτή που εξέλεξαν οι Φιλελεύθεροι στην Κοζάνη, ο Χρυσάφοπουλος Στέφανος έλαβε 6.102 ψήφους, Παπαδόπουλος Ηλίας 5.300, Πανταζόπουλος Κωνσταντίνος 4.680 ψήφους, Ηλίας Ηλίας 4.315, και τελευταίος ο Λιάκος Ιωάννης με 3.184 ψήφους.

Δεύτερο κόμμα στον Νομό Κοζάνης σύμφωνα με τα αποτελέσματα ήταν το Λαϊκό Κόμμα που συγκέντρωσε 11.225 ψήφους και ποσοστό 33,80% επί του συνόλου. Αναλυτικά πρώτος σε ψήφους προτίμησης ήταν ο Πολυζούλης Γεώργιος αφού έλαβε 6.709 ψήφους και εκλέχτηκε βουλευτής, ακολούθησε ο Λαδάς Αλέξανδρος με 3.244 ψήφους όπου εκλέχτηκε βουλευτής στην δεύτερη κατανομή σύμφωνα με το εκλογικό σύστημα της απλής αναλογικής, ίδια περίπτωση αποτελεί και ο Βύζας Βασίλειος που συγκέντρωσε 3.188 ψήφους και εκλέχτηκε και αυτός βουλευτής στην β' κατανομή, ο Μπιτόπουλος Κωνσταντίνος έλαβε 2.375 ψήφους, Γουλόπουλος Χρήστος 2.343 ψήφους, Γκιουλέκας Νικόλαος 2.047 ψήφους, Μπούσιος Δημήτριος 1.695 ψήφους, Βόκας Δημήτριος 1.480 ψήφους και τελευταίος ο Μπλάτσας Ιωάννης με 703 ψήφους.

Την Τρίτη θέση στην εκλογική περιφέρεια του Νομού Κοζάνης απέσπασε ο συνδυασμός της Γενικής Λαϊκής Ριζοσπαστικής Ενώσεως όπου συγκέντρωσε 2.809 ψήφους και ποσοστό 8,46%. Συγκεκριμένα ο υποψήφιος του συνδυασμού Αντωνιάδης Ιωάννης έλαβε του περισσότερους σταυρούς με 1.329 ψήφους και εκλέχτηκε από την εκλογική περιφέρεια Εφετείου Λαρίσης στην β' κατανομή

⁶²⁰ Ελληνική Στατιστική Αρχή, Ψηφιακή Βιβλιοθήκη (ΕΛΣΤΑΤ), Στατιστική των Βουλευτικών της 26ης Ιανουαρίου 1936.

⁶²¹βουλευτής. Ακολούθησαν οι Σταμούλας Κυριαζής με 887 ψήφους, Πιπιλιάγκας Χρυσόστομος 883 ψήφους, Ποντίκας Γεώργιος 558 ψήφους, Γκουρτσούλης Στέφανος 472 ψήφους, Βλαντάς Γεώργιος 322 ψήφους, Καζανάς Γεώργιος 109 ψήφους, και Σπανός Γεώργιος 108 ψήφους.

Αρκετά μεγάλο ποσοστό σε σχέση με προηγούμενες εκλογικές αναμετρήσεις συγκέντρωσε το Παλαϊκό Μέτωπο στο Νομό Κοζάνης αφού έλαβε 2.121 ψήφους και ποσοστό 6,39%. Συγκεκριμένα πρώτος σε σταυρούς προτιμήσεως ήταν ο Παπαδόπουλος Φίλιππος που έλαβε 1.605 ψήφους και κατάφερε μέσω της εκλογικής περιφέρειας του Εφετείου Λαρίσης και της β' κατανομής να εκλεχτεί βουλευτής και να αποτελέσει τον πρώτο κομμουνιστή που εκλέγεται στον Νομό Κοζάνης. Ακολούθησαν οι Ευθυμίου Τηλέμαχος με 1.577 ψήφους, ο Καλαντζόπουλος Τάκης 546 ψήφους και τέλος ο Πλακοπίδης Νικόλαος με 487 ψήφους.

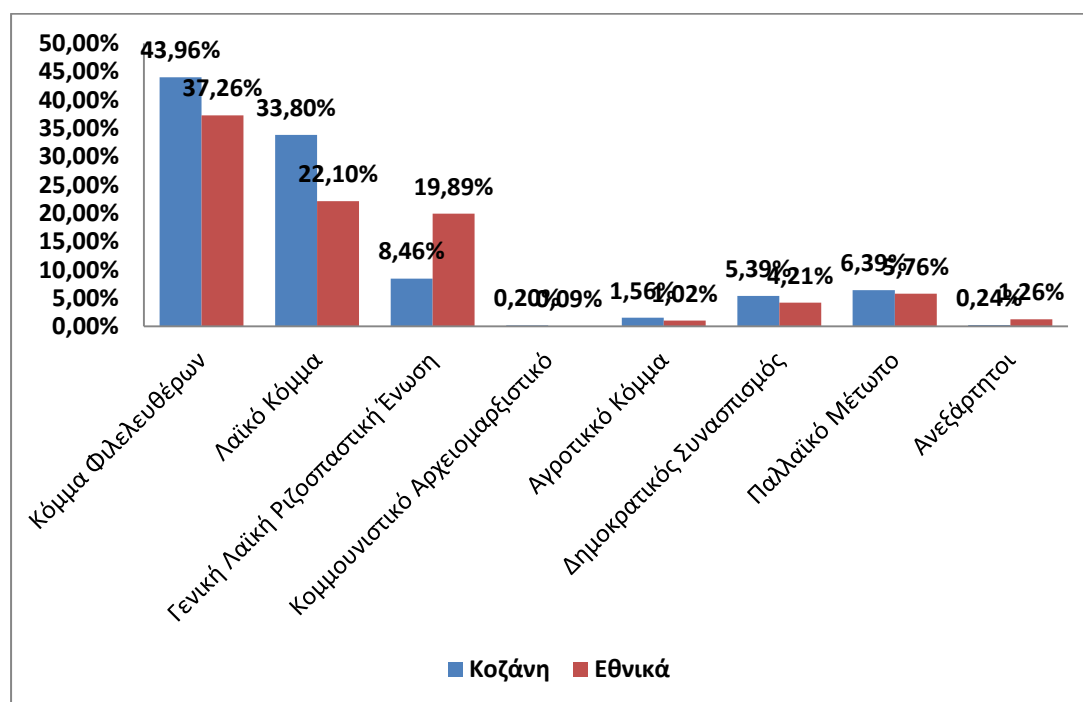
Το συνδυασμό του Παλαϊκού Μετώπου ακολούθησε αυτός του Δημοκρατικού συνασπισμού που συγκέντρωσε 1.789 ψήφους και ποσοστό 5,39%. Οι δύο υποψήφιοι του συνδυασμού Προκοπίδης Κοσμάς και Σαββίδης Κοσμάς έλαβαν 1.653 και 303 ψήφους αντίστοιχα.

Η εκλογική περιφέρεια της Κοζάνης αποτέλεσε μια από τις εννέα συνολικά εκλογικές περιφέρειες όπου το Αγροτικό Κόμμα Ελλάδας παρουσίασε εκλογικό συνδυασμό, αποσπώντας 1,56% επί του συνόλου των έγκυρων ψηφοδελτίων της περιφέρειας ή 519 ψήφους. Στο συνδυασμό μετείχαν οι Φύδας Αθανάσιος που έλαβε 280 ψήφους, ο Παραστατίδης Αγαθάγγελος 176 ψήφους, Κωττίδης Κωνσταντίνος 154 ψήφους και ο Τιτέλης Χριστόδουλος με 74 ψήφους.

Τέλος η εκλογική περιφέρεια Κοζάνης ήταν μία από τις 12 εκλογικές περιφέρειες που παρουσίασε υποψήφιο το Κομμουνιστικό Αρχαιομαρξιστικό κόμμα της Ελλάδας υπό την ηγεσία του Χαράλαμπου Αλεξόπουλου. Επί του συνόλου έλαβε 67 ψήφους και ποσοστό 0,20%, και ο μοναδικός υποψήφιος του ήταν ο Παπανικολάου Παναγιώτης. Ο μεμονωμένος ανεξάρτητος υποψήφιος Αρνέλος Ιωάννης έλαβε 81 ψήφους ή το 0,24% επί του συνόλου.

⁶²¹ Βλέπε, Άρθρο 111 του νόμου 5493 και άρθρο 4 Διατάγματος 10 Ιουνίου 1932 περί εκτελέσεως διατέξεως αυτού του νόμου.

Γράφημα 65. Συγκριτικά αποτελέσματα του Νομού Κοζάνης με το εθνικό μέσο όρο

Τα κόμματα που βρίσκονται στο συγκριτικό γράφημα αποτελούν του κομματικούς σχηματισμούς που παρουσιάστηκαν στον Νομό Κοζάνης και κατά συνέπεια βάση αυτού πραγματοποιήθηκε η σύγκριση, έτσι από τον γράφημα λείπουν το Κόμμα των Ελευθεροφρόνων και το Μεταρρυθμιστικό Εθνικό Κόμμα..

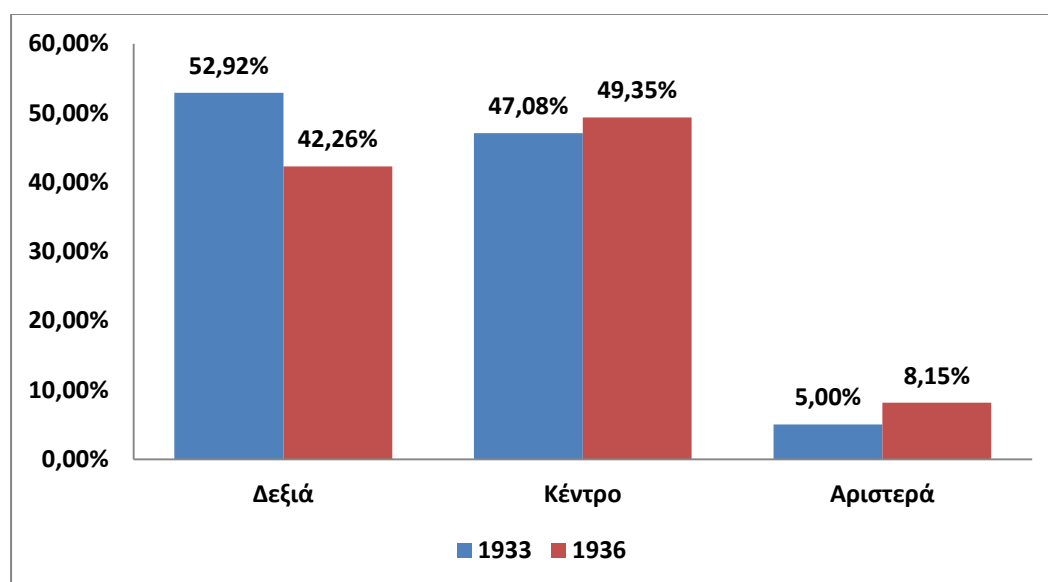
Σύμφωνα με το γράφημα 65 το Κόμμα των Φιλελευθέρων στον Νομό Κοζάνης διατήρησε ενισχυμένη την βενιζελική ψήφο στο σύνολο της περιοχής. Μάλιστα τα ποσοστά των Φιλελευθέρων παρουσιάζουν μια αρκετά μεγάλη αύξηση της τάξεως των έξι ποσοστιαίων μονάδων δηλαδή από το 37,26% που ήταν ο μέσος όρος σε όλη την επικράτεια στον Νομό Κοζάνης τα ποσοστά του ανέρχονταν στο 43,96%. Υστερά μάλιστα και από τις διώξεις και την αποχή του κόμματος στις προηγούμενες εκλογές, κατόρθωσε να διατηρήσει την εκλογική επιρροή του, σε αυτό συνέβαλλαν και οι δύο υποψήφιοι κατά κύριο λόγο οι Βαρβούτης Γεώργιος και Κουπαρούσος Νικόλαος. Από την άλλη πλευρά της αντιβενιζελικής παρατάξεως το Λαϊκό Κόμμα παρουσίασε μια αύξηση σε σχέση με τον εθνικό μέσο όρο της δηλαδή από το 22,10% που έλαβε πανελληνίως στο 33,80% που συγκέντρωσε στον Νομό Κοζάνης, ωστόσο αυτή η αύξηση δεν κατάφερε να ξεπεράσει του Φιλελευθέρους, η διάσπαση της αντιβενιζελικής παράταξης σε δύο συνδυασμούς Λαϊκό Κόμμα και Γενική

Ριζοσπαστική Ένωση μοίρασε τους ψήφους. Ο Συνασπισμός του Εθνικού Ριζοσπαστικού Κόμματος και του Εθνικού Λαϊκού Κόμματος παρουσιάζει απώλειες της τάξεως 12 περίπου ποσοστιαίων μονάδων συγκεκριμένα από το 19,80% που συγκέντρωσαν σε εθνικό επίπεδο έπεσαν στο 8,46% σε τοπικό επίπεδο.

Αξιοσημείωτη αποτελεί η πορεία του Παλλαϊκού Μετώπου στην εκλογική περιφέρεια της Κοζάνης με ποσοστό 6,39% ελαφρώς αυξημένο που αυτό που έλαβαν πανελληνίως 5,76% αυτό που θα πρέπει να τονιστεί είναι η εκλογή για πρώτη φορά στις βουλευτικές εκλογές του κομμουνιστή υποψηφίου Παπαδόπουλο Φίλιππο.

Ο Δημοκρατικός Συνασπισμός θα παρουσιάσει μικρή αύξηση όχι όμως ικανή για να διαδραματίσει πρωταγωνιστικό ρόλο στον Νομό Κοζάνης, έτσι λοιπόν από το 4,21% που έλαβαν στο σύνολο της επικράτειας αυξήθηκε στο 5,39% στην Κοζάνη. Το Αγροτικό Κόμμα Ελλάδος διατήρησε τα ποσοστά της με μία μικρή αύξηση δηλαδή από το 1,01% σε εθνικό επίπεδο στο 1,56% σε τοπικό επίπεδο. Το Κομμουνιστικό Αρχαιομαρξιστικό κόμμα ήταν ισχνή η παρουσία του και έφτασε στο 0,20% λίγο μεγαλύτερο από το ποσοστό που έλαβε πανελληνίως 0,09%.

Γράφημα 66. Σύγκριση εκλογικών αποτελεσμάτων στην εκλογική περιφέρεια Κοζάνης στις εκλογές του 1933 και του 1936 (με βάση τους ιδεολογικούς χώρους)

Συγκρίνοντας την εκλογική επιρροή των τριών βασικών ιδεολογικών χώρων μεταξύ των εκλογών του 1933 και του 1936 παρατηρούμε μία μικρή αύξηση στον κεντρώο⁶²² χώρο καθώς επίσης και στο χώρο της Αριστεράς⁶²³, ενώ ο η Δεξιά⁶²⁴ παρουσιάζει μια κατακόρυφη πτώση στην εκλογική της επιρροή. Αναλυτικά ο χώρος του κέντρου με έναν από τους κύριους εκφραστές του το Κόμμα των Φιλελευθέρων αύξησε τα ποσοστά του από 47,08% στις εκλογές του 1933 στο 49,35% το 1936. Από την άλλη πλευρά η αντιβενιζελική παράταξη η οποία κατακερματίστηκε στις εκλογές του 1936 μειώθηκαν κατά δέκα ποσοστιαίες μονάδες η εκλογική της επιρροή δηλαδή απο το 52,92% το 1933, μειώθηκαν τα ποσοστά της στο 42,26%. Τέλος ο ιδεολογικός χώρος της Αριστεράς είναι αυτός που βγήκε κερδισμένος απο τις εκλογές διότι αύξησε τα ποσοστά της από το 5,00% το 1933 στο 8,15%, η αύξηση της εκλογικής επιρροής του Αριστερού χώρου στον Νομό Κοζάνης αντανακλά την ισχύ που σταθερά αποκτούσε στην Μακεδονία ιδιαίτερα στην Δυτική.

⁶²² Στο ποσοστό του κέντρου στην Κοζάνη για τις εκλογές του 1936 υπολογίστηκαν τα ποσοστά του Κόμματος των Φιλελευθέρων και του Δημοκρατικού Συνασπισμού ενώ για τις εκλογές του 1933 υπολογίστηκε το ποσοστό του Εθνικού Συνασπισμού.

⁶²³ Στο ποσοστό της Αριστερας στην Κοζάνη για τις εκλογές του 1936 συνυπολογίστηκαν τα των ποσοστών του Αγροτικού Κόμματος, του Παλλαϊκού Μετώπου καθώς επίσης του Κομμουνιστικού Αρχαιομαρξιστικού κόμματος, ενώ για τις εκλογές του 1933 υπολογίστηκε το ποσοστό του Ενιαίου Μετώπου Εργατών και Αγροτών και του ανεξάρτητου υποψηφίου των Αγροτικών (Παραστατίδης Αγαθάγγελος).

⁶²⁴ Στο ποσοστό της Δεξιάς στην Κοζάνη για τις εκλογές του 1936 συνυπολογίστηκαν τα ποσοστα του Λαϊκού Κόμματος καθώς επίσης και της Γενικής Λαϊκής Ριζοσπαστικής Ένωσης, ενώ για τις εκλογές του 1933 συνυπολογίστηκαν τα ποσοστά της Ηνωμένης Αντιπολίτευσης και ενός ανεξάρτητου υποψηφίου των Λαϊκών.

Πίνακας 128. Σταυροδοσία στα εκλογικά τμήματα της περιφέρειας Κοζάνης στις εκλογές 1936⁶²⁵

Επαρχία Κοζάνης

ΕΚΛΟΓΙΚΑ ΤΜΗΜΑΤΑ	Κόμμα Φιλελευθέρων	Λαϊκό Κόμμα	Γ.Λ.Ρ.Ε	Δημοκρατικός Συνασπισμός	Αγροτικό Κόμμα	Παλαϊκό Μέτωπο	Κ.Α.Κ	Ανεξ
Κοζάνης 1 ^ο	193	363	54	3	-	49	4	1
Κοζάνης 2 ^ο	155	266	67	2	3	38	1	-
Κοζάνης 3 ^ο	141	270	45	2	6	55	8	1
Κοζάνης 4 ^ο	164	257	37	2	-	30	5	-
Κοζάνης 5 ^ο	158	247	48	-	3	18	6	1
Πετρανών	186	25	-	-	6	2	-	-
Δρεπάνου	152	6	3	64	-	-	-	-
Τετραλόφου	488	39	4	12	-	8	-	-
Πολυμύλου	180	12	4	16	3	2	-	-
Αγ. Χριστοφ	284	32	-	80	5	1	-	-
Ξερολίμνης	209	17	1	19	-	1	-	-
Σκήτης	240	15	-	10	-	-	-	-
Σιδερά	239	12	-	45	-	10	-	-
Πρωτοχωρίου	330	22	7	63	2	2	1	-
Αγ. Παρασκευής	71	148	32	-	-	8	-	-
Κρόκου	55	224	61	-	9	2	-	-
Μεταμορφώσης	46	71	2	-	9	2	-	-
Άνω Κώμης	97	207	8	-	3	1	-	-
Αιανής	162	148	37	-	2	1	-	-
Βαθυλάκου	378	65	1	37	-	7	-	-
Σερβίων	213	55	71	49	3	189	-	26
Αυλών	176	17	5	55	7	14	-	2
Τριγωνικού	60	41	22	5	-	6	-	9
Λιβαδερού	77	57	15	7	-	-	-	20
Μεταξά	17	25	9	-	6	29	-	2
Τρανοβάλτου	97	51	42	4	6	7	-	1
Ελάτης	6	53	43	-	7	-	-	-
Ίμερας	156	21	3	17	-	5	-	-
Βελβενδού	206	32	467	-	-	39	-	5

⁶²⁵ Ελληνική Στατιστική Αρχή, Ψηφιακή Βιβλιοθήκη (ΕΛΣΤΑΤ), Στατιστική των Βουλευτικών της 26ης Ιανουαρίου 1936.

Πλατανόρευμα	79	84	44	5	-	16	-	3
Σκούλιαρης	28	38	19	4	-	18	-	-
Καταφυγίου	8	147	9	-	-	-	-	3
Καστανίας	59	27	11	54	2	21	-	3

Πίνακας 129.

Επαρχία Βοΐου (Ανασελίτσης)

Σιατίστης 1ον	56	107	9	-	-	60	3	-
Σιατίστης 2ον	75	163	11	-	-	87	5	-
Σιατίστης 3ον	138	193	18	-	1	115	5	1
Γαλατινής	70	228	29	-	-	1	-	-
Ερατυράς	197	292	55	13	5	9	-	2
Αρυόβουνου	104	202	87	4	-	15	-	-
Σισανίου	20	42	73	-	-	-	-	-
Νεαπόλεως	342	121	50	5	-	10	-	-
Πολυλάκκου	68	134	29	-	-	-	-	-
Τσοτυλίου	235	181	73	19	-	45	-	-
Κριμηνίου	77	68	36	1	-	24	-	-
Βελανιδιάς	147	99	34	2	-	9	-	-
Τσουκαλοχωρί ος	251	127	38	-	-	11	-	-
Πενταλόφου 1 ^ο	77	172	2	-	-	53	-	-
Πενταλόφου 2 ^ο	62	73	-	-	1	33	-	-
Αυγερινού	255	181	18	-	-	1	-	1
Δαμασκηιάς	325	136	3	-	1	-	-	-
Νοστήμου	44	90	7	-	-	7	-	-

Πίνακας 130.

Επαρχία Εορδαίας (Καϊλαρίων)

Πτολεμαϊδός 1 ^ο	365	72	42	106	41	29	11	-
Πτολεμαϊδός 2 ^ο	390	121	21	162	38	47	7	-
Περδίκκα	237	91	5	32	3	9	-	-
Φιλώτα	316	12	9	52	-	6	10	-
Πύργων	253	101	14	37	4	1	-	-
Περαίας	157	15	2	-	-	-	-	-
Κομνηνού	145	11	2	118	1	-	-	-

Αγ.Χριστοφ	146	70	-	82	39	30	-	-
Ανατολικού	176	55	11	146	1	10	-	-
Ερμακιάς	43	173	30	15	1	-	-	-
Καρδιάς	215	60	3	37	1	44	-	-
Κομάνου	89	202	16	44	34	13	-	-
Ποντοκόμης	57	24	-	32	2	116	-	-
Μαυροδενδρίου	280	24	4	48	13	8	-	-
Αρδάσσης	58	77	1	79	11	20	-	-
Αναρράχης	124	161	11	47	4	16	-	-
Εμπορίου	62	281	8	28	-	-	1	-
Παλαιοχωρίου	49	160	-	14	4	-	-	-
Ολυμπιάδος	65	94	17	8	1	1	-	-
Γαλάτειας	217	76	6	20	2	-	-	-
Μεσοβούνου	122	16	1	26	1	38	-	-
Ασβεστόπετρας	114	79	18	28	6	11	-	-
Βλάστης	63	78	109	4	-	-	-	-
Γραμματικού	47	56	38	16	2	-	-	-
Κλείτου	144	5	2	5	-	-	-	-

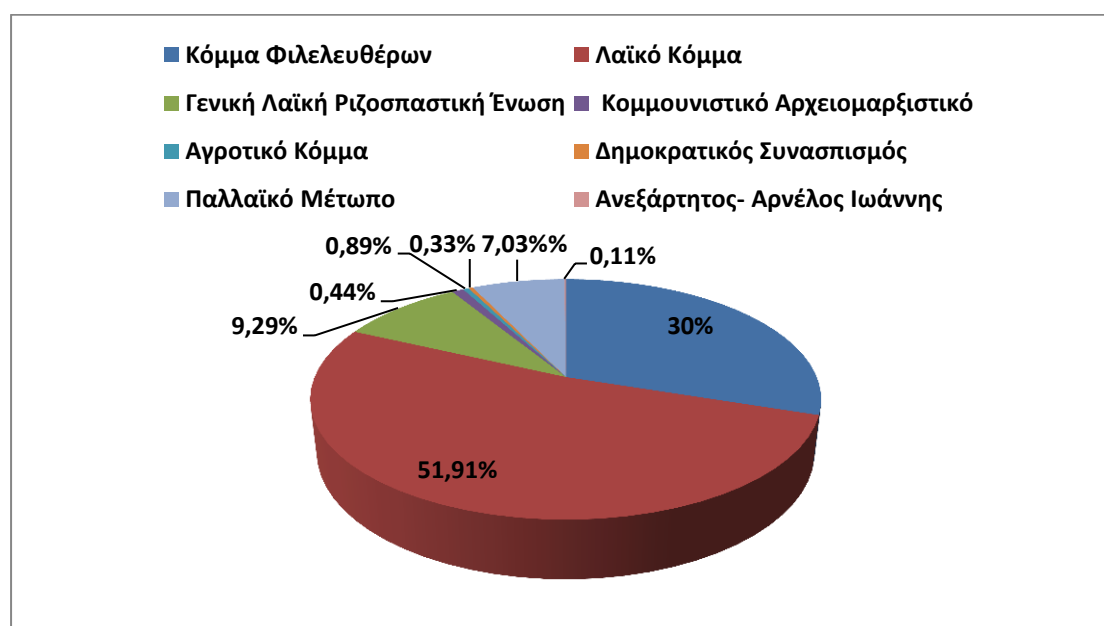
Πίνακας 131.
Επαρχία Γρεβενών

Γρεβενών 1ον	169	254	67	-	6	125	-	-
Γρεβενών 2 ^{ον}	161	102	4	1	15	45	-	-
Πολυνερίου	70	54	11	-	-	20	-	-
Σπηλαίου	125	208	10	-	49	15	-	-
Κρασιάς	113	157	51	-	2	2	-	-
Αμυδαλιών	108	353	10	1	11	64	-	-
Αγίου Γεωργίου	183	175	20	4	-	23	-	-
Κυδωνιών	51	151	9	-	46	46	-	-
Κοκκινιάς	182	181	19	-	2	11	-	-
Φιλιππαιών	4	18	27	-	4	20	-	-
Παλαιοκάστρου	38	81	10	-	2	1	-	-
Κηπουργίου	56	164	25	-	9	72	-	-
Σαρακινής	167	121	25	-	-	8	-	-

Κνίδης	99	77	43	-	3	9	-	-
Μεγάρου	98	100	18	-	32	34	-	-
Κιβωτού	230	-	1	1	2	-	-	-
Καρπερού	152	196	20	-	3	7	-	-
Καλλονής	118	127	13	-	24	46	-	-
Αιμηλιανού	128	189	3	-	-	25	-	-
Δεσκάτης 1 ^ο	275	160	38	-	11	20	-	-
Δεσκάτης 2 ^ο	131	84	29	-	6	2	-	-
Κραριάς(Δεσκατ)	158	167	43	-	-	-	-	-
Λουτρού	22	1	103	-	-	1	-	-
Γρεβενών	50	39	24	-	1	29	-	-
Τυρνάβου	152	249	73	-	1	38	-	-

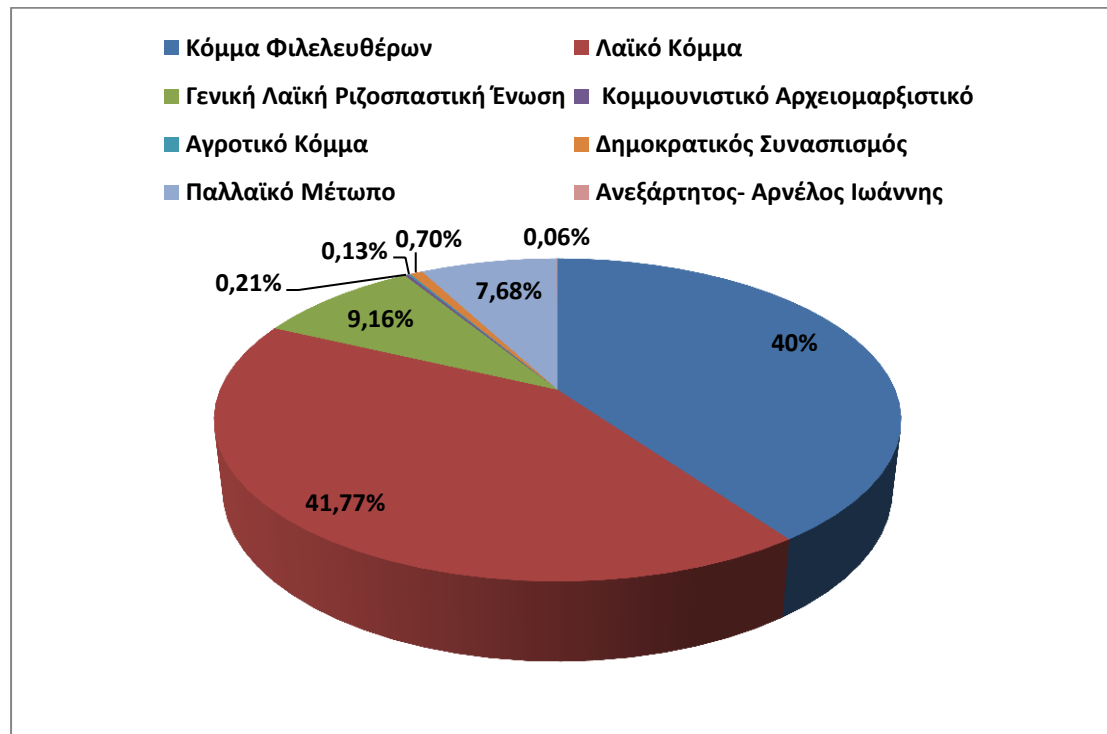
Σύμφωνα με τον πίνακα 129, από τον σύνολο των εκλογικών τμημάτων με εξαίρεση πρώτα του Δήμου Κοζάνης και έπειτα της επαρχίας του Βοΐου και Γρεβενών με μικρή διαφορά το Λαϊκό Κόμμα πήρε την πρώτη θέση. Ωστόσο οι μεγάλες διαφορές στην επαρχία Εορδαίας και στις κοινότητες του Δήμου Κοζάνης έκριναν την τελική επικράτηση του Φιλελεύθερου Κόμματος στην περιφέρεια του Νομού Κοζάνης.

Γράφημα 67:Εκλογικά αποτελέσματα στον Δήμο Κοζάνης

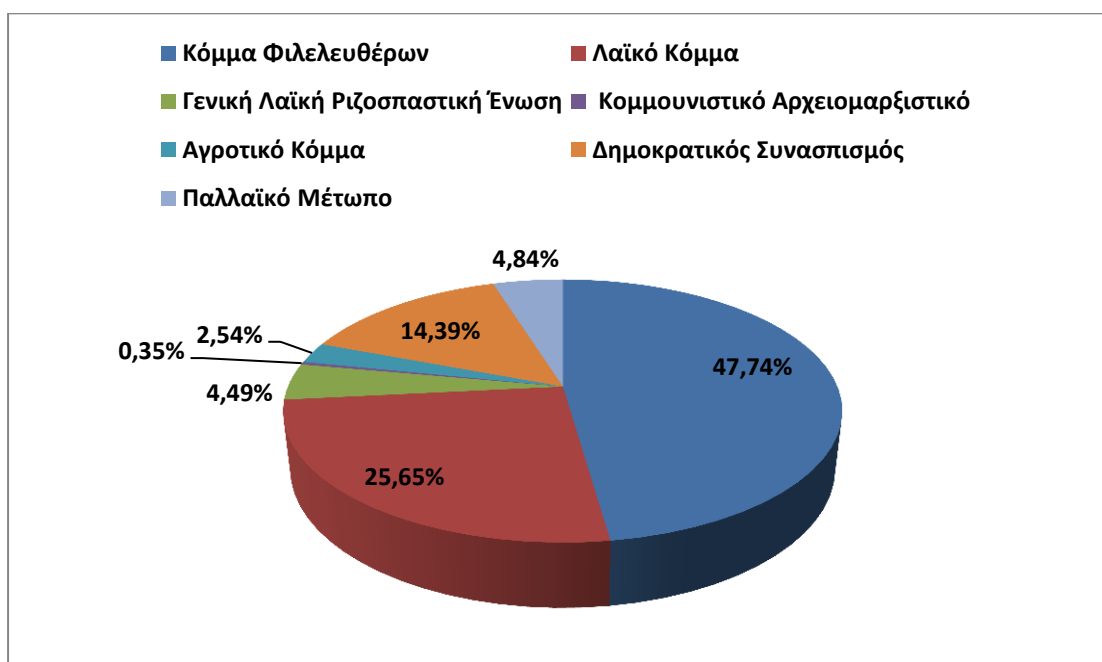
Μελετώντας τα εκλογικά αποτελέσματα στον Δήμο Κοζάνης παρατηρούμε μια διαφοροποίηση σε σχέση με τα ποσοστά ολόκληρης της περιφέρειας του Νομού, και αυτή είναι η πρωτιά του Λαϊκού Κόμματος και μάλιστα με μεγάλη διαφορά. Συγκεκριμένα το κόμμα του Τσαλδάρη συγκεντρώνει 1.403 ψήφους και ποσοστό 51,91%. Από την άλλη πλευρά το κόμμα των Φιλελευθέρων θα λάβει το χαμηλότερο ποσοστό του από όλη την περιφέρεια της Κοζάνης, δηλαδή θα συγκεντρώσει 811 ψήφους και ποσοστό 30%. Τα υπόλοιπα κόμματα θα διατηρήσουν με ελάχιστες αυξομειώσεις τα γενικά ποσοστά τους. Η Γενική Λαϊκή Ριζοσπαστική Ένωση θα λάβει 251 ψήφους και ποσοστό 9,29%, το Παλλαϊκό Μέτωπο θα συγκεντρώσει 190 ψήφους και ποσοστό 7,03%, το Κομμουνιστικό Αρχαιομαρξιστικό 24 ψήφους ή 0,89%, το Αγροτικό Κόμμα 12 ψήφους και ποσοστό 0,44%, ο Δημοκρατικός Συνασπισμός μόνον 9 ψήφους και ποσοστό 0,33%, ενώ τέλος ο ανεξάρτητος Αρνέλος Ιωάννης 3 ψήφους ή το 0,11% του συνόλου του δήμου.

Γράφημα 68: Εκλογικά αποτελέσματα στη επαρχία Βοΐου (Ανασελίτσης)

Σύμφωνα με το γράφημα 68, στα εκλογικά τμήματα της επαρχίας του Βοΐου το Λαϊκό Κόμμα θα λάβει την πρώτη θέση με ισχνή διαφορά ωστόσο από το Κόμμα Φιλελευθέρων. Συγκεκριμένα το Λαϊκό θα συγκεντρώσει 2.609 ψήφους και ποσοστό 41,77% ενώ το κόμμα του Θ. Σοφούλη θα ακολουθήσει με μικρή διαφορά και θα λάβει 2.516 ψήφους ή το 40% επί του συνόλου των ψήφων. Οι υπόλοιποι συνδυασμοί θα παρουσιάσουν σταθερότητα με τα γενικά ποσοστά τους. Αναλυτικά η Γενική Λαϊκή Ριζοσπαστική Ένωση θα συγκεντρώσει 572 ψήφους και ποσοστό 9,26%, το Παλλαϊκό Μέτωπο 480 ψήφους και ποσοστό 7,68%, ο Δημοκρατικός Συνασπισμός 44 ψήφους και ποσοστό 0,70%, το Κομμουνιστικό Αρχαιομαρξιστικό 13 ψήφους και ποσοστό 0,21%, το Αγροτικό Κόμμα 8 ψήφους (0,13%) και τέλος ο ανεξάρτητος Αρνέλος Ιωάννης μόλις 4 ψήφους (0,06%).

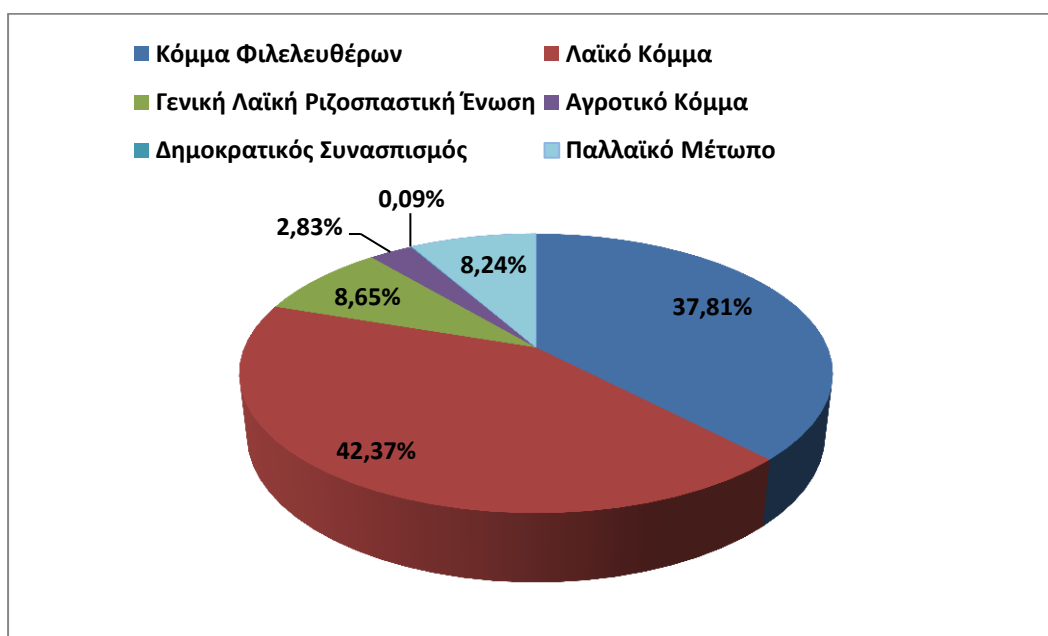
Γράφημα 69: Εκλογικά αποτελέσματα στην επαρχία Εορδαίας (Καϊλαρίων)

Στην επαρχία Εορδαίας η υπεροχή του Κόμματος των Φιλελευθέρων ήταν ξεκάθαρη, ενώ αξιόλογα αποτελέσματα και αύξηση της εκλογικής επιρροής παρουσίασε και ο Δημοκρατικός Συνασπισμός. Αναλυτικά οι Φιλελεύθεροι έλαβαν 3.931 ψήφους και ποσοστό 47,74%, ενώ το Λαϊκό Κόμμα έλαβε το μικρότερο ποσοστό σε σχέση με όλο τον Νομό, αφού συγκέντρωσε 2.114 ψήφους και ποσοστό

25,65%. Ο Δημοκρατικός Συνασπισμός έλαβε 1.186 ψήφους ή το 14,39% επί του συνόλου των ψήφων, το Παλλαϊκό Μέτωπο 399 ψήφους και ποσοστό 4,84%, η Γενική Λαϊκή Ριζοσπαστική Ένωση έλαβε 370 ψήφους και ποσοστό 4,49%, το Αγροτικό Κόμμα αύξησε σχετικά τα ποσοστά του αφού συγκέντρωσε 209 ψήφους και απέσπασε το 2,54%, ενώ το Κομμουνιστικό Αρχαιομαρξιστικό κόμμα έλαβε 29 ψήφους και ποσοστό 0,35%. Συμπερασματικά θα μπορούσαμε να ισχυριστούμε ότι στην επαρχία Εορδαίας η εκλογική επιρροή των δεξιών κομμάτων (αντιβενιζελική παράταξη) ήταν περιορισμένη.

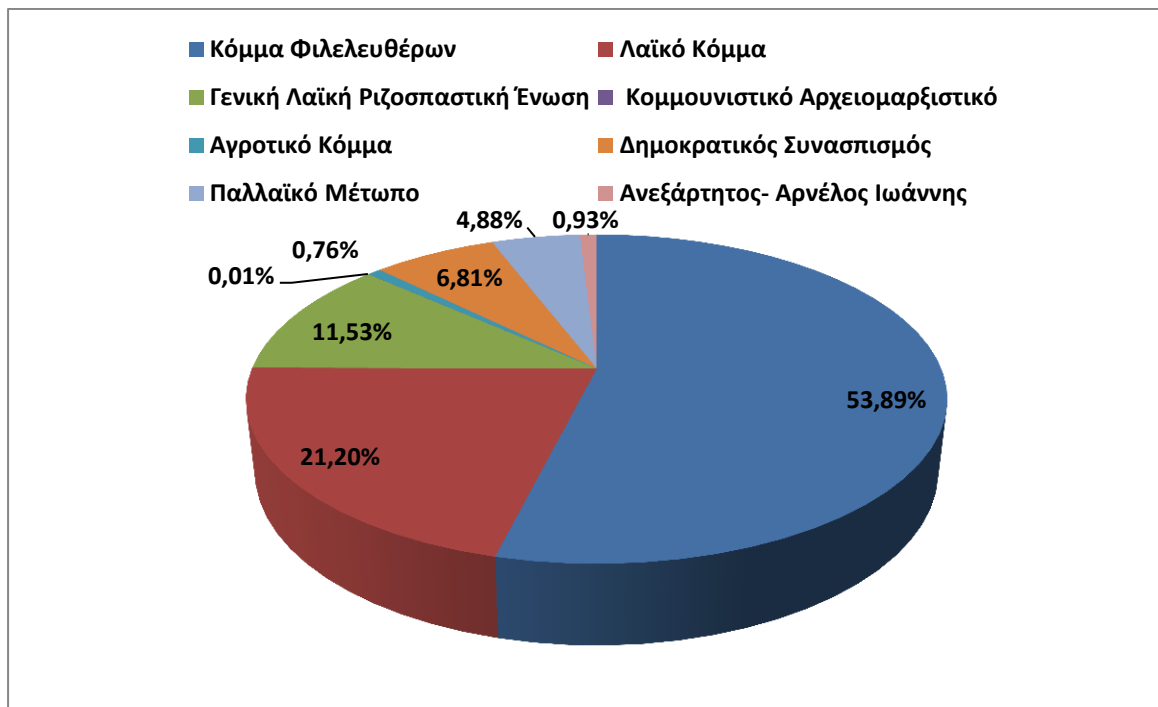
Γράφημα 70: Εκλογικά αποτελέσματα στην επαρχία Γρεβενών

Στην επαρχία Γρεβενών υπήρξε μια ισομέρεια ψήφων σε ότι αφορά τα δύο μεγάλα κόμματα αυτά των Φιλελευθέρων και των Λαϊκών. Αναλυτικά την πρώτη θέση κατακτά το κόμμα του Τσαλδάρη με μικρή διαφορά αφού συγκέντρωσε 3.408 ψήφους και ποσοστό 42,37% ακολούθησαν οι Φιλελεύθεροι που έλαβαν 3.041 ψήφους και ποσοστό 37,81%. Η Γενική Λαϊκή Ριζοσπαστική Ένωση διατήρησε τον μέσο όρο της και συγκέντρωσε 696 ψήφους και ποσοστό 8,65%, το Παλλαϊκό Μέτωπο αύξησε τα ποσοστά της στα εκλογικά τμήματα των Γρεβενών, όπου έλαβε 663 ψήφους και ποσοστό 8,24%, το Αγροτικό Κόμμα επίσης αύξησε τα ποσοστά του σε σχέση με ολόκληρο τον Νομό, όπου συγκέντρωσε 228 ψήφους και απέσπασε το 2,83%, ενώ τέλος ο Δημοκρατικός Συνασπισμός παρουσίασε πτώση των ποσοστών

του καθότι ήταν το χαμηλότερο ποσοστό που έλαβε σε ολόκληρη την εκλογική περιφέρεια Κοζάνης, μόλις 7 ψήφους (0,09%).⁶²⁶

Γράφημα 71: Εκλογικά αποτελέσματα στις κοινότητες της επαρχίας της Κοζάνης

Τέλος στις κοινότητες της επαρχίας της Κοζάνης το Κόμμα των Φιλελευθέρων απέσπασε την πρώτη θέση με μία κραυγαλέα διαφορά από τα υπόλοιπα κόμματα. Αναλυτικά σε σύνολο 28 εκλογικών τμημάτων (κοινοτήτων) υπερέτρησε στα 20 και συγκέντρωσε 4.299 ψήφους και ποσοστό 53,89%. Την δεύτερη θέση κατέκτησε το Λαϊκό Κόμμα όπου έλαβε 1.691 ψήφους και ποσοστό 21,20% πολύ χαμηλότερο σε σχέση με τον μέσο όρο που έλαβε στον Νομό. Ακολούθησαν η Γενική Λαϊκή Ριζοσπαστική Ένωση που αύξησε τα ποσοστά της από το 8,46% που απέσπασε σε όλη την περιφέρεια, στις κοινότητες έλαβε 920 ψήφους και ποσοστό 11,53%. Ο Δημοκρατικός Συνασπισμός συγκέντρωσε 543 ψήφους και παρουσίασε μια μικρή αύξηση του ποσοστού του σε 6,81%, το Παλλαϊκό Μέτωπο έλαβε 389 ψήφους και ποσοστό 4,88%, ο ανεξάρτητος υποψήφιος Αρνέλος συγκέντρωσε 74 ψήφους και 0,93% ποσοστό που αποτελεί το υψηλότερο που συγκέντρωσε ο συγκεκριμένος υποψήφιος, το Αγροτικό Κόμμα παρουσίασε μεγάλη μείωση της εκλογικής επιρροής του αφού έλαβε 61 ψήφους και ποσοστό 0,76%, τέλος το Κομμουνιστικό

⁶²⁶ Το Κομμουνιστικό Αρχαιομαρξιστικό Κόμμα Ελλάδος και ο ανεξάρτητος υποψήφιος Αρνέλος Ιωάννης δεν έλαβαν ψήφους στην επαρχία των Γρεβενών στις εκλογές της 26^{ης} Ιανουαρίου 1936.

Αρχειομαρξιστικό κόμμα συγκέντρωσε μόλις 25 ψήφους στο σύνολο των κοινοτήτων ή το 0,01%.

3.10.2. Ο τοπικός Τύπος της Κοζάνης στις κοινοβουλευτικές εκλογές της 26^{ης} Ιανουαρίου του 1936

Πίνακας 132. Δημοσιεύματα ανά εφημερίδα

Τίτλος Εφημερίδας	Δημοσιεύματα	%
Βόρειος Ελλάς	70	68,6
Εφημερίς της Σιατίστης	32	31,4
Σύνολο	102	100,0

Κατά την εκλογική αναμέτρηση της 26^{ης} Ιανουαρίου 1936 κυκλοφορούσαν στην ευρύτερη περιοχή της Κοζάνης οι εφημερίδες *Βόρειος Ελλάς*, και η *Εφημερίς της Σιατίστης*. Από τα συνολικά 102 προεκλογικού και μετεκλογικού χαρακτήρα δημοσιεύματα τα 70 (68,6%) προερχόντουσαν από την εφημερίδα *Βόρειος Ελλάς*, και τα υπόλοιπα 32 (31,4%) από την εφημερίδα *Εφημερίς της Σιατίστης*.

Πίνακας 133. Συχνότητα κυκλοφορίας έκδοσης

Συχνότητα έκδοσης	Δημοσιεύματα	%
Εβδομαδιαία	102	100,0

Και οι δύο μελετώμενες εφημερίδες, εκδίδονταν σε εβδομαδιαία βάση, κατά συνέπεια και τα 102 δημοσιεύματα παρουσιάζουν ίδια συχνότητα έκδοσης.

Πίνακας 134. Ιδεολογική κατεύθυνση δημοσιευμάτων

Ιδεολογική κατεύθυνση	Αριθμός Δημοσιευμάτων	%
Κέντρο	102	100,0
Δεξιά	0	0
Αριστερά	0	0
Σύνολο	102	100,0

Και τα 102 (100%) δημοσιεύματα προεκλογικά και μετεκλογικά που αφορούσαν την εκλογική αναμέτρηση της 26^{ης} Ιανουαρίου του 1936 προήλθαν από κεντρώες εφημερίδες. Συγκεκριμένα η εφημερίδα *Βόρειος Ελλάς* η οποία δήλωνε αχρωμάτιστη γενικώς, ωστόσο σε αρκετές εκλογικές αναμετρήσεις τάχθηκε υπέρ κάποιου κόμματος συνήθως δημοκρατικό κόμμα, στις εκλογές του 1936 η θεματολογία της και το ιδεολογικό περιεχόμενο σχετίζονταν ξεκάθαρα με το Φιλελεύθερο Κόμμα. Από την άλλη πλευρά η εφημερίδα *Εφημερίς της Σιατίστης* κατάφερε σε μεγάλο βαθμό να διατηρήσει την ουδετερότητα της, χαρακτηριστικό είναι το άρθρο που δημοσιεύει λίγο μετά τις εκλογές όπου τιτλοφορείται ως «*Εθνικώς εξυπηρετικοί εις πάσαν πολιτικήν κατεύθυνσιν*»⁶²⁷, κατά συνέπεια ταξινομήθηκε ιδεολογικά στο χώρο του κέντρου. Όπως είναι εμφανές καμία εφημερίδα δεν αντιπροσώπευε τον δεξιό ή αριστερό χώρο στην εκλογική αναμέτρηση του 1936 στον Νομό Κοζάνης.

Πίνακας 135. Προεκλογικά και μετεκλογικά δημοσιεύματα

Είδος δημοσιευμάτων	Αριθμός Δημοσιευμάτων	%
Προεκλογικά	68	66,7
Μετεκλογικά	34	33,3
Σύνολο	102	100,0

Σύμφωνα με τον πίνακα 135, τα 68 από τα 102 δημοσιεύματα, δηλαδή ένα ποσοστό της τάξεως του 66,7% ήταν προεκλογικά, ενώ 34 από αυτά, δηλαδή το 33,3% μετεκλογικά.

⁶²⁷ Εφημερίδα «*Εφημερίς της Σιατίστης*», φ.31, 09.02.1936, σ. 1.

Πίνακας 136. Σελίδα δημοσιεύματος

Σελίδα	Αριθμός Δημοσιευμάτων	%
1	32	31,4
2	15	14,7
3	20	19,6
4	35	34,3
Σύνολο	102	100,0

Από τα 102 δημοσιεύματα των εκλογών του 1936 στον τοπικό Τύπο της Κοζάνης, τα 32 (31,4%) βρίσκονταν στην πρώτη σελίδα της εφημερίδας, τα 15 (14,7%) στην δεύτερη, τα 20 (19,6%) στην τρίτη σελίδα ενώ τα 35 (34,3%) εντοπίστηκαν στην τέταρτη σελίδα του εντύπου.

Πίνακας 137. Είδος δημοσιεύματος

	Είδος δημοσιεύματος	Αριθμός δημοσιευμάτων	%
1	Κύριο Άρθρο	29	28,4
1.2	Κ.Α./Ρεπορτάζ	3	
1.2.1	Κ.Α./ Είδηση	8	
1.2.2	Κ.Α./Δήλωση	1	
1.3	Κ.Α./Άρθρα γνώμης	9	
1.3.1	Κ.Α./ Ανάλυση-Γνώμη	8	
2	Ρεπορτάζ	39	38,2
2.1	Ειδήσεις	27	
2.2	Παραπολιτικά	3	
2.3	Δήλωση/ ομιλία	7	
3	Άρθρα Γνώμης	6	5,9

3.1	Επιστολές	1	
3.2	Ανάλυση/Γνώμη	5	
3.3	Αφιερώματα		
4	Πλ. Καταχωρήσεις	15	14,7
5	Πίνακες	13	12,7
6	Συνθήματα	0	0
	Σύνολο	102	100,0

Από τα 102 δημοσιεύματα στον τοπικό Τύπο της Κοζάνης για την εκλογική αναμέτρηση του 1936 τα 29 (28,4%) ήταν κύρια άρθρα της έκδοσης, τα 39 (38,2%) είχαν την μορφή ρεπορτάζ, τα 6 (5,9%) ήταν άρθρα γνώμης, τα 15 (14,7%) ήταν πληρωμένες καταχωρήσεις από κομματικούς σχηματισμούς, ενώ τέλος βρέθηκαν και 13 (12,7%) πίνακες που στο περιεχόμενο τους είχαν εκλογικά αποτελέσματα κομμάτων η υποψηφίων. Πιο αναλυτικά από τα 29 κύρια άρθρα που σχετίζονταν με τις εκλογές του 1936 τα 3 ήταν ρεπορτάζ τα 8 είχαν την μορφή ειδήσεων, 1 είχε την μορφή δήλωσης ή ομιλίας πρωτοσέλιδου, 9 αποτέλεσαν άρθρα γνώμης, ενώ 8 ήταν άρθρα ανάλυσης γνώμης. Από τα 39 ρεπορτάζ τα 27 είχαν την μορφή ειδήσεων, 3 είχαν παραπολιτικό περιεχόμενο, 2 είχαν την μορφή έρευνας, ενώ 7 είχαν την μορφή δήλωσης ή ομιλίας κάποιου πολιτικού προσώπου. Απο τα 6 άρθρα γνώμης, τα 5 αφορούσαν άρθρα ανάλυσης – γνώμης του αρθρογράφου, και 1 είχε την μορφή επιστολής.

Πίνακας 138. Σημαντικότητα δημοσιευμάτων

Βαθμός σημαντικότητας	Αριθμός Δημοσιευμάτων	%
Υψίστης	12	11,8
Μέτριας	21	20,6
Υποδεέστερης	69	67,6
Σύνολο	102	100,0

Όπως παρατηρούμε στον πίνακα 138, από τα 102 δημοσιεύματα που σχετίζονταν με την εκλογική αναμέτρηση του 1936 τα 12 (11,8%) τοποθετήθηκαν στον ύψιστο βαθμό σημαντικότητας (τα δημοσιεύματα αυτά εντοπίστηκαν στην πρώτη σελίδα της

εφημερίδας και μάλιστα βρίσκονταν σε κεντρική θέση), τα 21 (20,6%) τοποθετήθηκαν στο βαθμό μέτριας σημαντικότητας (βρίσκονταν να μεν στην πρώτη σελίδα του εντύπου αλλά είτε ήταν μικρά είτε σε όχι περίοπτη θέση), ενώ τα υπόλοιπα 69 (67,6%) τοποθετήθηκαν στο βαθμό υποδεέστερης σημαντικότητας (τα εν λόγω δημοσιεύματα βρίσκονταν εκτός πρώτης σελίδας).

Πίνακας 139. Μέγεθος τίτλου

Μέγεθος	Αριθμός δημοσιευμάτων	%
Μεγάλο	28	27,5
Μεσαίο	44	43,1
Μικρό	29	28,4
Πολύ Μικρό	1	1,0
Σύνολο	102	100,0

Σύμφωνα με τον πίνακα 139, 28 από τα δημοσιεύματα (27,8%) του τοπικού Τύπου της Κοζάνης για τις εκλογές του 1936 φέραν τίτλους μεγάλου μεγέθους, τα 44 (43,1%) είχαν τίτλους μεσαίου μεγέθους, τα 29 δημοσιεύματα (28,4%) παρουσιάζονταν υπό μικρούς τίτλους ενώ μόλις ένα δημοσίευμα (1,0%) είχε πολύ μικρό τίτλο.

Πίνακας 140. Ιδεολογική κατεύθυνση δημοσιευμάτων σε σχέση με την ιδεολογική ταυτότητα της εφημερίδας.

Σχέση εφημερίδας	Αριθμός δημοσιευμάτων	%
Σύμφωνη	50	49,0
Αντίθετη	4	3,9
Ουδέτερη	48	47,1
Σύνολο	102	100,0

Σύμφωνα με τον πίνακα 140, παρατηρούμε ότι σε ποσοστό 49,0% (50 από τα 102 συνολικά δημοσιεύματα) η ιδεολογική κατεύθυνση ταυτίζεται με την γενικότερη ιδεολογική ταυτότητα της εφημερίδας. Συγκεκριμένα τα εν λόγω δημοσιεύματα της φιλοβενιζελικής *Βόρειος Ελλάς* αφορούν σε αρκετά μεγάλο ποσοστό δραστηριότητες ή ειδήσεις που έχουν να κάνουν με το Φιλελεύθερο Κόμμα, ενώ οι αναφορές στα υπόλοιπα κόμματα έχουν αρνητική χροιά, αντίστοιχα η πλειοψηφία της ύλης της *Εφημερίς της Σιατίστης* η οποία όπως αναφέρθηκε ήταν ουδέτερη φιλοξενούσε στις στήλες της δραστηριότητες και ειδήσεις από όλα τα κόμματα που θα μετείχαν στις εκλογές στον Νομό Κοζάνης το 1936. Μόλις 4 δημοσιεύματα (3,9%) αφορούν σε ιδεολογικό χώρο ή κόμμα άλλο από αυτό που εκφράζει η διεύθυνση της εφημερίδας (*Βόρειος Ελλάς*), ενώ 48 δημοσιεύματα (47,1%) παρουσιάζουν ουδέτερη ιδεολογική χροιά.

Πίνακας 141. Κατεύθυνση τίτλου δημοσιεύματος

Κατεύθυνση	Αριθμός δημοσιευμάτων	%
Αρνητική	9	8,8
Θετική	37	36,3
Ουδέτερη	56	54,9
Σύνολο	102	100,0

Σύμφωνα με τον πίνακα 141, 56 από τα 102 δημοσιεύματα (54,9%) που σχετίζονταν με την εκλογική αναμέτρηση του Ιανουαρίου του 1936 παρουσιάζουν τίτλους με ουδέτερη ιδεολογική χροιά, ανεξάρτητα από το περιεχόμενο του κυρίως κειμένου τους. Τα δημοσιεύματα αυτά φέρουν τίτλους όπως « *Πως κατανέμονται τελικώς αι βουλευτικά έδραι κατά Νομούς*»⁶²⁸, «*Τα τελικά αποτελέσματα των εκλογών του Νομού Κοζάνης*»⁶²⁹.

Από την άλλη πλευρά το 36,3% των δημοσιευμάτων (37 από τα 102) περιέχουν τίτλους με σαφή θετική χροιά, δηλώνονταν παράλληλα την ιδεολογική τοποθέτηση της εκάστοτε εφημερίδας. Στην συγκεκριμένη κατηγορία εντοπίστηκαν τίτλοι όπως « *Οι Φιλελεύθεροι θα θριαμβεύσουν την Κυριακή*»⁶³⁰, «*Πλήρης επιτυχία της Γ.Α.Ρ.Ε*»⁶³¹

⁶²⁸ Εφημερίδα «*Βόρειος Ελλάς*», φ.447 19.01.1936, σ.1.

⁶²⁹ Εφημερίδα «*Εφημερίς της Σιατίστης*», φ.31 09.02.1936, σ.2.

⁶³⁰ Εφημερίδα «*Βόρειος Ελλάς*»,φ.448 25.01.1936, σ.1.

αναφέρονταν στο υποψήφιο πολιτευτή Σπανό Γεώργιο που ήταν η καταγωγή του απο την Σιάτιστα με το Εθνικό Ριζοσπαστικό Κόμμα.

Τέλος το 8,8% των τίτλων των δημοσιευμάτων του τοπικού Τύπου για τις εκλογές του 1936 είχαν σαφή αρνητική χροιά. Παραδείγματα τέτοιων τίτλων είναι οι εξής: «Αποδοκιμασία Κονδύλη εις Μεσολόγγι»⁶³², «Υβρεις κατά των προσφύγων»⁶³³.

Πίνακας 142. Διάκριση δημοσιεύματος τοπικής και πανελλήνιας θεματολογίας

Διάκριση δημοσιεύματος	Αριθμός Δημοσιευμάτων	%
Τοπικής	65	63,7
Πανελλήνιας	28	27,5
Μικτό	9	8,8
Σύνολο	102	100,0

Σύμφωνα με τον πίνακα 142 παρατηρούμε ότι από το σύνολο των δημοσιευμάτων που αφορούν στην εκλογική αναμέτρηση του 1936 μέσα απο τον τοπικό Τύπο της Κοζάνης το 63,7% αφορούν σε ζητήματα ή πρόσωπα τοπικής εμβέλειας και ενδιαφέροντος. Το 27,5% αναφέρονται σε θέματα ή πρόσωπα εθνικής εμβέλειας, ενώ 9 (8,8%) δημοσιεύματα συνδυάζουν και τις δύο κατηγορίες στο περιεχόμενό τους.

Πίνακας 143. Έμφαση περιεχομένου

Έμφαση	Αριθμός Δημοσιευμάτων	%
Πρόσωπο	43	42,2
Πρόσωπο τοπικής εμβέλειας	36	
Πρόσωπο πανελληνίου εμβέλειας	7	
Κόμμα	40	39,2
Μεικτό	19	18,6
Σύνολο	102	100,0

⁶³¹ Εφημερίδα «Εφημερίς της Σιατίστης», φ.29 10.01.1936, σ.3.

⁶³² Εφημερίδα «Βόρειος Ελλάς», φ.447 19.01.1936, σ.4.

⁶³³ Εφημερίδα «Εφημερίς της Σιατίστης», φ.32 23.02.1936, σ.1.

Σύμφωνα με τον πίνακα 143, το 42,2% των δημοσιευμάτων του τοπικού Τύπου για τις εκλογές του 1936 αφορούσαν σε πρόσωπα, το 39,2% των δημοσιευμάτων αφορούσε κόμματα πολιτικές και το 18,6% συνδύαζε στο περιεχόμενο και τις δύο παραπάνω κατηγορίες. Από τα 43 δημοσιεύματα που σχετίζονταν με πρόσωπα, τα 36 αφορούσαν σε πρόσωπα του τοπικού πολιτικού βίου της Κοζάνης, π.χ. Λαδάς.Α, Βαρβούτης.Γ, και τα υπόλοιπα 7 δημοσιεύματα ασχολούνταν με πρόσωπα εθνικής εμβέλειας, όπως αρχηγοί κομμάτων πχ. Σοφούλης. Θ, Κονδύλης. Γ, Τσαλδάρης. Π.

Πίνακας 144. Κατανομή των δημοσιευμάτων κατά θεματική κατηγορία

Θεματικές κατηγορίες	Αριθμός Δημοσιευμάτων	%
1. Δημόσια πολιτική	12	11,8
1.1. Κοινωνική πολιτική		
1.1.1 Εκπαίδευση		
1.1.2 Υγεία		
1.1.3 Άλλο		
1.2. Οικονομία		
1.3. Εξωτερική πολιτική		
1.3.1 Α' Παγκόσμιος Πόλεμος		
1.3.2. Μικρασιατικό-Προσφυγικό	1	
1.3.3 Μακεδονικό		
1.4. Δημόσια διοίκηση	5	
1.5. Δημόσια έργα	6	
1.6 Δυναστικό ζήτημα		
2. Πολιτική αντιπαράθεση	3	2,9
2.1 Μεταξύ πολιτικών προσώπων	0	
2.2. Μέσω Τύπου	3	
3. Ιδεολογικές θέσεις	0	
4. Κομματική ειδησεογραφία	41	40,2
4.1. Εσωκομματικά	11	
4.2. Προεκλογική εκστρατεία	3	
4.3. Πληρωμένες καταχωρήσεις	15	
4.4. Πολιτικές απόψεις εντύπου	5	
4.5. Ομιλίες τοπικών και πανελλήνιας εμβέλειας πολιτικών προσώπων	7	
5. Αντικομμουνισμός	1	1,0
6. Μικροπολιτική	2	2,0
7. Πολιτικές παραινήσεις	22	21,6
8. Πολιτική διαφήμιση	8	7,8
9. Πολιτειακό ζήτημα	0	0
10. Πίνακες	13	12,7

Ποιοτική ανάλυση θεματικών κατηγοριών

1^η Θεματική κατηγορία: Δημόσια Πολιτική

1.3.2 Μικρασιατικό – Προσφυγικό

Η κατηγορία η συγκεκριμένη περιλαμβάνει δημοσιεύματα που σχετίζονται με την πολιτική ειδησεογραφία του μικρασιατικού θέματος αλλά και με την πολιτική που ακολουθήθηκε αργότερα σε ότι αφορά την αστική και αγροτική αποκατάσταση καθώς επίσης σε θέματα στέγασης και χορήγησης χρηματικού επιδόματος κ.α. Στην συγκεκριμένη εκλογική αναμέτρηση του 1936, εντοπίστηκε στον τοπικό Τύπο ένα δημοσίευμα με τίτλο «*Υβρεις κατά των προσφύγων, Η γνώμη μας*», η *Εφημερίς της Σιατίστης* υπερασπίζεται τους πρόσφυγες και αριθμεί όλα όσα τους χρωστάνε οι γηγενείς μάλιστα ασκεί κριτική στην αντιβενιζελική παράταξη «*Διατί τα βάζουν μερικοί αντιβενιζελικοί με τους πρόσφυγας;*»⁶³⁴.

1.4. Δημόσια διοίκηση

Στην παρούσα κατηγορία ταξινομήθηκαν δημοσιεύματα σχετικά με θέματα δημόσιας διοίκησης, ένα από αυτά ήταν το εκλογικό σύστημα. Όπως αναφέρθηκε παραπάνω το εκλογικό σύστημα μεταβάλλονταν ανάλογα και με το κόμμα που βρίσκονταν στην εξουσία και αυτό αποτελούσε αντικείμενο συζήτησης και γέννησης υποστηρικτών ή όχι του εκάστοτε εκλογικού συστήματος. Έτσι λοιπόν χαρακτηριστικό και αντιπροσωπευτικό είναι το δημοσίευμα με τίτλο «*Εδημοσιεύθει ο εκλογικός νόμος*» όπου έγραφε τα εξής «*Το μειονέκτημα το βασικόν του εκλογικού νόμου είναι ότι ο εκλογέας δεν έχει το δικαίωμα να κάμει επιλογή μεταξύ όλων των υποψηφίων, αλλά είναι υποχρεωμένος να κάμει την εκλογήν του μόνον μεταξύ υποψηφίων ενός συνδυασμού*»⁶³⁵ πρόκειται για μία ευθεία κριτική στο κράτος και στον περιορισμό της ελευθερίας του πολίτη που τον περιορίζει με το εν λόγω εκλογικό σύστημα της απλής αναλογικής.

1.5. Δημόσια έργα

Η κατασκευή ενός δημοσίου έργου απασχόλησε τον τοπικό Τύπο της Κοζάνης κατά την εκλογική αναμέτρηση της 26^{ης} Ιανουαρίου 1936. Πρόκειται για δημοσιεύματα που αρθρογραφούσε ο πολιτικός μηχανικός Οικονόμου Ι.Κ. όπου σχολιάζει την

⁶³⁴ Εφημερίδα «*Εφημερίς της Σιατίστης*» φ.32. 23.02.1936, σ.1.

⁶³⁵ Εφημερίδα «*Βόρειος Ελλάς*»,φ.445 07.01.1936, σ.4.

σημαντικότητα της περάτωσης του συγκεκριμένου έργου «*Η Σιδηροδρομική γραμμή Καλαμπάκας – Κοζάνης- Βεροίας*»⁶³⁶.

2^η Θεματική κατηγορία: Πολιτική αντιπαράθεση

2.1. Πολιτική αντιπαράθεση μέσω του Τύπου

Από μερίδα του τοπικού Τύπου και συγκεκριμένα από την εφημερίδα *Βόρειος Ελλάς* εντοπίστηκαν δημοσιεύματα όπου στο περιεχόμενό τους υπήρχε το φαινόμενο άσκησης κριτικής στην αντίπαλη αντιβενιζελική παράταξη. Χαρακτηριστικά αναφέρει ένα από τα δημοσιεύματα «*Ιδού λοιπόν διότι δεν πρέπει να έλθουν οι νοικοκυραίοι αυτοί πάλιν εις την αρχήν, διότι είναι κόμματα του ψεύδους και της απάτης διότι θα κηρύξουν το Κράτος και τον λαόν εις πτώχευσην*»⁶³⁷ αναφέρονταν βεβαίως στο Λαϊκό Κόμμα κατά κύριο λόγο και σε θέματα διοικητικής και οικονομικής ανικανότητας από μέρους τους, κατά την διάρκεια της τριετίας που κατείχαν την εξουσία.

3^η Θεματική κατηγορία: Ιδεολογικές θέσεις (δεν εντοπίστηκαν σε αυτή την εκλογική αναμέτρηση)

4^η Θεματική κατηγορία: Κομματική ειδησεογραφία

4.1. Εσωκομματικά

Οι εσωκομματικές ειδήσεις που μεταφέρονται στον τοπικό Τύπο αφορούν ως επί το πλείστον στις κινήσεις των διαφόρων σχηματισμών για τον καταρτισμό των τοπικών συνδυασμών, για την κίνηση που παρουσιάζει προεκλογικά το εκάστοτε κόμμα όπως «*Ηρχισεν η προεκλογική κίνηση εις τον Νομόν μας*»⁶³⁸. Επιπροσθέτως στην παρούσα εκλογική αναμέτρηση κυρίαρχη θέση στην εσωκομματική ειδησεογραφία αποτέλεσε ο αιφνίδιος θάνατος του αρχηγού του Εθνικού Ριζοσπαστικού Κόμματος του Γ.Κονδύλη «*Απέθανεν ο Γ. Κονδύλης εκ συγκοπής*»⁶³⁹.

4.2. Προεκλογική εκστρατεία

Στην παρούσα κατηγορία εντάσσονται δημοσιεύματα που σχετίζονταν με τις επισκέψεις πολιτικών προσώπων, σε προεκλογικές περιοδείες κ.α. Αρκετά ήταν αυτά

⁶³⁶ Εφημερίδα «*Βόρειος Ελλάς*», φ.448 25.01.1936, σ.2.

⁶³⁷ Εφημερίδα «*Βόρειος Ελλάς*», φ.448 25.01.1936, σ.1.

⁶³⁸ Εφημερίδα «*Βόρειος Ελλάς*», φ.444 01.01.1936, σ.3.

⁶³⁹ Εφημερίδα «*Βόρειος Ελλάς*», φ.449 02.02.1936, σ.4.

τα δημοσιεύματα στον τοπικό Τύπο της Κοζάνης, που αφορούσαν περιοδείες των αρχηγών των κόμματος. Αντιπροσωπευτικό δημοσίευμα αυτής της θεματολογίας: «*Σήμερον ο αρχηγός των Φιλελευθέρων κ. Σοφούλης θα ευρίσκεται εις την Θεσ/νίκην και θα κάμει έναρξιν του εκλογικού αγώνος δι' ομιλίας του εις την Πλατείαν Ελευθερίας*»⁶⁴⁰.

4.3. Πληρωμένες καταχωρήσεις

Στην κατηγορία αυτή εντάσσονται καταχωρήσεις επί πληρωμή όπως κομματικοί συνδυασμοί όπως «*Συνδυασμός Λαϊκού κόμματος Κοζάνης*»⁶⁴¹ ευχαριστήρια πολιτευτών «*Ευχαριστήριο Σ.Ν. Χρυσάφοπουλος, Ιατρός, πολιτευτής του Νομού*»⁶⁴² ή εκλεγμένων βουλευτών «*Ευχαριστήριο, Αλέκος Π.Λαδάς, βουλευτής Νομού Κοζάνης*»⁶⁴³.

4.4. Πολιτικές απόψεις εντύπου

Στην κατηγορία αυτή εντάσσονται δημοσιεύματα όπου αρθρογράφοι των τοπικών εφημερίδων εκφράζουν μέσα από τα κείμενα τους πολιτικές απόψεις όπου αποτυπώνουν την γενικότερη ιδεολογική θέση του εντύπου. Έτσι η *Βόρειος Ελλάς* απευθυνόμενο στους αναγνώστες του τονίζει «*Δώσατε δια της ψήφου σας προς την παράταξιν των Φιλελευθέρων, Κυβέρνησιν ισχυράν προς την χώραν δια να εκκαθαρίσει αποφασιστικώς το έδαφος απο τα ερείπια και να ανασυγκροτήσει και να αναδημιουργήσει την χώραν επί νέων βάσεων*»⁶⁴⁴, ενώ παράλληλα μέσα από τις στήλες της εφημερίδας θα προβάλλει συνεχώς Φιλελεύθερους υποψήφιους βουλευτές «*Η άφιξις του κ.Βαρβούτη*»⁶⁴⁵.

4.5. Ομιλίες τοπικών ή πανελλήνιας εμβέλειας πολιτικών προσώπων

Στην κατηγορία αυτή εντάσσονται δημοσιεύματα που αφορούσαν επισκέψεις τοπικών πολιτικών προσώπων στην ευρύτερη περιοχή της Κοζάνης σε δηλώσεις που έκαναν στο τοπικό Τύπο σε αυτή την κατηγορία εντάσσονται και κομματικές δηλώσεις από πρόσωπα πανελλήνιας εμβέλειας. Χαρακτηριστικά παραδείγματα

⁶⁴⁰ Εφημερίδα «*Βόρειος Ελλάς*», φ.446 12.01.1936, σ.4.

⁶⁴¹ Εφημερίδα «*Εφημερίς της Σιατίστης*», φ.29 10,01.1936, σ.1.

⁶⁴² Εφημερίδα «*Βόρειος Ελλάς*», φ.449 02.02.1936, σ.4.

⁶⁴³ Εφημερίδα «*Βόρειος Ελλάς*», φ.450 09.02.1936, σ.4.

⁶⁴⁴ Εφημερίδα «*Βόρειος Ελλάς*», φ.448. 25.01.1936, σ.1.

⁶⁴⁵ Εφημερίδα «*Βόρειος Ελλάς*», φ.447 19.01.1936, σ.1.

τέτοιων δημοσιευμάτων είναι « Τα εγκαίνια του εκλογικού κέντρου Φιλελεύθερων , προμηνύεται αλήθης κοσμοσυρροή θα ομιλήσουν όλοι σχεδόν οι υποψήφιοι»⁶⁴⁶ και «Δηλώσεις των αρχηγών δια τα αποτελέσματα των εκλογών»⁶⁴⁷.

5^η Θεματική κατηγορία: Αντικομμουνισμός

Στην παρούσα θεματική κατηγορία ταξινομήθηκαν δημοσιεύματα με αντικομμουνιστικό χαρακτήρα στο πλαίσιο του γενικότερου διωγμού στο κομμουνιστικό στοιχείο στην Ελλάδα. Ένα δημοσίευμα εντοπίστηκε σχετικό με το θέμα: «Συνεχίζοντας απεργία πείνης διαμαρτυρούμεθα διότι Επιτροπή ασφάλειας Ν.Κοζάνης καθυστερεί ανάκλησιν εκτοπίσεως μας»⁶⁴⁸, πρόκειται για μια επιστολή διαμαρτυρίας που έστειλαν οι εξόριστοι κομμουνιστές που βρίσκονται στην Σίκινο, για να δημοσιευθεί απο την *Βόρειο Ελλάς*.

6^η Θεματική κατηγορία: Μικροπολιτική

Στο τοπικό Τύπο της Κοζάνης ήταν συνηθισμένο το φαινόμενο άσκησης μικροπολιτικής μέσω των εφημερίδων, έτσι η *Βόρειος Ελλάς* επιστεί την προσοχή των αναγνωστών για τους αντιβενιζελικούς κατά την ημέρα διεξαγωγής των εκλογών «οι αντίπαλοι όμως βλέποντας τον λαό να τους διαφύγει θα επιχειρήσουν με τα λίγα όργανα, χωροφύλακας και άλλους δημοσίους υπαλλήλους αδιόρθωτους κομματικώς, να πιάσουν τον κοσμάκη να ψηφίσει εκείνους που δεν θέλουν»⁶⁴⁹.

7^η Θεματική κατηγορία: Πολιτικές παραινήσεις – κείμενα γενικού ενδιαφέροντος

Στην συγκεκριμένη θεματική κατηγορία εντάσσονται κείμενα πολιτικού ενδιαφέροντος, τα οποία παρέμειναν ουδέτερα. Τα κείμενα αυτά μπορεί να είχαν ενημερωτικό χαρακτήρα « Πως κατανέμονται τελικώς αι βουλευτικά έδραι κατά νομούς»⁶⁵⁰ και «Επεξηγήσεις του εκλογικού νόμου, τα της δεύτερης κατανομής»⁶⁵¹ ή ήταν κείμενα συμφιλιωτικού χαρακτήρα και ουδέτερα ιδεολογικά και κομματικά με

⁶⁴⁶ Εφημερίδα «*Βόρειος Ελλάς*», φ.447 19.01.1936, σ.1.

⁶⁴⁷ Εφημερίδα «*Βόρειος Ελλάς*», φ.449 02.02.1936, σ.4.

⁶⁴⁸ «Διαμαρτυρία Εξόριστων Σικίνου» Εφημερίδα «*Βόρειος Ελλάς*», φ.444 01.01.1936, σ.3.

⁶⁴⁹ Εφημερίδα «*Βόρειος Ελλάς*», φ.448 25.01.1936, σ.1.

⁶⁵⁰ Εφημερίδα «*Βόρειος Ελλάς*», φ.445 07.01.1936, σ.4.

⁶⁵¹ Εφημερίδα «*Βόρειος Ελλάς*», φ.447 19.01.1936, σ.4.

σκοπό την κατάπαυση των παθών ανάμεσα στις δύο κυρίαρχες παρατάξεις « *Τα δύο Βήτα Βασιλεύς – Βενιζέλος, το αληθές νόημα της συμφιλίωσης*»⁶⁵².

8^η Θεματική κατηγορία: Πολιτική διαφήμιση

Στην παρούσα κατηγορία εντάσσονται οι πρώτες πολιτικές διαφημίσεις υποψήφιων βουλευτών στον τοπικό Τύπο της Κοζάνης. Στην συγκεκριμένη εκλογική αναμέτρηση εντοπίστηκαν αρκετές πολιτικές διαφημίσεις όπου όσο περνούσαν οι εκλογικές αναμετρήσεις και διαπιστώναν οι υποψήφιοι πολιτευτές την δύναμη και τον τρόπο που επηρεάζει το αναγνωστικό κοινό, τόσο γίνονταν πιο σύνηθες η παρουσία στις στήλες των εφημερίδων. Ενδεικτικά παραδείγματα είναι αυτές των «*Γεώργιος κ. Βαρβούτης, αρχηγός Συνδυασμού Φιλελευθέρων*»⁶⁵³ στη περίπτωση του Βαρβούτη συνοδεύονταν από ολοσέλιδο δημοσίευμα και μεγάλη φωτογραφία του ιδίου και «*Χρ. Γουλόπουλος, Υποψήφιος βουλευτής του Λαϊκού Κόμματος, εξ Ανασελίτσης πρώην βουλευτής εκ των επιλέκτων Επιτελών του Λαϊκού Κόμματος*»⁶⁵⁴.

⁶⁵² Εφημερίδα «*Εφημερίς της Σιατίστης*», φ.30 25.01.1936, σ.1.

⁶⁵³ Εφημερίδα «*Βόρειος Ελλάς*» φ. 447 19.01.1936, σ.1.

⁶⁵⁴ Εφημερίδα «*Εφημερίς της Σιατίστης*» φ.30 25.01.1936, σ.2.

Συμπεράσματα-Συζήτηση

Η παρούσα μεταπτυχιακή εργασία διχοτομήθηκε σε δύο κύρια μέρη σε ότι αφορά το ερευνητικό της κομμάτι, ώστε να είναι σε θέση να απαντήσει στους επιμέρους στόχους που είχε θέσει, όπου το ένα μέρος της αποτέλεσε η αποτύπωση της εκλογικής συμπεριφοράς και ιδεολογίας της εκλογικής περιφέρειας του Νομού Κοζάνης κατά τις 10 μελετώμενες εκλογικές αναμετρήσεις. Συγκεκριμένα επιχειρήθηκε να μελετηθεί η εκλογική ταυτότητα ολόκληρης της περιφέρειας του Νομού Κοζάνης από το 1915 έως και το 1936 μελετώντας την εκλογική συμπεριφορά των κατοίκων της Κοζάνης, των Καϊλαρίων (Πτολεμαΐδας), της Ανασελίτσας (Βοΐου), και των Γρεβενών καθώς επίσης και των κοινοτήτων όλων των προαναφερόμενων περιοχών. Επιπροσθέτως πραγματοποιήθηκε και η σύγκριση των εκλογικών αποτελεσμάτων του Νομού Κοζάνης με τα αποτελέσματα ολόκληρης της επικράτειας, και παράλληλα εντοπίστηκαν οι διαφοροποιήσεις του εκλογικού σώματος της Κοζάνης σε σχέση με την υπόλοιπη χώρα. Σε ότι αφορά το δεύτερο μέρος της έρευνας δηλαδή της μελέτης του τοπικού Τύπου της Κοζάνης, πραγματοποιήθηκε με την ανάλυση περιεχομένου (ποσοτική και ποιοτική) και την χρήση μεταβλητών στα πλαίσια της εν λόγω μεθόδου, με σκοπό την ανάλυση και την μελέτη σε βάθος όλων των στοιχείων που συλλέχθηκαν από τις εφημερίδες.

Αναλυτικότερα σε ότι σχετίζεται με τα ευρήματα του πρώτου τμήματος της έρευνας στην παρούσα διπλωματική σχετικά με τις εκλογικές αναμετρήσεις από το 1915 έως και το 1936 εξάγουμε τα ακόλουθα συμπεράσματα:

Συγκεκριμένα στις δύο πρώτες εκλογικές αναμετρήσεις που πραγματοποιήθηκαν στον Νομό Κοζάνης έπειτα από την ενσωμάτωση στην ελληνική επικράτεια το 1912 παρατηρούμε κατά τις εκλογικές αναμετρήσεις του 1915 (31^{ης} Μαΐου και 6^{ης} Δεκεμβρίου) μια σαφή υπεροχή της αντιβενιζελικής παράταξης έναντι της βενιζελικής στον Νομό Κοζάνης. Όλοι οι βουλευτές που εκλέγονται προέρχονται από τον χώρο της Δεξιάς και συγκεκριμένα από τον Συνδυασμό των Ανεξαρτήτων και το Κόμμα των Εθνικοφρόνων. Επιπροσθέτως στην δεύτερη εκλογική αναμέτρηση του Δεκεμβρίου του 1915 με την αποχή της βενιζελικής παράταξης παρατηρούμε στην Κοζάνη την δημιουργία του Εθνικού Χριστιανικού Συνδυασμού που ωστόσο δεν κατόρθωσε να αναχαιτίσει την δυναμική της αντιβενιζελικής παράταξης όπου εξέλεξε και όλους του βουλευτές στον Νομό. Δεν θα μπορούσαμε να μην αναφερθούμε στον καθοριστικό ρόλο στα αποτελέσματα των δύο πρώτων εκλογών στον Νομό Κοζάνης

που έπαιξε το μουσουλμανικό στοιχείο. Συγκριτικά με τα εθνικά αποτελέσματα του Κόμματος των Φιλελευθέρων και κατά συνέπεια του κέντρου η εκλογική του επιρροή ήταν περιορισμένη στην Κοζάνη σε σχέση με τα πανελλήνια αποτελέσματα 59%, ενώ αντίθετα ο χώρος της δεξιάς με βασικό εκφραστή της το συνδυασμο των Ανεξάρτητων και του Κόμματος του Γούναρη είχε την μερίδα του λέοντος σε αυτές τις εκλογές στην Κοζάνη σε αντιδιαστολή με τα εθνικά του αποτελέσματα 28%. Δυστυχώς λόγω του τρόπου ψηφοφορίας και της μη κρατικής καταγραφής των εκλογικών αποτελεσμάτων στον Νομό Κοζάνης δεν μπορεί να εκτιμηθεί και να αποτυπωθεί με ακρίβεια η εκλογική δύναμη των κομμάτων.

Σε ότι αφορά τον τοπικό Τύπο που δρούσε κατά την περίοδο των δύο πρώτων εκλογικών αναμετρήσεων η εφημερίδα *Ηχώ της Μακεδονίας* αποτελεί αδιαφιλονίκητο και μοναδικό στην ουσία εκπρόσωπο του τοπικού Τύπου στις εκλογές. Μέσα από την έρευνα προκύπτει ότι κατά τις εκλογές της 31^{ης} Μαΐου έλαβε μια καθαρά θετική στάση υπέρ της αντιβενιζελικής παράταξης με άρθρα γνώμης και παρακίνησης των πολιτών της Κοζάνης να υπερψηφίσουν τον Συνδυασμό των Εθνικοφρόνων και Ανεξάρτητων και να καταψηφίσουν τους Βενιζελικούς. Στην δεύτερη όμως εκλογική αναμέτρηση αυτή της 6^{ης} Δεκεμβρίου παρατηρούμε προεκλογικά μια μεταβολή στην ιδεολογία της εφημερίδας και αυτό εξηγείται όπως αναφέρθηκε διότι ο ιδρυτής της Μιλτιάδης Τζώνης συγκρούστηκε και διαφώνησε με την σύμπραξη των κυβερνητικών με τους μουσουλμάνους της περιοχής, και θεωρήθηκε προδοτική η στάση του Γούναρη με τις παραχωρήσεις του, στους μουσουλμάνους. Ως αποτέλεσμα του γεγονότος η εφημερίδα από φανατική αντιβενιζελική μετατρέπεται σε φιλοβενιζελική.

Στην εκλογική αναμέτρηση της 1^{ης} Νοεμβρίου του 1920 η εκλογική συμπεριφορά του Νομού Κοζάνης εξακολουθεί να είναι δεξιά και αντιβενιζελική η Ηνωμένη Αντιπολίτευση συγκεντρώνει περίπου το 50% στον Νομό Κοζάνης ποσοστό μεγαλύτερο από αυτό που έλαβε πανελληνίως (46,36%) ενώ το Κόμμα των Φιλελευθέρων το 25% ποσοστό πολύ μικρότερο από αυτό που έλαβε σε εθνικό επίπεδο. Όπως συνέβη στις εκλογές του 1915 ομοίως και σε αυτή την αναμέτρηση βασικός ρυθμιστής του αποτελέσματος αποτέλεσε ο μουσουλμανικός πληθυσμός του Νομού και οι αλλοεθνείς πληθυσμοί όπου ανέρχονταν σε 68.268 σε ολόκληρο τον

Νομό⁶⁵⁵ και τάσσονταν υπέρ της αντιβενιζελικής παράταξης για τους λόγους που αναλύθηκαν παραπάνω. Συνεπώς τα εθνικά αποτελέσματα συγκριτικά με τα τοπικά στην εκλογική περιφέρεια ταυτίζονται ως προς την θέση των κομμάτων όχι όμως και ως προς τα ποσοστά που έλαβαν.

Σε ότι αφορά τον τοπικό Τύπο κατά τις εκλογές του Νοεμβρίου του 1920, στον Νομό Κοζάνης κυκλοφορούσαν οι εφημερίδες *Ηχώ της Μακεδονίας* η οποία έπειτα από την ιδεολογική μεταβολή του Νοεμβρίου του 1915 έκτοτε αποτέλεσε βενιζελική εφημερίδα με περιεχόμενο κατά βάση υπέρ του Κόμματος των Φιλελευθέρων και αφοριστικό περιεχόμενο κατά των αντιβενιζελικών και του συνδυασμού της Ηνωμένης Αντιπολίτευσής στην εκλογική περιφέρεια της Κοζάνης. Έτερο βενιζελικό έντυπο ήταν το περιοδικό *Εθνική Πολιτική*, ενώ η εφημερίδα *Νίκη* ήταν ο μοναδικός εκπρόσωπος της Ηνωμένης αντιπολίτευσης και κατ' επέκταση της δεξιάς ιδεολογίας στην Κοζάνη για τις συγκεκριμένες εκλογές.

Στην εκλογική αναμέτρηση της 16^{ης} Δεκεμβρίου του 1923 παρατηρούμε στην Κοζάνη μια ιστορική τομή στην τοπική εκλογική ιστορία και στην εκλογική συμπεριφορά των κατοίκων της. Συγκεκριμένα έπειτα από την ανταλλαγή που όριζε η Συνθήκη της Λωζάννης (24 Ιουλίου 1923) οι μουσουλμάνοι όλης της χώρας και φυσικά του Νομού Κοζάνης εγκατέλειψαν την χώρα, και στην θέση τους εγκαταστάθηκαν στην ευρύτερη περιοχή του Νομού Κοζάνης πρόσφυγες από την Μικρά Ασία, όπου σύμφωνα με την γενική στατιστική διεύθυνση εποικισμού της Μακεδονίας εγκαταστάθηκαν 55.225 πρόσφυγες. Η έλευση των προσφύγων έφερε μια η ενισχυμένη βενιζελική ψήφο η οποία θα αποτελούσε ρυθμιστικό παράγοντα για τις υπόλοιπες εκλογικές αναμετρήσεις του μεσοπολέμου στην Κοζάνη. Στις εκλογές στον Νομό Κοζάνης μετείχαν στην ουσία το κόμμα των Φιλελευθέρων διασπασμένο πλέον σε Συντηρητικούς Φιλελεύθερους (Δεξιά πτέρυγα) και στον συνασπισμό των Δημοκρατικών Φιλελεύθερων και της Δημοκρατικής Ένωσης, η πλειοψηφία του Νομού τάχθηκε υπέρ των Συντηρητικών Φιλελευθέρων όπου εξέλεξε και όλους του βουλευτές στην εκλογική περιφέρεια.

Ο μοναδικός εκπρόσωπος του τοπικού Τύπου στις συγκεκριμένες εκλογές ήταν και πάλι η εφημερίδα *Ηχώ της Μακεδονίας* όπου η ιδεολογία της ήταν κεντρώα. Μέσα από την μελέτη του εντύπου (από την θεματολογία της και τα δημοσιεύματά της) και επιπροσθέτως από το γεγονός ότι ο διευθυντής της εφημερίδας Μ. Τζώνης

⁶⁵⁵ Η περίπτωση της Δυτικής Μακεδονίας. Στο Β. Θ' Πανελλήνιο Ιστορικό Συνέδριο Θεσσαλονίκη: Ελληνική Ιστορική Εταιρεία, Μάιος 1988, σ.225-233.

πολιτεύτηκε με τους Δημοκρατικούς στον Νομό Κοζάνης προκύπτει το συμπέρασμα ότι τάχθηκε με το πλευρό του Συνασπισμού των Δημοκρατικών Φιλελεύθερων και της Δημοκρατικής Ένωσης.

Μελετώντας την εκλογική αναμέτρηση της 7^{ης} Νοεμβρίου του 1926 όπου αποτελεί την πρώτη πραγματική κρατική καταγραφή των εκλογικών αποτελεσμάτων τόσο σε επίπεδο επικράτειας όσο και σε επίπεδο εκλογικών περιφερειών προκύπτει ότι η Ένωση Φιλελεύθερων έλαβε το 38,74% επί του συνόλου των ψήφων στην Κοζάνη συγκριτικά πολύ μεγαλύτερου του ποσοστού που έλαβε πανελληνίως (31,63%), και εξέλεξε 3 βουλευτές. Ιδιαιτερότητα για την συγκεκριμένη εκλογική αναμέτρηση είναι η απουσία του συνδυασμού του Λαϊκού Κόμματος στην Κοζάνη όπου θα μπορούσε να δοθεί η εξήγηση λόγω της απουσίας του μουσουλμανικού πληθυσμού που αποτελούσε για τους Λαϊκούς την κύρια δεξαμενή ψήφων στην περιοχή. Επίσης η δημιουργία της Μακεδονικής Ομάς αποτέλεσε κάτι ιδιαίτερο για την τοπική εκλογική ιστορία, όπου έλαβε την δεύτερη θέση συγκεντρώνοντας το 20,49%, ποσοστό συγκριτικά κατά πολύ μεγαλύτερο του ποσοστού που έλαβε το συγκεκριμένο πολιτικό μόρφωμα πανελληνίως (0,53%) και εξέλεξε 2 βουλευτές, καθοριστική προσωπικότητα στον συνδυασμό αποτέλεσε ο Γεώργιος Μπούσιος, ενώ την τρίτη θέση καταλαμβάνει ο Αγροτικός Συνδυασμός με 19,19% επί του συνόλου, ποσοστό κατά πολύ μεγαλύτερο του εθνικού του ποσοστού (0,53%) με έναν βουλευτή και τέταρτη δύναμη στον Νομό αναδεικνύεται το Κόμμα των Ελευθεροφρόνων με 11,65% που είχε απώλειες της τάξεως 4,11% από αυτό που έλαβε σε εθνικό επίπεδο (15,76%) και κατορθώνει να εκλέξει έναν βουλευτή, καθοριστική προσωπικότητα εδώ υπήρξε ο πολιτευτής του Γεώργιος Βαρβούτης. Τέλος στις συγκεκριμένες εκλογές δεν υπήρχε εκπροσώπηση στην Κοζάνη της Αριστεράς (Ενιαίο εκλογικό μέτωπο).

Η παρουσία του τοπικού Τύπου στην διάρκεια των εκλογών του 1926 ήταν περιορισμένη καθώς μοναδική εφημερίδα και πάλι που κυκλοφορούσε αποτέλεσε η *Ηχώ της Μακεδονίας* που ήταν κεντρώα φιλοβενιζελική εφημερίδα με θεματολογία που ασχολούνταν κυρίως με το Κόμμα των Φιλελευθέρων καθώς και των άλλων βενιζελογεννών κομμάτων.

Σε ότι αφορά τις εκλογές της 19^{ης} Αυγούστου στον Νομό Κοζάνης τα τοπικά αποτελέσματα ακολούθησαν την τάση που επικράτησε πανελληνίως. Συγκεκριμένα το Κόμμα των Φιλελευθέρων με την νέα δυναμική που έφερε η έλευση του Βενιζέλου επικράτησε στην εκλογική περιφέρεια της Κοζάνης αφού έλαβε το 47,49% του

συνόλου των ψήφων σχεδόν το ίδιο ποσοστό που έλαβε σε όλη την επικράτεια 46,94% και εξέλεξε και τους 4 βουλευτές που αντιστοιχούσαν στην εκλογική περιφέρεια της Κοζάνης. Δεύτερος αναδείχθηκε ο συνδυασμός των Βενιζελικών (Αντάρτες) όπου στην ουσία πρόκειται για την σύμπραξη δυσαρεστημένων βενιζελικών πολιτευτών με την διαδικασία του χρίσματος από την κεντρική αρχή του Κόμματος και πολιτευτών της Δημοκρατικής Ένωσης, το ποσοστό σύμφωνα με την έρευνα στα αρχεία της στατιστικής υπηρεσίας ήταν 24,40%. Η εκλογική επιρροή του Λαϊκού Κόμματος μειώθηκε στις εκλογές του 1928 στην Κοζάνη αφού κατέλαβε την τρίτη θέση με ποσοστό 18,41%, όπου παρουσίασε μείωση της τάξεως 5 ποσοστιαίων μονάδων σε σχέση με τον εθνικό του μέσο όρο (23,94%). Το Κόμμα του Μεταξά στον Νομό Κοζάνης διατήρησε απλώς τα ποσοστά του στα ίδια περίπου επίπεδα με τα πανελλήνια δηλαδή 6,34% στην Κοζάνη με 5,30% σε όλη την επικράτεια. Άξιο αναφοράς αποτελεί και το πρώτο ποσοστό του Κομμουνιστικού κόμματος στην περιοχή με 1,95% του μοναδικού υποψήφιου Παπανικολάου Βαΐου.

Στις εκλογές του Αυγούστου του 1928 στην Κοζάνη κυκλοφορούσαν δύο εφημερίδες. Η πρώτη ήταν η *Ηχώ της Μακεδονίας* όπου και σε αυτές τις εκλογές αποτέλεσε φιλοβενιζελική εφημερίδα και η *Βόρειος Ελλάς* ή οποία δήλωνε αρχικά αχρωμάτιστη και ουδέτερη κομματικά, όμως έπειτα από την έρευνα στα φύλλα της προκύπτει η φιλοβενιζελική διάθεση που διακατείχε το έντυπο και που την εξέφρασε καθαρά κατά την προεκλογική και μετεκλογική περίοδο.

Στην εκλογική αναμέτρηση της 25^{ης} Σεπτεμβρίου του 1932, έπειτα από την έρευνα που διενεργήθηκε προκύπτει ότι η εκλογική επιρροή του Κόμματος των Φιλελευθέρων διατηρείται περίπου στα ίδια ποσοστά στον Νομό Κοζάνης με αυτά που έλαβε σε εθνικό επίπεδο, δηλαδή 31,31% με 34,04% πανελληνίως, και εξέλεξε 2 βουλευτές. Το Λαϊκό Κόμμα στην Κοζάνη ομοίως διατηρεί περίπου στα ίδια επίπεδα τα ποσοστά του δηλαδή 31,31% έναντι του 33,80% πανελληνίως, και εκλέγει και αυτό δύο βουλευτές. Το Αγροτικό και Εργατικό Κόμμα του Παπαναστασίου σημειώνει συγκριτικά με τα εθνικά αποτελέσματα του μια μεγάλη επίδοση στην Κοζάνη αφού κατορθώνει να τριπλασιάσει περίπου τα ποσοστά του από 5,89% πανελληνίως σε 14,13% στην εκλογική περιφέρεια Κοζάνης όπου είναι και το υψηλότερο που συγκεντρώνει σε όλη την διάρκεια του μεσοπολέμου, και κατάφερε να εκλέξει έναν βουλευτή τον υποψήφιο Προκοπίδη Κοσμά όπου αποτέλεσε βασικό συντελεστή στην επιτυχία του συνδυασμού. Το Προοδευτικό Κόμμα παρουσίασε μείωση των δυνάμεων του από το 8,35% σε εθνικό επίπεδο στο μόλις 2,77% στην

Κοζάνη, ενώ το Εθνικό Ριζοσπαστικό Κόμμα του Κονδύλη παρουσιάζει αύξηση των ποσοστών του από το 3,82% που κατέλαβε πανελληνίως στο 10,61% στον Νομό Κοζάνης. Τέλος ο χώρος της Αριστεράς κατά τις εκλογές του 1932 στην Κοζάνη τα ποσοστά αθροιστικά των δύο συνδυασμών που μετείχαν του Αγροτικού και του Ενιαίου Μετώπου συγκέντρωσαν το 10,93% ποσοστό περίπου ίδιο με αυτό που έλαβε πανελληνίως 11,14%.

Στην εκλογική αναμέτρηση του 1932 στην Κοζάνη, έπειτα από την έρευνα εξάγουμε ότι κυκλοφορούσαν οι περισσότερες εφημερίδες καθόλη την διάρκεια των εκλογικών αναμετρήσεων που ερευνήθηκαν. Συγκεκριμένα οι εφημερίδες ήταν η *Ηχώ της Μακεδονίας* που ήταν κεντρώα βενιζελική εφημερίδα, η εφημερίδα *Πυρσός* που επίσης ήταν κεντρώα εφημερίδα φίλα προσκείμενη στο Αγροτικό και Εργατικό Κόμμα του Παπαναστασίου, η *Βόρειος Ελλάς* κεντρώα εφημερίδα φιλοβενιζελική όπου προεκλογικά αλλάζει και κατευθύνει το αναγνωστικό της κοινό στο Προοδευτικό Κόμμα λόγω της μη συμμετοχής του διευθυντή της Στάθη Θεοδοσιαδή στο τοπικό Συνδυασμό των Φιλελευθέρων. Τέλος το *Μακεδονικό Βήμα* όπου ήταν κεντρώα εφημερίδα και τάσσονταν με το Εθνικό Ριζοσπαστικό Κόμμα του Κονδύλη αφού ο διευθυντής και ιδρυτής του εντύπου ήταν ο Κουπαρούσος Νικόλαος υποψήφιος πολιτευτής του Νομού με το Ε.Ρ.Κ.

Στην εκλογές της 5^{ης} Μαρτίου του 1933 στον Νομό Κοζάνης τα αποτελέσματα παρουσιάζουν μια ισομέρεια που χαρακτηρίζει τα γενικότερα αποτελέσματα σε ολόκληρη την Ελλάδα. Συγκεκριμένα έπειτα από την μελέτη συμπεραίνουμε ότι ο Εθνικός Συνασπισμός κατακτά την πρώτη θέση στον Νομό με ποσοστό 47,08% δηλαδή ελάχιστα υψηλότερο από το μέσο όρο που έλαβε πανελληνίως 46,32% , και εξέλεξε 3 βουλευτές. Από την άλλη πλευρά η Ηνωμένη Αντιπολίτευση κατακτά την δεύτερη θέση με ελάχιστη διαφορά από τον Βενιζελικό συνδυασμό με ποσοστό 46,0% όπου ίδιο περίπου ποσοστό λαμβάνει και σε εθνικό επίπεδο δηλαδή 46,19%, και κατορθώνει να εκλέξει έναν βουλευτή. Τέλος η παρουσία του Κομμουνιστικού Κόμματος (Ενιαίο Μέτωπο) στις εκλογές του 1933 στην εκλογική περιφέρεια του Νομού Κοζάνης χαρακτηρίζεται από μία ισχνή μείωση των δυνάμεων της σε σχέση με τον μέσο όρο της δηλαδή 3,99% έναντι 4,53%.

Στην συγκεκριμένη εκλογική αναμέτρηση οι εφημερίδες που κυκλοφορούν στον Νομό Κοζάνης είναι η *Ηχώ της Μακεδονίας* για τελευταία φορά κατά την διάρκεια του μεσοπολέμου που αποτελεί κεντρώα βενιζελική εφημερίδα, η *Βόρειος Ελλάς* που είναι κεντρώα εφημερίδα φίλα προσκείμενη στο Προοδευτικό Κόμμα όπως προκύπτει

από την μελέτη των φύλλων της. Τέλος ή μόνη εφημερίδα που εκπροσωπεί κόμμα της δεξιάς είναι το *Μακεδονικό Βήμα* που στηρίζει ξεκάθαρα το Εθνικό Ριζοσπαστικό Κόμμα, το οποίο αλλάζει ιδεολογική ταυτότητα από κεντρώο κόμμα σε δεξιό.

Οι εκλογές της 9^{ης} Ιουνίου του 1935 παρουσιάζουν μια ιδιομορφία στην Κοζάνη όπως και στην Φλώρινα. Η κραυγαλέα αποχή της βενιζελικής παράταξης στις εκλογές προσέφερε την ευκαιρία για την δημιουργία ανεξάρτητων συνδυασμών. Το νέο πολιτικό μόρφωμα έλαβε το όνομα Μακεδονική ομάδα από ανεξάρτητους πολιτευτές με επικεφαλής τον Κουπαρούσο Νικόλαο. Τα αποτελέσματα των εκλογών ήταν να αναδειχθεί πρώτη δύναμη ο Συνδυασμός των Συμπραττόντων Κυβερνητικών κομμάτων της δεξιάς με ποσοστό 72,97% συγκριτικά κατά 8 ποσοστιαίες μονάδες μεγαλύτερο από τον μέσο όρο που έλαβε πανελληνίως 65,04%, οι εκλογές αυτές θα είναι και οι μόνες έπειτα από το 1920 όπου το Λαϊκό Κόμμα και κατ' επέκταση η δεξιά θα υπερισχύσει εκλογικά στον Νομό Κοζάνης. Η Μακεδονική ομάδα συγκέντρωσε το 23,50% επί του συνόλου, ποσοστό εξαιρετικά υψηλό, αν μάλιστα ληφθεί υπόψη ότι η κάθοδος της αντέβαινε στις πανελλήνιες τάσεις της εποχής, που το όλο κλίμα ευνοούσε τους λαϊκούς.⁶⁵⁶ Επιπροσθέτως ο συνδυασμός απευθύνονταν στους δυσαρεστημένους φιλελεύθερους που δεν συμφωνούσαν με την κεντρική αρχή του Κόμματος για αποχή, και η βασική δεξαμενή ψήφων προέρχονταν από εκεί. Τέλος το Κομμουνιστικό κόμμα με την συνιστώσα του Ενιαίο Μέτωπο στον Νομό Κοζάνη συγκέντρωσε το 3,53% επί του συνόλου και παρουσίασε μείωση της εκλογικής του επιρροής συγκριτικά με τον μέσο όρο που έλαβε σε εθνικό επίπεδο (9,59%), η μετατόπιση αρκετών ψηφοφόρων προς την μακεδονική ομάδα καθόρισε σε μεγάλο βαθμό αυτή την πτώση.

Η παρουσία του τοπικού Τύπου στις εκλογές του 1935 αριθμούνταν από τρεις εφημερίδες στην ευρύτερη εκλογική περιφέρεια του Νομού Κοζάνης. Η *Βόρειος Ελλάς* η οποία ήταν κεντρώα δημοκρατική εφημερίδα και έπειτα από την αποχή της βενιζελικής παράταξης υποστήριξε ξεκάθαρα την Μακεδονική ομάδα και άσκησε δριμεία κριτική στους αντιβενιζελικούς. Δεύτερη κεντρώα εφημερίδα ήταν η *Επαρχιακή Φωνή* της Πτολεμαΐδας που ήταν φιλοβενιζελική εφημερίδα, ωστόσο δεν κατέσται δυνατόν η συλλογή και η μελέτη όλων των φύλλων της εφημερίδας. Τέλος η

⁶⁵⁶ Ανδρέου.Α, & Ηλιάδου-Τάχου.Σ. Εκλογικές συμπεριφορές στη Δυτική Μακεδονία (1915-1936). Πρακτικά του ΚΘ & ΚΗ Πανελληνίου ιστορικού συνεδρίου της Ελληνικής Ιστορικής Εταιρείας, σσ.464-485, 2009.

μόνη εφημερίδα που είχε δεξιά ιδεολογία και το περιεχόμενο της απευθύνονταν στο Λαϊκό Κόμμα ήταν η *Εφημερίς της Σιατίστης*.

Η τελευταία εκλογική αναμέτρηση που μελετήθηκε ήταν αυτή της 26^{ης} Ιανουαρίου του 1936 που αποτελεί και τελευταία του μεσοπολέμου αφού έπειτα θα ακολουθήσει η δικτατορία του Ιωάννη Μεταξά, ο Β΄ Παγκόσμιος Πόλεμος και η Κατοχή. Τα αποτελέσματα στον Νομό Κοζάνης παρουσιάζουν κάποιες ιδιαιτερότητες σε ότι αφορά τα ποσοστά. Πρώτο κόμμα αναδεικνύουν οι πολίτες της Κοζάνης το Κόμμα των Φιλελευθέρων με ποσοστό 43,96% όπου αύξησε την εκλογική του επιρροή συγκριτικά με τον εθνικό του μέσο όρο (37,26%) κατά 6 περίπου ποσοστιαίες μονάδες, και αποτελεί εντυπωσιακό ποσοστό εάν αναλογιστεί κανείς τις διώξεις και την αποχή του προηγούμενου έτους. Το Λαϊκό Κόμμα στις εκλογές του 1936 στην Κοζάνη διπλασιάζει την εκλογική του επιρροή αφού συγκεντρώνει το 33,80% συγκριτικά με το 22,10% που λαμβάνει πανελλαδικά. Τρίτο κόμμα στο Νομό αναδεικνύεται η Γενική Λαϊκή Ριζοσπαστική Ένωση που ήταν στην ουσία μία σύμπραξη του Εθνικού Ριζοσπαστικού Κόμματος του Κονδύλη και του Εθνικού Λαϊκού Κόμματος του Θεοτόκη και της Ομάδας Ανεξαρτήτων με επικεφαλής τον Ι. Ράλλη, όπου συγκεντρώνει το 19,89% επί του συνόλου, ποσοστό διπλάσιο συγκριτικά με αυτό που συγκεντρώνει πανελλαδικά 8,46%. Τέλος το Κομμουνιστικό Κόμμα στην εκλογική περιφέρεια της Κοζάνης συγκεντρώνει το 6,39% ελαφρώς αυξημένο από τον εθνικό μέσο όρο του 5,76%, ωστόσο το ποσοστό αυτό του Παλαϊακού Μετώπου θα αποτελέσει το υψηλότερο που λαμβάνει στον Νομό Κοζάνης καθόλη την διάρκεια του μεσοπολέμου και παράλληλα θα εκλεγεί ο πρώτος κομμουνιστής βουλευτής (Παπαδόπουλος Φίλιππος) στην εκλογική περιφέρεια Κοζάνης.

Οι εφημερίδες που δραστηριοποιούνται στην ευρύτερη περιοχή της Κοζάνης κατά την διάρκεια της τελευταίας εκλογικής αναμέτρησης της 26^{ης} Ιανουαρίου του 1936 ήταν δύο. Η πρώτη εφημερίδα ήταν η *Βόρειος Ελλάς* η οποία ήταν κεντρικά εφημερίδα υποστήριξε το Φιλελεύθερο Κόμμα σε αυτές τις εκλογές, και η δεύτερη ήταν η *Εφημερίς της Σιατίστης* που αν και στις εκλογές του 1935 αποτέλεσε δεξιά εφημερίδα σε αυτήν την εκλογική αναμέτρηση σύμφωνα με την έρευνα διατήρησε την ουδετερότητα της.

Σε ότι αφορά ένα γενικότερο συμπέρασμα για τα εκλογικά αποτελέσματα που μελετήθηκαν κατά το διάστημα 1915- 1936 στο επίπεδο του ρόλου που έπαιζαν οι προσωπικότητες των υποψήφιων στον Νομό Κοζάνης, δεν είμαστε σε θέση έπειτα

από την έρευνα να ισχυριστούμε ότι οι πολιτικές τοπικές προσωπικότητες είχαν ρυθμιστικό ρόλο στα αποτελέσματα σε σύγκριση με τον Νομό Φλώρινας και το παράδειγμα του Φίλιππου Δραγούμη. Ωστόσο υπήρξαν πολιτικά πρόσωπα που επηρέασαν έως ενός σημείου την εκλογική συμπεριφορά των πολιτών π.χ. ο Κουπαρούσος Νικόλαος (εκλεγμένος βουλευτής σε 6 διαδοχικές εκλογικές αναμετρήσεις 1926, 1928, 1932, 1933, 1935, 1936) ο Μπούσιος Γεώργιος (εκλεγμένος βουλευτής σε 4 εκλογικές αναμετρήσεις 31^{ης} Μαΐου 1915, 6^η Δεκεμβρίου 1915, 1920, 1926) ο Βαρβούτης Γεώργιος (εκλεγμένος βουλευτής σε 5 εκλογικές αναμετρήσεις 1926, 1928, 1932, 1933, 1936). Οι παραπάνω πολιτευτές ασκούσαν επιρροή σε κοινωνικές ομάδες όπως ο Μπούσιος στους γηγενείς και κυρίως των Γρεβενών, και οι Βαρβούτης, Κουπαρούσος, Πολάτογλου και Προκοπίδης που θεωρούνταν εκλεκτοί των προσφύγων. Βέβαια το δίκτυο πελατειακών σχέσεων ήταν καλά δομημένο και στην εκλογική περιφέρεια της Κοζάνης από ορισμένα πολιτικά πρόσωπα.

Όσον αφορά στο δεύτερο σκέλος της μεταπτυχιακής εργασίας, που σχετίζεται με την τοπική πολιτική επικοινωνία και τον ρόλο που διαδραμάτισε ο τοπικός Τύπος κατά τις 10 εκλογικές αναμετρήσεις που μελετήθηκαν τα αποτελέσματα ποικίλουν. Αρχικά αξίζει να αναφερθεί ότι σε ολόκληρη την μελετώμενη περίοδο 1915 -1936 στην Κοζάνη δεν εντοπίστηκε εφημερίδα που να αντιπροσωπεύει την αριστερή ιδεολογία. Επιγραμματικά θα αναφερθούν οι σημαντικότερες διαπιστώσεις που προήλθαν από την ποσοτική και ποιοτική έρευνα που πραγματοποιήθηκε στον τοπικό Τύπο του Νομού Κοζάνης. Πρώτο συμπέρασμα που εξάγεται είναι ότι παρουσιάζει ο τοπικός Τύπος ιδιαίτερα υψηλό ποσοστό ιδεολογικής συμφωνίας μεταξύ του περιεχομένου των δημοσιευμάτων και της ιδεολογικής θέσης της διεύθυνσης του εντύπου. Αξιοσημείωτο είναι ότι οι εφημερίδες στην πλειονότητα τους δημοσιεύουν απόψεις που συμφωνούν με την γενικότερη ιδεολογική θέση του εντύπου. Για παράδειγμα δεν ήταν σύνηθες όπως αποδείχτηκε από την έρευνα μια Δεξιά εφημερίδα όπως η *Νίκη* (1920) να εκφραστεί θετικά για το Κόμμα των Φιλελευθέρων ή να κατηγορήσει για κάποιο θέμα τον αρχηγό της αντιβενιζελικής παράταξης Δημήτρη Γούναρη. Αντίστοιχα το ίδιο μη σύνηθες ήταν ο κεντρώος δημοκρατικός *Πυρσός* να φιλοξενεί στις στήλες του θετικά σχόλια για κάποιον πολιτευτή του Λαϊκού Κόμματος. Επίσης σπάνια υπήρξε το φαινόμενο κάποια φανατική εφημερίδα με κάποιο κόμμα να επιδοκιμάσει τις πολιτικές αντίπαλου κόμματος, ωστόσο κάποιες εξαιρέσεις υπήρχαν σε ότι αφορά τοπικά πολιτικά πρόσωπα, όμως ήταν

ελάχιστες. Η πολιτική ιδεολογία και το περιεχόμενο της εκάστοτε εφημερίδας στον Νομό Κοζάνης καθορίζονταν σε μεγάλο βαθμό από την ιδεολογία του ιδρυτή-διευθυντή της εφημερίδας, και τις πολιτικές κινήσεις του. Παραδείγματα ανάλογων φαινομένων ήταν του Μιλτιάδη Τζώνη (*Ηχώ της Μακεδονίας*) με την δυσαρέσκεια του από το Κόμμα των Εθνικοφρόνων (μετέπειτα Λαϊκό Κόμμα) και την μεταστροφή του προς τον Βενιζελισμό, του Νικολάου Κουπαρούσου (*Μακεδονικό Βήμα*) με την «αποπομπή» του από το Κόμμα των Φιλελευθέρων και την μεταστροφή του στο Εθνικό Ριζοσπαστικό Κόμμα, και τέλος του Στάθη Θεοδοσιάδη (*Βόρειος Ελλάς*) με την άρνηση του Βενιζέλου να συμπεριληφθεί στον τοπικό συνδυασμό της Κοζάνης και είχε ως αποτέλεσμα να στραφεί προς το Προοδευτικό Κόμμα. Συμπερασματικά και το περιεχόμενο των δημοσιευμάτων των εν λόγω εφημερίδων στράφηκε θετικά στα κόμματα αρεσκείας των ιδρυτών – διευθυντών των εντύπων. Πιο συγκεκριμένα το περιεχόμενο του 58,1% των δημοσιευμάτων συμφωνούν με την γενικότερη πολιτικοϊδεολογική θέση της διεύθυνσης της εκάστοτε εφημερίδας, μόλις το 7,4% έχει περιεχόμενο που δεν συμφωνεί με τις γενικότερες θέσεις του εντύπου, ενώ το 34,5% δεν εκφράζει κάποια συγκεκριμένη πολιτική θέση, και χαρακτηρίζονται από ουδετερότητα.

Στα γενικά συμπεράσματα που προέκυψαν για την τοπική πολιτική επικοινωνία αξίζει να σημειωθεί το αποτέλεσμα από την μεταβλητή κατεύθυνσης τίτλου, όπου σύμφωνα με τα αποτελέσματα το 14,6% των τίτλων των δημοσιευμάτων έφεραν αρνητικούς τίτλους, το 24,8% οι τίτλοι τους παρουσίαζαν θετικό πρόσημο, ενώ το 60,6% παρουσιάζονταν υπό αχρωμάτιστους ιδεολογικά τίτλους.

Επιπροσθέτως ένα ακόμα θέμα προς συζήτηση που θέτει η παρούσα έρευνα είναι ιδιαίτερη έμφαση του τοπικού Τύπου της Κοζάνης σε θέματα που αφορούν πρόσωπα της τοπικής δημόσιας σφαίρας. Συμπερασματικά από το σύνολο των δημοσιευμάτων που μελετήθηκαν μέσα από τον τοπικό Τύπο της Κοζάνης το 70,7% σχετίζονται με ζητήματα ή πρόσωπα τοπικής εμβέλειας και ενδιαφέροντος, ενώ πολύ μικρότερο είναι το ποσοστό που αναφέρονται σε θέματα ή πρόσωπα εθνικής εμβέλειας δηλαδή το 29,3% των δημοσιευμάτων. Μια εξήγηση που θα μπορούσε να δοθεί για να αιτιολογηθεί το συγκεκριμένο αποτέλεσμα είναι ότι κατά την διάρκεια που εξετάζεται ο τοπικός Τύπος 1915 -1936 σχετικά με τις εκλογές, οι εφημερίδες αποτελούν τα μοναδικά μέσα για να προβληθούν τα τοπικά προβλήματα ή πρόσωπα τοπικής εμβέλειας. Ωστόσο στον τοπικό Τύπο παρατηρούνται και φαινόμενα πελατειακών σχέσεων προβολής συγκεκριμένων τοπικών πολιτικών προσώπων από τα έντυπα.

Σε ότι αφορά την θεματολογία του τοπικού Τύπου, την διάκριση δηλαδή ανάμεσα σε τοπικής και πανελλήνιας θεματολογίας, διαπιστώνουμε τα εξής: Συγκεκριμένα το 62,2% των δημοσιευμάτων του τοπικού Τύπου για τις εκλογικές αναμετρήσεις 1915 – 1936 αφορούσαν δημοσιεύματα τοπικής θεματολογίας, και το 32,1% αφορούσαν σε δημοσιεύματα πανελλήνιας εμβέλειας, ενώ μόλις το 5,6% συνδύαζε στο περιεχόμενο του μικτή θεματολογία (τοπικής – εθνικής) εμβέλειας.

Στην μεταβλητή που ερευνήσε την σημαντικότητα των δημοσιευμάτων εξάχθηκαν τα ακόλουθα συμπεράσματα: (α) Τα δημοσιεύματα που εντοπίστηκαν στην πρώτη σελίδα (υψίστης σημαντικότητας) του εντύπου και βρίσκονταν σε κεντρική θέση αποτέλεσαν το 18,3% (179 από τα συνολικά 980) όπου η θεματολογία των συγκεκριμένων δημοσιευμάτων ήταν πανελλήνιας εμβέλειας ή άρθρων σχετικά με την πολιτική τοποθέτηση του εντύπου στα πολιτικά γεγονότα, (β) Τα δημοσιεύματα που εντοπίστηκαν στην πρώτη σελίδα αλλά δεν είχαν κεντρική θέση (μέτριας σημαντικότητας) αποτέλεσαν το 21,4% (210 από τα 980) άπτονται στην μεγάλη τους πλειοψηφία ζητημάτων του τοπικού πολιτικού βίου (γ) ενώ τέλος τα δημοσιεύματα που εντοπίστηκαν στις υπόλοιπες σελίδες των εφημερίδων (υποδεέστερης σημαντικότητας) αποτέλεσαν το 60,3% (591 από τα 980) όπου η θεματολογία στην πλειονότητα αφορούσε σε θέματα τοπικής πολιτικής ή τοπικών πολιτικών προσώπων (προεκλογική κίνηση, εκλογικά αποτελέσματα, κ.α.).

Το μέγεθος των τίτλων των εφημερίδων που δραστηριοποιούνται στο μελετώμενο διάστημα αποτυπώθηκαν ως εξής, πολύ μεγάλο τίτλο φέρουν το 29,8% των δημοσιευμάτων, μεσαίου μεγέθους τίτλους φέρουν το 42,4%, μικρό μέγεθος φέρουν το 25,6%, ενώ πολύ μικρό τίτλο φέρουν το 2,1% των δημοσιευμάτων.

Έπειτα από την έρευνα που πραγματοποιήθηκε τα προεκλογικά δημοσιεύματα ήταν όπως ήταν φυσικό περισσότερα σε σύγκριση με τα μετεκλογικά. Συγκεκριμένα το 73,4% των δημοσιευμάτων ήταν προεκλογικά, ενώ το 26,6% μετεκλογικά. Συνήθως παρατηρούμε στα προεκλογικά μια οξεία πόλωση που προκαλεί ο τοπικός Τύπος (Δεξιός και Κεντρώος) μέσα από την θεματολογία του ενώ μετεκλογικά στις περισσότερες εκλογικές αναμετρήσεις που μελετηθήκαν παρουσιάζεται μια άμβλυνση και ένας κατευνασμός των πολιτικών παθών π.χ. εκλογική αναμέτρηση του 1928.

Μελετώντας την κατανομή των δημοσιευμάτων της έρευνας ανά θεματική κατηγορία σύμφωνα με την μέθοδο της ποσοτικής ανάλυσης περιεχομένου παρατηρούμε ότι η θεματική με τις περισσότερες αναφορές αποτελεί η Κομματική

ειδησεογραφία που αποτέλεσε την 4^η Θεματική συγκεντρώνοντας 440 αναφορές (44,9%). Στην πρώτη κατηγορία της συγκεκριμένης θεματικής τοποθετήθηκαν τα 148 δημοσιεύματα που αφορούσαν σε εσωκομματικές ειδήσεις, όπως για παράδειγμα οι εσωτερικές διεργασίες των διαφόρων κόμματος για τον καταρτισμό των τοπικών συνδυασμών, ή συμμετοχή ή όχι συγκεκριμένων πολιτευτών στην εκλογική διαδικασία, ή της γενικότερης πολιτικής κίνησης (προεκλογική). Η δεύτερη κατηγορία της συγκεκριμένης θεματικής αφορά σε προεκλογικές επισκέψεις ανά την επικράτεια αρχηγών πολιτικών κομμάτων και συγκέντρωσε 43 αναφορές. Μια τρίτη κατηγορία αυτής της θεματικής ήταν οι πληρωμένες καταχωρήσεις που ως τέτοιες λήφθηκαν τα ευχαριστήρια πολιτευτών ή βουλευτών, ή τοπικών συνδυασμών, οι αναφορές αυτές αριθμούσαν 48 στο σύνολο. Τέταρτη κατηγορία αυτής της θεματικής αποτέλεσαν δημοσιεύματα που εκφράζουν τις πολιτικές απόψεις του εκάστοτε εντύπου και συγκέντρωσε 107 αναφορές. Πέμπτη και τελευταία κατηγορία της εν λόγω θεματικής ήταν οι ομιλίες τοπικών ή πανελλήνιας εμβέλειας πολιτικών προσώπων σε συγκεντρώσεις σε δημόσια μέρη ή προσωπικές δηλώσεις τους, η συγκεκριμένη σημείωσε 94 αναφορές. Η δεύτερη θεματική κατηγορία που συγκέντρωσε τις επόμενες περισσότερες αναφορές ήταν αυτή της Πολιτικής αντιπαράθεσης που ταξινομήθηκε στην 2^η θεματική και σημείωσε 127 αναφορές δηλαδή ένα ποσοστό της τάξεως του 13,0%. Οι 14 από αυτές τις αναφορές σχετίζονταν με πολιτικές αντιπαραθέσεις πολιτικών προσώπων μεταξύ τους (δριμεία κριτική – επίθεση), ενώ οι υπόλοιπες 113 αφορούσαν σε πολιτική αντιπαράθεση μέσω των εφημερίδων. Επόμενη θεματική με τις περισσότερες αναφορές είναι η δημόσια πολιτική που ταξινομήθηκε ως 1^η θεματική, και συγκέντρωσε 110 αναφορές (11,2%), από τις οποίες οι 17 αφορούσαν σε θέματα ευρύτερης κοινωνικής πολιτικής, 12 σε θέματα οικονομικής φύσεως που συνδέονταν με την προεκλογική ή μετεκλογική ατζέντα των κομμάτων, 34 αναφέρονταν στην εξωτερική πολιτική, 14 στην δημόσια διοίκηση, 19 στα δημόσια έργα, και 13 στο δυναστικό ζήτημα που προέκυψε προεκλογικά στις εκλογές του 1920. Η θεματική των πολιτικών παραινήσεων- κείμενα γενικού ενδιαφέροντος δηλαδή δημοσιεύματα αχρωμάτιστα που δεν ανήκαν κομματικά κάπου, συγκέντρωσε 105 αναφορές (10,7%) και ταξινομήθηκε στην 7^η θεματική κατηγορία. Το 8,0% των δημοσιευμάτων (78 αναφορές) καταχωρήθηκαν στην 6^η θεματική κατηγορία που το περιεχόμενο των δημοσιευμάτων παρουσίαζε μικροπολιτικό χαρακτήρα. Οι πίνακες των εκλογικών αποτελεσμάτων συγκέντρωσαν 60 αναφορές δηλαδή το 6,1% και ταξινομήθηκαν

στην 10^η Θεματική που δεν σχολιάστηκε σε κάθε εκλογική αναμέτρηση. 30 δημοσιεύματα (3,1%) αφορούσαν το πολιτειακό ζήτημα (9^η θεματική) το οποίο αποτέλεσε μείζονος θέμα για τον καθορισμό της εσωτερικής πολιτικής σε αρκετές εκλογικές αναμετρήσεις που μελετήθηκαν (1923, 1932, 1935, 1936), ακολουθεί η πολιτική διαφήμιση (8^η θεματική) με 20 αναφορές (2,0%) ποσοστό αρκετά υψηλό αν αναλογιστεί κανείς ότι πρόκειται για τις πρώτες μορφές που έλαβαν στον πολιτικό χώρο και άκμασαν κυρίως μετά την μεταπολίτευση, η επόμενη θεματική είναι αυτή των ιδεολογικών θέσεων που δημοσιεύονταν μέσα από τον τοπικό Τύπο και συγκέντρωσε 7 αναφορές 0,7% και ταξινομήθηκε στην 3^η θεματική, και τέλος αυτή που συγκέντρωσε τις λιγότερες αναφορές 3 (0,3%) ήταν η 5^η θεματική κατηγορία που αφορούσε δημοσιεύματα αντικομμουνιστικού περιεχομένου κάνοντας λόγο για «εσωτερικό κομμουνιστικό κίνδυνο» κ.τ.λ.

Σε ότι αφορά τα εκλογικά αποτελέσματα και την επίδραση στις θεματικές που ορίστηκαν εύλογο θεωρείται ότι υπήρχαν μεταβολές ανάλογα με τα αποτελέσματα. Ο τοπικός Τύπος και η εκάστοτε θεματολογία του καθορίζονταν από τα τοπικά εκλογικά αποτελέσματα του Νομού.

Εν κατακλείδι ο τοπικός Τύπος της Κοζάνης κατά τις εκλογικές αναμετρήσεις από το 1915 έως και το 1936 καθορίστηκε εν πολλοίς από την κεντρικά ιδεολογία που επικράτησε στην ευρύτερη εκλογική περιφέρεια του Νομού. Η παρουσία του Δεξιού Τύπου ήταν περιορισμένη καθόλη την διάρκεια και ήταν αδύνατον να βρει ισχυρά ερείσματα μιας και οι πολιτικές συνθήκες δεν ευνοούσαν για κάτι τέτοιο, ενώ η παρουσία του αριστερού Τύπου ήταν ανύπαρκτη σε όλο τον μεσοπόλεμο. Τέλος συμπερασματικά η μελέτη του τοπικού προεκλογικού και μετεκλογικού Τύπου επιβεβαιώνοντας, διαψεύδοντας ή συμπληρώνοντας απλώς τις όποιες γραπτές πηγές εμπλούτισαν, στο μέτρο του δυνατού, τον καμβά των πολιτικών κομμάτων των εκλογικών αναμετρήσεων καθώς και της εκλογικής συμπεριφοράς και ιδεολογίας που διαμορφώθηκαν στο διάστημα 1915 – 1936 στον νομό Κοζάνης.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Αζέλης Αγ. Βιβλίο ιστορίας, Θέματα νεοελληνικής ιστορίας (Γ' Γενικού Λυκείου), Κεφάλαιο 2(*Η Διαμόρφωση και λειτουργία των πολιτικών κομμάτων στην Ελλάδα 1821-1936*), Το Σοσιαλιστικό κόμμα, Αθήνα 1999.
- Αλβανός.Ρ, *Σλαβόφωνοι και πρόσφυγες: Κράτος και πολιτικές ταυτότητες στη Μακεδονία του μεσοπολέμου*, Επίκεντρο, 2019.
- Αλβανός.Ρ, *Κοινωνικές συγκρούσεις και πολιτικές συμπεριφορές στην περιοχή της Καστορίας (1922-1949)*. Αδημοσίευτη διδακτορική διατριβή, Α.Π.Θ, 2005.
- Αλέξιάκης.Εμ, *Η Ελληνική δεξιά. Δομή και ιδεολογία της Νέας Δημοκρατίας(1974-1993)*,Αθήνα, Σακκουλά, 2001.
- Althusser.L*, Θεωρία και θεωρητική συγκρότηση, ιδεολογία και ιδεολογικός αγώνας, *Αγώνας για την Κομμουνιστική Ανανέωση* 4, 1978.
- Αναστασιάδης.Γ, *Σύγχρονη πολιτική ιστορία της Ελλάδας*. Θεσσαλονίκη, Μαλλιάρης, 1992.
- Ανδρέου.Α, & Ηλιάδου-Τάχου.Σ . *Εκλογικές συμπεριφορές στη Δυτική Μακεδονία (1915-1936)*. *Πρακτικά του ΚΘ & ΚΗ Πανελλήνιου ιστορικού συνεδρίου της Ελληνικής Ιστορικής Εταιρείας*, σσ.464-485, 2009.
- Jørgensen, Marianne W. & Philips, Louise . *Ανάλυση Λόγου: Θεωρία και Μέθοδος*, μτφρσ. Αλέξανδρος Κιουπκιολής. Αθήνα: Εκδόσεις ΠΑΠΑΖΗΣΗ ΑΕΒΕ, 2002.
- Βακαλόπουλος.Κ. *Νεοελληνική Ιστορία (1204 – 1940)*, Αθήνα, Αδελφών Κυριακίδη α.ε. 1999.
- Βάμβουκας.Μ, *Εισαγωγή στην ψυχοπαιδαγωγική έρευνα και μεθοδολογία*. Αθήνα, 2002.
- Βερναρδάκης.Χρ, *Πολιτικές ανακατατάξεις και κοινωνικές μετατοπίσεις. Περιοδολόγηση της πολιτικής σκηνής μετά τις εκλογές του Απριλίου του 2000*.

- Βερναρδάκης.Χρ, *Βουλευτικές εκλογές 2004: Οι κοινωνικές διαφοροποιήσεις στην εκλογική βάση των κομμάτων και η τοπογραφία του κομματικού συστήματος*, Πολιτική Επιστήμη, 1 Αθήνα, Σακκούλας, 2005.
- Γιώτα.Μ, *Η πολιτική ένταξη των προσφύγων του 1922 στην Ελλάδα του μεσοπολέμου: 1922-1940*, 2005.
- Γκλαβίνας. Γ «*Εκλογικές αναμετρήσεις στην Κοζάνη την περίοδο του Εθνικού διχασμού 1915-1920: Κόμματα, υποψήφιοι και εκλογικές συμπεριφορές.Στο ΚΟΖΑΝΗ,600 ΧΡΟΝΙΑ ΙΣΤΟΡΙΑΣ. Γένεση και Ανάπτυξη μιας Μακεδονικής Μητρόπολης. Πρακτικά Β΄ Συνεδρίου Τοπικής ιστορίας (σ. 447-466).*Κοζάνη.
- Γκλαβίνας.Γ,«*Η επαρχία της Κοζάνης μέσα απο τον εκλογικό κατάλογο του 1920.Πληθυσμιακή σύνθεση, εκλογείς, επαγγέλματα, κοινωνικά δεδομένα.*Στο Ιστώρ.
- Cohen Louis, Manion Lawrence & Morrison Keith). *Μεθοδολογία εκπαιδευτικής έρευνας*. Αθήνα: Μεταίχμιο, 2008.
- Δαφνης Γ, *Τα Ελληνικά πολιτικά κόμματα 1821-1961*, εκδ. Γαλαξίας, Αθήνα 1961.
- Δαφνης.Γ, *Η Ελλάδα μεταξύ δύο πολέμων, 1923- 1940*, α΄ τόμος, Αθήνα, Κάκτος, 1995.
- Δελιαλής Ν., *Εφημερίδες εκδοθείσα εν Κοζάνη*, Έφορου της δημοτικής βιβλιοθήκης Κόζανης, 1959.
- Δεμερτζής.Ν, *Πολιτική επικοινωνία: διακινδύνευση, δημοσιότητα, διαδίκτυο*, Αθήνα:Παπαζήσης, 2002.
- Διαμαντόπουλος.Δ, *Η ελληνική πολιτική ζωή: Από την προβενιζελική στην μεταπαπανδρεική εποχή*, Αθήνα, Παπαζήσης, 1997.
- Δώδος.Δ, *Εκλογική περιφέρεια της Θεσσαλονίκης. Κόμματα και υποψήφιοι*. Αδημοσίευτη διδακτορική διατριβή, Α.Π.Θ, 1989.
- Δώδος.Δ, *Οι Εβραίοι της Θεσσαλονίκης στις εκλογές του ελληνικού κράτους 1915-1936*, Αθήνα, Σαββάλας, 2005.

- Ελεφάντη Αγ, *Η επαγγελία της αδύνατης Επανάστασης*, ΚΚΕ και αστισμός στον μεσοπόλεμο, Θεμέλιο γ' έκδοση, 1999.
- Ζάγκος.Χ. *Οι κοινοβουλευτικές εκλογές στη Φλώρινα (1926-2009): εκλογικές συμπεριφορές. Πολιτική ιδεολογία μέσα από τον τοπικό τύπο*. Φλώρινα. 2010.
- Foucault.F, *Η αρχαιολογία της γνώσης*, Αθήνα, Εξάντας, 1987.
- Ηλιάδου-Τάχου.Σ, *Η εκπαιδευτική πολιτική του Ελληνικού Κράτους στη Μακεδονία στο πλαίσιο του Μακεδονικού Ζητήματος*, Αθήνα:Gutenberg, 2006.
- Hering, G.Πολιτικά κόμματα στην Ελλάδα, 1821-1936,Αθήνα,Μ.Ι.Ε.Τ, 2004.
- Ινστιτούτο νεοελληνικών ερευνών εθνικού ιδρύματος ερευνών ,*ο ελληνικός τύπος 1784 έως σήμερα*, Ιστορικές και θεωρητικές προσεγγίσεις, Αθήνα, 2005.
- Καλογερόπουλος.Ν, «Ευρετήριο τοπωνυμίων» *Κοζάνη και Γρεβενά ο χώρος και οι άνθρωποι*, University Studio Press, Θεσσαλονίκη, 2004.
- Καλούδης.Σ, *Οι Βουλευτικές Εκλογές στην Ελλάδα 1946-1996.(Με ειδικές αναφορές στην Κέρκυρα)*, Αθήνα, Παπαζήσης, 2002.
- Κομνηνού.Μ, «*Αγρότες και πολιτική: η πολιτική πρακτική των αγροτών σε δύο νομούς, Αιτωλοακαρνανίας και Καβάλας, 1952-1964*»,Σύγχρονα θέματα, τ. 11(Ιούλιος 1981).
- Κομνηνού.Μ, Λυριντζής.Χ: *Κοινωνία, Εξουσία και Μέσα Μαζικής Επικοινωνίας*, Παπαζήσης, Αθήνα, 1989.
- Καρανικόλα.Γ, *Νόθες εκλογές στην Ελλάδα*, έκδοση Β', Αθήνα, 1973.
- Κωστόπουλος.Σ, *Η προδομένη αλλαγή: Η κυβερνητική εξουσία μεταλλάσσει τη σοσιαλιστική φυσιογνωμία του ΠΑΣΟΚ*, Αθήνα, Ελληνικά Γράμματα,1998.
- Λεονταρίτης.Γ, 1. *Ποιά είναι η «Δεξιά»;*2.*Προεδρευόμενη ή Βασιλευόμενη;*, Αθήνα, Μετρόν, 2004.
- Λιναρδάτος. Σπ, *Πως φτάσαμε στην 4^η Αυγούστου*, Αθήνα διάλογος, 1974.
- Λιούφης. Π. Ν, *Ιστορία της Κοζάνης*, Αθήνα, 1924.

- Μαυρογορδάτος. Γεώργιος Θ, *Μετά το 1922: η παράταση του Διχασμού*, Εκδόσεις Πατάκη, Αθήνα, 2019.
- Μαυρογορδάτος. Γεώργιος Θ, *1915 Ο Εθνικός Διχασμός*, Εκδόσεις Πατάκη, Αθήνα, 2015.
- Μαύρης.Γ, *Οι βουλευτικές εκλογές του 2004* , στο Έμφαση, τχ.18, 2004.
- Μαρατζίδης.Ν, *Οι μικρές Μόσχες. Πολιτική και εκλογική ανάλυση της παρουσίας του κομμουνισμού στο ελλαδικό αγροτικό χώρο*, Αθήνα, Παπαζήσης, 1997.
- Μαρκέτος.Σπ, «Η ελληνική Αριστερά», στο Χρήστος Χατζηιωσήφ (επιμ.), *Ιστορία της Ελλάδας του 20ού αιώνα, Β2: Ο Μεσοπόλεμος 1922-1940*, Αθήνα, Βιβλιόραμα, 2007.
- Mayer N. Et al., *Εκλογική Συμπεριφορά. Ιστορικές Διαδρομές και Μοντέλα Ανάλυσης*, Αθήνα: Σαββάλας, 2005.
- Marx.K, F. Engels, *Η Γερμανική Ιδεολογία*, Gutenberg, 1979.
- Μπαλτά Νάση, *Ο Ελληνικός Εμφύλιος Πόλεμος (1946-1949) μέσα από τον Γαλλικό Τύπο*, Αθήνα: Οδυσσέας, 1993.
- Μπονίδης.Κ, *Έρευνα των προδιαγραφών της διδασκαλίας των εν χρήσει σχολικών εγχειριδίων του γλωσσικού μαθήματος υπό το πρίσμα της Παιδαγωγικής της Ειρήνης*, Τομέας Παιδαγωγικής Α.Π.Θ., Θεσσαλονίκη, 2010.
- Μποχώτης.Θ, «*Εσωτερική Πολιτική*», στο Χρήστος Χατζηιωσήφ, Προκόπης Παπαστράτης (επιμ.), *Ιστορία της Ελλάδας του 20ού αιώνα, Α2: Οι Απαρχές 1900 – 1922* Αθήνα, Βιβλιόραμα, 2007.
- Μωυσίδης.Α&Σ.Σακελλαρόπουλος, *Η Ελλάδα στον 19^ο και 20^ο αιώνα. Εισαγωγή στην Ελληνική Κοινωνία*, β' εκδ, Εκδόσεις Τόπος, Αθήνα, 2010.
- Nohlen. D, *Κομματικό σύστημα και εκλογικά συστήματα*. Αθήνα, Επίκεντρο, 2007.
- Νικολακόπουλος.Η, *Η καχεκτική δημοκρατία κόμματα και εκλογές (1946-1967)*, στ' έκδ., Εκδόσεις Πατάκη, Αθήνα, 2001.

- Νικολακόπουλος.Η, Εισαγωγή στη θεωρία και την πρακτική των εκλογικών συστημάτων, Αθήνα: Α.Ν. Σακούλας, 1989.
- Νικολακόπουλος.Η, *Κόμματα και Βουλευτικές Εκλογές στην Ελλάδα 1946-1964*, γ' έκδοση, ΕΚΚΕ, Αθήνα, 2000.
- Νικολακόπουλος.Ν&Ν. Αλιβιζάτος, *Οι πολιτικοί θεσμοί σε κρίση, 1922- 1974. Όψεις της ελληνικής εμπειρίας*, Αθήνα, 1983.
- Νικολακόπουλος.Η, *Ιστορία του Νέου ελληνισμού (Οι εκλογές 1910- 1920 Ελευθέριος Βενιζέλος: απο το θρίαμβο στην ήττα)*
- Οικονόμου.Ν, « *Οι δύο εκλογές του 1915: Μια ιχνηλάτηση της πρώιμης εκλογικής γεωγραφίας του Βενιζελισμού*», στο Θ Βερέμης- Γ Γουλιμής (επιμ.) *Ελευθέριος Βενιζέλος. Κοινωνία- Οικονομία- Πολιτική στην εποχή του*, Αθήνα, εκδ. Γνώση, 1989.
- Πάλλας.Π, *Η ανάλυση περιεχομένου*, Φιλόλογος, 1992.
- Παντελής.Μ.Α, *τα εκλογικά συστήματα και οι εκλογές (1926-1985) στον υπολογιστή*, Αθήνα, Νέα Σύνορα,1988.
- Παρασκευόπουλος.Π, Π. Ανδρέας Παπανδρέου. *Η πολιτική πορεία του 1960-1995*, Αθήνα, Σύγχρονη Ελληνική Ιστορία, 1995.
- Παστιάδης.Γ, *Οι βουλευτικές εκλογές 1996-2007 στην Α' Θεσσαλονίκης*, Αθήνα, Νήσος, 2009.
- Πελαγίδης.Ε, Άγνωστες πτυχές για το πρόβλημα της ανταλλάξιμης μουσουλμανικής παρουσίας. Η περίπτωση της Δυτικής Μακεδονίας. Στο Β. Θ' Πανελλήνιο Ιστορικό Συνέδριο Θεσσαλονίκη: Ελληνική Ιστορική Εταιρεία, Μάιος 1988, σ.225-233
- Πολίτης.Π , *Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης: Το επικοινωνιακό πλαίσιο και η γλώσσα τους*, 2001.
- Ρήγος Α(επιμ.), *Πολιτικές εκφράσεις στη Β' Ελληνική Δημοκρατία, στο Κοινωνικές και πολιτικές δυνάμεις στην Ελλάδα*, εκδ. Εξάντας Αθήνα 1977.

- Ρήγος Α(επιμ.), *Πολιτικά μορφώματα και τάσεις, στο Κοινωνικές και πολιτικές δυνάμεις στην Ελλάδα*, εκδ. Εξάντας, Αθήνα, 1977.
- Τρίκας,Τ, *Ε.Δ.Α:1951-1967:Το νέο πρόσωπο της αριστεράς*, Θεμέλιο, 2009.
- Τσουκαλάς.Κ, *Η ελληνική τραγωδία από την απελευθέρωση ως τους συνταγματάρχες*, Λιβάνης, 1981.
- Χατζιωσήφ.Χ, «Κοινοβούλιο και δικτατορία» Χρήστος Χατζιωσήφ,(επιμ),*Ιστορία της Ελλάδας του 20ού αιώνα . Ο Μεσοπόλεμος 1922 – 1940*, τομ Β1, Βιβλιόραμα, Αθήνα, 2003.
- Χατζηπαντελής, Θ. *Ο εκλογικός ανταγωνισμός: 1996-2007*, Ελληνική Επιθεώρηση Πολιτικής Επιστήμης, 2008.
- Χατζηπαντελής, Θ.& Ζαφειρόπουλος.Κ, *Γεωγραφικοί σχηματισμοί και ομοιομορφία στις εκλογικές μετατοπίσεις κατά την περίοδο 1981-1990*, Τόπος. Επιθεώρηση αστικών και περιφερειακών μελετών, 1993.
- Χατζησαββίδης.Σ, *Ελληνική γλώσσα και δημοσιογραφικός λόγος . Θεωρητικές και ερευνητικές προσεγγίσεις* ,Gutenberg, 1999.
- Ψυρούκη.Ν, *Η μικρασιατική καταστροφή,ε΄ έκδοση*, Αθήνα, 1975.

ΞΕΝΟΓΛΩΣΣΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Berelson.B, *Content Analysis in Communicatio Research*. New York, The Free Press, 1971.
- Berger. A, *Media Research techniques*, Newbury Park, SAGE, 1991.
- Burston. W.H, C.W. Green, E.J. Nicholas, A.K. Dickinson, D. Thompson, *Handbook for history teachers*, London, 1972.
- Clogg.R, *Parties and Elections in Greece. The search for Legitimacy*, London, C.Hurst and Company, 1987.
- Foucault M., 1971, *L'ordre du discours*, Paris, Gallimard

- Goguel.Fr, *Geographie des elections francaises de 1870 a' 1951*, Paris 1952.
- Krippendorff.K, *Content Analysis: An Introduction to its methodology*, London, Sage, 1980.
- Lazarsfeld, P.F., Berelson, B., Gaudet, H. *The People's Choice: How the Voter Makes up His Mind in a Presidential Election*. New York, Duell, Sloan & Pearce, 1944.
- S.M. Lipset & St Rokkan, 'Cleavage structures, party systems and voter Alignments an introduction', στο έργο τους *Party system and voter Alignments: cross-national perspectives*. Νέα Υόρκη- London 1967.
- St. Damianakos, «*Les fiefs electoraux en Epire. Une analyse quantitative des elections dans le department de Jannina entre 1956 et 1964*, Επιθεώρηση κοινωνικών ερευνών.1981.
- Siegfried.A, *Tableau politique de la France de l' Ouest sous la Troisieme Republique*, Paris Armand Collin, 1913.
- Stone P., Dunphy D., Smith, M., & Oglivie D with credit given to Dr Ole Hoesti «*The general inquirer a computer approach to content analysis*»1966,Cambridge: MIT press.
- Partington.G, *The idea of historical education*, London, N.F.E.R. Publishing Company, 1980.
- Weber.R, *Basic Content Analysis*, Newbury Park, SAGE, 1990.

Αρχειακές πηγές

Εφημερίδες

Ηχώ της Μακεδονίας (1915- 1933)

Νίκη (1920)

Εθνική Πολιτική (1920)

Βόρειος Ελλάς (1928-1936)

Πυρσός (1932)

Μακεδονικό Βήμα (1932 -1936)

Επαρχιακή φωνή (1935)

Εφημερίς Σιατίστης (1935-1936)

ΓΑΚ

ΓΑΚ Κοζάνης:, Φάκελος: α.α.519/κιβ 93, Φάκελος α.α.584/κιβ 102

Εθνικό Ίδρυμα Ερευνών και Μελετών «Ελευθέριος Κ. Βενιζέλος», ψηφιακό αρχείο
www.venizelosarchives.gr

Διαδικτυακές πηγές

Ελληνική Δημοκρατία. Υπουργείο Εθνικής Οικονομίας. Γενική Στατιστική Υπηρεσία
Ελλάδος, *Στατιστική των Βουλευτικών εκλογών της 7^{ης} Νοεμβρίου 1926*,
Εθνικό Τυπογραφείο, Αθήνα, 1926. Ανάκτηση 25-05-2020 από:

http://dlib.statistics.gr/portal/page/portal/ESYE/showdetails?p_id=14308593&p_derive=book&p_topic=14308576

Ελληνική Δημοκρατία. Υπουργείο Εθνικής Οικονομίας. Γενική Στατιστική Υπηρεσία
Ελλάδος, *Στατιστική των Βουλευτικών εκλογών της 19^{ης} Αυγούστου 1928*,
Εθνικό Τυπογραφείο, Αθήνα, 1928. Ανάκτηση 25-05-2020 από:

http://dlib.statistics.gr/portal/page/portal/ESYE/showdetails?p_id=14354936&p_derive=book

Ελληνική Δημοκρατία. Υπουργείο Εθνικής Οικονομίας. Γενική Στατιστική Υπηρεσία
Ελλάδος, *Στατιστική των Βουλευτικών εκλογών της 25^{ης} Σεπτεμβρίου 1932*,
Εθνικό Τυπογραφείο, Αθήνα, 1932. Ανάκτηση 25-05-2020 από:

http://dlib.statistics.gr/portal/page/portal/ESYE/showdetails?p_id=14360661&p_derive=book

Ελληνική Δημοκρατία. Υπουργείο Εθνικής Οικονομίας. Γενική Στατιστική Υπηρεσία
Ελλάδος, *Στατιστική των Βουλευτικών εκλογών της 5^{ης} Μαρτίου 1933*, Εθνικό
Τυπογραφείο, Αθήνα, 1933, Ανάκτηση 25-05-2020 από:

<https://pergamos.lib.uoa.gr/uoa/dl/object/uoadl:217335#contents>

Ελληνική Δημοκρατία. Υπουργείο Εθνικής Οικονομίας. Γενική Στατιστική Υπηρεσία
Ελλάδος, *Στατιστική των Βουλευτικών εκλογών της 9^{ης} Ιουνίου 1935*, Εθνικό
Τυπογραφείο, Αθήνα, 1935. Ανάκτηση 25-05-2020 από:

[http://dlib.statistics.gr/portal/page/portal/ESYE/showdetails?p_id=14361290&p_derive=bo
ok](http://dlib.statistics.gr/portal/page/portal/ESYE/showdetails?p_id=14361290&p_derive=book)

Ελληνική Δημοκρατία. Υπουργείο Εθνικής Οικονομίας. Γενική Στατιστική Υπηρεσία
Ελλάδος, *Στατιστική των Βουλευτικών εκλογών της 26^{ης} Ιανουαρίου 1936*,
Εθνικό Τυπογραφείο, Αθήνα, 1936. Ανάκτηση 25-05-2020 από:

[http://dlib.statistics.gr/portal/page/portal/ESYE/showdetails?p_id=14369490&p_derive=bo
ok](http://dlib.statistics.gr/portal/page/portal/ESYE/showdetails?p_id=14369490&p_derive=book)

Ντοκιμαντέρ

Αρχείο ντοκιμαντέρ της ΕΡΤ, επιμορφωτικό (ιστορικό, πολιτιστικό) & Άγγελος
Σιδεράτος (Σκηνοθέτης) (1989). Νεότερη ελληνική πολιτική ιστορία 1750-
1940. Τίτλος επεισοδίου: *Η Αβασίλευτη Δημοκρατία 1924-1935*

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

Πίνακες

Πιν. 1. Στατιστική Πέτρου Λέκκου, στοιχεία για τον ν. Κοζάνης.

	Υποδιοίκηση Γρεβενών	Υποδιοίκηση Ανασελίτσας	Υποδιοίκηση Κοζάνης	Υποδιοίκηση Καϊλαρίων
Έλληνες	30.000	30.103	32.872	3.798
Βλαχόφωνοι (Ελληνόφωνες)	11.500	0	0	0
Βλαχόφωνοι (Ρουμανίζοντες)	400	0	0	885
Μουσουλμάνοι (Ελληνόφωνοι Βαλαάδες)	4.680	7.408	0	0
Μουσουλμάνοι (Τουρκόφωνοι)	0	0	22.510	30.169
Σλαβόφωνοι (τέως Πατριαρχικοί)	0	1.794	0	4.578
Σλαβόφωνοι (τέως Σχισματικοί)	0	0	0	3.008

Πιν.2. Στατιστική της Γενικής Δ/σης Εποικισμού Μακεδονίας

Υποδιοικήσεις	Αριθμός οικισμών	Εγκατεστημένοι Πρόσφυγες	
		Οικογένειες	Άτομα
Ανασελίτσας	34	1.465	5.291
Γρεβενών	34	1.961	6.589
Καϊλαρίων	38	6.697	26.257
Κοζάνης	63	4.595	17.088
Σύνολο Ν. Κοζάνης	169	14.642	55.225
Γενικό Σύνολο Μακεδονίας	1.361	116.075	428.720

Πιν. 3.Στάθης Πελαγίδης- Η πληθυσμιακή κατάσταση μετά την αναχώρηση των μουσουλμανικών και βουλγαρικών πληθυσμών

ΝΟΜΟΣ ΚΟΖΑΝΗΣ	ΠΛΗΘΥΣΜΟΣ 1920			ΠΛΗΘΥΣΜΟΣ 1928		
	Ολικός	Αποχωρήσαντες Τούρκοι - Βούλγαροι	Υπόλοιποι	Ολικός	Πρόσφγ	Ντόπ
ΣΥΝΟΛΟ	163.004	68.268	94.736	166.523	53.051	113.472
Επαρχίες						
Ανασελίτσας	32.783	7.330	25.453	34.652	5.446	29.206
Γρεβενών	35.783	5.632	29.511	42.397	5.896	36.501
Εορδαίας	40.343	30.611	9.732	36.853	23.285	13.568
Κοζάνης	54.735	24.695	30.040	52.621	18.424	34.197

Φωτογραφικό υλικό

173)100 28

Νομός Κοζάνης

Πρωτοδικεία	Λιόδων Απογραφ.	Φεργανάδα	Λαοί	Προσοδικαί	Π. Κοζάνης	Π. Κοζάνης	Π. Κοζάνης	Π. Κοζάνης	Παραρτήσεις
Γρεβενών	942	2003	1801	437	732	970	1408	167	Σύνολο 35
Κοζάνης	13468	6935	6930	354	2297	3063	819	727	Σύνολο 57
Λιόδων	28639	8938	8131	791	3029	4033	2227	894	

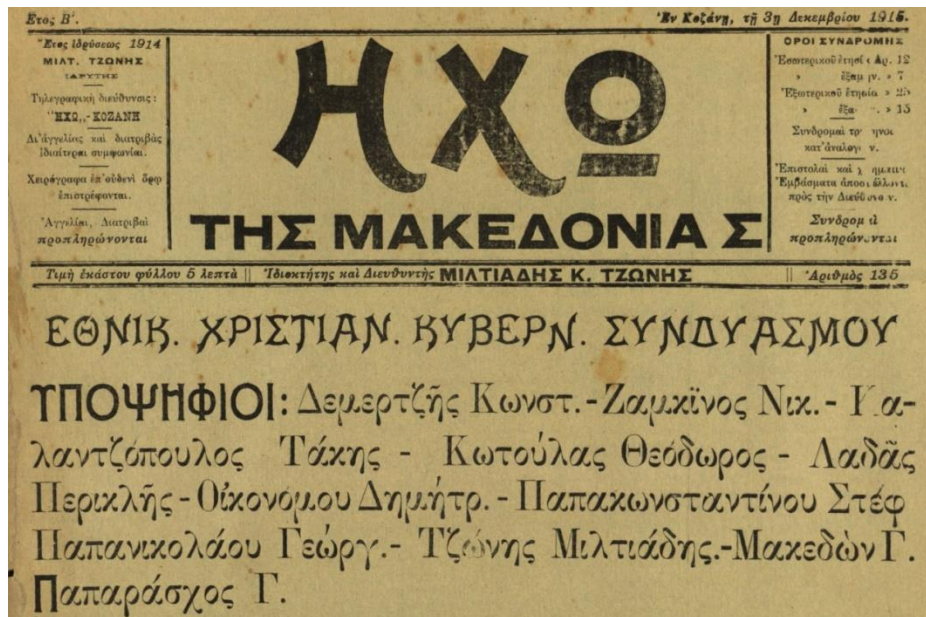
Εκλογικά αποτελέσματα εκλογών 25^{ης} Σεπτεμβρίου 1932 (Πηγή: Μουσείο Μπενάκη Αρχείο Ελευθερίου Βενιζέλου)

“ΗΧΩ,”
ΗΜΕΡΟΛΟΓΙΟΝ
ΚΥΡΙΑΚΗ
17
ΜΑΪΟΥ
 Σελήνη 17 ημερών
 Άν. ήλ. ώρ. 4,43' — Δύσ. 7,12'
 Των άγ. Πάντων

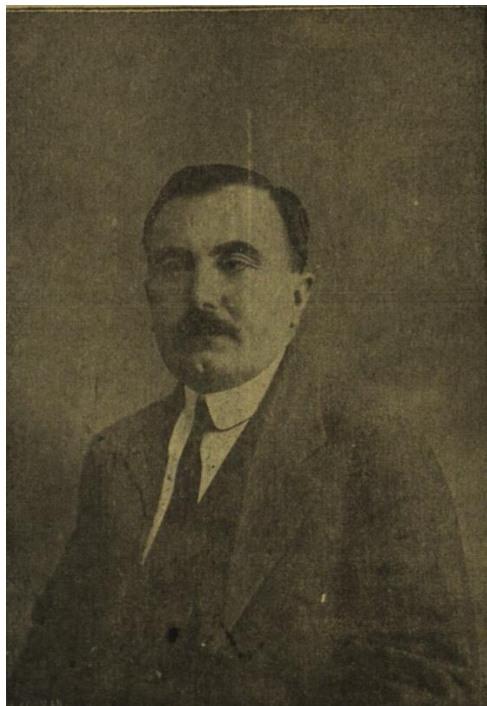
—Είνε έτσι όπως τὸ ἔλεγα
 ἐγὼ !
 “Ὅπως τὸ ἔλεγεν Αὐτὸς τὸν ὁ-
 ποῖον ἐπὶ τὴν ἀποκρίσασαυ με τὴν ἕσ-

ὕπακοοσαντες εἰς τὴν θερμὴν πα-
 ράκλησιν τῆς πατρίδος συγκατέ-
 νευσαν νὰ ἐκτεθῶσιν.
 Ὁ συνδυασμὸς τῶν ανεξαρτή-
 των κατηρτίσθη ὡς ἑξῆς.
 Ἰ. Ἀντωνιάδης, Σ. Δελγ-
 θάνης, Α. Ζάχος, Εὐθυμιάδης,
 Γκιουλέκας, Θ. Κοτούλας, Γ.
 Μπούσιος, Κ. Τσιτσιλίκης Γ.
 Στοϊκὸς, Οἰκονόμου, Παπαρά-
 σχου
 Ὁ δὲ Βενιζελικὸς κατηρτίσθη
 οὕτω. Κων)τίνος Δριζή, Γεωρ.
 Μάνος, Χαρ. Βαμβακῆς, Στ.
 Παπακωνστανταντίνου, Ι. Κουν-
 τοδίνης, Πέτρος Ζωγράφος, Ν.
 Ζαρκίνος, Α. Κοντοόρης, Γ.
 Πενταζόπουλος, Κ. Δεμερτζῆς
 καὶ Χαρ. Λάμπρου.

Οι υποψήφιοι της Ένωσης Φιλελευθέρων καθώς και των ανεξαρτήτων στον Νομό Κοζάνης κατά τις εκλογές της 31^{ης} Μαΐου 1915 (Πηγή: Εφημερίδα Ηχώ της Μακεδονίας φ77. 17.05.1)

Οι υποψήφιοι του Εθνικού Χριστιανικού Συνδυασμού στον Νομό Κοζάνης (Πηγή: Εφημερίδα *Ηχώ της Μακεδονίας* φ135. 03.12.1915)

Θεόδωρος Κωτούλας –Δικηγόρος από τη Βλάστη, πρώην βουλευτής Ανεξαρτήτων και υποψήφιος με τον Εθνικό Συνδυασμό στις εκλογές της 6^{ης} Δεκ. 1915, και επίσης υποψήφιος με τους Φιλελεύθερους στις εκλογές της 1^{ης} Νοεμβρίου 1920 (Πηγή: Εφημερίδα *Ηχώ της Μακεδονίας* φ506. 11.11.1920)

Χαρίτων Πολάτογλου – Δικηγόρος και εκδότης της τουρκόφωνης εφημερίδας «Προσφυγική φωνή» υποψήφιος βουλευτής του Αγροτικού προσφυγικού συνδυασμού στις εκλογές της 7^{ης} Νοεμβρίου 1926 στον Νομό Κοζάνης (Πηγή: Εφημερίδα *Ηχώ της Μακεδονίας* φ.780. 17.10.1926)

Γεώργιος Βαρβούτης – δικηγόρος, εκλέχτηκε σε αρκετές εκλογικές αναμετρήσεις στον Νομό Κοζάνης με διάφορα κόμματα, ήταν υποψήφιος με το Κόμμα των Φιλελευθέρων και κατάφερε να εκλεγεί βουλευτής με τον συνδυασμό των Φιλελευθέρων στις εκλογές της 25^{ης} Σεπτεμβρίου του 1932.(Πηγή: Εφημερίδα *Ηχώ της Μακεδονίας* φ.1026 02.10.1932)

Νικόλαος Γεωργιάδης - υποψήφιος βουλευτής του Λαϊκού Κόμματος στον Νομό Κοζάνης κατά τις εκλογές της 9^{ης} Ιουνίου 1935 (Πηγή: Εφημερίδα *Εφημερίς της Σιατίστης* φ.13. 06.06.1935).

Γεώργιος Πολυζούλης – δικηγόρος υποψήφιος βουλευτής του Λαϊκού Κόμματος στον Νομό Κοζάνης κατά τις εκλογές της 26^{ης} Ιανουαρίου 1936 (Πηγή: Εφημερίδα *Εφημερίς της Σιατίστης* φ.30. 25.01.1936)

ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΤΩΝ ΕΚΛΟΓΩΝ

Παραθέτομεν τοὺς ἀριθμοὺς τῶν ἐκλογικῶν ἀποτελεσμάτων κατὰ σειρὰν γάλης

Βαρδουλάκης Λ. (ο) 6404
 Ποντίκας (ο) 5775
 Παπακωνσταντίνου Στ. (ο) 6683
 Βόζας Β. (*Αν) 13921
 Κοιτοδόνας Τ.(Φ) 8718
 Ζάχος *Αρ. (Αν) 13829
 Εὐθυμιάδης Σ(ο) 5486
 Ριζᾶ Βέης (Φ) 8601
 *Αντωνιάδης *Ι. (Αν) 14.344
 Μεχμέτ *Αγᾶς (Φ) 8145
 Γάσας Γ. (ο) 5238
 Γάγαλης Δ. (ο) 5379
 Ναμαδάν Ναδῆρ (Αν) 14257
 Ζωγράφος Π (Φ) 8345
 Ρουσοῦ *Αφοῦζ (Φ) 8239
 Μεχτιῆ Τζεβᾶτ (ο) 8310
 Καλανιζόπουλος Τ(ο) 7502
 Χατζηαναστασίου Χρ. (Φ) 8319
 Σεῦτ *Αμάζ (Αν) 14365
 Μαζοῆς (Αθ] Φ 8295
 Χατζηγιάννης [ο] 4855
 Μπούσιος Γ. (Αν) 15128
 *Ιωαννίδης Α. (Αν) 14777
 Τσιμηνάκης Κ:(Φ) 8451
 Γουλόπουλος Χρ. (Αν) 15050
 Καϊρινάκης Σπ. (ο) 5978
 Ζαμκῖνος Νικ. [Φ) 8365
 Ασπῆ Ραῖφ (ο) 6070
 Οικονομίδης Κ. (ο) 5770
 Γιαγιδ Μπενισῆ (Αν) 14825
 Αναγνώσιου Γ. [ο] 4571
 Σούλης Α (ο) 4178
 Κατσέλης Γ. 4759
 Μουσιαφᾶ Τεφιζ (ο) 5196
 Τσιτσελίκης Κ. (Αν) 15 302
 Κωτούλας Θ. (Φ) 8533
 Ζυγαλάκης Γ. (ο) 6071
 Βαρβοῦτης Γ. (*Αν) 14978

*Εκ τῶν ἄνω ἀριθμῶν ἔλλείπουν τὰ ἀποτελέσματα τοῦ μετώπου.

Τὸ ἐν παρενθέσει ο σημαίνει ὀφθαλμός, τὸ Φ Φιλελεύθερος καὶ τὸ Αν συνδυασμός ἀντιπολιτεύσεως.

Αποτελέσματα των υποψήφιων πολιτευτῶν των εκλογῶν της 1^{ης} Νοεμβρίου 1920 στον Νομό Κοζάνης (Πηγή : Εφημερίδα *Ηχώ της Μακεδονίας* φ.514 27.11.1920)